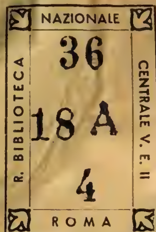
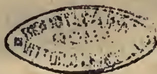
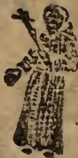

NAZIONALE
R. BIBLIOTECA
CENTRALE V. E. II
36
18 A
4
ROMA

Euãgeliſta-
RIVM MAR. MARVLI

Spalatenſis, opus verè Euangelicum, ſub fidei, ſpei & charitatis titulis in VII. Libros partitum, atque emaculatius quàm olim, in lucem editum.

ACCESSIT HVIC, PROPTER IDEM FERE ARGVmentum, *Meginhardi uiri undecunque doctiſſimi, ad dominum Guntherum, de fide, uarietate ſymboli, & ipſo ſymbolo apoſtolico, & peſte multarum hæreſum, ſed inſigniorum, Libellus, nunc diligentius quàm olim recognitus, & excuſus*

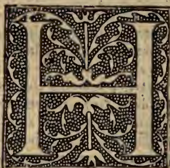
PARISIIS

Apud Iacobum Keruer, via ad diuum Iacobum, ſub duobus gallis.

1 5 4 5.

Questo libro si puol adoprare

FRANCISCVS IVlianus venetus, lectori felicitatem.

AVD SANE ME LAtet multos, vt humano generi opitularentur, & nomē sibi ex hoc pararent, multa ingenij sui monimenta reliquisse. Cùm enim alia vetustate deficiant, sola literarum monimenta & æterna sunt, & mortalitum res æternitati commendāt. Nihil sanè æquè humanū est, quàm alteri prodesse. Quomodo enim melius ciuium cœtus publicè priuatimq́; nisi ab homine adiuentur? Huiusmodi igitur viris de humano genere benè meritis templa dicata, arę erectę, statuæ cōsecratę fuere. Quid igitur Marci Maruli singularis viri laudibus par referemus? Cuius vigiliæ cæterorum labores à deo superant, vt quanto illi cæteris præstiterunt, tanto hic ipsis præstantior iudicetur, qui tanquam lucidum sydus hac nostra ætate enituit, qui non solum sibi natus, imò ad communem omnium vtilitatem nullis sudoribus parcit, vt hominibus auxilio sit: viuit, vt nos viuere faciat: laborat, vt quietem inueniamus: vt, inquam, benè beateq́ue viuendo (prout ipse præ cæteris docet) cœlorum sedes sortiti, beati æuo sempiterno fruamur, nosq́ue etiam in diuorum numerum relatos mortales ipsi ceu numina colant.

Quid hoc mai⁹ excogitari poteſt? Spreuit diuitias, ſpre uit honores, ab iis, in quibus ſummum bonum mortales collocant, ſe penitus abdicauit. Quid cætera commemorem, cum paruula admodum ſæpius incluſus cella, inter ſylueſtres arbores, feris tantum comitatus vitam degat, vt his curis alienus, nobis proſit. Scriptis ſemper vacat, quæ ſalutem vniuerſo terrarum orbi afferant, his ſe penitus addixit: Quid hoc viro, imò diuino ſpiritu ſanctius, quid beatius, qui in carne præter carnem viuens cœleſtem vitam in terris agit? Quis itaque tam aſſiduam eius in ſcribendo curã non admiretur, præſertim cum plurima ab eo volumina iam perfecta ſint? Ad deſcribendi facilitatem, ſermonis elegantiam, quodque verborum pondere, ſententiarumque grauitate nulli cõcedit. Interdum tamen ſedati amnis more labitur, modo paulum aſſurgens, ſine vllis ſalebris quaſi torrens pro rei qualitate decurrit incitatiór. Acerrimè vitia inſectatur. Taceo multiplicem literarum cognitionem, vt vtrum elegantiore ſtylo, an doctrina magis valeat, non facilè poſſis diiudicare. Donauit itaque nos diuino hoc opuſculo, vt alias alia. Cui Euãgeliſtarium nomen indidit, ex intimis ſacræ theologiæ fontibus, abditaque inſtrumenti lectione hauſtum. Totam tripartitam moralem philoſophiam cõplectitur. Cuius diuina conſilia ſi exequenda curabimus, in diuorum quidem cœtu gaudebimus. Quo igitur maiori munere donari potuimus? Quare quantum ipſi debemus quis verbis queat conſequi? Commendauit hoc ſalutiferum opus Franciſco Lucenſi ſacerdoti integerrimo. (Cui enim aptius diuina commendari poſſunt, q̃ illi qui quotidie diuina attrectat? Qui vt bonos & doctos viros colit, & ab eiſdem colitur. (Simile enim ſimili veteri prouerbio facillimè hæret,) ita illorum opera vt quàm emendatiſſima excudantur, vehementer laborat. Leges itaque opus à viro & doctiſſimo &

optim

optimo elucubratum : à ſacerdote verò rariſſimò diligentiſſimè excuſum. Tu igitur nocturna verſato manu, verſato diurna, cum tantum vtilitatis ex huius lectione capturus ſis. Benè vale, & deum optimum maximum deprecare, vt Marulo noſtrò Neſtoreos annos largiatur, ipſumq́ue feliciorem reddat. Expectato interim opus eiuſdem Maruli de imitatione CHRISTI, compluraq́ue opuſcula Chriſtianæ pietatis cultori fructuoſiſſima. Iterum vale.

FRANCISCVS IVLIANUS VENETUS, *Marco Marulo viro doctissimo & optimo.*

QVæ veterum pietas, fidei quæ gloria nostræ,
Iampridem scriptis innotuere tuis.
Silicet hoc vario deducta exemplo labore,
Et docuit miræ sedulitatis opus.
Nunc cœli dum pandis iter, dum numina nobis,
Vt mihi sis magni numinis instar, agis.
Quare agè, quo tantũ cœptum est pede, fortiter aude:
Et tua quo virtus te vocat, ista pete.
Sic decus, & nomen, laudem'que paraueris, vt tu
Extinctus superis adnumerere tuis.

FRANCISCVS IVLIANUS VENETUS, *Francisco Lucensi sacerdoti integerrimo.*

QVanta tui est Maruli scribẽdo gloria, tãta est
Laus tua qui Marulũ viuere posse doces.
Adde, quod ingenio quãtũ contendere neruis
Fas fuit, vt latè splendeat, vnus agis.
Profuerat tibi Marce parum, noctes'que dies'que
Peruigilem studiis inuigilasse tuis.
Frustra omnis labor, & frustra hæc industria, ni te
Et populo, & longo vindicet iste situ.
Hic vitam dedit æternam, astruxit'que nitorem,
Hic tibi quæ deerant, cætera penè dedit.

IN-

INDEX TITVLORVM CVIVSQVE CAPITIS SEPTEM EUANGELISTARIJ LIBRORUM.

Tituli capitum libri I.

Tituli capitum libri II

Tituli capitum libri III.

De

Tituli ca-

Tituli capitum libri IIII.

Tituli capitum libri V.

De

Tituli capitum libri. VI.

Mala

Tituli capitũ libri VII.

FINIS.

M. M A-

M. MARVLI PRAEFATIO IN SVVM EVANGELISTARIVM.

Vemadmodum inter marmora ophites, inter gemmas adamas, inter metalla aurum ęstimatione pretioque pręstare putãtur, & sicut sol omniũ siderum fulgentiss. pulcherrimusq; habetur: ita supra omnes sciẽtias eminet illa, quam ethicem vocãt, quia de morum vitæque cultu pertractat. Cùm enim nihil in homine laudabilius virtute sit, nihil vitio detestabilius, quid ea doctrina magis egregium magisque amplectendum videri debet, quę hominem ipsum instruit ac erudit, qua ratione & à malitia declinet, & studeat probitati? Sed licet in isto tam præclaro docendi genere multa quidã sapienter & acutè à philosophis inuenta tractataque ferantur, quis tum tanta desipit temeritate, vt illa cum his, quæ nobis diuinitus tradita sunt, vlla ex parte audeat conferre? Errare vtique ipsi philosophi potuere, sicuti & errarũt in plurimis, quoniam homines erant: deus autem quia solus consummatissimæ sapientiæ est, falli aut errare nullo modo potest, Eius ergo, quo nihil est verius, nihil sapientius, leges, præceptaque viuendi & nobis suscipienda proponimus, & alios vt suscipiant hortamur. Quibus profectò si obtemperare curabimus, non erit ipsa tibi pretium virtus, vt Stoici dixerunt, sed virtuti merces accedet, pro mortalitate immortalitas, pro corruptione incorruptio, pro miseria beatitudo, denique deo ipso frui licebit, cũ dei iussa peregerimus, eiusque perpetuo gaudebimus cõspectu, qui sua luce omnia illustrat, sua sapientia omnia guber-

gubernat,sua potentia omnia sustentat.Nihil nobis ad perfectam consummatamq; felicitatem deesse poterit, cùm ab ipsius maiestate atq; gloria,quã eloqui vel excogitare nemo potest,recepti atq; assumpti fuerimus. Vt igitur ad tã immẽsum & incõprehẽsibile bonum peruenire tandem valeamus,veteris nouique instrumenti, quorum deus est autor,acta institutionesque perscrutabimur. Tria præcipua sunt, quæ in his obseruanda nobis mandãtur:Fides.Spes,Charitas. Fides, vt credamus verissima esse, quæ Moyses & prophetæ, quæ Christus & Apostoli diuino spiritu afflati, locuti sunt. Spes, vt exequendo ea quæ iubentur,illa quæ promissa sunt,accepturos nos minimè diffidamus. Charitas,vt nihil agamus,neque dicamus, nisi quod deo gratum & hominibus credimus profuturum.Et quoniam quicquid vel agendum vel fugiendum præcipitur, ad hæc tria satis commodè referri queat,ex iis quæ scripturi sumus,alia sub fidei, alia sub spei, alia verò sub charitatis titulo expediemus:nihil omnino afferentes à scripturarũ sensu autoritateque alienum.Non erit itaque meum quod docebo,sed diuinum,& de ipso sanctorum voluminum thesauro fideliter syncereque depromptum : vt quicquid dixero,tam verum sit,quàm ipsa veritas. Etenim statui atque decreui,nusquam à lege, nusquam ab euangelio discedere,sed per vtriusq; scripturę spatia discurrendo, quæ magis necessaria nobis videbuntur, passim colligere,& in septem digesta libros quàm diligentissimè potero explanare, discereque volentibus offerre. Nihil in his inseretur externum, ne alienis indigere videamur:nostra tantũ,quæ nobis in omni differenda de moribus materia satis abundeq; suppetunt,in medium proferẽtur,nullo exotici coloris fuco linita,sed sola sui puritate cõtenta. Porrò opus ipsum Euãgelistarij noĩe consecrabitur,quãuis nõ solum euangelij,sed etiã legis dicta exemplaq; cõtinebit. Nam quoties per synecdochen à

chen à parte totum designare volum⁹,ab ea parte quæ insignior videtur, vocabulum imponi debet : vnde & puppim pro naui,& animam pro homine quãdoque legimus apud authores. Præstat autem legi euangelium: quia in lege futurorum signa erant, quę in euangelio impleta videmus:illic typus & vmbræ, hic veritas & vmbrarum caliginem dissipãs desiderata lux. Illic prętereà per seruos suos nobis locutus est deus, hic per filium,& tunc quidem in Adam mortui eramus, nunc viuimus in Christo. Explicata tandem rerum, quas aggredimur propositione, inscriptionisque ratione ostensa, reliquum est, vt spiritu sancto aspirante vela pandam⁹, & ab ipsa (quam deo debemus) fide, illo benè iuuante institutum opus auspicemur. Vt tamen cuique mox constet, quæ materia in singulis pertractetur libris libuit prius indicem librorum & eorũdem capitum cum titulis seriatim subnotare.

PRAEFATIONIS FINIS.

Euan-

¶ EVANGELISTARII Marci Maruli, viri in Euangelicis literis exercitatissimi Liber I. quòd verissima sint, certaq; fide amplectenda, quę Moses & prophetæ, quæq; Christus & Apostoli diuino afflati spiritu tradiderunt, edocens: aliaq; plura Christi pręclara complectens dogmata: quæ videlicet accommodatius sub fidei titulo digeri visa sunt.

De fide deo præstanda. Cap. I.

Rimus igitur sperādæ beatitatis gradus, fides est. Credamus deo, credamus dei filio, & quicquid spiritu sancto instructi diuini homines de iis, quæ nō vidimus, nobis testati sunt, indubitatæ credulitatis assensu suscipiamus. Vt iacto rectæ fidei fundamento, cæteras, quibus beata vita comparatur, virtutes superædificare possimus, & de nobis dici queat: beati, qui non viderūt & crediderunt. Iohan. 20. Vnde etiam sacramentum corporis & sanguinis sui dominus sub panis, vinique specie instituit: vt non quod cernimus, neque quod tangimus, sed quod credimus, in terra adorātes, hoc ipsum videre in cœlo mereamur, exultantes. Et quoniam vnus fidei nostræ finis est, diuino frui conspectu, consulens nobis ipse

Marc.1. saluator noster ait: Pœnitemini & credite euangelio. Tunc enim plurimum prodest euãgelii fides, cum nos delictorum, quibus deum, hominésque offendimus, pœnitet. Idem alibi præcipit, dicens: Habete fidem dei.

Idem.1c. Qui fidem dei habent, hi non humanæ solertiæ callidè inuentis, argutéque conclusis credunt, sed soli veritati diuinitus reuelatæ firmiter adhærent, humanam doctrinam diuinæ semper posthabentes. Idcircò quidem & ad Samaritanam mulierem, id est, ad animam per fidem saluandam, ipse veritatis magister Christus

Iohan.4. dixit: Crede mihi mulier, quasi diceret, mihi crede, qui dei sapientia sum, non philosophis, qui humana sapiunt, non poëtis priscæ fatuitatis scriptoribus, qui in deorum vix numeranda multitudine delirant, neque Iudæis, qui trinitatem denegant, non intelligentes in vna, simplicique substantia personarum pluralitatem, quam & ipse sanctus propheta Dauid vidit, dicens: Di-

Psal.109. xit dominus domino meo, sede à dextris meis. Et alibi:

Psal.42. Verbo dei cœli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum. Quod si rectè acciperent, etiam in veteribus scripturis mysterium sanctæ trinitatis contineri faterentur, & nobiscum simul sensirent. Crede mihi, inquit. Distantiam quidam faciunt, inter credere deo, & credere in deum: vt credere in deum, sit per fidem operari, & eius cui credimus, præcepta exequi. Hinc

Iohan.6. idem ait: Hoc est opus dei, vt credatis in eum, quem misit ille. Prius tamẽ credimus, deinde operi accingimur: alterum sine altero, nihil proficit ad salutem. Cæterũ, fieri solet, vt ad sectæ huius professionem accedentes, nonnihil suspensum animum primitus gerant. Deinde (si tamen dignoscendæ veritatis proposito hoc agunt) magis illuminati, nihil verius esse existimant, quàm quod sacrarum literarum monumentis contineri cognoscunt. Qui ita in fide stabiliri cupiunt, omnes autẽ cupere debent, deo supplicent, & hominem illum imi-

tentur, qui in euangelio ait: Credo domine, adiuua in- Marc.9.
credulitatem meã, simul enim & credebat & quasi in-
credulus nutabat. Et quoniam experimento iam didi-
cerat, suam credulitatem omnino infirmam esse & im-
becillam, nisi auxilio iuuetur diuino, à domino opẽ pe-
tiit, vt perfectius crederet. Porrò, qui iam de religione
nihil dubitant, continuò de Iudæa ad montes transmi-
grare cupiunt, ad altiora virtutum culmina conscẽdere
nituntur, & credendo in filium, peruenire festinant ad
patrem, ipso filio dicente: Qui credit in me, non credit
in me, sed in eum, qui misit me. Fide enim penetramus
vsque ad inuisibilia dei. Ne autem ipsum, qui est mis-
sus minus aliquid habere putares, quàm eum, qui mit-
tit. Rursum ait: Creditis in deum, & in me credite. Ae- Iohan.14.
qualem se illi testatur, dum eandem ipse de se fidẽ exi-
git, quæ habetur de deo patre. Cui sentẽtiæ & illud di-
ctum congruit: Ego & pater vnum sumus, non propter Idem.10.
assumptam humanitatem, in qua minor sum patre, sed
propter substantiæ vnitatem, in qua illi æqualis sum.
Cum ergo patris & filij & spiritus sancti vnam ean-
démque deitatem confessi fuerimus, consequens est, vt
de ipsius filij doctrina nihil hæsitemus. Postquam au-
tem omnes prorsus ambiguitatis tenebræ cordis late-
bras excesserint, tunc reliquum erit, vt nobis ad bene,
beatéque viuendum & cupiditas accendatur, & detur
facultas. Quod quidem futurum pollicetur dominus,
dicens: Qui habet, dabitur ei, & abundabit: hoc est, qui Matth.13.
habet fidem, merebitur gratiam, & fructibus exubera-
bit virtutum. Sic & luxurioso, prodigóq; filio, post of- Luc.15.
fensam ad patrem reuertenti, petentíque veniam, non
solum ignoscitur, sed etiã datur stola, vt veteri homine
deposito, nouũ induat: anulus in manu, vt iustitiæ ope-
ribus incumbat: calceamenta in pedibus, vt ipse firmi-
ter incedens, aliis quoque se itineris quo ad Christum
peruenitur, ducem præstet: atq; alios doceat, quod ipse

prius & didicerit & fecerit. Semper tamē meminerit, ad fidei perfectionem non, nisi deo adiuuante, se posse
Iohan. 6. peruenire, cum saluator dicat: Nemo potest venire ad me, nisi pater, qui misit me, traxerit eum. Illi ad Christum trahuntur, qui trahi volunt, quique orant vt trahantur. Nemo saluatur inuitus. Vt velimus, nostrū est:
Iohan. 7. vt autem velimus & possimus, dei est. Si quis sitit, inquit, veniat ad me & bibat. Sitiant igitur & esuriant iustitiam, qui iustitiæ pabulo saturari volunt, & tunc demum ex abūdātia cordis os loquetur. Ipse enim subiungit, dicens: Qui credit in me, sicut dicit scriptura: Flumina de vētre eius fluent aquę viuæ. Quod exponēs Euāgelista, ait: Hoc autem dixit de spiritu, quem accepturi erant credētes in eum. Fidelis ergo Christianus, veritatis & intelligētiæ impletur spiritu, quo iam plenus, saluberrimis vitæ præceptis incipit scaturire. Minime quippe otiosi sunt, qui diuino agūtur spiritu. Hic idem Christum dominum in se manentem habet, di-
Iohan. 15. cēte illo: Manete in me, & ego in vobis. Et rursum: Qui manet in me, & ego in eo. Quātum autem boni ex hoc cōsequamur, continuò declarat, dicēs: Hic fert fructum multum. Ne quis tamen quicquam suæ libertatis arbitrio magis, q̄ gratiæ tribuat diuinæ, subiunxit: Quia sine me nihil potestis facere. Itaque vt possimus, vt valeamus ad vitæ melioris, perfectiorisque statum peruenire, futuri ædificij fundamenta non alibi ponenda sunt, quàm supra firmissimam petram Christum, qui
Matth. 16. de semet loquens, ait: Et super hanc petram ædificabo ecclesiam meam. Quam petram ille, qui primus confessus est, Petri nomen accipere meruit, & inter apostolos tenere principatū. Hoc igitur quod Iudæis dictum
Iohan. 8. est: Si filij Abrahæ estis, opera Abrahæ facite, nobis
Genes. 15. quoq; dictum putemus: Credidit Abraham deo, & reputatum est ei ad iustitiam. Fides sola nunquam ei ad iustitiam reputaretur, nisi congruis fidei virtutum ornamentis

namentis sese excoluisset. Et hoc est quidem quod alibi ait dominus: Qui credit in me, opera quæ ego facio, & ipse faciet, & maiora horũ faciet. Maius enim est piè, iusteque viuere, quàm miracula facere, quæ etiam per impios quãdoque fiunt. Sed qui ex veritate est, inquit, audit vocem meam, hoc est, qui in me credit, qui sum veritas, hic præceptis meis obtemperat, & me imitari pro viribus contendit. Iohan.14. Iohan.18.

De fidei constantia & virtute.

Cap. II.

CAeterum nisi rectæ religionis fides semel suscepta constanter teneatur, virtutes quoque effluere ac dissipari necesse est. Conuulsio quippe fundamento, quicquid super ædificatum fuerit, corruet. Firma sanè fides fuit cæcorum illorũ, qui increpiti, vt tacerent, magis clamabant: Domine, miserere nostri fili Dauid, Chananææ quoq; mulieris incõcussa permansit credulitas: & quod credendo atque sperando poposcerat, perseuerando impetrauit. Inuicta denique fuit ipsorum martyrum in credendo constantia. Cæde, vre, occide, inquiũt, cuncta quę homini inferri possunt tormẽta, prius in corpore nostro perferemus, quàm Christum negabimus. Hi ergo fuere, qui domum sibi non in terra, sed in cœlo ædificare volentes, fidei suæ fundamentum supra firmam petram posuerant: atque ideo domus illa nec fluminis illisione, nec validis ventorum flatibus potuit moueri. Sed hanc quoque in credendo constantiam à deo petendam esse docet dominus, dum ad Petrum conuersus, ait: Ego rogaui pro te, vt non deficiat fides tua. Stabilitæ autem in deo fidei quanta vis virtúsque sit, quis explicet? Chananæa credens, responsum accipit: Fiat tibi sicut vis, quod multo plus est, q̃ si audisset: Fiat tibi sicut petisti. Minus enim interdum petimus quàm volumus, ne impudens videatur petitio. Luc.18. Marc.10. Matth.20. Idem.18. Luc.22. Matth.15.

Iohan. 8. Et illud profectò ad credulos est dictum: Cognoscetis veritatem, & veritas liberabit vos. Casso nimirum labore tota gentilium philosophorum schola desudauit in quærenda veritate, quam sola Christi aperuit fides. Frustra Romani liberos se esse iactitarunt, dum orbi terrarum dominarentur. Fidei enim Christianæ veritas, verè liberos reddidit credentes, non potētiæ fastus terrenæ. Sola quippe ex corruptibilibus incorruptos, & ex mortalibus facit immortales. Virtus etiam fidei in eo enituit, quòd ex tam infirmo principio tantū roboris concepit, vt humiles homines, pauperes, inermes, neque persecutionibus neque cædibus cohiberi potuerint, quin longè latéque reuelatæ diuinitus veritatis verba disseminarent. Psal. 18. In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Matth. 13. Hoc sanè fuit granum illud sinapis, quod minimū erat omnium seminum: postquam autem creuit, maius factum est omnibus oleribus: euasitque arbor grandis, in cuius ramis volucres cœli habitarūt. Nusquam enim alibi cœlestia contemplantium mentes iucundius conquiescūt, quàm in ipsa Euangelicæ doctrinæ lectione: Matth. 17. Marc. 4. Si habueritis, inquit, fidem, sicut est granū sinapis. Ad naturam seminis referēdum est, ex quo fit arbor magna. Magna igitur fide opus est, vt magna operemur, & credentibus nihil impossibile sit. Etenim perfectè credentes nihil inutiliter petent, ideo nec montes transtulisse feruntur, non quia nequiuerint, sed quia nō expedierit. Non minus autem mirabile fuit, mortuos suscitasse, quādoquidem fecerunt, quàm montes transtulisse: quod fecissent, si vtile fore cēsuissent. Vnde alibi etiam dominus ait: Marc. 9. Si potes credere, omnia possibilia sunt credenti. Sed videamus quænā sunt ista omnia, quæ factu possibilia dicat. Matth. 9. Centurionis fides seruum suum paralyticum sanat, dum ipse à domino audit: Vade, & sicut credidisti fiat tibi. Fides mulieris hæmorrhoiden patien-

tis,

tis,ipsam morbo liberauit: fimbriam tetigit saluatoris,nihil de omnipotentia eius hæsitans, & meruit audire:Filia,fides tua te saluam fecit.Fides leprosos mũdauit: & ei, qui reuersus pro beneficio accepto gratias egit, dicitur:Surge,vade,quia fides tua te saluum fecit. Luc.7.
Fides cæcum illuminauit,qui dum misericordiam implorat vt videret, statim audiuit: Respice, fides tua te saluum fecit, & confestim vidit, atque vt benefactori gratiam quam poterat,referret, sequebatur illum, vt Euangelista ait,& magnificabat deum. Fides Iairi synagogæ principis, filiam eius mortuam vitæ restituit. Domino enim iubente vt surgeret, quæ iam exanimis plangebatur,viua in pedes se erexit.Fidei denique merito Martha & Maria Lazarum fratrem, quem mortuum sepultúmque,& iam fœtentem fleuerant,iterum viuum receperunt,dicente domino.Qui credit in me, etiam si mortuus fuerit,viuet.Et rursum:Si credideritis,inquit,videbitis gloriam dei.Præcessit ergo fides & subsecutus est tam grandis miraculi effectus. Omnium tamen quæ per fidem Christi facta sunt,quæq́ue fiũt, fiéntve, hoc maximum quidem est, quòd per eam ipsi credentes de mundi huius miseriis ad cœlestem transferantur beatitudinem,perpetuóque felices efficiãtur. Omnis,inquit,qui confitebitur me coram hominibus, Matth. 10.
confitebor &.ego eum, coram patre meo, qui in cœlis Marc.8.
est.Si ergo in terra vt oportet crediderimus, illic certè in cœlesti gloria coronabimur, vt optamus. Beatus, Luc.12.
inquit, qui non fuerit scandalizatus in me. Scandali- Idem.7.
zantur illi qui dubitant,nec satis credunt.Vnde Apo- 1.Cor.1.
stolus:Nos,ait,prædicamus Christum crucifixum, Iudæis scandalum,gẽtibus autem stultitiam, ipsis autem vocatis Iudæis atque Græcis,Christum dei virtutem & dei sapientiam.Sed post Christum quid quæso beatius matre Christi? & ipsa tamen ideo beata prædicatur, quia de nuntio sibi cœlitus allato nihil dubitauit, sic

enim spiritus sanctus per os Elizabet eius cognatæ ad
Luc.1. eam dixit: Beata quæ credidisti, quoniam perficientur
ea, quæ dicta sunt tibi à domino. Porrò ne quis quasi
propinquæ ad propinquam dictum cauilletur, audiat
Iohan.5. ipsum dominũ dicentem: Amen, amen dico vobis, quia
qui verbum meum audit, & credit ei, qui misit me, habet vitam æternã, & in iudicium non venit, sed transit à morte in vitam. Vnde etiam latroni in cruce credẽti atque confitenti, respondit: Hodie mecum eris in paradiso. In paradiso vtique omnium bonorum pleno, & nulli vnquam obnoxio molestiæ, nulli querelæ, cũ iterum veritas dei dicat: Qui venit ad me, non esuriet: & qui credit in me, non sitiet in æternum, & paulo post:
Iohan.6. Hæc est, inquit, voluntas patris mei, qui misit me, vt
omnis qui videt filium, & credit in eum, habeat vitam æternam: & ego resuscitabo eum in nouissimo die, vt videlicet non solum in anima beatus sit, sed etiã in corpore. Atque vt se esse filium hunc, in quem credere oporteat, ostenderet, postea intulit: Qui credit in me, habet vitam æternam. Præsentis temporis verbo vtitur, vt credentes, & secundum ea quæ credunt, viuentes, iam beatæ æternitati prædestinatos monstraret. Ne autem minus rectè credendo, ab ipsa patris diuinitate filium separemus Arrianæ impietati assentientes,
Iohan.17. alibi idem ad patrem conuersus, dixit: Hæc est autẽ vita
æterna, vt cognoscãt te solum deum verum, & quem misisti Iesum Christum. Pater igitur & filius, & vtrique communis spiritus sanctus solus verus deus est, trinus in personis, vnus in substantia. Et si hoc credere vita æterna est, profectò qui sanctæ trinitatis fidem non tenent, licèt vnum deum, vnum dominum & credant & prædicent, vitam æternam habere non poterunt.

De fide

De fide sine operibus. Cap. III.

VT autem fides nostra ex omni parte perfecta sit, operibus compleatur iustitiæ. Vt quid enim euangelio credimus, si secundũ euangelium non viuimus? Quid Christum confitemur, si præceptis eius non obedimus? Talis fides iuxta Iacobi apostoli sententiam, mortua est. Mortui sunt ergo illi, qui quod verbis credere se aiunt, factis non probant. De quibus dominus ait: Dicunt & non faciunt. Illis vtique comparandi, qui Christum spinis coronatũ, genu flexo adorabant, non vt eum venerarentur, sed vt deriderent. Vel etiam illis simillimi, qui eidem sitiẽti vinum quidem porrigebant, sed felle mixtum. Quare autem illi vinum illud gustauit, & bibere noluit? quia licet diligat confitentium fidem, fidei tamen præceptis aduersantes non recipit. Quamuis enim aliquis ad nuptias fidei inuitatus veniat, vestem tamẽ nuptialem, hoc est, virtutum ornamenta non habens, de ædibus eliminatur, & (quod deterius est) manibus pedibúsque ligatis, proiicitur in tenebras exteriores: ibi erit (inquit) fletus & stridor dentium, vt discas eos damnãdos esse, qui vel per otium vel malitiã beatitudine fidelibus promissa se fecerint indignos. Quos etiam cum fatuis virginibus in euangelio conferre possumus. Virginitatem quippe fidei habent, quia syncerè credunt: sed piæ rectæque actionis oleum, quo fides ipsa illustratur, non habent. Frustra itaque clamant, Domine domine, aperi nobis, ipso domino aditum præcludente, ac respondente. Amen, amen dico vobis, nescio vos. Quid quæso infelicius, quid calamitosius, & ab illo ignorari, qui solus nouit omnia? Illos autem nescire dicitur deus, quos à se reiicit, & procul à beatorum repellit cõsortio. Vnde ait: Non omnis qui dicit mihi, domine domine, intrabit in regnum cœlorum: sed qui facit voluntatem patris

Matth. 25. Matth. 27. Matth. 22. Matth. 25. Matth. 7.

Matth.7. patris mei qui in cœlis est, ipse intrabit in regnum cœlorum. Nemo itaque sibi de sola fide plaudat: iustitiam iungat fidei, si vitæ æternæ prẽmia consequi desiderat: alioquin ne miracula quidẽ aliquando fecisse illi proderit, à quo abest iustitia. Ideo subditur, Multi dicent mihi in illa die, domine domine, nónne in nomine tuo dæmonia eiecimus? & in nomine tuo virtutes multas fecimus? Et tunc confitebor illis, quia nunquam noui vos, Discedite à me omnes qui operamini iniquitatem.
1.Cor.13. Hoc idem Apostoli verba docent, dicẽtis. Si fidem habuero, ita vt montes transferam, charitatem autẽ non habuero, nihil sum. Cæterum hoc quoque mali, credentibus & non operantibus contingit, quod cum sese
Matth.21. otio dederint, etiam fide deficere incipiant. Hoc in illa fici arbore apparuit, quæ quoniam fructibus carebat, maledicto domini arefacta, etiam folia quæ sola habebat amisit. Exiccato autem omni humore, nulli vsui apta nisi ignibus fuit. Ita nonnulli qui Christiano censentur nomine, cum sese ignauia corruperint, si quid Christianitatis conceperant, totum consumunt, æternísq; ardoribus digni efficiuntur, cum infidelibus cruciandi, nisi pœnitentiam egerint, & ante vitam correxerint, quam iusti iudicis sententiam subire cogantur. Sed si neque fides actionibus bonis carẽs à morte liberat, quanto damnabiliorem putabimus perfidiam.

De perfidia. Cap. IIII.

NVnc ergo quam perniciosum sit, ab euãgelica veritate dissentire, ipsorum euãgeliorum testimoniis probare conabimur, vt cum aduersariorum mens pertinacior nullis argumẽtis flecti queat, saltem nostri ea secum considerantes, in proposito fidelis professionis intentius perseuerent, fortiúsque stabiliãtur.
Marc.16. Qui non crediderit, inquit, condemnabitur, ne videlicet bona consequatur fidelibus promissa, sed pœna infidelibus

fidelibus proposita puniatur. Pœnæ autem vel maxima pars erit, meminisse æternæ beatitudinis quā amiserunt, minas domini contemnendo, dicentis. Qui me Luc.9.
erubuerit & meos sermones, hunc filius hominis erubescet, cum venerit in maiestate sua & patris & sanctorum angelorum. Et iterum: Qui negauerit me, inquit, coram hominibus, negabitur coram angelis dei. Hoc ipsum est, quod de illis, qui inuitati venire neglexerāt, dixit: Nemo virorum illorum, qui vocati sunt, gustabunt cœnam meam. Et cum summi boni participes esse nullo modo possunt increduli, additur dolori cumulus, quod continuò post vitæ huius finem, summum malum subire cogantur. Hoc quoque tibi indicat ille in euangelio, qui non habens vestem nuptialem, id est, fidei lauacro carens, non solum propellitur è conuiuio, sed etiam ligatis manibus ac pedibus, in tenebras mittitur exteriores. Væ etiam illi dicitur, quo fide aduersante, fideli alicui scādalum oritur: & melius cum ipso actum iri, si molari lapide ad collum alligato, in mare proiiciatur. Etenim remissior pœna eū manet, qui per incredulitatem se solum perdit, & peruersa suasione alios non inquinat. Quamuis autem leuius crucietur, æternæ tamen morti, sicut & illi, qui alienæ subuersionis authores sunt, obnoxius est. Si non credideritis (inquit) quia ego sum, in peccato vestro moriemini. Quid sit ita mori, Iohannes in Apocalypsi ostendit dicens: Timidis, & incredulis, & execratis, & homicidis, & fornicatoribus, & veneficis, & idololatris, & omnibus mēdacibus, pars illorum erit in stagno ardenti igne & sulphure, quod est mors secunda. Qui ergo in peccato incredulitatis moriuntur, inferni ardoribus traditi sunt. Hoc vt magis manifestum faceret dominus, ait: Si quis in me non māserit, mittetur foras sicut palmes, & arescet, & colligent eum, & in ignē mittent, & ardet. Tritici præterea & zizaniorum parabola, distantiam fi-

Idem.12. Idem.24. Matth.22. Luc.17. Apoc.21. Iohan.15.

Matth. 13. delis & infidelis demonstrat, dicente domino: Colligite primùm zizania, & alligate in fasciculos ad comburendum: triticum autem congregate in horreum meum. Alteri ergo in ignē proiicientur, alteri ad vsum domini in thesauris cœlestibus translati seruabuntur. Quamobrem de nobis solicitus saluator noster, vt hęreticorum doctrinam deuitemus, hortatur & ait: Cauete à fermēto pharisæorum & sadducæorum. Parum enim fermēti, vt Apostolus inquit, totam massam corrumpit. Idem rursum ait: Videte ne quis vos seducat. Multi enim venient in nomine meo, dicentes quia ego sum, & multos seducēt. Cum hæreticis igitur & bonarum mentium seductoribus, perniciosa est conuersatio. Si quos ergo diuinitati Christi derogare videris, eos non Christianos esse existima, sed Antichristos: nō minus execrādos illos, qui in domo Caiphæ in eum spuere, & faciem eius velare, quíque caput ipsius & spinis compungere, & arundine ausi sunt verberare. Nā Christi caput deus, Christus autem caput nostrum est. Rursum, si quem circa humanitatem eius errare senseris, eum sic existima, quasi qui ipsum vestibus exuat, & nudum extentúmq; affigere cruci non dubitet. Talis Manichæorum fuit impietas, qui Christum non ex virgine natum dicebant, sed tantummodo in phantasmate visum. Horum profectò & his similium fugiendum est consortium. Sunt enim in pellibus ouium lupi rapaces, dū simulatione credulitatis fidelibus insidiantur. Sunt abominatio desolationis stans in loco sancto. Fingunt enim se cum ecclesia Christi sentire, & tamen malignę argumentationis machinis eam destruere & euertere conātur, & sancta eius prophanare. Malè interpretantur scripturas, diuersique sensus dogmata conscribūt, & se veritatis assertores esse prædicant, vt Iudam imitati osculo Christum prodant, & spongiam fellis calamo impositam ori eius offerant, illis ipsis qui olim hoc egerunt,

Idem. 16.

Marc. 14.

Hæretici.

egerunt, deteriores. Si quid eos petieris, porrigent tibi pro pane lapidem, pro pisce serpentem, pro ouo scorpionem, pro bono videlicet malum, pro veritate mendacium, pro antidoto venenum. Quo autem facilius illos declines, audi dominum dicentem: Ex fructibus eorum cognoscetis eos. Aut enim terrenarum rerum studiosi, cœlestia contemnũt, otiosique in foro negotiantur, & in vinea domini operari nolunt: aut voluptatibus & impudicitiæ seruiunt, porcis illis similes, qui receptis intra se immunditiæ spiritibus, in profundum maris præcipites iere, aut auaritiæ student, cum Iuda vendentes dominum, & cum custodibus accepta pecunia, negantes eius resurrectionem, aut de omnibus dubij atque animo suspensi, nihil affirmare audent, quibus dicitur: Quare timidi estis, necdum habetis fidẽ? aut procaces sunt, vt illi qui prætereuntes Christum in cruce pendentem blasphemabant, aut iniqui & in omne scelus proni, satanæ primogeniti, quibus dicere possis: Vos ex patre diabolo estis, aut prorsus in errore ita obdurati, vt nec ratione, nec authoritate, nec miraculis moueantur, facti lapides, in quibus semen verbi dei arescit, & spinæ, in quibus præfocatur, & via in qua cõculcatur, quibus dominus ait: Quod scimus loquimur, & quod vidimus testamur, & testimonium nostrũ non accipitis. Hi sunt qui lapides cordis sui tollunt, vt his obstinationis telis Christum repellant, & ipse abscondit se, ne quando veritatem agnoscant, qui mendacio iam occalluerunt, quibus si ipse sua voce dixerit: Ego sum, retrorsum abibunt, & in eodem corruent luto vitiorum, quo tam nequiter infecti sunt. Et quoniam occæcauit eos ipsa animi malignitas, cum etiã ab aliquo fideli doctore quæ vera sunt audierint, non satis intelligunt, & tenebris repleti, lucis disciplinam suscipere nequeunt. In tenebris ergo & in vmbra mortis sedent, & diligunt magis tenebras quàm lucem, quibus ait dominus:

Matth. 7.

Matth. 8.

Marc. 4.

Iohan. 3.

Iohan.33. minus:Quęretis me,& non inuenietis.Quærẽtes quippe eum in scripturis, dum sanæ intelligentiæ sensum peruertunt, minimè ipsum inueniunt, terrenarúmque rerum impediti curis,cœlestia capere nequeunt, mundúmque magis quàm mundi dominum diligentes,non iam mundani, sed mundus appellantur, domino ita de illis ad patrem dicente:Pater, iustè mundus te non cognouit.Huius mundi dominus,diabolus est: Apostolus
Ephes.6. enim cum de diabolo loqueretur: Princeps mundi huius,inquit, & ne incertum esset de quo mundo diceret, addidit: Mundi tenebrarum harum. Ille itaque qui pertinaciter errat,& mundus tenebrarum est, & diaboli seruus. Dei creatura es ô homo,dei iuris es, cur auerteris ab eo cuius es,& illi te tradis cuius non es?Dictũ est:Date deo,quæ dei sunt: & tu quæ dei sunt, porrigis diabolo. Quid tunc dicturus es,cum ipsum, cuius doctrinam contemnis, te iudicantem videris, tibíque
Iohan.1. dicentem videris, tibíque dicentem audieris, In propria veni,& mei me non receperunt? Qua fronte, qua fiducia tunc rogabis vt ipse te recipiat, quem omnino negare nõ poteris,abs te receptum non fuisse? Quid de illorum incredulitate dicam,qui ne miraculis quidem
Iohan.10. mouentur,quos tamen admonens dominus,ait:Si mihi non vultis credere,operibus credite, quæ si ab homine fieri nullo modò possunt,cur nõ creditis in me aliquid esse supra hominem?Cæci vident,claudi ambulant,leprosi mundantur,mortui resurgunt:& vos me hominẽ esse confitemini,deum negatis. Talia & ab hominibus facta sunt inquiunt:sed qui hoc fatentur,nõnne verius dicerẽt non ab hominibus,sed per homines facta fuisse,si considerare vellent,in cuius nomine,quo inuocato facta sint? Quod si hæc miracula,vt debent,facta esse à deo credunt, & per quos ea ipse fecerit, veraces & sanctos fuisse non negãt, dicant, quis vnquam illorum se vel deum,vel dei filium esse confessus sit? Et si eum se

esse

esse Christus affirmauerit, cur eius verbis fidem non præstant, cum etiam ipsi homines, quibus talia agendi data fuit potestas, in nomine Christi ea se egisse nunquam dissimularint? Quibus certè si crederent, & in Christum, qui ab iisdem prædicatus est, crederēt. Porrò cum nec operibus volunt credere, audiant inclamātem: Væ tibi Corozain, væ tibi Bethsaida: quia si in Tyro & Sidone factæ fuissent virtutes, quæ factæ sunt in vobis, olim in cilicio & cinere pœnitētiam egissent. Veruntamen dico vobis, Tyro & Sidoni remissius erit in die iudicij, quā vobis. Tyrus & Sidon ciuitates idololatræ erant, vitiisque deditæ: & tamen his acerbius punientur illi, qui cum per inuocationem Christi non pauca prodigia facta viderint, Christum non vt deum recipiunt, & minus aliquid patre affirmare non dubitant. Matth. 11.

In illos qui de miraculis, quæ scripta sunt, dubitant. Cap. V.

SVnt qui signa illa quidem facta fuisse legunt, sed an verè facta fuerint, animo suspensi sunt, ac simile aliquid suis ipsi oculis intueri, spectaréque affectant. Quibus respondens dominus, ait: Generatio praua & adultera signum quærit. Et quoniā qui dubitant, indigni sunt, vt tale aliquid cernant signū, inquit, non dabitur ei, nisi signum Ionæ prophetæ. Quæri potest, cur dictum sit: Et signum non dabitur ei, cum Iudæis incredulis multa signa data fuerint? Sed qui signo, id est, miraculo dominicæ resurrectionis, cuius typus Ionas fuit, non crediderunt, quod maximum erat, multo minus aliis non ita magnis credere poterant. Maius est enim semet à morte reuocare ad vitam, quàm alios ad vitam incorruptibilem atque immortalem, quàm ad corruptibilem atq; mortalem. Non est ergo eis datum signum efficacius ad credēdum Christo, quàm ipsa re-

surrectio

ſurrectio Chriſti, quam tamē ſubornatis per largitionem cuſtodibus, denegare conati ſunt. Eorū perfidiam imitantur, qui miracula ipſi cernere quærunt, & de il-
Matth.16. lis quæ in Euangelio recenſentur, dubitant. Phariſæis quoque & ſadducæis infidis comparandi, qui de cœlo ſignū ſibi oſtendi petierunt, non ſatis habentes ea, quæ facta coram ſe in terra viderant. Iure igitur ac meritò
Iohan.4. talibus exprobrauit dominus, dicens: Niſi ſigna & pro-
Idem.8. digia videritis, non creditis. Et ſi non credideritis, inquit, quia ego ſum, moriemini in peccato veſtro. Mori autem in peccato, vt ſuprà oſtendimus, omni alia morte peius eſt. Qui dubitat, Chriſti aduerſarius eſſe con-
Matth.12. uincitur, ipſo dicente: Qui non eſt mecum, contra me eſt. Petrus dubitando cœpit mergi, diſcipuli non potuerunt eiicere dæmonium. Zacharias factus eſt mutus, & hi quidem quod dubitando amiſerant, credendo recuperarunt. Tu quoque niſi dubitare deſieris, non poteris euitare dæmonum dolos, nec loqui ea quæ tibi ſaluti eſſe poſſent, nec iam emergere de abyſſo inferni, ſi modo cum corde iſto dubio tibi decedere cōtigerit. Quòd ſi cum Thoma hactenus dubitaſti, iam & cum eodem credens Chriſtum confitere, dicens: Dominus meus & deus meus. Alioqui ne illa quidem, quæ bene egeris, prodeſſe tibi poterūt ad ſalutem. Niſi enim firma petra, quæ eſt Chriſtus, fundamentum tui ædificij fuerit, quicquid operis extructum erit, corruet. Vt autem operis tui labor non ſit irritus, crede deo, non hominibus: apoſtolis, non philoſophis: eccleſiæ dei, non diaboli ſynagogæ, cùm filius dei dicat: Omnis plantatio quam non plantauit pater meus cœleſtis, eradicabitur, hoc eſt, omnis religio, omne dogma, quod alio præterquàm deo authore inductum fuerit, diu ſtare non poterit.

De ecclesia fide fundata. Cap. VI.

PEr hanc ergo fidem diuinitus nobis reuelatã ædificatã est ecclesia supra firmissimã petram Christum, dei filium, dominum nostrum. Si fideles simus ipsi sanctæ dei ecclesiæ, cuius caput est Christus, membra corporis Christi sumus. Qui autem non credit ecclesiæ, nec potestati eius subiicitur, ille abcisus & abiectus est, atque cum mortuis computatus, nisi fortè pœnituerit eum erroris, ac rursum per fidem iunxerit se ecclesiæ, mandatáque eius perfecerit. Solo enim fidei glutino corporis huius membra ferruminãtur, spe firmantur, charitate perficiũtur. Igitur quicquid catholicæ apostolicæ'que ecclesiæ recepit authoritas, & te illud citra omnem cordis hęsitationem recipere oportet, & quicquid seruãdum constituit, obseruare: si cum Christo viuere mauis, quàm cum infidelibus interire. Ecclesia nauis illa apostolorũ est, quæ fluctibus & procellis multarum hæresum inquietabatur, sed dum fideles in remigando laborarent, hoc est, in tuenda defendendáque veritate fatigarentur, ope adiuti diuina, superiores euasere. Suscepto enim Iesu in naui, cessauit ventus: & turbines errorum dissipati sunt. Sed obserua quòd ad laborãtes venit Saluator, non ad desides & pigros, & à iustis operibus otiosos. Qui ergo quod per se facere potest, non omittit, facile impetrabit, vt etiam illa, quæ per se facere nequit, efficiat. Porrò prima ab initio ecclesia illa in euãgelio parabola est. Homo plãtauit vineam, id est: deus pater domum Israël: circundedit eam sepe, custodia muniuit angelorum: posuit in ea lacum siue torcular, id est, legem præceptis vitæ redundantem: ædificauit turrim, id est, templum. Turris quippe arx est vrbis, ita oratoria nobis munimenta sunt, ad quæ confugientes, carnis dæmonúmque impugnationes minus timemus, orationis armis accincti, &

Marc. 6.

Luc. 20.

cœlestis cõtemplationis fide protecti. Sequitur, Et peregre profectus est, non discedendo, sed permittendo, vt in vtranque partem libera sit operandi facultas. Misit deinde seruos ad fructus vineæ colligendos. Misit enim prophetas, qui mandatorum dei obedientiam exigerent, sed agricolæ, id est, Iudæi proterui, & nullius bonæ disciplinæ patientes, nec dei sui nuntiis pepercerũt alium afficiendo verberibus, vt Micheam: alium vulnerando ac perimendo, vt Isaiam, Ieremiam, Zachariam, & alios non paucos prophetas, neminem prorsus vitiorum suorum reprehẽsorem æquo animo tolerantes. Post prophetas misit filium suum charissimum & vnigenitum, dicens: Reuerebuntur filium meum, non quia ignoraret quid facturi essent, sed innuens quid facere deberent. At illi, Hic est hæres, inquiunt, venite, occidamus eum. Occiderunt, & eiecerũt extra vineam, id est, extra Hierusalem. Extra ciuitatem enim crucifixerunt dominum Iesum, vel extra vineam, extra Iudæorum ecclesiam, vt ab ipsis eiectus, exciperetur colẽdus à nobis. Sequitur enim, Quid ergo faciet dominus vineæ? Malos malè perdet, & vineam locabit aliis, hoc est, omnibus in Christum credentibus, tam gentibus quàm Iudæis, veteribus noua copulans. Christus lapis angularis, illa implens, & ista inchoans. Veruntamen quantum intersit inter ecclesiã & synagogam, ipsa nominum interpretatio declarat. Synagoga Græcè, Latinè congregatio dicitur. Ecclesiã autem conuocatio interpretatur. Hæc propria naturæ rationalis, illa etiam ad pecudes pertinet. Itaque ecclesiæ sicut magis singulare nomen, ita dignitas maior & gratia plenior. Hæc ergo ciuitas illa, in quam mittuntur apostoli, vt domino
Marc. 14. parent pascha, hoc est, cibum de quo ipse ait: Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus. In ecclesia quippe carni & sanguini domini cõmunicamus,
Luc. 19. accedentes ad cœnaculum grande stratum, id est, ad altare

tare nomini eius cõsecratum, vt non nostro, quod exiguum est, sed Christi meritò vitam cõsequamur æternam. In ecclesia deo preces offerimus, dicente domino: Domus mea, domus orationis est. In ecclesia per baptismum renouamur, & encęnia facimus, dum nouum hominem induimur, qui secundum Christum natus est. In ecclesia peccatorum nobis vincula relaxantur. Hæc est enim stabulum illud, in quod homo à latronibus in via vulneratus, curandus infertur. In ecclesia laborãtium, in cœlo requies est, quibus dicitur: Vos autem contristabimini, sed tristitia vestra vertetur ĩ gaudiũ. Ecclesia est ergo mulier parturiẽs, quæ (vt in euangelio scriptum est) tristitiam habet, quia venit hora eius: cũ autem peperit puerum, iam non meminit pressuræ, propter gaudium, quia natus est homo in mũdum. Tristitia quidem afficitur, dum persecutiones tolerat, siue corporis, siue animi: sed cũ ab imis ad superna se transfert, tanto perfunditur gaudio, vt præcedentis angustiæ prorsus obliuiscatur. Quia natus est homo in mundum, hoc est, quia filij ecclesię iam immortalitatis natiuitate lætantur, translati de mundo isto corruptibili ad mundum incorruptionis, & de terreno habitaculo ad cœleste regnum. Cuius immensam & ineffabilem gloriam nunc in ecclesia laboribus occupata constituti, cogitatione comminiscimur, dum solennia sacra celebramus. Mariam imitando, quæ sedens ad pedes domini, sermonum eius dulcedine pascebatur, vt cum ipsa postea dicere possimus: Vidi dominum, & hæc dixit mihi.

Iohan. 10. Luc. 10. Iohan. 16. Luc. 10.

In eos, qui in ecclesia nequiter se habent. Cap. VII.

CAeterum meminisse debemus, illis in ecclesia non esse locum, qui terrenis intenti negotiis, corpus non animum in eam afferunt, nec tunc quidẽ va-

nis colloquiis & nugis inutilibus abstinentes, iocísque & risu, cum à sacerdote diuina peraguntur. Sciant eos minus fortasse culpabiles fuisse, qui domini flagello e-
Iohan.2. iecti fuere de templo, dicentis: Nolite facere domum patris mei, domum negotiationis. Illi verò eam latronum speluncam faciunt, qui ineffrenatæ libidinis ardore, nulla loci aut sacrificiorum habita ratione, pudicitiæ insidiantur alienæ, vel oris nutu, vel oculorum nictu, vel impudenti aliquo verborum prolatu. Melius cum iis ageretur, si nunquã domum dei adiissent, quàm vt ingressi, sic in ea, quasi in prostibulo, versari non dubitent. Deterius tamen adhuc peccant, qui ea mẽte illuc conueniunt, vt simpliciorum fidẽ perniciosis quæstionibus peruertant, zizania superiaciẽtes, vbi satum
Iohan.18. est triticum. Hi scindunt tunicam domini inconsutilem, ecclesiæ turbantes vnitatem, se'que ipsos deprauato scripturarum sensu in errorem implicantes. Longè sese ab his faciat, qui matris ecclesiæ, cuius Christus sponsus est, filius esse desiderat.

De *lege* & *Euangelio*. Cap. VIII.

Luc.18. Ecclesiæ vero sanctæ fortissimi parietes sunt Lex & Euangelium. Nihil enim (vt Apostolus ait) ad perfectum adduxit Lex. Ille qui Christo domino legis præcepta se custodisse dixerat, audit vnũ sibi adhuc deesse, vt bonis quæ habebat, in vsus pauperũ distractis, cœlestes diuitias parare sibi maturet. Hoc ergo legi deesse apparuit, vt terrenarum rerũ cura contem-
Luc.16. pta, cœlestibus tantum bonis comparandis inhiemus. Lex enim & prophetæ vsque ad Iohannem, quia illi præsentem tantummodo felicitatem obseruatoribus legis promittebant. Iohannes autem primus regnum
Matth.11. cœlorum cœpit euangelizare. Atque ideo dicitur: A diebus Iohannis vsque nunc regnum cœlorum vim patitur, & violenti rapiunt illud. Tunc enim primũ vim

intulimus

Intulimus cœlesti regno, cũ pro nobis pugnante Christo, victus est ille, qui omnes ab Adam descendentes ob delictum vinctos tenuit. Disce tamen quòd violẽti rapiunt illud, non ignaui, nec qui à vitiis superantur, sed qui his repugnando victores euadunt. Nullibi autem certior vincendi spes, quàm in euangelio, in quo certantibus suffragatur gratia. Quia lex per Mosen data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est. Hoc certè optimum vinum in fine conuiuij reseruauit nobis benignissimus sponsus, cui dicitur: Tu autem seruasti bonum vinum vsque adhuc, id est, vsque ad sextam ætatem, quam sex hydriæ figurabãt. Prima enim ætas fuit ab Adam vsque ad Noë: secunda, à Noë ad Abraham: tertia, ab Abraham ad Dauid: quarta, à Dauid ad transmigrationem Babylonis: quinta, à trãsmigratione ad Iohannem: sexta, à Iohanne vsque in finem seculi. In hac igitur postrema ætate, in qua nos sumus, aquę versæ sunt in vinum, quia scripturarum literalis intelligentia, allegorici sensus recepit saporem. Iam de plenis hydriis haurimus Christi mysteria, quæ diu sub verborum velamento latuerant, & tunc quidem granum sinapis minimum erat, quod postea acceptum homo misit in hortum suum, & creuit, & factũ est in arborem magnam. In omnem enim terram sparsit se veri dei sonus, qui prius Iudææ tantum finibus arctabatur. Et volucres cœli, inquit, requieuerunt in ramis eius. Illis quippe in euangelio iucũda quies est, qui spem suam de terra tollentes, in cœlo collocant, neque quicquam de promissionibus Christi, dubitãtes, aiunt: Sermo tuus veritas est. Cauent itaque à fermento pharisæorum, quod est perniciosa hæreticorum doctrina, & ei fermento penitus inhærent, quod acceptum mulier abscondit in farinæ satis tribus, hoc est, ad illam intelligentiam doctorum tota credulitate accedunt: quam approbauit ecclesia, triplicique sensu distinxit, histo-

[Margin: Iohan. 1. | Idem. 2. | Aetas I. | II. | III. | IIII. | V. | VI. | Luc. 13. | Iohan. 7. | Luc. 13.]

rico, morali, ſpiritali:donec fermentetur totum, donec totum ſanè rectéque intelligatur, ita vt nullus errori ſuperſit locus. Cæterùm licet præferamus euãgelium legi, vtriuſque tamen vnum authorem deum cõfitemur, vtramque approbamus. Nec ſolui legem per euangelium dicimus, ſed adimpleri: in illa figuras eſſe, in hoc veritatem: in illa promiſsionem, in hoc perfe-
Luc.16. ctionem. Facilius eſt, inquit, cœlum & terram præterire, quàm de lege vnum apicem cadere. Quicquid ergo ceremoniæ, ſacrificia, prophetæ futurum nuntiabant: partim impletum eſt in primo Chriſti aduentu, partim in ſecundo implẽdum expectamus, ne quis fruſtra aliquid ſcriptum aut ſignificatũ putet. Quicquid autem in lege ad vitæ, morumque inſtitutionem ſpectat, ſicut veteribus, ita & nouis hominibus eſt obſeruandum, & cum euangelio communicandum, ac de vtriuſque ſcripturæ moralibus præceptis cum Pſalmi-
Pſal.118. ſta dicendum: Eloquia domini eloquia caſta, argentum
Ibidem. igne examinatum, probatum terræ, purgatũ ſeptulum. Nihil eſt his precioſius, nihil ſuauius. Quod idem tibi teſtatur ad dominum, dicẽs: Bonum mihi lex oris tui, ſuper milia auri & argenti. &, q̃ dulcia, faucibus meis eloquia tua, ſuper mel ori meo. Nihil ita ſedat iracũdiam, moderatque affectus, & in viam æqui honeſtiq; animum dirigit. Pax multa, inquit, diligentibus legem tuam, & non eſt illis ſcandalum. Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen ſemitis meis. Multa quidem & ipſi ſapientiæ profeſſores philoſophi ad componendos animi mores verè, rationabiliterque præceperunt, ſed cum diuinis humana conferri nequeunt. Potentius iſta influunt, ſi fideliter ſuſcipiantur, efficacius mouẽt, tenacius hærent, fœcũdius fructificãt, felicius ad opta-
Luc.10. tum prouehũt finem, & cum incommutabili bono nos
Luc.22. coniungunt. Vetus igitur, nouaq; lex, duo denarij ſunt ſtabulario dati, id eſt, eccleſiæ præſidi, vt his peccato-

rũm

rum nostrorum vulnera curentur. Sunt etiam duo gladij, quos in medium proferentibus apostolis, satis esse dixit dominus, cum vtriusque testamenti doctrina satis, superque sit aduersus quasque repellendas diaboli insidias, ac prauas ab animo abscindendas cupidines. Vetus tamen testamentum fuit Agar ancilla in seruitute generans, & nouum Sara liberæ prolis mater, qua libertate donauit nos Christus. Ideóq; dominus quinque panes hordeaceos turbæ dedit seruili, veluti quinque libros Mosi. Nos autem pane qui de cœlo descendit, vescimur, vt cum eodem qui nos liberauit, ascendamus in cœlum. Deniq; legis pascha cum lactucis agrestibus, quæ amarissimæ sunt, comedebatur. At in euangelio pars piscis assi cum fauo mellis domino à mortuis resurgenti offertur, vnde Apostolus clamat, dicens: Si consurrexistis cũ Christo, quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram. Galat. 4. Luc. 24. Coloss. 3.

In contemptores legis uel Euangelij. Cap. IX.

Sed neque legis contemptoribus impune erit, cum diuinus sermo dicat. Qui declinat aures suas ne audiat legẽ, oratio eius erit execrabilis. Frustra enim deum precatur, qui dei iussa parui æstimat. Hoc idem per Ieremiam spiritussanctus affirmat, dicens. Ecce ego adducam mala super populum istum, fructum cogitationum eius, quia verba mea non audierunt, & legem meam proiecerunt. Posthæc denuntiat illis captiuitatem futuram, vt qui ad legis præscriptum sponte seruire deo neglexerunt, inuiti seruiant inimicis dei gentique infideli. Et si talia legis præuaricatoribus debẽtur, quantò magis aduersus euangelij sui irrisores indignatio desæuiet Christi? Horum autem qui euãgelium despicere videntur, tria genera sunt. Alij quippe ne audire quidem volunt diuinos, qui in ecclesia recitantur Prouerb. 28. Iere. 6.

ſermones. Alij autem audiunt, ſed quæ præcipiũtur, ea
exequi aſpernantur: alij verò magis temerario auſu ita
audiunt, vt ea econtrario arguere præſumant: & veritatis verba, quæ non intelligũt, peruertere aliquo modo conantur. De primis conqueritur dominus, ad eoſ-
Iohan. 8. dem dicens, Quare loquelam meam non cognoſcitis?
quia non poteſtis audire ſermonem meum. Et, vt oſtenderet eos, qui audire diuina dedignantur, ex parte diaboli eſſe: Qui ex deo eſt (inquit) verba dei audit, propterea vos non auditis, quia ex deo non eſtis. Hi ergo & ſurdi ſunt & muti, cum nec aures accommodent eccleſiæ doctoribus, nec quicquam tale aliquando loquantur. Qui niſi cõuerſi poſtremò ſeſe offerãt Chriſto, ita vt ipſe digito tangat eorum aurem, & ſaliua palatum, nunquam ſanitatem conſequentur, ſemper ad ea quæ
Marc. 7. ſalutis ſunt, ſurdi & muti erunt: atque vt ita etiam ad malum ſicut ad bonum ſurdi & muti forent, ſed vt deterius peccẽt, & læuam aurem habent, qua ea, quæ carnis ſunt, auidiſſimè audiant: & ſiniſtram linguam, qua vel nugas garriãt, vel alios infament, vel proximo maledicant. Quod niſi tandẽ ad Chriſtum adduci ſe permiſerint, qui labefacta ſolo verbo inſtaurat, quis eos curare poterit? De iſtis, vt reor, prophetauit Apoſtolus,
2. Ti. 4. cum diceret: Sanam doctrinam non ſuſtinebunt, ſed ad ſua deſideria coaceruabũt ſibi magiſtros prurientes auribus, & à veritate quidem auditum auertent, ad fabulas autem conuertẽtur. Sunt quippe in his plurimi, qui pudendis gentilium poëtarũ cantibus tota die operam impendunt, & ne horam quidem diuinarum in eccleſia recitationum vacare auditionibus queunt. Tranſeamus ad eos, quos auditores tantũ & non factores ver-
Luc. 6. bi eſſe diximus: de quibus domini ſentẽtia eſt. Qui audit & non facit, ſimilis eſt homini ædificãti ſuper terram ſine fundamẽto, in quam illiſus eſt fluuius, & continuò cecidit, & facta eſt ruina domus eius magna. Audire

dire enim & nolle facere, deficere est. Deficiens autem & se sibi non restituens, quotidie deterior fit, patétque omnibus diaboli insidiis, nulla circunspectę mẽtis virtute munitus: tantóque facilius supplantatur, quanto se putat magis tutum. Nam sicut arborem ventorum pulsatam procellis ruere necesse est, cuius radix vitiosa fuerit, ita illum labi quoties voluptatũ illecebris prouocabitur necesse erit. Neque minus in istos qui facere nolunt, quàm in illos qui audire negligunt: exclamant prophetæ, apostoli, euãgelistæ, omnes catholici doctores. Cecinimus vobis, & non saltastis: lamentauimus, & non planxistis. Quid enim aliud omnes diuinæ continent scripturæ, nisi virtutum laudem, vitiorúmq; detestationem atque querelam? Porrò istis etiam qui sacra eloquia vel audire renuũt, vel si audiant, secundum ea viuere nolunt, nequiores sunt, qui eadem audiendo coram arguere, atque iisdem petulãter obtrectare audent, & sophismatum strophis docere, ipsa dei præcepta vel impossibilia factu, vel inter se pugnantia, vel aliqua in parte minus rationi consentanea esse, quasi verò quicquam rationabilius, consultius, iustius homo possit indagare, quàm hominum opifex præcipere. Si quis tam prophana præsumptione ducitur, inter hæreticos erit habendus, & de fidelium cœtu repellẽdus, ne sanum gregem morbida contaminet pecus. Adeunt ecclesiam, audiunt epistolas, audiunt euangelia, & sicut in Iohanne scriptum est, dicunt, Durus est hic sermo, quis potest eum audire? Nihil credunt nisi quod naturæ consentaneum putant, & nesciunt omnium authorem supra naturam esse, & vt se talem probet, supernaturalia loqui operaríque solere. Quibus qui nõ adhibuerit fidem, necesse est vt dei omnipotentiam deneget, fateatúrq; quod naturaliter fieri nequit, id neo diuinitus fieri posse. Qua in re naturam deum alterum constituere videntur, si nihil maius deo quàm naturæ tribuen-

Matth. 11.

Iohan. 6.

tribuendum censent, quibus dei verbum respōdens, ait: Queritis me interficere, quia sermo meus non capit in vobis, hoc est, quia non estis capaces à me prædicatæ veritatis, ideo in me diuinitatem natura potētiorem, & humani ingenii captu maiorē esse non creditis. Ego autem quod vidi apud patrem, hoc loquor. Ego enim, & pater vnum sumus, vna substantia, eadem natura, licèt non eadem persona, alia quippe persona est geniti, alia genitoris, & tamen vtriusque vna eadémque diuinitas, eadem vis & gloria cum sancto spiritu, quem ambo simul spirant, sibi æqualem, sibique consubstantialem. Quod sanctæ trinitatis mysterium in vna deitate, nisi fides teneat, lingua non explicat. Ob hoc quidam, quia comprehendere nequeunt, retrocedunt, cum potius persuadere sibi deberēt, tanto ea magis deo tribuenda esse, quanto minus à nobis, qui homines nō dij sumus, possint intelligi. Alioquin fateri oporteret, quod nemo vnquam ausus est dicere, aut deum non esse homine maiorem, aut hominem deo esse æqualem, si ad omnia quæ dei sunt, humani vis intellectus posset penetrare. Sunt tamen nonnulli, qui in peruersitatis suæ proposito ita obdurāt, vt credulitatem nostram etiam irridere non dubitent, atque hi ferè sunt, qui gētilium philosophorum argutias secuti, nihil credendum putant, quod ipsa hominis ratione queat inuestigari, & suorum ambagibus argumentorum vsi, quicquid non satis intelligunt, id verum esse denegant. A quibus euangelicæ veritatis assertores auersi, ne in tam duro solo frustra verbi semen iaciant, nullam frugem facturū, dicunt. Quia repellitis verbum dei, & indignos vos iudicatis æternæ vitæ, ecce conuertimur ad gentes. Quæ videlicet & audiunt euangelij prædicationes, & quod audiunt, credunt: & quod credunt, opere complere pro viribus nitūtur. Vos verò increduli meniētōte ab ipsa veritate, id est, à dei filio dictum: Qui me erubuerit, & meos

Iohan. 8. · Act. 13. · Luc. 9.

meos sermones, hunc filius hominis erubescet, cum venerit in maiestate sua, & patris, & sanctorum angelorum. Huius autem hominis infelicitati, quem Christus erubescet, nulla vitæ præsentis infelicitas potest comparari. Nam qui receptus à deo non fuerit in gratiam, à diabolo recipietur in damnationem suppliciúmque sempiternum.

De conuersis ad deum. Cap. X.

VT autem alterum ex his euitemus, alterũ sequamur, sarcina peccatorũ deposita, quę nos in abyssum deprimit inferni, ad illa conuertamur, quæ de terra erigunt pauperem, & in cœlo collocant. Imitemur Simonem leprosum, vt flagitiorum lepra curati, mereamur hospitem habere Christum. Neque nos prioris vitæ pudor impediat, aut horror in desperationem trahat. Benignissimus est, qui ad cœnam inuitari iubet pauperes, debiles, cæcos, & claudos, id est, omni scelerum genere inquinatos, & neminem prorsus repudiat ad se cum peccatorum pœnitudine accedentem. Hic est qui prodigum filium, cum bona paterna peregre profectus dilapidasset, ad se reuersum osculo excepit, amplexibus fouit, & lætatus est, quod ille, qui perierat inuentus esset, & qui mortuus fuerat, reuixisset. Diu multúmq; in nequitiæ cœno immersus iacuisti, expergiscere tandem & erige te, vt munderis. Mulier quæ XII. annos profluuio sanguinis laborauerat, cum Christi fimbriam tetigisset, sana discessit. Altera, duodeuiginti annos morbi vi inclinata, domino manũ ei imponente curatur, & cœlum aspicere incipit, quæ tanto tempore pecudum more terram tantum spectauerat. Plus dicam, octo & triginta annorum lãguorem sustinuit. Ille, quem ad probaticã piscinam sanum surgere iussit dominus, ita, vt qui tam diu fracto, debilitatóq; corpore immobilis in lectulo decubuerat, illum ipsum

Marc. 14. Luc. 14. Luc. 15. Marc. 5. Luc. 13. Iohan. 5.

ipſum lectulum quo ferebatur, ipſe humeris ſuis referret, domúmque rediret, non ſolum ſanitati, verũetiam vigori viribúſque reſtitutus. His autem curationibus tam diutina tabe marceſcentium corporum, ſignificauit tibi dominus, quod ipſe medicus animorũ ſit, quãuis ad multam ætatem in peccatis verſati fuerint, tantum vt curari cupiant & rogent. Non enim ſanat illè niſi volentem. Nam & hunc prius interrogaſſe dicitur, an vellet ſanus fieri, atque vt velle audiuit, nõ diſtulit, quin ſtatim ſanum redderet. Nemo ergo deſperet: quandiu viuimus, miſericordiæ locus eſt: tunc iudicamur, cum morimur, & ſi ante impetratæ veniæ priuilegium nobiſcum deferimus hinc decedentès, in electorum numero aſcribimur. Sin verò ſine illo vitã obimus, ad mortem nunquam intermorituram deſcendimus, ad tenebras exteriores, vbi eſt fletus & ſtridor dẽtium, & pœnarum finis omnino nullus. Beati igitur illi, quorum antequam iudicabuntur, erunt praua in directa & aſpera in vias planas, qui priuſquam opera ipſorum iuſtitiæ libra examinabuntur, luporum feritatem quam induerunt, cum agnorũ manſuetudine commutabunt. Nunc ergo tempus acceptabile, nunc dies ſalutis, nunc acceſſus ad eum datur, à quo dictũ eſt: Qui venit ad me, non eiiciam foras. Non aliter ad eum venitur, niſi deſinendo à malis, & quod bonum eſt operando. Itaque non ſolum iniqui, ſed etiam otio indulgentes, ab eo qui ſaluare poteſt, procul ſunt. Ficum illam, quæ foliorum tantum luxuria exuberans, fructu carebat, maledicẽdo dominus ariditate damnauit. Sub qua cum lateret Nathanaël Iſraëlita, licèt dolo carẽs, non poterat loqui cum Ieſu, egreſſus autem & magis alacris animi affectu ſaluatoris quærens conſpectum, eum ipſum quem ſcribę & phariſæi cognoſcere nequiuerũt, confiteri cœpit, dicẽs, Rabbi, tu es filius dei, tu es rex Iſrael. Veruntamẽ ſi ſenſus quoque non ſatis ſanos habeas,

Luc. 16. Iohan. 6. Marc. 11. Iohan. 1.

habeas, quicquid illis blanditur, mortiferum puta, & illa quæ deo placent, iis indulge. Si visus te ad peccandum solicitat, cæcus es, cum Barthimæo perge inuocare Iesum, & petere vt videas, tunc ipso imperante discedent ab oculis tenebræ illæ, in quibus spectādarum mulierum concupiscētia habitabat, vel delectatio aliquam vanitatem videndi versabatur, cœlúmq; ac sydera contueri incipies, & per ea quæ videntur ipsa dei inuisibilia contemplari. Quòd si te auditus & loquendi intemperies in malum præcipitant, surdus & mutus es, quia dum te audire vel loqui ea quę mundi sunt, nimium delectat, ab his quæ dei sunt, & aures auertis ne audias, & os comprimis ne loquaris. Cum surdo igitur & muto à domino posce remedium. Ille huiusmodi hominis aures digito tetigit, & saliua linguam, atque is, qui vtroque malo affectus fuerat, vtroque liberatus abiit. Statim enim (vt Marcus ait) apertę sunt aures eius, & solutum est vinculum linguæ eius, & loquebatur rectè. Postremò quibuscunque vitiis corruptus viuis, ita vt mortuus sis cum viuas, quātum potes ad illum qui viuificat mortuos, te verte. Nam & mortui audient vocem filij dei, & qui audierint, viuent: modo ne tardes tibi iam in morte posito quærere salutem, dum inueniri potest. Fugit tempus, dies aduentat extremus, atque hic fortasse crastinus est aut hodiernus, & tu tibi tutum putas differre turpis vitę correctionem? noli iuuentæ confidere, omni ætati communis est mors. Nec prosperæ valetudini crede. Quidam dum rident, dum iocantur, dum cum aliis colloquuntur, repente concidêre. Pelle igitur moras omnes, & prauas cupidines de pectore proiicere festina, atque de spelunca latronum fac domum orationis, in qua habitare dignetur Christus. Hoc pacto qui nunc nouissimus es apud deum, iam inter primos computaberis. In nouissimis erant Matthæus, Zachæus, latro, sed conuersi ad dominum, primi

Marc. 10.

Iohan. 10.

facti

facti sunt. Matthæus reliquit teloneũ, & fit apostolus. Zachæus auaritiam largitate mutauit, & salus facta est domui eius, cum Christum suscepisset hospitio. Latronem aliena per vim rapuisse pœnituit, & saluatori se commẽdans, meruit de cruce transferri ad paradisum.
Matth.11. Audi Christum clamantem: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Hinc tu
Psal.37. tandem ad vocantem conuersus, dic. Iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum, & sicut onus graue grauatæ sunt super me. Tunc ille occurrens tibi, protinus te omni fasce liberabit, & expeditum ad se trahere incipiet, vt qui flagitiis coopertus mergebaris in profundum, iam his omnibus emundatus ascendas in cœlum.

De auersis à deo. Cap. XI.

ET cum tãta felicitas sit eorum, qui ad deum conuersi mores suos corrigunt, non ambigimus æquè grandem esse miseriam illorum qui obdurantur. Prædica, argue, obsecra, increpa opportunè, importune. Nihil proficis, cùm in spinis, quæ sementem verbi dei præfocant, seminas, vel super lapide, vbi semen radices agere non valens arescit, vel in via, vbi conculcatur & atteritur. Corã praua assuetudine corruptis hominibus quoties de deo, de sanctis, de vitę honestate incidit sermo, corrugant nares, contrahunt frontem, os distorquent, vultum auertũt, & taciti etiam dicere vi-
Iohan.6. dentur. Durus est hic sermo. Quis potest eum audire? Tales erant pharisæi illi ac legis periti, quorum scele-
Luc.11. ra cum argueret dominus, cœperunt (vt Lucas ait) grauiter insistere, & os eius opprimere. De quibus in Io-
Iohan.8. hanne conqueritur Saluator, & ait: Non potestis audire sermonem meum. Dextera igitur aure carẽt, ne honesta audiantur, veluti Malchus ille, cum à Petro vulnus accepisset. Is tamen adduci ad Iesum vt curaretur sustinuit. Isti verò peruicacius auditum obturasse videntur;

dentur, vt aspis, ne intelligant vocem sapienter incantantis. Quòd si vltrà eis præcepta salutis ingerere perseueraueris, indignantur, & iam in contumeliam prorumpunt. Totus in peccatis natus es, inquiunt, & doces nos? Vnde autem fit, quòd tam obstinato proposito cœlestem aspernentur disciplinam, parabola euangelij de nuptiis recitata docet. Ad quas inuitati quoniam venire noluerunt, alius (inquit) abiit in villam suám, alius ad negotiationem suam. Deliciæ quippe huius seculi, & ipsa terrenarum opum cupiditas, auertunt animum à cœlestium contemplatione, & caduca bona æternis præferre compellunt, quia hæc futura expectantur, illa verò præsenti voluptati deliniunt. ita, vt quæ nondum habetur, iam vel non esse omnino, vel haberi non posse credantur. Illi ergo qui tam impiè subuersi sunt, nec fidei certæ, nec firmæ spei sunt. Alij luxuriæ, alij auaritiæ studẽt, & cùm sensuum suorum affectibus seruiant, virtutibus vacui & ad vitia proni efficiũtur. Recedente enim domino de templo cordis eorũ, non relinquitur lapis super lapidem, qui non destruatur. Vsque adeo Barrabã, id est, diabolũ sibi dimitti gaudent, vt eũdem Christo domino, qui pro ipsis crucifixus est, anteferre non dubitent. Attendant tamen si nondum penitus obsurduerunt, & cognoscant ad se quidem omnia illa pertinere, quæ salutarem doctrinam nolentibus admittere, minatus est Christus dominus: ad illos enim quos iustitiæ suæ doctores constituit, & ad prędicandum gentibus destinauit, dixit. Quicunque non receperint vos, neque audierint sermones vestros, exeuntes foras de domo vel ciuitate, excutite puluerẽ de pedibus vestris. Amen dico vobis, tolerabilius erit terræ Sodomorum & Gomorræorum in die iudicij, quàm illi ciuitati. Sodoma enim & Gomorra ante euangelium subuersæ sunt, at isti vltro oblatum respuunt ac repellunt, dum præceptis eius contraria operãtur. O miram

Psal. 57.

Iohan. 9.

Matth. 22.

Matth. 10.

mentis

mentis peruersæ cæcitatē. Non vident quàm labile bonum sit mūdanæ luxuriæ voluptas cui adhærent, quàm firmum & stabile cœleste regnum quod contemnunt, quàm graue, perpetuúmque malum infernalis cruciatus, quem mox subire cogūtur. Sed iam istos in damnationis interitum tam pertinaciter currentes relinquamus, cum etiam ab ipso omniū domino relicti esse videantur: & illis pro tempore consulamus, qui ad capessendas accedunt virtutes, vt in eo bono, quod semel sibi proposuerint, constanter perseuerēt. Sicut enim in vitiis obdurare perniciosissimum est, ita in bene viuendi cura minus esse constantem, turpe, indecorúmque habetur.

De animi constantia. Cap. XII.

FIrmum ac stabilem esse oportet dei seruum, nec iniuria lacessitum irasci, nec laudatum insolenter efferri. Vtrunque præstitit mulier illa Chananæa. Matth. 15. Cum enim canibus compararetur, quibus nō erat concedendus panis filiorum, non est indignata, sed magis semet submisit, dicens: quòd etiam catelli micas panis comedant, quæ de mensa cadunt dominorum. Rursum cum responsum domini accepisset: Magna est fides tua, fiat tibi sicut vis, nequaquam tantæ commendationis gloria sese extulit, sed potiùs eandem humilitatem, quam contempta non deseruerat, egregiè deinde probata conseruauit, fidei suę magnitudinem magis ad diuinæ largitatis gratiam referens, quàm ad arbitrij sui libertatem. Quod si quicquam ex eo sibi iactanter arrogasset, filiam pro qua supplicauerat, sanam non recepisset. Et nos igitur si ab iis, quæ nequiter commisimus, purgari cupimus, modis omnibus caueamus, nè in eodē relabamur luto, alioqui per inconstātiæ vitiū, nec satis creduli esse argueremur, nec ipsa quæ intra nos est, sanari filia poterit. Est autem constantis animi repugnare

pugnare cupiditatibus, à bono instituto nunquam deflecti, & cum semel ad colendam æqui, honestique virtutem conuersus fueris, nusquam ab ea discedere velle. profectò qui sic sibi constiterit, intrepidus vitæ finem expectabit, spe certissima firmatus de morte se transitum ad immortalitatem & illam beatitudinem, quam nec fando exprimere, nec cogitando possumus complecti. Nos ergo tantæ mercedis cupiditate flagrãtes, cum sanctius viuendi domum ædificare cœperimus, fundamentum eius supra petram stabiliamus: & ipsam virtutum structuram nec malignorum spirituũ venti cõcutere poterunt, nec præsentium aduersitatum flumina obruere, immobilis, inuictáque perstabit, donec ad culmen vsque perducatur summæ, perpetuæque integritatis. Frustra autem Christum in cordis nostri monumento condimus, si constantiæ lapidem ad ostium monumẽti non admouemus, vt eo aditũ inimicis Christi quantũ in nobis est, prohibeamus. Qui sunt isti inimici procul, longéque abigendi, nisi vitia ipsa quæ salutaribus vitæ monitis reluctantur atque obsistunt, & quicquid probè, laudabiliterq; ædificatum fuerit, destruere festinant? Ab his quidem quicunque se illęsum, incontaminatúmque custodierit, hic verè Christi discipulus erit; cui idem dominus iure ac meritò dicere poterit: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meã. Ille enim verè petra est supra petram, qui dum Christi vestigiis innititur, in his in finem vsque fixus perseueret, & in domino confidẽs, sicut mons Sion non mouetur in æternum. Vt autem ista constantiæ virtus, quãta sit magis patescat, instabilitatis quoque vitiũ quàm execrandum habeatur, consideremus.

Luc. 6.

Matth. 16.

De animi inconstantia. Cap. XIII.

QVemadmodum firmum & constantem animum supra petræ soliditatem ædificare diximus,

ximus, & id quod ab eo fabricatum fuerit, contra dæmonum præualere certamina, quam aduersus malorũ, quæ mortalibus contingunt, acerbitatem: Ita econtrario debilem, & in proposito minus persistẽtem, domui illi comparandum esse arbitramur, quàm moli arenæ
Luc.6. impositam & ventorũ concutit flatus, & impetus subruit fluuiorum, atque ad solum vsque concidere compellit. Is enim, qui inconstans fuerit, facilè quidem & fraudibus diaboli cedet, & violẽtiæ persecutionum, & fastui ambitionis & cumulandarũ opum cupidini. Seruabit fortasse fidem, quandiu nemo aduersabitur, sed si qua fœdæ voluptatis appetitione cor titillare serpẽtis antiqui calliditas cœperit, si tyrannus minari necem, si collati magistratus dignitas efferre, si animum habendi auiditas inquietare, adulterio inquinabitur, vt Herodes: metu ad negãdum subuertetur, vt Petrus. Optimum quenque contemnet, vt pontifices & scribæ Christum, dum lucra sectatur, vt Iudas, nec furtis abstinebit, nec sacrilegio. Quàm autem turpissimum sit, cũ bene cœperis malè desinere, & nunc hoc, nunc aliud velle, aliæ quoque in euangelio similitudines indicio
Matth.11. sunt. Inconstantis quippe hominis volubilitas comparatur arundini vento agitatæ, dum Iohannes Baptista talis non esse asseritur. Adde quòd arundo ipsa & fragile lignum sit, & infructuosum, vacuumque intus, ac nodis quidem plurimis intersectum. Ita vir sibi minus constans, tentationibus succumbit, bonarum actionum sterilis est, vanitatibus affluit, & multorũ vinculis innodatur peccatorum. Eundem lunatico illi conferre possumus, quem nunc in ignem, nunc in aquam cadere
Eccles.27. solere dixerunt. Inconstans igitur, vt luna mutatur: & cum iam penè plenus bonorum creditur, tunc deficere incipit: cũmq; alternis motibus agitetur, & nunc igne charitatis incalescat, nũc aqua malitiæ frigeat, promptius tamen ad id quod malum est rapitur, & ad pec-

cata declinat. Quàm autẽ difficulter, ne in ſcelere perſeueret, effici queat, diſce. Lunaticum hunc apoſtoli curare non potuerunt, à Chriſto ſanatus eſt, qui ipſis mirantibus, quare ſibi id non licuerit, dixit: Hoc dæmoniorum genus non poſſe eiici, niſi per orationem & ieiunium, oſtendens grauiſſimã quidem eſſe animi ægritudinem inconſtantiam. Hanc præterea rotarum inſtabilitati cõparat ſcriptura: Præcordia fatui, inquit, quaſi rota carri, & quaſi axis verſatilis cogitatus illius. Eccle. 33.
Et quoniam rota iſta nõ ſolum inſtabilis eſt, ſed etiam dũ tracto curru vertitur, magnos edit ſtridores, & crebra reuolutione atteritur ac deperit. Sic hominis inconſtantis leuitas, quicquid bene fecerit, ipſe ſuas laudationes iactabundus garrit: & facinus illud, quò meritum aliquod apud deum conſequi ſibi potuiſſet, euacuat inanis gloriæ cupiditate: deinde hanc ipſam gloriam prauis operibus, ad quæ ſemper pronior eſt, deſtruit: & in ſuimet infamiam turpiter conuertit. Nam quamuis aliquando etiam non improbi ingenij eſſe videantur, nunquam tamen non maiore ſui parte malus eſt. De quo Iacobus apoſtolus: Vir, inquit, duplex animo, inconſtans eſt in omnibus viis ſuis. Quippe qui nũc hoc, nunc illud appetit, cui quod modo placuit, modo diſplicet: & rurſum quod diſplicebat, placet. Qui ſi quando boni aliquid agere aggreditur, ſemper antequam perficiat, ceſſat, atque idem nec ſedere, nec ſtare diu poteſt. Multiplex, varius, diſcors eſt, ſecum pugnãs, ſibiquemet cõtrarius, nec in verbis, nec in factis idem. Profectò qui talis eſt, nunquam aliquo honeſtioris vitę ſtudio proficere poterit, imò cum in ſeculi huius pelago vela faciens, frequenter naufragetur, mergendum tandem in profundo inferni facilè coniici poteſt. Nunquam enim ſic reſipiſcit, vt nõ cras deterior quàm hodie ſit. Nos ergo ne quãdo ad eius tam damnoſam animi mobilitatem, tam periculi plenam declinemus, di-

ſcamus, poſt conſtantiam etiam fortes eſſe. Et iam de ipſa fortitudinis virtute, prout nobis diuinus euangelij ſermo ſuggerit, diſſeramus.

De animi fortitudine. Cap. XIIII.

FOrtis animo is eſt, qui nulli rerum fragilium cupidini ſuccumbit, & neque aduerſitatibus frangitur, neq; proſperitatibus inſoleſcit: cœleſtibus tantummodo bonis adipiſcendis inhiat, cætera cõtemnit. Fortis eſt igitur, qui vincit auaritiam, & audit dominum dicentem: Cauete ab omni auaritia, quia non in abundãtia cuiuſquam vita eius ex iis quæ poſſidet. Superata autem auaritia, ad munificentiam, liberalitatémque ſe confert: & ea quæ habet, indigẽtibus dilargitur, dum ad perfectioris vitæ ſublimitatem aſcẽdere feſtinat, iuxta illud ſaluatoris dictum: Si vis perfectus eſſe, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis theſaurum in cœlo, & veni ſequere me. Non erat perfectio contemnere diuitias, niſi addidiſſet dominus, veni ſequere me. Omnibus abundare virtutibus quærit, qui Chriſtum imitari decernit. Chriſti enim imitator quàm primum veterẽ exuit hominem, & induit nouum, ſuperbiam mutat humilitate, iracundiam lenitate, incontinentiam caſtitate, & breuiter vitium virtute. Atq; ita malarum paſſionum victor efficitur, cum ad diuerſas ab his actiones animũ conuertere cœperit. In his deinde confirmatus omnes præſentiũ tribulationum ictus excipit clypeo patientiæ, de omnibus deo gratias agens, minúſque ſe pati confitẽs, quàm peccata ſua mereãtur. Hoc eſt illud quod præcipit dominus, & ait: Qui vult venire poſt me, abneget ſemetipſum, & tollat crucẽ ſuam, & ſequatur me. Ac ne quis crucis nomine, quod dura, aſperáque ſignificat, turbetur, diſcipulos ſuos conſolatus eſt, dicens: In mũdo preſſuram habebitis, ſed confidite, ego vici mundum, quaſi diceret:

Luc. 12.
Matth. 19.
Matth. 17.
Iohan. 16.

diceret: Sicut ego propria virtute calcaui mundi huius ærumnas, ita & vobis vincēdi facultatem conferam, vt per me mala omnia magno animo perferendo, illis omnibus fortiores, potentioresque sitis, tantū non in vobis, sed in me spem, fiduciamque habeatis. Hunc præterea fortis animi virum, Christique domini sectatorem, quemadmodum aduersa non deiiciunt, ita nec secunda arroganter erigūt. Frustra enim in aduersis vinceret, si in prosperis per inanis gloriæ appetentiam superaretur. Itaq; in dignitate constitutus non sibi blāditur, sed aliis prodesse affectat, nec tam præpositum se esse meminit, quàm eorum, quibus præest, ministrum, à domino admonitus, dicente: Quicunque voluerit inter vos maior fieri, sit vester minister: & qui voluerit inter vos primus esse, erit vester seruus: sicut filius hominis nō venit ministrari, sed ministrare, & dare animam suam redemptionem pro multis. Præstantis autem ac strenui animi est, dominandi cupidinem, quæ sæpe robustissimos vicit, superare, ipsamq; regū pompam & principum luxuriam pro nihilo ducere, atque in omnibus cū Christo humiliari. Quid enim esse potest maius Christo? qui eiuscemodi humilitatem sic in se commēdauit, vt dei filius non dedignaretur esse hominis filius, & formam serui assumere, cū esset omniū dominus. Denique fugisse dicitur in euangelio, cū eum regem facere vellent. Et non est regnum meum de hoc mūdo, inquit, vt suo exemplo non in terra regnare, sed in cœlo desideremus. Vnde & mercedem humilitatis, & non humilitatis pœnam proposuit, dicēs: Qui se humiliat, exaltabitur: & qui se exaltat, humiliabitur. Ad hanc animi fortitudinem pertinet, ipsam etiam, quam præcipuè vulgus formidat, mortem contemnere, nec vllo suppl. cij genere sic terreri, vt à bono, honestóque discedas. Nolite timere eos, inquit, qui occidūt corpus, animam autem nō possunt occidere: sed potius eum ti-

Matth. 10.

Iohan. 18.

Matth. 10.

mete qui poteſt corpus & animam perdere in gehennam. Si ergo caſus inciderit, vt aut moriendum ſit, aut peccandũ, eligatur potius mors corporis quàm animæ: mors enim animæ peccatum eſt. Quod ſi metu mortis perculſus, vitæ fragili, & velis & nolis citò perituræ nunc peperceris, illam ſtabilem & immortalem, qua ſancti fruuntur, amittes. Ait enim: Qui voluerit animam ſuam ſaluam facere, perdet eam. Nam ſi quis peccare mauult quàm mori, hic ſibi viuet, & deo morietur. Deo autem mori, eſt in inferni barathrum ruere, & nullum cum iis, qui verè viuunt, habere cõſortium. Sequitur: Et qui perdiderit animã ſuam propter me, inueniet eam. Sed ne fortè dubius & incertus quæras, quo locorũ inueniet eam? ait: Vbi ego ſum, illic & mi-
Iohan. 12. niſter meus erit. Quid autem illo homine felicius, qui merebitur eſſe ſocius Chriſti? Sed ſi cum illo ſimul viuere volumus, mundo moriamur nullũ recuſantes, quò deo gratificari poſſimus laborem, nulli cedẽtes aduerſantium perſecutioni. Nam dum tyrãnus minatur necem, Chriſtus aperit paradiſum: dũ homo impius tormentis cruciat, clemens deus refrigerij ſempiterni ſedem conſtanter tolerãtibus parat, præmii'que magnitudine tanto ampliat magis, quanto grauius pro amore ſuo affligimur, ſi tamen vindictam in eos qui affligunt, non appetimus, ſed econtrario bene illis facimus, bénéque optamus, à quibus malè accipimur, dicente
Matth. 5. domino: Diligite inimicos veſtros, & bene facite iis qui oderunt vos, & orate pro perſequentibus vos. Hoc prior præſtitit ipſe qui præcepit, deinde ſerui eius, qui ſuis perſecutoribus monſtrabant viam ſalutis, & à quibus tormenta patiebantur, eis ignoſci orabant. Proprium itaque Chriſtianæ fortitudinis eſt ſeipſum vincere, & affectibus contra rationem nitentibus imperare, nec carni, ſed ſpiritui obedire, ipſum'q; dominum pro viribus imitari, ei'que ſeſe quàm ſimillimum reddere,

reddere. Sed iam fortitudine contrariam pusilli animi imbecillitatem in medium proferamus. Fit enim vt magis elucescat virtus ex comparatione vitiorum.

De animi imbecillitate. Cap. XV.

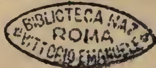
SI eum fortem esse cōstituimus, qui cupiditatibus dominatur, quis erit imbecillus & infirmus, nisi qui sese his in seruitutem dederit? Hæc autē seruitus multo turpior atque fœdior est, quàm illa quam fecit captiuitas, aut quam nascendi attulit conditio. Neutra enim istarum officit, quinetiam in ipsis magis liberi dominis nostris esse possumus. Maior quippe libertas est, non esse subiectū vitiis, quàm non esse hominis mancipium. Verè igitur imbecillus est, quem superat auaritia, vel fraudulentia, vel simulatio, vel arrogantia, vel vana gloria, vel ira, vel gula, vel luxuria, vel libido, vel inconstantia, vel timor, vel otiositas, vel eorum quæ ab ecclesia recepta sunt, incredulitas, cæteraque id genus: quoniam rationi naturæque repugnant, quisquis illis seruierit, non iam inter homines computandus, sed inter pecudes erit numerandus. Ratio enim propria hominis est, bestiarū autem natura id tantum sequi quod suggerit appetitus, nullúmque boni ac mali discrimē habere in his quæ appetuntur. Imbecillus es igitur, si iugo premeris auaritiæ, cui seruiendo non poteris seruire deo. Non potestis (inquit) deo seruire & mā monæ, hoc est, deo & diuitiis. Syri enim diuitias mammonam appellant. Qui autem diuitias præferunt Christo, & nihil egeno porrigunt, ipso dei filio in fine iudicante audituri sunt: Esuriui & non dedistis mihi manducare. Cuius criminis conuictus diues ille, qui se tantum pascebat, in inferno sepelitur, vt semper miser sit, quem miserorum non tetigit pietas, dum sua cupidè retinet, & pecuniā magis quàm Christū diligit. Imbecillus item es, quan- Matth. 6.

do alterũ dolo ſeducere contendis, ab iniuſtitiæ enim vitio ſuperaris, quoties alios fraude aliqua ſupplantare moliris. Non poterit in eo pectore habitare Chriſtus, in quo domicilium ſibi fecit dolus. Nam ipſe de
Matth.8. eiuſmodi homine dixit: Vulpes foueas habent, & volucres cœli nidos, filius autem hominis non habet vbi reclinet caput ſuum. Nõ habet Chriſtus ibi requiem, vbi ſtabulantur vulpinæ fraudes, & volucrum inſtar altè ſe erigentis hominis elatio. Fraudulentiæ autem comes eſt ſimulatio. Semper enim ſimulationibus vtitur fraudulentus, aliud facilè præferens, aliud in corde occultans. Qui licet homines fallat, deum non poteſt decipere. Si modeſtum, ſi pium, ſi caſtum, ſi deniq; iuſtum ſe eſſe finxerit, cum longè alius ſit, nónne cum
Matth.23. illis damnabitur, quibus dictum eſt: Væ vobis ſcribæ & phariſæi hypocritæ, qui mundatis quod deforis eſt calicis & paropſidis, intus autem pleni eſtis rapina & immunditia. Væ vobis, qui ſimiles eſtis ſepulchris dealbatis, quæ à foris apparent hominibus ſpecioſa, intus verò plena ſunt oſſibus mortuorum & ſpurcitia. Quanto igitur melius id eſſe quod apparere vis, quàm quòd non es videri velle? Imbecillis quoque es, ſi committis vt te ſibi ſubiiciat ſuperbia, téque arroganter incedere cogat. Ea ſuperatus, aliis præferri cõcupiſces, & plus honoris quàm quòd mereris, tibi exhiberi poſtulabis. Quam rem ſcribis & phariſæis exprobrans
Ibidem. dominus, ait: Omnia opera ſua faciunt, vt videãtur ab hominibus, dilatant enim phylacteria ſua, & magnificant fimbrias: amant autem primos recubitus in cœnis, & primas cathedras in ſynagogis, & ſalutationes in foro, & vocari ab hominibus rabbi. Ergo & inanis gloriæ cupido arrogantibus dominatur, de quibus in eu-
Iohan.12. angelio Iohannis dicitur: Dilexerunt gloriam homi-
Luc.4. num magis, quàm gloriam dei. Statuit ergo eos diabolus ſupra elatæ iactantiæ pinnaculum, vt quò altius

aſcend

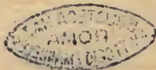
ascenderint, grauius elidantur, cum ceciderint. Vis nosse quàm infirmi sint, qui sic corruunt? non vi coacti, sed verbis deliniti sua sponte labuntur. Diabolus enim, nisi imbecillior homine esset, non ei quem supra templũ posuerat, dixisset, mitte te deorsum, sed ipsemet eum præcipitem dare tẽtasset. Quis ergo corruit, nisi qui imbecillis inimici callidæ suggestioni paret: vt non inuitus, sed volens subuertatur & cadat. A quo quidem casu eo difficilius exurgũt ambitiosi, quò magis adulantium sibi palpatione delectãtur. Ideo in euangelio dictum est: Væ vobis, cum bene dixerint vobis omnes homines. Et per prophetam dominus: Popule meus, qui te beatum dicunt, ipsi te decipiunt, & viam gressuum tuorum dissipãt. Væ ergo illis, qui per adulationem ita hallucinantur, vt se peccatores esse non agnoscant cum laudantur. Cares præterea mentis fortitudine, si te iracundia occupat, & furere compellit. Talis fuit sacerdotum ille princeps, qui cum audisset Iesum confitentem se à dextris dei sedere, in rabiem concitatus vestiméta scidit, & in clamorem prorupit, blasphemum eum vocans, qui assertor erat veritatis. Neque enim potuit quod verum erat intelligere, ira præpeditus, aut quod rectum est iudicare. Vsqueadeò excæcari solent, qui supra modum irascuntur. Sed neque ille fortis est habendus, qui ventri seruit, & omne suum studium in cibo, potúque delicatius, quàm ratio postulat, comparãdo ponit. Vt autem cognoscas quàm perniciosa gulæ seruitus sit, de manducante & bibente cum ebriosis in euangelio est scriptum, quòd diuidet eum dominus, partémque eius ponet cum hypocritis, vt videlicet ibi ficta crucietur abstinentia, vbi simulata torquetur sanctitas. Illic, inquit, erit fletus & stridor dentium, vt miserabiliter lugeant, qui in conuiuiis immoderatè lætati sunt, & esuriendo siccis crepitent dentibus, quos esculentis, poculentísque resperserant

Luc. 6. Isaiæ. 3. Matth. 26. Matth. 24.

Luc.6. ferant crapulando. Atque ideo alibi dicitur: Væ vobis
qui saturati estis, quia esurietis. Qui autem gulę atque
ventri sese in seruitutem dedit idem luxuriæ, libidinisque vitio facilè cedet. Ventris enim repletione venas inflari, intumescereque necesse est, & inde pudēda ipsa in Venerem cōcitari, & in turpem pruritum exardescere. Quam autem malè cum illo agitur, qui his
Luc.15. affectibus est addictus, prodigi filij in euangelio miserabilis testatur euentus. Deuorasse dicitur substātiam suam cū meretricibus, & ad inopiam redactus pauisse porcos. Etenim substantiam nostram deuoramus, cum per peccatum diuinæ gratiæ lumen in nobis consumimus, atque ita porcos pascimus, rem gratam faciendo immundis spiritibus, qui nos ad impudicitiam stimulant, & si peccato inquinatos viderint, gaudent. Peccare autem non tantum opere libidinoso, fœdóque, verumetiam turpi cogitatione possumus, dicente domi-
Matth.5. no: Omnis qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est eā in corde suo. Hoc autē quod viris dicitur, etiam mulieres respicit, quia caput mulieris vir est. Ita fit, vt quod capiti vetitum est, nec corpori licere intelligatur, præterea imbecillis animi certissimum argumentum est, voluntas incerta, nunc hoc aliud placet, proposito semper labenti & instabili. Quod si ille qui bene institutus perseuerat vsque in finem, saluus erit: nónne is qui in via vitæ multiplex ac varius est, procul erit à salute? Profectò nihil prodest corrigi, vbi contingit repentè deprauari. Sed cætera percurramus, cum de isto inconstantiæ vitio abūdè dictum est suprà. Igitur neque ille fortis erit, qui timore perterritus delinquit, & dum vel rerum suarum, vel corporis detrimentum, vel vitę periculum cauet, deum offendere nō veretur. Timuit Pilatus Cæsarem, quando Christum damnauit, quem confessus erat esse inno-
Luc.22. centem. Timuerunt apostoli, cum comprehendi vidissent

sent

ſent Ieſum, & dum fragili vitæ metuunt, veram deſerendo fugerunt. Timuit Petrus, quando dominum ſe noſſe negauit, pro quo poſtea ſpiritu ſancto confirmatus, mori non timuit. Infirmi etiam atque abiecti animi ndiciũ eſt ocioſitas. Nonnulli quippe virtutis operibus ideo exerceri nolunt, quia verẽtur ne labori ſuccumbãt, maluntq́ue ignauo otio torpeſcere, quàm vllam religioſæ vitæ fatigationẽ ſubire. Hi ſunt palmites illi infructuoſi, à vera vite abſcindendi, & cum nullum ſanctæ actionis humorem habentes exaruerint, mittendi in ignem, vt ardeant. Tempus enim ad bene agendum datum, nihil agendo conſumpſerunt, defoderuntq́ue in terra talentum, à domino ideo commodatum, vt rediens exigat illud cum fœnore. Et ſi hac lege talentum iſtud accipimus, quomodo reſtituemus, ſi lucri nihil fecerimus? Poſtremò, qui animo imbecillo eſt, ne fidelis quidem eſſe poterit. Semper enim dubius pendet, & dum errare metuit, errat, diuerſarum gentium diuerſas conſiderat ſectas, & cui earum adhærendum ſit, incertus fluctuat. Cum nulla verior, credibiliórq; religio ſit, quàm quæ deo authore tradita eſt hominibus. Iſtos verò qui adhuc in ambiguo verſantes, nihil affirmare audent, puſilli animi eſſe declarat ipſe dominus, qui diſcipulis tempeſtatem formidantibus. Quid, inquit, timidi eſtis, necdũ habetis fidem? De talibus alibi ait: Ad tempus credũt, & in tempore tentationis recedũt. Ac ne plura enumerãdo longius protrahatur oratio, cuicunque vitia dominantur imbecillis & infirmus eſt. Fortis autẽ inuictus, cui adeſt virtus, quem non deſerit ratio, qua ipſe ſuam voluntatem à ſeculi voluptatibus auerſam, ad ea, quæ cœlo digna ſunt, dirigit, & ad æterna properans, ea quæ temporalia ſunt, conſtanti atque erecto animo contemnit.

Marc.14. Iohan.15. Marc.4.

De contemptu gloriæ. Cap. XVI.

QVod si in fortibus censeri cupimus, præter iam dicta, hominũ rumusculos, & famæ mundanæ bland'mẽta ne aucupemur. Si quid benefeceris, notum esse ei sat est, qui fidelium hominum benefacta, æternæ beatitudinis mercede compẽsat. Inanem autem gloriam semper fugiendam esse saluator

Matth.8. noster & exemplo monstrauit, & preceptis docuit. Des-

Luc.5. scendens de monte, leproso mundato iniũxit ne cui diceret, in hoc instruens oportere nos quidem beneficos esse erga proximum, & tamen laudationes hominum non quærere. Duobus quoque cæcis, cum redintegratis oculis visum eis contu'isset, comminatus dicitur, vt cauerent ne quis sciat, quamuis euangelista subiungens,

Marc.9. dicat: Illi autem exeuntes (in domo enim sanati fuerãt) diffamauerunt eum in tota terra illa. Ex quo d'scimus, beneficia quæ contulimus, tacere quidem, quæ autem recepimus, prædicare: vt in altero ostentatio, in altero vitetur ingratitudo. Idcirco cæci isti post acceptam sanitatem, ne iussi quidem silentium tenere potuerunt, neque tamen ob hoc reprehẽduntur, quia & dominus ideo iussit vt doceret humilitatem, & illi ideo nõ obedierunt, ne magis ingratitudine offenderent. Iterũ gloriam hominũ minimè appetendam esse ostẽdens, cum multos aduersa valetudine, variisque morbis oppressos pristinæ sanitati restituisset, præcepit eis, vt Mat-

Matth.12. thæus ait, ne manifestum se facerent. Quanquam enim non possumus non esse manifesti, quoties erga plurimos pietate, liberalitateq; vtimur, nulli tamen alij, nisi soli deo, hoc quod pro eius amore præstamus, notum fieri cupere debemus. Quemadmodum in eis, qui graui morbo liberati sunt, sanitas latêre non poterat, & tamen ipse, qui eam induxit, medicus, quasi latêre posset, ne vulgaretur imperauit, testatus bona quidem omni loco,

loco, omni tẽpore facienda esse, non tamen ideo, vt alij sciant, sed vt obsequiũ præstetur deo, qui ea fieri præcipit, ad suam, non ad hominum gloriam, vt eam mercedem, quam nemo alius præstare potest, ab ipso recipere mereamur. Nullo modo celari potest illius vita, quem mortuum fuisse omnibus manifestum est, & tamen dominus filia archisynagogi suscitata, non solum præcepisse dicitur, sed vehemẽter præcepisse, vt nemo id sciret. Quorsum ergo spectat, quod ita pręcipiat, nisi ne per bonũ quod agimus, vulgi voculas requiramus? Qui enim id captant, mercedẽ à domino promissam, non merentur. Sed quæri potest, cum toties opera sua præceptor humilitatis celari iusserit, cur apud Gergezæos dæmoniaco sanato, dixit: Redi in domum tuam, & narra quanta tibi fecit deus, quare hic nũtiari mandat, quod in supradictis tegi silentio præcipit? Respõdeamus, quia alibi de se tanquam de homine silentium imponendo, iactantiam vitandam docuit. Hic autem quasi de deo narrare oportere non dissimulauit, vt & nos quicquid bene agimus, non ad nostram, sed ad dei laudem referamus. Itaque non dixit, quanta ego, sed quanta tibi fecit deus. Illud quoque qualiter accipi debeat, nunc indagandum occurrit, quod in Marco scriptum legimus: Et ingressus domum, neminẽ voluit scire, & non potuit latere. Sed hoc apud gentiles in finibus Tyri & Sydonis gestum esse meminisse debemus, quibus non antequam Iudæis pręedicandum erat euangelium. Quia ergo vulgandi gentibus euangelij nondum tempus erat, dominus Iesus noluit tunc illis nuntiari per apostolos, sed tantum agnosci per miracula, his duntaxat, qui vltrò ad fidem venturi erant. Nõ ergo voluit aliquid quod non potuit, sed & quomodo voluit, latuit: & quomodo noluit, latere non potuit, rogatusque à muliere Syrophœnissa, filiam eius à dæmonis vexatione liberauit, vt dum verbi prædicatio subtrahitur,

Marc. 5.

Luc. 8.

Marc. 7.

Ibidem.

hitur, mirabilium operatio credere volẽtes inuitaret. Neq; enim repudiari debent, qui non vocati ad Christum veniunt, si etiam vocati, cum venerint, saluentur. Cæterum, quia gloriæ contemptorem etiam inuitum
Marc.7. ac nolentem sequitur gloria, apud eundẽ euangelistam habemus, quòd saluator noster his, qui surdum & mutum hominem ad se adduxerant, & sicut rogarunt, sanum receperant, præceperit ne cui dicerent: sed quanto magis præcipiebat vt tacerent, tanto plus prædicabant, & eo amplius admirarentur, dicẽtes: Bene omnia fecit, & surdos fecit audire, & mutos loqui. Præcipiebat sanè vt tacerẽt, sed tamen prædicantes non increpuit. Quo etiam nos opera nostra, & ad laudẽ nostram latere velimus, & ad profectũ aliorum non latere. Sciebat enim ille, cui etiã futura præsentia sunt, quia magis prædicaturi erant, quod multis profuturum esset, & nequaquam ex hac causa silentium imperabat, sed ex ea, qua inanem gloriam non admittebat. Alioquin superuacaneum foret iubere aliquid eis, quos contrarium facturos non ignorabat. In omnibus igitur iustitiæ, pietatisque operibus quærendæ propriæ laudis absit intentio, sed alienę vtilitatis causa, vt innotescamus non desit charitas, & id quoties videbitur opportunũ, hoc est, cum non sit periculum, vt vel auditor iactantię crimẽ imputet, vel doctor committat. Quod quoniam frequenter contingit, semper tutius existima, nihil de te prædicare, nihil quod deo teste agis, ab aliis inspici velle. Gloriæ quippe mundanæ cupiditate duci omnino nefas esse etiam tunc monstrauit dominus, cum diceret: Ego non quæro gloriam meam. Qui illum verè
Iohan.8. imitari desiderat, non quærat gloriam suam, sed gloriam dei, monente Apostolo ac dicente: Siue manduca-
1.Cor.10. tis, siue bibitis, vel aliud quid facitis, omnia in gloriam dei facite. Illi omnia in gloriam dei faciũt, qui nihil ex iis, quæ bene laudabiliterque agunt, sibi arrogant: sed

cuncta ad gratiam dei, qua semper indigemus, referũt. Latere volunt, ne ipsi laudentur: latere nolunt, vt laudetur deus, obseruantes præceptum dicentis: Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrũ qui in cœlis est. Neque hoc repugnare putemus alteri sententiæ postea dictæ: Attẽdite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis. Per hoc enim quod subiunxit: Vt videamini ab eis, ostẽtationem facti prohibet, non spectaculum. Eadem ratione & eleemosynam fieri iubet in occulto, & orationem in abscondito, vt totum optimi cuiusque studium sit, non suam laudem, sed dei quærere. Huiuscemodi occultationem, & parabola illa nobis insinuat. Simile est regnum cœlorũ thesauro abscondito in agro, quem qui inuenit homo, abscondit. Thesaurum in agro, vitam perfectiorem in ecclesia intellige. Hanc cum inueneris, ita abscondere debes, vt quod per gratiam spiritus sancti adeptus es, per tuam inanem iactantiam non amittas. Et quoniã hoc cœleste donum comparari non potest, nisi contemnantur terrena. Vadit, inquit, & vendit vniuersa quæ habet, & emit agrum illum. Renũtiat enim omnibus carnis voluptatibus qui perfectus est, vt voluptate spiritus quæ in deo habetur, frui possit. Quanto tamen perfectior fuerit, tanto minus latere poterit. Nõ potest abscondi ciuitas in monte posita, neque lucerna super candelabrum lucens. Quamuis in solitudine & in montibus ferarũ petat cubilia ac humano cultu semotus, deo tamẽ volente, proditur, vt alij suo exemplo ad calcandam mundi gloriam, cœlestium amore accendantur. Solus ergo in domino gloriari poterit, qui vanitatis humanæ pompam honorésque contempserit. Sic enim & Apostolus gloriatus est, dicens: Absit mihi gloriari, nisi in cruce domini nostri Iesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mũdo. Et si humilitas ista

Matth. 5.

Matth. 13.

Galat. 6.

sanctos deceat, profectò non sancti sed stulti sunt, qui terrenæ laudis honore delectantur. Horum nunc dementia veri assertione ostendēda est, ne quis errore lapsus vitium amplectatur pro virtute: & dum honorari ab hominibus appetit, à deo reprobari mereatur.

De gloriæ appetitione. Cap. XVII.

Matth. 23. SCribas & pharisæos inanis gloriæ arguebat dominus, cum de illis diceret: Omnia opera sua faciunt vt videantur ab hominibus. Dilatant enim phylacteria sua, & magnificant fimbrias, amant autem primos recubitus in cœnis, & primas cathedras in synagogis, & vocari ab hominibus Rabbi. Igitur qui gloriā hominum appetit, non Christum, sed Christi aduersarios, scribas & pharisæos imitatur: quantóque magis humano ore laudari concupiscit, tanto grauius iudicio condemnatur diuino. Multos quidem vanæ gloriæ cupiditas à Christi religione diffidere, & contra veritatem stare compellit. Dum enim cęteris ingenio & eruditione præstare videri volunt, scripturæ sensus ab ecclesia receptos atque approbatos impugnare nituntur, nec ad hæreticorum prauitatem declinare timent, vt aliquid se acutius inuestigasse rudi plebeculæ persuadeant, & apud indoctos doctorum laudem sibi comparent. Quamobrem talibus est dictum: Quomodo vos

Iohan. 5. potestis credere, qui gloriam ab inuicem accipitis, & gloriam quæ à solo deo est, non quæritis? Plerique autem eodem appetendæ gloriæ vitio superati, tametsi fideles sint, si tamen ab infidelibus honorantur, cauent ore confiteri, quod corde credūt, & humanam laudem fide ipsa potiorem habēt. Siquidem tales illi erant, de

Iohan. 12. quibus Iohannes memorat, dicēs: Ex principibus multi crediderunt in eum, sed propter pharisæos non confitebantur, ne de synagoga eiicerētur. Dilexerunt enim gloriam hominum magis, quàm gloriam dei. Quàm

ergo perniciosum vitium est inanis gloria, quæ alios ita infatuat, vt Christum confiteri non audeant, alios etiam vt negare non vereantur. Verum esse quòd dicimus, nostræ quoque ætatis exempla probant. Vidimus non paucos ex Christianis transisse ad Machumetanos & præfecturæ sibi collatæ honore illectos, eorum ritus legésq; subisse, maluisse'que sine Christo, quàm sine potestate viuere. Cæterum ne illi quidem, quamuis cum fidelibus censeantur, virtutum suarum fructũ aliquem referre poterunt, qui in his non ad laudem dei, sed ad plebis plausum exercentur. Humilitatem præ se ferũt, & in postremo conuiuij loco discumbũt, non quia humiles sint, sed vt esse videantur. Vel sicut in euangelio dicitur. Exterminant facies suas, vt appareant hominibus ieiunantes, eleemosynas faciunt, & tubis insonãt ostentationis, vt misericordiæ sibi laudem vendicent, atque ita bonum opus malo fine corrumpunt. Cûmque ab ipso bonarum actionum remuneratore deo mercedem recipere potuissent æternam, fragilẽ & caducam malunt, fucum videlicet istum volatilem auræ popularis. Huius tam peruersæ sanctimoniæ & illi erãt, qui saluatorem nostrum interrogauerunt, dicentes. Quare nos & pharisæi ieiunamus frequenter, discipuli autem tui non ieiunant? Quæ autem vtilitas est, vacuum cibo gerere ventrem, & gloriæ cupiditate repleri? Hac tamen & pharisæus ille refertus erat, quam certè nec coram deo puduit arrogantius quàm decebat sese efferre. Deus, gratias ago tibi, inquit, quia nõ sum sicut cæteri homines, raptores, iniusti, adulteri, veluti etiã hic publicanus, ieiuno bis in sabbato, decimas do omnium quæ possideo. Gratias quidẽ deo agere debuit, sed aliis detrahere, se'que tam improba iactatione efferre non debuit. Sic reliquos depressit, quasi sibi æquandus esset nemo, sic semetipsum commẽdauit quasi ad ea quæ faciebat, nihil vltra addi oporteret, cum ieiunare adiu-

Matth. 6.

Marc. 2.

Luc. 18.

mentū potius virtutis quàm virtus sit, & decimas dare, æs alienum soluere, nō aliquid sua sponte offerre. Tantum autē hac ostētatione profecit, vt publicano, quem procaciter taxauerat, minus iustus de templo discederet, documentóque esset, peccatorem, qui se humiliat, magis esse deo charum, quàm innocentem, qui sese aliis pręferendum iactat. Non possumus tamen, quin tangamur aliquando glorię palpatione, sed statim aduocanda ratio est, vt quod caro blanditur, mētis iudicio protinus repellatur. Nam & apostolos Zebedæi filios honoris tentauit ambitio, cum alter ad dexterā, alter ad sinistram domini, quem mox in terra regnaturum putabant, sedere concupiscent. Et quoniam terrenis adhuc affectibus ducebantur, responsum est eis. Nescitis quid petatis. Quod si nescit quid petat, qui præferri cæteris appetit, nónne cæcos & improuidos homines facit ipsa humanæ laudis affectatio? Etenim dum laudari cupiunt, ad vulgi opinionem viuant necesse est, & magis placeant simulatione quàm veritate. Necesse est etiam vt offensi irascantur, ne timidi & abiecti reputentur: vt inuideāt, ne aliis minoris existimationis habeantur, vt reliqua huiusmodi perpetrent, quæ vulgus fieri amat, quamuis ea boni & æqui ratio nō admittat. Ideo sanè apostoli præceptum est. Non efficiamur inanis gloriæ cupidi, inuicem prouocantes, inuicem inuidentes. Cum igitur plurimum mali ex laudis humanæ captatione soleat oriri, & nihil solidi boni nasci, quinimò cœlestis merces, quæ nobis à domino promissa est, tolli: quandoquidem illi, qui sic afficiuntur, mercedem dicuntur accepisse, contempta huiusce vanitatis cura. Apostolum audiamus monentem: Qui gloriatur, in domino glorietur. Non enim qui seipsum commendat, ille probatus est, sed quem deus commendat. Audiamus & dominum præcipientem: Cum omnia feceritis quæ præcepta sunt vobis, dicite: Serui inutiles sumus, fecimus

mus enim quod facere debuimus. Ad hæc semper peccatores nos esse meminerimus. Si enim dixerimus quia peccatum non habemus nosipsos seducimus, & veritas in nobis non est. Denique nihil boni vel in nobis, vel extra nos esse, de quo quasi de nostro gloriari possum⁹, dicente Apostolo: Quid habes quod non accepisti? & si accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Cum ergo cuncta quæ agimus aut dicimus laude digna, ad deũ referenda sint, vt ad bonorum omnium authorem atque largitorem, profectò aliquid ex his nostræ virtuti ascribere velle, summæ ingratitudinis crimen est, arrogantiæ'que non ferendæ. Facilè autem gloriam præsentem contẽnet, qui semper fragilitatis humanæ memor erit, quàm in primis mortis nostræ testatur conditio, de qua peropportunè quidem nunc trãctabitur. 1. Cor. 4.

De mortis conditione. Cap. XVIII.

Non est ibi stabilis gloria, vbi non est vita diuturna. Nobilem ignobili, liberum seruo, diuitẽ pauperi, strenuum ignauo, doctum indocto, sapiẽtem stulto, regem denique priuato æquat mors. Et si fama superstes viuat, quid ad te? quam voluptatem ex eo capies, si non audis quid de te post te dictitent homines? Solẽt illi quidem qui per adulationem viuo laudes dixerunt, de mortuo nonnihil obloqui, quippe cuius iam neque beneuolentiam captent, neque vim formident. Sed esto vt lauderis, & in ore viuas multorũ, & hoc insuper abs te illi, qui ad inferos descendunt, perferant, nunquid nuncio isto illa tibi leuare cruciatus poterũt, & non magis grauare, si ideo te noueris fuisse damnatum, quia nõ virtuti laborasti dum viueres, sed gloriæ, & hominibus magis placere quàm deo solicitus fuisti? Quàm igitur imprudẽter, imò quàm stultè inanis gloria quæritur, quæ etiam in infamiam verti potest, & si non vertatur, vel ignorata nihil iuuat, vel cognita plus

Luc.16. doloris ei cuius eſt, affert q̃ conſolationis. Quid profuit diuiti in euangelio quotidie ſplẽdidè epulari, purpura byſſo'q; indutum in publicũ procedere, à plurimis honorari? aut quid nocuit Lazaro mendico canibus tantũ qui hulcera eius lingebãt, eſſe notũ? Si hic defunctus ab angelis in ſinu Abrahæ collocatur, ſi ille in inferno ſepelitur, & in igne ardet, & gutta aquę indiget, & nullũ ſupplicij finem ſperat? Vtriuſq; exitũ cõſidera, & iam magis optabis inglorius & ignotus deo ſeruire, q̃ quærendæ laudis gratia, vrbibus ac prouinciis imperare. Nunc reliqua, quæ ad mortẽ hominis pertineant, euãgelij loca præcurrendo, more holitoris inter ſalubres herbas, eam tantũ, quę ad pręſentem vſum facit decerpentes inquiramus. Naturale eſt omnibus animantibus mortẽ timere. In his tamen quæ ratione vtũtur, id eſt, in hominibus, timorem iſtum à natura inſitũ, vitæ immortalis cupiditas ſuperat ac vincit. Vtrunq; de ſaluatore noſtro euãgeliſtæ nobis prodidere. Sic enĩ in Matthæo legimus. Cœpit Ieſus cõ triſtari & mœſtus eſſe, tũc

Matth.26. ait illis, Triſtis eſt anima mea vſq; ad mortẽ. Quamuis alij mœſtitiæ huius cauſam aſſignent non timori mortis, ſed ei dolori quẽ capiebat ex proditione Iudæ proditoris, aliorúmque in ſe credere nolentium, poſſet hoc tamen, quod propinqua iam paſſione eſt dictum, & ad metum mortis referri, non tam quia timuit, quàm vt hac etiam in re, ſicut in cæteris in ſe hominis naturam oſtẽderet. Separari autem à corpore nemo eſt qui vellet, niſi idem per ſeparationem iſtam ad æternam beatitudinem ſe tranſiturum ſperaret. Paulus apoſtolus nunquam dixiſſet. Cupio diſſolui, niſi cupitæ diſſolutionis cauſa potior ſubeſſet, quàm in corpore viuere, quam ipſe oſtendit continuò ſubiungens. Et eſſe cum Chriſto. Chriſtus autem poſtquam cœpit contriſtari, vel, vt alius euangeliſta ait, tædere & pauere, ex natura paſſibili & infirma, ex eadem paulò pòſt dixit. Pater mi, ſi

mi, si possibile est, trãseat à me calix iste. Sed quoniam ratio ipsa in nobis vincere debet naturalẽ carnis motum, nihil moratus intulit. Veruntamen non sicut ego volo, sed sicut tu. Vt semper dei volũtas preferatur hominis voluntati. Vis non timere mortem? crede in illum qui ait, Ego sum via, veritas, & vita. Hic est enim Iohan.14. via morum, veritas fidei, vita retributionis. Propterea quidem etiam hortatur nos dicens. Amen, amen dico Iohan.5. vobis, quia qui verbũ meum audit, & credit ei qui misit me, habet vitam æternam, & in iudicium nõ venit, sed transit à morte in vitam. Quòd si in Adam morimur, & in Christo reuiuiscimus, si de morte nobis trãsitus est ad vitam, nõ est cur mortalitatem exui timeamus, mox immortalitatem induendi, tantòque minus cùm etiam corpus nostrum rursum assumpturi simus, non quale deponimus, tetrum, tardũm, graue, ignobile, terrenum, fragile, mortale, sed lucidum, agile, leue, gloriosum, omni pristina fece carens, nullis casibus obnoxium, beatitudinis capax, mortis expers, dicente Apostolo: Nostra conuersatio in cœlis est, vnde & saluatorẽ Phil.3. expectamus dominũ nostrum Iesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostræ cõformatum corpori claritatis suæ. Nos hac tanta spe confirmati non solum mortem non timere, sed etiã nullum mortis genus debemus exhorrescere. Ideo dominus noster cum asperrimam tum ignominiosissimã elegit crucis mortem. Quem secuti sancti martyres omnes tyrannorum minas contempsere, omnia vicere tormenta, magis timentes deum offendere, quàm quæcunq; extrema perpeti. Quid quod etiam multi ante persecutionem, imò ante Christum, cum nondũ paradisi ianua pateret, mori optarint? Ingemiscens David ait, Hei mihi quia in- Psal.119. colatus meus prolõgatus est. & Elias, Sufficit mihi do- 3.Reg.19. mine, tolle animam meam, & Iob. Quare non in vulua Iob.3. mortuus sum? egressus ex vtero non statim perij? & Io-

Ionas.4. nas.Domine tolle quæſo animam meam à me:quia me-
lior eſt mihi mors quàm vita. Quod ſi hi quibus ad-
huc clauſus erat aditus regni cœleſtis, hinc decedere
optarunt,nos timebimus quibus per Chriſtum à male-
dicto iam liberatis patet paradiſus? quoſque corpore
iſto exutos protinus excipit cœleſtis claritatis habita-
culum ſempiternum? Ob hoc ergo probatæ vitæ ho-
mines mori non formidant, quia precioſa in conſpe-
ctu domini mors ſanctorum eius. Ob hoc autem impij
& iniqui terrētur,quia mors peccatorum peſſima. Ita-
Pſal.115. que non dolore vehementi,neque immodico fletu pro-
Pſal.33. ſequi debemus eorum funera, qui fide virtutéque ſatis
prædita vixerũt.Beati enim ſunt mortui qui in domi-
no moriuntur,amodo dicit ſpiritus, vt requieſcāt à la-
Apoc.14. boribus ſuis. Vnde non immerito felicem talium obi-
tum ſcriptura ſæpenumero dormitionem appellat, vt
quiete eos & vita ſimul frui ſignificet. Puellam ſuſcita-
turus dominus.Non eſt mortua (inquit) ſed dormit.Et
Luc.8. de Lazaro,Lazarus amicus noſter dormit, ſed vado vt
à ſomno excitem eum. Paulus quoque cum de mortuis
Iohan.11. loqueretur: Fratres, inquit, nolo vos ignorare de dor-
1.Theſſ.4. mientibus.Et in pſalmo habetur:Cum dederit dilectis
Pſal.125. ſuis ſomnum. Honeſtiore igitur quàm mortis vocabu-
lo mors notata eſt iuſtorum,qui in domino viuũt. Vn-
de Chriſtus iudex nuncupatus eſt viuorum & mortuo-
rũ. Plura quippe mortis genera ſunt. Et propriè mors
corporis recedente anima quæ viuificat illud: eſt per
metaphoram mors animæ cum propter peccatũ à deo
deſeritur:eſt mors reorũ pœna in iferno, hęc in Apoca
lypſi ſecunda mors appellatur. Quamuis enim anima
etiam peccatrix immortalis ſit,mortua tamen eſt,tum
quando in corpore non deo viuit ſed peccato, tũ quan-
do in inferno pœnas luit æternas. Nam cum mors pri-
morum hominum in pœnam peccati data ſit,ipſa pœ-
na quæ pro peccatis infertur,mortis interdum nomine
deſigna-

designatur. Atque ideo sanè nec ipsam corporis mortem bonam esse dicimus, quia stipendium peccati est, quia sine dolore est, sed tamen vt malis perniciosam, ita bonis vtilem. Alteri enim moriũtur vt in æternum viuant, alteri vt in æternum crucientur: fugienda ista, expetenda illa, etiam cum tormentis & suppliciis pro tempore tolerandis. Si enim tolerabimus & conregnabimus. Magis excoctum aurũ purius nitet, & terra per se ferax, si aratro aut ligone versata fuerit, fructus huberiores reddet. Mortis tempore nõ est iustitiæ nostræ operibúsque confidendum, sed in misericordia dei sperandum, cum sanctus Apostolus dicat: Non ex operibus quæ fecimus nos, sed secundum magnã misericordiam suam saluos nos fecit. Animam igitur à corpore decedentem soli illi qui saluare potest, commẽdemus. Qui vt hoc nobis insinuaret, iã morti propinquus, iam spiritum traditurus. Pater, inquit, in manus tuas commẽdo spiritum meum, & hæc dicens expirauit. Et nos ergo commendando animam deo, misericordiámq; eius implorando, ac precibus insistendo vitam istam finiamus, & tũc sequetur quod paulò antè diximus: Preciosa in conspectu domini mors sanctorũ eius, & beati mortui qui in domino moriuntur. Cæterum, sicut nõ timere mortem ad seruos dei pertinet, ita econtrario eam formidare ad seruos mũdi. Quod vt clarius constet, de vana præsentis vitæ cupiditate aliquid dicamus. Tit.3.

De vitæ cupiditate. Cap. XIX.

SI diu viuendi vel vota vel confidentiam hominum rectè perpenderimus, plurimos quidem, qui ita afficiuntur, vanitatis imprudentiæque arguemus. Diu viuere sperabat diues ille in euãgelio, qui frugum hubertate lætatus dilatare cogitabat horrea, cellariáque ampliare, & his quæ vna æstas attulerat, per annos multos frui, Tantos autem cogitatus abscidit nũquam Luc.12.

ſatis prouiſa mors,atq; nocte illa qua ipſe ſibi longior a feliciora'que vitæ ſpatia promittebat, coactus eſt decedere,& cũcta quæ collegerat,aliis relinquere poſſidenda. Fruſtra igitur aliquid diuturnum fore ſperatur, quod ſtatim poteſt deficere.Sed aliud eſt ſperare,dices, aliud cupere,licet non idem ſint,alterum tamen ab altero pendet, & ex deſiderio ſpes, ex ſpe oritur deſiderium. Alioqui quid ſtultius eſſe poteſt, quàm cupere aliquid quod te aſſecuturũ non ſperas? Sed cupis diu viuere,ſimul & ſperas, veruntamen times ne te ſpes iſta fallat,atque ita inter ſpem metúmque dubius fluctuas. Et cum ita ſit,quæro abs te,cũ voti compos fueris, cum ad decrepitam vſque ætatem perueneris,quàm diu vixiſti?annos centum aut plures fortaſſe,ſi toto hoc tempore deo vixiſti, præclarè quidem tecum agitur: mox enim in æternum viuere incipies:at ſi tibi tãtum,malè profectò rebus tuis cõſuluiſti. Voluptas quippe omnis quæ cum ætate præteriit pro nihilo eſt,peccata autem manent & perdurant,quibus grauatus animus ad inferos ruit, ibi pro breuibus deliciis pœnas luiturus ſempiternas. Quid quod omnium hominũ breuiſſima vi-
Iacobi. 4. ta eſt ſuper terram?atque(vt Iacobus apoſtolus ait)vapor ad modicum parẽs. Quæ res cum neminem lateat, quid quæſo tantopere cupimus,quod velimus nolimus, citò pertranſiturum non ignoramus?Diu vixit Adam, diu Mathuſalem,aliique nõnulli ex patribus. Diuturnitas tamen iſta ſeneſcente mundo defecit. Quis enim noſtra memoria centeſimum vitæ attigit annum?cum
Pſal.89. præſertim Pſalmiſta dicat: Dies annorum noſtrorum in ipſis ſeptuaginta anni, ſi autem in potẽtatibus octoginta anni, & amplius eorum labor & dolor. Quare ſi quem inuenire potes octogenarium ſenem ſanum, neminem certè reperies cui vel aures non obſurduerint, vel viſus non hebetauerit,vel pedes non titubent, manus non tremant,dorſum non curuetur,dẽtes,ſi qui reliqui

liqui sunt, non fluitent, & tota corporis deformata facies non penitus alia sit quàm fuerat. Adde tussim, apoplexiam, paralysim, stomachi cruditatẽ, ventris tormina, inguinum tumorem, spirãdi difficultatem, mingendi stranguriam, alia'que huiusmodi multa, quæ annositas ipsa secum apportat, nec corpus modo, verumetiam mentem infestans. Videas enim plerosque delirare per ætatem, & qui paulò antè sapientes habiti erant, iam ridiculos esse. Cûmque tot mala vna senectus afferat, nônne satis apparet eum, qui diu viuere appetit, non vitam appetere, vt putat, sed morbos? Si quibus autem contingat, quod rarissimum est, vt etiam in senecta integris sensibus, vegeto'que corpore & mente illæsa sint, hoc donum dei est, cœlestisque gratiæ fauor, non longæuæ ætatis, quæ cũcta corrumpere consueuit, beneficium. Quod Ecclesiasticus testatur, dicẽs: Dedit dominus ipsi Caleph fortitudinem, & vsq; in senectutem permansit illi virtus. In Iob etiam legimus: Sperabam quòd ætas prolixior loqueretur, & annorũ multitudo doceret sapientiam, sed, vt video, spiritus est in hominibus, & inspiratio omnipotentis dat intelligẽtiam. Denique in euangelio dominus: Dabo vobis, inquit, os & sapientiam. Hanc vero sapientiam & iuuenes expetere & senes debent. Quam si adepti fuerint, dabunt certè operam non vt diu, sed vt bene viuant, neque vt ætate, sed moribus graues sint. Nam diu viuere hoc quoq; malè habet, quod necesse sit, vt qui diu vixerit, mortes videat multorũ, lugeat liberorum orbitatem, ingemiscat coniugis, fratrum, cognatorũmq; funera, & frequenter exitu tristetur amicorum. Quinetiam vel sua vel aliorum adhuc viuẽtium infortunia deploret, quandoquidẽ crebrius mala quàm bona contingere mortalibus solent. Quas ob res vnam tantum habemus (vt equidem reor) vitæ diuturnioris concupiscendæ causam, vt videlicet quo plus vixerimus, huberiores

Ecclesi.46. Iob.32. Luc.12.

beriores pœnitudinis nostræ fructus colligere possimus, tantoq; maius promereri apud deum præmium, quanto prolixioris temporis laborem eidem seruiēdo sustinuerimus, dum & aliis prodesse optamus, & pro nobismetipsis cupimus facere satis. Alioqui lōgam vitam desiderare, non dei, sed seculi amatorum est, qui nullo præsentium voluptatum haustu satiantur: qui semper viuere vellent, vt semper peccare possent. Et tamen malè cupita senectus in eo illis bene consulit si venerit, quod lasciuiendi vires obscœnósque amputet affectus, & ad continentiam cogat vel inuitos. Cæterū, quoniam fidei integritati congruit, nō solum quæ iussa sunt obseruare, sed etiam quę consulta perficere, opportunè nunc occurrit, de perfectæ religionis professione facere sermonem.

De perfectione vitæ. Cap. XX.

Matth. 22. PErfectioris vitæ conuiuiū est, ad quod inuitat nos dominus: multos quidem vocat, sed nō omnes qui vocati sunt veniunt: alium retinet corporis voluptas, alium cumulandarū opum cupiditas impedit. De quibus dicitur, Illi autē neglexerunt, & abierunt, alius in villam suam, alius verò ad negotiationem suam. His grauati venire omnino nequeunt. Deponendum est ergo onus, si altiora cupis ascendere, & de paucorum esse numero electorum. Tūc te verè à deo electum esse noueris, cum magno animo illa quæ multorum sunt, contemnere cœperis, & omnem prorsus affectum ad solum Christum conuerteris, solū imitari statueris. Ait enim, Qui amat patrem aut matrem plus quàm me, non est me dignus, qui amat filium aut filiam super me, nō est me dignus. Ita tuos ama, vt deū non offendas, alioquin plus te illos diligere argueris, quorum causa peccare non timueris, quandoquidem etiam propria mors magis est eligenda, quàm crimen cōmittendum. Ideo subditur,

ditur. Et qui non accipit crucem suam, & sequitur me, non est me dignus. Etenim quemadmodum ipse crucifigi voluit, vt nos redimeret, ita tu crucis mortem timere non debes, dum tuum confiteris redemptorem. Tunc autem verè viuere incipis, cum pro eius nomine occideris. Qui perdiderit animam suam (inquit) propter me, inueniet eam. Transit enim de morte ad vitam, de terreno habitaculo ad cœleste regnum semper beatus futurus, qui mori innocens maluit quàm nocẽs viuere. Solent autem parentes cognatíque qui mundana sapiũt, modis omnibus iter impedire ad perfectionem tendentium, conqueruntur se derelictos, omni se solatio destitutos. Qua in re cauendũ est, ne nostra erga parentes pietas, impietas fiat in deum. Contemnẽdi quippe sunt, quoties à dei seruitio auertere nos moliuntur, & quasi odio habendi, ne nos odio simus deo, si vocationes eius atque inuitamẽta crebrò cordibus nostris infusa neglexerimus, cũ præsertim ipse dominus noster dicat, Si quis venit ad me, & non odit patrem suum, & matrem, & vxorem, & filios, & fratres, & sorores, adhuc autem & animam suam, non potest meus esse discipulus. Denique ait, Qui non renuntiat omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus. Non potest toto pietatis affectu inhærere Christo, cui' animus aliqua terrenarũ rerum cura in diuersum distrahitur, in eo enim deficiat necesse est, in quo adhuc aliqua carnali cupiditate inclinatur, propterea quidem vocati apostoli, quoniam aliter sequi Christũ non poterant, & retia & patrem reliquerunt. Non poterãt effici Christi discipuli, nisi per omnia ei se conformari studuissent, æmularentúrque eius paupertatem, humilitatem, castitatem, docendi studiũ, omnes iuuandi curam, omnia sustinendi patientiam. Si quis vult, inquit, post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suã, & sequatur me. Abnegat semetipsum, qui non iam

Luc. 14.

Matth. 4.

Luc. 16.

carni

carni paret,sed spiritui:non iam mũdo,sed mundi domino seruit,vt longè alius sit, quàm qui hactenus fuerat. Tollit autem crucem suam, qui pro veritate asserenda nec supplicia deuitat,nec mortem horret,atque ita Christum sequitur.Ille enim cũ dominus esset,formam serui accepit:& qui in se impassibilis erat,in homine assumpto crucem passus est,ne id nos pro nomine eius subire timeremus,quod ille pro amore nostro perferre voluit.Ne autem paupertatem timeas.Quærite, inquit, primum regnum dei,& hæc omnia, quæ videlicet vitæ necessaria sunt, adiicientur vobis. Ne etiam mortem exhorrescas,ait: Qui credit in me,nõ morietur in æternum.Ne denique suppliciis terrearis:Mundus,inquit,gaudebit,vos verò contristabimini,sed tristitia vestra conuertetur in gaudiũ. Tu interea si perfectæ consummatæ'que religionis laboribus implicari durum putas,promissæ mercedis magnitudinem considera.Ait enim:Vos qui secuti estis me,in regeneratione cum sederit filius hominis in sede maiestatis suę,sedebitis & vos super sedes XII. iudicantes XII. tribus Israël.Perfectis ergo suam communicaturus est dignitatem,qui cum ipso communicare,non dubitarunt laborum angustiarũmque patientiam. Duodecim autem sunt qui iudicant,& totidem qui iudicantur: quia illi filij lucis sunt,tanquã duodecim horæ diei:hi verò filij tenebrarum sub eodem nocturnarum horarũ numero cõprehensi.Quamuis enim non omnes damnandi sunt,minus tamen illis clari, quos perfectionis opera commendant.Sequitur:Et omnis qui reliquerit domum,vel fratres,vel sorores,aut patrem, aut matrem, aut vxores,aut filios, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet,& vitam æternam possidebit, hoc est, sublimiorem beatitudinis obtinebit gradum, vitáque perenni perfruetur. Exquisitæ enim sanctitatis viri, licet vitæ æternitate aliis in paradiso sanctis pares

Matth.19.

res

res erunt, beatitudinis tamen magnitudine atque gloriæ illis pręstabunt, dicēte Apostolo: Stella enim à stella differt in claritate, sic & resurrectio mortuorum. 1.Cor.15.
Quanto quis plenius in se Christi similitudinem expresserit eum hîc imitādo, tanto illi proximior est futurus in cœlesti regno. Hoc certè ipse pollicetur, dicēs: Iohan.19.
Si quis mihi ministrat, me sequatur: & vbi ego sum, illic & minister meus erit. Si quis mihi ministrauerit, honorificabit eum pater meus. Hæc talia si rectè perpenderis, profectò iam nihil tibi aut factu difficile videbitur, aut toleratu durum. Iam tibi sedebit animo vendere vniuersà quæ habes, diuitias, voluptates, concupiscentias, & emere thesaurum illum præ omnibus mundi thesauris concupiscendū: nunc quidem in ænigmate absconditum, tunc autem manifestum futurum, cum videbimus illum sicuti est. Hoc idem enim est & pretiosa margarita, qua cōparata nihil erit vltrà desirandum, cum omnis plenitudo gratiæ in Christo sit: in quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi. In ipso enim inhabitat (vt Apostolus ait) omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Libēter igitur eliges esse cum Christo pauper, vt in deo diues sis: optabis Coloss.2.
cum illo emori mundo, vt viuas deo: terrena denique omnia sordere tibi incipient, cum in cordis tui hospitiolo susceperis Christum. Nihil illo est dulcius, nihil suauius. Iure suo dixit, cum ad sui seruitium fideles inuitaret, Iugum meum suaue est, & onus meū leue. Hoc Matth.2.
diuinus psalmista sensit, dicens: Gustate & videte, quoniam suauis est dominus. Hac certè dulcedine affecti Psal.33.
erant apostoli, cum inter flagella gauderent, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Et cum sæuissimi tyranni tormenta proponerent, necem minarentur, ne Iesum euangelizarent, tacere omnino non poterāt: tanto illis nomen domini sui iucundius fuit, quàm vitæ pręsentis vsus, aut doloris per supplicia

plicia infligendi euasio. Tales itaq; esse debent, qui volunt montem excelsum conscẽdere cum Petro, & operarii fieri vineę domini, & abiecta seculi huius sarcina, per foramen acus transire, percalcatísque mũdi angustiis, ad beatam illam regni cœlestis amplitudinẽ peruenire. Tu igitur qui relicta sindone nudus impiorum manus effugisti, ne reuertaris tollere tunicã tuam, nec aratrũ tenens respicias retrò, vt aliquando imprudenter cõcupiscere incipias, quod propter Christum prudenter reliquisti. Multo melius est, nõ nouisse viã perfectionis, quàm postquam noueris regredi velle, & cum Anania Sapphiráque spirituisancto mentiri audere.

De vita solitaria. Cap. XXI.

HVic excellentissimæ professioni accommodatissima solitudo est. Da igitur operam, vt in cœnobio cella, in deserto locus ab humano cultu vacuus, legendi, scribendi, orandi, & ea quæ æterna sunt contemplandi opportunitatẽ tibi præstent. Nulla horum libera meditatio habetur in frequentia cœtũque multorum. Vulgi clamor, vrbani tumultus, amicorum interpellatio, mulierum conspectus, cognatorum mortes, mentem deo intentam conturbant, nec in illo conquiescere ipsam pro voto sinunt. In solitudine autem concupiscentiæ quoque magna pars tollitur, dum illa quæ malè cõcupiscuntur, nostris aspectibus procul submota latent, cum multo magis visa moueant animum, quàm cogitata: & quod rarius cernitur, facilius obliteretur, quantum præterea viro religioni dedito conferat ipsa solitudo, ex euangelio discitur. Principis filia vita defuncta, non antea à morte suscitatur, quàm tibicines & tumultuantium turba excluderetur. Solitudo itaq; præcipuè quærenda est, vt anima in peccatis mortua, per pœnitentiam ad gratiam viuificãtem reuocetur. Quoniam vt modo diximus, & pessimæ animi cu-

Matth. 9.

pidine

pidines minus in secessu virium habent: & mens terrenarum rerum curis expedita, ad contemplanda diuina magis attollitur, dicente ad discipulos domino: Venite seorsum in desertum locum, & requiescite pusillũ. Multa quidem vbique pugna, sed tamen in deserto requies aliqua, quamuis pusilla. Certior autem ibi vincẽdi spes est, vbi post laborem ad vires refocillandas, nonnulla quietis conceditur mora. Quod nobis innuere volens dominus, in deserto tentatus, à diabolo collatis signis victoria potitur: fuso denique fugatóque hoste triumphans, angelorum vtitur ministerio. Scriptũ est enim: Tunc reliquit eum diabolus, & ecce angeli accesserunt, & ministrabant ei. Idem eos, qui in Iudæa sunt, vt ad montes fugiant, hortatur. Iudæa, confessio & glorificatio interpretatur: vt is qui Christum confitetur, & ad celsiorem beatitatis gloriam aspirat, frequentiam fugiat, solitudinéque delectetur. Quod si docendi officio fungitur, & vicos vrbésque peragrare necesse est, tantisper in publicum prodeat, donec populo saluti congrua per sermonem insinuet: Erat enim Iesus, vt Lucas ait, diebus docens in templo: noctibus verò exiens morabatur in monte, qui vocatur Olíueti, vt nobis ostenderet & tempus & locum orationi contemplationíque aptum. Commodissimè enim tunc oratur, cum cuncta silent. Inter orandum autem in montem ascendere iuberis, vt sicut montium fastigia cœlo proximant, ita tu ad cœlestia cõtemplanda animo subleueris. Hoc ipsum Marcus quoque testatus est, dicens: Et cũ dimisisset eos, quos videlicet docuerat, abiit in mõtem orare. Dominus ergo noster, quod verbis docuit, hoc exemplo monstrauit, in ipso orationis tempore secedendũ esse à turba, & in loco secretiore orandum. Vnde iterum Lucas: Ipse autem secedebat, inquit, in desertũ, & orabat. Desertum istud mons Olíueti erat, mons autem contemplationis altitudinem designat. Sed ad hanc altitudinem

Marc. 6.
Matth. 4.
Luc. 21.
Idem. 21.
Marc. 6.
Luc. 5.

nem aſcendere nequimus, niſi hominum frequentiam fugerimus. Zachæus præ turba non poterat videre Ie-
Luc. 19. ſum. Difficile eſt enim in medio plebis verſari, & mētem in deo fixam firmámque habere. Aſcēdit ergo arborem ſycomorum vt videret Ieſum, altiúſque ſeſe cęteris erexit, non ſuperbia, ſed cogitatione, extra turbā quærens, quod in turba inuenire non poterat. Iohannes quoq; Baptiſta in matris aluo ſanctificatus, vt ſanctior fieret, deſertum incoluit, ibi manens Chriſtū baptizare meruit, & de illo prophetare, & ab illo teſti-
Luc. 7. monium accipere, dicente. Inter natos mulierum non ſurrexit maior Iohanne Baptiſta, atque hunc eundem, quem homines vt prophetam honorabant, ipſe plus q̄ prophetam eſſe aſſeruit. Poſtremò ipſe dominus Petro, Iacobo, Iohanni diuinitatis ſuæ claritatē oſtēſurus non ſolum in montem, ſed in montem excelſum duxiſſe eos dicitur, tanta viſione non poterāt eſſe digni, niſi à turba ſecederent, & humana tranſgreſſi, ſublimitate contemplationis cœleſtibus inſererentur. Ex his quæ dicta
Marc. 9. ſunt, diſcere poſſumus, vt ille perquam raro cōuerſetur cum hominibus, qui ſæpe cū deo eſſe deſiderat. Nūc his qui ſacerdotalibus initiari ſacramentis volunt, oſtendemus quibus rebus & bonus conſtet ſacerdos, & malus efficiatur, vt diſcant quæ ſibi expetenda, quæque fugienda ſint, vt bonorum potius gloriam conſequantur, quàm in ſortem concedant malorum.

De bono ſacerdote. Cap. XXII.

TAnta ac talis dignitas ſacerdotalis eſt, vt nulla maior homini conferri poſſit. Et quoniam angelicæ ſublimitati exęquatur, ſacerdos ipſe aliquā-
Malac. 2. do in ſcripturis angelus eſt appellatus. Vt illud Malachiæ: Labia ſacerdotis cuſtodiunt ſcientiam, & legem requirent ex ore eius, quia angelus eſt domini exerci-
Apoc. 2. tuum. Iohannes etiam in Apocalypſi, ſeptem angelis,

ſeptem

ſeptem in Aſia eccleſiarum epiſcopis ſcribere iubetur, hoc eſt, Epheſi, Smyrnæ, Pergami, Thiatyræ, Sardis, Philadelphiæ, & Laodiciæ. In his ſingulis ſinguli epiſcopi erant, & officij ſacerdotalis meritò angeli nominantur. Hoc tamen minus mirabimur, ſi meminerimus ipſum dei filium Ieſum Chriſtum ſacerdotem factum, deo patre ad eum dicente: Tu es ſacerdos in æternũ ſecundum ordinem Melchiſedech. Nihil iſto ſacerdote maius, nihil mirabilius excogitari poteſt: ita nec ſacerdotij honore quicquam præſtantius haberi. Cæterum, iuxta domini ſententiam: Cui multum datum eſt, multum petent ab eo. Omnibus ergo virtutibus excultum atque exornatum oportet eſſe ſacerdotẽ. Vt igitur verè ſacerdos ſit, neceſſaria eſt illi ſobrietas, caſtitas, fides, charitas, iuſtitia, prudentia, ſcientia, terrenarúmq; rerum contemptus, & cœleſtium deſiderium atq; amor. Vt ſit ſobrius, dominum audiat in Ezechiele præcipientem: Vinum non bibet omnis ſacerdos, quando ingreſſurus eſt atrium interius, quod antè in Leuitico ad Aaron dictum eſt: Vinum & omne quod inebriari poteſt, non bibetis tu & filij tui, quando intrabitis in tabernaculum teſtimonij, ne moriamini. Nec aliter nouus pontifex noſter Chriſtus monuiſſe ſuos diſcipulos videtur, cum diceret: Attẽdite ne forte grauentur corda veſtra in ebrietate & crapula, & in curis huius ſeculi. Caſtum quoque oportere eſſe ſacerdotem, & carnalis copulæ abſtinentem idem dominus docuit, apoſtolis imperans vt præcingant lumbos ſuos, & lucernas ardentes in manibus habeant. Lucernæ in manibus opera iuſtitiæ ſunt, quorum fundamentum caſtitatem eſſe voluit, dum lumbos prius, in quibus generandi vis eſt, reſtringi iubet baltheo caſtitatis. Veteri verò lege ideò conceſſum ſacerdotibus fuit matrimonium, quia ſola tribus Leui & domus Aarõ ſacerdotalis erat, nec aliis licebat hoc fungi officio. Ne igitur Leuita-

Luc. 12. Ezec. 44. Leuitici. 10 Luc. 12. Ibidem.

rum genus in paucis conclusum deficeret, reparãdum per connubia erat. At nunc non carnis quæritur successio, sed spiritus, translato'q; sacerdotio ad tribum Iuda, id est, ad Christum, quicunque Christianus est, nisi vxori alligatus fuerit, potest eligi in sacerdotem. Omnes tamen qui Christo in sacerdotio succedunt, castos esse decet, sicut & ipse castus fuit, vt noui sacerdotij tanto purior successio sit quàm veteris, quanto & sacerdos noster Christus omnibus qui ante illum hoc munere vsi sunt, noscitur esse præstantior. Neq; enim arietum vt olim, aut vitulorum sanguine nunc sacrificatur, sed ipse Christus verus deus & verus homo, vnus & immortalis, licet aliena specie velatus, offertur.
Isaiæ 52. Quòd si etiam priscis dictum sit: Mundamini qui fertis vasa domini, quanto magis nostris conuenit omnis mundicies, quibus non solùm ferre vasa domini, sed etiam ipsum dominum quotidie & contrectare manibus & ore sumere mos est? Tam igitur mente quàm corpore mundus castus'q; sit, qui ad eiusmodi ministerium se nouerit esse electum. In primis tamen fidelem esse conuenit. Quid enim castitas aut aliqua alia virtus ei prodesse poterit, si qua orthodoxæ fidei pars in illo labascere cœperit? Fide igitur opus est, vt reliqua
Matt. 24. rectè prospere'que succedant. Quis est, inquit, fidelis seruus & prudens, quem constituit dominus super familiam suam, vt det illis cibum in tempore? Familiæ dei sacerdotes præpositi sunt, vt verbi exempli'q; cibo eam pascãt, qui si fideles ac prudentes fuerint, beatitudinis quoque magnitudine cæteris præferentur. Sequitur enim: Quem sic agentem inuenerit dominus, super omnia bona sua constituet eum, vt qui multos fideliter docuit, prudenter'que rexit, multis inter sanctos honorabilior magnificentior'que habeatur. Charitatem etiam præcipuè amplecti debet sacerdos, vt cui vni commissa cura animarum est pro earum salute, si

te, si ita casus inciderit, nec supplicia recusat, nec mortem metuat. Bonus enim pastor ponit animam suam pro ouibus suis. Idem præterea iustitiam omnẽ, quàm alios docet, prior impleat, ne quod verbis ædificat, si aliter ac præcipit, vixerit, exemplo destruat atq; dissipet. Nisi abundauerit iustitia vestra (inquit dominus) plus quàm scribarum & pharisæorum, nõ intrabitis in regnum cœlorum. Prudentia quoque opus est sacerdoti, ad noxia quæque cauenda dolosque diaboli declinandos. Insidiis facilè patebit, nisi perquã cautè incesserit. Estote prudentes (ait saluator) sicut serpentes. Callidissimus omnium serpens diabolus est. Qui ergo non minus prudens erit ad cauendum, quàm diabolus astutus ad nocendum, neque blanditiis eius capietur, neque vim formidabit. Vt autem cautus & circumspectus fiat sacerdos, necessariam sibi esse scripturarum scientiam nouerit intelligentiamque mysteriorum, sine qua neque se ab aduersario se tueri commodè poterit, neque alios vitę doctrinis rectè instituere, aut ad virtutẽ aptè exhortari, in Aggæo scriptum est: Interroga sacerdotes legem, & in Ezechiele de sacerdotibus loquens dominus: Populum meum docebunt, inquit, quid sit inter sanctum & pollutum, inter mundum & immundum ostendens eis, & cùm fuerit controuersia, stabunt in iudiciis meis & iudicabunt. Exigitur ergo à sacerdote vt eruditus in lege sit, & quicquid in sacris literis continetur, pro viribus edificat, alioqui sacerdotio indignus existimabitur, dicẽte domino per Osee prophetam: Quia tu scientiam repulisti, repellam te ne sacerdotio fungaris mihi. Postremo loco diximus, præsentium contemptorem esse sacerdotem. Nam si Christi minister fuerit, paruo erit contentus, dum summa sperat, & vt dominum suum imitetur, paupertate gaudebit, diuitias contemnet. Neque enim potest esse talis magistri discipulus, nisi

Iohan. 10.
Matth. 5.
Aggæi 2.
Ezec. 44.
Osee 4.

renunciet omnibus quę possidet, vt caduca respuens dignus euadat, cui tribuantur æterna. Sed ne in veteri quidem lege Leuitis data est possessio in tribubus vt scirent non in terra, sed in cœlo sibi possessionem esse
Num.18. quærendam dicente domino Aaron: In terra eorum nihil possidebitis, nec habebitis partem inter eos, ego pars & hæreditas tua in medio filiorum Israël. Decimis igitur & eleemosynis, quæ altari offeruntur, viuat qui seruit altari. Quod autem necessario victui superest, indigentibus tribuat, dispensatorem'que se esse agnoscat bonorum ecclesiæ, non possessorem: Apostolis & eorum successoribus præceptum esse meminerit:
Matth.10. Nolite possidere aurum, neque argentum, neque pecuniam in zonis vestris. Quid tibi cum diuitiis, si illius domini seruus es, qui nō habuit in terra vbi caput reclinaret suum, neque didrachmam qua pro se & discipulo solueret portorium? domini, inquam, in stabulo geniti, in præsepio positi, in cruce nudi, in sepulchro conditi alieno, nihil denique in hoc seculo quasi suum possidentis, non quia non liceret ei frui omnibus si vellet, cùm esset dominus omnium, sed vt doceret non esse ei opus terrenis diuitiis, qui ad cœlestes thesauros aspiraret, difficile'q; esse duobus dominis seruire, deo & mammonæ, difficillimum verò vt quis auri argenti'que pondere grauatus, ad ætherea regna possit conscendere. Ex his igitur quæ dicta sunt, eum sacerdotij honore dignum censebimus, qui sobriè, pudicè, fideliter, piè, iuste'que vixerit, qui in cauendo prudens, in erudiendo doctus, in concupiscendo modicus, & in obsequendo ei cui se dedicauit, fuerit assiduus. Quisquis
Matth.5. autem sese talem in sacerdotio exhibuerit, hic verè erit sal terræ, cuius doctrinis cæterorum corda ne in peccatis putrescant, condientur, erit lux mundi, ciuitas supra montem posita, lucerna super candelabrum lucens, vt omnibus conspicuus, omnes qui sanctè innocenter'q;

centerq; volent viuere, suo illuminet exemplo, suæ famæ gloria concitet ad virtutem. Hic demum de terris ad cœlum translatus illorum perpetuo fruetur consortio, illorum perennis beatitatis erit particeps, quibus in Psalmo spiritus sanctus loquitur, dicens: Sacerdotes eius induam salutari, & sancti eius exultatione exultabunt. Christum enim induent, eique feliciter adhærebunt qui in ecclesia vices Christi, sicut oportuit, gerere studuerunt. Psal. 131.

De malo sacerdote. Cap. XXIII.

Porrò sicut lux tenebris collata luculentior videri consueuit, ita appetibilior fit virtus, quoties contrarij vitij malignitas monstratur. Cùm igitur de bono sacerdote satis dictum sit, operæpretium est, quemadmodum proposuimus, vt aliquid etiam de malo dicamus. Malus est sacerdos, qui non potest dicere cum propheta: Portio mea dominus, cum terrenis opibus inhiet, & non solùm his quæ possidet non renunciet, sed etiam ea quæ nondum adeptus est, cupidè affectet. Sunt quos negotiari in domo dei non pudet, imò nec fœnerari, ecclesiasticasque dignitates ambitione atque largitionibus comparare, quas cùm acquisierint, cuncta ecclesiæ bona, quæ pauperibus distribuenda erant, in suos vsus conuertunt. Hi sunt quos vendentes & ementes de templo suo eiicit dominus, dicēs: Domus mea domus orationis est, vos autem fecistis eam speluncam latronum. Meritò igitur talium cathedras euertit, & cum principibus populi sui in cœlestibus considere prohibet, vtpote quibus non cœlestis boni adipiscendi, sed terreni abutendi cura semper ac studium fuit. Nihil pensi habuerunt prodesse commissæ sibi plebi, delinquentes corripere, bonos fouere, afflictos consolari, dubiis consulere, sed ignauiæ atque otio deditis magis ventrem suum quàm gregem domini-

Psal. 118.

Matth. 21.

cum pascere soliciti fuere. Malus item est sacerdos, qui vidit lupum venientem, id est, hæreticum aliquē peruersa doctrina fideli gregi insidiantem, & illius dolo alios rapi, alios dispergi, alios mactari, nec tamen it obuiā perfidiæ, sed auersus fugit, ita vt fugiendo ostendat se pastoris nomine indignum. Vnde dicitur: Mer-
Ioan.10. cenarius fugit, quia mercenarius est, & non pertinet ad eum de ouibus. Non quia non pertineat ad eum, sed quia sic agat, tanquam si nihil omnino ad eum pertineat, quandoquidem non animarum lucrum, sed pecuniæ quæritet, terrenam'que mercedem cœlestibus pręferat
Malac.1. diuitiis. Talium auaritiam per Malachiam prophetam redarguit dominus, dicens: Quis est in vobis qui claudat ostia, & incendat altare meum gratuito? Et quoniam qui eiuscemodi vitio laborant, à deo reprobati sunt, sequitur. Non est mihi voluntas in vobis dicit dominus exercituum, & munus non suscipiam de
Ezech.4. manu vestra. Per Ezechielem verò etiam comminatur, dum ait: Væ pastoribus Israël, qui pascebant semetipsos, nônne greges à pastoribus pascūtur? lac comedebatis, & lanis operiebamini, & quod crassum erat occidebatis: gregem autem meum non pascebatis, quod infirmum fuit non consolidastis, & quod ægrotum non sanastis, quod confractum est non alligastis, & quod abiectum est non reduxistis, sed cum austeritate imperabatis eis, & cum potentia, & dispersæ sunt oues meæ, eò quòd non esset pastor. Quo pacto enim est pastor qui nec religiosæ vitæ exemplis, nec sanæ doctrinę monitis gregem sibi creditum alere curat? Quo autem magis deliciis luxuriæ'que indulget, eo grauius in inferno supplicium feret per Amos prophetam dicente
Amos 6. domino: Væ vobis qui opulenti estis in Sion, & confiditis in monte Samariæ, optimates, capita populorum ingredientes pompaticè domum Israël. Quicquid de pastoribus dicitur, & de presbyteris dictum intelligas.

gas. Cui enim ſacramenta vitæ quis miniſtrat, eius & paſtor eſſe debet, quantum officio ſuo conuenit, monendo, corripiendo, & quicquid commodis eius cui pręficitur, ſalutíque opportunum putabit, exequendo. Epiſcopi tamen proprium eſt & peculiare, publicos edere ad populum ſermones, vitia reprehendere, ad capeſſendas exhortari virtutes, tranſgreſſores legis apoſtolica authoritate caſtigare, ad pœnitentiam conuerſos recipere. Quibus in rebus defecerit, vel per ignorantiam ſi neſciat, vel per negligentiam ſi nolit, vel puſillanimitatem ſi metuat, de fidelium cœtu excludetur, & canibus mutis per contumeliam comparabitur. Cur enim epiſcopus eſt, ſi docere neſcit? aut cur ſcit ſi non vult? aut quid velle prodeſt, ſi non audet quod debet implere? Sed neque presbyter aſſumat curam animarum, ſi modò ſe ad eam rem ineptum nouerit. Malè ſubitur onus, quod imbecillæ vires ferre nequeunt. In eos ergo, qui doctoris eccleſiaſtici ſibi munus vendicant, & nequaquam docent, ſiue ignoratione confuſi, ſiue negligentia corrupti, per Iſaiam exclamat dominus & ait: Speculatores eius cęci omnes neſcierunt vniuerſi, canes muti non valentes latrare. Et iterum: Ipſi paſtores, inquit, ignorauerunt intelligentiam, omnes in viam ſuam declinauerũt, vnuſquiſque ad auaritiam ſuam, à ſummo vſque ad nouiſſimum. Perditos autem plebis mores vulgique licentiam illorum qui præſunt incuriæ aſcribi, in Ezechiele vel verbis domini diſcimus: Si dicente me, inquit, ad impium, morte morieris, non annunciaueris ei neque locutus fueris, vt auertatur à via ſua impia & viuat, ipſe impius in iniquitate ſua morietur, ſanguinem autem eius de manu tua requiram. Impius ergo peribit quia peccauit. Sacerdos qui eius tuendæ ſaluti præpoſitus eſt quia tacuit, quia peccantem non increpauit, quia errãtem in viam reducere non curauit. Atque tanti periculi non ignarus

Iſaiæ 6.

Ezech. 3.

tum, Fiant dies eius pauci, & episcopatum eius accipiat alter. & alia multa, quæ licet ad Iudam domini sui proditorem referantur, nihilominus ad sui quoque similes redundant. Sui autem similes sunt, qui ad apostolatum electi, potentioribus ita blandiuntur, vt eorum scelera dissimulent, & sic dominum osculo prodant. Eundem etiam vendunt, dum nihil ita cupidè vt lucra sectantur, sed cùm hi tam immani ingentíque supplicio destinati sint, illi qui vt debent, officio suo funguntur, dici non potest, quàm grandi mercede remunerabuntur. De his nempe Apostolus ad Timotheum scribens, ait: Qui bene præsunt presbyteri, duplici honore digni habeantur, maximè qui laborant in verbo & doctrina. Duplici honore dignus est, cui & reuerentia exhiberi debet, & victus necessarius suppeditari, cùm scriptum sit: Non alligabis os bouis triturantis. Et: Dignus est operarius mercede sua. Tunc tamen melius duplici honore digni erunt, cùm animæ simul & corporis beatitudine perfruentur & aliquot felicitatis gradus cæteris eminentiores apparebunt. Satis hæc de sacerdote, nunc de sanctarum lectionum studio, fideli animæ admodum necessariò tractabimus. Nihil enim rectè discitur, quod de ipso veritatis fonte non hauritur.

1. Tim. 5.

Deut. 25.

Matt. 10.

De studio lectionis. Cap. XXIIII.

IGitur ad scripturæ diuinæ studium omnes qui perfectionis iter ingredi cupiunt, conuocamus cum Iohanne in Apocalypsi: Qui sitit, veniat: & qui vult, accipiat aquam vitæ gratis. Beati sunt, qui sitiunt & esuriunt iustitiam, sed nisi scripturarum lectioni operam impendant, iustitiæ præceptis nequaquam saturari poterunt. Sicut autem sitientibus dulcis est potus, ita discere cupientibus diuina sapit lectio.

Apoc. 22.

Illi duntaxat ad cœlestem cibum nauseant, & manna fastidiunt, qui Aegyptiorum iurulentiis repleti, id est, inani gentilium poëtarum eloquio deliniti, magis fabularum fictione quàm veritatis doctrina delectãtur.

2. Tim. 6. Hi sunt qui (vt Apostolus inquit) elegerunt sibi magistros prurientes auribus, & ad fabulas conuersi, auditum à veritate auertunt. Nos contempta istorum stultitia, in quibus nulla solida sapientia est, illis tantummodo lectionibus incumbamus, quæ nobis iter, quoad immortalitatem peruenitur, ostendunt. Alioquin aquam istam vitæ, ad quam nos Iohannes apostolus inuitat, haurire non poterimus. Veteris igitur nouíque instrumenti literas assiduè perscrutemur. In his plenissimè discitur, quid facere, quid vitare, quid credere, quid amare, quid sperare nos oporteat, vt cœlo digni simus cùm terram reliquerimus. In his deum patrem à quo omnia, in his filium, per quem omnia: in his spiritum sanctum, in quo omnia facta sunt, inuenies: & hæc tria vnum deum, vnam hypostasim esse melius credendo intelliges, quàm intelligendo credes. Magnum quippe mysterium est sancta trinitas, humanæ sapientiæ altitudinem excedit, fide percipitur, sine qua ad beatorum æternitatem nemo transfertur. Audiamus autem in Euangelio dominum Iesum patri suo

Scribit more antiquorum.

Iohan. 19. loquentem ac dicentem: Hæc est vita æterna, vt cognoscant te solum deum verum, & quem misisti Iesum Christum. Vt igitur fide ac virtutibus proficere possimus, abeamus cum Iesu per scripturarum sata, vellicantes veteris nouæque legis spicas: & vt triticum sub paleis latens comedere valeamus, confricemus eas manibus intelligentiæ spiritalis, promentes in lucẽ, quicquid sub figurarum ambage condi credimus, nihil erit menti deo dicatæ iucundius, quàm nosse sensum domini, & verba aliud quàm sonant significantia intelligere. Et quoniam hanc spicarum confricationem

ſabbato ab apoſtolis factam legimus,hoc admonet nos ea quæ myſtica ſunt,cōmodè perpendi conſideraríque non poſſe,niſi cum ſecularibus curis liberi & expediti, ſabbatum,id eſt, quietem agimus. Terrenarum enim rerum ſolicitudo legentem implicat,& ipſa in diuerſum mentem diſtrahens cogitatio,quæ leguntur,quæque audiuntur,non ſatis intelligere permittit. Intentione animi opus eſt,vt lecta percipias,& percepta edi ſcas,teneáſque memoriter.Poſtquam autem myſticos ſenſus literæ tegumento velatos deprehenderis,& eos vel ad eccleſiæ nouitatem, vel ad animæ vtilitatem tranſtuleris, adhuc altius tibi erit inſurgendum, vt etiam cœleſtia perſcruteris, & de viſibilibus gradum ad inuiſibilia facias.In montem excelſum aſcendentibus diſcipulis apparuit dominus Ieſus:non qua ſolebat ſpecie,ſed longè elegantiori.Reſplenduit enim facies eius vt ſol,veſtimenta eius alba facta ſunt vt nix. Hunc montem ipſe ſi mente conſcenderis, videbis primùm cum Chriſto loquentes Moyſen & Eliam,atque intelliges legis ceremonias oraculáque prophetarū in Chriſto eſſe completa, ingentemque capies voluptatem, cùm talia cognoſcere cœperis.Vnde etiam Petrus tam valde huiuſmodi viſione cœpit delectari, vt ibi figere tabernacula cuperet,cœleſtium oblitus.Sed neque ipſe de his humilioribus oblectamentis egredi poteris,vt in ſublime raptus nudam contempleris diuinitatem, niſi & te ſicut apoſtolos lucida ſpiritus ſancti nubes obumbrauerit,dei patris vox roborauerit,& filij eius gratia illuminauerit. Totius autem trinitatis fauore ſupra humanæ naturæ conditionem erectus,nec Moyſen amplius, nec Eliam conſpicies, ſed Ieſum ſolum. Ceſſant enim & figurarum vmbræ, & futura prædicentium vox,cùm veritatis lux oritur,& quæ ventura erant,eueniunt.Non eſt ergo noſtrarū virium,ſed opis diuinæ,vt quis legendo myſteria intelligat:quāto minus

Matth.4.

nus vt etiam supercœlestis contemplationis dulcedine mens in deum eleuata perfundatur. Hoc tamen illis frequentius conceditur, qui libros diuinos ita legunt, vt à sanctorum interpretatione non discedant: à peruersis sensibus, qui cum ecclesia non concordant penitus abhorrentes. Quære igitur in sancta lectione bonas margaritas, vt scias quid lex præcipiat, quid nuncient prophetæ. Sed inuenta deinde preciosa margarita, quæ est Euangelium Christi omnibus aliis præferendum scripturis, eam amplectere, eam exosculare, eam pro viatico habe cùm ambulas, pro cibo cùm recumbis, pro puluillo cùm dormis, pro speculo cùm vigilas, nunquam Euangelicus codex vel de manibus tuis discedat, vel de memoria exeat. In eo si assiduus fueris, cœlestium desiderio terrena contemnes, & hoc quidem erit, vendere omnia quæ in præsenti vita possidentur, & ipsam emere margaritam, quæ Christi conuersatione fulget, & humanæ redemptionis precio taxatur. Quicquid autem nouum continet instrumentum, ad Euangelium pertinere censemus. Itaque cum Euangelio & Pauli epistolæ & aliorum apostolorum, & Lucæ Actus, & Iohannis Apocalypsis, & eruditorum hominum approbati de religione tractatus, frequenter in manibus habendi legendi'que tibi erunt, vt fide stabiliaris, vt virtutibus præstes, & in Christo domini meditatione perseuerans, in deo tandem conquiescas. Nihil ita innocentiam conseruat, & cordis puritatem custodit, vt scripturarum, quas diuini homines sancto dictante spiritu ediderunt, quotidiana lectio. Non est vt imperitiam excuses. Lege multa: & si solido cibo nondum vesci potes, lactis poculum ne spernas. Denique sume quod potes, fragmenta verò quæ supersunt, in doctiorum cophinos colligenda dimitte. Homines & iumenta pascit dominus, doctos & indoctos admittit, neminem repellit. In monte apo-

ſtolos docuit: de monte verò deſcendens, prædicauit plebi. Habes in Euangelio & vias planas, per quas incedere cum ſimplicibus iuuat. Habes & montes excelſos, quorum altitudinem ſi adire nequiueris, mirari proderit. Medicamenta quibus rebus compoſita ſunt, licet ignoret ægrotus, proſunt tamen ei, eleuant'que languorem. Ita diuina verba ſi legantur, etiam non intellecta vim habent ad animæ ſanitatem conferendam. Te nunc appello, qui diu multum'que in gentilium libris verſatus es, dum te comptus delectat ſermo, & muſici poëtarum cantus deliniunt, quantum inde tibi emolumenti contraxeris parumper cogita, & cùm nihil iſta tibi ad ſalutem profuiſſe cognoueris, ad Ieſum tandem quæſo conuerſus, dic cum Petro: Præceptor, per totam noctem laborantes nihil cepimus, in verbo autem tuo laxabo rete. Et cùm hoc (inquit euangeliſta) feciſſent, concluſerunt piſcium multitudinem copioſam. Luc. 5. Quòd ſi demum in ſcripturæ ſacræ pelago piſcari te delectabit, tu quoque implebis pectoris tui nauiculam ſaluberrimorum præceptorum copia, quibus & ipſe viuere, & alios docendo poteris ſuſtentare. Tanta eſt enim diuinorum virtus verborum, vt fideliter & incorruptè & contentè legentibus intellectum illuminet, animum exhilaret, atque illa quæ præcipiuntur, perficiendi facultatem ſuppeditet. Quòd ſi tacta fimbria veſtimenti domini, virtus de illo exibat & ſanabat omnes, quomodo ſermo eius ex intimis effuſus præcordiis, dum legitur, dum auditur, animi malè affecti morbos non curabit, & à periculis perditionis non eruet? Ergo quoties aliquo ſeculi huius turbine agitaris, quoties carnis pugnam ſpiritus patitur, & pedibus laquei dæmonum inuidia tenduntur, ad euangelicas lectiones te conuerte, dormientem'que in puppi ſaluatorem ſtrepentibus

inter legendum vel orandum voculis excita, statim illo imperante, omni tentationum æstus concidet, & concupita redibit trãquillitas. Tũc etenim diuina te lectio docebit in aduersis patientiam, in prosperis modestiam, in deum pietatem, in proximos charitatem: præstabit'que in dubiis consilium, in periculis opem, in tentationum certamine victoriam. Quis hoc tibi Tullius, quis Demosthenes, quis Socrates, quis Aristoteles, aut si ad poëtas respicis, quis Homerus vel Vergilius conferre poterit? Quandoquidem nec sibiipsis quicquam prodesse potuerunt, veritatis nobis diuinitus reuelatæ penitus ignari. Porrò cùm experiri cœperis voluptatem atque fructum, quem tibi lectio suggeret diuina, protinus cum Psalmista cõcines: Eloquia domini eloquia casta, argentũ igne examinatum, probatum terræ, purgatum septuplum. &, quàm dulcia faucibus meis eloquia tua domine super mel & fauum ori meo. Dulcia sanè in cortice eloquia domini, sed multò dulciora in medulla. Sacros codices piè indubitantérque legenti adsistit Christus, applaudunt angeli, congratulantur sancti, & cœlestium verborum sono maligni exterrentur spiritus ac fugiunt: denique nihil ita aut virtutes animi conseruat, aut vitia repellit, vt frequens diuinas literas legendi vel audiendi cura. Quo autem rarius his vacabis, eo citius cades, exurges'que difficilius.

Psal.11.
Psal.118.

De auditionis cura. Cap. XXV.

Audire quoque quæ in ecclesia leguntur, vel eos qui absque lectione in pulpitis declamãt, auscultare plurimum expedit. Plus etiam eruditi hominis ore prolata verba mouere solẽt, quàm si eadem ipse conscripta legeris. Nuda in libris verba iacent, quæ si ab oratore aliquo aptè disertéque recitentur. Ipse gestus, ipse aspectus, ipsa'que pronũciatio multum ora-

orationi addet ornamenti efficaciæq; ad suadendum atque dissuadendũ. Delectat te igitur cùm legere quæ sancta sunt, tum quoties ab alio leguntur vel prædicantur audire. Discipulum docilẽ te esse volo. Is enim docilis est, qui docentem attentè audit. Ad huiuscemodi studium te hortatur Ecclesiasticus, dicens: Esto mansuetus ad audiendum verbum dei, vt intelligas & cum sapientia proferes rẽsponsum verum, Quasi dicat, disce prius, & postea docebis. Et iterum: Si, inquit, dilexeris audire, sapiens eris. Idem nobis præcipit Iacobus apostolus, cùm ait: Sit autem omnis homo velox ad audiendum, tardus autem ad loquendum. Temerarius enim magister est, qui nõdum ipse discipuli partes impleuit, & iam alios instruere præsumit. Vt autem tacitè contentéque auscultes, & non aliò aures, aliò mentem diuidas, in mansuetudine, inquit, suscipite insitum verbũ, quod potest saluare animas vestras. Inseri enim verbum non potest, nisi in molli corde & totis viribus ad audiendum intento. Verbum, inquit, quod potest saluare animas vestras. Frustrà quippe verbis illis præbemus auditum, quorum suauiloquentia aures tantum demulcentur, & nulla comparatur animo vtilitas. Rectè itaque his duntaxat intendendum præcipit, quæ ad consequendam æternam salutem nos erudiunt. Sed nec audire profectò multũ prodest, nisi audita memoriter retineantur: nec memoriter retinere, nisi quod memoriæ mandatum est, opere compleatur. Audis castitatis, patientiæ, mansuetudinis, charitatis præcepta: ne sinas illa per incuriam effluere, sed corde complexus foue, vt cum Psalmista dicere possis: In corde meo abscondi eloquia tua domine, vt non peccem tibi. Memento præterea de ipsa dei genitrice scriptum esse in Euangelio: Maria autẽ conseruabat omnia verba hęc in corde suo, ita & tu quicquid ab ecclesiæ sanctæ doctoribus prædicari audieris,

Eccl. 5. Iacobi 1. Psal. 118. Lucæ 2.

ris,in intima cordis aure reconde,veluti preciosum vnguētum in pixide,quo postea opportunè vtaris ad tuā aliorum'que salutem. Quòd si terra bona fueris,non petrosa,non spinis obsita, susceptum verbi semen huberem tibi fructum faciet: & sicut didiceris,ita & operari incipias,ac secundum legis euangelicæ præcepta reliquum vitæ cursum dirigere studebis. Alioquin neque legere,neque audire proderit si ab iis quæ præcipiuntur,morum conditio discors erit. Et si nosse desideras quantū ignauus auditor & impiger inter se differant,audi in Euangelio dominum dicentem: Omnis qui venit ad me,& audit sermones meos, & facit eos, ostendam vobis cui similis sit: Similis est homini ædificanti domum qui fodit in altum,& posuit fundamentum supra petram,inundatione autem facta,illisum est flumen domui illi,& non potuit eam mouere,fundata enim erat supra petram. Qui autem audit & nō facit, similis est homini ædificanti domum suam supra terram sine fundamento,in quam illisus est fluuius,& continuò cecidit,& facta est ruina domus illius magna. Sicut ergo infirmus & imbecillus est,qui non facit opera,ita ad omnem malignæ tentationis impetum constans est & stabilis,qui assiduè in bonis operibus exercetur. Quamobrem solicitè nos admonet Iacobus apostolus,& ait: Estote factores verbi & non auditores tantum,fallentes vosmetipsos,quia si quis auditor est verbi & non factor,hic comparabitur viro consideranti vultum natiuitatis suæ in speculo: considerauit enim se & abiit,& statim oblitus est qualis fuerit: qui autem perspexerit in lege perfectæ libertatis,& permanserit in ea,nō auditor obliuiosus factus,sed factor operis,hic beatus in facto suo erit. Ideo quidē & dominus in Euāgelio: Beati,inquit,qui audiunt verbum dei & custodiunt illud. Hanc itaque beatitudinem opere magis quàm auditione constare ostendit,dum subiungit: Et

Lucæ 6.

Lucæ 12.

custo-

custodiunt illud. Custodiunt autem illud, qui bene beateq; viuendi rationem edocti, peccatis in quibus hactenus fuisse se recognoscunt, finem statuunt, & ab his per pœnitentiam resilientes ad capessendas virtutes disponuntur, magnamq́ue capiunt voluptatem vel legendo diuina vel audiendo. In quo Mariam ad pedes domini sedentem diligẽter obserua, tantaq́ue perfusa in sermonis eius dulcedine, vt nulla sororis Marthæ interpellatione inde mota sit: & quoniam toto corde cœlestis magistri amplectebatur disciplinam, optimam partem dicitur elegisse, quæ non auferetur ab ea. Christum enim elegerat, in cuius vnius contemplatione tam suauiter requiescebat. Quotus autem quisque est, qui sic in ecclesia sacris prædicationibus interesse nititur, vt præcepta vitæ absque operatione non elabi sinat? alius nullo amoris affectu illa suscipit, alius tametsi donec audit aliquantulum compungitur, mox tamen inde discedens ad consuetas nequitiæ sordes reuertitur, tanto nequior factus, quãto inexcusabilior. Talibus dicit dominus: Qui ex deo est, verba dei audit, propterea vos non auditis, quia ex deo non estis. Non ergo omnes, qui in auditorio sunt, audiunt verbum dei, sed is qui illud quod audit, opere perficere contendit, & hic quidem ex deo est: illi verò non ex deo, sed potius ex diabolo sunt, qui diaboli obstinationem duritiamq́ue imitantur, nec omnino à vitiis resipiscere quicquam pensi habent. Itidem tibi diuini prædicatores cum Iohanne apostolo respondebunt, si eorum monita contempleris, dicentes: Nos ex deo sumus, qui nouit deũ, audit nos, qui non est ex deo, non audit nos: Omnes natura ex deo sumus, vitio autem nostro fit vt ex deo non simus. Porrò dici non potest, quàm pessimè cum homine illo agitur, qui cùm dei creatura sit, iam non dei, sed aliorum esse conuincitur.

Idem 10.

Iohan. 8.

1. Ioh. 14.

De contemplatione. Cap. XXVI.

QVoniam autem in scripturis alia ad actionem pertinent, alia ad contemplationẽ, tempestiuum videtur, vt ista quæ sub fidei titulo explicauimus, contemplandi ratione claudamus. Igitur ad consideranda dei opera puritate mentis opus est, vt authoris dulcedinem fidelis considerator valeat

Psal. 23. degustare. Quis enim ascẽdet in montem domini, aut quis stabit in loco sancto eius, nisi innocens manibus & mundo corde? Illos ergo magis ad hanc rem idoneos esse certum est, qui vitæ probitate perfectioni Euangelicę propius accedũt. Hinc apostolis ipsis datur nosse mysterium regni dei. Hinc Paulus ad tertium vsque rapitur cœlum. Hinc Iohanni futura, quibus referta est Apocalypsis, reuelantur, & vnica sanctæ trinitatis diuinitas in principio sui Euangelij declarata plenissimè innotescit. Idcirco saluator noster illum, quẽ à dæ-

Marci 5. monio liberauerat, continuò volentem sibi adhærere non permisit, sed prius vt se exerceret, iussit: alijs prædicãdo dei beneficium quod acceperat. Necesse autem est vt sanctis actionibus quàm sæpissimè copuletur, & penè assidua comes sit pia cõtemplatio, si in his vt debemus, perseuerare atque proficere cupimus. Sic enim bene operando acquiritur vt rectè contemplemur, ita contemplando, vt sanctius officiosiusque operemur. Nihil quippe ita mouet atque allicit animum ad colendum omnium authorem deum, vt opera eius cogitatione percurrendo beneficiaque perpendendo, quæ omnem taxationem supereminent & excedunt, immensa atque infinita, eoque magis optanda ac desideranda, quo minus humano ingenio explicari comprehendique possint. Ad illa ergo cõsurgat animus terrenis negotijs expeditus, & non solùm ea quę oculis cernimus, sed etiam quæ intellectu percipiuntur cogitet.

Verun-

Veruntamen ab his quæ vidétur incipiat, vt quasi per gradus ascendendo ad ea quæ non videntur queat peruenire. Primum itaque cum propheta ad deum cõuersus dic: Meditabor in operibus tuis. Quæ nam sunt opera ista? terra, mare, cœlum, quorũ ille admiratione captus in eam tandem prorupit vocem: Quàm magnificata sunt opera tua domine, omnia in sapientia fecisti. In medio enim firmasti terram sua mole libratã, partim aridam, partim àquis circunfusam, collocasti tam varia in mari piscium genera, q̃ in sicco quadrupedum pedibus'q; carentium reptilium, & supra terram aëra permeãtium volucrũ, produxisti de terra tot frugum species, tot arborum, tot lapìdum, tot metallorum, & qui his vteretur, præstantissimum inter animãtia hominem. Tuum opus sunt cœlestia, sol, luna, stellæ; quarum cursus, naturas, formam, decorem'q; oculis intuemur, & tamen qua materia constent, dicere nequimus. Tu cœlum quo omnia ista circundantur, extendisti, quod statutis initio reuolutionibus, perpetuò moueri ac circumferri videmus, quemadmodũ cætera omnia, & nos soli (proh nefas) legem tuã toties præterimus. Miramur præterea nubes pendere, ventos concitari, micare ignes, fulmina ruere, pluuias, grãdines, niues'q; defluere, & tellurem ab iis irrigari, quę singula si dignè considerentur, tantum admirationis habent, vt non solùm dei sapientiam, à quo facta sunt testentur, sed eiusdem potentiam, qua nihil potétius, & bonitatem, qua nihil melius, possit excogitari. Ille homines corporeos, ille incorporeos angelos fecit, vtros'que ad fruendam cœlestis regni beatitudinem benignissimè constituens. Ex his tamen non parua pars per arbitrij libertatẽ suo aduersata est creatori. Inter quos angeli cùm peccassent, à tanto bono diuina largitate sibi collato excidêre. Itaque protinus de cœlo pręcipitati, & in intima corruentes irreuocabili damnatione puniti sunt.

Psal. 70.

Psal. 103.

Homini autem quandiu in corpore viueret, quia ignoratione magis quàm malitia peccauerat, datus est pœnitentiæ locus, vt quod seductus malè appetendo commisit, dolendo emendaret. Sed tamen pristinæ gratiæ statum recuperare de radice corrupta geniti nequiuimus, donec ille qui non per copulam carnis, sed de virgine intacta per spiritum sanctum est natus, in mundum veniret, & nos corporis sui sacrificio expiatos deo patri reconciliaret. Exinde credentibus atque pœnitentibus cœlum patere cœpit. Quòd si quis à malo, quod deinceps commisit, nō se correxerit, atque ita obierit, ipse quoque cum reprobis spiritibus pœnis mancipabitur sempiternis. Tunc enim quisque ratam iudicis in se sententiam accipit, cùm de corpore egreditur, iterum postea cum corpore simul iudicandus, cùm mortui resurgent viui, & canente tuba throni positi erunt, vt quisque illud quod viuendo meruit præmium consequatur. Hinc demum neque beatorum gloriæ vllus vnquam erit finis, neque supplicij iniquorū. Atque hæc sanè sunt nouissima illa quorum nos memores esse iubet Salomon ne peccemus. Nihil enim vel peccandi appetitum magis frenat, quàm futuræ damnationis metus, vel ad virtutem magis excitat, quàm mercedis promissæ spes: vt igitur probè innocenterq;
Psal. 76. viuas, imitare prophetam dicentem: Cogitaui dies antiquos, & annos æternos in mente habui. Antiqui sunt dies, qui prætereunt, & ad præsentis vitæ breuitatem pertinent, anni verò æterni ad vitæ futuræ infinitatem spectant: & si finiti ad infinitum nulla est comparatio, cur quæso pro breuibus deliciis amittimus æternas, & non potius cum breui labore transimus ad quietem gaudij perennis? Conscij igitur fragilitatis nostræ, nec per se bonum quod cupimus, valentes perficere, leuemus oculos ad montes cum Psalmista, & mente cœli culmina penetremus. Inde veniet nobis auxilium à do-

à domino, qui fecit cœlum & terram & omnia. Non possumus rectè de illo aliquid speculati, nisi ab ipso adiuti, quique nobis relicti retrò labimur, dei ac domini nostri ope subleuati vsque ad thronum maiestatis eius perueniemus. Ad contemplandam itaque diuinitatis altitudinem, dic cum propheta: Ad te domine leuaui animam meam, deus meus in te confido, & tunc fiet quod in alio psalmo dicitur: Accedet homo ad cor altum, & exaltabitur deus. Quanquam tam altè accedere, vel tam profundè de deo cogitare nequimus, quin ille semper omni meditatione nostra in immensum maior sit: exaltatur tamen in nobis, quoties quæ vera sunt de ipso sentimus, & quemadmodum sentimus, ita nec palam confiteri metuimus. Deum autem sicut decet contemplantibus multa interdum infunditur spiritus sancti suauitudo, qua delectatus propheta orabat, dicens: Lætifica animam serui tui, quia ad te domine animam meam leuaui, quia tu domine suauis & mitis, & multum misericors omnibus inuocantibus te. Hac ipsa cœlestium meditationum iucunditate temperari calamitatum suarum mœrorem humilis Iob optabat, cùm diceret: Quis mihi tribuat vt cognoscam & inueniam illum, & veniam vsque ad solium eius? Tutissimum sibi refugium ratus in miseriis celsitudinis diuinæ contemplationem. Qui enim cœlestis æternitatis bonum mente complectitur, caduca omnia facilè contemnit. Quosdam talis meditatio intantum occupat, vt abstracti à sensibus toto corpore obstupescant, mortuisque simillimi appareant, cùm per dies multos nihil de necessitatibus corporis curantes immoti mutique perdurent. Id Græci extasim, nostri stuporē appellant. Hunc passus Paulus transcendit cœlos & audiuit arcana verba, quæ non licet homini loqui: nescireque se fatetur, vtrum cum corpore an extra corpus raptus fuerit, cùm id sibi contigisset. Iohannes quoque

Psal.24.

Psal.85.

Iob 23.

2.Cor.12.

Apocal.1. in Apocalypsi se in spiritu non in corpore fuisse ait cùm dominum vidit: Et cùm vidissem eum, inquit, cecidi ad pedes eius tanquam mortuus. Sed quo viso per se stare non poterat, ab eo erectus mirabili mysteriorum visione perfrui cœpit. Diuus quoq; Hieronymus noster hanc se gratiam à domino quandoque accepisse gloriatur, vt secessu quodam mentis & angelorũ choris interesset, & nescio quibus oculis in vno deo vidisset trinitatem, ac per hebdomadam vel plurium dierum spacium de corporeis nihil curaret, sibi'que tandem redditus, eorum quæ viderat desiderio recordatione'que afficeretur & fleret. Nouit ergo dominus eis quos elegit, etiam ante mortem suæ dulcedinis mella delibanda porrigere, quæ tunc plenis poculis propinaturus est, cùm illos omni prorsus terrenæ labis fece detersa ad se sursum iusserit venire, & sanctorum ciues ac suos domesticos fieri beatos in æternum futuros.

De loco & tempore contemplationis. Cap. XVII.

CAeterum & locum aptum, & tempus huic rei congruum obseruare debemus. Tunc enim mens liberius intentius'que contemplationi suæ inhæret, cùm à turba secedimus, & nemine interpellante soli in solo loco sedemus nihil aliud agentes, nihil curantes, eis tantum rebus intenti, quas animo voluimus mente'que versamus. Ob hoc pleri'que relictis vrbibus deserta & solitudines incolunt, existimantes non posse se commodè cum deo simul & hominibus esse, colloquiis enim eorum cœlestis contemplationis ardorem interceptum frigescere, in se-

cessu

cessu verò in dies magis accendi solere. Tempus præterea nocturnum maximè accommodum videtur. Tunc siquidem omnia animantia quiescunt, neque hominum, neque pecudum vox auditur, nec auicularum garritus auribus obstrepit, nihilque sentitur, quod mentem cœli secreta rimantem grauet, aut quicquam molestet. Hoc tibi affirmat Psalmista, dicens: Meditatus sum in nocte cum corde meo, & scopebam spiritum meum. Psal.76. Summum etiam mane, dum adhuc nox dubia & dies incertus, quod crepusculum appellant, non minus erit opportunum quàm nox ipsa. Nam tunc quoque nocturnum silentium adhuc perdurat, & quod plus est, discusso iam sopore ciboque digesto syncerior animus ad quæque consideranda viuaciorque consurgit. Vnde idem propheta in alio Psalmo ait: Præuenerunt oculi mei ad te diluculo, vt meditarer eloquia tua. Psal.118. Sed interim neque nos fortasse quicquam mussitare oportet dum contemplamur. Loquentis enim meditatio, oratio nuncupatur, sicut & legentis lectio, & audientis auditio. Nam licet etiam orando, legendo, audiendo pensemus æstimemusque ea quæ dicuntur, propriè tamen contemplatio ipsa est, quæ cum silentio, & neque sensuum, neque corporis, sed sola mentis agitatione perficitur. De huiusmodi contemplatione in Ieremia scriptum est: Sedebit solitarius & tacebit, quia leuauit se supra se. Thren.3. Veruntamen præ omnibus quæ piis animis recolenda & contemplanda sunt, expediens erit redemptionis nostræ ruminare mysteria, & eadem quàm sæpissimè ad memoriam reuocare. Quanto enim maius beneficium fuerit, tanto illud rememorando magis erga benefactorem amore accendimur. Primorum parentum præuaricatio, de paradisi deli-

cijs

ciis omnem ipsorum expulerat posteritatem, eadem'q; damnationis lege simul omnes prẹmebamur. Misertus autem deus filium suum misit vnigenitum, qui vt pro nobis satisfaceret, carnem suscepit serui, cùm esset omnium dominus: viam veritatis demonstrauit, cùm totus terrarum orbis præter Iudæam, impiæ religionis erroribus plenus foret. Morti æternæ obnoxij ẹramus, ille vltrò se morti crucis obtulit, vt nos à morte liberatos ad felicia vitæ promissa reuocaret. Mortuus & sepultus resurrexit, cœlum'que cum homine assumpto ascendit, vt homines de terræ puluere tandẽ surrecturos monstraret, & cum corpore iam neque mortalitati neque corruptioni subiecto, sicut nec ille subiectus est, cœlum petituros, si modò ipsum sequi fide opere'que voluerint. Igitur tãti ac talis beneficij magnitudinem animo metiendo, quis adeò ingratus erit, vt potius eligat illa, quæ caro appetit, quæ mundus blanditur, quæ suadet diabolus, quàm quæ omnium creator deus, omnium redemptor ac saluator Christus iubet? cùm præsertim per ista mundati ad cœleste regnum perducamur, per illa autem æterni ignis cruciatibus mãcipandi simus. O stupendam obstinatorum cæcitatẽ. In tanta temporis breuitate nolunt carere voluptatibus, per quas certissimum est ad inferos præcipitium, & laborem tam modici temporis defugiunt, per quem aditus ad supernam beatitudinem verissimè comparatur sine fine fruendam.

De prauis cogitationibus cauendis. Cap. XXVIII.

QVantum autem ad bene beate'q; viuendum conferre solet diuinarum rerum contemplatio, tantum ad malè agendum alliciunt cogitationes prauæ. Quæ cùm etiam inuitis nobis & nolentibus

tibus frequenter obrepant, quanto violentiores putas fore, si quando victus manum dederis, qui nunc repugnas? Mihi crede, nisi semper bellū cum illis quàm pacem malueris, per sensuum tuorum ianuas ad animam vsque ingredientur, & per blandimenta eā subuertent, subuersam interiment. Anima enim mala cogitatione fœcunda, parit peccatum: peccatū verò cùm perpetratum fuerit, generat mortem. Igitur tametsi aduersarius hic noster, id est, perniciosus cogitatus, non potest sic penitus repelli & in fugam conuerti, quin rursum aliquando collectis viribus in prælium redeat, mentis'que nostræ arcem oppugnet, portis instet: donec tamen intus non irruerit, ac dominari cœperit, tuti sumus: nec verendum est ne fortè per vim irrumpat, neminem vincit nisi volentem. De illis duntaxat, qui se in potestatē eius non inuitè dedunt, triumphare consueuit, & eos ad interitum vsq; perducere. Nihil itaq; aliud est, impuræ cogitationi totum animi assensum præbere, quàm ab hoste nobis infensissimo sanguinis'q; nostri in primis cupido superari velle. Manifesta autem stultitia est, ei spontè cedere, à quo nil nisi necem speres. Hoc tibi testatur Salomon, dicens: Qui cogitat mala facere, stultus vocabitur. Ac ne fortè de furioso, cuius error excusatur, dictum putares, continuò intulit: Cogitatio stulti peccatum est, Stultus ergo, nec tamen excusabilis peccator erit, qui quicquid appetitio suggesserit, illud protinus curabit sequi: & carni magis quàm spiritui seruire decernet. Quæris quonā pacto non solùm in factis aut dictis, verumetiam in ipsa cogitatione possit esse peccatum? Rem alienam iniustè concupiscis, bonum alterius inuides, læsus vindictā appetis, visæ mulieris venereo amore turpiter exardescis, & quodcunque malum ita cogitas, vt si posses, perficere velles, ab illo qui etiam occultorū iudex est, pro facto tibi imputabitur. Alter enim deus, alter homo iudi-

Iacobi 1.

Prouer. 24.

iudicat, deus quem nihil latet, in omnibus voluntatis affectum pensat: homo verò, quia cordis alieni secreta rimari nequit, cõmissum tantummodo crimen examinat, nec quærit, prudens an imprudens feceris aliquid mali, sed semper tanquam voluntarium punit. Deniq; apud deum qui odit fratrem suum, homicida est, apud homines verò non habetur pro homicida, nisi qui cõficit hominem. Apud deum qui viderit mulierem ad concupiscendã, iam mœchatus est eam in corde suo: apud homines nisi cõmissi adulterij conuictus fuerit, pro concupiscentia quæ cordis crimen est, plecti non debet. Sed quid prodest, pro cogitato flagitio humanæ legis mulctam non subire, cùm propter illud iudicio dãneris diuino, & æterni reus habearis supplicij? Lex diuina vxorẽ proximi, bouẽ, ancillam, & quicquid illius est, concupiscere prohibet, si concupieris tantùm, legẽ dei præuaricatus es, qui autẽ sic peccat, nisi eũ pœnituerit, nõ pœnam temporariã meretur, sed æternã.
Sapient.1. Ideo in sacris literis est scriptũ: Peruersæ cogitationes
Prouer.11. separãt à deo. Et iterũ: Abominabile domino cor prauum. Quòd si beati sunt mundo corde, quia deũ videbunt, profectò qui immũdæ cogitationes fœditate inquinantur, deũ videre non poterunt. Quis autẽ dicere queat, quãta sit infelicitas illius desperare conspectũ, in quo vno videndo omnis nostra beatitudo consistat? Quamobrẽ totis viribus est cauendũ, ne cũ tanto animæ nostræ dispendio, illicitæ cogitationis laqueis irretiamur, & dominus, cui nihil est abscõditũ, sicut olim
Matth.9. Iudæis, ita etiam nobis exprobret, dicens: Vt quid cogitatis mala in cordibus vestris? Primò suggestioni lasciuientium cogitationũ erit resistendũ, ne placeant, deinde si quicq̃ delectauerint, ne eatenus gratæ sint, vt vsq; ad cõsensum facti animũ inclinent. Quòd si euenerit, iam certè cõmisisti scelus illud, quod cogitasti vt cõmitteres, si adesset facultas, dareturq; occasio. Quotie

ties enim iniquæ actionis implendæ potestas tollitur, volũtas peccãdi pro facto habetur. Cùm ergo se nobis noxij perniciosique ingerent cogitatus, præteruolare præterq; labi finãtur. Non habebunt in corde nostro vllum remorandi locũ, si contraria illis cœperimus cogitare, & vitij virtutisq; finẽ taciti perpẽdere. Breuis est vitiorum voluptas, sed æternũ suppliciũ. Breuis est virtutis exercẽdæ labor, sed inęstimabile & infinitum præmiũ. Fàcessat igitur malignæ cogitationis mortifera delectatio, quæ incautos in barathrum præcipitat inferni. Maneat autẽ diuinorũ operum diuinarumq; legum meditatio salubris, quæ nos ad cœleste regnum transmittat, & sanctorũ angelorũ faciat esse cõsortes. Verũtamen si ad puræ contẽplationis domũ cupimus peruenire, nõ solùm scelestæ cogitationis vitãdę erũt, sed etiam futiles ac vanæ. Vana cogitatio est circa ea quæ fluxa atq; fragilia sunt, nec quicquam in se solidæ vtilitatis habent. Imprudentis est igitur de bonis corporis aut externis cogitare, quæ permanere nullo modo queunt, & æterni ac stabilis boni, ad quod fruendũ creati ac nati sumus, non satis recordari: cùm præsertim hoc haberi nõ possit, nisi illa contemnantur: neq; liberè & expeditè de hoc aliquid considerari, nisi illa fermè obliuiscãtur. Quandoquidem omnia relinquere & se solùm sequi iubet eos dominus, qui inter ipsius discipulos censeri desiderant. Sola itaq; de deo cogitatio vana esse nõ potest. Ideo Salomonis te sapiẽtia hortatur, & ait: In omnibus viis tuis cogita dominum, & ipse diriget gressus tuos. Aliud verò cogitantes, vanitatis arguimur, dicente propheta: Dominus scit cogitationes hominũ quoniã vanæ sunt. Confecta est prima propositi operis pars, quã titulo Fidei applicandã censuimus: nũc de Spe, & quæ illi magis arbitrabimur conuenire, spiritu sancto instruente differemus.

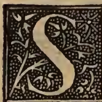
Prouer. 3.

Psal. 93.

LIBRI I. FINIS.

EVANGELISTARII MARCI MARVLI LIber II. de spe & aliis virtutibus ac vitiis, quæ vel spem consequuntur, vel ei aduersantur.

De spe veniæ. Cap. I.

PES EST SVMMI BONI Deo miserante potiundi expectatio. Peccauimus domino, legi iussis'q; eius non vt oportuit parendo, agamus pœnitentiam, & speremus veniam, & miserebitur nostri deus noster. Pœniten-
Matth. 4. tiam, inquit, agite, & appropinquabit regnum cœlorum. Sed de pœnitentia postea suo loco tractabitur, modò autem quàm misericors est dominus, quàm facilè iis, quos delicti pœnitet, ignoscat, videamus: vt & ipsi nobis remissurum delicta confidentius speremus, cùm aliis quoque multis eum remisisse ex Euangelio didicerimus. Remisit Matthæo teloneum, Zachæo fraudes, mulieri deprehensæ adulterium, latroni rapinas & homicidia, apostolo negationem. Igitur si mercaturæ negotiationi'q; operam impendis, desine vsuris rem quærere, atque hactenus quæsisse dole, sicut fecit Mat-
Lucæ 5. thæus, quicquid dolo, fraudibúsve interuersum est, restitue, & tantum vitæ necessariis contentus esto, sicut
Idem 19. fecit Zachæus, ac tum demum poteris esse discipulus Christi, cùm desieris esse mãmonæ seruus. Porrò si venereæ voluptatis obscœnitatibus es pollutus, & tua te accusat conscientia, ingemisce compunctus, ora vt mun deris, mundata autem conscientia per confessionis pœ nitentiæ'que sacramentum, dicet tibi dominus, quod

antè

antè dixit adulteræ: Vbi sunt qui te accusabant? nemo te condemnauit? nec ego te condemnabo. Vade, & noli amplius peccare, præterea si fortè odio habes fratrem tuum, si rapuisti, si percussisti, si occidisti, confitere crimen, dic te dignum supplicio, sed tamen vt misereatur tui dominus instanter postula. Vis nosse quantum hoc tibi profuturum sit? Ille qui sic peccauerat, sic pœnituerat, de cruce ascendit ad paradisum, angelorum'que sit socius, qui fuerat latronum. Cæterum si etiam omnium maximum scelus commisisti, hoc est, si Christo renunciasti, & vel Iudaica vel Machumetana, vel aliqua alia impietate subuersus es, cogita quò excideris, quantum mali perpetraueris: & ad mentem sanam rediens amaris fidei fletibus, Petri exemplo, laua perfidiæ sordes, & mereberis rursum fieri membrum ecclesiæ, à cuius corpore auulsus fueras, & iam cum mortuis computatus. Hæc tecum meditare, hæc mente reuolue. Nunquam veniam desperabis ô peccator, si & istorum quos modò commemorauimus crimina, & domini erga ipsos benignitatem atq; misericordiam rectè mensus fueris. Sed fortasse dices, non solùm grauia & horrenda sunt peccata mea, verumetiam plurima, vix'que vllo calculi numero comprehensibilia. Igitur ne multitudo criminum spei tuæ detrimentum faciat, respice mulierem illam, cui quotidiana delicta peccatricis cognomentum indiderant. Videns onere tot flagitiorũ se infeliciter premi, accessit ad Iesum, lachrymis pedes eius lauit, capillis detersit, vnguento perfudit, & statim mortifero fasce leuatur, dimittuntur'que ei peccata multa, quia dilexit multum. Vtrum de Maria Magdalena dictum, an de quadam alia, incertũ est, & tamen de Maria quoque septẽ dæmonia eiecta fuisse Marcus testatur, per quæ vitiis quibus inquinata fuerat, purgatam designat. Et ipsa igitur perpetua diaboli serua fuit, sed cùm finem iniquitatibus fecisset, meruit

Lucæ 23.

Lucæ 7.

Marc. 16.

ruit fieri discipula Christi. Remissorem autem vt magnorum ita & multorum peccaminum se esse ostendere volens dominus, mulierem duodeuiginti annos inclinatam erexit, Lazarum post quadridui sepulturā iam fœtentem ad vitam reuocauit. Quāuis ergo diu te satanas alligatum tenuerit, quamuis longo peccandi vsu iam obduraueris, & toto tempore in scelerum tuorum monumento iacens contabueris, exolue tandem vincula, rumpe laqueos omnes: & diutinam mortem detestatus, ad illum cōuertere qui suscitat mortuos, & qui sepultos tumulatosque facit reuiuiscere, & excusso de pedibus puluere mūdatos exire, qui dimitti iubet peccanti non tantùm septies, sed etiam septuagies septies. Semper itaque spera in domino, & ora cum propheta & dic: Miserere mei deus secundem magnā misericordiam tuam, & secūdum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meā: vt & misericordiæ magnitudo magnitudinem, & miserationum multitudo multitudinem tollat delictorū. Postremò ita tibi persuadeas velim, nullum esse omnino vitiorū genus, nullum numerum, quin vtrunque clementia ignoscat diuina his quos peccasse pœnitet, & misericordiam implorare nō piget, à peccatis quibus deus offenditur pro viribus abstinendo, quibus placatur iustitiæ operibus sese exercendo. Solis impœnitētibus & desperatis non est veniæ locus, nequius tamen peccant qui desperant, quàm qui præsumunt, de vtrorumque nunc vitio cùm de spe veniæ satis hactenus dictum sit, breuiter explicemus.

Iohan. 11.

Psal. 2.

De desperatione. Cap. 2.

QVi præsumunt, quoniam in peccatis perseuerando se saluari sperant, dei iustitiæ derogant. Qui verò desperant, quia sibi ignosci posse diffidunt, dei misericordiam denegant. Præsumptione

ptione vsus est latro à sinistris dominicæ crucis pendens, cùm dixit: Si tu es Christus, saluum fac teipsum & nos. Non eum erroris pœnitet dubitando de Christo, non criminis, rapinas quas fecerat silentio prætermittendo, & tamen arroganter petit vt saluetur. Sed licet ille de pœna, quam tunc patiebatur, liberari postularit, ei tamen illi simillimi sunt, qui corrigi nolunt, & pœna quā in inferno luituri sunt, se liberos fore sperant, deum quidem misericordem esse confitentes, iustum autem negantes. His contrarij sunt qui desperāt. Grauitatem enim delictorum suorum considerant, & magnitudinem diuinæ miserationis non perpendunt. Desperauit Cain, cùm fratre interempto diceret: Maior est iniquitas mea, quàm vt veniam merear. Si de dei clementia rectè sensisset, profectò etiā id quod non merebatur, ab eo sese impetraturum pœnitendo sperasset. Nemo quippe veniā accipit, quia ipse meretur, sed quia benignus est ille, qui eam largitur, Desperauit & Iudas domini sui proditor: Peccaui, inquit, tradens sanguinem iustum, restituitq́ue argenteos, quos iniquè acceperat. Sed nec pœnitentia illi profuit, nec satisfactio, quia dolore superatus ad laqueum confugit, non ad dei misericordiam. Dolere quidem debuit de peccato, sed non ita vt spem quæ in deo est, de manibus dimitteret. Nos igitur qui deum in multis offendimus, & dolendo de culpa veniam speremus, & sperando veniam de culpa, doleamus. Vtrunque necessarium est ei, qui & pœnas cupit euitare, & beatitudinem consequi sempiternam. De spe autem temerè præsumentium dicitur: Spes impiorum peribit. Et de errore desperantium: Si desperaueris, inquit, lapsus in die angustię, imminuetur fortitudo tua. Dies angustiæ, dies iudicij est. Cuius autem tunc fortitudo imminuta fuerit, hic dæmonum accusationibus grauatus, damnationi succumbet.

Lucæ 23. Gene. 4. Matt. 28. Prouer. 10. Prouer. 24.

De decem præceptis. *Cap.3.*

ILlius autem ſpes nunquam fallitur, qui dei præcepta quàm poteſt ſtudioſè obſeruat, dicente domino in Euangelio: Si vis ad vitam ingredi ſerua mandata.
Exodi 20. ta. Mandata vocat quæ decalogo continentur: Non ha
Prҫceptũ I. bebis deos alienos, deus enim veſter vnus eſt. Qui ſomniis & ſortilegiis & maleficorum diuinationibus fidem præſtant, deos alienos colunt. Cùm enim ſolius diuinæ ſapientiæ ſit, futura noſſe: hoc quod dei eſt, aliis tribuere præſumunt. Non facies ſculptile, eo videlicet animo, vt adores illud, ac pro deo habeas. Non eſt ſceleris huius expers, qui pecuniam ſeculi'que diuitias magis quàm æquum bonum'que diligit. Apoſtoli authoritate hoc probamus, qui Coloſſenſibus ſcribens, auaritiam ſimulachrorum ſeruitutem appellat. Neq; tamen per hoc mandatum ars reprobata eſt ſculptorum vel pictorum. Non pingere aut fingere ſimulachra vetantur, ſed adorare, ideo ſequitur: Non adorabis ea neque coles: ego enim ſum dominus deus tuus. Quòd autem nos quoque Chriſti ſanctorum'que imagines adoremus, non ad ipſas imagines, ne idololatriæ arguamur, ſed ad eos quorum ipſæ imagines apparent, adorationem dirigimus. Idcirco autem eiuſmodi ſimulachra publicè proponi ſolent, vt quoties conſpecta fuerint, ad memoriam res geſtas eorũ quibus dicata ſunt,
II. reuocent: & ad imitandum fidelium mentes accẽdant. Non aſſumes nomen domini dei tui in vanum, ne con-
III. temnere videare, quod præcipuè oportet reuereri. Memento vt diẽ ſabbati ſanctifices. Nos verò ſabbati obſeruationem ad diem dominicum trãſtulimus, ne cum Iudæis in Chriſtum non credentibus videamur ſentire, qui eum in ſepulchro mortuũ ſabbato quieuiſſe fatentur quidem, ſed poſtea viuum reſurrexiſſe negant. Itaque ob reſurrectionis reuerentiam, eò quo facta eſt

die

die ab operibus vacamus,nec tamen ita superstitiosè, vt Iudæi sabbato. Nam & mensas paramus, & calices abluimus,& multa huiusmodi agimus. Etenim seruilia opera quæ vetantur,peccata potissimè,quibus deus offenditur intelligimus, à quibus certè tunc magis est abstinendum,cũ diuino cultui opera impenditur. Neque aliam ob rem festo die cessare debẽt manuum exercitia,nisi vt quisque cæteris omnibus curis expeditus diuina tantùm tractet,templa visitet, precationibus incumbat,missalibus sacrificiis intersit, prædicationes audiat,& totum tempus illud in dei laudẽ cultumque expendat. Cùm ergo dominicis feriatisq; ab ecclesia institutis diebus maximè à scelere abstinendũ sit,cur vos infrenis ac petulans iuuentus tunc præcipuè in ganeis crapulamini? in choreis lasciuitis? in iocis & ludis defluitis? alearum tesserarumque lusionibus tempus diuino honori dedicatum impiè cõsumitis? In quo quidem lusu nec amissæ pecuniæ damnũ sine infamia, nec lucrum sine restitutionis debito, nec vsus est sine peccato,nisi fortè periurare,& dolos intẽdere,& aliena iniquè concupiscere,& inter se idẽtidem rixari atque in contumeliam prorumpere fas esse dixerimus, omitto quod interdum nec manibus temperatur, & vsque ad vulnera cædesque peruenitur. Quanto ergo leuius crimen ab his diuertere,& alicuius honestæ artis laboribus diem illum conterere,quàm per otiũ ad tam nefanda flagitia conuerti? Profectò minus offenderitis,nullum omnino diem festum agere,quàm hunc quem agitis tot vitiorum obscœnitatibus profanare. Concessus fuit olim Iudæis repudij libellus,ne in vxores quæ displicuissent veneno sæuirent,sed potius viuas dimitterent. Agè iam permittatur & vobis,vt omnes dies profesti sint,nullus festus,vt potius manuũ labore occupetur animus,quàm nihil agendo malè agere assuescat. Nullus igitur sit vobis dominicus dies,ne ip-

ſum qui dominicus eſt, in diabolicum cōuertatis, dum
eo toto tempore, quo ab operibus vacui eſtis, non tā do
mino quàm diabolo ſeruitis. Itaq; non quidem ad vos
pertinere arbitror hoc quod dicitur: Memēto vt diem
ſabbati ſanctifices, cùm nequaquam ſanctificetis eum,
ſed polluatis. Vt autem & ad vos pertineat, redite iam
ad mentem & intelligite, ideo feſtis diebus à ſeculari-
bus negotiis feriandum præcipi, vt exerceamur in di-
uinis, & non vt hauriendis luxuriis, voluptatibusq́ue
incumbamus. Et hæc ſanè præcepta ſunt, quæ ad dei
duntaxat cultum ſpectant, reliqua verò circa cha-
IIII. ritatem, quam proximis debemus, verſantur: Honora,
inquit, patrem tuum, & matrem tuam, vt ſis longæuus
ſuper terram, quam dominus deus tuus dabit tibi. Na-
tura ipſa nos prouocat, gratis parentes noſtros colere
& amare, quāto magis hoc facere debemus, cùm etiam
præmium proponatur longæuitatis? Neque ſi quoſ-
dam in primis parentum ſtudioſos parum diu vixiſſe
noueris, de promiſsione diffidas. Ideo terrenū & tēpo
rale bonū interdum citò ſubducitur, vt cœleſte & ęter
V. nū gradu beatitatis celſiore cumuletur. Non occides.
Cùm neminem tibi lædere liceat, multò minus interi-
mere. Ne iudici quidem aliquem capitis reum ex odio
fas eſt interficere, ſed ex lege. Quamobrem non tibi,
ſed illi, qui exequendis legibus præficitur, dictum eſt:
Exodi 28. Maleficos ne patiaris viuere. Priuato autem homini
ne iniuriam quidem quam accepit, vlciſci permitti-
Rom.18. tur, dicente domino: Mihi vindictam & ego retri-
VI. buam. Non mœchaberis. Omnis coitus hoc mandato
prohibetur, extra matrimonij copulam. Si continere
non potes, cur ſine vxore es? Sin potes, cur mona-
chum non profiteris? Illud, ne damneris: hoc, vt mer-
VII. cedis plus capias voto ſuſcepto caſtitatis. Non furtum
facias. Furti actio eſt in eum, qui contrectat rem alie-
nam inuito domino. Igitur contra hoc præceptum
peregit,

peregit, non solùm, qui aliquid furto sustulit, sed etiam qui per vim rapuit, vel per fraudem elicuit, vel casu inuentum restituere noluit. Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium. Cùm enim Christus dei filius veritas sit, quicquid aduersus veritatem dicitur, deum offendit. Non tamen omne mendacium ita graue crimen est, sed illud tantùm, quod aduersatur charitati, & cum alicuius detrimento perficitur. Fingere autem & mentiri quod nemini noceat, leuis est culpa. Interdum ne culpa quidem, sed potius meritum, vt cùm finguntur parabolæ siue apologi ad præcepta virtutis. Nemo quippe ignorat ea conficta esse, non vt mendacium dicatur, sed vt veritas disciplinæ salutaris iucundius exprimatur, gratius acceptetur, tenaciusque menti discentis insideat. Hoc me fecisse nullo modoq; pœnitet edito illo quinquaginta tabularum libello, dum prodesse plurimis cupio, non commento, sed veritate. De pernicioso autem mendacij genere scriptum est: Os quod mentitur, occidit animam. De hoc verò quod excusamus ac defendimus, abundè in parte eius libri, quem de religiosè viuendi institutione inscripsimus, est tractatum, vbi sanctorum exemplis probatur, non solùm fingere quandoque licere, sed etiam esse necessarium, quoties consultum iri volumus, vel nostræ vel aliorum saluti. Non concupisces domum proximi tui. IX.
Non desiderabis vxorem eius. His postremis dei mandatis apertè discimus, non modo facto dictoque posse delinqui, verumetiam sola mali concupiscentia. Et si rem alienam nefas est concupiscere, multò magis auferre, & si desiderare tantùm alterius coniugem non debemus, multò minus cum illa rem habere. Concupiscentia enim & desiderium quamuis crimine non careant, facilius tamen coërcentur, si cupita non perficiuntur, difficilius autem cùm in consuetu

dinem facti venerint. Insatiabiles nempe bestiæ sunt auaritia & libido, non implentur haustu, sed quo magis hauserint, plus esuriunt. Hoc quod sequitur, nõ seruum, non ancillam, non bouem, non asinum, neque omnia quæ illius sunt, cum illo quod de domo non concupiscenda dicitur iungendum censeo, ne ex decalogo hendecalogum faciamus. Cùm ergo in fine his duobus præceptis prauæ cupidines vitandæ iubeantur, quærimus quomodo eas vitabimus cùm interdum etiam inuitis ac repugnantibus nobis sese ingerant, animumq́; non parum solicitent ac lacessant? Sed quandiu refragamur, nihil nocent, nocent autem cùm eas dominari permittimus, & cùm scelus quod nondum peractũ est, volumus, totoq́ue tandem voluntatis affectu eo ferimur, quo ille blandiendo inducunt. Concupiscẽtia itaque mali nihil aliud est, q̃ firmus in malum consensus, quod quamuis non fiat, factum tamen iri cupimus.

De mandatorum consideratione. Cap. 4.

HAec sunt legis mandata in tabulis lapideis digito dei descripta, vt cùm omnia quæ legis sunt diceris, ista potissimè teneas, quæ modo magis exquisito magisq́ue mirabili tradita sunt populo fi-

Num. 15. deli. Cur enim ea deus in marmore sculpenda curauit, nisi quia æterna esse voluit? ac nequando de memoria exeãt, palliorum fimbriis assui iussit vittas hyacinthinas, quas quoties aspicerent, toties eorum quæ ad comparandas animi virtutes præcepta sunt, recordarẽtur. Nobis verò quibus non iam litera, sed spiritu viuere conuenit, vittæ istæ in corde non in palliis reponendæ sunt, & nunquam dimittendæ. Quid enim ita ardenter amplecti debemus, vt mandatorum memoriã? quorum obseruatio nos ex corruptibilibus facit incorruptos,

ptos,& ex mortalibus immortales, & ex terrenis cœlestes, quæ denique diabolo nos eripit & deo coniungit. Talia confiderabat vir ſanctiſsimus Dauid,cùm diceret: Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua domine,ſuper mel ori meo. Vis vt & tibi dulcia ſint,noli in verbis diuinis eloquij ornatum requirere,ita compoſita ſunt,vt & docti & indocti quod omnibus pariter profuturum erat,intelligerent:ſed attende qualis quātusq́ue ſit,per quem prolata ſunt,per illum vtique qui ſolus & acumen ingenij hominibus præſtat, & ipſum dicendi leporem impartit. Idem enim & fons bonorum omnium eſt,& largitor,& cuius tam dicta quàm facta nulla prorſus in parte argui queant,cùm ſolus in cunctis vt maximè potens,ita ſummè ſapiens ſit. Cogita etiam quanta tibi in his obſeruandis quæ pręcepta ſunt promittantur,certè non argentum,neque aurum, neque terreni regni fortunæ ſubiecta potentia,aut gloriæ humanæ fragile bonum,ſed illa firma atque ſtabilis beatitudo,qua nihil melius,nihil maius ab homine optari poſsit. Cùm iſta animo permenſus fueris,tūc non ſolùm,quàm dulcia faucibus meis eloquia tua domine dices,verumetiam cum eodem propheta lætatus cātabis: In via teſtimoniorum tuorum delectatus ſum, ſicut in omnibus diuitiis. Et iterum: Bonum mihi lex oris tui ſuper milia auri & argenti. Et rurſum: Dilexi mādata tua ſuper aurū & topazion. Item eodem pſalmo: Lætabor ego ſuper eloquia tua, ſicut qui inuenit ſpolia multa. Quid enim illis pretioſius? quid optabilius,quæ ſola nos efficere queant cœlo dignos, æternitatis compotes,ſummi boni certos perpetuosq́ue profeſſores. Talia ſi tecum (vt debes) quotidie reputaueris iam tandem cœleſtium mādatorum amore captus, atque ad eorum authorem deum cōuerſus,dices: Ignitum eloquium tuum vehementer,& ſeruus tuus dilexit illud. Non poteris enim illud non maximè dilige-

Pſal. 118.

Ibidem.

re,in quo tibi tam grande bonum propositum esse intellexeris. Prudentia præterea mirum in modum proficere,& sapientia compleri incipies. Hoc tibi Baruch prophetæ verbis promittitur,neque enim fallit ille per cuius os spiritus sanctus locutus est: Audi,inquit, Israël mandata vitæ,auribus percipe vt scias prudentiam. Et Iesus Sirach filius, cuius dicta sacris voluminibus inseri meruerunt, Fili (ait) concupiscens sapientiam,conserua iustitiam,& deus præbebit illam tibi. Ac ne de aliqua alia quàm quæ in mandatis continetur,iustitia dictum putares,alibi explanat, dicens: In mandatis dei assiduus esto, & ipse dabit tibi cor, & concupiscentia sapientiæ dabitur tibi. Hinc est quod in his versatus Dauid,omnibus humanæ scientiç professoribus se sapientiorem factum audet asserere, & domino confidenter loquitur,dicens: Super omnes docentes me intellexi, quia iustitia tua meditatio mea est,& super senes intellexi,quia mandata tua quæsiui. Abeat igitur cum suis dissertationibus Plato, & cum argumentis Aristoteles,& cum sophismatum callidis captionibus omnes veteris academiæ philosophi: vera sapientia est,deum nosse,& tam edicta quàm interdicta eius,tota animi sedulitate obseruare. Cæterum ne quis obseruandorum difficultatem ignauiæ suæ fauens insipienter excuset,& impossibilia esse prædicet, audiat Iohannem apostolum dicentem: Hæc est charitas dei,vt mandata eius custodiamus, & mandata eius grauia non sunt: audiat & Moysen in Deuteronomio sibi loquentem: Mandatum hoc quod ego præcipio tibi hodie,non supra te est, neque procul positum, nec in cœlo situm,vt possis dicere: Quis nostrum valet in cœlum ascendere,vt deferat illud ad nos vt audiamus atque opere compleamus? neque trans mare positum, vt causeris & dicas: Quis è nobis poterit mare transfretare,& illud ad nos vsque deferre,vt possimus audire

Baruch.3. Sapien.1. Sap.5. Psal.118. 1.Iohan.5. Deut.30.

dire & facere ꝙ præceptum est? sed iuxta te est sermo valde, in ore tuo & corde tuo, vt facias illũ. Quid ergo quod supra nos nõ est amplecti recusamus? & quare quod cordi insitum est, id euellere ac proijcere conamur? nonne cum hoc agimus, intus quibusdã conscientiæ stimulis pungimur? quasi qui contra naturæ vim nitamur, dum ab his quæ iubentur declinamus. Perspicuum est igitur quia prauis affectibus superati, neq; deo neque conditionis nostræ rationi obedimus. Quæ præterea dementia est, imo quis furor, vitiũ sequi malle, cuius finis pœna perennis est, quàm virtutem, quæ beatitudo comparatur æterna? Beatitudinẽ autem decalogi obseruatoribus promissam quis ambiget, cum veritas in euangelio (vt suprà retulimus) dicat: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata? Idẽ dominus alibi quoque cum de deo patre loqueretur. Scio, inquit, quia mandatum eius vita æterna est. Si ergo tantæ mercedis compotes esse cupimus, dei mãdata ne deseramus. Quæ sicut perfectę virtutes sunt, ita perfectionis numero, id est, decade cẽsentur. Hæc est itaq; frugum decima sanctarum in horreum dei inferenda, multo melius quàm illa quæ de terræ fœtibus collecta offerri solent. Hæc sunt decem conchæ à vero Salomone positæ, in quibus lauari debet, non pecudum vt olim, sed animarum nostrarum victimæ in holocaustum charitatis deo consecrandæ. Hæc est cithara illa, illeq; decachordus, ad quem nos hortatur Dauid, dicens: Confitemini domino in cithara, & psalterio decem chordarum psallite ei. Hæc denique sunt decem plagæ illæ, quibus Pharao aduersarius noster percutitur, & nos per eas liberati, ad terram vsque promissionis perducimur, terram lacte & melle manantem, id est, lucis æternæ candore visionisque diuinæ dulcedine refertam: quæ non mortuorum terra, sed viuentium dicitur: nequis alibi viuere cupiat, quàm vbi semper feliciter

Iohan. 12.
Mala. 3.
2. Para. 4.
Psal. 36.
Exod. 3.

citer viuat,& nō mori nō poſsit.Cum'q; ad tam inæſti mabile bonum hac ſola via peruenitur ad eam ipſam Salomon ſapientiæ dono inſignis te dirigit ac ſtimu-
Prouer.6. lat,dicens:Conſerua fili præcepta patris tui,id eſt dei: & ne dimittas legem matris tuæ,id eſt,eccleſiæ:liga ea in corde tuo iugiter,& circunda gutturi tuo,vt videli cet neque cogitatione delinquas,neque lingua labaris. Cùm ambulaueris,inquit, gradiantur tecum, & cùm dormieris,cuſtodiant te ne pecces,& vigilans loquere cum eis.Quæris,cur ita?ne ſcilicet quandiu per huius vitæ curricula incedis,iuſtitiæ iter deſeras,& vel per quietem diaboli ludificationibus capiaris:vel cùm eui gilas,de mundo prius quàm de deo cogites.In quo quidem imitandus eſt nobis ille,qui ait:Quomodo dilexi
Pſal.118. legem tuam domine,tota die meditatio mea eſt.Igitur quotidie tecum reuolue,quotidie mente rumina,quæcunque deo placent vt facias, quæcunque diſplicent vt deuites.Ac ſi quando pigebit cuncta repetere,ad ſummam illam in Euangelio à domino factam protinus
Matt,22. recurre:Diliges,inquit,dominum deum tuum ex toto corde tuo,& ex tota anima tua,& ex tota mente tua, hoc eſt maximum & primum mandatum. Secundum autem ſimile huic: Diliges proximum tuum ſicut teipſum. In his duobus mandatis,inquit, vniuerſa lex pendet & prophetæ.Omnia quippe præcepta,tam legis quàm Euangelij,ad hunc ipſum rediguntur finem, vt deus & proximus diligatur.Ita tamen proximũ dilige,vt deum non offendas:ita deum ama,vt nihil magis,nihil æquè amaſſe arguaris. Et ſi charitas dei hæc
1.Iohan.5. eſt,ſicut Iohannes apoſtolus teſtatur, vt mandata eius cuſtodiamus,mendax eſt profectò,qui ſe deum diligere dictitat,& præcepta eius non ſeruat.Quæ quo diligentius adhuc ſtudioſius'que amplectamur,cùm de obſeruatorum præmio ſatis dictum ſit,de trãſgreſſorum quoque pœna aliquid memoremus.

De

De præuaricatorum pœna. Cap. 5.

SI quis interim alteri infenſus malignè cauilletur, ſibi in mandatis ne occidat vetari, & non ne odio habeat, aut aliquod aliud iniuriæ inferat genus, meminiſſe debet, cuncta quidem quæ in altera tabula cõſcripta ſunt, ad illam ſummam redigi, qua iubemur ita proximos vt noſmetipſos diligere. Quo ſemel recepto, nõ ſolùm ab omni offenſa erit ceſſandũ, ſed etiam bene cuique optandum, benéque faciendum, & quod nobis indigentibus ab aliis exigeremus, id aliorũ neceſsitati præſtandum. Si cui tamen quicquam mãcum in decalogo imprefectúmque videtur, omnium perfectionem ex Euãgelio petat: Non veni, inquit ſaluator, ſoluere legem, ſed adimplere. Quamobrem ſicut legis, ita & Euangelij mandata obſeruare nobis neceſſe eſt, ſi ſaluti noſtræ conſultum iri volumus. Nam & ipſe Euangelij author Chriſtus, quæcunque docendo tradidit nobis, ea ſe à patre accepiſſe dixit, hoc quoq; habens à patre vt filius ſit, patri tamen coæternus & conſubſtantialis: atque ita fiet, vt illa quæ vel per patrem, vel per filium, vel per ſpiritũ ſanctum iubentur, vnius dei iuſſa éſſe credamus, vnius maieſtatis imperia. Quędam tamen ad tempus obſeruanda, vt illa quæ futurorum figuras continebant: quædam ſemper, vt hæc ipſa de quibus nunc agitur, quæ ad vitæ morúmque inſtitutionem ſpectant: illa verò quæ perfectionis ſunt, id eſt, vt paupertatem caſtitatémque colamus, monaſticę vitæ modum normámque ſectantes, noſtro relicta ſunt arbitrio, antequam ea ſeruandi voto nos obligemus, quod ſi voluerimus, præſtare tenebimur, non minus q̃ illa quæ iuſſa ſunt. Præuaricator eſt qui ſecus fecerit. Sed iam redeat vnde digreſſa eſt oratio, & ſicut inſtituimus ipſas præuaricatorum pœnas fidelium traditionum ſcripta percurrendo, ſolicitè ſcrutemur. Neq; hoc

Matth. 5.

hoc sine dolore,imo nec sine metu,ne ipsi quoque cùm
peccatores simus,in illas incidamus. Legimus enim in
Deuteronomio execrationes de monte Hebal,à Leui-
tis dei iussu prolatas, & inter legendum contremisci-
mus. Maledictus,inquiunt,qui facit sculptilè, quòd est
contra primæ tabulæ mandatum. Contra secundæ au
tem præcepta delinquentibus dicitur,Maledictus qui
Deute.27. non honorat patrem suum & matrem suam. Maledi-
ctus qui trāsfert terminos proximi sui. Maledictus qui
errare facit cæcum in itinere. Maledictus qui peruer-
uertit iudicium aduenæ,pupilli,& viduæ. Maledictus
qui dormit cum vxore patris sui, & reuelat operimen
tum lectuli eius,& qui dormit cum iumento, vel cum
sorore,vel cum socru,vel cū vxore proximi:& qui per-
cusserit proximum,& qui pro pretio vitæ insidiatur
alienæ.Post multa,Maledictus,aiunt, qui nō permanet
in sermonibus legis huius,nec eos opere perficit.Dein-
de iterum ad maledicendū acrius insurgentes,ad trans-
gressorem'q; conuersi dicunt:Maledictus eris in ciuita
te,maledictus in agro, maledictum horreum tuum, &
Deut.20. maledictæ reliquiæ tuæ,maledictus fructus ventris tui,
& fructus terræ tuæ,armenta boum tuorum,& greges
ouium tuarum.maledictus eris ingrediens, & maledi-
ctus egrediens. Longum foret cuncta referre quæ ibi
colliguntur,sed breuiter, nihil prorsus mali, ꝙ in hac
vita mortalibus accidere possit,prętermittitur:vsq; adeo
graue crimen est,diuinis nolle parere mandatis,& ad-
Leuit.16. uersus ea niti propriæ voluntatis libidini blandiendo,
Eadem enumerantur in Leuitico, & præcipuè fames,
pestilentia,gladius:multis'que in locis scripturæ idip-
sum non siletur:vt quod toties repeti audis, euenturū
peccatis exigentibus minimè dubites. Nam in Isaia
quoque loquens ipse terræ cœli'que conditor ac do-
minus, ait: Si volueritis & audieritis me, bona terræ
comedetis:quod si nolueritis,& me ad iracundiā pro-
uoca-

uocaueritis, gladius deuorabit vos. Multa huiuscemodi in Ieremia, multa in Ezechiele, nec pauca in reliquis prophetis leguntur, minis terroribusque plena: quorum quàm certus euentus fuerit, cùm plurima vrbiũ excidia, tum potentissimorũ quondam regum infelicissimi exitus testantur. Primus Israëlitarum rex Saul, sicut à Samuele propheta, ei prædictum fuerat, quia voci domini non obediuit, à Palæstinis magno prælio superatus, cum liberis occubuit, sceptrum quoque regni de domo & familia illius ad alios fuit translatum: vt quale scelus sit, dei mandata præterisse, non ipse solum, sed etiam filius, qui reliquus erat, nepotesque eius sentirent. Vt autem post hunc aliorum quorundam parem fortunam silentio transeam. Sedechiæ maiori deploratione digna clades compellit, si modo plorandi sunt, qui iustè pro scelere puniuntur. Hic capta à Chaldæis Hierosolyma cum fugeret, cõprehensus vinculisq; constrictus, coram rege vnà cum liberis adducitur: hi spectante patre trucidantur, ille deinde etiam oculis orbatur, quos mallet ante erutos, ne filiorum cædem videret. Vinctus postremò & cæcus in Babylonem est ductus, templum ipsum atq; domus vrbis igni consumptæ, turres ac mœnia solo æquata, populus captiuus, præter eos, qui ceciderant, Babylonem translatus, quæ ferè omnia per Ieremiam prophetam comminatus fuerat dominus tam regi ipsi, quàm populo, eo quòd filios Rechab patri magis obedientes fuisse comperisset, quàm illos sibi. Iusiurandum enim violauerant, rebelles facti Chaldæorum regi Nabuchodonosoro, templum dei sui gentilium ritum secuti polluerant, prophetis vera vaticinantibus illuserant, & cum propterea tot mala se passuros audissent, deprauatos animi mores corrigere neglexerant. Contempta itaq; diuinitas non distulit vindictam, vbi in flagitio cognouit

2.Re.31.

4.Re.25.

Iere.35.

.1

gnouit obduratos,& cum nulla denunciatione futuræ vltionis deterreri possent, vltima calamitate afflixit. Ante hac ob idem delictum & Samaria ab Assyriis debellata,& populus cum rege Osee patriis auulsi sedibus,in Assyriam'que traducti seruierunt. Nemo ergo regum,nemo principum vel sibi vel imperij sui viribus nimio plus confidat.Si quis præuaricator mandatorum dei esse perseuerauerit,& nec vno aut altero flagello commonitus ab impietate animum auerterit,repentè videbit misceri omnia quæ ditionis suæ sunt, hoc capi,illos cædi,alios desciscere,diutinam libertatem statim seruitute mutari,& opes illas,quas multorum annorum victoriæ aceruauerant,paruo temporis momento hostium prædam fieri.Neque enim hoc humanæ vires efficiunt,sed iniuriarum suarũ vltor deus, qui solo nutu & cœlum diruere,& terrã potens est dissipare.Securè feliciter'que regnabit,qui ipsum regem regum & dominum dominantiũ nouerit colere ac reuereri.Nobis tamen nulla omnino seculi huius aduersa æquè timere conuenit,atque illa quæ post pręsentis vitæ finem peccatoribus infliguntur. Præsentia enim mala quãuis teterrima venerint,longiora esse nequeũt vitæ nostræ breuitate,nullum'que infortunium tã immane esse potest,quòd non leniat ac mitiget aduentantis & iam iamque affuturæ mortis expectatio. At verò illa supplicia,quorũ nullus speratur finis,nulla intermissio,nullum leuamen,quis non exhorrescat?nisi qui ne his quidem,quæ de inferorum pœnis diuinitus tradita sunt,fidem adhibet,quæ sanè incredulitas nequaquam à suppliciis hominem liberat,sed eidem duplicat eorum grauitatem.Leuiora sunt enim,quæ fragilitate naturæ peccamus,quàm quę animi malitia credere nolendo committimus. Igitur siue quis credit, siue non credit,si aliter ac omnibus pręceptum est,vixerit,
Psal.118. saluus esse non poterit,quia longè est à peccatoribus salus.

lus. Mandati transgreßio primos homines Adam & Euam eiecit de paradiso, angelos de cœlo præcipitauit: & tu eiusdẽ fortasse delicti reus, illo ascendere speras? Fallet te spes ista, fallet profectò, nisi pœnitentiã egeris. Pœnitenti autẽ præstabitur miseratio, dicente domino: Pœnitentiam agite, & appropinquabit vobis regnum cœlorum, quòd si ad viam iustitiæ, à qua procul aberras, reuerti neglexeris, iam tandem tuæ imbecillitati derelictus, peccata super peccata cumulabis, ac veluti absque gubernaculo in mari fluctuãs nauis, quocunque concupiscentiæ tuæ te impellet flatus, eo fereris. Id tibi futurum ille qui nouit omnia antequam fiant, prædicit in psalmo, ita loquens: Non audiuit populus meus vocem meam, & Israël non attendit mihi, & dimisit eos secundum desideria cordis eorum, ibunt in adinuentionibus suis. Nihil illo homine infelicius, à quo diuinæ benignitatis auxilium subtrahitur. Cùm enim sic destitutus, nihil boni per se agere poßit, & suis affectibus ad malum pronis anhelet, continuò in omne nefas præceps feratur necesse est. Idcirco non solùm à paradisi expectatione excluditur, verumetiam in dies grauius futurum sibi supplicium cõferat in inferno. Ille enim seruus (vt in Euangelio legitur) qui cognouit voluntatem domini sui. & non se præparauit, & non fecit secundum voluntatem eius, plagis vapulabit multis. Ne igitur æterni ignis magis omnibus expauescendo tormento obnoxij simus post prȩteriti delicti pœnitentiam, ad iustitiæ capescenda opera accingamur, auxilium à domino implorantes, vt ea quæ nos facere iußit, ipso adiuuante faciamus, & quæ fieri vetuit, vitemus. Ita Christianæ hæreditatis, quȩ omnem nostræ æstimationis computationem superat, consortes esse merebitur, cùm ipse Christus dicat: Quicunq; fecerit voluntatẽ patris mei qui in cœlis est, ipse meus frater, soror & mater est, quasi diceret: Is mihi in cœlesti

Matth. 4.
Psal. 80.
Lucæ 12.
Matth. 12.

lesti regno erit coniunctissimus, atque arcta in primis cognatione copulatus, qui hic in exequendis dei mandatis mihi proximus effici studuerit, vt sit particeps Christi gloriæ, qui Christi prius extiterit obedientiæ comes. Cæterum, quoniam vndique insidiæ, vndique laquei nos circundent, magnoperè nobis vigilandum erit, ne in illis incidamus. Non incongruè igitur post mandatorum tractationem de vigilia differemus.

De vigilia. Cap. 6.

Vitæ mortalium tempus quàm breuissimum est, ipsi senes parum se vixisse conqueruntur. Sed cùm vigilia sit, nónne etiam tantò minus viuit aliquis, quantò plus quieti ac somno indulget? Nolo tamen vt extendendæ in longius spatium vitæ gratia, vigiliarum obseruatio te delectet, sed ea duntaxat de causa vt & à vitiis facilius abstineat, & virtutibus proficias magis. Vigilando autem vtrunque effici posse facilè nobis persuadebimus, si noui veterisque instrumenti fidelia testimonia audire voluerimus. Clamat in Euangelio dominus: Vigilate & orate ne intretis in tentationem. Periculum ergo imminet illis, qui vltra naturæ necessitatem dormiunt, ne carnis diabolive tentationibus superati delinquant. Nam & si spiritus promptus est vt obediat deo, caro tamen infirma, & ad vitium prona, nisi vigiliæ freno teneatur, facilè
1.Pet.5. corruet. Cuius quidem periculi minimè ignarus apostolus Petrus, nostræ saluti prospiciens, ait: Sobrij estote & vigilate, quia aduersarius vester diabolus tanquam leo rugiens circuit, quærens quem deuoret, cui resistite fortes in fide. Vigilantia primò opus est, ne imparati opprimamur: deinde fide, vt resistamus & vincamus. Quòd si sæpius vincere contigerit, etiam uirtute proficere continget. Superatis enim nequitiæ suggestionibus, restat vt ad bonorum operationem côuertamur.

tamur. Ad hæc autem perficienda non sufficit nostra fragilitas. Nisi enim dominus ædificauerit domum, Psal.126. in vanum laborant qui ædificant eam. Ope igitur indigemus diuina, quæ precibus impetratur, dicente domino: Petite & dabitur vobis. Precationibus verò offerendis nullum tempus magis idoneũ esse horis nocturnis, nullum accommodatius esse creditur. Atq; ideo propheta hortatur nos: In noctib⁹ extollite manus vestras in sancta, & benedicite dominum, Nox itaque meditationum mater est, dies actionum, has inter se vices partisse videntur, quãdoquidem saluator quoq; noster vt huiusce rei nobis documẽto esset, per diem docuisse in templo, noctu autem in monte Oliueti exiens orasse perhibetur. Noctu ergo surgentes meditando atque orando quæramus cum sanctis mulieribus virtutum aromata vt illis vngamus Iesum. Si cum sanctimoniæ odore ad se venientes conspexerit, qua pietate est, iucundè gratanter'q; suscipiet, & in nobis implebitur dictum illud, Beati sunt serui illi, quòs cum venerit dominus, inuenerit vigilantes. Præterea quemadmodum ætas vitæ nostræ breuis est, ita & incerta. Plurimos frustratur speratæ senectutis expectatio. Denique quis est qui vnum diem, imo vnam horam à mortis periculo alienã possit sibi promittere? Quàm multos dum sani ambulant, dum fabulantur, dum rident, vel casus exterior, vel morbus interior repente deiicit & extinguit? In eo itaq; nostrę saluti consulitur, quòd saluator ait, Videte, vigilate & orate, nescitis enim quando tempus sit. Sicut homo qui peregrè profectus reliquit domum suam, & dedit seruis suis potestatem cuius'q; operis, & ianitori præcepit vt vigilet. Vigilate ergo, nescitis enim quando dominus domus veniat, serò, an media nocte, an gallicantu, an manè, ne cum venerit repentè, inueniat vos dormientes. Ac ne solis discipulis id præceptum

Psal.133. (margin, beside "in sancta, & benedicite dominum")

Mar.13. (margin, beside "minus domus veniat")

quis

quis diceret,quod vobis dico,inquit,omnibus dico vigilate.Dominus domus huius,id est, corporis humani est Christus,serui sunt quinque sensus,ianitor anima: hæc si bene vigilauerit,sensus ipsi ad bene operandum rectè disponentur.Isto autem modo expectatus dominus cùm venerit,neque in seruis,neq; in ianitore quod condemnet inueniet. Tametsi dominus noster in fine seculorum vèturus sit,vt simul omnes iudicet, cuiusq; tamen merita in exitu vitæ discutit,& singulorum facta diiudicat.Qualis ergo quisque nunc decesserit,talis etiam in illo vltimo iudicio cum corpore apparebit.Vigilare itaque iubemur,ne mors imparatos occupet.Et quoniam nescimus diem neque horam, semper est vigilandum.Semper autē vigilat,qui semper à malo abhorret:& bonum,vt deo placeat,agere pro viribus non cessat.Fieri quidem nequit,quin partem aliquam temporis quieti cedamus,cùm nostræ conditionis imbecillitas,vt cibo,ita somno quotidie indigeat. Sed audeo dicere,quod somnus quoque iusti vigilia sit. Nam vbi diurna opera piè religiosèque peregit,& antè somnum quæ deo grata sunt cogitauit, etiam post somnum quæ cogitauerat perficere maturat. Ideoque citius expergiscitur & exurgit, vt quanto minus dormierit,tanto plus apud deum meriti bene operando sibi comparet.Igitur non plures horas dormitioni impartit,quàm naturæ necessitas postulat,vt totum quod superest, semper in dei laudem,aut orando,aut aliquid aliud agendo expendat.Si quod momētum otio transierit,illud sibi deperisse arbitratur. Porrò satis erit, sex horas ad mediam noctem somno dare,à media verò nocte Romano ritu initium diei capere, nisi aliqua corporis imbecillitas longiorem sibi quietem exegerit.Iste autem à media nocte ad sacrificia laudis deo offerenda exurgendi mos omnibus monachorum collegiis iam inoleuit,& quod ecclesiæ instituto probatum

tum

tum apparet,id sequi,id curare atq; amplecti saluberrimum esse sentimus. Sic olim sanctissimi viri prædicauerunt,sic docuerunt, sic suo exemplo factitandum ostenderunt. Dauid ipse,quem deus præ omnibus Iudeæ regibus dilexit. Memor fui (inquit) de nocte nominis tui domine,& custodiui legem tuam. Et iterum, Media nocte surgebã ad confitendũ tibi. Isaias qui cũcta quæ euangelistæ narrant, multo antequam euenirent prędixit,ipse amore in deum accensus,ait,Anima mea desiderauit te in nocte, sed & spiritu meo in præcordijs meis de mane vigilabo ad te. Ieremias quoque antè sanctificatus quàm natus,futuram Hierosolymæ euersionem lugens,& precibus misericordiam implorãdam suadens,nullas efficaciores fore credidit, quàm quæ nocturno tempore factæ fuissent. Ideo consurge (inquit)lauda in nocte,in principio vigiliarum effunde sicut aquam cor tuum ante conspectum domini. Et in euangelio legimus pastoribus vigilias noctis agentibus angelo adueniente saluatoris natiuitatem fuisse nunciatam. Cuius memoriam ecclesia quoq; a media nocte (tunc enim de virgine editus creditur) celebrare consueuit. Tunc etiam cum in templum puer Iesus est illatus:Anna Phanuelis filia redemptorem Israël agnouit sanctarum vigiliarũ merito,quia nõ discedebat de tẽplo,vt euãgelista ait,ieiunijs:& obsecrationibus seruiẽs nocte ac die. Paulus apostolus cũ Syla disci pulo in carcere positi, media nocte deo laudes decantant,& carceris fundamenta quassantur,ostia reserantur,vincula soluuntur,& ipsi,non refragante, sed rogante magistratu liberi dimittuntur, in tantum profuit nocte intempesta ad hymnos deo reddendos exurrexisse. Hos æmulando tu qui sanctus es, ama vigilias, vt sanctior sis,& tu,qui peccator es, vt citius veniam impetres. Artifices partem noctis suo vendicant labori,vt quo plus operis cõfecerint, plus lucri consequantur.

Psal.118.
Isaiæ.15.
Thren.2.
Lucæ.2.
Ibidem.
Actu.15.

tur. Quod ergo illis pro adipiscenda pecunia non est iniucundum, sæpe enim cantant dum exercentur, hoc tibi molestum esse poterit pro lucranda cœlesti gloria? Nimium delicatus es, ne dicam stultus, si tantũ boni tibi parare posse speras tota nocte stertẽdo. Illis tãtum & nocte & die dormire satius esset, de quibus dicitur: Non dormiunt nisi cũ malè fecerint, qui ideo peruigilant, vt latrocinentur, vt furentur, vt crapulentur, vt libidini luxuriæq; satisfaciant. Minus enim peccarent, dũ dormiunt nihil agendo, q̃ malè agendo dum vigilant. Tales vigiliẹ tam fugiendæ sunt, q̃ hẹ de quibus loquimur, expetendæ. His aduersus mortiferæ voluptatis illecebras armamur, his diaboli vires frangimus, & in dies efficimur fortiores. In his orando, legendo, meditando, quàm suauis est dominus gustamus. Per has mundatur animus, acuitur intellectus, mens ad cœlestia contemplanda erigitur, & gaudia illa quẹ eloqui nescit, se interdum sensisse miratur. Hæ sunt sanctarum vigiliarum dotes, hẹc commoda, quæ si tanta non essent, imò si minora forent quàm dicimus, vigilãdum tamen nobis esse suaderẽ, ne somnolentiæ damna subire cogamur. Quæ nunc nosse operẹ precium erit, vt mali comparatione bonum ipsum quanti faciendum sit magis patescat.

Pro.4.

De malo somnolentiæ. Cap. 7.

CVius longior quàm natura postulat fuerit somnus, non solùm bene agendi tempus perdit, sed etiã ipse ad vitia promptior fit, dum corpori magis q̃ animo obsequium præstat. Raró videbis eos qui somniculosi sunt, à luxuria libidinibusque abstinere. Cùm crapulati fuerint, graui sopore præmuntur, quos ronchizantes non facilius excites quàm syluestres vrsos, aut vitulos marinos. Putas experrecti ad orationes procumbant, vel ad decantandos psalmos instent? ientacula

tacula conquirunt, prandia deinde parari iubent, & cũ hesternas perpotationes diu dormiendo vix edormierint, iam sese nouis ac recentibus ingurgitant. Ne tunc quidem vigilare putandi sunt cùm vigilant. Nam eo quoque tempore inerti veternosóq; stupore premi videntur, oscitant, hiatant, languentibus nictant ocellis, séque elatis lacertis ac pro lato pectore distentant, & nisi totam noctem dormierint, somnum à se fugisse lamentantur: tunc remedia quibus reuocetur disquirũt, iam papauer, iam lactucæ parantur, iam titillatio circa digitos volasq; pedum discurrit, seruis ibi pruritum excitantibus, vt dominus qui vsque manè soporem suũ continuare nequiuit, eo iam non interrupto ad meridiem duret. Atque istos tam effœminato otio assiduè torpẽtes de improuiso mors occupat. Neque enim diu viuere queunt qui multo somno dediti marcent, tument vultus lurido colore infecti, putrescentiáque viscera repentè inuadens valetudo dissoluere festinat, Et quoniam nulla his cura fuit sanctis actionibus inuigilare, quibus nixi in cœlum euolarent, peccatis prægrauati ad inferos descendunt. Quod sibi valde metuens propheta orabat, cùm diceret: Respice & exaudi me domine deus meus, illumina oculos meos, ne vnquam obdormiam in morte, ne quando dicat inimicus meus præualui aduersus eum. Profectò nisi inimicus præualeret, id est, nisi periculũ esset dormientibus, ne inimici huius dolis capiantur, sine causa dominus discipulos increpuisset, cũ dixit: Sic nõ potuistis vna hora vigilare mecum? Quare autem illos vigilare vellet, cõtinuò palam fecit, dicens: Vigilate & orate, vt non intretis in tentationem. Huiuscemodi quidem periculi testis est etiam parabola illa, in qua legitur: Cùm dormirent homines, venit inimicus homo, & superseminauit zizania in medio tritici. Et illa altera: Si sciret paterfamilias qua hora fur venturus esset, vigilaret vtique,

Matt.26. Matt.13. Matt.14.

& non sineret persodi domum suam. Inimicus igitur noster & fur diabolus est. Somnolentis & otio vacantibus magis insidiantur, quia minus prouidi sunt ad cauendum, facileq; ad omnes voluptatum illecebras inclinantur. Qui certè si capti & irretiti fuerint, tunc demum intelligent, quam malè dormierint, cum vilicationis suæ reddere rationem compellētur. Datum quippe sibi tempus ad pœnitendum, ac benè agendum, inutiliter imo & nequiter consumpsere. Nihil de futura vita cogitantes, dum præsentem in delicijs corporis dormiendo lasciuiendo que transigunt.

De somniis. Cap. 8.

DE istorum numero etiam illos esse dixerim, quos vanæ somniorum suorum imagines quasi futuri diuinæ ita delectant, vt quotidie visa enarrēt & si quando sequatur euētus, vera se vidisse iactitent, veluti digni quibus cœlestis prouidentiæ mysteria pandantur, cùm magis illis conueniat, in Prouerbiis dictū:
Eccl. 4. Quasi qui apprehendit vmbram & persequitur ventum: sic & qui attendit ad visa mendacia. Neq; tamen imus inficias quandoque per somnium vera nunciari.
Gene. 20. Nam vt obiter aliquid ea de re dicamus: Iacob duodecim tribuum pater, cùm obdormisset, vidit cœlestem scalam, angelosq; ascendentes & descendentes, & à domino audiuit, terræ in qua dormiret, se possessorē fore, semenque suum per orbem esse propagandum. Hoc
Gene. 37. in Genesi legimus, & ibidem de Iosepho eius filio, cuius somnio cognitum est, ipsum patri matrique ac fratribus honorabilem futurum manipulorum & stellarum quæ vidit, solis quoque & lunæ argumēto. Ab his enim
Gene. 40. per quietem se adoratum dixerat. Idem Ioseph magistri pincernarū Pharaonis & pistorum præpositi, cum quibus tunc in carcere erat, somnia interpretatus est, diuersæ quidem sortis, sed certissimi euentus, ac nihil prorsus

prorſus ab interpretationis ſententia diſcrepantis, Preterea in Iudicum libro, Gedeonis victoria aduerſum Madianitas, antè per nocturnam imaginē fuit vulgata quàm eueniſſet, quodam ſomniante quòd hordeaceus panis caſtra Madianitarum ſuo ictu ſubuertiſſet. Regum quoque hiſtoria teſtatur Salomoni dormienti apparuiſſe dominum, fuiſſeq; locutum, & ſicut petierat, rerum ſcientiam ac ſapientiam contuliſſe. Somnio fidem fecit euentus. Nam eum ſapientiſsimum inter reges fuiſſe ſatis conſtat. Danielis etiam ſomnia de ventis pugnantibus ac beſtiis de mari aſcendentibus, & aliis quæ legūtur, niſi futuræ veritatis ſigna extitiſſent ne ſcripta quidē in voluminibus diuinis fuiſſent. Veniamus ad euangelium: Magi ne ad Herodem reuerterentur ſomnio admoniti, capitis periculum euaſerunt. Ioſephus in ſomnis accepto reſponſo, cum puero Ieſu & matre eius virgine fugit in Aegyptum, vt ipſum Ieſum neci ſubtraheret, qua Herodes ipſum ſolùm quæritās, aduerſus inſontem multorum infantiam erat ſæuiturus. Ad hæc non pauca in ſanctorum vitis relata legimus, quibus credere compellimur, per quietem ſæpenumero quæ vera ſunt reuelari: cùm præſertim ipſe dominus (vt in numeris ſcriptum eſt) dicat: Si quis fuerit inter vos propheta domini, in viſione apparebo ei, vel per ſomnium loquar ad illum. Sunt tamen quædā, quæ per dæmonum illuſiones accidunt, vana atque fallacia, veris tamen interdum mixta vt credantur. Demonis enim calliditas quo animo falſum aliquid ſuadet, eodem & verum reuelat, vtique vt nimium credulos, & iam ſibi liberè confidentes facilius euertat, atque in foueam alicuius mortiferi erroris præcipitet incautos. Prudentia igitur opus eſt ad deuitandos dolos, quos ille veterator nobis dormientibus per ipſa ſomniorum phantaſmata ſtruere conſueuit. Minimū itaque erit ei credendum, qui perpetuus humani generis aduerſarius

Iudic. 7.

Danie. 7.

Matth. 2.

Num. 12.

esse noscitur. Quicquid ille quocunque modo suggesserit, nisi virtute diuina compulsus suggerat, non veritatem, sed laqueos esse certò scias. Tunc etiã magis erit cauendum, cùm se ostenderit amicum, & palpare animum blanditiis cœperit. Illa verò insomnia, quæ vel ab aliqua animi pasione, vel corporis morbo, vel negotiorum cura, vel diurna verborum vltrò citróque habitorum contentione prouenire solent, semper vana futiliáque sunt, & nulla prorsus fide digna. Quòd si quid ita vt somniatum est euenerit, nõ somnio credas, sed cuidam præsagæ mentis diuinationi. Fieri enim non potest, quin aliquando ita contingat, vt futurum prædicimus. Porrò visa illa, quæ diuinitus immittuntur, quamuis verisima semper sint, non tamen omnibus æquè accidunt. Bonis quippe ad consolationem, malis ad terrorem. Bonorum sunt illa quæ præmisimus, malorum autẽ ista quæ dicemus: Pharao rex cùm

Gene.41. dormiret, boues vidit septẽ crassas, & totidẽ alias macilentas, eódemq́; numero triticeas spicas, alias turgẽtibus aristis plenas, alias effœtas, exiles, ac prorsus vanas, & quemadmodum ista differens Ioseph sanctitate

Danie.2. notus prædixerat, septennem annonæ copiam, septennis fames est subsecuta. Nabuchodonosori quoque regis dirum ac triste somnium, siue statuam quam vidit,

Danie.4. consideres, vario metallo compactam, siue arborem supra modum proceram, atque amplam, vtroque enim somnio Daniele interpretante didicit, futuram regni cladem, & suimet qui felicisimus putabatur, extremam miseriam. Pilati etiam vxor in euangelio multa

Matt.27. per visum se passam conqueritur propter Christum, & marito vt missum illum faceret, nititur persuadere. Hoc quoque obseruandum, quod iniqui insomniorum suorum quid portendant ignari, à sanctis interpretationem accipiunt, vt Pharao à Iosepho, & Nabuchodonosor à Daniele. Vnde apparet, somnia ista quæ

diuino

diuino fiunt consilio, & impiis obiici quandoque, sed non nisi electis dei seruis reuelari. Taceant igitur peccatores, ad quos non pertinet iudicium somniorũ, aut eos ad quos pertinet interrogent, ne per viam nõ suam incedentes, præsumptione labantur. Vt autem nobis quoque spiritu sancto largiente interpretandi donetur facultas, minus temporis demus somno vt plus concedamus virtuti. Id si fecerimus, ne tunc quidem cùm dormimus, quod terreat somniabimus, sed quod consoletur, quodque euigilantibus quoque gratum sit.

De oratione fructuosa. Cap. 9.

Sanctarum vigiliarum propria est quam deo offerimus, oratio. Opportunè igitur nunc de illa disseremus. Ad Philippenses scribens Apostolus. Nihil soliciti sitis, inquit, sed in omni oratione & obsecratione cum gratiarum actione petitiones vestræ innotescant apud deum. In quo mihi quidem videtur docere, vt oremus eum qui potest dare quod petimus, obsecremus autem per ea, quæ illi quẽ oramus, chara esse nouimus, vt facilius ad præstandum id quod poscimus inclinetur, & cùm præstiterit, gratias agamus, ne impetrata ingratitudinis vitio amittamus. Habes orationis formam, disce qualiter te habere oporteat inter orandum, secessum pete, ne quid oranti impedimento sit. Intra in cubiculum tuum, saluator ait, & clauso ostio ora patrem tuum in abscondito. Sed is etiã clauso precatur ostio, qui sensibus à rerum fragilium cura sequestratis, & mente & corpore in illum dirigitur cui supplicat. Qui sic se habent, etiam cùm in conuentu multorũ orauerint, in abscondito orare putandi sunt. Priuatæ tamen orationi semper magis apta est solitudo. Nam & dominus noster, vt se nobis imitandum proponeret, dimissa turba (sicut euangelista ait) ascendit in montem solus orare. Hac profectò de causa à suis

Philip. 4.

Matt. 6.

Matt. 14.

etiam discipulis quandoque se submouit, vt cùm dice-
Matth.26. ret: Sedete hîc donec vadam illuc & orem. Et sicut Lu
Lucæ 22. cas ait, auulsus est ab eis quantum iactus est lapidis. Lo-
cus igitur ab omni strepitu vacuus, si fieri potest, eliga-
tur offerendæ deo præcationi, vt purior synceriorque
offeratur. Deinde cùm cogitaueris, quàm potens, quàm
immensus sit, quem allocuturus es, quàm ediuersò tu
vilis atque abiectus, humiliter quantum potes accede,
suspirans, ingemiscens, lachrymas etiam si potes fun-
dens, illumque imitare publicanum, qui stans à longe,
Lucæ 18. vultu in terram deiecto, pectus percutiebat suum. Pec-
catorum quippe conscius non est ausus propius accede-
re, non oculos in cœlum subleuare, & vt à se pœnã exi-
geret, à pectoris verberatione non cessauit. Verum ne
quis vel dignitate præditus, vel à deo iam gloriam con
secutus, minus se submittat, ad scripturarum testimo-
nia animum applicet, & videbit Salomonem Regem in
3.Reg.8. dedicatione templi fixis in terra genibus & manibus
Daniel.9. ad cœlum expansis, deprecantem. Audiet Danielẽ pro-
phetam dicentem: Posui faciem meam ad dominum
deum meum, rogare & deprecari in ieiuniis, sacco & ci
nere. Inde transiens ad euangelium, considerabit vas
Ephe.3. electionis Paulum apostolũ, qui ait: Curuo genua mea
ad patrem domini nostri Iesu Christi. Ipsum quoque
Christum dominum contemplabitur quo nemo san-
ctior, nemo magnificentior, modò prono corpore in fa
ciem procumbentem, modò erecto in cœlum suspicien
tem, & modò positis genibus orãtem, nõ quòd illi no-
stris humiliationibus opus esset, sed quòd nos illius in-
digeremus exemplo. Porrò quoties peccatis, quæ à no-
bis commissa sunt, ignosci petimus, antè illis à quibus
iniuriam accepimus, ignoscamus. Ipsius enim domini
Mar.11. præceptum est: Cùm stabitis ad orandum, dimittite si
quid habetis aduersus aliquem, vt & pater vester qui
in cœlis est, dimittat vobis peccata vestra. Quod si vos
non

non dimiseritis,nec pater vester qui in cœlis est,dimittet vobis peccata vestra. Et Apostolus: Volo,inquit,viros orare in omni loco,leuãtes puras manus sine ira & disceptatione. Quomodo enim tibi placatum iri deũ speras,nisi prius ipse placatus fueris proximo tuo? Tu deum quem semper summè reuereri debebas, offendisti:alius te,qui homo es,non deus:creatura,non creator:peccator,nõ iustus:& licet ille qui læsit,lædere nõ debuerit,tu tamen lædi merebare,quid enim mali nõ meretur is qui deo peccat?& si dixerimus quia peccatum non habemus,nosipsos seducimus & veritas in nobis non est. Nunc considera quàm iustè poscas tibi ignosci,qui deo deliqueris,cùm tu homini nõ vis ignoscere,qui deliquit tibi. Post remissam autem omnem iniuriam,accede ad offerendas preces,non frigidè sed ardenter:non remissè,sed perseueranter. Attende quid Ieremias propheta monendo dicat: Leuemus, inquit, corda nostra cum manibus ad dominum in cœlos. Quod & apostolus docet, dicens: Orabo spiritu, orabo & mente, psallam spiritu, psallam & mente. vt videlicet & lingua sermonem resonet, & mens circa ea quæ dicuntur,intenta sit. Parum diligens est precator,qui aliò verba,aliò cogitationes dirigit, & cũ corpore in ecclesia sit,animo vagatur foras per vrbis loca,vel secessus ruris. Quando hic cum Apostolo dicere poterit: Conuersatio nostra in cœlis est,si ne ibi quidem vbi est,se esse noscit? Nec semel orasse sufficit, instandum est vt impetres quod postulas. Eædem preces frequenter replicandæ,& in his quæ ad animæ salutem pertinent,vsque ad finem est perseuerandum, dicente ipso qui saluat: Petite,& dabitur vobis: quærite, & inuenietis: pulsate,& aperietur vobis. Omnis enim qui petit accipit,& qui quærit inuenit,& pulsanti aperietur. Chananæa mulier cùm domino supplicasset,repulsa non recessit,cõtempta magis se submisit,& quoniã

Timot. 2. 1. Ioh. 1. Thre. 3. 1. Cor. 14. Matt. 15. Lucæ 18.

niam humiliter orando perseuerauit, quod popoſcerat,accipere meruit.Hanc rogandi aſsiduitatem commendat etiam parabola illa de muliere vidua,quæ du
Lucæ 11. rum & faſtidioſum iudicem petendi improbitate, vt ipſam de aduerſarij iniuria vindicaret,compulit:& illa alia parabola de homine qui nocte intempeſta pulſando amici ianuam,& clamitando dormientem excitauit,excitatum ſurgere coëgit,& panes quotquot volebat ſibi commodare.Dominus præterea cùm futuri iudicij terrores prædicendo explicuiſſet,adiecit:Vigi
Lucæ 22. late itaq; omni tempore orantes,vt digni habeamini fugere iſta omnia,& ſtare ante filium hominis.Deniq; quod verbis docuit,opere confirmauit,ter enim eaſdē preces repetiſſe dicitur,& factus in agonia oraſſe prolixius,multumq; ſudaſſe dùm oraret,vt diſcas, etiam cùm multum oraueris,non remittere cordis affectum quem non ſolùm cùm rogamus q̄q̄ tunc magis,verum etiam cùm non rogamus nos habere neceſſe eſt,vt impleatur quod Apoſtolus ait:Sine intermiſsione orate.
1.Theſſ.5. Poſt glorioſam domini aſcenſionem de ipſis eius apo-
Actu.1. ſtolis traditum eſt,quòd perſeuerãtes erant in oratione cum mulieribus & Maria matre Ieſu & fratribus eius.Et ſi Apoſtolis opus erat iugi orationū ſacrificio, quis tutum ſe à tẽtationum periculo ſperabit,niſi ſemper orauerit?Hoc quoque roganti neceſſarium,vt nũquam de dei miſericordia diffidat,ſed ſemper ſe impetraturum ſperet quod petit,ſi modò illud fuerit ſibi, vel ei pro quo petit,profuturum.Omnia,inquit,quæcunque orantes petitis,credite quia accipietis, & eue-
Mar.11. niet vobis.Malè tamē id credit,qui veritati quę Chri-
Iohan.14. ſtus eſt,non adhæret,eodem dicente:Veri adoratores adorabunt patrem in ſpiritu & veritate . Et vt oſtenderet quare ſic adorandus eſſet, Spiritus, inquit, eſt deus:& eos qui adorant eum, in ſpiritu & veritate oportet adorare.Hoc ſpiritus afflatus Dauid,in eandem

dem sententiam prorupit, dicens: Propè est dominus Psal.144.
omnibus inuocantibus eum, omnibus inuocantibus eum in veritate. Frustra igitur hæretici precibus insistunt; frustra omnes illi qui Christi religionem veritatis fide non sequuntur, nunquam futuræ salutis quàm orant, compotes erunt, nisi crediderint. Ad hæc si precatione poposceremus rem aliquam, cuius incertus est exitus, id est, qua impetrata nescimus, vtrum commodo an incommodo nobis futura sit, dei voluntati committamus: vt non quod ipsi cupimus præstet, sed quod ille nouit, neque noxium neque inutile fore, quia redemptor quoque noster, cùm pasionis calicem transferri à se patrem rogasset, ita orationem clausit, vt diceret: Veruntamen non mea voluntas, Lucæ 22.
sed tua fiat: non quòd ipse nesciret crucem, quam subiturus erat, omnium credentium fore salutem, sed quòd instruere nos vellet, vt semper voluntati nostræ præferamus dei voluntatem. Vnde ab eodem edocti, quotidie orando dicimus: Fiat voluntas tua sicut in cœlo & in terra. Cæterum cùm eius voluntas sit, vt piè iustéque viuamus, hoc quoque his verbis poscimus, vt leges atque præcepta quæ dedit nobis, per nos impleantur. Frustra enim imbecillitas nostra ad id niteretur, nisi illam gratia iuuaret diuina. Et si per se bonum aliquod agere possemus, necesse non esset orare vt posimus. Charitas præterea, quam omnibus debemus, exigit vt sicut pro nostris, ita & pro his preces offeramus deo, votáque faciamus. Iacobi apostoli sententia est: Orate pro inuicem vt saluemini. Paulus quo Iaco.2.
que apostolus hortatur, dicens: Obsecro primum om- 1.Tim.2.
nium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones, pro omnibus hominibus, pro regibus & omnibus qui in sublimitate constituti sunt, vt quietam & tranquillam vitam agamus in omni pietate & castitate. Denique dominus noster etiam pro persecu-

secutoribus nos orare iussit,& ipsemet pro illis,à quibus probra,maledicta,verbera,& in crucem actus mortiferas plagas patiebatur,orauit patrem, ignosci'q; eis postulauit.Quanti autem id meriti sit,primus martyr
Actu.7. Stephanus ostendit,qui iis à quibus lapidabatur veniã precaturus,vidit cœlos apertos, & Iesum stantem à dextris virtutis dei,ab eodem vtiq; iamiam suscipiendus,cuius in diligendis inimicis mãsuetudinem fuerat imitatus.Quò autem facilius ad assequendam beatitudinem voti nostri compotes simus,expediet quidẽ eos etiam quos deo charissimos esse constat, vt pro nobis deprecentur obsecrare , vt quod ipsi non meremur,illorum qui digni sunt suffragiis obtineamus.Ita fecisse
Ioh.12. gentiles quosdam in euangelio Iohannis legimus. Cupiditate enim affecti videndi Iesum,rogauerunt Philippum,Philippus Andream,ambo dominum:quid secutum sit,euangelista nõ explicat.Non tamen dubito, quin ipse dominus per apostolos exoratus hoc concesserit,quod fortasse iis tacentibus vel non concessisset, vel concedere distulisset,Sanctos ergo in auxilium nobis inuocemus,quia in psalmo est scriptum : Oculi do-
Psal.33. mini super iustos,& aures eius in preces eorum. Et Ia-
Iacobi 5. cobus apostolus:Multum valet,inquit,deprecatio iusti assidua.Plus potuit vnius Moysi oratio,quàm multo-
Exod.17. rum arma.Illo namque orante victæ sunt inimicorum copiæ,quo tacente superabant.Ad Eliæ prophetę pre-
3.Reg.17. ces cœlum dedit pluuiam & terra fructum,cùm trium annorum & sex mensium siccitate cuncta in agris exaruissent.Idem viduæ Sareptanę inopiam farinæ olei'q;
4.Reg.4. copia exuberare fecit,filio'que eius mortuo,cùm orasset,vitam instaurauit.Eliseus quoque deum precatus
Ibidem. viginti hordeaceis panibus centum virorum famem saturauit,ita vt etiam reliquiæ superfuerint.Deinde Su-
4.Reg.5. namitidi hospite diu sterili prolem à domino exorauit,& qui natus fuerat, puerum vita defunctum reuiuiscere

uiſcere fecit,poſtremò Naamam Syrum lepræ morbo laborantem ſanitati reſtituit,nec terrenis corporibus modò,verumetiam cœleſtibus iuſti atque fidelis hominis præualet oratio.Ioſue Iſraëlitici exercitus dux oblatis deo precibus ſolem & lunam ſtare compulit, donec inimicos ad fugam conuerſos perſecutus internicione deleret.Pro Ezechia rege ſupplicante angelus è cœlo delapſus pugnauit,& Aſſyrios qui ipſum obſederant,cõcidit:centumoctoginta quinque milia virorum vna nocte fuere deſiderata.Nullus vnquam exercitus tam fœliciter armis conflixit, quàm eo tempore ſua ſolus Ezechias oratione. Sed etiam quando graui morbo affectus ſe moriturum audiſſet, longiora vitæ ſpatia oranti quindecim anni additi ſunt. Longũ eſſet referre veteris nouæ'que ſcripturæ miracula, percurrendo quando quanta vis atque virtus precum ſanctarum ſit,quot mortuos ipſi etiam Chriſti diſcipuli ſuſcitarint,quot cęcis viſum,quot claudis greſſum,quot incurabili ægritudine oppreſsis priſtinã reſtituerint ſanitatem.Audi inſuper quid ipſa veritas dicat:Omnia, inquit,poſsibilia ſunt credenti, & omnia quæcunque petieritis in oratione credentes accipietis. Et alibi: Quodcũque petieritis patrem in nomine meo,hoc faciam.Et iterum:Si quid petieritis patrem in nomine meo,dabit vobis.Quid ais Iudæe?quid tu Mahumetane?quid vos omnes qui in Chriſtũ non creditis,nónne incaſſum cœleſte bonum ſperatis,quia illud in nomine Chriſti non petitis?Non enim poteſtis in eius nomine petere,quem non recipitis fide, quem dei filium eſſe negatis.Suis autem fidelibus ille ait: Si manſeritis in me,& verba mea in vobis manſerint, quodcunque volueritis petetis,& fiet vobis. Manemus in Chriſto cùm credimus,manent in nobis verba Chriſti,cùm ea operibus comprobamus.Hoc ſi pręſtabimus,nubes cœlos'que penetrabit oratio,& illi beati ſpiritus qui Tobiæ

Ioſue 10.
4.Reg.9.
4.Reg.20.
Matth.11.
Iohan.14.
Iohan.17.
Iohan.15.

Tob.12. biæ preces offerebant domino, etiam nostras offerre cu
Apoc.8. rabunt. Et sicut in Apocalypsi scriptum est: Fumus incensorum de orationibus sanctorum ascendit coram deo de manu angeli, ita & nostræ orationes ascendent. Neque vlli dubium esse potest, quin ille cuncta quæ petierit à domino impetraturus sit, cuius internuntij spiritus ipsi angelici esse non dedignantur. Neque enim hoc ideo permittit omnium præscius, & semper vbique præsens deus, quòd indigeat vt hominum opera orationes'que ad se perferantur: sed vt per angelorum officium suam erga pios promptos'que peccatores beneuolentiam testetur. Amare se plurimum eos ostendit, quos talibus vti concedit ministris. Quibus certè si digni fuerimus, hoc est, si quemadmodum oportet, orauerimus, præterita peccata condonabuntur, præsentia repellentur, futura facilè vitari poterunt, ipsa animi virtus roborabitur, caro obediet spiritui, & superatis diaboli tentamentis, bonorum operum fructus cumulabitur. Reliquum erit, vt re bene gesta hinc decedentes à domino coronemur. Sed iam de illis quoque pauca dicamus, quorum preces vel nullius vel minimi momenti sunt, vt simul discamus, nos eorum dissimillimos esse oportere, si diuinum nobis fauorem precum laudum'que cultu cupimus conciliare.

De oratione infructuosa. Cap. 10.

NE supplicationibus nostris propitietur deus peccata obstant. In Ieremia scriptum est: Opposuisti
Thre.3. nubem, ne transiret oratio. Vnde idem propheta
Ibidem. sub persona plebis peccatricis coram deo quæritur & ait: Nos iniquè egimus, & ad iracundiam prouocauimus, idcirco tu inexorabilis es. Nisi enim omnium prorsus delictorum quæ commisimus, nos pœnituerit, & de omnibus pariter dolore mœrore'que satisfacere stu-

ſtuduerimus,fruſtra procumbimus ad orandum. Nimium impudens eſt,qui vel vna in re offendere nõ ceſſat,& ab eo quem offendit,orat gratiam.Quid ſupplicando atque obſecrando placare deum tibi iratum ſperas,& à luxuria non diſcedis,& fornicari non deſinis? vel aliud quod legi diuinæ aduerſatur,agere non omittis?De iſtiuſmodi ſupplicatoribus lamentatur in euãgelio ſaluator noſter,dicens:Quid vocatis me domine domine,& non facitis quæ dico? Quod ſi fortè contigerit,vt per inuocationem diuini nominis miraculum aliquod efficias,noli propterea credere deũ tibi reconciliatum,ſi in delicto perſeueras,nõ tuo merito id conceditur,ſed neceſsitati aliorum. Multi, inquit, dicent mihi in illa die,domine domine nónne in nomine tuo prophetauimus,& in nomine tuo dæmonia eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus?Et tunc confitebor illis,quia nunquam noui vos,diſcedite à me omnes qui operamini iniquitatem. Tunc te noſſe incipiet, cùm ab eo ſcelere, in quo nunc obſtinatus perduras, abſtinere decreueris,tunc & gratiam conferet vt abſtineas,& cum pro tua oraueris ſalute,voti compos vt efficiare præſtabit. Intantum autem obſtinatorũ non acceptat orationem,vt etiam pro eis orare vetet,præſertim ſi incorrecti impœnitentesq; deceſſerint,quod Iohannes apoſtolus in epiſtola teſtatur,dicens:Eſt peccatum ad mortem,non pro illo dico vt roget quis.Ipſe quoque dominus Iudæorum pertinaciæ iratus,ad Ieremiam prophetam loquens ait:Tu ergo noli orare pro populo hoc,nec aſſumas pro eis laudem & orationem, & non obſiſtas mihi,quia non exaudiam te. Timeant itaque horum verborum ſententiã qui in peccato perſiſtere non timent. Quod ſi in ſcelere perſeueraturum aliquem conſtaret,nemo fidelis pro ſalute illius orare auderet,niſi ſibi licere arroganter crederet,quod non licuit prophetæ. Nos verò ideo etiam pro obſtinatiſsimis

Lucæ 6. Matth. 7. 1. Iohan. 5. Ierem. 7.

mis rogamus,quia nescij futurorum speramus ad pœnitentiam redituros.Certum est tamen cassas vanasq; esse preces,per quas aliis id postulatur quod non merentur accipere.Illorum etiam inefficax & inutilis erit deprecatio,qui lingua quidem mansuetudinem atque humilitatem preferunt dum deo supplicant,& in corde aduersus proximum odij facibus ardent. A deo diligi volunt,& homini ad imaginem dei facto, Christi sanguine redempto,infensi sunt. Audi quid præcipiat dominus:Si offers,inquit,munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris,quia frater tuus habet aliquid aduersum te,relinque ibi munus tuũ ante altare,& vade prius reconciliari fratri tuo,& tunc veniens offeres munus tuum. Quamobrem nisi remiseris omnem offensam,nisi recõciliatus fueris,nisi eum etiam qui aduersum te indignatur,quantum potes, placaueris, curam non solùm tuæ,sed etiã alienæ salutis gerens,non poteris munus orationis offerre domino.Nõ enim exaudiet te,nisi charitatem quã omnibus debes,viderit in te. Illius quoque reproba in primis habetur oratio, qui quicquid petierit, non eo tendit, vt deo placeat. Nam siue pro corporis valetudine,siue pro rebus vitæ necessariis,aut pro quauis alia re orabimus,semper ea fine orandum erit,vt commodius ei, qui bona omnia tribuit seruiatur. Sed auari ideo orant,vt terrena bona lucrentur,ideo gloriæ cupidi vt ab hominibus laudentur.Quare ad primos certè pertinet quod in Euãgelio dicitur:Væ vobis scribæ & pharisæi hypocritę, qui comeditis domos viduarum,orationes lõgas orantes,propter hoc amplius accipietis iudicium.Nõ enim solùm pro auaritiæ crimine punientur,sed & pro sanctimoniæ simulatione.Secundos imitari dominus prohibet,dicens:Cùm oratis,non eritis sicut hypocritæ qui amant in synagogis & in angulis platearum stantes orare,vt videantur ab hominibus: Amen dico vobis

Matt.5. Matt.25. Matth.6.

bis,receperunt mercedem suam. Non ergo recepturi sunt dei gloriam,quam orando nō expetunt,cùm iam receperint gloriam hominum, quam concupierant. Vtuntur & hi quidem dominica oratione,sanctorum psalmis precibus'que ab ecclesia constitutis, dominus tamen non attendit verba,sed animū intentionem'que orātis,& magis irritatur quàm placatur,cùm id quod bonum est,proposito vsurpatur non bono. Tale quippe facinus & Ieremias deuouet,dicens:Maledictus qui facit opus domini fraudulenter. Cùm ergo hic quoque fraudulenter agat,qui orandi studium ad laudem dei institutum,ad suam vertere nititur,erit vtique maledictus:& dum vulgi plausum captat,videri nō esse sanctus cupiens,nisi pœnitentiam egerit,non effugiet pœnam,dicente propheta:Deus dissipauit ossa eorū, qui hominibus placent. Præterea neque eorum ad impetrandam gratiam proficit supplicatio,qui quāuis benefecerint,iactanter tamen facta sua prædicant, cùm teste conscientia contenti esse deberent, & quicquid laudabiliter egissent,non sibi,sed deo tribuere. Talis fuit Pharisæus ille,qui ingressus templum vt oraret, deprimere aliorum mores cœpit,suos verò insolenter efferre:Deus gratias tibi ago,inquit,quia non sum sicut cæteri homines raptores, iniusti, adulteri, velut etiam hic publicanus,ieiuno bis in sabbato, decimas do omnium quæ possideo.Si ista quæ faciebat, ad dei laudem non ad suam dixisset,nec se cæteris prætulisset,non peccasset,sed & se gloriari voluit,& alios petulanter incessere,& præcipuè publicanum tunc eodem loco,sed multò submissius orātem. Ideo peccatoris humilitas meruit veniam,iusti superbia damnationem, domino de vtroque sententiam ferente,cùm diceret: Amen dico vobis,descendit hic iustificatus in domum suam præ illo. Quòd si tantùm potest humilitas adhibita peccato,quanto plus poterit innocentiæ probe'q;

Iere.48.

Psal.52.

Lucæ 18.

factis copulata? Sunt qui nimis negligenter orant, summis labijs verba murmurant, nec satis quid dicant, attendunt, non dissimiles illis qui per quietem somniantes loquuntur, quos per Isaiam arguens dominus,
Isai æ.29. ait: Hic populus labijs me honorat, cor autem eorum
Mat t.15. longè est à me. Tales certè si exaudiret, non reprehenderet. Et quoniam inter orandum semetipsos non intelligunt, faciunt vt nec à deo intelligantur. Qualem igitur affectum orandi habent, talem & fructum suæ orationis referunt. Ex his (vt equidem reor) erat ille, cui in Apocalypsi deum audimus loquentem: Vtinam frigidus esses aut calidus, sed quia tepidus es, & nec frigipus nec calidus, incipiam te euomere ex ore meo. Frigus timoris est, calor ad amorem refertur, tepiditas autem desidiæ otioq́ue tribuitur. Otiosi igitur & terrena magis quàm cœlestia curantis deprecatio, quoniã neque satis timet, neque satis amat, tantum abest vt quicquam impetret, vt etiã (si fas est dicere) nauseam ei faciat quem precatur. Cùm enim admodum somniculosè roget, illud quod petit, cõtemnere potius quàm desiderare videtur. Nam si magnipenderet quod poscit, enixè in primis ardenterq́ue instaret, diceretq́ue cum propheta: Clamaui in toto corde meo, exaudi me domine. Qui sic non clamant, non facilè exaudiuntur. Nonnulli verò satis cupidè orant, sed fide dubia adhuc atque nutanti, veluti ille in euangelio, qui filium secum attulit ad Iesum, vt à vexatione liberaretur, &
Marci 9. ait: Si quid potes, adiuua nos misertus nostri. Quandiu suspenso animo fuit, possit ne id sibi à domino præstari, quod rogabat non accepit. Postquam autem firma stabiliq́ue fide opus esse ad impetrãdum didicit, & se iam verè credere nihilq́ue de domini virtute dubitare respõdit, filium pro quo orabat sanum recipit. Hanc dubiæ & fidelis postulationis inter se distantiam Iaco.apo. verba satis declarant, vbi ait: Si quis indiget sa-

pien-

pientia,postulet à deo qui dat omnibus affluenter, & non improperat,& dabitur ei. Postulet autem in fide nihil hæsitans,qui enim hæsitat,similis est fluctui maris,qui à vento mouetur & circũfertur.Non ergo æstimet homo ille,quòd accipiat aliquid à domino.Ex his igitur quæ diximus,perspicuum est,eos qui vel de religione quicquam dubitant,vel in peccato aliquo perdurant pro æterna salute,quam credentibus ac pœnitentibus promissam esse constat,orantes non exaudiri, quibus dicere posis,cum Iacobo apostolo:Petitis,& nõ accipitis,eo quòd malè petatis.Quod quidem & ecclesia deo in psalmis loquens confitetur,cùm ait: Odientes me disperdidisti.Clamauerunt,nec erat qui saluos faceret,ad dominum,nec exaudiuit eos.Contraria his agamus oportet,si volumus vt petita nobis concedantur,vt videlicet ista per quæ precantium labor irritus efficitur,vitemus,& illa faciamus quæ nos cùm precamur,voti compotes reddunt. Quoties autem id quod orando poscimus,non euenerit,aut dilatum credamus vt aptiori detur tempore, aut non fuisse profuturum si datum esset,aut ne daretur peccata nostra obstitisse. Si verò ex sententia successerit petitio,gratias deo agamus,neq; quicquam nostris meritis,sed totum eius erga nos benignitati deputemus.De orandi ratione satis dictum sit:nunc vt confidentius ad orandum procedamus,de peccatorum pœnitentia,sine qua omnino placere non possumus,tractandum videtur.

Iacobi 1. Psal. 17.

De peccatorum pœnitentia. Cap. II.

POenitentia nos à peccatorum sordibus emundat, & pristinæ restituit puritati. Vnde læprosus in Euangelio Christum suppliciter adorãs, & curari cupiens,morbo liberatur. Lepra in scripturis peccatum designat. Peccati ergo læpra domino iubente, ab animo pœnitẽtis fugatur,vt ibi virtutes inserãtur,

Matth. 9.

Matth.8. vnde vitia pullulabant. In huiusce rei figura & paralyticus de lecto surgit, & mulier à sanguinis profluuio curatur, & qui mortui erant reuiuiscunt, & alij multi varijs languoribus grauati eleuantur. Nam quemadmodum hi credendo & pœnitendo corporis consecuti sunt salutem, ita animæ fideles à peccatorum ægritudine per pœnitentiam liberatæ saluantur. Sic saluatus est Dauid, qui de adulterij homicidij'q; crimine, quod

2.Reg.12. commiserat dolens: Peccaui, inquit, domino, & continuò peccatum sibi remissum esse meruit audire, & tūc

Psal.50. quidem ad altiora se extendens, clamauit: Cor mundum crea in me deus, & spiritū rectum innoua in visceribus meis, vt impetrata delictorum venia spiritussancti donum in ipso reparetur, per quod vitæ quoq; sanctitate possit proficere. Quod autem sceleri veniā impetret pœnitentia, etiam per Ezechielem prophetam

Ezec.18. dei verbis edocemur: Si impius, inquit, egerit pœnitentiā ab omnibus peccatis suis quæ operatus est, & custodierit omnia præcepta mea, & fecerit iudiciū & iustitiam, vita viuet, & nō morietur, omnium iniquitatum eius quas operatus est, non recordabor, in iustitia sua quam operatus est, viuet. Nunquid voluntatis meæ est mors impij, dicit dominus deus, & non vt conuertatur à viis suis & viuat? Et iterum: Impietas impij non nocebit ei, in quacunque die conuersus fuerit ab impietate sua. Pœnitentia igitur nitrum est & herba fullonum, quæ non corpora, sed animam nitidam reddit, & resina illa Galaad, quæ non carnis ægritudini, sed mentis medetur vitiis. Mens autem post peccatorum purgationem spiritu sancto fauēte illuminatur, virtutum'q; incenditur amore, ita vt ab iis quæ deo displicent penitus expiata, cogitare incipiat quæ sint illa, quibus ille plurimum oblectatur, cupiēs eidem in omnibus obsequi, in omnibus semper fideliter seruire. Hæc est igitur gratia, quæ pœnitentibus datur, sidus'que illud lucu-

culen-

culentum, quod magos, cùm regem mundi natum quęrerent, præcesſit, ſed cùm itinere ad Herodem diuertiſſent, fulgor viæ ſalutaris index euanuit: vbi verò diſceſſum eſt ab Herode, rurſum idem lumen apparens, illos vſque ad dominum, quem quærebant, perduxit. Ergo diuinæ gratiæ mentem noſtram irradians lux, latet & obſcuratur, ſed ad vitia diuertimus: cùm autem ab his per pœnitentiam recedimus, quàmprimum exoritur, & intelligentiam mundati cordis illuſtrat, vt ad contemplationem cœleſtium erigatur, cui prius terrena tantùm curæ erant. Sic & cæcis viſus, & ſurdis auditus, & vox mutis tribuitur in Euangelio: vt qui in tenebris peccati fuerunt, per pœnitentiam illuminentur: & qui dei præcepta audire nolebant, conuerſi etiā perficere ſtudeant: & qui docendi non ignari, ſed otio dediti linguam compeſcuerant, iam alios ad capeſſendam virtutem hortando atque inſtruendo ora reſoluant. Talibus ab Apoſtolo dicitur: Eratis aliquādo tenebræ, nunc autem lux in domino. Vt filij lucis ambulate. Vnde idem peccatorem ad pœnitentiam ſolicitat, dicens: Surge qui dormis & exurge à mortuis, & illuminabit te Chriſtus. Cęterum, niſi prorſus omnium quę turpiter & iniquè perpetrauimus nos pœnituerit, lux iſta in nobis locum non habebit. Non poteſt fulgere dies quandiu pars aliqua noctis remanet, neque ſyncerum eſſe frumentum, donec à minutiſsimis etiam paleolis & cunctis pulueris micis euentiſatum non fuerit. Denique veluti cæcus ille, qui nondum ſatis credulus, viſu recepto quaſi per caliginem cernebat, videbanturque ei homines (vt Marcus ait) tanquam arborum effigies incedentium, deinde plena fide Chriſtum ſuſcipiens, iterumque ab ipſo contactus, clarè videre cœpit omnia. Ita nunquam perfectè illuminari poterit, cuius non erit ex omni parte pœnitentia perfecta, de qua perfectione inferius, quantum dominus noſtras quoq;

Ephe. 5.

Marci 8.

tenebras illustras dignabitur, dicemus. Interim reliqua pœnitentiæ bona cursim prosequamur. Post mentis illuminationem pœnitentia animi robur viresque suppeditat ad insultus dæmonum reprimendos, carnisq; vitanda blandimenta. Anima enim sicut peccatorum vinculis irretitur, ita pœnitentiæ ope operaque soluitur ac liberatur, expedita intrat in domum fortis ipsa iam fortior, & quę antea diabolo ligata fuerat, nũc diabolum ligat, vasque eius diripit, nihil in se relinquẽs, quod ille suum esse possit dicere. Quãdiu autem serua peccati fuit, & domus & vas diaboli erat, postq̃ peccare desiit, & quod peccauerat pœnitendo deleuit, facta est domus orationis & vas iustitiæ, atque ita pręualuit aduersarij sui potentiæ suæ pœnitẽtiæ virtute. Ad hæc percurre veteris instrumẽti historias, & inuenies Hebræum populum propter peccata hostili potestati frequenter subiectum, propter pœnitentiam liberatum, propter peccata victos, propter pœnitentiam victoria potitos. Hoc Iudicum liber continet, hoc Regum gesta testantur. Sic Rhoboam, ne Aegyptij armis disperderetur, obtinuit, Sic Achab malum quod capiti suo mox incubiturum per prophetam didicerat, distulit ad posteres, sic Iosaphat Ammonitas Idumeosq; vicit & numero & armis impar, sic Ioram Assyriorum obsidione & Ioachan eorundem seruitute liberãtur. Ob hoc pro Ezechia stans angelus domini concidit Assyrios. Ob hoc Manasses Babylonio iugo erutus, regno quod amiserat restituitur. Ob hoc Iosias non vidit malum, quod vidisset, si delicti eum non pœnituisset. Eius pœnitentiæ merito, ne impœnitens quidem populus dei vindictam sensit, quãdiu ille vixit. Quinetiam pœnitentiæ tanta vis est, vt immutabilis dei mutare posse sententiam videatur. Post dies quadraginta subuertendam Niniuen Ionas à domino iussus prædixerat, & tamen Niniuitis in cilicio, cinere, atque ieiuniis pœnitẽtiam agen-

Populus Israël.

Rhoboam.

Achab.

Iosaphat

Ioram

Ioachan

Ezechi.

Manasses

Iosias.

Niniuitæ

Ionæ 3.

agentibus ignoscitur: & quoniam illi peccandi superbiam in pœnitendi humilitatem conuerterant, diuinum decretum reuocatur. Nec deum ipsum pudet figulo se comparare, vt in Ieremia legimus, qui vas luteum fingens, cùm rota currente fortè dissipasset, rursum illud in eandem faciem refecit: & ecce, inquit, sicut lutum in manu figuli, sic vos in manu mea domus Israël. Repente loquar aduersum gentem & aduersum regnũ, vt eradicem & destruam & disperdam illud. Si pœnitentiam egerit gens illa à malo suo, quod locutus sum aduersum eam, & ego pœnitentiam agam super malo, quod cogitaui vt facerem ei, & subitò loquar de gente & regno, vt ædificem & plantem illud. Attendãt principes terræ ista, & si qua regni dispendia patiuntur, non fortunæ imputent, quæ nulla est, sed sibi qui deum offenderunt: & si in integrum restitui cupiunt, pœnitentiam agant, delinquentes corripiant, iustitiam seruent. Deus irasci desinet, si illi quibus nunc irascitur, correcti, sanctius viuere incipient: Alioqui penitus delendi, nisi se corrigant. Id testantur duorum regum diuersi exitus Pharaonis & Nabuchodonosor. Alter toties flagellatus duritiam cordis non dimisit, ideoque cum toto exercitu qui ipsum sequebatur, fluctibus obrutus, periit. Alter mẽte alienatus, vrbe eiectus, & cum brutis computatus, quia deum contempserat, inter aduersa animo resipiscens deo se submisit: & pœnitudine ductus, veniam ab eo petiit, quo miserante calamitatibus liberatus & in regno fuit receptus. Diuina igitur prouidentia cum pœnitentibus clemẽter ignoscit, tum in vitio pertinaces diu frustra puniens, iustè postremò disperdit, & quos temporali animaduersione ad emendationem vitæ compellere nequit, eos æternis pœnis afficiendos condemnat. Sicut autem deprauatæ mentis obstinatio sua grauitate hominem in abyssum deprimit ac pessundat, ita pœnitentia sua virtute sur-

Ierem. 18.

Pharao. Nabuchodonosor.

ſum in ſublime vſq; ad cœleſte regnum euehit, & quò nihil eſt ſublimius, deo coniungit. Hinc eſt quod ſaluator in Euangelio ait: Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cœlorum. Hoc regnum domus eſt illa, ad quam ouis à grege ſuo aberrans cùm inuenta fuerit, humeris reportatur paſtoris, & fit gaudium in cœlo ſuper vno peccatore pœnitentiam agente, magis q̃ ſupra nonagintanouem iuſtis, qui non indigent pœnitentia. Denique pœnitẽti in cruce latroni, Chriſtumq́; confitenti, ab eodem reſponſum eſt: Hodie mecum eris in paradiſo. Et in Apocalypſi beati dicuntur, qui lauãt ſtolas ſuas in ſanguine agni, vt ſit poteſtas eorum in ligno vitæ, & per portas intrent ciuitatem. Beati ſunt qui peccatorum maculas lauant, ſed eas in ſanguine agni lauari oportet, quia pœnitentia nihil iuuaret, ſi Chriſti paſsio ſub maledicto venũdatos nõ redemiſſet. Lauantur itaque in ſanguine agni qui in Chriſtum credentes eius miſericordiam pœnitendo & ſperando implorant, & eodem miſerante, bonũ quod cupiunt, conſequuntur. Neque enim niſi fideles forent, quos peccaſſe pœnitet, per portam, id eſt, per ipſum qui ait: Ego ſum oſtium ouium, ciuitatem illam, patriam beatorũ perpetuam atque perennem, ingredi potuiſſet. Quanta conferat nobis pœnitentia diximus, nunc qualis eſſe debeat, vt ea conferantur, dicemus.

Lucæ 15. Apoc. 22.

Qualem oportet eſſe pœnitentiam. Cap. 12.

Ex arbitrij libertate proficiſcatur oportet, quicquid operis vel pœnam meretur, vel præmium. Pœnitentia igitur niſi voluntaria fuerit dei aduerſus peccatorem iram placare non poterit. Libertas iſta in illa duorum filiorum parabola manifeſto apparet, qui à patre iuſsi, vt vineam cultum irent, alter negauit

Matt. 21.

gauit se iturum,& pœnitentia motus,iuit:alter iubenti quidē assensit,sed mutato proposito ire noluit. Paruo momento vtriusque in contrarium reuoluta est voluntas. Is tamē patris imperium peregisse dicitur,quā nolle obedire pœnituit,& quod antè noluerat,rursum voluit,suaque sponte fecit, quod liberum erat facere nolle. Hoc si inuitus fecisset,inter non obedientes habendus esset,nō enim pro eo quod quis nolens,sed pro eo quod volens benefacit,laudem meretur atque gloriam. Voluntas ergo vt bene de deo mereri posit,libera ad pœnitentiam agendam accedat,non coacta, non vi aliqua compulsa. Deinde voluntariæ pœnitentiæ iungenda est submissæ mentis humilitas. Ille qui à patre recedendo peccauerat,veniam petendo,dixit: Non sum dignus vocari filius tuus,fac me sicut vnū de mercenariis tuis,ideo æquari fratri qui non deliquerat,vel etiam præferri meruit. Et publicanus dum cernuus orat,indignumque se iudicat in cœlum suspicere,Christo testante,rediit iustificatus,cœli ciuis futurus, qui peccati seruus fuerat. Sed si ne iustus quidem,nisi se humiliauerit,exaudietur,quanto minus peccator veniam impetrare poterit,nisi simul & pœniteat & humilietur? Hoc ipsum dominus à nobis exigens,clamat: Conuertimini ad me in toto corde vestro,in ieiunio,& fletu,& planctu,& scindite corda vestra,& non vestimenta vestra. Cor autem humiliatum,& intus pœnitentiæ dolore scissum,lachrymæ (si fieri potest) foris per ora manantes testentur. Mulieri peccatrici in Euangelio dimittuntur peccata multa,quia dilexit multum. Sed dilectionis huius testes lachrymæ erant, quibus pedes domini rigauit:capilli,quibus rigatos tersit:labia,quibus tersos osculatus est:vnguentum,quo illos post oscula vnxit. Mœror,humilitas,amor, simul mixta erant, omnium tamen causa fuerat amor,quo cōcupiuit cum ipso in gratiam redire,quem offenderat. Petrus quoq; apo-

Lucæ.15. Idem.15. Iohel.2. Lucæ.7. Matt.26.

apostolus negationis crimen fletibus diluit amaris, & qui ante lachrymas domino infidus extiterat, post lachrymas regni cœlestis claues ipso tradente accipere

Iacobi 4. meruit. Ad eiusmodi fletum Iacobus apostolus nos inuitat, dicens: Emundate manus peccatores, & purificate corda duplices animo, miseri estote, & lugete, & plorate, risus vester in luctum conuertatur, & gaudium in mœrorem. Humiliamini in conspectu domini, & exaltabit vos. Per hoc quod in fine subiunxit, docet pœnitentis lachrymas æterna consolatione esse dignas. Ea-

2. Cor. 7. dem Pauli sententia est, vbi ait: Quæ secundum deum tristitia est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur. Tristitiam verò istam atque fletum, ne leuitatis esse videātur, vitæ austerioris obseruatio comitari debet, vt quod per voluptatum illecebras peccatum est,

Matth. 7. per corporis afflictionem purgetur. Intrate, inquit dominus, per angustam portam, quia angusta & arcta via est quæ ducit ad vitam. Quòd si per viam istam sanctos & pios homines cœlum ascendisse credimus, quomodo qui peccauerunt id assequi posse sperant, nisi & ipsi per eam incesserint? Iob iustus nullius mortiferi delicti conscius, & qui summi dei verbis laudatus fuerat, præter illa quæ ad patientiæ probationem pertulit, saccum consui, inquit, super cutem meam, & operui cinere carnem meam, facies mea intumuit à fletu, & palpebræ meæ calligauerunt. Daniel inter prophetas egregius habitus est, visionum somniorumque intelligentia donatus est, puer adhuc senes iudicauit, & tamen ego Daniel, inquit, lugebam trium hebdoma-

Dan. 10. darum diebus, panem desiderabilem non comedi, & caro & vinum non introierunt in os meum, sed neq; vnguento vnctus sum. Quid de Iohanne Baptista dicam?

Iohannes Baptista. in matris vtero sanctificatus, de muliere genitus prælatus, plus quàm propheta habitus, deserti angustias volens patitur, pilis camelorum vestitur, zona pellicea

præ-

præcingitur,& in tam vili habitu vilius nutritur, locustas & mel syluestre comedens & aquam bibens, à vino autem & sicera se abstinens. Si ergo electorum dei talis in terra vita fuit nullius penè culpæ consciorum, quos labores, quas vigilias, quæ ieiunia, quas asperitates, nobis tot criminum inquinatione fœdatis non vltrò subeundas dixerim, vt mundemur? Veruntamen quorum durioris vitæ rigorem sponte susceptum imitari proposuerimus, eorum sequi debemus & mores. Frustra enim aliquis corpus exterius fatigationibus exercet, si mens intus non se omnino disponat, ita vitio abstinere, vt etiam diligenter incumbat studio virtutum. Ideo dictum est: Facite fructum dignum Matt.13. pœnitentiæ, quia maximè pœnitentibus conuenit, vt dimissis flagitiis, bene beatéque viuendi exercitationibus operam impendant, vt videlicet superbiam excludat humilitas, libidinem castitas, auaritiam liberalitas, crapulam abstinentia, otium labor, dolum simplicitas, odium charitas, & quicquid culpabile fuerat, contraria probitas compenset. Atque ita in cubilibus (vt Isaias ait) in quibus prius dracones habitabant, Isaiæ 35. orietur viror calami & iunci, & erit ibi semita, & via sancta vocabitur. Hoc est quod Apostolus nobis suadet, Thess.4. vt deponamus veterem hominem, qui corrumpitur per desideria erroris, & induamus nouum, qui secundum deum creatus est, in iustitia & sanctitate veritatis. Hac tali negotiatione talenta nobis credita duplicantur, & qui super pauca fidelis fuerit, super multa constitutus intrabit in gaudium domini sui. Super omnia verò cauendum est, nedum pœnitentiam mirè procrastinamus, pœnitentiæ tempus effluat, & in peccatorum luto adhuc defixos repente mors occupet. Vide igitur ne te iuuenilis fallat ætas, ne salubre corpus & robustæ vires decipiant. Nulli ætati parcit mors, & sicut senes ita & pueros rapit, quinimo rari admo-

admodum sunt, quos ad senectam vsque patitur peruenire. Plurimos præterea eadem dies sanos fortesq; incedere vidit, & exanimes concidere. Nulla vitæ securitas est, semper inter pericula versantium. Potes vel morbi vi, vel venenati cibi haustu, vel serpentis ictu, vel sicarij alicuius improuiso percussu, vel alio aliquo inopinato casu protinus extingui, denique quod multis accidit, potest & tibi. Idcirco sicut in Ecclesiastico

Eccle. 5.

scriptum est: Non tardes conuerti ad dominum, & ne differas de die in diem, subitò enim venit ira illius, & in tempore vindictæ disperdet te. Expectaris à domino, vt sceleris perpetrati te pœniteat, & mores vitio corruptos virtutis operibus cures ne pereas, tu verò tuimet oblitus, perire mauis quàm corrigi, & tam benignum dominum, tam pium patrem non cessas offendere. Iam tandem excute insaniam istam & resipisce ac saniore vsus consilio, rumpe moras omnes, pone finem flagitiis, & supplex veniam ora, vt deo miserante, dum miserendi superest tempus, mereri cœlestia incipias, cùm terrena spreueris. Quòd si cunctantem mors præuenerit (vide in quanto verseris discrimine) æternam, quæ pœnitentibus datur, beatitudinem amittes, & in ignem inextinguibilem, quo currunt obstinati, perpetuò cruciandus deiicieris. Nihil est quod magis cauere debes, ergo & nihil magis accelerare quàm pœnitentiam, per quam talia cauentur, & mutata sorte tam immensum malum vitatur, tam'que immensum bonum acquiritur. Hæc sunt igitur verè pœnitentis officia, quæ retulimus, vt videlicet volens non inuitus ad pœnitendum accedas, vt humilieris, vt lugeas, vt vitam magis laboriosam viuas, vt præterita peccata succedentium virtutum meritis compenses, vt'que in primis cures, ne pœnitendi tempus tarda conuersione imprudenter amittas. Ista tamen omnia cùm perfeceris, vide ne quid tibi tribuas, totum diuinæ gratiæ acceptum referre

ferre debes,& cum propheta dicere:Scio domine quia non est hominis via eius,nec viri est vt ambulet & dirigat gressus suos.Nam si humana fragilitas ad agendum pœnitentiam diuino non indigeret auxilio,Ieremias non orasset:Conuertere nos domine ad te & conuertemur,nec saluator dixisset:Sine me nihil potestis facere.Et:Nemo potest venire ad me,nisi pater qui misit me traxerit eum.Cui sententiæ Pauli apostoli dictum concordat,vbi ait:Non volentis neque currentis,sed miserentis est dei.Vnde Philippensibus etiam scripsit,dicens: Cum metu & tremore vestram salutem operamini.Deus est enim qui operatur in vobis & velle & perficere pro bona voluntate. Idem arroganter sese offerētem increpans ait:Quid habes quod non accepisti?si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis?

Thren.5. Iohan.15. Iohan.6. Philip.2. 1.Cor.4.

De obstinatione non admittentium pœnitentiam. Cap.13.

NVnc illos conueniamus,qui peccandi assuetudine obdurantur,quique graui aliquo execrandoque commisso crimine veniam desperant , & cum ad pœnitentium conuerti alteris arduum videatur,alteris,vanum,vtrique in propositio perditissimæ vitæ immobiles perseuerant.Enitendnm est,si modo possimus,quod irrationabiliter conceperunt,ratione discutere,qua fortasse compulsi,mortiferum venenum euomere curabunt quod hauserunt.Tu qui multum temporis peccando consumpsisti,& ætatem ad bene agendum datam, in delicijs,in luxurijs,in obscœnitatibus turpiter contriuisti quo excideris cogita,& vel in fine de regione longinqua incipe redire ad patrem quem reliquisti.Difficile est,inquis,ab vsitatis desistere , & pellem iam inueteratã serpentis more cum noua commu-

mutare. Sed nisi de Iudæa transieris ad Galilæam domini resurgentis gloriam videre non poteris. Tametsi hoc tibi difficillimum sit, incipe tamen, tenta, experire, quanto magis tardas, tanta rem factu difficiliorem reddes. Neque enim ad hanc difficultatem, quam causaris, nisi per moras dilationesq́ue conuersionis descendisti, quo longius abieris, durius erit reuerti, oneri quotidie addendo, nisi rursum de illo demere incipias, grauitate crescente opprimeris. Quandiu ergo pœnitentiam agere cunctaris, in dies deterior euadas necesse est, Iesu autem recedente de templo corporis tui (templum enim dei eras, dum innocenter viueres) non relinquetur lapis super lapidem qui non destruatur, omnis virtutum vis dissipabitur abscedente domino virtutis. Reliquum erit, vt vbi eradicata bona fuerint, inde exurgant mala, & de corrupto semine deterior exhuberet seges, & fiant nouissima tua prioribus peiora. Quanto ergo satius vt in tempore resipiscas, & cùm diu dormieris, iam tandem expergiscaris, atque à vitiis quæ sequeris auersus, incipias iter ingredi virtutis? Quod si parumper perpendere volueris, quantum lucri facturus es, si te corrigas, quantum boni consecuturus, multò certè alacrius festinantiusq́ue reditum expedies ad probitatem, quam ad nequitiam discessum hactenus expedisti. An tu ignoras iumenta onere grauata segnius à stabulis abire solere, celerius verò ad stabula remeare? & hoc quidem oneris deponendi pabuliq́ue sumendi gratia. Nunquid ipse minus prouidus pigritabis fascẽ istum peccatorum, quo premeris abiicere, & ad pastum cœlestis mannæ festinare? non quam veteres Israëlitæ manducauerunt in deserto & mortui sunt, sed qua qui rectè vsi fuerint, viuent in æternum. Consule igitur saluti tuæ dum licet. Nam quò tunc tendis, in vltima vię crepidine terribile pręcipitium est quò si corrueris, nunquam inde resurges.

Nulla

Nulla est enim redemptio in inferno. Quò autem à no bis reuocaris, inde aditus est ad cœlestem beatitudinē, ad angelorum gloriam, ad requiem gaudiumq́ue sanctorum. Nequaquam erit ita vt videtur difficile à prauis actionibus desistere, atque ad iustitiæ sanctitatisq; opera accingi, si vel malorum pœnam, vel bonorum æstimare libuerit premium. Præterea ignaui est profectò eiusce rei exequendæ difficultatem prætendere, quam sæpè à plurimis peractam fuisse constat. Matthæus ante apostolatum diu multumq́ue auaritiæ studio vectigalium publicorum conducturas factitauit, quo die autem à Christo vocatus est teloneum reliquit, & qui satis longum tempus mammonæ seruierat, statim fit dei seruus Christiq; Apostolus. Zachæus quoque ætatem in exigendis vsuris contriuerat, viso tandem domino, totum quod fœnore quæsitum erat, distribuere pauperibus cœpit, & illis quos aliquid defraudauerat satis facere. Eodem itaque die, quo finem criminum fecit, Christum domi suæ hospitem meruit habere. Multa id genus exempla tibi de scripturis possem proponere, si in his recensendis occupari vellem. Currentem per consueta vitia rotam affixo pœnitentiæ pax illo sistere non vales, si alij non pauci valuere? Serū est dies. at etiā nouissimis datur denarius sicut primis. Et mulier duodeuiginti ānos inclinata, ad cœlestē medicū tandē accedens extento dorso erigitur, quoniā eum qui mortuos ad vitā excitat, suam etiā infirmitatem q̄uis chronicā diutinamq; curare & posse credidit, & velle sperauit. Nunquā serum est salutē quęrere, cùm semper spes impetrandi suppetat, donec in corpore datur spirandi copia. Sed quia dierum nostrorū exitū nescimus, periculosissimū est postremū expectare, ne fortè is hodiernus vel crastinus sit, & tunc mori cogamur, cùm nos multum adhuc victuros credimus. Cęterū si conuersioni tuæ (vt potissimè fit) hoc obstat, quod violen-

Matth. 9.

Zachæus.

Lucæ 13.

violentæ admodum sensuum tuorum cupidini non potes resistere, da operam vt possis. Tolle concupiscendi occasiones, & membra scandalizantia abscide: auerte oculos ne videant quod ad peccandum prouocat, aures ne audiant, nares ne odorentur, os ne loquatur, manus ne contrectent. A pristinis quoq; sodalitijs ac societatibus paulatim te submoue, & iam honestiorũ deumq; timentium hominum lateri adhærere stude, consortio consilijsq; eorum vtere, quibus persuasus, is qui nũc es, esse desines. Nam si iuxta Apostoli sententiam, mala colloquia corrumpunt mores bonos, consequens est, vt bona colloquia malis moribus remedio sint. Verissimũ est enim quod in psalmo dicitur: Cum sancto sanctus
Psal. 17. eris, & cum viro innocente innocens eris, & cum electo electus eris, & cum peruerso peruertêris. Iubes me inquies, veteribus amicis nouos præferre? Imo malis bonos, & vt apertius dicam, inimicis amicos, & cum his quidem gratiam inire, illos relinquere. Vehementer enim erras, si ab ipsis te amari putas, qui ne sibi quidẽ amici esse censendi sunt, cum improbè incontinenterq; viuendo & se & te pariter perditum eant. Ergo vt a facinorosorum societate consortioq; discedas, & viris animi integritate conspicuis vti incipias hortamur, non vt amicos derelinquas. Quod si isti quorum nunc familiaritate delectaris, æqui atque honesti amici essent, & te ab eis amari faterer: cum autem te secum simul contempta virtute per deuia vitiorum trahant, audeo dicere (quis enim verum dicere non audet?) capitaliorem illis inimicum habes neminem. Talibus autem carere non posse, non eos deserendi difficultas facit, sed malè sibi consulendi stultitia. Quid enim illo homine dementius, qui mauult perire cum scelestis, quàm cum probatis viuere? Tu si tua salus tibi est curæ, vt esse debet, istos ipsos aut tecum simul si potes, ad pœnitentiam conuerte: Aut si non potes, fuge, ne vnà

cum

cum illis intereas. Melius est tibi mancum & claudum & altero carentem oculo intrare in paradisum, quàm duas manus & pedes & oculos habentem mitti in gehēnam. Melius est enim sine amicis gaudio perfrui sempiterno, quàm cum amicis tradi suppliciis. Quòd si decursæ in voluptatibus vitæ vsum abiicere tibi prorsus molestum est, quæso ne saltem pigeat talis vitæ qui tādem finis sit considerare. Siquidem prudentis est prouidere futura, & si bruta quoq; quædam animalia venturæ tempestatis præsaga, antequam erumpat procella, ad tranquilliora sibi loca confugiunt, minus te rationalem existimabo, si proposita voluptariis incontinentibusque tormenta tecum quandoq; non meditetis, vel cum meditaris non expauescas, teque ad eum vitæ statum conferas, in quo & de pœna securior esse possis, & de præmio certior. Noli ergo fieri sicut equus & mulus, in quibus non est intellectus ratione vtens. ad ea quæ futura sunt, mentem dirige, & ad salutis portum, dum euadendi naufragij spes est, vela conuerte. Vel si vsque adeò inualidus & eneruis es, vt ratem corporis tui regere nequeas, ora vt queas. Petite, inquit dominus, & dabitur vobis. Non potes excusare imbecillitatem, vbi auxilium tibi promittitur, si petieris. Quid igitur? mollescis ne iam ad pœnitentiam, an adhuc in proposito inolitæ peruersitatis obduras? Monstrata hactenus remedia si parum proficiunt, nunc demum minis tecum & terroribus (ne quid intentatum relinquatur) agam. Quid est quod viuis, cum morte magis dignus sis, nisi quia domino miserante expectaris vt melius viuas? quod si vltrà obstinatus esse pergis, cum ficu infructuosa succidêris, ne terram occupes: succidêris, inquam, & in ignem mittêris, & ardes, palmitis instar à vite abcisi, atque arefacti, omnique humore, quo reuiuiscere posset destituti. Abcisus quippe es à vera vite, & à Christo alienatus, quamdiu peccatis fi-

nem non ſtatuis, quandiu te creatorem tuum redemptorem'que offendere non pœnitet, quandiu non metuis dominum tuum, nec illi obtemperas, cui angeli in cœlo aſſiſtunt, quem ſancti omnes venerantur, omnes inferi contremiſcunt, qui eſt ſuper omnia potẽs, in omnibus ſapiens, omnium optimus, primus omnium, omnium'que poſtremus, neque initium habens, neque finẽ, benigniſſimus pœnitentium remunerator, ſeueriſſim9 obſtinatorum vltor ac punitor. Et cum tantus talis'que ſit, tu illum tibi iratum eſſe audes negligere? tu illum peccata peccatis cumulando ad vindictam non vereris prouocare, cum tamen à peccatis deſiſtendo placare poſſes. Ipſe enim per prophetam tibi pollicetur, nullam de tot offenſis vnquam ſe exprobraturum, ſi offendere deſieris, & ſecundum ſua pręcepta cœperis operari: neque eſſe ſuæ voluntatis aſſeuerat vt moriatur peccator, ſed vt conuertatur & viuat. Omnia ergo facit, vt ſaluti tuæ conſulat. Atque huc tendit quod præcepit, quòd promittit, quòd minatur, quòd flagellat, quòd delinquentem nõ ſtatim perimit, quòd aliquando etiã beneficiis ad pœnitentiam prouocat: Denique vt peccatoribus vitam daret, filium ſuum vnigenitum morti obtulit. Cuius quidem ſanguis, quemadmodum tunc omnes Adæ filios à peccato lauit, vt qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus ſit: ita nunc ſingulos emundat quoties nos deo peccaſſe pœnitet. Vtere tandem tantę erga te dilectionis beneficio, dum licet, dum tempus eſt, dum vita ſuppetit: ſi ſine illo deceſſeris, quis miſerebitur? Quære dominum dum inueniri poteſt, inuoca dum propè eſt: ne te poſtea ingratitudinis damnet, & tanquam ignauiſſimum vineæ ſuæ, hoc eſt animæ tuæ quam tibi commẽdauit, cultorem arguat dicens: Quid facere debui vineæ meæ & non feci? Expectaui vt faceret vuas, & fecit labruſcas. Deinde indignatus pœnam Eſaiæ. inferat quam ſubdit: Auferam ſepem eius, & erit in direptionem

reptionem, diruam maceriam eius, & erit in conculcationem, & ponam eam desertam, non putabitur, & non fodietur, & ascendent super eã vepres & spinæ, & nubibus mandabo ne pluant super eam. Sub hac vineæ metaphora tibi sermo texitur ô peccator. Nisi enim in tempore pœnitentiam egeris, postea iusto dei iudicio auferetur à te angelorum custodia, & dæmonib⁹ eris in prędam, tolletur sperãdi auxilij expectatio, & angustiis oppressus cruciaberis, omniq́ue ope destitutus, nec pœnitentiæ falce poteris amputare nequitias peccatorum, nec cordis compunctione aliquid leuamenti promereri, sed operiet te omnibus spinis asperior penarum congeries, & nemo sanctorum pro te vltrà deprecabitur. Hi enim sunt nubes cœli qui super nos orationum suarum imbrem manantes, faciunt vt tam diu ad pœnitẽtiam expectemur. Expectaris & tu, sed si moram feceris, ab Apostolo quoque audies. Ignoras quoniam benignitas dei ad pœnitentiam te adducit? Secundum autem duritiam tuam & impœnitens cor tuum, thesaurizas tibi iram in die iræ & reuelationis iusti iudicij dei, qui reddet vnicuiq; secundum opera eius. Romano. 2.

Ad desperantem exhortatio. Cap. 14.

NVnc ad te conuertor magni atque ingentis criminis conscie, qui te nullo modo veniam posse mereri existimas, nec perpendis quod dei misericordia multo maior sit omnib⁹ peccatis. Nihil est quod illa non delebit, si te commissi pœnituerit, semper parata est ad condonandum, si tu paratus es ad pœnitentiam agendam. Quòd autem Christus dixit, blasphemiam in spiritum sanctum irremissibilem esse multi dubitant, vtrum intelligendum sit, quod nunquam dimittatur, an quod difficulter, vsque adeò existimãt, si Peccatũ in spiritum sanctum.

pœnitentia adsit, nihil obstare, quin benignitas diuina præstet veniam. Quale igitur vel quàm magnum esse potest scelus tuum, quod te ad desperationem remissionis quiuit compellere, & de deo non rectè sentire, vt tibi pœnitenti parcere omninò nolit, cum nũquam ad pœnitentiam conuersis & in ipsum confidentibus non ignoscat. Si adulterium, si homicidium perpetrasti, vtrumque Dauidi, cum se peccasse doluisset, est remissum. Si fœnore & vsuris rem quæsisti, hoc Matthæo Zachæoque, fuit condonatum. Si persecutus es ecclesiã dei, de hoc facta est gratia Paulo: Si pernegasti dei filiũ de hoc Petro fuit venia data. Si stellas adorasti, si diis alienis templa arasque posuisti, si obseruasti somnia maleficiisque credidisti, si in dei seruos cædibus es grassatu, ista omnia Manasses fecerat, & tamen cum eum pœnituisset, veniamque orasset exauditus est hostiliq; iugo liberatus, regnũ recuperauit quod amiserat. Nullum ergo tam immane facinus committi potest, quod pœnitentibus miseratio non ignoscat diuina. Et cùm ita sit, nõne stultissimũ est id desperare quod plurimis cõcessum fuisse nõ ignoras? Cæterùm, neq; pœnitentia ipsa peccati quicquam prodest veniam desperanti, cum hæc ipsa desperatio peccatum tale sit vt omne pœnitudinis meritum euacuet atque irritet. Nihil profuit Caino fratricidæ, quod à domino coargutus doleret, quia clementiæ diuinæ derogauit, dicens: Maior est iniquitas mea quàm vt veniam merear. Nihil Iudam proditorem iuuit suus pro commisso dolor neque confessio, cum diceret: Peccaui, tradẽs sanguinem iustum. Quoniam cum de dei misericordia desperasset, tristitia superatus, laqueo mortem sibi consciuit. Pœnitenti igitur & petenti venia datur: desperãti verò neque in hoc seculo neque in futuro parcitur. Quidnam igitur te vltro perdis desperando, cum iam certò scias esse locum veniæ si veniam poposceris pœnitẽdo? Cur non

Dauid. Matthæo. Zach. Manasses. Cainus. Iudas.

non potius cum Dauide peccatum ſuum lugente, excla
mas: Miſerere mei deus ſecundum magnam miſericor- Pſal. 50.
diam tuam: & ſecundum multitudinem miſerationũ
tuarum dele iniquitatem meam. Magna miſericordia
magnum delet crimen, & miſerationum multitudo
multitudinem remittit peccatorum. Dominus clamat:
Nolo mortem peccatoris, ſed vt conuertatur & viuat,
& tu mori mauis quàm conuerti, & veniam deſperare
quàm poſcere? Dominus ſoluit compeditos, dominus
erigit eliſos, & tu tam mortifero peccati vinculo non
vis abſolui? tam graui caſu eliſus nõ curas erigi de me-
dico, qui omnes in ſe confidentes in vnico verbo ſanat,
diffidis? Graue eſt, inquis, peccatum meum, nũquid gra-
uius quàm iſtorum, quorum modo mentionẽ fecimus?
quibus tamen quod nequiter deliquerant clementer
dimiſſum conſtat. Nunquid etiam grauius eſt peccatũ
tuum quàm cœlum, quàm terra, quàm mare, ſed qui po
tuit creare iſta, nõ poterit ſceleris tui põdus eleuare, &
vbi abundauit delictum, ibi gratiam abundare facere?
Nonne illi quoque qui dicebat: Iniquitates meæ ſuper
greſſę ſunt caput meum, & ſicut onus graue grauatæ
ſunt ſuper me, precatus eſt, dicens: Domine ne in furo-
re tuo arguas me, neque in ira tua corripias me? Haud
ita oraſſet, niſi ſpem haberet impetrandi quod orabat,
ſperauit & orauit, & voti compos factus eſt. Nonne etiã
Hieroſolymæ vrbi grauiſſimum idololatriæ crimen Ierem. 2.
exprobrans deus, dixerat: Si laueris te nitro & multi-
plicaueris tibi herbam Borith, maculata es in iniqui-
tate tua coram me, poſtea tamẽ ne de peccati remiſſio-
ne diffideret: Fornicata es, inquit, cum amatoribus mul Zacha. 5.
tis, tamen reuertere ad me, & ego ſuſcipiam te, ſed re-
uerti voluiſſent, aggrauaſſentque ſcelus mentis obſti-
natione eorum impietatem plumbi maſſa onerari vi-
dit Zacharias propheta, dominoque vlciſcẽte vrbs paſ
ſa eſt excidium, & illi captiui ducti in Chaldæam. In-

ternitione quidem deleri merebantur, sed dominus tẽ perauit iram, vt postea ostenderet etiam in obstinatos clementiam. Postquam enim eos pœnitere cœpit, peccata confitendo, misericordiam'que dei implorando ipso fauente de seruitutis iugo liberati atque ad patrium solum postliminio reuersi instaurata ciuitate temploque erecto sortis pristinæ statu frui cœpere. Iam ergo vides (nisi adeò cæcus es, vt nihil veri videas) quia nulla est prorsus tanta delicti alicuius magnitudo, tanta grauitas, quàm dei misericordia à pœnitentibus requisita non minuat, non eleuet, nõ denique ad nihilum redigat. Soli hanc consequi nequeunt, qui de ipsa desperant. Licet igitur te peccasse pœniteat, nisi etiam peccati veniam desperasse pœnituerit, cum impœnitentibus computaberis. Quamobrem festina deponere dementiam istam animi, vt flagitij tui magnitudine diuinæ clementiæ immensitatem putes inferiorem. Deus pater misericordiarum est, miserationum suarum non est numerus. Spera in illo. Sperantes in domino misericordia circundabit, dum te pœnitet, dum speras, dum precaris, etiam sancti pro te orant, angeli vota tua offerunt deo, Christus ipse pro te patrem interpellat, dicẽte Iohanne Apostolo: Aduocatum habemus apud patrem, Iesum Christum iustum, & ipse est propitiatio p̄ peccatis nostris, non pro nostris autem tantum, sed etiã pro totius mundi. Desperantium verò Christus nõ aduocatus est, sed iudex. Considera igitur vtrum tibi sit melius veniam sperare vt Christi patrocinio subleueris, an desperare, vt eiusdem iudicio damneris & in æternum pereas. Hactenus de pœnitentia, nunc de confessione peccatorum, quæ pœnitentiam comitari debet, aliquid memoremus.

1. Iohan. 2.

De pecca-

De peccatorum confessione. Cap. 15.

TRia sunt peccatorum genera, aut enim peccamus cogitatione aut verbo aut opere. Per ista mentē discurrendo, postquàm conscientiam diligenter accurateq́ue examinauerimus, tam de omnibus quàm de singulis, in quibus Deo vel proximo aliqua illata est iniuria dolentes mœstiq́ue in primis, & antè sacerdotem veluti ante Christum reuerenter genibus prouoluti cuncta illi exponamus, occultemus nihil. Manifestanda est enim medico ægritudo, vt ille adhibitis remediis instauret sanitatem. Illi autem animarum nostrarum medici sunt, quibus concessa est soluendi ligandiq́ue potestas, ab eo qui dixit: Accipite spiritum sanctum. Quorum remiseritis peccata, remissa erunt: & quorum retinueritis, retenta sunt. Ab eo, inquam, qui est sacerdos in æternum, quiq́ue in cœlum ascendens, vicarios nobis in terra reliquit ipsos sacerdotes, & Petro curam ouium suarum pastor bonus commendans, atque claues regni cœlestis tradens, dixit: Quodcunq; solueris super terram, erit solutum & in cœlis, & quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlis. Non dubitemus igitur, quin peccatum illud deletū sit quodcunque Christi sacerdotes ritè dimiserint. Ab eo eius soluendi atque ligandi acceperūt, qui potest omnia, & per quem facta sunt omnia in cœlo & in terra & in omnibus abyssis. Ipsi iudicent inter lepram & lepram, ipsi peccatorum nostrorum morbos curent, ipsi nos ad æternam transmittant salutem, suppeditantes quicquid ad eam assequendam nobis necessarium fuerit. Necessarium est autem baptismo ablui, chrismate inungi, sed quoniam etiam post hæc in multis delinquimus, nihil deinde ita necessarium est, vt peccatorū

Iohan. 20.

Matth. 16.

Matt. 18.

eum pœnitentia confessio. Hac sola quoties cadimus, erigimur & stamus. Baptismus quidē sordes ante se contractas eluit semel, confessio semper. Cæterùm, quod etiam per martyrium aboleantur peccata non ambigimus, domino dicente: Qui perdiderit animam suam propter me & Euangelium, saluam faciet eam, & per eleemosynarum largitatem, cum idem dicat: Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis, & per iniuriarū condonationē quia scriptum est: Si dimiseritis ex corde fratribus vestris peccata ipsorum, & pater vester cœlestis dimittet vobis peccata vestra & per exhortandi studium, quo alios à flagitio ad virtutem reuocare nitimur, quia dicitur: Si quis conuerti fecerit peccatorem ab errore viæ suæ, saluat animam eius & operit multitudinem peccatorum: & si qua alia sunt per quæ remitti crimen dicatur, non ideò pœnitentiæ confessionis'que sacramentum excludi putes, nec sine ipso te saluandum credas, si talia feceris: nisi enim peccasse pœnituerit, nihil ista proderunt. Peccato deus offenditur. Quòd si pro peccato quo deum offendisti, non doleas, careas charitate, sine qua (teste Paulo Apostolo, in quo Christus locutus est) nec corpus tradere vt ardeat, nec facultates in cibos pauperum distribuere, nec hominū angelorum'que linguis loqui, nec fide montes transferre, quicquam prodesse poterit. Pœnitentiam itaq; agere oportet, & illa non omittere, quicquid enim piè sancte'que agitur, appendix pœnitentiæ est & pro culpa satisfactio, vt purgatorij pœna vel breuior sit, vel nulla, si plenè in vita satisfactum fuerit, vel etiam vt post culpæ pœnæ'que abolitionem plus gloriæ in cœlo mereri possint, qui hîc benefecerit. Restat vt dicta euāgelica, quę memorauimus, quæ'que illis similia sunt, ita intelligantur, vt si fiant quæ in ipsis præcipiuntur, peccatori ad emundationem adiumento fore, si tamen pręcesserit pœnitentia, cum confitendi proposito, quando

Marci.8.
Lucæ.11.
Matth.6.
Marc.11.
Iacobi 5.

fuerit opportunum. Igitur sic charitas ipsa fundamentum & consummatio virtutum est, ita pœnitentia finis esse debet pecccandi beneq́ue agendi initium, vt cætera feliciter succedāt deóque grata atque accepta sint: Si quis tamen solam pœnitentiam sibi sufficere credēs confessionem respueret, in hæreticorum numero ponendus esset, neque ei profectè prodesse potuisset pœnitentia ab ecclesiæ corpore separato. Separatum enim à corpore membrum non viuificatur, sed quàm diu diuisum est, manet in morte. Confessionis autem sacramētum tam veteribus quàm nouis hominibus commune est. Primi parentes nostri Adam & Eua cum peccassent peccatū suū confiteri coacti sunt, deo interrogāte quare fecerint quod facere interdicti erant, & illis respondētibus qualiter in id criminis incidissent. Voluit itaque deus à primo homine confessionis inchoare mysterium, vt ostenderet nulli posterorum claudi confugiū ad veniam, quod apertum esset primis. Quamobrem & ab his descendentium Israëlitarum mos fuit, quoties ærumnis oppressi essent, dei opem implorare cilicio cōtegi, cinere conspergi, ieiunio corpus affligere, & præter hæc peccata confiteri, sic humiliati deo miserante angustiis liberabantur, & à peccatis quidem absoluti abibant, præter originis culpam, qua absolui non poterant, donec redemptor in lege promissus nō venisset. Quare nec illorum confessio in lege potuit esse ita plena (nihil enim ad perfectum adduxit lex) vt est nostra in euangelio cum illa in parte manca sit, hæc per omnia integra & perfecta. Illa simul multorum, hæc singulorum, illa deo audiente tantum, hæc etiam dei sacerdote examinante & ab omnibus absoluente. Nondum enim illis mediator venerat Christus dominus, per quem nobis reseratus est aditus ad cœlestia, & cuius cruore à corruptæ originis culpa expiati, in sancta cepimus introire, & hæredes fieri non terreni & tempo-

Gene. 3.

ralis regni, vt illi, sed cœlestis & æterni. Ne igitur tanti erga humanum genus beneficij memoriam vlla vnquã deleret obliuio, mediatoris atque redemptoris Christi locum in terra tenere ceperunt sacerdotes. Per eos ipse verus agnus pro nobis semel oblatus quotidie offertur. Per eos ecclesiæ sacramenta participamus, remissionem'que accipimus peccatorum, & postquam his penitus mundati vita ista decedim⁹ non iam ad inferos, vt veteres illi, sed ad cœlestem patriam, vt in Christo renouati transmigramus. Tantæ igitur virtutis est nostra confessio, vt non solùm de peccatoribus iustos faciat, sed etiam de terrenis cœlestes, de mortalibus immortales, de miseriis felices. Hæc enim confessio pec-

Isaiæ.38. cata delet, & animam à morte liberat, quod ostendit Ezechias ad dominum dicens: Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ, tu autem erui sti animam meam vt non periret, proiecisti post tergum tuum omnia peccata mea. Idem testatur Psalmista cum ait: Dixi confitebor aduersum me iniustitiam meam domino, & tu remisisti impietatem peccati mei. Per hanc dum preces effundimus, voti compotes effici

Psal.31. mur, eodem propheta dicente: Vias meas enunciaui ti-

Hsal.118. bi, & exaudisti me. Per hanc praui cogitatus dissipan-

Lucæ.15. tur, & qui boni sunt, succedunt. Sicut Salomon in Prouerbiis affirmat, dicẽs: Reuela domino opera tua & dirigentur cogitationes tuæ. Hæc denique sancta confessio diabolo nos ereptos reddit deo, & de filiis tenebrarum filios efficit lucis. Ille qui luxuriosè viuendo bona consumpserat, ita vt porcos pasceret, ad patrem supplex confugiens, ac se peccasse confitens, amplexum osculum que patris accipere meruit, & stolam, & annulum, & calciamenta, & cõuiuium. Nihil quod malè egerat exprobratur ei, sed humilis confessionis merito in hæreditatem cum omni lætitiæ ambitu fuit admissus, ingẽgenti calamitate in summam beatitudinem commutata. In

ta. In integrum itaque restituitur gratia, cum peccator per pœnitentiam & confessionem humiliatur. Postremò, quicquid diximus de pœnitentia, idem de confessione est sentiendum. Neque enim perfecta esse potest pœnitentia sine proposito confitendi, neque vtilis confessio absque pœnitentiæ admixitione.

De his qui confiteri negligunt. Cap. 16.

DE illis verò qui tam salutiferam peccatorum cõfessionem peruicaciter deuitant, à via virtutis ꝑpetuò aberrant, quia in tenebris manent, neque quo tendere debeant satis perspiciũt, scriptum est: Qui absconderit scelera sua, non dirigetur: qui autem confessus fuerit & reliquerit ea, misericordiam consequetur. Quid autem prodest id celare hominem, quod nõ latet deum? Peccata enim quæ nunc vni sacerdoti abscondis, in die iudicij omnibus manifesta erunt dicente domino: Reuelabo pudenda tua, in facie tua. Coram vno modo non vis erubescere? coram plurimis postea confundêris. Omni tamen verecundiæ tuę molestia intolerabilior erit iudicis aduersum te seueritas atque cognitio, ea tę peccatis grauatum in barathrum detrudet inferni: vt qui confessionis beneficio per misericordiam dei oblato vti noluisti, terribiles infinitosq; cruciatus patiaris per iustitiam, dicente Osee propheta: Colligata est iniquitas Ephraim, absconditum peccatum eius, dolores parturientis veniunt ei. Talis itaq; merces illius erit, cuius peccatum nunc absconditum est nolentis illud secundum diuinæ humanæque legis præscriptum cõfiteri, palamque alteri facere. Nam siue timore, siue pudore, id faciat, non excusabitur. Magis enim deum timere debuit quàm homines, & potius contem-

Prouer. 18.
Naum. 3.
Osee. 13.

contempto rubore purificari velle, quàm subtracta con fessione sordescere. Porrò, sicut hi qui nunc scelerum suorum pœnitentes propria confessione se accusant, angelorum patrocinio subleuati erunt vt beati sint, ita qui errata suo modo dissimulant, à diabolo tandem accusabuntur, vt Christi iudicio condemnentur. Curramus igitur totis affectibus ad portum salutis, ne delictorum tempestatibus acti mergamur in profundum. Doleamus quod peccando p̄uaricati sumus diuina mãdata, & cum certa emendandi, satisfaciendi'que destinatione singula quæque quibus offendimus, confiteamur. Alioqui ne illa quidem quæ benefacimus, proderunt ad beatitudinem cõsequendam, nisi de malis quæ commisimus tristemur, eadem'que sacerdoti indicem⁹, vt volentes moneat, vt sustinere paratos castiget, multa'que pro delictis, quæ sibi aptior videbitur imposita, mundos puros'que restituat, ecclesiæ deo'que recõciliet.
1. Iohan. 1. Si enim confiteamur peccata nostra (vt Ioannes Apostolus inquit) fidelis est & iustus dominus, vt remittat nobis peccata nostra, & emundet nos ab omni iniquitate. Remissio minuit culpam, emundatio tollit pœnam & confert beatitudinem, dicente domino: Beati mundo corde, quoniam ipsi deum videbunt.

De sacramento corporis Christi. *Caput* 17.

POenitentes de iis, quibus te offendimus domine, & eadem sacerdoti tuo confessi, atque ab ipso cui tu soluendi potestatem dedisti, absoluti, ad mensam saluberrimi conuiuij tui accedimus, vt corpori & sanguini tuo communicemus. Indigni quidem, sed tamen abs te inuitati, qui infirmitati nostræ præsentaneũ porrigens remedium, sacratissimum corpus tuũ sub specie
Mat. 26. panis. Accipite, inquit, & comedite, hoc est corpus meũ.

Deinde

Deinde preciosum sanguinem tuum sub specie vini in calice infusum propinans, ait: Bibite ex hoc omnes, hic est enim sanguis meus noui testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Et antè per Salomonem in Prouerbiis hortatus es, dicens: Venite & comedite panem meum, & bibite vinum quod miscui vobis. Prouer.9. Ad tuum ergo conuiuium à te inuitati, à te vocati accedimus, cum plena fide, cum indubitata credulitate confitentes, panem & vinum tuis verbis à tuo sacerdote consecratum, tuum esse corpus, tuum esse sanguinē. Tu enim ipse qui veritas es, hoc testaris & affirmas, cui vel minimum refragari infidelitatis crimen est. Panis vini'que figuram oculis cernimus, odorem naribus haurimus, saporem ore gustamus, duritiem atque liquorem tactu sentimus, & tamen nō nostris sensibus, sed tuo testimonio credimus. Omnis enim homo mendax, tu solus verax, tu ipsa veritas, quæ nec decipi potest, nec decipere. Nos itaque corpus tuum clementissimè domine, & tuum sanguinem aliena specie velatum fideliter accipimus, nec omnino qua ratione id fieri possit, quærimus, aut quomodo panis vini'que substantia in substātiam corporis & sanguinis tui transeat, cum accidentia non mutentur, scrutamur. Maius est enim miraculum istud, quàm vt humano ingenio vel scientia comprehendi possit, te tamen tradente verum esse credimus, etiam quòd intelligere quomodo verum esse possit, nequimus. Etenim suis finibus circunscriptus est intellectus noster, tuæ autem potentiæ, tuæ sapientiæ nullus est finis, nulla circumscriptio: omnem numerum, omnē excedit modum. Stultus est igitur, qui tanti mysterij altitudinem se deprehendisse putat, nisi ipse reueles, ipse aperias, ipse illum tam singularis intelligentiæ efficias capacem. Nos interim non ideò credimus panem & vinum in substantiam tui corporis & sanguinis trāsmutari: quia & vxor Loth versa sit in statuam salis, & virga

virga Moysi in colubrum,& cibus atque potus in carnem & sanguinem animalis:nam simul cum accidentibus ista mutata sunt,sed quia nihil verius esse nouimus his, quæ te docente dicere contingit.Confitemur te esse verbum per quod facta sunt omnia,& sine quo factũ est nihil. Quid ergo factu tibi impossibile,si modo illud vt fiat,tuæ conuenit maiestati?Absit igitur vt quicquam dubitemus de tam mirabili stupendóque sacramento,cuius tu & autor es,& testis.In quo magis mirari licet tuæ in nos benignitatis magnitudinem, quàm incomprehensibile operis arcanum.Tu te nobis domine præstas in cibum,qui te pro nobis supra crucem obtulisti in sacrificiũ,sed ibi visibilis & passibilis & mortalis apparebas,hîc lates gloriosus & deuicta iam morte triumphans. Ibi abscondita erat in homine diuinitas, hîc in panis viníque figura celatur & humanitas. Sed licet neutrum cernant oculi,vtrunque tamen confitetur fides.Tu hic totus es,qui & in cœlo es totus, cœlestia non derelinquens & terrena visitans. Nam & in cœlum ascensurus,te quotidie nobiscum fore promiseras vsque ad seculi consummationem. Itaque & nobiscum es domine in terra, & cum patre in cœlo,nobiscũ in specie aliena,cum patre in propria,in terra mundãs peccatores,in cœlo mundatos suscipiens. Cœlum & terram imples tua diuinitate,& quoniam ei tua iuncta est humanitas,vbicunque diuinitas est,illic si volueris, & humanitatem tuam esse necesse est.Quid ergo mirum, si in multis locis es qui in vno, qui in pluribus hostiis, qui in vna?Porrò cum tibi placuisset,ineffabili corporis & sanguinis tui sacramento fideles tuos pascere & tibi vnire sub panis viníque figura latere voluisti,vt nemo horreret gustare,quod fideliter gustatum beatitudinem conferret.Primus Melchisedec in sacrificio panem & vinum obtulit. Inde tu diceris in æternum sacerdos,non secundum ritum eorum qui pecora sacrificabant

Mat.vlti.

Gene.14.

cabant

cabant, sed secundum ordinem Melchisedec, qui pane vinoque litauit. Illius tamen sacrificium signum & vmbra fuit, tuum autem veritas est & lux, tuum istud & prophetæ futurum prædicauerunt, & figuræ significarũt, vt in eo credendo, quod & vetustas promitteret, & nouitas exhiberet, fides nostra stabiliretur atq; firmaretur magis. Ab Isaia prędictum audimus. Et faciet dominus exercituum omnibus populis in monte hoc conuiuium pinguium, conuiuium vindemiæ, pinguium medullatorum, vindemiæ defecatæ. Et ab Ieremia: Omnis laguncula implebitur vino. Et ab Ezechiele: Vocabo frumentum & multiplicabo illud, & non ponam vobis famem. Et ab Osee, Conuertentur sedentes in vmbra eius, viuent tritico, & germinabunt quasi vinea, memoriale eius sicut vinũ Libani. Et à Zacharia, Quid enim bonum eius est, & quid pulchrum eius, nisi frumenta electorum, & vinum germinans virgines. Et à Malachia, In omni loco sacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda, quia magnum nomen meum in gentibus, dicit dominus exercituum. Figuræ autem atque signa fuere, sacrificium Melchisedec sacerdotis, manna in deserto, agnus paschalis, hostia sanctorũ oblata pro peccato, hostia pacificorum oblata domino, subcinericius panis Eliæ in itinere, panes propositionis in templo. Quicquid in his fuit significatum, in tui domine glorificati corporis sacramento credimus impletum, atque ideò non quòd videmus in eo, sed quod credimus adoramus, vt Petri Apostoli tui promissum te donante nobis persoluatur dicentis. In quem nunc non videndo creditis, credentes exultabitis lætitia inenarrabili & glorificata, reportantes finẽ fidei vestræ salutem animarum vestrarum. Hoc illud est quod & ipse dixeras: Beati qui non viderunt & crediderunt. Accedimus etiã ad te domine cum timore & humilitate. Tu es enim ille, de quo in Psalmo est dictum. Escam dedit timentibus se.

Isaiæ.25. Ieremiæ.13. Ezech.36. Osee.14. Zach.9. Malach.1. 1.Pet.1. Psal.110.

tibus fo. Tu das teipsum his qui maiestatem tuam offendere metuunt, & eidem in omnibus obsequi desiderant. Accedimus ad te, in amorem tuum insinuari cupientes, tu quippe das escam esurientibus, vt dulcedine charitatis tuæ satientur, quam esuriunt.
1.Reg.21. Accedimus cum continentiæ castitatisque proposito. Nam si non licuit Dauidi & iis qui cum illo erant, edere de panibus sanctificatis, nisi cum se à consuetudine mulierum expiassent, quanto continentiorem esse oportet eum, qui castum corpus tuũ, de casta sumptum virgine, & tibi vnitum esurus accedit? Et si de hostia pacificorum vesci iubetur qui fuerit mundus, quanto conuenit esse illum mundiorem, qui te omnis munditiæ fõtem, omnis gratiæ autorem cupit haurire? Tu es panis
Leuit.7. viuus, vitam nobis donans quam nõ habemus, & à morte liberans quam timemus. Ais enim: Ego sum panis vi
1.Ioan.6. tæ, patres vestri manducauerunt manna in deserto & mortui sunt, hic est panis de cœlo descendens vt si quis ex ipso manducauerit, non moriatur. Ego sum panis viuus qui de cœlo descendi. Si quis manducauerit, ex hoc pane, viuet in æternum, & panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Nihil est domine tua ista oblatione melius, nihil pulchrius, nihil dulcius, nihil iucundius. Quid est bonum eius, inquit Zacharias, & quid pulchrum eius nisi frumentum electorum, & vinũ germinans virgines. Bonus & pulcher es non reprobis, sed
Zach.9. electis, & fidei virginitatem consecutis, non hæreticis
Psal.80. à sponsa tua ecclesia alienatis atque fornicãtibus. Tui præterea sacramenti dulcedo, à Psalmista mel dicitur: quoniã nihil aliud in terra gustu dulcius inuenit, cuius nomine illam exprimeret. Cibauit illos (inquit) ex adi-
Psal.77. pe frumenti, & de petra melle saturauit eos. Idem ali-
Ibidem. bi: Gustate & videte quoniam suauis est dominus. Tu tua ista suauitate, isto melle, in cœlo reficis angelos, animasque sanctas, & mortales pascis in terra. Vnde

dicitur: Panem cœli dedit eis, panem angelorum manducauit homo. Postremò quòd cibus iste ac potus, quē abs te nobis datū, pro maximo munere accipimus, gaudere nos & exultare faciat, Psalmista testatus est, dicēs: Educas panem de terra, & vinum lætificet cor hominis. Cùm ergo mysticum alimentum istud tantum ac tale sit, meritò quidem eucharistiam, id est, bonam gratiam vocant: Se enim piè sumentibus magnam multiplicem'que confert gratiam, & ad summam vsque prouehit beatitudinem. Te quippe in ipso sumimus, qui totius boni largitor es, toti⁹ distributor felicitatis atque gloriæ. tu sub aliena specie latens, & delicta nostra purgas, & purgatos ad purius viuendi studium dirigis. Quod si in Leuitico quicquid tetigerit carnes hostiæ pro peccato oblatæ, sanctificari dicitur, quis dubitat, quin istud quod præcessit in figura, cumulatius impleatur in veritate? Tu ille qui solo tactu leprosum mundasti, mulierem sanguine fluentem curasti, puellam mortuam ad vitam reuocasti, vt ostenderes in te esse virtutem peccata præterita delendi, futura cauēdi, & qui in peccatis mortui iacent, ad spem vitæ æternæ erigendi. Tua præterea in Ecclesiastico vox est: Qui edūt me adhuc esurient: & qui bibunt me, adhuc sitient. Esuries ista & sitis, desiderium tui est, quo desiderio qui affecti fuerint, beati erunt, quia saturabuntur. Incipient enim repleri virtutibus, qui antè vitiis referti erant, vt fiat quod in psalmo dicitur: A fructu frumenti vini & olei multiplicati sunt, quod vt nobis cōtingat, ipse ꝑ prophetam hortaris, dicens: Dilata os tuum, & implebo illud. Qui paratior accedit, magis dilatatur, & qui magis dilatatur, magis & impletur. Cùm autem implebimur, tunc præcipuè ad te diligendum accendimur. Hoc propheta spiritualiter expertus, admiratur, & ait. Impinguasti in oleo caput meum, & calix meus inebrians quàm præclarus. Sed oleum, quia lucernis additur,

Psal. 77.
Leui. 6.
Luc. 5.
Eccle. 24.
Psal. 4.
Psal. 80.
Psal. 22.

ditur, mentis illuminationem signare videtur, vt qui prius in tenebris ignorantiæ erant, iam intelligentiæ donum attingant, perinde atque illi, quorum oculi tenebantur ne te agnoscerent, & postea quidem cognouerunt, dum te ad suum diuertere hospitium cogunt, dũ te aperiente scripturas discunt, per panis fracti sacramentum in tui agnitionem se venisse confessi sunt. Huius panis virtute animam quoque effici pulcherrimã Ezechielis prophetæ testimonio discimus, dicentis:
Ezech.16. Similam & mel & oleum comedisti, & decora facta es vehementer nimis. Ex hoc præterea ad resistendum diabolo vires acquirimus, & contra carnis certamina efficimur fortiores, dicente propheta: Parasti in conspectu meo mensam aduersus eos qui tribulant me. De-
Psal.22. mum victo diabolo, & spiritu carni dominante, multa animi pace, multa quiete fruimur, iuxta illud: Qui ponit fines tuos pacem, & adipe frumenti faciat te. Et
Psal.147. quid est vsquam virtutis, quid gratiæ, quid felicitatis domine Iesu Christe, quod tibi dignè communicantes non adipiscimur? Tu in nobis es, & nos in te, quoties tuo cibo & tuo potu anima nostra reficitur. Ais enim:
Ioan.6. Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus: qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinẽ, in me manet, & ego in illo. Et quoniam vita es, in te manentes, teque in nobis manentem habẽtes, viuimus in æternum. Quamobrem subiungens, inquis: Sicut misit me viuens pater, & ego viuo propter patrem, & qui manducat me, & ipse viuet propter me. Reliquũ est vt
Ibidem. sic viuendo beatitudine fruamur perpetua & æterna. Idcircò vt illam nobis conferas, mones & ais: Operamini non cibum qui perit, sed qui permanet in vitam æternam, quem filius hominis dabit vobis: hunc enim pater signauit deus. Et iterum: Ego sum panis vitæ, qui venit ad me, non esuriet: & qui credit in me, non sitiet in æternum. Ad beatos ista pertinere, etiam Apoca-

lypsis

lypsis docet, vbi dicitur: Non esurient neque sitient amplius, neque cadet super illos sol, neque vllus æstus: quoniam agnus qui in medio throni est, reget illos, & deducet eos ad vitæ fontes aquarum, & absterget deus omnem lachrymam ab oculis eorum. Quas ergo tibi gratias benignissimè domine, pro tam immenso munere agemus? quæ præconia, quas laudes persoluemus? Nihil aliud à nobis exigere videris, quàm ne polluto ore tua dona contaminemus. Ad hoc etiam, nisi te imbecillitatem nostram adiuuante, præstare nequimus. Tu ipse igitur, qui tam liberaliter ad epulas tuas nos inuitas, da vt semper ad illas digni veniamus, vtque tua carne ac tuo sanguine cum quanta conuenit mentis & corporis puritate reficiamur, quodque ad memoriam tuæ passionis & nostræ redemptionis constituisti, dicens: Hoc facite in meam commemorationem, præsta vt quotidie insta meditantes, nullo die, nulla hora, nullo temporis momento obliuiscamur tui. Apoca. 7.

In eos qui sacramentum malè sumunt. Cap. 18.

CVm igitur tanti emolumenti sit, tantæque felicitatis, vero pane ac vero potu isto vti, non miseri sunt & infelices, qui vel indigni ad sumendum accedunt, vel omnino sumere contemnunt. Indignè autem accedunt, qui pœnitentiam peccatorum, vt debẽt, non egerunt, nec satis diligentes in confitendis reatibus fuere, neque ab omnibus continendi sese propositum habent. Si conscientia tua te accusat, cur pollutus agni purissimi carnem gustando inquinas? Non culpã sic agendo diluis, sed grauas & in maximum te præcipitas scelus. Audi Apostolum dicentem: Quicunque mã ducauerit panem, & biberit calicem domini indignè, reus erit corporis & sãguinis domini. Probet aũt seipsũ homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Q 1. Cor. 11.

enim manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit, non diiudicans corpus domini. Quid est reum esse corporis & sanguinis domini, nisi illis fieri similem qui saluatorem contumeliis affectum crucifixerunt? Verbis illi petulãtibus insultabant, tu gustu temerario offendis: flagellis illi percutiebãt, tu manibus immundis contrectando violas: crucifigebant illi, tu quotidie peccatorum tuorum aculeis confodere non dubitas: Illi autem vt honestè sepeliretur permisere, tu in foueam feculenti pectoris mundissimum dominum præcipitas. Quamobrem ipse idem in Malachia propheta de talibus conqueritur, dicens: Ad vos ô sacerdotes, qui despicitis nomen meum, & dicitis in quo despeximus nomen tuum. In eo quod offertis super altare meum panem pollutum. Et dicitis. In quo polluimus te? In eo quod dicitis: Mensa Domini despecta est. Offerimus panem pollutum, quoties impuris manibus oblationem sanctam contrectamus: Et licet illa pollui non possit, nobis tamen nostra imputatur nequitia. Mensam autem domini despectam esse dicere videmur, quoties ad eam contemptim temerarieque accedimus, quasi ad corporis communes epulas inuitati, non ad animæ alimentum singulare. Si ergo mundari se aliquis ita credat & pro delicto satisfacere vehementer fallitur. Immundior enim efficitur ipsa confidentiæ temeritate. Vnde per Ieremiam prophetam à domino arguitur, dicente: Quid est quod dilectus meus in domo mea facit scelera multa? Nunquid carnes sanctæ auferent à te malitias tuas? Profectò (vt diximus) non solum auferent, sed etiam addent, imò si is qui talia præsumit, pœnitentiã non egerit, indies deterius labetur, fietque imbecillior, atque debilior diuina ope penitus destitutus. Proditum est in annalibus regum Iuda, quod palæstini arcam testamenti captam, Azotum detulerint, & in templo idoli Dagon col-

Malac.1. Ierem.11. 1.Reg.5.

ꝗn collocarint, protinus corruisse simulacrum dicitur, & capite ac manibus fuisse trũcatum. Azotios quoque graui admodum valetudine laborasse, donec Israëlitis arca fuit reddita. Arca ista typus Christi erat, cuius corpus qui indignè contrectat, Palæstinus est: qui gulam malè affectam mittere non metuit, in templo Dagon illud collocat. Corruet igitur ipse & confringetur, truncum fiet inutile capite ac manibus carens, quoniã neque cogitare neque facere poterit, quod ei prodesse queat ad salutem, & cum ad benè agendum nihil sibi supererit virium, cum Azotiis ægrotabit, donec agat pœnitentiam, seque restituat sibi, & pro crimine satisfacere incipiat: quoniam neque tam nequiter delinquẽti denegatur locus pœnitentiæ. Habetur in Paralipomenon libro, quod magna populi pars non sanctificata, comedere phase ausa fuerit, sed cum se peccasse dolerent. & Ezechias pro eis orasset, placatus fuisse dominus dicitur. Tibi quoque, cui nunc iratus est, proculdubio placabitur, si te peccati pœnituerit, veniamque fueris precatus. Omnibus patet ad deum reditus, & reuertenti misericordia denegatur nemini. Quòd si redire neglexeris, & in aliquo flagitio pertinaciter perseuerans, ad sancta sanctorum non timueris accedere, diabolo ad te possidendum perdendumque, aditum aperies. Nam de Iuda quoque scriptum est, quod post buccellam satanas in eum introiuit: Atq; ita ille maligna suggestione superatus, maturauit scelerate perficere, quod impiè cogitarat, & qui dominicam cœnam ore sacrilego delibare præsumpsit, factus est domini proditor. Hunc si imitari in gustando sacramẽto perges, nõne etiam tibi dicere poterit dominus? Ecce manus tradentis me mecum est in mensa. Et: Væ homini illi per quem filius hominis tradetur. Tradidit illum Iudas impiis Iudæis, tu eundem tradis tibi impuro. Hanc ob rem nisi te correxeris pœnitentiamque egeris, ac pro

2. Para. 3.

tanta tua temeritate fleueris, acerbiſſimas quidem & nullo fine concludendas, in inferno pœnas dabis. Sic e-
Leuit. 7. nim in Leuitico ſcribitur: anima polluta quæ ederit de carnibus hoſtiæ pacificorum quæ oblata eſt domi-
2. Reg. 6. no, peribit de populis ſuis. Periit & Oza infelix, qui prophanam manum arcæ ſanctæ licet labenti, ſupponere fuit auſus, percuſſit eum dominus, vt ait ſcriptura, ſuper temeritate, & mortuus eſt. Atque vt apertius intelligas, diſtantia dignè & indignè ad ſacroſanctum li-
Iſaiæ. 66. bamen accedentium, diſce quid in Iſaia ſcriptum ſit: Hæc dicit dominus deus, inquit: Ecce ſerui mei comedent, & vos eſurietis: ecce ſerui mei bibent, & vos ſitietis: ecce ſerui mei lætabuntur, & vos confundemini: ecce ſerui mei laudabunt præ exultatione cordis, & vos clamabitis præ dolore cordis, & præ contritione ſpiritus vlulabitis. Quod ſi certum eſt, damnandos eſſe eos qui impœnitentes deceſſerint, quanto magis cùm ad impœnitentiam acceſſerit temeritas indignè communicandi?

In eos qui ſacramentum ſumere excuſant. Cap. 19.

CAEterùm non fortaſſe minus peccant illi, quibus tametſi vereantur polluti accedere, magis libet abſtinere, quàm operam dare ac moliri vt dignè accedant. Timent ſcilicet domino communicare, & eiuſdem minas imperterrita aure excipiunt. Ait e-
Ioan. 6. nim: Niſi manducaueritis carnem filij hominis, & ſanguinem eius biberitis, non habebitis vitam in vobis. Verentur itaque diuinis libamentis veſci, & in peccato perſeuerando deum offendere non verentur. Cõmunicare quidem non debent, niſi rite atque ordine præparentur, ſed preparari ita eos oportet, vt communicatione

nicatione digni habeantur. Alioqui & indignè accedens perit propter temeritatem, & accedere nolens damnatur, propter se se corrigendi negligentiã. Quid enim prodest Christum honorare, dum te indignum iudicãs, corpore eius & sanguine abstines, si peccato nõ abstineas, quo ipsum ad iracundiam prouocas, & prudens ac volẽs te illius conuiuio indignum præstas? Omnes certè indigni sumus, cùm nemo sit qui non peccet, nemo cui cum Centurione in Christum credente dicere non conueniat: Domine, nõ sum dignus vt intres sub tectum meum, In eo tamen digni censemur, si pœnitentes, si confessi, si humiles accedimus. Talem cùm te iam esse noueris, accedere ne dubites: ab illo inuitaris, qui omnes conclusit sub peccato, vt omnium misereatur. Talis cùm accesseris, mundaberis: continentior constantior'que efficeris. Denique tu temet longè alium, q̃ qui fueras, esse senties. At verò si etiam rite p̃paratus communicare nolueris (vide quantum tibi incommodi inde oritur) vitam in te non habebis. In morte ergo eris: Quid ni? Si vetus quoque lex id testetur, dicens: Si quis & mundus est, & in itinere non fuit, & non fecit phase, exterminabitur anima illa, de populis suis, quia sacrificium domino non obtulit tempore suo, peccatum suum ipse portabit. Tam lege igitur q̃ Euangelio, vt Christo communices compelleris, idipsum insuper ecclesiæ sanctæ edictũ tibi confirmat: Qui pro sceleribus suis, inquit, duobus vel tribus annis non communicant, excommunicandi sunt donec pœnitentiam agant. Valde etiam expauescenda est illa domini sententia, in illos, qui ad cœnam vocati, venire recusarunt, promulgata. Nemo, inquit, virorum illorum qui vocati sunt, gustabunt cœnam meam. Quod ergo nũc inuitatus gustare negligis, postea cùm maximè cupies, attingere non poteris. Tunc enim erit tempus iustitiæ atque iudicij, nunc est miserationis & veniæ. Præterea

Num. 9.

Lucæ. 14.

si isti, qui flagitij alicuius conscij sacramentum sumere perhorrescunt, damnabiles habentur, quid de illis dicemus, qui omnino contemnunt, & infidelitate quadã lapsi, illo sibi opus non esse asseuerant? De iis quidem p Osee prophetam ait dominus: Super vinum & triticũ ruminabant, & recesserunt à me. Illi ruminant super vinum & triticum qui Christi sacramentum plena fide non suscipiunt: & dum dubităt, à Christo quoque alienantur. Quomodo enim Christianus est, qui verbis Christi non præstat fidem. His in Isaia etiam iurat dominus in dextera sua & in brachio fortitudinis suę, se non daturum vltrà triticum neque vinum. Non enim possunt mereri gratiam fructum'que sacramenti, qui vel dubij sumunt illud, vel increduli despiciunt, acrius tandem puniendi quàm qui olim legalibus sacrificiis detraxissent, dicente Apostolo: Irritam quis faciens legem Moysi, sine vlla miseratione duobus vel tribus testibus morietur, quanto magis putatis deteriora mereri supplicia, qui filium dei conculcauerit, & sanguinem testamenti pollutum dixerit, in quo sanctificatus est, & spiritui gratiæ contumeliam fecerit? Profectò qui non credunt, conculcant filium dei, non pedibus, sed infidelitate, & sanguinem eius pollutum dicũt non verborum prolatione, quis enim adeo impius est, vt id audeat dicere? sed mentis infidæ auersione ab eo à quo redempti sunt, & spiritui sancto contumeliam faciunt, erga tanta beneficia ingrati & illiberales. Nos demum cum istorum perfidia qui Eucharistiam nolũt admitere, tum ab eorum neglegẽtia, qui imparati metuunt, tum denique ab illorum temeritate qui indignè accipiunt, abhorrẽtes omni solicitudine curemus, vt credendo, vt pœnitendo, vt domino in omnibus obediendo, ad tam salutare conuiuium accedamus, in quo & præsentis infirmitatis certissimum est remedium, & futuræ beatitudinis perfecta gloria. Hactenus de Eucha-

Osee. 7.

Isaiæ. 62.

Heb. 10.

Eucharistiæ sacramento, ad quod quoniam ieiuni accedere solemus, non incongrue nunc de ieiunio differemus.

De ieiunio & refectione. Cap. 20.

IEiunium videtur institutũ præcipuè aduersus carnis nostræ petulantiam, vt debilitatis corporis viribus turpium voluptatum in nobis lassescat appetitio, quæ certè si satis domita fuerit, expeditior proniorque erit via ad benè beatèque viuẽdum. Ieiuniũ igitur non ab rè tam veteri q̃ noua lege cõmẽdatur Moses quadraginta diebus & totidẽ noctib[9] ieiunus permãsit, quando tabulas fœderis digito dei scriptas accepit, quibus ob plebis impietatem confractis totidem dierum noctiumque repetito ieiunio alias tabulas impetrauit, atque deum ipsum populo qui peccauerat reddidit placatum. Elias propheta cũ etiam ipse per dies quadraginta nihil gustasset ad montem dei peruenisse dicitur. Eundem postea dierum numerum saluator noster suo cõsecrauit ieiunio, quod nos obseruare quidem ecclesiæ edicto iubemur, quantum fragilitas nostra patitur semel in die comedendo præter illos dies qui dominicæ resurrectionis memoria festi feriatique habentur. Ieiunij autem tempore abstinemus carnibus atque lacticiniis, quòd in his plus nutrimenti esse constat ad lasciuiæ incitamenta. Qui verò arctius ieiunãt in refectione, pane & aqua contenti sunt, aliis abstinẽt. Sed virium habenda ratio est, atque ita ieiunandum, vt corpus non lasciuiat & tamen ad vitæ religiosæ opera possit sufficere. Satius est orare in ecclesia, psallere, laudis sacrificia offerre, diuina discere vel docere, quàm abstinentia nimia debilitatum, nihil horum posse præstare. His autem omnibus moderata ieiunia conferunt mul-

Num. 9.

3. Reg. 19.

Iere.35. multum, plurimumque iuuamenti subministrant. Vnde quosdam vini vsu se abdicare, vilioribusque cibis vitam sustentare minimè piget. Abstemij semper fuere filij Ionadab (vt in Ieremia est scriptum) & audiunt à domino: Nō deficiet viride in stirpe Ionadab, filij Rechab stant in conspectu meo cunctis diebus. Fore se sapientiorem credidit Salomon, si abstemius viueret: &, Cogitaui, inquit, in corde meo abstrahere à vino carnē meam, vt animum meum transferrem ad sapientiam. Sacerdotes tabernaculum intraturi vinum & quod inebriare potest bibere lege diuina prohibentur, dei enim ministros maximè sobrios esse conuenit. Illis etiā qui ex voto domino consecrabātur, quos Nazaræos vocabant, pręceptum erat ne vinum gustarent, neq; quicquid ab vua fuisset expressum donec votū perficerēt. Dan, Anania, Azaria & Misahel, cum Babyloniæ capti ui essent leguminibus aliti & aqua potati habitiores apparuerunt cæteris, qui vino regisque epulis nutriti erant. Ioanni Baptistæ in deserto locustæ & mel syluestre cibus fuit, vinum & siceram non gustauit. Paulus Apostolus Timotheo discipulo scribēs monet, ne aquā biberet, sed modico vino vteretur. Ne quis autem gulę suæ fauens Apostoli patrocinio se defendat, hic qui ab aquæ potu cessare iubetur ægrotabat. Noli adhuc aquam bibere (inquit) propter stomachum tuum & frequentes tuas infirmitates, sed modico vino vtere, hoc est, non multo ad luxuriam, sed modico & aqua diluto ad languidi corporis iuuamentum. Nemo tamen nefas putet vel carnibus vesci extra ieiunium, nisi votum obstet, ne in Hebionitarum incidat hæresim: vel etiam ieiunando vini vsum damnet, ne ipse cum Tatiano Encratidarum autore damnandus iudicetur. Nam dominus & saluator noster his vsus est, vt euangelistæ testantur, & in Chana Galilæę ad nuptias, & Hierosolymis quando pascha cum discipulis celebrauit.

Marginal notes: Ierem.2. — Leuit.10. — Nume.6. — Ezech.44. — Danie.1. — 1.Timo.6.

In quo ostendere voluit, nullum crimen esse si quis his vtatur, nisi cùm ecclesię interdictum vel voluntarium impediat votum. Quisque ergo aut carnis vsu, aut vini potu, aut vtroque spontè se abdicat non quia nō liceat his vti hoc agat, sed quia iuuat, pro peccato satisfaciē-di gratia, corporisque castigandi, vt lasciuiat minus, & contra spiritum rarius insurgat. Hac de causa pleriq; vili admodum victu contenti cibaria delicatioria sibi submmouêre. Ruth mulier, quæ in genealogia Christi censeri meruit, cùm à Booz satis diuite viro hospitaliter acciperetur, panem in aceto intinctum comedisse dicitur, aquam potasse fuisseque saturatam; adeò tunc locupletiorem quoque mensæ luxuria carebant. Panibus viginti hordeaceis Elias centum viros memoratur satiasse, reliquiasque collegisse. Credimus etiam ipsum tali cibo vsum fuisse, qualem aliis apposuit, cui ergo miraculorum operatio concessa fuerat, eum hordeo vesci nan piguit. Ezechiel vt famem futuram partim verbis, partim re atque opere nunciaret, frumentum, hordeum, fabam, lentem, milium, vitiam, per dies cētum quadraginta comedere iubetur: aquam potare. At nos fabam ipsam respuimus tāquam Pythagoræ, nō Christi discipuli, nos triticum nisi in similaginem redactū fastidimus, & vnà delicatiora conquirimus, nulla in parte sanctis prophetis istis comparandi. Sed etiam Iohānes plusquam propheta, in matris adhuc aluo sanctificatus, non pepones esitauit, sed locustas: nec vinū gustauit, sed haustas de Iordane aquas. Non grauabunt nos ieiunia nostra, si sanctorum parcimoniam cogitabimus, vt saltem imitari eos non pigeat, quos æquiparare nequimus. Apostoli quoque domini spicas manibus conterentes esuriem sedāt, neque ab hordeaceis abhorrent quos etiam aliis apponere iubentur, cum turbam saturauit dominus: & tunc quidem quinque tantum panes habuerūt, quòd nec ipsis qui duodecim erāt suffi-

Ruth. 2.

4. Reg. 4.

Ezech. 4.

Iohan. 6.

cero

aere potuisset. Vtque apertius quanta illis cura cibi esset intelligas, cum conscensa naui trans fretum irent, obliti sunt (vt in Matthæo legitur) secum panes deferre. Qui enim diuinæ contemplationis dulcedine quotidie satiantur, vix ventri suo tunc prouident, cùm esurire coguntur. Parandi autem victus nimiam solicitudinem dominus quoque extenuat, cum ait: Nolite so-
Matth.16. liciti esse dicentes, quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur, sed quærite (inquit) primum regnum dei & iustitiam eius, & hęc omnia apponentur vobis, ne quem ergo ad Dei seruitia iturum retardet inopiæ metus, his domini verbis confirmatus in illo spem collocet, non tamen otio & ignauiæ sese dedat, laborantes ille adiuuat, non desides neque somniculosos, & quoties hominis industria quantum necessitati satis est nequit parare, ipse suppeditat. Agar cum filio per desertum errans cùm vehementer sitiret, angeli indi-
Iudi.15. cio puteum comperit, & inde hausta aqua se & puerum à pernicie seruauit. Samson Nazareus, cùm & ipse siti
3.Reg.17. enectus clamasset ad dominum, egressis de molari maxillæ asininæ aquis seruatur, Elias in torrente Carith
4.Reg.3. latens, deo procurante à coruis pascitur. Cùm per deserta Idumęæ arida arenosaque ducerent exercitum Achab & Iosaphat reges aduersus Moabitas, & siti plurimum laborarent, excauarunt scrobes, quæ oráte Eliseo aquis repletæ multitudinem ab imminenti periculo liberarunt. Olim quoque cùm ab Aegypto Moyse duce Hebræi ad terram promissionis pergerent, manna de cœlo esurientibus, aquæ de petra erumpentes remedio sitientibus fuere. Et si deus nunquam defuit, ne delinquentibus quidem turbis, ob eius merita qui illis præerat, quanto minus defuturus est ei, qui relictis omnibus ipsius se se dedicat seruituti? rectè itaque à psal
Psal.36. mista est dictum. Iunior fui & senui, & non vidi iustum
Psal.144. derelictum, nec semen eius quærens panem. Et alio in psalmo

psalmo, Oculi omnium in te sperant domine & tu das escam illorum in tempore opportuno, aperis tu manum tuam & imples omne animal benedictione. Et alibi, Ecce inquit, oculi domini super timentes eum, & in eos qui sperant in misericordia eius vt eruat à morte animas eorum, & alat eos in fame. Denique abundant qui seruiunt mundo, & tu egestatem times seruiēs deo? Pascit ille volatilia cœli, & te quem ad suam similitudinem facere voluit non pascet? Iacta igitur, vt propheta ait, cogitatum tuum in domino, & ipse te enutriet. Quod si tibi ieiunia placebunt, de quibus nunc loquimur, modicus & tenuis victus tibi satis erit, sin verò gulæ ventrique seruies, nihil erit satis. Psal. 32.

Quale debet esse ieiunium, & quæ eius virtus. Cap. 21.

Quale autem debet esse ieiunium docet saluator in euangelio. Cùm ieiunatis nolite fieri, inquit, sicut hypocritæ tristes, demoliuntur enim facies suas, vt pareant hominibuss ieiunātes. Amen dico vobis, receperunt mercedem suam. Non verè tristem esse prohibet. Ieiunium enim propriè pœnitētiū est dolētiumque pro peccato quod commiserūt, sed simulatè tristari vetat hypocritarū more, qui omnia ad iactantiam faciunt, vti hominum rumusculos aucupentur, dum sancti dici quàm esse malunt. Ideò nō veræ gloriæ cui adipiscendæ non student, sed inanis ad quam se totos componunt mercedem recipiunt. Tu autem cùm ieiunas (inquit) vnge caput tuū & faciem tuā laua ne videaris hominibus ieiunans, sed patri tuo qui est in abscons o, & pater tuus qui videt in abscons o, reddet tibi, non delibutum vnguentis te incedere præcipit, quod luxuriæ vitium est, sed quia caput tuum Christus est Matt. 6.

ſtus eſt paſce eſurientem, veſti nudum & caput tuum vnxiſti, ait enim, quod vni ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis. Deinde maculas animæ tuæ pœnitudinis fletu ablue, & faciem tuam lauiſti, atque non hominibus
Iſaiæ.58. ieiunare videberis ſed deo. Tale habetur illud de quo in Iſaia clamantem audimus dominum. Hoc eſt ieiuniū quod elegi, Diſſolue colligationes impietatis, ſolue faſciculos deprimětes, dimitte eos qui cōfracti ſunt, liberos, & omne onus diſrumpe, frange eſurienti panē tuum, & egenos vagoſque induc in domum tuam: cùm videris nudum operi eum, & carnem tuam ne deſpexeris; hoc eſt, quod dolo interuerteris redde, inopem ære alieno oppreſſum libera, cibum quem ieiunando tibi ſubtrahis, da indigenti, aduenam ſuſcipe hoſpitio, pauperis nuditatem tege, nec contemnas: quia tua caro eſt, præſertim ſi in Chriſto tecum regeneratus eſt, vnum habetis patrem deum, vnum caput Chriſtum, vnum corpus eccleſiam, hoc igitur erit ieiunium electū, piū,
Ioel.1. fidele, ſanctum, de quo Iohel propheta dicit, Sanctifica te ieiunium. Non enim ſufficit cibi abſtinentia, niſi & à peccatis abſtineamus, & piis actionibus exerceamur, noſque in omnibus fidei ſynceritate ſanctificemus. Cauendum quoque eſt ne ieiuni contemnamus non ieiunātes, fortaſſe innocentiores abſque ieiunio, quàm nos cū
Roman.9. ieiunio. Apoſtoli pceptū eſt, Qui nō mãducat mãducātem non iudicet. Malè ab alimentis abſtinet, qui à detractione proximi linguam non coërcet. Ieiunium non ſuperbiæ opus eſſe debet, ſed humilitatis. Qui ieiunando ſuperbit, pharıſæorum imitator eſt, & eorum quī
Mat.9. Chriſtum adeuntes dixerunt. Quare nos & phariſæi ieiunamus frequenter, diſcipuli autem tui nō ieiunãt? Si vis igitur vt ieiunium tuum deo gratū ſit, nihil tibi ita arroges, vt aliis detrahas, alios ſuggilles, ſed operā da vt cùm Pſalmiſta dicere poſſis. In ieiunio humiliabam animam meam. Porrò ieiunium ipſum quantæ virtu

virtutis sit, quantiq; emolumẽti, exempla in scripturis Psal. 24.
diuinis relata testantur, Esdras sacerdos cùm à Chal- 2.Esdr.8.
dęa dimissus Hierosolymam rediret, triduo cùm suis ie
iunasse, preceśque pro itinere obtulisse dicitur, votiq; 2.Par.20.
compos factus fuisse. Iosaphat rex Iuda vicibus impar
ieiunio & oratione superauit inimicos. Iudith vidua Ierem.2.
eiusdem armis munita Holophernem Assyriorũ ducẽ
interfecit. Et Iudas Macchabęus ingentes gẽtilium ex-
ercitus post triduanum ieiuniũ parua manu aggressus,
profligauit. Præterea Christus dominus per dies qua-
draginta nihil gustando, diaboli tentamenta vicit, &
cùm dæmoniacum surdum ac mutum curasset, hoc dæ
monium, inquit, non eiicitur nisi in ieiunio & oratio-
ne. Prodigus filius qui bona scortando luxuriandóque
abligurierat tunc ad patrem flagitij sui pœnitens re-
diit cùm esurire cœpisset. Deus Iudæis placari paratus
per Iohelem clamabat: Cõuertimini ad me in toto cor Iohel.2.
de vestro, in ieiunio & fletu, & planctu: & Niniuitis ie-
iunantibus pepercit, quosque minatus fuerat se fundi-
tus euersurum, seruauit. Danieli ieiunanti & oranti,
Christi venturi mysteria reuelantur. Ieiunium ergo Dan.10.
peregrè proficiscentibus iter prosperum impetrat, cõ
tra hostium vim præualet, dæmonum malignitatem
contundit, obscœnæ libidinis cupidinem coërcet, deũ
placat, veniam exorat, mentem ad cœlestia erigit: po-
stremò per ieiunium atque abstinentiam, ad cœlestem
vsque beatitudinem peruenitur. Beati, inquit, qui nunc Lucæ.6.
esuritis, quoniam saturabimini. Et in Ieremia ait: Ine- Ieremiæ.31.
briaui animam lassam & omnem animam esurientem
saturaui. Hæc est illa saturitas, quam se consecuturum
sperabat Dauid cùm diceret: Satiabor cùm apparuerit Psal.31.
gloria tua. Sancti enim qui se quondam ieiuniis afflixe
runt, non esurient amplius (vt Isaias ait) neque sitient, Isaiæ.49.
& non percutiet eos æstus & sol, quia miserator eorum
reget eos, & ad fontes aquarum potabit eos. Et in Apo-
calypsi

Apoc.21. calypsi dominus: Ego, inquit, sitienti dabo de fonte aquæ viuæ gratis. Igitur tu es ille domine, qui esurientes & sitientes tuo solo aspectu satias, tu panis indeficiens, tu fons viuus, Tu da vt tibi placeant ieiunia nostra, vt cùm placuerint, à te tandem tua dulcedine satiemur. Non erit molesta inedia, quam spes eiusmodi futuræ saturitatis cõsolabitur. Tu es farina illa Elisei,
4.Reg.4. qui vel amarissimum ieiunij nostri pulmentum vertis in dulcorem. Omne onus laborum nostrorum leuas istius, quam in te fiximus, spei suauitate. Itaque & cùm ieiunamus, tibi ieiunamus, & cùm reficimur, tibi gratias agimus: & postquàm refecti sumus, te laudamus: quod vt nos doceres, te quoque fecisse meminimus, quãdo pascha cùm discipulis celebrares. Confitemur enim & quòd ieiunamus, & quòd reficimur, tuum esse beneficium, non nostram virtutem: tuæ largitatis donum, non nostrum meritum. Post ieiunij refectionisque dissertationem, consequens est, vt gulæ vitium quàm detestandum sit consideremus.

De vitio victum delicatiorem exigentium. Cap. 22.

GVlositatis indicium est, in mensa minus lauti apparatus monachi accũbentis mussitatio. Licentioris igitur gulæ sunt, quos non pudet, cęteris in silentio considentibus, corrugare nares, frontem contrahere, os distorquere, & gestu nutúque ipso vel de cibo, vel de potu conqueri. Hic fastidit legumina, ille minutos pisciculos contemnit, alius onera aspernatur, alij cibarius panis odio est, alium vini austeritas offendit, quod si acescere cœperit, stomacho noxiũ argumẽtatur & frigorificum esse medicorum testimonio probare nititur. Eo interdũ impatientiæ quidam procedunt, vt

ſuis præpoſitis inſultent delicatiora exigentes, quàm quibus illi contenti. Carebit hoc vitio, qui eorum vitam victum'que perſæpe conſiderabit, quos deo conſtat placuiſſe, memoriter'que tenebit, quid illi in ſolitudine degentes eſitarint, quidve potarint, quibus (vt Hieronymus ait) coctum aliquid accepiſſe luxuria videbatur, qui etiam languentes aquam frigidam, ſicut de fonte hauſta erat, bibebant: ac tam procul à vino q̃ ab vrbibus aberant. Nunc tanto magis deo fruuntur, quanto continentius vixerint. Rurſum penſitare proderit, quantum deliquerant illi, qualiter'que à deo mulctati ſint, qui ob gulæ incõtinentiam in Moyſen murmurauerint. Profecti ab Aegypto ibant cum illo per ſolitudinem: & cùm eſurirent, manna de cœlo pluẽte aliti ſunt: & cùm ſitirent, aquis de petra eductis potati. Psal. 77.
Deinde poſtquam manna contempto, Aegyptias dapes concupiſcent, coturnicum vis ingens caſtra operuit: quarum carnibus ad nauſeam vſque ſatiati, malæ concupiſcentiæ proteruæ'que murmurationis, qua & deũ & Moyſen ducem ſuum offenderant, pœnas dedere. Nã vt in pſalmo dicitur: Adhuc eſcę eorum erant in ore Psal. 77.
ipſorum, & ira dei aſcendit ſuper eos, & occîdit pingues eorum, & electos Iſraël impediuit. Nemo igitur ſibi tutum putet, non contentari iis, quæ deo largiente in monaſterio habentur, vel ob hoc patres incuſare, quod ipſe minus copioſè abundet, cùm neceſſaria ſuppetant. Paupertatem profeſſus es, & copiam exigis? obedientiam vouiſti, & maioribus audes eſſe moleſtus? quid amplius quæreres in ſeculo, quàm quod concupiſcis in monaſterio? Si monachi geris indumẽtum, cur diſſimilem habes effectum? Memento quia religionem ingreſſus es, vt deo ſeruias, & ventri ſeruire deſinas. Nunc de illis dicam, quos ieiunij grauat obſeruatio, qui vel malè ieiunant, vel omninò non ieiunant.

De vitio malè ieiunantium. Cap. 23.

zach.7. MAlè ieiunantes arguit dominus, dicens: Cùm ieiunaretis & plangeretis, nunquid ieiunium ieiunastis mihi? Non enim domino ieiunant, qui exquisitis dapibus poculisq́ue mensam opimant, & nō corpus affligere, sed gulæ blandiri student. Non deo ieiunant, qui ab escis tantum se continent, & vitia non derelinquunt. Non denique deo ieiunat, qui ieiunio se satisfacere putant, & dei præcepta implere negligunt. Quid enim prodest, corpus tenuare abstinentia, & prauas cupiditates ab animo nō euellere? Si sic ieiunas, non Christum imitaris, sed diabolum: qui certè neque comedit neque bibit, & tamen nunquam à sua peruersitate resipiscit. Sicut nec illi, quibus lamentantibus, quod ieiunando calamitatem nequirent auertêre deus respōdit: Ecce in die ieiunij vestri inuenitur voluntas vestra,
Isaiæ.58. & omnes debitores vestros repetitis, ecce ad lites & cōtentiones ieiunatis, & percutitis pugno impiè. Sicut ergo aurum luto sordidatum non splendet, ita nec ieiunium efficax est ad deum placandum, si vitia non cessant.
Ierem.14. Ob hoc sanè ad Ieremiam clamat dominus. Noli orare pro populo isto in bonum. Cum ieiunauerint, nō exaudiam preces eorum, & si obtulerint holocausta & victimas, non suscipiam ea. Quòd si propter vnum Ionatham, qui contra Saulis patris interdictum parū
1.Reg.14. mellis gustauerat, deus iratus non dedit responsum, quomodo eum exaudiet, qui suæ ecclesiæ iussa contemnit?

De vitio ieiunare nolentium, vêtrique indulgentium. Cap. 24.

Quamuis

QVamuis autem aliquis in voluptatib⁹ flagitiisq́; perseueret & obduret, si tamen cum iubetur ieiunat, futuræ emendationis nonnulla spes est. Nō est enim in illo penitus extinctus dei timor, qui vel hac vna in re formidat non obtemperare. Sed quid de illorum obstinatione sperare licebit, qui cùm nihil boni agant, ne ieiunare quidem volūt, & dū gulæ indulgēt, indictā quoq́; ab ecclesia abstinētiā irrident? An ignorant quod ecclesiæ mandatū, dei mādatū sit, dicēte domino: Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit: & qui me spernit, spernit eū qui me misit. Dū igitur vētri suo, q̄ deo nostro malūt obedire, deus eorū venter est, quod huic suadet, sequūtur: quod autē deus noster iubet, contēnunt: neq; eos pudet gulæ suæ fieri mācipia, cuius dominos esse cōuenerat. Quid tādē impunè ne id sibi futurū sperāt, quòd nulla re impediti nisi gulæ vitio, ieiunare ne iussi quidem volunt? Sed si viro dei misso in Bethel, cui mādatū fuerat, ne quid ibi gustaret donec redisset, semel præterisse mandatum nō fuit impune, quomodo hi non punientur, qui nunq̄ parent? Ille sedens adhuc ad mensam, à domino sibi dictū audiuit: Quoniam non obedisti sermoni meo, non inferis in sepulchro patrum tuorum. Cumq́ue rediret, à leone in via oppressus, occiditur: & ab hominibus ibidem tumulatur, & hi qui assiduè peccant, nullo prors⁹ ieiunantes die, ne scilicet si quando non cœnitent, inedia extinguantur, dei vindictam non verētur? Ille quidem ab altero deceptus, prandium cum ipso iniit, ignoranterq́ue peccauit, & talia passus est. Hi verò cum scientes volentesq́ue delinquant, nihil supplicij sibi infligendum arbitrantur? Cur ergo, inquiunt, leonis morsibus non laceramur? Quibus respondendum est, quia non estis viri dei sicut ille, qui leui mortis genere, pro reatu satisfecit, vt spiritus saluus fieret, sed estis serui diaboli. Atque ideo non syluestribus feris

Lucæ. 10.

3. Reg. 13.

laniandi tradimini, vt poſtmodum infernalibus beſtiis proiecti, pœnas luatis acriores. Non enim æqua vel ſimilis puniendi ratio iuſtos & iniuſtos, pœnitentes & obduratos. Alteris temporaria debetur animaduerſio, alteris æterna. Quidam ita gulæ ac ventri dediti ſunt, vt ne tempus quidem comedendi obſeruent, prandia præuenire ſoliti ientaculis, cœnas merendis quorum
Prouer.10. immodeſtiam Salomon arguit, dicens: Væ tibi terra, cuius rex puer eſt, cuius prĩcipes manè comedũt. Corrumpunt enim reliquos exemplo, qui magiſtratum adepti turpiter viuunt. Econtrario autem frugalis vita pſidium, omnibus continentiæ lex eſt, & virtutis incitamentum. Ideò conſequenter dicitur: Beata terra cuius rex nobilis eſt, & cuius principes veſcuntur in tempore ſuo ad reficiendum, & non ad luxuriam. Profectò non hominum, ſed pecudum vita eſt habere incerta comedendi tempora, paſſimq́ue paſci, quaſi qui nunquã
Dani.14 ſatientur, & edaciores idolo Bel bibacioresq́ue exiſtãt: ſi tamen idolum illud tantum in die cõſumpſerit, quãtum mentiti ſunt eius ſacerdotes: hoc eſt, ſimilæ artabas duodecim, oues quadraginta, vini amphoras ſex. Sed tamen potatus huius atque obliguritionis intemperantia tolerabilior foret, ſi rerum ſolummodo iacturam inferet, & non etiam corporis atque mẽtis. He-
2.Reg.16. la Samariæ rex cùm ſe vino ingurgitaſſet, zambri ſerui inſidias cauere neſciuit. Itaque ſibi vitam, poſteris regnum amiſit, ſeruo illud occupantè, prole quoque do-
Dani.5. mini ſublata. Balthaſar Chaldæorum rex quo die vaſis, quæ de templo Hieroſolymitano ſublata fuerant, in celebri conuiuio præpotauit, eodem occiſus eſt, ſacri-
Iudit.13. legioq́ue addita ebrietas finem vitę fecit, Holofernem Aſſyriorum ducem, qui viris armiſq́ue tam potẽs fuit, vt quocunque ſe verteret, vrbibus, prouinciis, regnis terror eſſet, epulis vinoq́ue grauem vnius fœminæ manus interemit, & quem vincere externorum vires non poterant,

poterant, crapula victus, tam ignominiosa nece periit. Vis insuper nosse quàm turpis quàmque perniciosa res sit ebrietas? Noë primus vineam plantauit, vinoque infatuatus, pudendis detectis, iacuit indecorè, ita vt vni ex filiis risum moueret. Loth autem inebriatus incestũ commisit, & de filiarum cõcubitu liberos suscepit, ignarus quænam essent illæ cum quibus concumberet, neq; fortassè quid ageret, cùm inter dementem & ebrium, nullum discrimen sit, nisi quòd alter altero facilius curetur. Tutius est autem secretum aliquod committere stulto, quàm ebrioso: neuter scit arcanum celare, stulti tamen verbis nemo adhibet fidem, ebrio magis creditur. Ad hæc inter compotantes frequẽter leuissima de causa exurgunt rixæ: concertationes, vulnera, cædes. Vnde Salomon in Prouerbiis ait: Qui dimittit aquã, id est, qui mero vino vtitur, caput est iurgiorum: & antequam patiatur contumeliam, iudicium deserit. Cui sententię congruit, quod in Osee propheta legitur: Fornicatio & vinum & ebrietas auferunt cor. Cùm autem sola ratione distemus à brutis, ea sublata, quid reliquũ est, nisi vt bestiis annumeremur, & amisso corde, vecordes excordesq;, id est, demẽtes dicamur & simus. Teterrimũ est in vita talem notã pati, sed lõgè infelicius vita mox defunctos ad æterna destinari supplicia. Apostolus enim ad Corinthios scribens, affirmat: quod ebriosi regnum dei nõ possidebunt, cum damnatis ergo cõpulabuntur. Nam hi soli sunt, quibus nulla exeũdi de carcere spes est. Idcircò alibi idem hortatur, dicens: Nolite inebriari vino, in quo est luxuria: hoc est, vino quod gulæ blanditur, & impudẽter lasciuire cõpellit. Quãobrem etiam dominus ita affectos ad pœnitentiam reuocat per Iohelem prophetam, & ait: Expergiscimini ebrij & flete & vlulate omnes, qui bibitis vinum in dulcedine. Pœnitere autem nolentibus per Ieremiam minatur, dicens: Bibite & inebriamini, & vomite, & ca-

Gene. 9. Gene. 19. Osee. 4. Iohel. 1. Ierem. 25.

dite, neque surgatis à facie gladij, quem ego mittam inter vos. Gladius hic iustitia dei est, quæ breuissimã vitæ huius voluptatem vno ictu mutat in perennem amaritudinem. Hoc ipsum idem dominus etiam in euãgelio testatus, ait: Si dixerit malus seruus in corde suo morã facit dominus meus venire, & cœperit percutere conseruos suos, manducet autem & bibet cùm ebriosis, veniet dominus serui illius in die qua non sperat & diuidet eum partem'que eius ponet cum hypocritis illic erit fletus & stridor dentium. Vbi sunt qui pœnæ dilationem impunitatem rati licentius peccant? Non pœnam peccatorum remittit iustus iudex, sed conuersionem expectat misericors dominus. Quo diutius sustinet, eo acerbius in obduratos animaduertet, fletum irrogabit pro risu, pro gulæ oblectamento dentium stridorem. Quæ supplicia tunc demum futura quidam dicunt, cùm in fine seculi hominum animæ suis iunctæ corporib' fuerint. Ego verò etiã ea significari rēor, quæ tunc erunt impio, cum primum diuidi eum à corpore contigerit. Non quod animæ dentes osseos, aut oculos habeant carnales, sed quod inter viuentes acerrimus dolor fit, qui hominem flere & dentibus inter se collisis, stridere cogit. Vt ergo intelligas pœnarum grauitatem quæ sunt in inferno, per eius pœnæ similitudinẽ tibi loquitur, quàm in hac vita grauissimam esse non ignoras. Hæc autem consuetudo est diuinæ scripturæ, vt spiritalia quæ non intelligimus, per corporea quæ nouimus, nobis insinuet. Maxima enim summa'que esse, & in paradiso gaudia, & in inferno supplicia credẽdo confitemur, quanta autem vel qualia sint fando explicare nescimus, & si maiora sunt quàm dici queant, omissis omnibus hæc sola cauere, sola illa maximè expetere debemus.

Mat. 24.

De remedio crapulæ. Cap. 25.

Igitur

IGitur quoties tibi in conuiuio esse contigerit, vbi & vina pretiosa & sapidę exquisitę'que dapes proponantur, ne talium dulcedine captus ad intemperantiam declines, cogita quanto dulcius iucundius'que sit deo frui, quàm istis obrui. Rursum cum tibi molesta esse cœperit abstinentia, mente reuolue, quanto molestius sit in inferno torqueri, quàm hic vẽtri multa exigenti modica tribuere. Ita enim & quæ grauant æquo animo perferes, & ab iis quę perniciosa suauitate demulcent, prudenter cauebis, hortante præsertim domino ac dicente: Attendite autem vobis, ne fortè grauentur corda vestra in crapula & ebrietate & curis vitæ huius, & superueniat in vos repentina dies illa. Horũ profectò quæ tibi proponimus modo, si memor fueris, iam cautior continentior'que factus neque cum filiis Heli carnes de cacabo rapies, ne deum offendas & morte mulcteris, neque cum Esau pro edulio lentis primogenita tua vẽdes ne patris benedictionem amittas: neque cum Israëlitis iurulentas Aegypti concupisces, ne in deserto intereas & ad terram promissionis transire non possis: neque cum Adamo & Eua ieiunij tempore vetitos cibos attinges, ne de paradiso eiectus miseriis obruaris. Immodicæ autẽ comessationis potissima mala sunt, quòd futurorum bonorum quæ in deo sunt cogat obliuisci, dum præsentibus delinit ac blanditur dicente domino. Cũ comederint & saturati crassi'que fuerint conuertentur ad deos alienos & seruient eis, quod etiam castitati aduersetur, & in libidinem pronos reddat: de quo in Ieremia conqueritur deus, & ait: Saturaui eos & mœchati sunt, & in domo meretricis luxuriabãtur, equi amatores in fœminas & emissarij facti sunt, vnusquisque ad vxorem proximi sui hinniebat. Et in Ezech. Ecce (inquit) hæc fuit iniquitas Sodomæ, superbia, saturitas panis & abundantia & otium ipsius. Quanto igitur melius penuriam pati & continentiæ

Lucæ.21.
1.Reg.2.
Gene.25.
Exod.16.
Gene.3.
Deut.31.
Iere.5.
Ezech.16.

virtute abundare, quàm copia rerum affluere & turpis luxuriæ sordibus inquinari? quanto præstabilius obseruandis ieiuniis operam dare, & abstinentia superbiam fastum'que contundere, quàm crapula inflatum neque bonorum neque malorum quæ futura sunt meminisse, & à deo recedere? Quod crimen illorum fuit, in quos p

Amos.6. Amos prophetam exclamat deus: Væ vobis qui opulenti estis in Sion & confunditis in montem Samariæ, optimates capita populorum ingredientes pompaticè domum Israël. Quod hîc de opulentis in Sion est dictum vtinam de opulentis Christianæ ecclesiæ dici non possit, ne quis nouus Nabuchodonosor meritò in illos irruat, & peccatis ita exigentibus aurum argentum'que omne diripiat, & ad suam cuncta transferat Babylonē quæ non in vsum rei diuinæ, sed magis in opera diaboli verti solent. Hoc est in popinas ganeas'que & obscœnam corporis voluptatem luxum'que vitæ citò finiendæ. Quicquid tamen futurum sit, hoc nobis relinquitur solatij, quod licet vrbes regna'que destruantur, ipsa Christi religio, nullis hominum viribus poterit aboleri. Quamuis cuncta defecerint, illa cui neque portæ inferni præualere queunt, non deficiet, & hęc est victoria quę vincit mūdū, fides nostra. Quæ si obteri vnquam potuisset, prius (vt equidem reor) pedibus multorum qui præsunt, quàm eorum qui persequūtur, obtrita fuisset. Plurimi quippe ideo clericatum profitentur, & ecclesiasticas ambiunt dignitates, vt ditentur, & cùm ditati fuerint vt deliciis voluptatibus'q; fruātur, quib9

Iohan.6. in euangelio respondet dominus, Amen amen dico vobis, quæritis me, non quia vidistis signa, sed quia manducastis ex panibus & saturati estis. Et quoniam voluptuariam vitam ęterni supplicij dolor sequitur, iisdem

Lucæ.6. dicitur, Væ vobis qui saturati estis, quia esurietis.

De perseue-

De perseuerantia virtutum. Cap. 26.

CVm autem omnis capessendarum virtutum labor incassum cederet, nisi ex præsidio perseuerantia foret, hoc veluti opportuno dictarum dicendarumq́ue rerum loco eam inserere operæprecium erit, vt qui hactenꝰ dignè laudabiliterq́ue versati sunt, intelligant, neque deinceps sibi cessandum, donec ad finem vsque peruentum fuerit, qui enim perseuerat vsq; in finem hic saluus erit. Ad perseuerantiam nos hortatur Apostolus, cum ait: Omnes quidem currunt, sed vnus accipit brauium, sic currite, vt comprehendatis. 1.Cor.9. Frustra enim præpeti fertur cursu, qui antequam metã attingat, victus lassitudine subsistit. Frustra benè cœpimꝰ nisi & benè finierimus. Naufragiũ patiatur necesse est, qui quamuis recto cursu suisq́ue ventis diu nauigarit, ante cùm ipsa naui in Syrtibus vel in latentibus hęsit saxis, quàm ad portum est perductus. Postremò neque fabri, neque architecti, neque cuiusquam artificis opus, nisi cum perfectum fuerit, iure ac meritò laudari potest, tunc demum de illo probè prudenterq́ue iudicatur, cùm iam omni ex parte cernitur absolutum. Ita neque nobis proderunt sanctiores vitæ initia, si cœptis non responderit finis: si (vt quidam ait) mulier formosa supernè desinat in piscem. Idcircò Apostolus: Bonum facientes (inquit) non deficiamꝰ. Et iterum, Nolite deficere benefacientes. Galat.6. 2.Thes.3. Audi quid propterea tibi Salomon sapientissimus dè muliere forti, id est, anima cõstãti & in proposito boni honestiq́ue firma, in qua cor viri sui Christi domini confidit, nobis exponat ac prædicet. Reddet, inquit, ei bonum & non malum. Prouer.31. Qui enim deum timet, quiq́ue beneficiorũ eius est memor, ne in-

ne ingratitudinis arguatur, pro bono reddit bonum, & quoniam non est satis vel diu reddidisse, nisi semper reddas, continuò subiunxit, Omnibus diebus vitæ suę. Vis nosse talis animæ quę sit merces: Non extinguetur, inquit, in nocte lucerna eius, non timebit à frigoribus niuis, fortitudo & decor indumentum eius, & ridebit in die nouissimo, hoc est, cum potentissimi quondam reges nudi ac debiles ante tribunal iudicis ingenti timore trepidabunt, illa tunc in Christo exultabit & ridebit, & iam certa de præmio ipso, de quo dicitur: Date ei de fructu manuum suarum, & laudent eam in portis opera eius. Opera vtique in quibus perseuerauit, in ipso paradisi ingressu extollant illam, & spiritibus angelicis beatorumq́ue coniungant choro, vt quæ indesinenter deo seruiuit, iam indefinenti felicitate perfruatur. Quis est, qui dum tantæ mercedis magnitudinem æstimat, laboris sui tædio afficiatur? & non potius semper se minus fatigari agnoscat, quàm vt mereri possit quod sibi sperat. Attende igitur non solùm ea quæ recepisti, sed etiam quæ promissa sunt, & demum in eo quod benè cœperis, perpetuò perseuerabis paritérque cum Zacharia sacerdote in euãgelio dicens: Seruiamus illi in sanctitate, & iustitia coram ipso omnibus diebus nostris. Primo quidem in fide perseuerandum est, ne la-

Lucæ.1. bescente fundamento, quicquid superædificatum fuerit, corruat. Nam sicut fides absque operibus mortua est, ita opera sine fide vana sunt, & licet tẽporaria mercede non fraudentur, æterna tamẽ remuneratione pri-

1.Iohan.2. uantur. Fidei autem perseuerantiam Iohannes Apostolus nobis commendat, dicens: Quod audistis ab initio, in vobis permaneat: quia si in vobis permanserit, quod audistis ab initio, & vos in filio & patre permanebitis. Dominus etiam in Apocalypsi, Esto fidelis inquit,

Apoc.2. vsque ad mortem, & dabo tibi coronam vitę. Deinde in spe quoque perseuerandum est, vt sicut per fidem ita &

ita & per spem habitet in nobis Christus, Habemus enim Apostoli testimonium affirmantis nos esse domum Christi, si fiduciam & gloriam spei usque ad finem firmam retineamus. Postremò in charitate etiam assiduè est versandum, quia deus charitas est, & qui manet in charitate, in deo manet & deus in eo. Ab his ergo tribus virtutibus nunquam est cessandum, quia certissimũ vinculum sunt, quo deo coniungimur & copulamur, nũquam ab illo recessuri, si in his vitam finiri contigerit. Has autem virtutes nequaquam esse otiosas noueris, qui enim in deum credit, & in deo sperat, & deum diligit, hic quotidie agere studet, quicquid ei gratum acceptumq́ue fore confidit. Assiduus est in oratione, semper patiens in aduersis, in omnibus dei mandatis ꝑpetuò se exercens. Quantum autem in offerendis precibus perseuerare prodest, testis est Cananea mulier, quæ repulsa non recessit, despecta sustinuit: & dum suppliciter orando perseuerat, facta est voti sui compos, dicente domino, Fiat tibi sicut vis. Testis est Barthimæus cæcus, cuiꝰ ꝑseuerans clamor oculos ei quos nõ habebat, impetrauit. Increpabatur vt taceret, tãto ille magis clamabat, Fili Dauid miserere mei, ab hac precatione non cessauit, donec visum recepit. Testes sunt & Apostoli, de quibus est scriptum, Omnes erant perseuerantes vnanimiter in oratione cum mulieribus, & Maria matre Iesu & fratribus eius. Denique testis est ipse saluator noster & dominus, qui vt precibus instare suo nos doceret exemplo, & pernoctasse in oratione dicitur, & factus in agonia prolixius orasse. Quantum præterea ærumnas laboresq́; & cuncta seculi huius incõmoda æquo animo tolerare iuuat, ipsi idem Christi discipuli nobis documento sunt, quibus ipse dixit. Vos estis qui permansistis mecũ in tẽtationibus meis, & ego dispono vobis, sicut disposuit mihi pater meꝰ regnũ, vt edatis & bibatis sup mẽsã meã ĩ regno meo, & sedeatis

Heb.3. Matth.15. Mar.10. Actu.1. Luc.6. Lucæ.22. Luc.22.

super

ſuper thronos duodecim tribus Iſraël. Ad hæc omnino neceſſarium eſt, ſi ſalui eſſe cupimus, vt in omnibus dei præceptis perſeueremus, cauendo illa quæ vetantur,
Pſalm. 118. quæ iubentur faciendo. Beatus eſt qui cum Pſalmiſta dicere poteſt, Concupiuit anima mea deſiderare iuſti-
Pſal. 118. ficationes tuas in omni tempore. Et iterum. Cuſtodiam legem tuã ſemper & in ſeculũ ſeculi: Difficile eſt profectò per omne vitæ tempus eundẽ ſe præſtare, & in nullo deficere. Quoties ergo aliqua diuerticula patitur fragilitas, quàm citò fieri poteſt, ad iter cœptum redeat nondum penitus labefacta virtus, ne lõgiore deuiatione aberrantibus vix vlla in viam redeundi poteſtas ſit, poſtquàm præſentium voluptatum delectatio vſum fecerit, vſus habitum, habitus naturã. Nec tamen ſi hoc acciderit deſperandum erit. Nihil eſt ita induratum, quod tundendo non infringat pertinax opera. Steriles campos aſſiduus agricolæ labor fœcundos reddit. Infructuoſæ quoque arbores in pomiferas mutantur ſolerti inſitione. diſplicere tibi incipiat quod patre tuo relicto in regionem abieris longinquam, & ad reditum te para. Volenti atque conanti pietas aderit diuina, manum'que porriget, & te à malis liberabit ne pereas. Ex pecude tandem in hominem verſus, in his quæ dei ſunt aſſueſcere incipies, aſſuefactus perſeuerabis, perſeuerans
1. Tim. 4. vinces, victór coronaberis. Talem ſe Paulus Apoſtolus exhibuerat cũ diceret: Bonum certamen certaui, curſum conſummaui, fidem ſeruaui, de reliquo repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ, quam reddet mihi in illa die iuſtus iudex, non ſolum autem mihi, ſed & omnibus qui diligunt aduentum eius. O felicem illius perſeuerãtiã, cui in fine cum Paulo ſic gloriari licebit, & cum eodem ſic ſperare. Huic perſeuerantiæ virtuti contrarium vitium eſt animi inconſtantia volubilitas'que mentis quæ quàm fugienda ſit, docere ope diuina fretus nunc enitar.

De leuita-

De leuitate ad vitia relabentium. Cap. 27.

PErniciosa quidem res est, de proposito vitæ honestioris decidere, & ad voluptariam rursum conuerti, de bono malum fieri, de iusto iniustum, de innocẽte peccatorem, & felicitatis futuræ spem in metum commutare pœnarum. Ad eum igitur qui talis est, nunc nostra conuertantur oratio. Diabolo & pompis eius renunciaueras, ad ecclesiam confugeras, castitatem, humilitatẽ, paupertatem professus fueras, vt te dei seruum exhiberes cur iterum contempta desideras, relicta repetis, ad seculum vnde fugeras reuerteris, & mortiferis eius deliciis frui concupiscis, vt satanæ seruias? Iam securus vitæ finem præstolabare, iam mortis metu liber eras, iam nulla te mundi terrebant aduersa, cur te rursum subiicis præsentis vitæ miseriis? vt quoties te conscientia tua reprehenderit, toties contremiscas, & ad omnem febriculæ vel alterius cuiuscunq́ue morbi accessum formides, & ad omnes imminentis periculi minas animum demittas ac pauites, non tã mortis metu quàm tormentorum. Plantauerat te dominus vineam electam, semen verum, quomodo conuersus es in prauum, vineaq́ue factus aliena, non domino fructificans, sed dæmoniis? Ciuitas eras plena populo spiritualium bonorum, quomodo mutatus est in solitudinẽ? Anima tua gentium erat domina, sensibus imperans, & omnes eorum affectus subdens rationi, quomodo facta est quasi vidua non habens virum, cuius consilio sapientiaq́ue regatur? princeps fuerat prouinciarum, quia inter probatos quoque ac pręstantes eminebat, nunc autẽ facta est sub tributo, soluitq́ue vectigal principi tenebrarum: non iam quomodo oportet, sed quomodo ille Thren. 1.
suaserit

suaserit viuens. Lucerna eras lucens omnibus qui in domo sunt, extincto lumine, multorum de te obloquentium morsibus pares. Cœli denique stella videbaris, & in terram cecidisti, vt fulgorem qui in te fuit, in tenebras conuerteres, & de te quoque dici posset: Quomodo cecidisti de cœlo Lucifer qui manè oriebaris? Corruisti in terram, cœlestib⁹ terrena, æternis caduca preferendo. Spiritu enim cœperas, & carne consummaris. Supra firmam petram ædificabas, vt peracto virtutum ædificio, ad cœleste regnum cõscenderes, beatitudinisque sempiternæ bona possideres: & nunc repentè mutato proposito ædificata destruis & dissipas & de solida petra ad fluidam mollemque harenam transgrederis, in qua non potes consistere, nedum ædificare, in qua quicquid extruere niteris, corruit: & cum nihil omnino inter mundanas voluptates firmitatis, nihil stabilitatis existat, illę quoque te destituent, teque sublato omni sustentaculo protinus in profundum ruere permittent, vt qui nunc mundi affluis luxuriis, mox calamitatibus afficiaris æternis, dicente domino per prophetam: Si auerterit se iustus à iustitia & fecerit iniquitatem secundum omnes abominationes, quas operari solet impius nunquid viuet? Omnes iustitiæ eius quas fecerat, non erunt in memoria. In præuaricatione qua præuaricatus est, & in peccato suo quo peccauit, in ipsis morietur. Hac sanè de causa & Petrus Apostolus de eiusmodi hominibus loquẽs: Melius, inquit, erat illis non cognoscere viam iustitiæ, quàm post agnitionem retrorsum conuerti. Cùm igitur in tanto te periculo constitutum perspicuè intelligas, dum licet, dũ vita suppetit, dum pœnitenti tempus superest, errorem tuum corrigere festina, & eo vnde recessisti, te q̃primũ refer, opusque illud quod stultè admodum demolitus es, instaurare stude, neque te vltrà in aperta mittas pericula, cum ad tutum regressus fueris. Non est aptus regno

Ezech. 18.

4. Pet. 8.

gno dei, qui aratrum tenens post tergum respicit. Vt quotidie proficias conare, vt semper boni aliquid agas enitere, & deficere desines. Aliorum exemplis disce cautius incedere: Sauli regi fauit deus, quàmdiu ille legi eius obediendo vixit. Post biennium regni sui innocenter exactum à mandatis diuinis desciuit, & deo vlciscẽte translatum est de domo familiáque eius regnum, ipse hostium vi oppressus, periit. Ioaz & ipsum Hierosolymæ regem, donec Ioiada sacerdos vixit, piè sanctéque regnasse constat: postea verò insolenter elatus, adorari se iussit, deum reliquit, idola simul cum suis coluit. Quamobrem illi ab inimicis victi, pœnas dedere, ipsum verò dum in lecto distentus recumberet, serui inuadentes trucidarunt. Quid Iuda Scariotho felici⁹, cùm ad apostolatum fuit electus, cùm potestatem acepit morbos curandi, mortuos suscitandi, dæmoniis imperandi? Quid eodem illo deinde miserius, cum ex fideli cœperit esse infidelis, ex domestico fugitiu⁹, ex apostolo proditor? Auaritia superatus dominum suum vẽdidit, & qui dęmonia pellebat, dæmonio subiicitur. Eo enim cor eius ingresso tam grande scelus commisit, veniámque desperauit, & laqueo sibi mortem consciuit. Patet igitur quid de illo mistellione sperandũ sit, qui dum diu egregiè magnificéque sese gesserit, ad flagitia deinde conuersus, ab iis non discedat, cum præsertim preter iam dicta exempla etiam scriptum sit: Qui trãsgreditur à iustitia ad peccatum, deus parauit eum ad romphæam, hoc est, vindictam: romphæa enim teli genus fuit apud Thracas, vt scriptores tradunt, etsi iam ad supplicia destinatus sit, qui sic transgressus est, quomodo euadet? Quoties ergo ab ipso sãctioris vitę curriculo ad impudica ĩhonestáq; diuertimur, valdè quidem verendum, est, ne fortè iam iudicati simus, præsertim si pœnitentiam agere & ad priora redire negligimus. Primum ergo totis viribus enitendum erit, vt

1.Reg.13.

Iudas.

Eccle.26.

cùm

cum iugum domini subierimus, in proposito perstem*, deinde si quando delirare contigerit, citò rursum dire cto vomere cœptam arationem prosequi studeamus, ne fortè si moram fecerimus. Herodi similes simus, qui vi so Iesu, ingenti affectus lętitia, plurimique ipsum fecit:
Acto.4. mox aũt mutata in contrariũ volũtate, contempsit atque illusit: vel ne pares inueniamur Iconiis, qui Paulũ & Barnabam primitus pro diis habuerunt: deinde lapi dum ictibus impellentes, ciuitate veluti inimicos eiecerunt: ne etiam simus arundo vento agitata, & de no-
Psal.34. bis dici queat: Viæ eorum tenebræ & lubricum. Non est mutatio ista dexterę excelsi, sed morphosis diaboli.
Ierem.14. Non ergo simus populus ille, qui (vt Ieremias ait) dilexit mouere pedes suos, & non quieuit, & domino non
Psal.134. placuit, sed simus illi, de quibus in Psalmo dicitur; Laudate serui domini dominum, qui statis in domo domini, in atriis domus dei nostri. Stare enim iustorum est, mouere autem pedes, & huc atque illuc titubantibus
Mat.17. vestigiis vacillare, proprium peccatorum est, non simus igitur sicut lunaticus ille de Euangelio, nunc cadens in ignem, nunc in aquam, sed simus templi sancti columna
3.Reg.7. Iachin, quæ interpretatur firmitas. Qui enim sic stabi
Iob.27. litus fuerit, poterit dicere cum cõstantissimo viro Iob.
Eccle.10. Donec deficiam, non recedam ab innocentia mea. Prę- terea meminerimus præceptum esse: Si spiritus potestatem habentis ascenderit super te, locum tuum ne di miseris, Infestet licet antiquus hostis, insidietur, tendat laqueos, venena melle oblita propinet, & omnibus nitatur fallaciis, nos tamen à lege præceptisque domini nostri nusquàm recedamus, nos nihil seruituti, q̃ semel deo obtulimus, præferendum existimemus. Quia seruitus ista omni terrena libertate iucundior, vtilior, gloriosior est. Hanc ne deseramus, occurrant sem-
Mat.24. per menti nostræ saluatoris monita, dicentis: Qui in Iudæa sunt, fugiant ad montes, & qui in tecto, non descẽ- dant

dant tollere aliquid de domo sua, & qui in agro, nõ reuertantur tollere tunicam suam. Iudæam Hebraicorũ nominum interpretes confeßionem sonare dicũt. Qui ergo Christum confitentur, ad virtutum excelsitudinẽ ascendere curet, eundẽ imitando, qui in se credentibus vt sua sequãtur vestigia, iubet. Et qui in tecto sunt, hoc est, qui ad summa iam peruenerunt, non descendant, ne conuersationis pristinæ sordibus inquinentur. Et qui in agro vitæ actiuæ operam patri familias locauerunt, non reuertantur tollere tunicam suam, ne rursum inutilem otiositatem, quam recusarunt, induant: & labore intermisso, promissæ mercedis denarium amittant. Horum autem hæc summa est, vt cũ relictis vitiis virtute proficere cœperimus diuinis obtemperando mandatis, rursum ad vitia nõ relabamur, ne prouerbio detur locus: Canis reuersus ad vomitum, & sus lota in volutabro luti. 2. Pet. 2.

LIBRI II. FINIS.

EVANGELISTARII MARCI MARVLI LIBER III. de his agens, quæ congruè ad spei titulum rediguntur.

De prudentia & simplicitate. Cap. I.

VT autem in his quæ bona sunt, constãter fideliterque perseueremus, prudentia nobis opus est. Opportunè igitur de hac virtute nunc differemus: quæ vt virtus sit ab omni subdolæ mentis malignitate aliena esse debet, vt ne quem

ioffendas,sed cũ tibi, tum aliis prodesse possis. Obserua
gitur & opere implere contende domini præceptum
Mat. 10. dicentis: Estote prudentes sicut serpentes, & simplices
sicut columbæ. Prudentiæ simplicitatem coniunxit,
quoniam altera alterius auxilio indiget, vt vtraque si-
bi constet, & vitio careat. Nam simplicitas absque pru
dentia erroribus patet. Prudentia sine simplicitate in
fraudulentiam calliditatemq́ue mutatur, & vitio supe
rata, virtutis nomen amittit. Ne quis ergo fallendi a-
stutiam, prudentiam esse putaret, prudentem simplicẽ
oportere esse dixit. Et rursum, ne quis incauta simpli-
citate contentus esset, eam prudentiæ comitem esse de-
bere monstrauit. Igitur prudens eris, quoties lectioni-
bus incumbis, si vtilia eligas, inutilia relinquas, & ser-
pentis fueris industriam imitatus, quem aiunt auibus
solidis deuoratis ossa euomere, carnes verò, quarum ci-
bo vitam sustentat, retinere. Simplex eris, si inter le-
gendum nihil quod orthodoxæ fidei repugnet senties,
& quæ tibi repugnare videbuntur, quàm intelligentiã
habeant, doctum aliquem ac fidelem virum interroga-
bis, & eius expositioni acquiesces. Ita semen cadens
in terram bonam, fructum afferet, vt cum diceris
alios doceas. Prudens eris, si ab iis quæ tibi nocumento
esse potuissent, cauebis ac fugies. Omni custodia custo-
Prouer. 4. di cor tuum, inquit Salomon. Si vbique periculum ti-
mueris, vbique periculo liber eris, prudentiæq́ue lau-
de dignus, cùm timenda sapienter vitare noueris. Vt au
tem & simplex sis, non in te sed in deo confide. Hoc est
Prouer. 10. enim illud quod in Prouerbiis est dictum: Qui ambu-
lat simpliciter, ambulat confidenter, qui verò depra-
uat vias suas, manifestus erit. Prudentiam seruabis, cũ
prius rei quam aggressurus es, exitum consideraueris, &
cuncta consilio ac ratione fueris immensus. Turrim in
Lucæ, 14. euangelio ædificaturus, prius computat sumptus, ne po
sito fundamento & deficiente pecunia opus imperfe-
ctum

ctum cogatur relinquere, probro'que pateat, dicentiũ: Hic homo cœpit ædificare, & non potuit consummare, Simplicitatem custodies, si nihil ad iactantiam, nihil ad inanem gloriã feceris, sed quicquid agas, ad dei laudem tantum dei'que gloriam egeris, & pro benefactis ipsi gratiam, sine quo nullum fit bonum, habendã duxeris. Prudens es, si conscientiam tuam quotidie discutis, si quoties à somno exurgis, quid acturus sis cogitas, quoties cubitum redis, quid egeris, quid omiseris, in quo exciderisTecum examina, vt deinceps cautius incedas. Simplex es, si tunc etiam cum irrideris, cùm cõtumelia afficeris, cùm iniuriis oneraris, patienter tolleres, non irascaris, non turberis. Et quasi qui nihil mali passus fueris, vultum non mutes, atque intra te animi quietem conserues, illorum puerorum more, quos dominus ad se venire iussit, & quisquis, inquit, non receperit regnum dei veluti paruulus, nõ intrabit in illud. Marci.10. Sicut ergo paruulus iræ odii'que passionibus caret ex natura, ita vir simplex carere his consueuit ex voluntate. Prudens præterea si fueris, præteritorum recordaberis, præsentia dispones, futura prospicies, te'que ita præparabis, vt in fine vitæ inueniare promissa immortalitate dignus. Ex aliorum enim euentu, disces quid tibi fugiendum, quid expetendum sit, vt cũ plenius lampadibus aduentanti sponso occurras, & non tunc oleũ parare quæras, cũ parato opus fuerit, dictum'que illud semper in mente habebis. Estote parati, quia qua hora non putatis filius hominis veniet. Luc.12. Tum si quoque simplex fueris ab omnibus animi inquinamentis mundum te exhibebis, nulli detrahes, nullum offendes, nulli malum optabis, nihil simulationis, nihil doli concipies, toto actionum tuarum corpore lucidus eris: quia mentis oculum à vera recta'que simplicitate non auertes. O felicem animam quæ talis fuerit, à cœlesti enim sponso merebitur audire: Ecce tu pulchra es amica mea, ecce Cant.2.

tu pulchra, oculi tui columbarum. Oculi vtique simplicis intentionis, nō malignæ: & qui quod vidēt, quod sentiunt, non dissimulant nec bonum negant esse bonum, nec malum malum: vt non simplices modo, verum etiam recti sint, & assequantur, quod in Prouerbiis Salomon pollicetur, dicens: Custodiet rectorum salutem dominus, & proteget gradientes simpliciter. Ipsius dei ore laudari meruit Iob, quod simplex & rectus esset, & timens deum & à malo recedens. Prudentis postremò officio fungêris, si postquam cuncta consideraueris, quæ ab imprudentibus concupiscuntur, cum Salomone clamabis. Vanitas vanitatum & omnia vanitas. Atq; ideo diuitias, honores, luxum atque pompam, simul'que omnem præsentium voluptatum vsum magno animo despicere incipies, ne quid tibi viam iustitiæ ingredienti impedimento sit, & potius absque his quæ vulgò bona putātur, salueris: quàm cum ipsis pereas, ne minus tibi prospexisse arguaris, quàm feræ bestiæ illæ, quæ abrosas partes corporis in fuga venatoribus relinquunt, ob quas naturæ suę instinctu se peti norunt. Dilargitis igitur opibus, & mendicorum indigentiæ distributis, pauper pauperem Christum sequeris, cupiens in deo tantū diues fieri, & pro caducis ac fragilibus bonis possidere stabilia & æterna. Simplicitatis etiā partes ages, si paruo modico'que contentus viues, & quę vltra necessitatem sunt, ea paruipendes, neque concupisces vnquam, & tibi satis felix videberis, cum sustentamēta vitæ tātū suppeditabūtur. Spē enim omnē in deo depones atque firmabis, qui suscitat à terra inopem, & de stercore erigens pauperem, vt collocet eum cum principibus, non cum quibuscunque, sed cum principibus populi sui, cum angelis atque archangelis in regno suo sempiterno. Ipse idem ex hoc prudentium simplicium'que genere suam constare voluit ecclesiam, cum diceret, Seminabo domum Israël & domum Iuda semine homi-

Prouer. 2.

Fibri pontici.

Ierem. 31.

hominum & femine iumentorum. Homines enim funt ad quos pertinet prudentia, iumenta ad quos fimplicitas. Quod aũt hi qui vtraq; in parte rectè verfati fuerint, beatitudinem confequantur, pfalmifta fub eadẽ verborum metaphora teftatus eft, cum ait. Homines & iumenta faluabis domine, quemadmodum multiplicafti mifericordiam tuam deus. Nifi enim ille mifericordiam fuam multiplicaret, quis noftrum faluus fieret. Pfal. 35.

De prudentia vitiofa & fimplicitate ftupida. Cap. 2.

ESSE tamen & prudentiam quandam nouimus, non probatam, de qua in prouerbiis legitur. Ne innitaris prudentiæ tuæ, hanc deuitare debemus quia ifta de fe præfumentium feque mirantium prudentia eft, qui neminem confulunt, neminem audiunt, doctioribus contradicunt, quod fe omnium perfpicaciffimos confultiffimofque exiftimari volunt. In illos Ifaias exclamat, dicens. Væ qui fapientes eftis in oculis veftris, & corã vobifmetipfis prudẽtes. Quod vitium & Apoftolus prohibet cum ait. Nolite effe prudentes apud vofmetipfos. Neque illi quidem qui in terrenis duntaxat negotiis prudentes funt, laudantur, cũ rerũ fragiliũ cura implicati diuina negligant & afpernentur. Vnde idẽ Apofto. Prudẽtia (inquit) carnis mors eft, prudẽtia autem fpiritus vita & pax. Et iterũ, Prudẽtia carnis inimica eft deo, fed quę inimica eft deo ne illi quidẽ cuiꝰ eft, amica effe poteft, cum idẽ corpori multa prouideat, animæ fuæ nihil, animam quæ longè nobilior eft corpore, nihil æftimat, quinimo vt carni blãdiatur, fpiritum perire patitur, quia nec vfuris abftinet, nec aliena per vim vel per calumniam occupare verentur, nec dolis fraudibufque niti vt lucretur, ca-

Prouer. 3. Ifaię. 5. Roman. 12. Roma. 8.

net. Valdè quàm fugienda est ista prudentia, quia verè mors est, non mors quæ mortem afferat, sed quæ morte acerbius cruciet, & mori vetet. Cæterùm neq; ipsa simplicitas (vt diximus) absque prudentia erit probanda. Stupida enim & fatua est, offendens ad lapidem pedem suum. Hanc habere prohibemur, dicente propheta: Nolite fieri sicut equus & mulus in quibus non est intellectus. Et Apostolus: Fratres (inquit) nolite pueri effici sensibus, sed malitia paruuli estote, sensibus autem perfecti estote. A sensibus exclusit simplicitatem, à simplicitate malitiam, vt neque sensus peruerti sinantur per ignorantiam puerilis obtusitatis, neque simplicitatem rectam deprauet maligna suggestio. Paruulæ sensibus fuere virgines illæ, quæ de sola fidei virginitate sibi plaudentes cum vacuis lampadibus occurrerunt sponso: & quoniam oleum bonorum operum, quo sensuum nostrorum lampades illuminantur, non habebant, intrare ad sponsi nuptias nequiuere. Nemo igitur vsqueadeò simplex sit, vt ad beatitudinem consequendam aspirans, quibus vitæ meritis illam adipisci possit, ignoret. Et nemo vsqueadeò prudens sit, vt carnalia tantũ curet, & spiritalia omittat, ne prudentiores appareant filij huius seculi in generatione sua filij lucis, id est, infideles fidelibus, dum illi diligentius cautiusque humana exequuntur negotia quàm hi diuina. Hæc de prudẽtia & simplicitate, nunc de sapientia, quæ & has reliquas omnes amplexa est virtutes, aliquid est dicendum.

Psal. 31.
1. Cor. 14.
Lucæ. 6.

Quid sit sapientia & vbi quærenda.
Cap. 3.

SApientia est (vt Stoicis placet) diuinarum humanarum'que rerum scientia & cognitio: atque inter sapientiam & prudentiam hoc differri, quod prudentia tantum circa humana sit. Hæc igitur quę propriè sapientia dicitur, latè se effundit, vtrãque scientiã continet: neque scire tantum contēta est, nisi etiam secundum scientiæ suæ præcepta mores vitam'que composuerit. Nam si quis philosophiam omnem didicerit, & non perinde ac illa præcipit, viuat, doctum equidem confitebor, sapientem negabo. Non cadit vitium in sapientem, cuius propria est virtus. In hoc ferè omnes cõueniunt, vt dici sapiens nõ debeat, nisi qui cunctis pręcellat animi bonis, & tam scientia sit instructus quàm probitate. Summum itaque bonum expetētibus, quod semper inquirendo philosophi inuenire nunquam potuerunt, opus erit eam discere doctrinam, quæ à deo nobis non ab hominibus tradita sit, cùm sola verissimum ad beatitudinem monstret iter, eandem'que certissimè polliceatur atque conferat. Neque tamen qui mediocri scientia prędit sunt, à spe beatitudinis excluduntur. Si vis (inquit) ad vitam ingredi, serua mandata. Diuinæ igitur legis tantum quæ ad benè beateq; viuendum pertinent institutiones nosse, & eas opere persequi, satis perfecta est hominis sapientia. Quanquam illius perfectior, qui insuper dilargitis reb⁹ modico contentus Christum sequitur: & corporis quoque puritatem seruat repudiatis connubiis, vt casto domino propius accedat meritis castitatis, & centesimum fructum capiat, trigesimo sexagesimo'que relicto. Sed licet perfectioris vitæ altior sit beatitudinis gradus, vna tamen est beatorum ecclesia, vnum corpus. Quo fit vt ab ista sapientia, qua saluamur, ne coniugati quidem excludantur, si modò quæ iussa sunt, peregerint. Illos autem sapientiores esse dicimus, quos virtutibus nouimus præstare, & nõ scientia solum vel eruditione.

Philosophi

Scientia enim si virtutibus careat, inflat, multum'que doctus & parum sapiens nimium sibi arrogat, interdũ etiam veritati refragari audet, vt se aliquid præ cæteris argutius atque subtilius inuenisse probet. Quamobrem concludendum est, vt longè sit melius pauca scire cum virtute, quàm absque virtute multa. Cæterùm scientia ipsa atque eruditione, si benè vtaris, plurimũ iuuat: si malè, perniciosa est, semper'que præferẽda sciẽtiæ peccatrici rusticitas sancta. Iunge autem scientiæ virtutem, & iam plenior consummatior'que tibi dabitur sapientia, mysteria scripturarum intelliges, latentes sub literæ velamine sensus tibi aperientur, & cubiculum sponsi ingressus pulchritudine eius capieris, amore exardesces, quãto'que illi propius accesseris passibus pij affectus fidelis'que considerationis, tanto magis ipso intelligentiæ lumine illustraberis: ita vt alios quoque docere valeas, & errãtes ad recti viam reuocare, & contradicentes refellere, & ecclesiam dei ædificare, ex quo grande tibi meritum gloriam'que comparabis, iuxta illud. Qui docti fuerint, fulgebunt quasi splẽ-
Dan.11. dor firmamenti, & qui ad iustitiam erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates. Quid est autem scientia, nisi perfecta veri falsi'que dignoscendi ratio? quæ cum propria dei sit, illa quæ ab hominibus est, nisi cum diuina cõueniat, opinio magis dici debet quàm scientia. Falli, decipi, errare hominis est. In deo ista nõ cadunt. Facessant igitur à nobis fallaciosæ strpharũ argutiæ enthymemata'que dialecticorum, non terrenã sciẽtiam sequimur, sed cœlestem. Nihil verius, nihil certius esse asserimus, quàm quod ista continet. Lignum vitæ est iis qui apprehenderint eam, & qui tenuerit eã beatus. Per hanc enim ad summum bonum peruenitur, quod supra cœlum esse ignorauerunt illi, qui sapientem sola virtute contentum, ideo'que beatum dixerunt. Vbi enim præmia veræ virtutis essent, nesciebant

bant per totam noctem humanæ scientiæ laborantes, & nihil capientes. Sapientiores igitur fuere illis piscatores nostri, quorum disciplinam, quam à Christo didicerant, & philosophi ariopagum relinquentes sunt secuti, & ipsi Romani principes contempta idolorum cultura probauere. Totis enim imperij viribus falsorum deorum religionem defenderant, victi autem nō armis, sed eorum qui sedebantur patientia Christum susceperunt, qui ab ipsis prædicatus fuerat. Atque hæc fuit victoria quæ vicit mundum fides nostra. Pugnantes non repugnantibus cessere, inermibus armati, & quod mirabilius est, interemptis interemptores. Ab alteris in medium prolata Christi religio permansit, ab alteris tutata idololatria defecit. Et quisnam dicere audet, professionis Christianæ scientiam non esse veram, cui tam potentes inimici, non iam inuiti, sed volentes colla submisere?

De scientia diuinitus tradita & sapientis officio Cap. 4.

Osee.8.

HAEC est scientia, quam à nobis exigit dominus, dicens. Misericordiam volui & non sacrificium, & scientiam dei plusquam holocaustum. Hanc ipsam autem dei scientiam à se peti iubet, cum ait: Si quis sitit, veniat ad me & bibat. Et ego sum ostium, inquit, per me si quis introierit, saluabitur. Non est itaq; aditus ad beatitudinem, nisi per sciētiam diuinitus nobis traditam. Cæteræ omnes scientiæ vanæ sunt: nemo enim per illas efficitur beatus, quique ipsis nititur, hominum opinionibus pēdet, & certā vitæ viam prorsus ignorat. Quis enim nouit filium nisi pater, vel patrem nisi filius, & cui voluerit filius reuelare? Vnde & Petro Christum confitenti idem respondit: Beatus es Simon Bar Iona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus

Iohan.7. Iohan.10. Matt.16.

ter meus qui in cœlis eſt. Decuit autem vt qui homini quem formauit, beatitudinem dare decreuerat, doctrinæ quoque eſſet autor, per quam beatitudo ipſa acquiri poſſet. Incaſſum igitur laborarunt omnes philoſophorum ſcholæ, omnes mundi ſapientes, vt verã de deo ſcientiam per ſe ipſi inuenirent, ſi non alius quàm deus debuit illam homini monſtrare, ſicut & fecit. Sed non eſt ſatis eam didiciſſe, niſi quæ præcipiuntur fecerim⁹, beati eſſe non poſſumus. Neque enim viam qua ad cœlum itur, noſſe, ſed cùm noueris, per eam ingredi ſapientis eſt. Quinimò tanto nequius peccat, quanto quis inter bonum malum'que diſcernere plenius didicit. Sit igitur in te ſanctarum ſcientia ſcripturarum, ſed ita vt non deſint, quas illa commendat virtutes, & abſint vitia quæ deteſtatur. Hoc ſi præſtiteris, verè te ſapientem eſſe ſcias, ac beatum fore cum hinc deceſſeris credas, atque tunc demum & ſcientia, & ſapientia & bonis omnibus multo huberius quàm in hac vita fieri poſſit, complendum. Etenim neque ſcientiam perfectam habere poſſumus, quamdiu mortalitatis onere premimur, neque ſapientiam, dicente Apoſtolo: Ex parte cognoſcimus, & ex parte prophetamus, cùm autem venerit quod perfectum eſt, euacuabitur quod ex parte eſt. Corp⁹ quippè (vt quidam ſapiens ait) aggrauat animã, & terrena inhabitatio deprimit ſenſum multa cogitãtem. Sit ergo ſatis ea diſcere atque noſſe, quę ad dei ſcripturarum'que eius intelligentiam nobis conceſſam ꝑtinent, vt cùm ita quemadmodum præceptum eſt, vixerimus, illo vbi perfecta ſunt omnia, conſcendamus. Optimum itaque iudicemus, nõ plus ſapere quàm oportet ſapere, ſed ſapere ad ſobrietatem, hoc eſt, quantum humanæ naturæ permittitur, tantum & indagare diſcendo, & conari operãdo. Atq; hoc erit ſeipſũ noſſe, nihil ſupra vires tentare, neq; quod capere poſſumus, fruſtra ſequi velle, ſed ſuis finib⁹ cõtẽtari: & ea quę verbis expli-

Philoſophi

1. Reg. 13.

Sapien. 1.

explicare nequimus, fide tenere, diuino credentes testimonio. Porrò sapientiæ diffinitionem quam supra retulimus, diuinarum videlicet atque humanarum rerum scientiam esse, non plenè factam arbitror. Quæ nã erit sapientia, vt iam dixi, scire tantum & non facere, quæ facienda didiceris, neque cauere quæ cauenda noueris? Mansuetudinem, liberalitatem, clementiam, castitatem, constantiam, cæterasque virtutes, non nosse solum, verùm & exercere, earumque officio vti, sapientia est: nihil agere quod actũ nolis, nihil mittere quod omissum negligentiæ possit ascribi: in omnibus sibiipsi constare, nec leuem esse, sed grauem, atque in iis quæ recta & honesta sunt, firmum stabilemque permanere: non ira, non cupiditatibus, non turpi lasciuia moueri, sed affectus ratione moderari, & animi moribus præesse vt dominum, non subesse vt seruum.. Vis ista in summam redigi? audi prophetam dicentem: Quiescite agere peruersè, discite benefacere. Rationale animal est homo, si naturã suã non peruerterit, sapientiã exquiret. Ingenita est enim ei ratio, qua & bonum expetat, & à malo declinet. Dabit itaq; operam vt discipulis instruatur, quæ naturam suam perficiant, ne ignarus rerum erret, nec pro bono accipiat malum, & bonum pro malo: ac dum sapienter se facere putat, insipientiæ arguatur. Nam licet affectionem boni habeamus à natura, non tamen & scientiam quæ efficit sapientem. Inter doctum autem & indoctum multa distantia existat necesse est, quanta vtique inter scire & nescire. Quorum alterum Salomon luci, alterum tenebris comparat, dicens: Vidi quia tantum præcederet sapientia stultitiã, quantum differt lux à tenebris. Et sapientis, inquit, oculi in capite eius, stultus in tenebris ambulat. Illius oculi in capite sunt, qui altioris sapientiæ circumspectu regit vitã, mores componit: & qui sit cuiusq; rei exitus diligẽter ꝑpẽdit: quæ sua intersũt nouit, & illa tractat, illa me-

Isaiæ 1.

Eccle. 2.

illa meditatur: quæ verò aliena à se iudicat, ab iis absti net, naturam hominis finem'que considerat, se'que ad immortalitatem natum intelligit, & caduca bona contemnit, dum æterna obtinere festinat. Itaque cœlo æquatur, & terra superior est animus sapientis, in contẽplatione diuinorum assiduus, humana'que transcendẽs, nihil aliud illi curæ est, nisi vt deo placeat, quicquid agit, ad hunc vnum finem dirigit, vt deo frui possit.

Quod sapientia donum dei sit, & vera sapientia Christum imitari.

Cap. 5.

POrrò talia scire atque ita sese gerere, ne quis industriæ suę arroget, sed donum dei esse agnoscat, scri
Prouer.2. ptum est: Dominus dat sapientiam, & ex ore eius
Eccle.1. prudentia & scientia. Et iterum: Omnis sapientia à domino deo est, & cum illo fuit semper, & est ante æuum. Ipse omnium conditor deus, cum hominem in lucem produxisset, sapientiæ capacem fecit præ cæteris animantibus, vt authorem suum intelligeret, intelligendo amaret, amando possideret, possidẽdo perpetuò beatus esset. Quam quidem sapientiam vt cõcipere & tenere possimus, non solum discendi studio incumbere, sed etiam votis precationibus'que poscere debemus, cũ
Iaco.1. Iacobus Apostolus dicat: Si quis vestrum indiget sapiẽ tia, postulet à deo, qui dat omnibus affluenter, & non
Iob.43. improperat, & dabitur ei. In Iob quoque legimus: Inspi ratio omnipotentis dat intelligentiam. Cæterùm vas mundum sit oportet, in quo diuinæ sapientię thesau
Eccle.1. rus recondi debet, vnde dicitur: Fili, concupiscens sapientiam, conserua iustitiam, & deus præbebit illam
Eccl.43. tibi. Item: Omnia, inquit, dominus fecit, & piè agentibus dedit sapientiam. Quomodo enim illic potest infundi

fundi cœleste donum, vnde eiecti prius & exterminati non fuerint terreni affectus? Duo contraria simul manere nequeunt. Quæ enim societas luci cum tenebris? Christo cum Belial? Ideò est scriptum: In maleuolam animam non intrabit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis. Cur enim principium sapientiæ timor domini dicitur, nisi quia is qui deum timet, se à delictis continet, & innocenter viuere studet, ne creatorem suum offendat? Ab hoc principio proficere incipimus, & addito discendi labore sapientiam mysterio absconditam, & credulis tantum humilibusque reuelatam, ex diuinis voluminibus haurimus. Hanc si alibi quæsieris, nusquam inuenies. Latuit philosophos, ignota fuit omnibus gentilium sapientibus: tradita autem prophetis Christique discipulis. Vnde ait: Vobis datum est nosse mysterium regni dei, illis autem incredulis videlicet & humana tantum scientia nitentibus non est datum. In sanctis ergo scripturis, quære tibi dei sapientiam, & verbi dei scientiam, & quære mente pura cordeque fideli, atque ardenti discendi desiderio, vt quod cupieris, assequi merearis. Dei autem sapientia & Dei virtus, Christus est. Hunc scrutare in veteribus celatũ scripturis, in nouis manifestum, in vtrisque admirabilem atque adorandum, summi boni doctorem ac largitorem: boni, inquam, quod tota gẽtilitatis academia semper perquisiuit, & nunquam potuit inuenire. Neq; enim fas erat, vt tantæ rei, qua nihil homine maius potest contingere, alius esset cognoscendæ monstrator, quã qui esset fruendæ donator atque author. Minus dignitatis habitura erat nostra religio, si alio quàm deo institutore præceptoreque gauderet. Ipse debuit perfectæ beatitatis iter ostendere, qui ipse esset perfectissimus omnium felicissimusque, vt soli gratiæ agantur habeanturque tam pro doctrina adipiscendæ salutis, quàm pro adeptæ beneficio. Hanc autem probatissime saluber-

Sapien. 1.

Matth. 13.

saluberrimę'que disciplinæ sapientiã, cum deus in mysterio velatam daret, per seruos exhibuit. Sed cùm reuelatam tribueret per filium vulgauit: Tunc in nubis aut ignis figura apparens deus cum hominibus est locutus, postea verò deus homo factus, cum hominibus conuersari, & præsens ipse cum iisdem colloqui voluit, vt legis & Euangelii distantiam cognosceremus. In illa futuri signa sunt, in hoc eorum euentus: in illa vmbræ, in hoc veritas: in illa seruitus, in hoc libertas: in illa promissio, in hoc promissionis impletio atque gratia: in vtroque autem bene beatéque viuendi præcepta, plenius tamen exactius'que in Euangelio quàm lege, quia legis mediator Moyses, Euangelii Christus, per quem redempti ac saluati sumus. Hunc si sequi volumus, & sanctissimis eius institutionibus inhærere, verè sapientes vere'que beati erimus, & iam non terreni, sed cœlestes. Audiamus quid super hac re Apostolus dicat: Iu-
1.Cor.1. dæi, inquit, signa petunt, & Græci sapientiam quærunt: nos autem prædicamus Christum crucifixum, Iudæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam, ipsis autem vocatis Iudęis atque Græcis Christum dei virtutem & dei sapientiam, quia quod stultum est dei, sapientius est hominibus, & quod infirmum est dei, fortius est hominibus. In his ergo scripturis, quas gentilitas deridet, & hæreticorum prauitas impugnat, discenda sapientia est. Quia quod hi infirmum arguunt, fortius est omni humana virtute, & quod illi stultum existimant, sapientius est omni mundanæ philosophiæ
Ibidem. traditione. Stulta, inquit, mundi elegit deus, vt confundat sapientes, & infirma mundi elegit deus, vt confundat fortia. Per piscatorum quippe & vulgarium hominum prædicationem superauit philosophos, & per inermes martyres, regum imperatorum'que potentiam. Quid ni, si iidem ipsi qui persequebantur Christianos, facti sunt Christiani, & ecclesiæ propugnatores, qui ecclesiæ

qui ecclesiæ hostes erant. Seruire cœperũt Christo, qui imperabant mundo. Christus igitur (vt Apostolus ait) factus est nobis sapientia & iustitia & sanctificatio & redemptio, vt quemadmodum scriptum est: Qui gloriatur, in domino glorietur. Quis enim hominum comparandæ veræ beatitudinis rationem potuit per se cognoscere, si hoc solius dei erat docere, cuius solius fuit ipsam beatitudinem tribuere. Quæ dei sunt, inquit, 1.Cor.2. nemo cognouit, nisi spiritus dei, nos autem non spiritum huius mundi accepimus, sed spiritum qui ex deo est, vt sciamus quæ a deo donata sunt nobis, quæ & loquimur, non in doctis humanæ sapientiæ verbis, sed in doctrina spiritus spiritalibus spiritalia comparantes. Denique post multa de deo salutaris sapientiæ authore dicta ait: Si quis videtur inter vos sapiens esse in hoc seculo, stultus fiat, vt sit sapiens. Sapientia enim huius 1.Cor.3. mundi, stultitia est apud deum. Scriptum est enim: Cõprehendam sapientes in astutia eorum. Et iterum: Dominus nouit cogitationes sapientum, quoniam vanæ sunt. Vani quippe sunt, qui sanctæ trinitatis mysterium non admittunt, qui veræ beatitudinis bonum non percipiũt, quia sibi magis quàm deo credũt. Quãobrem nobis non humana, sed diuina doctrina institutis, cum saluatore nostro dei filio deo gratiæ agendæ sunt, sic dicente: Confiteor tibi pater domine cœli & terræ, quia abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. Ita pater, quoniam sic fuit lacitum ante te. Matth.11.

Quòd sola dei sapientia efficit beatos. Cap. 6.

ET quoniam sola dei sapientia non vana, sed vera est, per quam solam patet aditus ad beatitudinem: Sapientia, inquit Iacobus apostolus, quæ de Iacobi.5. sursum est.

ſurſum eſt. Primum quidem pudica eſt, deinde pacifica, modeſta, ſuadibilis, bonis conſulens, plena miſericordia, & fructibus bonis, iudicans ſine ſimulatione. Omnes itaque virtutes iſtâ ſapientia nobis diuinitus oſtenſa in ſe continet, & credentibus atque volentibus eas impertit, in quibus qui ſe dignè exercuerint, illos vt à domino remunerentur, de terreno habitaculo ad cœleſte regnum feliciter tranſmittit. Sapientis erit igitur, omni loco, omni tempore, omnibus in rebus diligenter diſpicere quid velit dominus, & ſecundum eius voluntatem, quæ iuſſa ſunt facere, quæ vetita declinare. Qui ſic egerit, & mandatis dei ſatisfaciet, & ipſe ſuæ cõſulet ſaluti. Quicquid enim deo obedimus, quicquid obſequimur, quicquid ſeruimus, totum in noſtram vertitur vtilitatem: nihil ex hoc ei accedit qui ſolus nulla re indiget. Rectè ergo Salomon in prouerbiis ait: Si

Prouer. 9. ſapiens fueris, tibimetipſi eris, nam illud quoque quod alios docueris, quod ad virtutem hortatus fueris, quod verbo, quod re, atque opere iuueris, tibi cedet ad gloriam, tibi magis quàm vlli alij proderit ad adipiſcendam veram felicitatem quam affectas. Ac veluti illi, qui terram purgant, ſtercorant, arant, occant, obfringunt, modis omnibus excolunt, ſementem'que faciunt, poſtea verò metunt & fructum colligunt, ita hic noſter ſapiens aliis benefaciendo, ſibimetipſi ſapiet, cum pro benefactis à domino recipere cœperit mercedem. Hîc idem in omnibus prouidum ac prudentem ſe præſtabit, nihil eum imparatum offendet, omnibus quæ accidere poſſunt, præſidio opportuno munitus occurret. In aduerſis explicabit patientiam, in proſperis humilitatem, vt vtriſque conſtantiam. Apparebit'q; in illo quod

Eccle. 9. Salomon ait: Melior eſt ſapientia, quàm arma bellica. Fortior eſt enim cuius animũ nõ frangũt aduerſa, neq; turbant iniuriæ, quàm qui armis hoſtem ſuperat. Ali-

Sapien. 5. bi etiam dicitur; Melior eſt ſapientia quàm vires, & vir pru

vir prudens quam fortis. Nam ſapientia & prudentia bona animi ſunt: fortem & robuſtum eſſe, bonum corporis eſt, & illa quidem hominis propria: hoc autem cum beſtiis commune. Sapiens tranquillè degit, quia perturbationibus temperat, ſenſuum affectiones ratione frenat & ſaniori conſilio parere compellit. Sapiens linguam quoque continet, verboſitatẽ fugit, ne in multiloquio peccet. Pauca loquitur, ſed conſideratè, nihil leue ab ipſo prolatũ auditur, ſed ſerium ſemper, & graue ponderiſ que multi. Neque enim prius verbum emittit, quàm quo caſurum ſit, cogitet. Sapiens vt ſemper ſapiens ſit, ſtudet: vtque cum Salomone dicere poſsit: Sapientia quoque perſeuerauit mecum. Quæris quo pacto ſemper ſapiens eſſe queat, cum nemo ſit qui non peccet, cum ſepties in die cadat iuſtus? Sed quemadmodum iuſtus cum ceciderit, citò ſurgẽdo iuſti nomen nõ amittit, ita ſapiens dicendus eſt ſemper ſapiens, qui quoties aliquid ſtultè peccat, ſapienter quod peccatum eſt protinus emendat, & præteriti errati notam inſequentis virtutis laude compenſat. Sapientem ſemper beatum eſſe philoſophi contendunt, eo quòd ſola virtute contentus ſit, virtutem autem ſibiipſam ſufficere. Patet, quia nihil extra virtutem, in quo beatitudo eſſe potuiſſet, nouerant. Ignorabant igitur bonum illud quantum aut quale eſſet, quod debetur virtuti, quodquè noſtri ſapientes vitæ innocenter laudabiliterque actæ meritis confidunt ſe conſecuturos, & tunc demum beatos fore cùm illud adepti fuerint. Sed quàm diu in expectatione eius ſunt, nondum eſſe beatos conſtat, quamuis ad quandam ſpei certitudinem nunc quoque beati dicantur. Sapiens, inquiunt, & in tormentis beatus eſt. Rectè id quidẽ, ſi de noſtris diceretur, & non de illis qui à vera religione alieni erant. Noſtri enim verè beati quos nulla compellere tormenta potuerũt, vt Chriſtum negarent. Porrò hi non ſola virtute contenti erant, quæ

propè vana esset, si nihil eam post mortem sequeretur, sed per ipsa virtutis opera Deo iungi cupiebant, quod quia præcipuè martyrij patientia præstare poterat, cædi occidi'que gaudebant. Illi autem quibus æterna hominis beatitudo ignota erat, non quomodo oportuit, sed quomodo poterant beatam vitam diffinierunt, atque ipsam quoniam longius protendere nescirent, virtute quæ in præsenti est, terminarunt. Sed quænã quæso esset ista beatitudo, quæ simul cum corpore pecudũ more erat finienda? Præterea si sola virtus beata vita esset, sexcenties in vita beati essemus, & sexcenties infelices quando quidem nemo tam firmæ stabilitæ'que virtutis est, vt non quotidiè ferè aliquid desipiat, oscitet, deliret, hallucinetur. Tot autem vicib⁹ nunc accedens nunc recedens beatitudo nonne vertibilior haberetur rota figulari, & alterno dierum noctium'que recursu mutabilior. Non est ergo virtus vita beata, sed illa cœlestis æterna'que felicitas, quæ debetur virtuti, si virtus ipsa cùm vera religione iuncta fuerit. Beata quippè vita est quæ nunquam subducitur, nunquã deficit, bonis omnibus affluit semper, malis vacat, desiderium implet: denique ad summum bonorum peruentũ est, cùm ad illam peruenitur. Huc accedit quod Christianorum sapientia nõ ita rigidè neque inhumanè circunscripta sit, sicut fuit illa Stoicæ sectæ philosophorum, qui docebant sapientem animi passionibus prorsus carere oportere vt beatus sit. Nos enim econtrario diffinimus, non posse sapientem fieri beatum, qui adhuc in corpore viuens, futuræ beatitudinis desiderio non ducitur, qui pro eo quòd aliquando peccauit, dolendo non satis facit, qui cum benefecerit non gaudet, & deo gratias agit, cuius ope in benefaciẽdo est vs⁹, qui eidẽ peccare nõ metuit, cui soli semp plurimũ placere studet, qui deniq; pauperis & malo aliquo affecti hominis non miseretur. Ea sanè vera est sapientia, & ser-

uorum

uorum dei propria cuius hæ sunt passiones. Illa autem Stoicorum prorsus vana, & non hominis sed lapidis potius, nihil sperare, nihil metuere, nihil gaudere, nihil dolere. Si istud sapientia vel vita beata esset, quid in terris lapide & sensu carentibus rebus esse sapientius vel beatius existimari potuisset? Lapidea est igitur illorũ & sapientia & beatitudo, non humana. Cum enim veræ beatitatis ignari essent, beatitatem ipsam appetitionum quietudinem esse putarunt, & hanc ad sapientem pertinere volebant. At nos veræ quoque æternæ'que beatitudini gaudium attribuimus, & in deo lætitiam perpetuam'que iucunditatem, amorem etiam & mutuã inter beatos charitatem atq; perfectã. Repudiata itaq; gentilium fatuitate, sapientiã quam nõ homo sed deus docuit, sequamur, hanc diuitiis, hãc rebus omnibus anteponamus. Melior est acquisitio eius (vt rectè Salomõ ait) negotiatione auri & argẽti primi & purissimi, fructus eius pretiosior est cunctis opibus, & omnia quæ desiderantur, huic non valent comparari. Sola enim diuinæ doctrinæ sapientia efficit beatos.

Quæ sapientia est vitanda.

Cap. 7.

Hanc autem verissimam sapiẽtiam, quam deo tradente accepimus, quo attẽtius accuratiús'que amplectamur, quærendum restat, quænam sit illa quam cauere debemus, indigna quidem hoc nomine, cum verius stultitia sit dicenda quàm sapientia. Est igitur quędam sapientia, quæ mũdana siue secularis dicitur, de qua Apostol⁹: Sapientia (inquit) huius mũdi stultitia est apud deũ, Et iterũ, Stultã fecit de⁹ sapiẽtiã hu- 1.Cor.3.
i⁹ seculi. Hic sanè fuit antiquorũ deos colẽtiũ error, q

olim videbatur esse sapientia, sed postquam euangelij veritas etiam ab iis, qui eam persequebantur, recepta, est apparuit colendorum deorum ritum non sapiẽtiam fuisse, sed stultitiam. Tunc Pharaonis sapientium virgæ à virga Moysi deuoratæ sunt, & omne diaboli cõmentum virtute crucis Christi superatum, tũc mulier sanguine fluens, quam medici secularis disciplinę curare nequiuerant, tacta Christi fimbria recepit sanitatẽ, quia gentilitas desiit victimarum cruorem dæmonibus fundere, vbi in Christo deum cognouit, quem in spiritu cœpit adorare. Adhuc tamen ista infidelitatis sapiẽtia in illis perseuerat, qui somnia sortesque obseruant, & naturas hominum ex stellarum influxibus pendere iudicant, & incantationibus diaboli magis quàm piis ecclesiæ precibus delectantur. In his omnibus stultus sit oportet, qui apud deum sapiens esse desiderat. Fuit & alia inter gentiles sapientia, veri quidem inquirendi suprà quàm dici queat studiosa, sed planè inanis cassique laboris, cũ inuestigare illud nequaquam potuerit, quòd nisi deo monstrante scire nemo poterat. Ista autem erat philosophorum professio circa ipsam hominis beatitudinem variè sentientium, vt diximus, atque delirantium, cum non in cœlo, sed in terra illam constituerent, quærentes vbi nõ erat, & vbi esset nesciẽtes. De his psalmista ait: Defecerunt scrutantes scrutinio. His nonnulli quoque ex nostris mihi similes videntur, quibus non est satis nosse quomodo verã perfectáq; beatitudinem assequi possint, sed altiora se indagare conantur & ea quidem quæ nisi fides teneat, ratio nõ explicat curiosius perscrutari solent. Vnde fit, vt plerunque ab eo etiam quod rectè didicerant, aberrent: & dũ Christum se tenere putant, de manibus elapsum non animaduertant. Plena periculi est talis sapientia, ideoque vitanda, cum scriptum sit: Scrutator maiestatis opprimetur à gloria. Et iterum. Non plus sapias quàm necesse est

Eccl. 7.

cesse est, ne obstupescas. Caue igitur nimis altum sapere, ne forte vel cum hæreticis vetus instrumentum dãnes, vel cum Iudæis nouum, & cùm vtrisque ipse damneris, dicente domino: Nũquid non in die illa perdam sapientes de Idumæa, & prudentiam de monte Esau. Abdiæ.1. Peribunt vtique hæretici, & dei iudicio condemnabũtur, qui terrena sapiebant. Hoc enim Idumæa interpretatur, & Iudæi qui cum Esau aduersabantur fratri eius Iacob, id est, cum synagoga ecclesiæ Christi, ad quam credentem primogenita credere nolentium benedictionesque transierunt. Illud quoque ad hæreticorum infidelitatem spectare arbitror quod Salomon ait: Ciuitates munitas occupabit sapiens, & destruet munitionem in qua confidebant impij. Prouer.21. Omnia quippe impietatis dogmata quæ illi syllogismis captiosisque dialecticæ conclusiunculis munientes insuperabilia esse putabant, dei sapientia Christus sua virtute superauit, & euertit. Arrij, Sabellij, Euticetis, Manichæi, reliquorũque omnium prauitas defecit, sola Machumetana extat, ne ipsa quidem diu permansura, dicente domino: Omnis plantatio, quam non plantauit pater meus cœlestis, eradicabitur. Matth.15. Sed sunt & in ecclesia fortasse non pauci, qui sibi sapientes videntur, ita vt interdum contradicere audeant catholicæ veritati apud ignaros admirationem sui facturi, quasi qui acutius aliquid sagaciusque explorarint, quàm illi qui iampridem probati recepti, celebresque habentur. In istos reclamat Isaias, dicens: Væ qui sapientes estis in oculis vestris, & coram vobismetipsis prudentes. Isaiæ.5. Apud DEVM enim & insipientes & imprudentes sunt, qui temeraria ꝑsumptione abducti ad ostentationem ingenij magis q̃ ad veritatis confirmationem loquuntur. Porrò omnis disciplina quæ cum euangelio non conuenit, inutilis est, sapientem facere non potest, ideoque nec beatum. Poësis fabellarum fictionibus exhuberat, Oratoria ad

gratiam'loquendi artem præfert. Astronomia cœli ſyderum'que motibus, & exinde futurorum diuinationibus ſcatet, philoſophia ſapientiæ ſtudio gloriatur, cũ cauſas rerum naturas'que conquiſierit. Sed cũ nulla doctrinarũ iſtarũ qui hominis finis ſit rectè vere'que indicare videatur, nemini diſcendas dicerem, niſi aliqua in parte diuinæ quoque ſapientiæ ſcientiam adiuuarent. Operæprecium erit igitur de his tantum capere quantum fideli inſtitutioni conuenire conſtabit, cætera ne noceãt reſpuere, aut enim ſuperflua ſunt, aut fini noſtro aduerſantia, quod autem ſuperfluum eſt contemni debet: quod aduerſarium repelli. De his enim pſalmiſta ait, Nouit dominus cogitationes ſapientum, quonia m vanæ ſunt. Et Apoſtolus, Nolite (inquit) iugũ ducere cũ infidelibus. Quæ enim participatio iuſtitiæ cum iniquitate? aut quæ ſocietas luci ad tenebras? quæ autem conuentio Chriſti cum Belial? aut quæ pars fideli cum infideli? qui autem conſenſus templo dei cũ idolis? Tantum'abeſt igitur vt ſapiens ſit, qui ethnicorum ſapientes præter modum æmulatur, vt etiam iniquus & infidelis eſſe poſſit conuinci. Et quoniam ſola dei ſapientia, quæ in ſacris literis continetur, vera eſt ſapientia, ideo ipſe dominus per prophetam exclamat dicẽs. Nõ glorietur ſapiens in ſapientia ſua, & non glorietur fortis in fortitudine ſua, & non glorietur diues in diuitiis ſuis, ſed in hoc glorietur qui gloriatur, ſcire & noſſe me, quia ego ſum dominus qui facio miſericordiam & iudicium & iuſtitiam in terra, miſericordiam vtique erga'ſapientes in bono: iudicium & iuſtitiam aduerſus ſapientes in malo. De quibus Ieremias'ait, Sapiẽtes ſunt vt faciãt mala, bene aũt facere neſcierunt. Sapiẽtia iſta doli, calliditatis, verſutiæ, fraude eſt plena, iſta deniq; non hominis, ſed diaboli ſapientia eſt. Hac armatus erat ſerpens qui decepit Euam, hanc ſequuntur illi de quibus in euangelio dicitur. Prudentiores ſunt filij ſeculi

Pſal. 93. 2. Cor. 6. Ierem. 6. Ierem. 6. Lucæ. 16.

culi filiis lucis in generatione sua. Ab hac certè vir iustus abhorrebit, vt potius secundum deũ q̃ secundum seculum sapiens, sitac nequando & ipse seculi sapientiũ capiatur sycophãtiis deũ cum propheta orabit, ab homine iniquo & doloso erue me. Psal.52.

Quod sapiens docere alios debet.

Cap. 8.

Docuimus & quæ sequenda sapientia, & quæ fugienda sit, reliquum est, vt eos qui vera, id est, diuina sapientia præditi sunt hortemur, ne creditum sibi salutaris eruditionis talentum in terra defodiant, sed illic dispensent, vnde cum vsuris exigi possit, & domino cui negotiantur, plurimum lucri accedat. Laxẽt igitur retia sua in capturam: alios doceãt quod ipsi didicerunt, & non sibi solum, sed aliis etiam prodesse studeant, tantoque accepto beneficio se dignos p̃stent. Vt quid enim bonum sapientiæ tu qui dei benignitate sapientiam adeptus es, cum proximis non cõmunicas, si nihil inde tibi deperit, si communicatum etiam augetur & excrescit? Quis est enim qui docet, & docendo non aliquid discat, & quod didicit non confirmet, cum de memoria facilè labi soleat & exciderit, quicquid reliqui tur irrepetitũ? Ita perit, vt ipse quoq; dediscas nisi docueris. Doce igitur vt doctior sis, aut saltem ne obliuioni tradas quod didicisti. Imò quæ potissima alios docendi causa esse debet, doce vt beatior sis, quandoquidem qui erudiunt multos ad sapientiam fulgebunt (sicut scriptum est) tanquam stellæ in perpetuas æternitates. Cassus penè labor est, multa didicisse: & postquam didiceris, obmutescere. Nunquid non sapientia clamitat, inquit Salomõ, & prudẽtia dat vocẽ suã in sũmis excelsisq; verticibus super viã in mediis semitis stãs iuxta portas ciuitatis, ĩ ipsis forib⁹ loq̃tur dicens, Viri ad vos clamito, & vox mea ad filios hoĩm. Dan.12. Prouer.8.

Cùm ergo docendi officio fungi debeat vir diuina sapientia eruditus, nonne sal fatuum erit si tacuerit? nonne verum est quod dicitur: Sapientia abscõsa, & thesaurus inuisus, quæ vtilitas in vtrisque? Quid iuuat lucernam ascendere, & eam ponere sub modio? Profectò si sapiens fueris, nõ sub modio illã pones, sed super cãdelabrum & aliorum tenebras tuæ scientiæ luce depelles. Aut enim linguam exercebis in prædicando aut in scribendo manum, vt etiam de te dici possit: Os suum aperuit sapientiæ, & lex clementiæ in lingua eius. Plurimum quidem tibi apud deum meritorum accedet, quoties vel scripseris, vel dixeris aliquid, vel proprio ostenderis exemplo, vnde alij meliores effici queant. Qui enim fecerit & docuerit sic, hic magnus vocabitur in regno cœlorum. Ipse dominus noster Christus docuit, nec Apostolos suos passus est desidia otioq; torpere, sed spiritu sancto repletos per diuersas orbis partes dimisit, vt errantes docendo in viam veritatis reuocarent, atque illos quidem non itineris labor, non persecutionis immanitas ab officio deterruit, & te pigebit illorum saltem, à quibus nihil mali metuis, tuæ sapientiæ medicamenta conferendo, saluti consulere, & multorum animas domino tuo lucrari? Satis hæc de sapientia, nunc simplicioribus detegamus inimici dolos carnisque pugnas, ne ab iis incauti imprudentesque superentur.

Eccle. 20.

Prouer. 31.

De dæmonum natura. Cap. 9.

Sed enim quo facilius calidissimi hostis machinamẽta deuitemus, operæpretium erit, prius naturam eius moresque cognoscere. Dæmones igitur spiritus sunt, nocendi cupidi, iusti expertes fastu elati, astu callidi

callidi inter cœlum terram'que habitantes, donec postremò ad infernum detrudantur, vt tanto eant inferius, quanto altius efferre sese conati sunt. Qui vt ei cuius iudicio ad hæc ima deiecti sunt aduersentur, homini inuident, atque illos maximè infestant, quibus beatitudinem, quàm ipsi amiserunt promissam cognoscũt. Gentilitas dæmones alios bonos, alios malos esse dixit, nos verò sub hoc nomine malos tantum intelligimus. Illos enim spiritus qui boni sunt, dei angelos atque ministros nuncupamus. Neque certè conuenit eos, quorũ diuersa est voluntas, eodem nomine confundere. Dæmones ergo nequitiæ pleni spiritus inuidiæ, acti stimulis hominem semper ad vitia prouocant, ne ad cœleste regnum, vnde ipsi deturbati sunt, transferri mereantur. Idcircò clamat Apostolus, dicens: Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principatus, aduersus potestates, aduersus rectores tenebrarum harum, aduersus spiritalia nequitiæ in cœlestibus, non quod in cœlo sint dæmones, sed in aëre, qui quidem his plenus esse creditur. In cœlestibus autem dixit, iuxta consuetudinem diuinæ scripturæ, quæ volucres quoque cœli appellat, quas per aëra volitantes cernimus. Magnarum autem virium esse illos ostendit, principatum & potestatem & regimẽ eis attribuẽs, non hoc tamen in omnes homines, sed illos duntaxat, qui tenebræ sunt. In illos verò qui lux sunt, ius nullum habent, nisi tentandi incitandi'que ad peccandum, vt & ipsis relicto benè agendi lumine malignæ actionis tenebras diligere incipiant, & cùm id fecerint, tunc etiam ipsis dominentur ac præsint. Aequum est enim vt qui ab innocentia recedendo sub potestate dei esse noluerit, diaboli subdatur potestati. Potestas autem illius tanta est, quantam Deus permiserit qui eorum opera vtitur, tam in prauos puniendos, quàm in bonos probãdos, vt hi cum aduersarij tentamenta vicerint, plus

Ephe. 6.

præmij

præmij mereantur & illi victi si ad pœnitudinem non redierint, tanto iustius crucientur, quanto diutius expectati sunt vt redirent. Præterea si dæmonis potentiã ex testimonio scripturarum pensare volumus, profectò homini intolerandam insuperabilem'que esse inuenimus. Hũc Beemoth & Leuiathan dici legimus, quorum alterum elephantum, cetum alterum interpretantur: quæ duo animalium genera cum omnium quæ in mari terra'que habẽtur, maxima sint, maximã dæmonis vim significare videntur: & elephas quidem dæmones aẽreos designat, cetus aqueos. Nam in vtroque elemento habitare feruntur. Nemo itaque mortalium tantæ virtutis est, tantæ'que constantiæ, qui eorum viribus valeret resistere, nisi vt valeamus deus præstaret, coẽrcens illorum robur, & nostram simul adiuuans imbecillitatem. Stultus est igitur, qui non totam resistendi spem atque vincẽdi in deo posuerit. Sit ille licet Abraham, vel Moyses, vel Dauid, vel Iohannes Baptista, vel aliquis Apostolorum, si propria virtute, & non ope diuina niteretur, statim succumberet: In deo autem sperans, victoria potiretur: Beemoth, inquit, quasi bos fœnum comedet, hoc est, paleas igni comburendas, fortitudo eius in lumbis eius, & virtus eius in vmbilico ventris eius. Illecebris enim Venereæ voluptatis, quæ circa lumbos & vmbilicum præcipuẽ sentiuntur, frequenter impugnat. Ossa eius velut fistulæ æris cartilago eius quasi laminæ ferri, ad duritiam diaboli ista referuntur, quoniam à malitia quàm semel amplexus est, nequid remoueri, & ære & ferro magis obduratus. Sub vmbra dormit in secreto calami. Hoc illud est quod in

Psalm. 9. psalmo dicitur: Sed in insidiis in occultis, vt interficiat pauperem dum attrahit eum. De Leuiathan idem ferẽ aliis verbis prædicatur, & vis naturæ dæmoniacæ exprimitur supra modum potens atq; versuta: quæ vtique cuncta humana subuerteret, nisi freno arbitrij diuini

uini compeſceretur. Per gyrum, inquit, dentiũ eius for
mido, corpus eius quaſi ſcuta fuſilia, compactum ſqua- Iob. 41.
mis ſe prementibus, denique flammas fumum'que de il
lo procedere ait: Ignita enim ſunt iacula diaboli, qui-
bus illi qui vulnerantur, vel obſcœnæ libidinis ardore
incaleſcunt, vel fumo inanis gloriæ laborãt. De eius e-
tiam in malo pertinacia dicitur: Cor eius indurabi-
tur tanquam lapis, & ſtringetur quaſi malleatoris in-
cus. De tranſlatione etiam eius à ſtatu ſuæ ſublimitatis
dictum eſt: Cùm ſublatus fuerit, timebunt angeli, & ter
riti purgabuntur. Iuſti enim deum timent, cùm etiam
aduerſus angelicam naturam ſe verum fuiſſe recordan
tur: & territi ſtudent, ſi quid deliquerint, pœnitentia
expiare. Quod autem arrogantibus dominetur, & ſu-
perbos iugo premat mortiferæ ſeruitutis, ex eo patet
quod conſequenter dicitur: Non eſt ſuper terram pote
ſtas, quæ comparetur ei, qui factus eſt vt nullum time-
ret, omne ſublime videt, ipſe eſt rex ſuper vniuerſos fi
lios ſuperbiæ. Neque rex ſolum, ſed etiam pater talium
nũcupatur, dicente domino: Vos ex patre diabolo eſtis, Iohã. 8.
& deſideria patris veſtri vultis facere. Sicut enim qui
opera Abrahæ faciunt, filij Abrahæ ſunt, itaq; qui dia
bolum imitantur, filij eius dicendi ſunt, non natiuita-
te, ſed voluntatis corruptę ſimilitudine. Ille, inquit, ho Ibidem.
micida erat ab initio, & in veritate non ſtetit, quia nõ
eſt veritas in eo, cum loquitur mendacia, ex propriis lo
quitur, quia mendax eſt & pater eius. Mendacio quip-
pe & fraude primos homines deduxit in interitum. In
veritate autem non permanſit, quia à deo, qui veritas
eſt, per elationem mentis receſſit. Timendus eſt ergo vt
homicida, cauendus vt mendax. Nam etiam ſi quãdo
vera loquitur, mendax propoſito eſt, quoniam ne ve-
rum quidem veri dicendi ſtudio exprimit, ſed cura fal
lendi, vt poſtquam per nonnulla verè prædicata
ſyncere'que monſtrata fidem verbis adeptus fuerit,
credulos

credulos tandem in foueam præcipitet erroris. Idem quamuis intimas hominum cogitationes ignoret, eas tamen per exteriores motus atque gestus iudicat & deprehendit, tum quocunque aliquem magis inclinari videt, eo accommodatis tentationibus trahere nititur, suggerens quicquid illum magis appetere coniicit. Tu verò si vis istud vitare periculum, etiam cum mali aliquid cogitaueris (impossibile est enim ne quando mens ad illicita nõ recurrat) caue ne ad gestum cogitationis indicem prorumpas, & enitere vt citius desinat cogitatio, intus in anima, quàm per sensus effusa se foris ostendat. Quòd si illa patuerit, acrius impugnaberis vt cogitata opere perficias, & fortasse crebriori certamine labefactus, tandem succumbes.

Quare creatus diabolus.
Cap. 10.

QVare, inquiet aliquis, creatus est dæmon, si tã malus erat futurus, atque homini ad similitudinem dei facto tam inimicꝰ ac tam ĩfestꝰ? factus fuit quidem angelus dei, vt cum reliquis beatis eiusdem generis in cœlo spiritibus beatitudine frueretur æterna. Et licet futuri præscius deus nosset illum ꝑ arrogantiæ vitium à statu suæ conditionis repellendũ, sciebat tamen iustis expedire vt crearetur, ne videlicet deesset illis aduersarius, cuius molestia ad prælium exerceantur, & tandem victoria potiti, gloriosius coronẽtur. Hac de causa profectò etiam malos homines in mũdo nasci ac viuere credimus, non ad suam ipsorum qui damnandi sunt, sed ad illorum qui saluãdi vtilitatem, vt cum nullo malorum odio, nulla persecutione, nullis iniuriis à iustitiæ pietatísque proposito repelli potuerint, multo plus gratiæ sibi apud deum comparent, q̃ comparassent, si nihil in vita aduersi paterentur. Ad

hæc

hæc ipsa summi rerum opificis prouidentia cum bona multa condidisset, etiam mala quædam his contraria fieri iussit, vt bona malorum comparatione optabiliora redderet. Paradisum itaque magis desideramus, quia scimus & infernum esse: vitam propter metum mortis plus diligimus. Lucem iucundiorem nobis facit molestia tenebrarum, sanitatem anxietas ægrotationis pręstat gratiorem. Et vt ad virtutis culmen studiosius niteremur proposita peccatoribus supplicia compulere. Ergo & diabolus ideo creatus, vt eius fœditate offensi, magis affectaremus inferi consortio angelorum. At etiã quæri potest, quomodo diabolus adhuc pugnat, cũ Paulus dicat, quod Christus dominus exuerit principatus & potestates triumphans eas in ligno crucis? Potestas quidem diaboli per crucem Christi ita fracta & triũphata est, vt eos ille dimittere liberos fuerit coactus, quos ei primorum parentum crimine corrupta origo subdiderat, quosque idem idolorum cultura subuersos iugo perniciosæ seruitutis oppresserat. Cessauit itaque mundus dæmones pro diis habere post Euangelij vulgationem, cessauit & infernus esse fidelium animarum receptaculum, cũ Christus in cruce se cõfitentibus promittere cœpit paradisũ. Coluber tamen tortuosus hac tanta potestate exutus, aliud fallaciarum genus comentus est, disseminare hæreses cœpit & ad vitia concitare. Atque hoc illi permissum sicut diximus, vt sanctorũ robur atque constantia innotescat & scelesti tunc saltẽ cùm damnati fuerint intelligant, quàm immundo spiritui obsecuti sint, quàm bono domino derelicto. In istos igitur & pro istis in Isaia exclamat deus, & ait: Ecce ego creaui fabrum sufflantem in igne prunas, & proferentem vas in opus suum, & ego creaui interfectorem ad disperdendum omne vas, quod fictum est contra te, & omnem linguam resistentem tibi iudicio iudicabis, diaboli itaque vasa sunt, qui erroribus catholicam fidem

Colloss. 2.

Isaiæ. 55.

dem impugnant, atque ab iis qui pro veritate resistunt damnandi, vt & victi pœnas, & victores gloriam sortiātur: Sequitur enim: Hæc hæreditas seruorum domini & iustitia eorum apud me dicit dominus.

De nominibus dæmonum propriis. Cap. II.

AD hæc vt plenius dæmonum deprauata natura nobis nota sit, scrutemur in scripturis, nam variè aliquando appellati fuerint, & ipsa nominum diuersitas diuersa illorum vitia monstrabit. Atque vt à propriis peculiaribusque incipiamus dæmones vocantur, non quia dęmones, id est, scientes sint, sed dimenim (vt Eusebius inquit) hoc est, terrere consueuerunt. Terrori enim sunt nobis cum visibiles apparent. Diabolus appellatur, quia peccatorum accusator est, quem enim Græci diabolum, eum nos criminatorem dicimus. Satanas & Zabulon Hebraicum est, hic fluxus noctis interpretatur, ille aduersarius, quoniam in tenebris dæmonum sunt opera, & perpetuò odio persequuntur sanctitatem. Hi etiam spiritus nuncupantur, sed non sine additamento malitiæ vel nequitiæ. Spiritus enim sunt, omni prorsus prauitate pleni, omni immunditia referti. Belial interpretatur absque iugo, vel absque domino. Nam superbia elatus, dixit: Ponam sedem meam in aquilone, & ero similis altissimo. Excusso igitur obediētiæ iugo, dominum pati noluit, ideo ad ima deiectus adhuc non cessat superbire, & homines cōculcare velle. Asmodeum in Thobia legimus. Interpretatur autē facturæ iudicium vel plasmatio iudicantis. Quia fact9 est ad malorum vindictam, probationem verò bonorum. Beelzebub muscarum deum sonat. Nam cum omnibus retia intēdat, muscas tantum, id est, infirmos capit, fortioribus non præualet. Mammona Syrum

Dęmones. Diabolus. Satanas. Zabulon. Spiritus nequam. Belial. Asmodeum. Beelzebub. Mammona.

Hebræo mixtum vocabulum est, & diuitias vel cupiditates designat. His ille imprudentium mentes implicat, ne deo seruire queant, cum mammonæ cœperint famulari.

De nominibus dæmonum brutalibus. Cap. 12.

DAemonibus præterea, quoniam ex angelica in brutalem quodammodo conuersi sunt naturam, bestiarum nomina tribuit scriptura. Vnde & Dauid orans dominum, dicit: Ne trades bestiis animas cõfitentes tibi. Et idem alibi: Increpa (inquit) bestias calami. Fragilis est enim vt calamus, qui se ab his vinci patitur, & non potius ad auxilium dei recurrit vt vincat. In Ezechiele quoque promittit dominus facturum se, vt cessent bestiæ pessimæ de terra, quod partim in primo Christi aduentu impletum, partim in secundo implendum credimus, cum omnes bestiæ istæ in barathrum inferni detrudentur. Hi & leones & dracones dicuntur, quia nunc apertè nos inuadunt vt leo, nunc occultè nobis insidiantur, vt dracones. Aspis quoq; diabolus est & basiliscus, illis duntaxat quos primo congressu superat. Aspis quippe morsu, basiliscus aspectu statim perimit, viro autem iusto dicitur: Super aspidẽ & basiliscum ambulabis & conculcabis leonem & draconem. Beemoth & Leuiathan in historia Iob legitur, quos elephantum & cetum vocari diximus, alter tamen propriè bestialis interpretatur, alter persequens eos, quasi enim ferocissima bestia nũquam ab hominũ persecutione conquiescit. Vulpes præterea, quia fraudulẽta est, appellatur vt in Psalmo, Partes vulpiũ erũt, & qui versutiam eius imitatur vulpes est vt in euangelio de herode: Ite, dicite vulpi illi. Sanguisugam Salomon vocat in prouerbiis: Sanguisugæ (inquit) duæ sunt filiæ, dicentes, affer, affer: quæ sunt istæ filiæ, quæ quantũ-

Bestiæ. Psal. 72. Ezech. 34. Leones: Dracones. Beemoth. Leuiathan. Vulpes. Sanguisuga.

quantumuis afferas non ſatiantur, niſi libido & auaritia? quibus qui illaqueatus fuerit, ei diabolus erit verè ſanguiſuga, exhauriens eius ſanguinem per concupiſcētiam & ſpiritum per concupiſcentiæ adimpletionem vt corpori ſimul animæq́ue noceat. Idem ſerpens dicitur & ſcorpio. Mera enim venena ſunt quicquid ille ſuadet, huius tamen periculi metu ſeruos ſuos liberat ſaluator, dicens. Ecce dedi vobis poteſtatem calcandi ſuper ſerpentes & ſcorpiones. In Iſaia eſt ſcriptum, Implebuntur domus eius draconibus, habitabunt ibi ſtrutiones, & piloſi ſaltabunt ibi, reſpondebunt vlulæ & ſirenæ in delubris voluptatis. Dæmonum hæc nomina ſunt. Domus eorum es ſi perditè viuis, draco tibi eſt diabolus ſi viroſos eius afflatus non deuitas, ſtrutio tibi eſt, ſi terrenarum rerum curis implicaris. Licet enim pennas habeat ſtrutio, nunquam tamen à terra ſubleuatur. Piloſus tibi eſt, ſi in vitiis conſeneſcis, piloſa nanque eſt ſenectus. Vlula tibi eſt, ſi in tenebris vitam agis, & ab eo auerteris qui ait: Ego ſum lux mundi. Vlula enim eſt nocturna auis. Denique ſirena tibi eſt in delubris voluptatis, ſi cantibus amatoriis delectaris, citharæq́ue ſono ad laſciuiam carnis concitante. Aiunt enim ſirenas olim in Siculo littore viros præter nauigantes cantu demulcere, & conſopitos laniare ſolitas, facile ab iis capietur, qui obturatis velut Vlyſſes auribus non pertranſierit. Dæmones præterea volucres cœli appellantur, quia ſemen verbi dei, quod in duro ſolo & nullo cō punctionis vomere proſciſſę cecidit, rapiunt protinus & abſumunt. Sic autem indurato homini diuina in Ezechiele iuſtitia minaciter intonat & ait. Beſtiis terrę & volatilibus cœli dedi te ad deuorandum. Hi ſunt locuſtæ illę in Apocalypſi, equis ſimiles bellatorib⁹, quia feroces, & ſuper capita eorum coronæ ſimiles auro, quia ſuperbi, facies hominum & capilli mulierū, quia vtrique ſexui inſidiantur, dentes leonum, quia quos vicerint

Serpens. Scorpio. Iſaiæ.14. Strutio. Piloſus. Vlula. Sirena. Volucres. Ezech.28.

cerint, perimunt: loricas ferreas habent, quia in malitia obduruerunt, alij perstrepunt, quia velociter omnia permaneant, caudas scorpionum aculeatas gerunt, quia vnus eorum finis est nocendi hominibus. Et habēt (inquit) supra se angelum Abyssi, cui nomen Hebraicè Abadon, quod est exterminans. Extorres enim à cœlesti patria facit, qui suæ consentiunt tentationi. Quis vnquam tam terribilium bestiarum, tam malignorum spirituũ, vel sæuitias vel dolos posset euadere, nisi periclitantibus dominus opem afferet, nisi furorem eorum vis diuina cohiberet, astum'que reprimeret? Abadon.

De nominibus dæmonum publicæ dignitatis. Cap. 13.

ET hæc quidem à brutis animalibus mutuata nomina, illa ab hominibus, quæ partim publicæ dignitatis sunt, partim conditionis priuatæ. Nam & rex dicitur, vt in Prouerbiis. Væ tibi terra, cuius rex est puer. Diabolus puer est, quia non senescit, nec ætatis damna sentit. Væ autem & terreno homini, qui im mundi spirit⁹ imperio paret. Idem Pharao est rex Aegypti, rex tenebrarum, id enim interpretatur Aegypt⁹ Pharao ergo est, qui populo dei est molestus, nolens eũ dimittere, vt sacrificiũ offerat deo sed vt sibi seruiat, ad terrena & lutea opera compellens. Est & Sion rex Amorræorum. Seon arbor infructuosa interpretatur & procera, vtrumque dæmoni conuenit, qui nullum ex se boni fructum gignit, & supra modum effertur superbia. Amorræi amaritudinem adducentes vel loquentes dicuntur. Quid autem amarius hæretica prauitate? Hereticorum igitur Seon iste rex est, vt cum illo simul pereãt, si ab eo ad Christũ qui veritas est, nõ conuertẽtur. Hic est ille Seon superbus qui fideles Israëlitas nõ sinit in pace transire per fines regni sui, obstat'que ar- Rex. Puer. Pharao. Amor. Deut. 1.

matus, innito tamen prælio succumbit. Tentare enim dæmon sanctos potest, vincere non potest, deo cui seruiunt, protegente. Hic idem est Balaach rex Moabitarũ, qui Balaam diuinum compellebat, vt fideli populo malediceret: cui autem deus benedixerat, ei Balaam maledicere nequiuit. Balach exclusio interpretatur & deuoratio. Ideò ergo Balach est diabolus, quia seruos dei ab hæreditate cœlestium bonorum excludere molitur, & in illos infidelium excitat odia, persecutionibus cupiens auertere à fide, atq; aduersos deuorare. Idem & rex Gai, Gai præruptum dicitur siue vorago, quæ est infernus dæmonum domicilium. Hunc regem Gai Iesus in bello victum cœpisse memoratur, crucique affixisse, exercitum eius fudisse, vrbem verò igni succendisse. Ducem ergo Iesum sequamur, atque aduersus regem Gai bellãdo prævalebimus: & si nos vexillum ferre crucis viderit, in qua Iesus noster semet crucifigendo illũ confixit, metu perculsus concidet, vel in fugam conuertetur. De quo per Isaiam fuit prædictum: A facie domini pauebit Assur virga: hoc est, cruce domini percussus. Vrbs autem eius cui dominabatur, gentiles erant, quæ tunc quidem concremata est igni, cum gentiles ad Christum conuersi. Ignem (inquit) veni mittere in terram, & quid volo nisi vt ardeat? Hic idem diabolus Nabuchodonosor est rex Babylonis. Nabuchodonosor, sedens in angustia agnita exponitur. Diabolus enim creatori suo rebellis, quamuis agnoscat errorem suum: qua tamen superbia est, nunquam adduci potest, vt ipsum peccati pœniteat. Rex autem est Babylonis, in illos exercens imperium, qui errore aliquo confusi sunt, nam Babylon confusio dicitur. Hic obsedisse Hierusalem describitur, hoc est homini fideli tetendisse insidias, propriis tamen viribus ciuitatem capere nequiuit, donec rex Ioachin, idẽ, rationalis animę pars vltro se illi tradidit. Captus igitur Ioachin iste, quia

Balach.

Rex Gai. Iosue. 8.

Isaiæ. 30.

Nabuchod.

quia capi voluit, de Hierusalem transfertur in Babylonem, de virtutibus ad vitia. Itaque nisi nostra sponte manum dederimus diabolo, & eius malignæ suggestioni consenserimus: oppugnare quidem arcem animę nostræ poterit, expugnare non poterit: & hæc sane sunt publicæ potestatis magis insignia nomina, quibus illũ dignum non sua merita, sed hominum peccata fecerũt, veniamus ad priuata.

De nominibus dæmonum priuatæ conditionis. Cap. 14.

PRimogenita Aegypti sunt dæmones inter omnes nequitia primi, dicente domino: Meum est omne primogenitum, ex quo percussi primogenitos in terra Aegypti, sanctificaui mihi quicquid primum nascitur in Israël. Certe nisi dominus noster Iesus Christus primogenitos Aegypti percussisset, principatus (vt Apostolus ait) & potestates aduersas traducens & triũphans in cruce, sanctificatio eius, qui primogenitus omnis creaturæ ad nos peruenire minime potuisset. Qui ergo nos vult cum primogenitis Aegypti percuti, permaneat in benedictione primogeniti Christi, vt saluus sit. Hi etiam Sydonij nominãtur, id est, venatores. Qui autem homines erunt & non bestiæ, Sydoniorum istorum venatione capi non poterũt. Ad bestiarum enim non ad hominum capturam pertinet venatio. Ille tamen ex homine in pecudem vertitur, qui peccat, dicẽte propheta, Homo cũ in honore esset nõ intellexit, cõparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. Hi etiam Chaldæi nuncupantur, quos in Abacuc, propheta se suscitaturum minatur dominus aduersus iustorum contemptores, Ecce (inquit) ego suscitabo Chaldæos, gentem amaram & velocem, ambulantem super latitudinẽ terrę, vt possideat tabernacula nõ su-

Primogenita Aegypti.

Sydonij

Psal. 48.

Chaldæi.

Abacuc. 1.

Chaldæi quaſi dæmones, vel quaſi feroces interpretantur, & quoniam per latitudinem ambulant quæ ducit ad perditionem, tu tibi econtrario viam arctam elige, quæ ducit ad ſalutem, & Chaldæi iſti non ingredietur tabernaculum in quo habitare viderint Chriſtum, ſed tabernaculum virtutibus vacuum, & vitiis patens, hoc eſt, praui hominis animam, quæ ante peccatum dei erat: poſt peccatum verò data eſt ſatanæ in poſſeſſionẽ, vt ſua ſit per reatum, quæ ſua non eſt per naturam. In

Abac. 3.

eodem propheta malignos ſpiritus etiam Aethiopum vocabulo ſignificatos cõſtat. Pro iniquitate (inquit) vi-

Aethio.

di tentoria Aethiopiæ. Tentoria Aethiopiæ ſunt omnes iniqui, increduli, impudici, auari. In his enim habitant, horum carnibus veſcuntur. De eiuſmodi homine in pſalmo eſt dictum. Dediſti eum eſcam populis

Pſal. 71.

Aethiopum. De iuſto autem & fideli dicitur, Coram illo procident Aethiopes, horum interpretatio tenebrarum & caliginis eſt. Quàm ergo miſerum eſt, quàm omni calamitate infelicius, ſeruire tenebris, & à deo qui

Gigantes. Calũniatores. Vir iniquus Homo inimicus. Barrabas angel⁹ mal⁹

lux eſt recedere? Dæmones præterea ſunt gigãtes, quos in Iſaia aduerſus Babylonem, id eſt, animam in peccatis confuſam à domino ſuſcitandos legimus. Sunt etiam calumniatores, vt in pſalmo, Humiliabit calumniatorẽ. Vir etiam iniquus & homo inimicus eſt dæmon, vt in pſalmo. A viro iniquo eripies me. Et in Euangelio, Inimicus homo in medio tritici ſuperſeminauit zizania. Idem eſt Barrabas, qui adhuc inter Iudæos homicidia peragit incredulitatis, & ne ignoremus angelum aliquando dei fuiſſe, poſt reatum etiam angelus nominatus eſt, non tamen bonus, ſed malus, non dei, ſed diaboli. Vt eſt illud in pſalmo, Immiſſiones per angelos malos, & illud in euangelio, Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo & angelis eius. Qui quoniam transfigurat ſe aliquando (vt Apoſtolus ait) in angelum lucis, prudentia opus eſt ad dignoſcẽdos ſpirit⁹.

Ex fru-

Ex fructibus eorum cognoſcetis eos. Quoties mali aliquid vel à fide alienum ſuggerere cœperint, certum erit, ſub illa luce dæmonis tenebras latere, & ſimplicibus laqueum intendi.

De dominatione dæmonum à rebus inanimatis. Cap. 15.

POſtremò vt apertior eius nequitia ſit, nonnulla nomina etiam à rebus inanimatis ſortitus eſt. Nã & gladium & clypeũ appellatum in ſacris literis apparet in Ezech. Gladius exacutus & limatus vt cædat victimas, & paulò poſt: Veniat (inquit) gladius regis Babylonis. Hoc gladio impios concidendos minatur dominus, niſi corrigantur. In Naum propheta dicitur: Clypeus fortium eius ignis. Iſte ignitus clypeus homines vrget in libidinem, vt per ſtupra adulteriaque traductos mactet gladius exacutus. Turpis enim voluptatis finis eſt interitus, breuiſſimum eſt quidem quod delectat, quod autem torquet & excruciat, æternũ eſt. Rurſum in Ezechiele mons Seir nuncupatur. Hæc dicit dominus deus: Ecce ego ad te mons Seir, & extendã manum meam ſuper te, & dabo te deſolatum atq; deſertum. Seir interpretatur hiſpidus & piloſus. Diabolus quippe Eſau piloſi partes ſecutus aduerſus populum Iudæ, id eſt, confeſſionis illos videlicet qui Chriſtum confitebantur, ſeſe erexerat, & montis inſtar ſuperbia elatus, regnabat inter infideles. His autem ad Chriſtũ conuerſis, ille deſolatus eſt & deſertus, quod futurum de eodem monte Zacharias quoque vidit cum diceret, Quid tu mõs magne? coram Zorobabel in planum. De Zorobabel enim natus eſt Chriſtus, cuius virtute concidit regnum diaboli. Hic ille mons eſt, de quo etiam in Euangelio dicitur: Si habueritis fidem vt granum ſinapis, dicetis monti huic, tranſi hinc & tranſibit. Non

Gladius. Ezec.21.
Nume.2. Clypeus.
Mõs Seir. Ezech.35.
Zach.4.
Matt 17.

itaque montes per fidem transferendos dixit dominus, quid enim id iuuaret ? sed diabolum repellendũ Reor hunc ipsum ab Apostolo profundum dici; vbi ad Ephesios scribens, ait: Vt possitis comprehendere quæ sit latitudo & longitudo & profundum & altitudo, hoc est, vt queant intelligere & ista media quæ in latum longum'que tenduntur, & quæ in imum potestates inferas, & quæ in sublimè, angelicas virtutes, vt videlicet præsentia benè disponant ratione futurorum, in quibus necesse est, aut supplicia pati, aut beatitudine perfrui. Ad hæc pluuiam illam & flumina & ventos in Euangelio, quorum impulsu domus mala fundata euertitur, dæmones esse intelligimus, qui neminem quidẽ supplantant facilius, quàm eos qui in se, cum solubilis arena sint, confidunt, & Christo qui petra veritatis est non innituntur. Diabolus præterea via peccatorum dicitur, dicente Psalmista; Viam peccatorum disperdet. Et alibi: Via impiorum peribit. Si diabolum sequi desieris, & Christo cœperis adhærere, via peccatoris peribit, & anima pœnitentis erit salua. Idem humani generis perpetuus hostis, etiam olla ardens dicitur, dicente Ieremia: Ollam succensam ego video, in ea excoquendi sunt habitatores terræ, & nõ peregrini neque aduenæ, quorum cõuersatio in cœlis est. Idẽ postremò mors appellatus est, dicente domino: Ecce posui ante oculos tuos vitam & mortem, hoc est, me vitam & diabolum mortem. Si ergo Christũ tibi elegeris, viues: si diabolũ, morieris. De quo Apostol⁹ etiã dixit: Nouissimus inimicus destruetur mors. Illis duntaxat destruetur, qui à dextris iudicis consistere iussi erunt. Aduersum sanctos enim nullum ius vltrà diabolo erit, nè tentandi quidem. Quoniam hi cum Christo ibunt in vitam æternam, diabolus autem & angeli eius & omnes impij in ignem æternum. Ac ne plura id genus perquirere otiosum sit, hic ille est, cui nomina mille, mille nocẽdi artes,

[Margin notes: Ephe. 3. Profundum — Pluuia. Flumen. Ventos. — Psal. 141. Via peccatorum. — Olla ardens Ieremiæ. 1. — Deut. 30. Mar.]

artes, cuius viribus quis resistet, cuius insidias quis euitabit, nisi qui fidei speique & reliquarum virtutum armis munitus fuerit & cum aduersario congressurus vincendi fiduciam non in se, sed in deo habuerit? Hæc de nominibus, nunc reliqua distinctius dispositiusque cõsideranda sunt.

Quòd tentationes pati necesse sit, maximè circa principia conuersionis. Cap. 16.

QVãdiu in corpore viuimus, aut à diabolo, aut à sensuum nostrorum concupiscentia molestias pati necesse est. Propterea quidem in ecclesiastico est scriptũ: Fili accedẽs ad seruitutem dei, sta in iustitia & timore, & præpara animam tuã ad tẽtationem. Et in Iob: Tẽtatio est vita hominis super terram. Ille verò qui vitam magis religiosè ducere decernit, maiorem sustinet dæmonum inuidiam. Nam cum ipsi à deo recesserint, ei maximè irascuntur, quem deo proximè accedere animaduertũt. Vnde Apostolus: Omnes, inquit, qui volunt piè viuere in Christo Iesu, persecutionem patiuntur. Eos etenim nequissimi spiritus vel per insomnia illudere contendunt, vel per horrendas apparitiones terrere, vel per blandimenta turpis voluptatis irretire, & quãuis victi semper discesserint, semper rursum ad pugnam armantur, semperque occasionem nocendi quærentes nusquã absunt, repulsi astant, fugati redeũt, dicta factaq; nostra, gestus insuper ac motus speculantur, quæ si ad malum inclinari viderint, lætãtur, & modis omnibus ad perpetrãdum scelus vrgẽt, in sũma, facere quippiã nequimus, quin illi omni loco, omni tempore circa nos sint, nobiscum commorentur.

Eccle. 2.

Iob. 7.

1. Tim. 3.

Iosue.15. Sic filij Iudæ superare quidem Iebusæum potuerũt, de-
Iosue.16. lere non potuerunt, vnde cum eis etiam habitasse dicũ
Iosue.17. tur. Sic filij Ephraim & Manasse subiecisse certè sibi Chananæum feruntur, non tamen eum interfecisse. Tẽtationes igitur vincere possumus, ne autem tentemur efficere non possumus. Quòd si dominum serpens tortuosus & in omne nefas confidentissimus, tentare ausus est, quanto magis domini seruos? Nunquid non in euangelio legimus, quod ipsos etiam domini apostolos inuasit quandoque tentatio? nec inuasit solum, verumetiam superauit. Iudam vicit auaritia, Petrum timor, filios Zebedæi honoris appetitio, quosdam quis ex ipsis maior esset, contentio: quosdam dominicæ resurrectionis in credendo ambiguitas. Ex omnibus tamen vnus Iudas periit, quia veniam desperauit. Cæteris verò benignitas domini subuenit, veniamque indulsit, quia & ambitionem conuerterunt in humilitatẽ, & contentionem in concordiam & dubitationem in fidei firmitatem, & metum in audaciam, etiam inter sæuientes tyrannos
Ephe.6. Christum confitendo. Datus erat & Paulo angelus satanæ, qui eum colaphizet, vnde exclamans, ait: Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principatus, aduersus potestates, aduersus rectores tenebrarum harum, aduersus spiritalia nequitię in cœlestibus. Quomodo enim fortissimi atlethæ virtus probaretur, nisi ipse contra fortissimos dimicaret? Nobis verò vt minus perfectis, ex diuina dispensatione minor incumbit lucta: adhuc enim & aduersus carnem pugnamus, & dæmonum inferiorum insidias patimur, quoniam nondum tantum virium concepimus vt cum principibus & potestatibus manum conserere valeamus. Procerum ecclesiæ istud certamen est, vt cum potentibus pugnando, plus gloriæ referant ex victoria. At verò postquam carnis desideria pietatis ac iustitiæ studio mortificauerimus, tunc & ipsi poterimus dicere:

Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem. Interim si in hac leuiore ac proletaria pugna non vicerimus, quomodo in magis graui bello principum atque rectorum vincemus? Porrò, si strenui militis operam in turba præstiterimus, iam certè altius promoueri merebimur, vt videlicet inter decuriones, vel cēturiōes vel tribunos etiā ac duces cēseamur. Quo si peruenire cupimus, ipsa militiæ nostræ rudimēta atque principia fortiter constanterque nobis exequenda sunt, nec committendum, vt à lixis & calonibus vincamur, qui principes quoque eorum optamus Christo adiuuante subiugare, vt quo difficilior fuerit victoria, eo maius quoque speremus premium.

De duobus tentationum generibus. Cap. 17.

TEntationum autem duo sunt genera: Aut enim à deo tentamur vt probemur, aut à carne & diabolo vt peccemus. Tentauit DEVS Abraham vt obedientissimum sibi esse ostenderet. Tentauit filios Israël, quemadmodum in Deuteronomio legitur, quadraginta annis per desertum deducendo, vt notum foret quantæ constantiæ sint in illis obseruandis, quæ sibi mandata præceptaque erant. Vnde in psalmo dicitur: Probasti nos deus, igne nos examinasti, sicut examinatur argentum. Psal.45. Igitur tentatio domini, tentatio probationis est, non malitiæ neque præcipitationis. Quapropter Iacobus Apostolus ait: Nemo cùm tentatur dicat quoniam à deo tentatur, & ne ambiguum relinqueretur, de qua tentatione hoc diceret, subiunxit: Deus Iacobi.1. enim intentator malorum est, ipse autem neminem tētat ad malum, vnusquisque verò tentatur à concupiscētia sua abstractus & illectus, deinde concupiscentia cum conceperit, parit peccatum: peccatum verò cùm con-

consummatum fuerit, generat mortem. Tentatio ergo carnis & diaboli, semper prouocat ad peccãdum. Quare de istorum tentationibus nobis assiduè aduersantibus nũc est tractandum: & prius quidem de ipsa diaboli tẽtatione, qui carni simul insidiatur & spiritui. Aperiamus igitur dolos eius tendiculasque & laqueos vt deprehensis inimici fallaciis facilius euitetur mortis periculum, vt certius vitæ æternæ bonum speretur.

Diabolus. Hic est ille teterrimus Pharao, qui nos vetat exire de Aegypto, seculique vanitatibus renuntiare, & Moysen sequi in desertum, ac tandem Iesu duce promissionis terram intrare. Hic est leo rugiens qui circuit quærẽs quem deuoret. Hic est fur & latro qui non venit nisi vt furetur & mactet. Hic est denique lupus rapax, dominico ouili semper insidians, rapiẽs & dispergens, & nullo vnquã sanguinis haustu satiatus, nunc promissis allicit, nunc terret minis, nunc assentatione blanditur, nunc etiam verberibus compellit. Promissis quidem primos nostros parentes prostrauit. Eritis, inquit, sicut dij sciẽtes bonum & malum, & nequaquam moriemini. Minis autem grassatus est in martyres pariter & verberibus, cum idololatras vt in eos desæuirent, concitasset. Primi nobis documento sunt, vt neque blandimentis neque pollicitationibus eius vllam adhibeamus fidem. Secundi, vt omnia prius extrema pati parati sim⁹, quàm deo peccare. Nec bellum igitur minanti pareas, nec pacem offerenti credas. Pax eius pax Ismaëlis est, qui Godoliã amicè inuitatum, nihilque mali suspicantem inter epulas interemit. Bello autem neminem superat, nisi qui inductionibus ei⁹ assentit. Deniq; quicquid agit, quicquid molitur, eo tendere noueris, vt fallat: cumque deceperit, vt interimat: & quidem morte illa quæ semper cruciat, & mori cupientes mori nunquam finit. Idẽ signis etiam præstigiisque mentem hominis nititur obstupefacere transmutatque se in angelum lucis, vt

Ierem. 41.

cum

cum dei angelum vel ſanctorum ali quem eſſe crediderís, facere non dubites quod imperabit. Apparet aliquã do ſub ſpecie comptæ formoſæque mulieris, vt ad libidinem incendat, aliquando monſtroſum & horribilẽ ſe oſtendit, vt exterreat. Tu ergo tãtæ malignitatis atque fraudis nõ ignarus, diligenter animum aduerte, atque tecum tacitus examina quo tendant eius verba, qd geſtus exigant, quo alienę imaginis figmenta prouocẽt, & caue ne quid committas aut à fide alienum, aut ab honeſtate diuerſum, aut voto caſtitatis cõtrarium neque vt ſuſceptum pro amore dei vitæ perfectioris propoſitum vanis inimici terrorib⁹ agitatus derelinquas. Nihil tibi diabolus nocere poterit, quandiu tu cũ deo tuo conſtanter ambulaueris, dicens: Dominus mihi adiutor, & ego deſpiciam inimicos meos. Fortior cunctis dæmonibus eſt, qui innocentiam ſeruat, & in deo confidit. Quòd ſi etiam verus tibi de cœlo angelus vel ſanctus aliquis apparuerit, nihil offendes in quirẽdo an verè is ſit qui videtur. Ieſu Naue vir multæ pietatis atq; fidei, cum viſibili ſpecie angelus ei occurriſſet non dubitauit interrogare illum, dicens: noſter es an aduerſariorum? Nec antè iuſſis eius obediuit, quàm quòd angelus dei eſſet, compertum habuit. Gedeon quoque ad liberandum ab hoſtili vaſtatione populum electus angelum vidit, loquentemque audiuit, & tamen da mihi ſignum, inquit, quod tu ſis qui loqueris ad me: accepto autem ſigno, credidit. Vterque tibi exemplo ſit, ne viſis eiuſmodi nimis citò fidem adhibeas, donec argumẽto aliquo tibi veritas conſtet. Tum ſi qua adhuc reſidua erit ſuſpicio, illi qui ætate & ſapientia præſtant, erunt conſulendi, ex eorum ſententia iudicium faciendum. Arrogantis eſt, dubiis in rebus proprio ſenſu niti, & aliorum nolle audire conſilia, facileque erroribus patet qui ſuæ ſemper plus tribuit, quam prudentiæ alienæ. Vbi autẽ non auri neq; argẽti, ſed quod his

Ioſue. 5.

Iudit. 6.

preciosius

uersarium, quare ab eo nos tentari voluerit, vt videlicet cum vicerimus, milites suos imperatnr benignissimus tanto magis remuneret: quanto magis promptè ac strenuè certauerimus: ad pugnam, quippe non ad quietem in hoc terræ theatro missi sumus, vt neque fortes nisi præcedentibus meritis mercedem accipiant, neque ignaui mulctam, nisi cum ab hoste victi apparuerint. Non est otiosa dei militia. Placuit ei fideles suos laboribus, fatigationibus, ærumnis, persecutionibus, malorum odiis iniuriisque experiri, Vnde angelus ad Tobiam: Quia acceptus eras deo inquit, necesse fuit vt tẽtatio pbaret te. Idcirco nec in oratione dominica petimus ne tentemur, sed ne inducamur in tentationem & seducti viam salutis relinquamus. Quam rem petendo apertè ostendimus, nos quidem ad repugnandum impares esse nisi ipse adiuuet, qui solus potest omnia, qui etiam infirmitatem nostram miseratus, contra angeli mali vim atque versutias vnicuique nostrum angelum bonum dedit, qui regat, qui custodiat, qui à nequitia auocet, & occultis conscientiæ stimulis ad virtutes capessendas impellat. Et si tanta est deo cura salutis nostræ vt suos angelos prædagogos nostros esse voluerit, haud multum timendus est mortis machinator diabolus, quia semper vincemus, si semper angeli de cœlo nobis missi monitis inspirationibusq; parebimus, & à domini nostri mandatis nunquam discedemus. Omnem igitur vincendi spem in deo collocemus: & quoties vincimus, ei soli victoriæ gloriam dedicemus: ei gratias agamus, dicamusque cum Psalmista: Tu humiliasti sicut vulneratum superbum, in brachio virtutis tuę dispersisti inimicos tuos,

Tob. 12.

Psalm. 88.

Quomodo vincitur tentatio. Cap. 19.

In-

INuidia diaboli mors introierat in orbem terrarũ, sed hac morte per Christũ liberati sumus & ad vitam, quàm propter præuaricationem primorum parentum amiseramus, reuocati. Gaudebat inuidus ille sanctissimos etiam viros in infernum descendere, & quasi victor quia primos vicerat, de omnibus triumphare. Sed gaudium istud versum est ei in luctum. Legauit fortem fortior dominus & domum eius intrauit, & vasa eius diripuit, suo aduentu absoluens illos qui in carcere vincti tenebãtur, de tenebris transferens in lucem. Quin etiam vulgata euangelij veritate, regnum mundi eripuit diabolo, quo magis ille doleret, ne in gẽtibus quidem ius esse sibi relictum, omnibus iam à falsa ad veram religionem conuersis. Hac ergo potestate atque hoc regno priuat⁹, quid ageret, quo se verteret, nesciebat. Rursum tamen nouo fraudum genere vsus, in illorum qui conuersi erant cordibus (vt suprà est dictum) inserere hæreses cœpit: vt in quibus idololatria iam defecerat, non deesset mendax de vera religione sententia. Atque ita non paucos quibus in credendo mens leuior erãt, subuertit. Quos autem firmos ac stabiles in fide vidit, eos perniciosæ voluptatis illecebris ad peccãdum prouocare cœpit; vt quos fidei defendit synceritas, mandatorum saltem transgressio condemnet. Nos ergo qui in Christum credimus, qui dei filium confitemur, tantæ in nos inimici inuidiæ non ignari, quoties delinquendi concupiscentia mentem solicitare cœperit, meminerimus dolos esse carnificis nostri, nihilque agamus, in quo deum offendi nouimus, & ob quod si egerimus, de altitudine paradisi quã speramus, in abyssum inferni quam timemus, deturbandos nos esse certũ sit. Cùm itaque molestior difficiliorque sese ingesserit tentatio, & cordis intima lacessere cœperit, tunc ieiunium nobis pro scuto sit, pro gladio oratio, dicente domino: Hoc dæmonium non eiicitur nisi in ieiunio & oratione.

oratione. Nam & ipse dominus tunc ieiunabat cum tentatorem vicit. Et idem. Vigilate, inquit, & orate ne intretis in tentationem. Apostoli quoque cùm naufragium timerent, dormientem illum clamoribus excitant. Adiuua nos (inquiunt) domine, perimus. Tunc ipso vẽtis fluctibusque imperante, facta est tranquillitas. Nulla est igitur tam grandis tentatio, quam deum deprecando non vinces, & rursum nulla tam parua, à qua nõ superaberis propriis viribus confidendo. Quare in deo sperans ora, & dic: Velociter exaudi me domine, defecit spiritus meus. Eripe me de inimicis meis ad te confugi. Doce me facere voluntatem tuã, quia deus meus es tu. Quòd si sanctus propheta sic orabat, quomodo peccator poterit resistere, nisi & ipse instanter orauerit? Igitur quanto violentiorem motum intra te senseris, tanto ardentius auxilium inuoca. Iosaphat ab inimicis circundatus, clamauit ad dominum, & illis protinus auersis, periculo liberatus est. Ita & tu, si toto cordis affectu precatus fueris, inimici aduersum te machinamenta statim dissoluentur, teque omni molestia liberum ac pristinæ quieti restitutum continuò cognosces. Cumque hoc tibi contigerit, deo gratias age, qui tam citò satanam pedibus tuis subiecit. Nisi enim ille opem tibi laboranti miseratus attullisset, nunquam vicisses. Tanta est autem domini nostri erga nos benignitas, vt etiam pro eo quod ipso adiuuante vincimus, remuneret victores, & suum beneficium in nostrum transire patiatur meritum, modo post victoriam ne insolescamus, sed humiles ac submissi de omnibus ei laudem demus, ita enim etiam pro his quæ domino tribuerimus, ipsi præmium merebimur atque mercedem.

Psal. 142.

2. Para. 18.

De ten-

De tentationibus carnis. Cap. 20.

NVnc quoniam paris periculi est, à propriis cupiditatibus per carnis blandimenta superari, qualiter cum his quoque nobis decertandum sit videamus. Caro enim concupiscit aduersus spiritum, spiritus autem aduersus carnem: hæc sibi inuicem aduersantur, vt non quæcunque vultis, illa faciatis. Hæc Apostolus. Deinde quis vtriusque finis sit ostendens ait; Manifesta sunt opera carnis, quæ sunt fornicatio, immunditia, luxuria, idolorum seruitus, veneficia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, iræ, rixæ, dissensiones, sectæ, inuidiæ, homicidia, ebrietates, comessationes & his similia, quæ prædico vobis sicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum dei non consequentur. Expositis autem quæ carnis sunt, continenter enumerat quæ ad spiritum referuntur. Fructus (inquit) spiritus, est charitas, gaudium, pax, patientia, benignitas, mansuetudo, fides, modestia, continentia, castitas. Ex his perspicuum est, quanta sit diuersitas inter carnem & spiritum, cum alteri vitia, alteri tribuantur virtutes. In medio istorum anima libertate sui arbitrij vtens in quam partem voluerit, potest conuerti. Sed si carni consenserit, regnum dei non possidebit: sin verò spiritum suum, id est, innatum sibi rationis lumen secuta carnis appetitionibus repugnauerit, victo aduersario mercedem capiet æternæ beatitatis. Quamobrem spiritu, inquit, ambulate, & desideria carnis non perficietis: hoc est, bonum quod ratio suadet, mali cupiditas ne destruat. Qui enim sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitiis & concupiscentiis. Quos ergo concupiscentia superat, & quibus caro dominatur, hi non sunt Christi. Neque enim fieri potest, vt ali-

Gal. 5.

vt aliquis & seruus Christi sit, & vitiorum mancipiũ. Si spiritu, inquit, viuimus, spiritu & ambulemus. Qui sit autem iste spiritus, quo viuimus, declarat saluator in euangelio, dicens: Verba quæ ego locutus sum vobis, spiritus & vita sunt: Caro non prodest quicquam. Domini igitur nostri præcepta spiritus & vita sunt, ea obseruãdo viuemus, carni autem quæ non prodest, consentiendo mori necesse est. Caro enim absque spiritu viuere nõ potest. Tunc autem absque spiritu est, cũ à mandatis diuinis se auertens propriam sequitur voluntatem, & pecudum more præsentia appetit, futura non considerat: visibilium amore capitur, inuisibilia contemnit, neque quod ratio discernit, sed quod appetitio suggerit, sequitur. De qua carnis violentia conqueritur Dauid, & ait: Miser factus sum, & curuatus sum vsque in finem tota die contristatus ingrediebar, quoniam lumbi mei impleti sunt illusionibus & nõ est sanitas in carne mea, Et Apostolus: Condelector (inquit) legi dei secundum interiorem hominem, video autem aliam legem in mẽbris meis repugnantem legi mentis meæ & captiuantem me in lege peccati, quæ est in membris meis. Infelix ego homo quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia dei per Iesum Christum dominum nostrũ. Igitur ego ipse mente seruio legi dei, carne autem legi peccati. Quæris quare contrariæ inter se volũtatis sint spiritus & caro? quia caro ex Adam qui peccauit, propagata est, animam verò & spiritum non ab Adam, sed à deo accipimus. Idcirco spiritus expetit ea quæ deo placent, caro autem magis illa concupiscit, quæ ipsam delectant & ad peccandum est prona, quia traducitur de peccato tantáque eius vis est aduersus spiritum, vt luctanti repugnare spiritus ipse per se non sufficeret, nisi virtus diuina quæ illum creat & creando infundit, & infusum conseruat, etiam periclitantem adiuuaret. Quis me liberabit, inquit Apostolus, de corpore mortis

Iob. 6.

Psal. 37.

Roma. 7.

Quæritur quare caro aduersetur spiritui.

tis huius? hoc eſt, de corpore in quo primi parentes noſtri cum non obedißent deo, mortui ſunt, reſpondet & ait, Gratia dei per Ieſum Chriſtum. Nos igitur in Chriſtum credentes, à carnis violentia non noſtræ vires, ſed diuina liberat gratia. Quámuis autem ab Adæ maledictione tunc abſoluimur, cum in Chriſto per baptiſmũ regeneramur, manet tamen in nobis fomes peccati, vt hi qui Chriſti ſunt in certamine ſuę carnis probentur, & qui vicerint eo aſcendant, vbi æternæ pacis ineffabili bono perfruantur. Hac tanta ergo propoſita mercecede conſtanter pugnemus, & omnes pernicioſæ cupidinis ictus perſeueranti conſeruandæ innocētię ſtudio irritemus. Quòd ſi & à beſtiis & ab hominibus & ab omni prorſus periculo nos defendimus ac tuemur, ne vitam iſtam breuiſſimam ac miſeriarum plenam amittamus, quanto acrius improbis præſentium voluptatũ appetitionibus renitendum eſt pro vita illa feliciſſima & immortali quàm talium appetitionum victoribus in mercedem tribui certiſſimum eſt.

De remediis contra carnis tentamenta. Cap. 21.

ET quoniam malum illud quod caro ſuggerit, cogitatio concipit, cogitatio ipſa quàmprimum cohibenda eſt, ne pariat quod conceperit. Vipereum intra te fœtum ne ſinas creſcere. Solet adultus venena effundere, & animam hominis enecare. Protinus abige peſtiferam cogitationem dum paruula eſt. Dum parũ virium habet, non difficulter opprimitur, ſponſo in cãticis dicente: Capite nobis vulpes puſillas, exterminantes vineas, & vineæ noſtræ florebunt. Cùm enim vitioſa extinguitur cogitatio, animus ad proſequendũ virtutum propoſitum vegetatur, & ſaluberrimis vitæ fructibus exhuberat. Cæterùm ſi malarum cogitationum

Cant. 2.

inſultus

insultus non ita crebros, neque ita vehementes pati desideras, claude fenestras sensuum tuorum, per quas mors ad animam ingredi consueuit. Auerte oculos ne videant vanitatem. Sepi aures tuas spinis, & linguam nequam noli audire. Pone ori tuo frenos, ne in verbo labaris, neq; gulæ aliquid vltra necessitatẽ indulgeas. Naribus odoramẽta luxuriæ subtrahe. Manus contine, ne quem iniustè offendas, neve quid impudicè tangas, denique modis omnibus obserua & caue, ne extranei portas Hierusalem ingrediantur, id est, animæ tuæ domicilium. Et si ingressi fuerint, cura vt expellantur: neque malignos cogitatus ibi remorari sinas, vbi cum inualuerint, perniciem generant. Veruntamen sæpe fit, vt ipsi cogitatus etiam inuitis nobis ingerant se se, & suapte vi ab iis quæ iusta atque honesta sunt, auertere animum nostrum tentent, ac quemadmodum paralyticus ille in euangelio, qui portabatur, non poterat præ turba offerri saluatori vt curaretur, ita nobis cogitationũ quandoque officere solet congeries, vt non quod volumus, sed quod nolumus, animo voluamus: tunc inter orandum quid lingua loquatur, mens non attendit, & cũ corpore in ecclesia simus, animo foris per diuersa vagamur. Huic ingruenti turbæ totis viribus reniti decet, & non cedere, neque si mali quicquàm suaserint consentire, Quod vt succedat, eorum industriam, qui paralyticum gerebãt, imitari oportet. Illi tecto domus in qua Christus erat, patefacto, ægrotum coram Iesu submiserunt, & morbo receperunt liberatum. Nos quoque abiecta terrenarum rerum cura, culmen cœlestis contemplationis incendamus, & per ea quæ creata sunt, mente ingressi, inueniemus creatorem: & cùm inuenerimus, ei nos reuerenter submittamus, vt quod altitudo meditãdi contulerit, humilitas deiiciendi sese conseruet, & mens iam sanata gaudeat se iam obstantis turbæ impedimẽta non sentire, Quãto minus mortalia curabim⁹, Marci, 2.

tanto etiam minus cogitationum secularium stimulis inquietabimur. Quisquis autem ab his crebrò ac frequenter solicitatur, reor quòd nondum vt debet, seculo renunciauerit, sed aratrum tenens adhuc post tergum respiciat, si non respiceret, non iam præterita neque præsentia, sed futura cogitaret. Abscindamus igitur & proiiciamus procul à nobis membra scandalizātia, nulliusque rei afficiamur studio, quæ propositum vitæ sanctioris turbet, & charitatis ardorem, quē deo

Matth.5. debemus, restinguat. Si oculus dexter scandalizat te, erue eum: si manus dextra, abscindde illam. Membra ista carnales affectiones sunt, quibus quidem si dextræ fuerint, non illicitè vtimur, veruntamen si à spiritali contemplatione vel actione auocent atque interpellent, repelli debent. Quæ enim propter se licita sunt, si vna cum illis meliora periclitantur, illicita erunt. Quòd si ea etiam quæ dextra sunt, quoties impediunt, abscindi iubeātur, quanto magis illa quæ sinistra sunt, id est, quæ mala sunt, declinare ac fugere debemus, & eisdem neque oculum intendere, neque manum porrigere, vt neque cogitemus aliquid prauum ac detestabile, neque faciamus. Restat igitur vt & malis præferantur bona, & bonis meliora si ad summum bonum volumus peruenire. Cùm præterea continentiam semper oppugnet lasciuia, & liberalitatem auaritia, & humilitatem ambitio, & breuiter probitatem nequitia, assiduum nobis cum vitiis bellum est. Nunquam igitur quiescamus, sē

Iohel.1. per repugnemus. q̄diu repugnamus, vincimus: quoties autem quiescimus, non quiescente aduersario, superamur: irruentibus malis dissipantur bona, nihilq; homini illi relinquitur, qui carnis cupiditatibus vltro se subiicit, euenitque ei quod dictum est per prophetam:

Iohel.1. Residuum erucæ comedit locusta, residuum locustę comedit brucus, residuū bruci comedit rubigo, aut quid boni in illo remanere poterit, cui vitia dominantur?

Strenuis

Strenuis autem et accinctis, assiduéque contra improbæ voluptatis illecebras luctantibus tuta sunt omnia. Neque enim superseminatur zizania in medio tritici, nisi cum otio dediti dormimus, & à custodia bonæ frugis cessamus. Atque ideo sanè vigilare & orare nos iubet dominus, ne tentationibus succumbamus, hoc est, diligentes esse & intentos, & solicitos, ne per desidiam spiritus caro, quę ancilla esse debet, dominari incipiat, & præualere permittatur Madian aduersus Israël, is videlicet qui se cultui dedicauit diuino, subuerti si natura nequitia.

De reparatione lapsi.

Cap. 22.

CAeterùm, si quando victi superatíque fuerimus, ad pœnitentiæ remedia conuertamur, nec desperemus aduersus victores victoriam, si ab iis quibus manum dedimus, deficere voluerimus atque ad illa transfugere, quæ insipienter dereliquimus. Tunc enim speciosa deserti, quæ peccatorum ignis absumpserat, rursum germinare & bonorum operum fructu abũdare cernemus. Ciuitas à rege magno obsessa (vt Ecclesiastes ait) à paupere viro, sed sapiente liberatur. Quis autem pauperior illo qui vitiis seruit? quis sapientior quàm qui ab iis dum licet fugit, & ad studium se confert virtutum? sed ne rursum in eodem luto more porcorum relabamur, non otiosè neque segniter est agendum. Nam sicut per negligentiam victi fuimus, ita per sedulitatem curamque certandi vincemus. Cuius rei nequaquam ignarus Apostolus admonet, & ait: State succincti lumbos in veritate, & induite loricam iustitiæ, & calceati pedes in præparationem euangelij pacis, in omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela maligni ignea extinguere, & galeam salu-

Eccle. 9.

Ephe. 6.

tis assumite, & gladium spiritus, quod est verbum dei per omnem orationem & obsecrationem, orantes omni tempore in spiritu, & in ipso vigilantes in omni instantia. Profectò qui armis istis contra carnis infestationes dæmonum'que dolos munitus fuerit, sicut mons Sion non mouebitur in æternum. Erit veluti turris fortitudinis à facie inimici, & tanquam nauis validis cõpacta trabibus, pertransiens mare istud magnum & spatiosum, nec fluctib⁹ fracta, nec procellarũ turbine subuersa. Si quando tamen ingrauescere carnis pugna, spiritum'que vehementius lacessere cœperit, caro ipsa tenuanda erit ieiunio, fatiganda laboribus, domanda vigiliis, oratio nunquam pernoctationibus quasi vinculis constringenda. Durũ erit illi contra huiuscemodi stimulos calcitrare. Lasciuiẽti iumẽto adde onus, & quietius incedet, subtrahe aduersario vires, & desinet esse molestus. Semper autem obstandum est principiis. Inueterata enim difficilius corriguntur, nouella euelluntur facilius, euulsa'que arescunt. Præterea & locum illum & hominem quãtum potes declina, in quo vel delinquendi periculum, vel exercendæ virtutis impedimentum times. O o o fugite, inquit dominus, de terra aquilonis, de terra vtique in qua charitas friget, & abundat malitia, de terra in qua nihil agitur, nihil dicitur, nisi quod ad corporis pertinet voluptatem, & præsentis luxutiæ irritamẽtum, & multorum scelerum incentiuum. Zach. 2. Rarò tibi cum seculi amatoribus miscendus est sermo, quia colloquia mala corrumpunt bonos mores, rarius cum fœminis. Primam fœminam decepit diabolus, illa virum. Diaboli ergo laqueus est fœmina. Quem diabolus per se non potest capere, per illam capit, fugiendo melius vitabis hoc periculum, quàm resistendo.

Oratio

Oratio contra tentationem carnis, & post victoriam actio gratiarum. Cap. 23.

SEd quoniam quocunque fugerimus, carnis nostræ lucta carere nequimus, in omni carnalium tentationum discrimine, ad orationum subsidia fugere tutissimum erit. Ad dominum igitur supplices confugiamus, quia dominus fortitudo plebis suæ, & protector saluationum Christi sui est. Vim patiens loquatur spiritus & dicat: Eripe me de inimicis meis domine, ad te confugi, doce me facere voluntatem tuam, quia deus meus es tu. Ab homine iniquo & doloso erue me, ab homine isto exteriori, qui interiorem hominem ad similitudinem tuam factum, iniquè & fraudulenter quærit subuertere, per voluptatis illecebras, per concupiscentiæ blandimenta trahere me nititur, vt peccem tibi & peream. Ab his ergo mei tuique aduersarij insidiis libera me. Esto mihi in deum protectorem, & in locum munitum, vt saluum me facias. Ventum domine validum, quo in diuersum impellor, metuo, & iã inter fremẽtes vndas mergi incipiens, ad te clamo. Tu igitur miseratus dexteram tuam extende, & sicut Petrum cum fluctibus operiretur saluasti, ita me de pernicie carnalis suggestionis ereptum tibi restitue, vt tuam potius voluntatem quàm meam faciã. Nostra enim voluntas perdit nos, tua verò saluat semper. Fiat voluntas tua sicut in cœlo inter sanctos, ita & inter nos in terra, vt tuis parendo mãdatis, ad te in cœlum ascendere, & non eis cõtraria operando in profundum demergi mereamur. Si sic oraueris, non frigidè, sed ardenter: non proteruè, sed humiliter, tentationum constrictus angustiis, exaudiet te dominus, & non dabit in commotionem pedem Psal. 140.

tuum,neque dormitabit, qui custodit te.Petite,inquit, & accipietis.Quid tu poscere pigritabis, cum idem dominus & rogari velit,& quod piè rogatur ,promptè se
Psal.90. daturum promittat?Si sicut decet supplicaueris,circũdabit te scuto veritas eius,non timebis à timore nocturno,à sagitta volante in die,à negotio perambulante in tenebris,ab incursu & dæmonio meridiano.Ipse enim
Ibidem. dominus de illo qui fideliter orat,& constanter sperat, respondẽs ait: Quoniam in me sperauit,liberabo eum: protegam eum quoniam cognouit nomen meum : clamauit ad me , & ego exaudiam eum:in tribulatione eripiam eum,& glorificabo eum.Exauditus autem nõ solum carnis concupiscentias auertes atque fugabis,verùmetiam virtutibus magis proficies. Testatur hoc ꝓ-
Psal.19. pheta ad deum dicẽs:In quacunque die inuocauero te, exaudi me,multiplicabis in anima mea virtutem.Omnem'que difficultatem ab eo adiutus ipse idem supera
Psal.18. turum se affirmat,cum ait : A te eripiar à tentatione, & in deo meo transgrediar murum . Ille ergo postulationibus tuis annuens, dicet:Et stabit spiritus procellæ,ipse imperabit ventis & mari,& obedient ei,& turbulentos motus conuertet in tranquillitatem.Ille precantibus & periculum formidantibus,continuò aderit dicens:Ego sum,nolite timere. Tunc tu naufragio imminenti liberatus,gratias age liberatori,cuius opera factus es teipso fortior,atque aduersus lasciuientes malarum cupidinum titillationes inuictus.Ad ipsum igitur mente cõuersus,dicas:Benedictus dominus deus qui nõ dedit nos in captionem dentibus eorũ , hoc est in prædam voluptatum illecebris,delinimentis'que vitiorum quibus tu impugnabare,vt domino tuo peccares,& cœli terræ'que conditoris maiestatem offenderes.Ad hæc quoniam diuinis quoque disciplinis instructus vincere didicisti ne ingratitudinis arguaris,illud quandoque
Psal.143. tecum repetas:Benedictus dominus deus meus, qui docet ma-

cet manus meos ad prelium,& digitos meos ad bellum. Misericordia mea & refugium meum,susceptor meus, & liberator meus,in ipso speraui,qui subdit populum meum sub me,id est,qui carnem meam meo seruire spiritui compellit.Nisi enim ipse certare doceret,ipse ꝑtegeret,ipse liberaret, ipse aduersarios nostros nobis subiiceret, fragilitas nostra neque carnis passionibus ꝓualere neque dæmonum laqueos euadere vnquã potuisset.Ingratus est igitur tentationum victor, qui deo acceptum non refert quòd vicerit: & si laudẽ victoriȩ sibi arrogare non dubitet, victus est temeraria inanis gloriæ cupiditate,dumque se non lapsum fuisse gloriatur,labitur & delinquit.Vnde abhorrẽs ab ista ia ctatione sanctus propheta Dauid, clamat: Non nobis domine non nobis,sed nomini tuo da gloriam. Si vicisti, humilitatem conserua,& ad dei tui miserationem refer,quod non succubueris.Quale autem victoriæ huius meritum sit,audi:Saluator noster tentatus vicit,discessit ab eo diabolus, accesserunt angeli & ministrabant ei.Quod præcessit in capite, cur non speremus euenturum in membris? quandoquidem quæcunque scripta sunt,ad nostram doctrinam scripta esse memorantur.Tentationum igitur victorem dæmones timebũt, angeli comitabuntur & custodient. Veruntamen non semel aut pluries vicisse proderit, vsque in finem vitæ producenda victoria est, vt tandem à domino mereamur audire: Vos estis qui permansistis mecum in tentationibus meis, & ego dispono vobis, sicut disposuit mihi pater meus regnum,vt edatis & bibatis super mẽsam meam in regno meo. Non est autem esca neque potus regnum dei.Edemus ergo & bibemus non corporalia,sed spiritalia alimenta, diuini conspectus perennẽ & nunquam defuturam dulcedinem,ineffabilisque claritatis gloriam,& hęc quidem erit militiæ nostrę merces,si modo victores & non victi de isto certaminis cãpo,in

Psalm.115.

Luc.22.

po, in quo nunc positi sumus, decesserimus.

Quòd oportet conformari Christo. Cap. 24.

Atque is demum & vitia calcabit, & virtute proficiet, qui quotidie Christi domini gesta considerabit, & per eius vestigia ingrediẽs ipsi quàm ꝓximè accedere contendet. Exemplum, inquit, dedi vobis, vt quemadmodum ego feci, ita & vos faciatis. Primum igitur in omnibus humilitatem seruemus. Hic enim qui dei filius erat, dignatus est fieri hominis fili⁹, qui deus erat, factus est homo. In Bethlehẽ exiguo oppidulo nasci voluit, & quidem non in hominum habitaculo, sed in pecudum stabulo: non in cunis colore diuerso picturatis auróque linitis, sed in præsepio ad præbẽda iumentis pabula lentis viminibus contexto. Cum'q; esset dominus omnium, à seruo voluit baptizari, ac de de seipso dixit: Filius hominis venit non vt ministraretur ei, sed vt ministraret. Apostolus non de stirpe nobilium, sed piscatorum genere sibi adsciuit, & eisdem pedes lauit. Hierosolymam intraturus veterinum animal asinam ascendit: & cũ pro salute mundi mori vellet, despicatissimum mortis genus elegit crucem. Talia ergo nobiscum sæpenumero reuoluentes nec de stirpis claritate gloriemur, nec vulgaribus coæquari erubescamus, cum omnium vnus creator sit, atque vnus pater deus, omnium vna generis conditio, vna humanitatis natura, vna regenerationis gratia, cùm denique nullum sit hominũ apud deum discrimen, præterquàm vitæ ac morum. Quanto autem se quisque magis humiliauerit, tãto magis merebitur exaltari. Ab eodẽ obedientiæ quoq; petamus exempla. Apparentibus quæsitus respondit: Quid est quod me quærebatis? Nesciebatis quia in his quę patris mei sunt, oportet me esse: Hoc ideò

Homili.

ideò, vt prius obedientiam præstemus deo, secundo autem loco parentibus obtemperemus, quibus & ipse se submiserat, teste euangelista, qui subiungens ait: Et descendit cum eis, & Venit Nazareth, & erat subditus illis. Veruntamen si quid iusserint parentes, quod legem offendit diuinam, deo potius pareas q̃ illis: vel si nõ officit legi, & tamen tibi ad obsequendum deo impedimẽto est, dimitte parẽtum imperium, & ad seruitium deo præstandum conuertere. Nõ est, inquit, me dignus, qui patrem aut matrem plus quàm me diligit. Ad obediẽdum deo inuitat cùm ait, Meus cibus est vt faciam voluntatem eius, qui misit me vt perficiam opus eius. Et iterum, Non quæro voluntatem meam, sed voluntatem eius qui misit me patris. & ad patrem, Non mea voluntas, inquit, sed tua fiat. Hinc discat monachus, se non esse suæ voluntatis, sed eorum qui præsunt monasterio, vt nõ quod ipse deliberat faciat, sed quod illi concesserint. A domino discamus & patiẽtiam. Odia Iudæorũ æquo animo tulit, quos vno verbo omnes perdere poterat, ab his probra, maledicta, vincula, flagella, verbera, contumelias, alapas atque sputa sustinuit, ab his coronari spinis, clauis in cruce configi, felle & aceto potari, lancea confodi & occidi passus est. Quin etiam iisdem qui sibi talia tam immaniter inferebant vt ignosceretur, patrem orauit. Si ipse iustus ab iniustis tanto ludibrio habitus, tam impiè dilaceratus, vindictam nõ appetiit, sed dimitti eis postulauit, cur tu peccator inimicis tuis irasceris, & ad vlciscendã iniuriam exardescis, cui nulla iniustè queat irrogari, cũ quotidie domino tuo pecces, nec tãtum offensæ passus es, quantum delicta tua atq; peccata merebantur? Quoties ergo mali aliquid patimur, ꝓtinus ad cõsciẽtiã scelerũ nostrorũ recurramus, & cũ nõ immeritò id nobis accidere cognouerim⁹ patiẽt tolerem⁹, & dñi nostri exẽplo ꝓ inimicis etiã nostris orem⁹, ꝓ malo reddẽtes bonũ, ꝓ iiuria beneficium.

beneficium. Sic nostra nobis remittentur peccata, & patientiæ virtus præmio maiore compensabitur: & mala quæ passi sumus, in nostrum commodum cõuertentur. Sed eorũ quoq; quę benefacimus, iactãtiam vitare à domino discamus. De monte descendens, mundato leproso iniunxit ne cui diceret. Cæcis etiam sanatis, Videte (inquit) ne quis sciat. Et cum plurimos vario morborũ genere laborantes curasset, ne ipsum manifestum facerent, præcepit. Cumque puellam mortuam ad vitam reuocasset taceri iussit. Nõnulli ex discipulis adhuc terrena sapientes. Manifesta te inquiunt mundo. Ille autem ostendens quod non quæreret mundi gloriam, sed mundi salutem, dixit. Ego gloriam meam non quæro, est qui quærat & iudicet. Hic gloriam suam non quæsiuit qui se vltro ignominiæ ab impiis perferendæ exposuit. Ille tamen gloriam eius quæsiuit, qui cum illo erat. Glorificauit enim deus hominem quem assumpsit, à morte suscitando, in cœlum transferendo, quod semel assumpsit nunquam dimittendo, adorandum & angelis & hominibus proponendo. Iudicauit autem iudicio damnationis Iudæos incredulos, & gentiles in errore obstinatos, & fideles fidẽ opere destruentes. Quod ergo non quæsierit gloriam suam, ad humanitatem pertinet, quod autem quæsierit & iudicarit, ad diuinitatem refertur. Quamuis enim humanitas & diuinitas vna persona Christi sit, sæpe tamen & dicere aliquid & facere illi placuit quod non erat vtrique naturæ commune, vt per ea quæ hominis sunt, hominem agnosceremus, & quę dei, deum. Nam in Christo vel hominem sine deo vel deum sine homine confiteri, hæreticorum impietas est. Cûm igitur dixit se gloriam suã non quęrere, nobis insinuauit, ne hominum plausus laudationesque venemur, sed in omnibus vt deus laudetur curemus. Qui enim ab hominibus gloriã quærunt, gloriam veram ac stabilem, quæ à deo est, accipere

Iactantia vitanda.

Lucæ, 8.

Iohan, 8.

re non meretur. Ad hæc obseruādæ paupertatis domini exempla nobis abundè suggeruntur. De virgine paupercula nasciturus, non habuit locum in diuersorio, editur in stabulo, reclinatur in præsepio. Iam in ætate adulta, nihil se habere confitetur, & ait, Vulpes foueas habent, & volucres cœli nidos, filius autem hominis nō habet vbi caput reclinet. Et cùm portorium exigeretur non fuit soluendo, donec piscis captus in ore didrachmam attulit, qua ipse satisfecit. Bestiis imperabat, & inter pauperes censeri volebat. Per domos alienas discurrens hospitabatur, quia suam non habuit, mulierum comitātium eleemosynis alebatur, in cruce nudus pependit, mortuus etiam aliena inuolut⁹ est syndone, alieno conditus sepulchro. Beatos vocat pauperes, & apostolis ne quid ferrent in via, præcipit non virgā, non peram, non panem. Prohibuit eis calceamenta, ꝓhibuit duas tunicas, & nolite (inquit) soliciti esse quid māducetis aut quid bibatis, aut quid induamini, Quęrite primum regnum dei, & hæc omnia apponentur vobis. Qui ergo propter Christum in terra pauper est, cum Christo diues erit in cœlo. Gloria enim & diuitię in domo eius. Victu quoque modico ac tenui, & qui corpus tantum sustentet. Contentus erit qui Christū imitabitur. Per dies quadraginta ille neque comedit, neq; bibit, postea (vt euangelista ait) esuriit, & tunc quidem diaboli maligna tentamenta vicisse describitur, vt noscamus ieiunio & esuritione opus esse, si carnis illecebras dæmonū que captiones cupimus superare. Ante mēsam gratias agit, post mensam hymnum dicit, vt semper deum laudemus, cuius donum est & cibus quo vescimur, & vita qua viuimus. Panes hordeaceos habebat cū pauit turbam, aquam ad bibendum à Samaritana muliere petiit, ne rudes fastidiamus cibos, neque vina delicatiora exquiramus. Carnem nisi in paschate non comedit, minutis pisciculis vsus est. Erubescant, qui paupertatem

Matth.8. Matt.17. Lucæ.9. Mat.6. Parsimonia Mat.4. Mat.26. Iohan.6. Iohan.4.

pertatem professi, diuitum dapibus delectantur. Ne autem vilia contemnamus alimenta, fel & acetum in cruce positus gustauit, denique beatos dicit esse esurientes, quoniam saturabuntur, & ecōtrario: Væ vobis inquit, qui saturati estis, quia esurietis. Nunc tandem ad charitatis conuertamur documēta: Pro hominū salute de

Charitas.

cœlo in terrā descendit, deus homo factus est, labores, vigilias, supplicia pro nobis tolerauit, ꝑ nobis mortuᵒ est, pro nobis ad inferos descēdit, pro nobis resurrexit, pro nobis in cœlum ascendit. Postremò nihil vel dixit vel fecit quod non eo spectaret, vt æterna nobis donaretur beatitudo, Matthæum de publicano Apostolum, Petrum de negatore cœlestis regni clauicularium, Paulum de persecutore fidei fecit propugnatorem, mulieri peccatrici peccata dimisit, & non veni (inquit) vocare iustos sed peccatores ad pœnitentiam. Denique pastor bonus animam suam posuit pro ouibus suis: & quos dilexit vsque in finem dilexit eos. Quia nihil prodest diu diligere, nisi semper diligas. Et sicut (inquit) dilexit me pater ita dilexi vos. Et qui diligit me, diligetur à patre meo. Tunc autem & Christum diligimᵒ, & à deo patre diligimur, cum ipsum quem peccando offendimus, pœnitendo placamus. Porrò cum etiam inimicis nos benefacere beneq; optare iuberet, hoc prior ipse præstitit, illis à quibus conuitia, vincula, flagella, colaphos, verbera, spinas, clauos, fel atque acetum iniquè passus fuerat, ignosci postulans, & sæuitiam illorū sui ignoratione excusans, vt postea cognita veritate locum haberent pœnitentiæ & non perirent. Non est itaque Christi discipulus qui bonum pro malo nescit reddere, & pro inimicis quoque suis Deum deprecari. Eiusdem domini exemplo discamus, non nostræ tamē saluti, sed etiam aliorum prospicere, vitæ disciplinis eos imbuendo, & exhortationibus piis vt ad virtutis viam dirigantur solicitando. Circuibat ille totam Iudæam,

Ioan. 10.

Ioan. 15.

Prædicatio.

dæam, totam Galilæã, per castella & vicos, docens ignaros, & verbo curãs ægrotos vt corpore simul & animo saluos redderet. Præcepta dedit discipulis in monte in planitie plebi, vt discas altiores mysteriorum sensus illis qui magis capacis ingenij sunt prædicare: simplices verò simplicibus vitæ præceptis instruere, ac ne fortè pretij alicuius gratia id agas, sed affectu salutis eorum quos doces. gratis accepistis (inquit) gratis date. Accipere tamen ab offerentibus quãtum victui necessario satis sit, si indigueris, ne nefas putares ait: Dign⁹ est operarius mercede sua. Mercede videlicet quę inopiæ succurrat non quę luxuriam paret. Porrò sicut ipse docuerat, ita discipulis suis prædicationis officium imposuit dicens. Euntes docete omnes gentes seruare omnia quæcunque mandaui vobis. Optimi itaque Christi imitatores illi sunt, qui faciendis ad populum benè beateq; viuendi sermonibus operam impendunt: & quod alios docent, ipsi præstant: ne bonum quod verbo ædificant, morum dissimilitudine destruant. Cælebs præterea & castus sit oportet Christi discipulus, virgo est, & de virgine genitus & à virgine baptizatus, quem sequeris: vtque scias quanti sit apud ipsum virginitas de Iohanne Apostolo quia virgo erat, in euangelio dicitur: Discipulus ille quem diligebat Iesus. Nam licet Iesus etiam reliquos omnes diligeret; de nullo tamen sic est expressum, sicut de isto quem mentis corporisque puritas cõmendabat. Hic solus in sinu Christi cunctis ad mensam sedentibus recubuit, quia solus fortasse intemeratæ virginitatis laude illi proximior erat. Præcellit autem virginitas viduati & viduitas matrimonio. Quandoquidem euangelici seminis centesimus fructus ascribitur virginitati, sexagesimus viduitati, tricesimus matrimonio, in Apocalyp. etiam illi qui sequuntur agnũ quocunque ierit, & canticum nulli alij cantabile concinunt, virgines esse memorantur. Porrò ipsa Salua-

Mat. 10. Ibidem Matt. 18. Castitas, Matt. 12. Apoc. 14.

Mat.14. Saluator vt monstraret, præcipuè castis deberi regnũ dei, Sunt eunuchi inquit, qui se castrauerunt propter regnum cœlorum, hoc est, qui nubendi libertatem in propositum verterunt castitatis quo prius expeditiusque deo seruirent, & cum angelis in cœlo socij essent, qui angelicam vitam in terra vixissent, de quibus est dictum, neque nubent neque nubentur, sed erunt sicut angeli dei in cœlis. In eo quoque dominus continentiã seruis suis videtur imperasse, quod apostolis præcepit, vt lumbos præcinctos haberent. In lumbis quippe generãdi semina sunt, qui autem in carne seminat, de carne & metet corruptionem: sed qui seminat in spiritu, de spiritu & metet benedictionem. Preces etiam qualiter deo sint offerendæ, nobis documento est dominus noster. Orandi enim rationem, quam verbis monstrauit, opere perfecit. Orare iubet in abscondito, & ab illis quæ impedire possent separato loco, vt mens tunc magis intenta esset cœlestium contemplationi cum ipsum cœli terræque regem lingua serui alloqueretur. Ideò saluator quoque noster dimissa turba montem ascendens solus orauit, & iterum, Sedete hic, inquit, donec vadam illuc & orem. In monte autem orauit vt orando postulemus non terrena quæ in imo sunt, sed quæ in alto cœlestia. Quòd verò etiam in villa Gethsemani orasse dicitur, docemur inter orandum seruandam esse humilitatem, atque ideò & positis genibus orasse, & ad orandum in faciem procubuisse. Quod præterea patrem precatus, ait: Non sicut ego volo fiat, sed sicut tu: significauit vt in omni postulatione nostræ voluntati præferamus dei voluntatem. Tertio autem eundem sermonem orauit, ne tibi cessandum putes, si tam properè quam velles non fueris exauditus. Ad hæc in Marco scriptum est, quod valdè diluculo surgens abiit in desertum locum, & ibi orabat: Et in Luca, quod noctibus exiens in monte Oliueti morabatur, quodque pernoctaba

Marginal notes: Marc.22. Lucæ.12. Oratio. Mat.15. Marc.22. Mat.26. Ibidem. Marci.14. Idem.1. Lucæ.6.

ctabat in oratione. In quo quidem & tempora & loca orationi magis accommoda nobis requirenda esse innuit, vt autem perseuerantius oremus, factus in agonia prolixius orauit. Sublatis quoque in cœlum oculis orasse traditur, vt & tu dum oras, mentis oculos ad deum cui supplicas, intendas & non alio verba, alio cogitationes ire sinas. Parum efficax est lubricæ vagæque mẽtis oratio, & non illuc intentæ vbi vult exaudiri. Ac ne singula perquirere nimis prolixum sit, omnium virtutum, omnisque sanctitatis cum præceptum tum exemplum, à saluatore nostro ac domino, & tutius petitur & iucundius consideratur. Christus enim quia veritas est, non errat, quia bonitas est, non fallit, quia sapientia est nouit omnia, quia virtus dei est, potest omnia, quia denique saluatio populi sui est, quicquid egit, quicquid dixit, ad omnium spectat salutem. Seruiamus igitur illi in sanctitate & iustitia omnibus diebus nostris, memores beneficiorum suorum, atque assiduè nobiscum recolentes ea quæ non solum verbis docuit, sed etiam re atque opere probauit, vt his instructi eidem quantum fieri potest similes effici curemus, & cuius virtutes imitati fuerimus, eius beatitatis atque gloriæ participes esse mereamur.

Idem. 22. Iohan. 11.

Omniũ virtutũ exẽplũ vn⁹ Christ⁹

De consortio fugiendo. Cap. 25.

Conferet plurimum ad vitæ sanctioris cultũ, nosse quorum consuetudine vti debeas, quorum nõ debeas: cum quibus conuiuere, colloqui, conuersari, quos declinare ac fugere oportet. Relinquendi sũt, quorum tibi nota fuerit peruersæ mentis pertinacia, id est, qui vel errorem suum depositurі non videntur, vel à scelere in quo perseuerant, recessuri. Nocuit Israëlitico populo habitasse cum Aegyptiis. Inde enim Moy-

se duce egressi ritu eorum viuere volebant, crapulari, ludere, diis gentilium sacrificare, atque hæc causa fuit, vt posteri quoque eorum toties inimici subiecti seruirent. Rectè itaque dicitur: Filij abominationum sunt filij peccatorum, & qui conuersantur secus domos impiorum. Contagione quippe trahitur vitium, si conuersaris cũ vitioso, ac veluti pestilentiæ morbos afflatu tactuque ægrotantis inficere solet sanos, ita infidelium familiaritas plerunque fideli viro perniciem parit. Idcircò per os Ieremiæ clamat nobis dominus: Fugite de medio Babylonis, vt saluet vnusquisque animam suã. Et per os Osee. Nolite ingredi in Galgala, & non ascenderitis in Bethauem, loca videlicet prophana idolorũque polluta culturis atque immunda. Saluator etiam noster & dominus: In viam gentium, inquit, ne abieritis & cauete à fermento pharisæorum. Hoc idem admonet & hortatur Paulus Apostolus, dicens: Nolite iugũ ducere cum infidelibus: quæ enim participatio iustitiæ cum iniquitate, aut quæ societas luci ad tenebras? quæ autem conuentio Christi ad Belial? aut quæ pars fideli cum infideli? quis autem conuentus templo dei cum idolis? Vos enim estis templum dei viui. Et ad Titum scribens, ait: Hæreticum hominem post vnam & secũdam correptionem deuita, sciens quia subuersus est qui eiusmodi est, & delinquit, cum sit proprio iudicio condemnatus. Eiusdem sententiæ est, quia & eiusdem spiritus Iohannes Apostolus, cum ait: Si quis venit ad vos, & hanc doctrinam non affert, nolite recipere eum in domum nec aue ei dixeritis, qui enim dicit illi aue, communicat operibus eius malignis. Quòd si salutare quoque illos quibus nulla debetur salus, nefarium sit, quãtomagis in consortium recipere? Cauenda est igitur infidelium hominum cõuersatio, maximè eorum qui ita auersi sunt, vt nulla supersit spes futuræ illorum cõuersionis & hoc Apostolorum ipsorum exemplo, qui cum vidis-

Eccle.41. Iere.51. Osee.4. Matt.16. 2.Cor.6. Tit.3. 2.Ioan.1.

vidiſſent incredulos Iudæos Chriſtum nolle recipere, ab eis diſcedentes aliis euangelizare dei verbum cœpere. Itaque ne perfectis quidem conuenit ad obſtinatos acceſſio, cum ne in docendo operam perdant, tum ne molliter blandéque alloquendo fauere illorum errori videantur. Non minus declinandi ſunt, qui in flagitiis obdurucerunt. Peccantem (inquit dominus) corripe inter te & ipſum, ſi tę nõ audierit, adhibe alium, ſi neque illum audierit, dic eccleſiæ, ſi neque eccleſiã audierit, ſit tibi ſicut ethnicus & publicanus. Pro infideli ergo habeatur, quem peccaſſe omnino non pœnitet quíque nulla correptione ad emendandum flectitur. Quòd ſi cũ tali conuerſari te delectauerit, mores quoque diligere incipias neceſſe eſt. Alioqui ipſa vitę diuerſitas citò veſtram dirimet ſocietatem: & vbi diſſimilis interceſſerit voluntas, conuictus concors eſſe non poterit. In Prouerbiis dicitur: Noli eſſe amicus homini iracundo, neque ambules cum viro furioſo, ne fortè diſcas ſemitas eius, & ſumas ſcandalum animæ tuæ. Nõ hoc præcipitur, ne benè illi optes, & ſi poteris, facias, ſed ne illo familiariter vtaris. Iracũdus enim is eſt, qui facile ac leuiſſima de cauſa iraſcitur. Eſt aũt difficile ſẽper iraſcenti atque inſultanti non aliquando iraſci, & contra furentem non indignari, & ex indignatione nõ peccare. Ita ſuperbo etiam ſi comes fueris, arrogans e latúsque euades, teſtatur hoc Eccleſiaſtic⁹, dicẽs: Qui tetigerit piſcem, inquinabitur ab ea: & qui communicauerit ſuperbo, induet ſuperbiam. Cum enim hominis ingeniũ ad vitia magis quàm ad virtutes procliuè ſit, magis verendum eſt, ne vir bonus malo adhærens corrumpatur, quàm ſperandum vt malus æmulatione boni mores emendet. Quamobrem Apoſtolus diuerſis vitiis inquinatos in vnum colligens, ait. Si is qui frater nominatur inter vos, eſt fornicator, aut auarus, aut idolis ſeruiens, aut maledicus, aut ebrioſus, aut rapax, cum

Mat. 18.
Prouer. 22.
Eccl. 13.
1. Cor. 5.

huiusmodi nec cibum quidem sumite. Sciebat enim quia iuxta fornicationem periclitetur castitas, iuxta auarum liberalitas, iuxta idololatram religio, iuxta maledicum patientia, iuxta ebriosum temperantia, iuxta rapacem alieni abstinentia, & non esse tutum pro-
Isaiæ.6. bo viro cum iniquis commorari. Ingemiscit Isaias & angitur animo vehementer, quod habitaret in medio populi labia polluta habentis, seque ex eo labia sua pol luisse confitetur atque fœdasse. Et si sanctus propheta viuendo inter iniquos detrimentum sentit, quis est tã-tæ constantiæ, vt cum flagitiosis conuersando lapsum non timeat? Vis nosse quia scelestis & prophanis homi nibus iungi displiceat ipsi deo. Iosaphat regis Iudæ na
2.Para.20. ues tempestate confractæ sunt, deo indignante, quod in sortem earum admisisset Ochoziam impiissimum Samariæ regem. Id quidem hac ipsa de causa Eliezer fi-
2.Reg.vl. lius Dodau de Maressa prædixerat futurum. Iterum requisitus Iosaphat noluit iungi illi, satis damno suo edoctus viride lignum arido applicatum simul combu-
Mat. 2. ri solere, & temerarium esse rursum committere, quod iam apertè intellexerat deo non placere. Magi Christum natum piè quærentes cum fortè ad Herodem diuertissent, syderei luminis ducatum amiserunt, & tenebras patiuntur quàm diu cum illo teterrimæ mentis homine manent. Facessat igitur pessimus quisque à cõsortio tuo, ne cum illo manendo inquineris, ne illũ frustra docendo operam perdas, ne illi adhærendo deum offendas. Mulierum conuersatio & castitatem professis est vitanda, dicente in Prouerbiis Salomone. Lõge fac
Prouer.5. ab ea viã tuam, & ne appropinques foribus domus eius. Quod si multi aspectu illius, multi colloquio semel inito, multi ipsa visæ formæ cogitatione irretiti sunt, nõne maius periculum imminet, vbi propius assidetur, frequentius verba miscentur vbi ridetur, vbi crebra congressio mutuæ quoque tactionis fecit licentiam? de

hoc

hoc plenius suo loco differemus, restat videndum cũ ab his discesserimus, ad quos accedere, cum quibus nos frequentes esse nobis proderit.

De consortio habendo.

Cap. 26.

SI fortè ille quo die familiariter vsus es, à via virtutis declinauit, retrorsum abiit, & sæpe admonitus redire noluerit, dimitte eum, & membrum quod te scandalizat, abscide atque à te proiice: melius enim tibi est sine illo ingredi regnum dei, quàm cũ illo mitti in gehennam. Dimitte igitur mortuos sepelire mortuos suos, tu CHRISTVM qui vita est sequere, & viuas & æternæ mortis expers efficiare. Quòd si adhuc illi se vltro ingerunt tibi, tu auersus cum Psalmista exclama: Discedite à me omnes qui operamini iniquitatem, declinate à me maligni, & scrutabor mandata dei mei. Nisi enim à turba hominum semoti fuerimus, libere deum contemplari nequimus, quanto magis impedimento erunt iniqui, si ab iis non fugerimus Quorum consuetudini idem propheta se penitus renũciasse gloriatur, cum ait: Non sedi cum concilio vanitatis, & cum iniqua gerentibus non introibo, odiui ecclesiam malignantium, & cum impiis non sedebo. Ita ergo hominibus vtendum est, vt pomis, donec recentia & integra permanent, grata sunt, & gustui seruantur, cum autem corrupta & Marcida fuerint, proiiciuntur. quia neque gustum delectare queunt, neque odoratum. Propheta igitur malorum consortio refutato, quos aditurus, cum quibus concessurus sit, continuò declarat dicens: Lauabo inter innocentes manus meas, & circundabo altare tuum domine. Quid est illud, nisi quod idẽ præcepit & ait: Cum sancto sanctus eris, & cum inno-

Psal. 6.
Psal. 118.
Psal. 21.
Psal. 17.

oris aſpectus, & vitę totius tenor oculis expoſitus ac manifeſtus. Miranda ſiquidem plurimorum geſta audimus, nonnulla tamen, quia difficilia factu arduaque videntur, ſuſpenſo animo accipimus, vix fidem adhibentes relationi alienæ, de his autem quę oculis intuemur, quæ præſentes inſpicimus, dubitare non eſt, neque ambigere, aut cuius teſtimonio credemus, ſi noſtro contēti non fuerimus? Cum igitur nihil certius eſſe poſſit, ꝙ quòd ipſi coram audiuimus, coramque ſpectauimus, nihil etiam magis ad capeſcendas virtutes nobis proderit, quàm ſemper, ſi fieri poteſt, cum ſanctiſſimis viris & colloqui & conuerſari. In illis enim cernendo nō diſſimilia iis quæ de aliis legimus, cum firmius quæ à ſcriptoribus tradita ſunt, credemus, tum ardentius quæ à nobis viſa, cognitaque fuere, imitabimur, conſiderantes quàm munificus, quàm benignus dominꝰ noſter ſit, qui mira quæque operandi confert gratiam credentibus in ſe ac ſperantibus. Niſi enim ille bona cuncta ſuppeditaret, ad tantam ſanctitatis perfectionem hominis imbecillitas nunquam perueniſſet.

De paupertate colenda. Cap. 27.

SEd gratiam iſtam accipere non merentur mundi diuitiarumque amatores. Vt igitur & ſanctorum virorum conſortio digni ſimus, & ipſos imitandi donetur nobis facultas, victu tantum neceſſario contēti, Chriſto ſeruiamus. Magni animi eſt caduca contemnere, & ea quæ ſtabilia æternaque ſunt ſectari. Si Chriſti diſcipuli fieri cupimus, meminerimus quod non de diuitum turba ſibi diſcipulos elegit dominus, ſed de pauperum grege & egenorum. Petrus, Andreas, Ioannes, Iacobus, piſcatione victum ſibi quærebant,

tuus, nec suum quo conderetur sepulchrum. Quòd si omnium dominus in tanta rerum egestate in hoc seculo viuere voluit, pudeant sacerdotes, erubescant episcopi, amplas sibi ędes construere, cumulandis pecuniis operam impendere, vestibus pretiosis renitere, omnibus denique mundi deliciis diffluere, & se Christi seruos profiteri. Non tales elegit Christus, non talia pręcepit, nec talem semetipsum exhibuit.

De diuitiarum confidentia.

Cap. 23.

Ecclesiæ cura nobis commissa est, inquiunt: vt ego ipsa ecclesia ab aduersariorum iniuria tuta sit necessarium est nos opibus viribusque pollere. Qua si verò infirmata sit dextra excelsi, & eam ecclesiam quam labore pauperum fundauit & auxit, præsidio pauperum tueri nequeat, seruare non possit? Dicant igitur cum populus Christianus multo grauiores persecutiones pateretur, quam modo patitur, quia tunc antistitū eius diues erat? quis arma tractabat? quis vim viribus repellebat? Cædebantur quidem Christiani, sed Christi religio perire non poterat. Quinimò quanto magis infideles tyranni sæuiebant, tanto mirabilius credentium numerus augebatur. Creuit ergo Christi ecclesia, non diuitiis, non potentia hominum defensa, sed sola vt diuina protecta, & nunc seruari non poterit, nisi opulenti fuerint, nisi locupletes atque potentes extiterint, qui ei præsunt? Quid est autem quod propheta clamat: Omnia ossa mea dicent: Domine, quis similis tibi, eripiens inopem de manu fortiorum, egenum & pauperem à diripientibus eum? Igitur non in pecunia, non in viribus potentiæ humanæ, sed in domino confidite. Quòd si ei seruiendo perituras opes, vt debetis, contēpseritis, oībus inimicis vestris fortiores eritis, illo qui oīa potest, protegente ac tuente. Si vobis curæ erit, cōtinea- Psal. 34.

tinentius viuere, mandata dei perficere, ecclesiæ opes non in vestrum vsum conuertere, sed indigentibus distribuere, aut defendet vos dominus ab infidelium violentia, aut non defendet, si defendet, tuti eritis, si non defendet, ꝑ patientiā martyrij à domino coronabimini, & ecclesia dei gloriosius ędificabitur in cœlo, quàm permanet in terris. Neque enim lapidei parietes isti, vel prædia, vel vrbes vel prouinciæ, vel regna ecclesia dei sunt, sed ipsa Christum credentium atque confitētium congregatio, quæ cū de terra tollitur, in cœlum transfertur, vt quæ inter mundi turbines fideliter militauit, iam supra mūdum secura triumphet, & omni terrena potestate sublimior dicat: Super inimicos meos despexit oculus meus, Sacerdotis arma, sanctæ orationes sunt, Vos itaque cum Mose & Aarone orate in monte, & victu necessario contenti, cætera cedite inopi, viduæ, pupillo, miserorum sepulturæ, captiuorum redemptioni, oppressorum tutelæ, pietatis operibus, ꝓ pugnatoribus quoque ac ducibus militiæ Christianæ, vt comparatis plurium virib⁹ hostili impietati forti⁹ resistant: & illi quidem non in se, sed in deo confidendo, vestrisque precibus adiuti vincent. Quandiu his cōtraria agitis, Ecclesiam quoque pati contraria necesse est. Quę quoniam vobis commendata est, sanguis eius de manibus vestris requiretur: quia non quomodo Christus, neque quomodo Apostoli pro illa statis, sed qualiter vestra vobis persuadet libido: non vt oportet viuendo, sed potius vt delectat. Latos agros, regias domos, tyriantinas vestes, auream argenteamque supellectilem, phaleratos equos, venaticos canes, nobiles seruos vultis possidere, non vt Christi discipulos decet, sed terræ dominos & ea rerum copia, quæ nec veteri, nec noua lege conceditur vobis, abundare. Nam cū populus Israël ad terram promissionis translatus esset per singulas tribus diuidendam, sacerdotali tribui est à domino

Psal. 15. [margin, beside "tiones sunt"]

Nume. 18. [margin, beside "teri, nec noua lege"]

domino dictum: In terra eorum nihil possidebitis, nec Mat.10.
habebitis partem inter eos. Ego pars & hæreditas vestra in medio filiorum Israël. Possessionem itaque non sunt sortiti sacerdotes, sed tantum decimas ac primitias quibus sustentarentur, & loca in quibus habitarēt, habebant. Nouis verò, id est, Christi discipulis, dicitur: Nolite possidere aurum, neque argētum, neque pecuniam in zonis vestris. &, Qui renuntiauerit omnibus Lucæ.14.
quæ habet, nō potest esse meꝰ discipulus. &, Qui vult ve Mat.16.
nire post me, abneget semetipsum, & sequatur me. &, Si Mat.19.
vis perfectus esse, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlo, & veni sequere me, nihil terrenum promittitur sacerdotibus, vt cœlestia tantum affectent, de cœlestibus prædicent, & portionem in cœlo consequantur, qui in terra diuitias habere noluerunt. Quare ergo ecclesiæ agri, villæ, vici, vrbes donatæ sunt, & sacerdotibus episcopisque distributæ? Certè non vt in his ipsi luxurientur, sed egenos pascant: non vt sibi nummos indè congregent, sed vt inopum turbæ dispensent, vt miserorū necessitati succurrant, & stipendia quoque militibus ministrent, qui pro religione, pro fide, pro iustitia cōtra infideles decertāt. Ecclesię igitur bona pauperū sūt, quorum sacerdos non possessor, præter vitæ necessaria sed dispensator est. Qui autem dispensat, fideliter dispenset, & audiat Apostolum dicentem: Habentes alimenta & quibus tegamur, his contenti simus, nam qui 1.Tim.6.
volunt diuites fieri, incidunt in tentationem & in laqueū diaboli & desideria multa inutilia & nociua, quę mergunt homines in interitum & in perditionem. Radix enim omnium malorum est cupiditas, quam quidā appetentes errauerunt à fide, & inseruerunt se doloribus multis. Tu autem ò homo dei, hæc fuge, ad Timotheū enim scribebat. Qui ergo talia non fugiūt, sed augendi pecul[ij] cupidine ducuntur, nō hoīes dei sunt, sed

mammonę

mammonæ serui. Homo dei est, qui cum Christo pauper est, vt in Christo diues sit.

De diuitiarum malo, & paupertatis bono. Cap. 29.

Prouer. 30. Vidit & Salomon quantum periculi in diuitiis esset, & præcatus est deum, dicens: Mendicitatem & diuitias ne dederis mihi, tribue tantum victui meo necessaria, ne forte satiatus illiciar ad negandum, & dicam, quis est dominus? aut egestate compulsus furer, & periurem nomen domini mei. Sed quoniam suprà modum locupletatus fuit, in id quod timebat incidit: Diuitiarum copia delinitus, voluptatibus seruiuit, mulierum quas adamauerat, diis tẽpla posuit. Et si vir alioqui sapiẽtissimus sic insaniuit, quis confidit continentem se fore, si diuitiis affluere sibi contigerit? Diuitię luxuriam pariunt, luxuria turpis libidinis est mater, turpem autem libidinem dementia comitatur. Diues præterea ad inferãdum iniuriam promptus est, ad tolerandam impatiens, inanis gloriæ cupidus, æqualibus inuidens, humiles despiciens, ac proinde aliorũ famæ non facile parcens, opulentiæ ostentator, paupertatis irrisor, ad vitia audax, ad bonum animi tardus. Diuiti quoque multi inuident, plurimi insidiantur & spoliis eius ditari cupiunt. Sed quamuis nemo insidietur, ille tamen metuit domi fures, foris latrones & cibus illi pariter suspectus est & somnus: nec min⁹ interdum animi solicitudinibus quam fortunis abundat.

4. Regũ. 14. Pauper verò vbique tutus est, vbique securus. Capta

Ierem. 39. Hierosolyma Nabuchodonosor Chaldæorum rex omnia transtulisse Babylonem dicitur, solos pauperes reli

Isaiæ. 14. quisse ne ignores paupertatem etiam inter hostes quãdoque manere illæsam, nec frustra esse dictum. Paupe-res

res fiducia'iter requiescent. Idē submissius supplicant efficacius exaudiuntur, iuxta illud: Deprecatio pauperis vsque ad aures perueniet, & illud in Psalmo, Exaudiuit pauperes dominus, & vinctos suos non despexit. Quorum autem exauditur oratio, iis pro breui inopia, æterna tribuitur beatitudo, dicente domino: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. &, Beati qui nunc esurietis, quoniam saturabimini, de diuitibus verò econtrario est dictum, quod facilius trā sibit camelus per foramen acus, quàm diues ascendet ad regnum cœlorum. Cui sententiæ & illud euangelicum congruit, Esurientes impleuit bonis, & diuites dimisit inanes. Quid enim illo homine magis vanum, diuitiis, quas mox vita decedens relinquere cogitur, diu se fruiturum sperauit? aut quid felicius illo, cui propter renorum contemptu bona compēsantur cœlestia? Ideò piissimus Tobias filium consolabatur dicens: Noli timere fili mi, pauperem quidem vitā gerimus, sed multa bona habebimus, si timuerimus deum, & recesserimus ab omni peccato, & fecerimus bene. Melius est igitur (vt Psalmista ait) modicum iusto super diuitias peccatorum multas. Et Salomon in prouerbiis: Melius est parum cū timore domini quàm thesauri magni & insatiabiles. Nam qui in humilitate sanctam colit paupertatem, postea in paradisum translatus exaltatur in gloria. Quoniam deus suscitat à terra inopē, & de stercore erigit pauperem, vt collocet eum cum principibus, cum principibus populi sui, hoc propheta in psalmo ait, quod in alio affirmat dicens, Iudicabit dominus pauperes populi, & saluos faciet filios pauperū. Parcet (inquit) pauperi & inopi, & animas pauperum saluas faciet. Et iterum alio loco, Pauper & inops laudabunt nomen tuum, Ne cui tamen fraudi sit, de paupere humili, iusto deumque timente ac spontaneo ista p̄dicantur, nō de illo qui inuitus indiget & indignatur,

Eccl. 31. Psal. 68. Tob. 4. Psal. 36. Prouer. 15. Psal. 112. Psal. 73. Psal. 23.

veterum nouorumq́ue nobis euenta confirmant. Israëliticus populus cum esuriret, mãna de cœlo nutritus est, cum sitiret, aquam de petra repentè manantem bibit. Agar cum puero eiecta in solitudine angeli inditione siti periret, aquam inuenit. Sampsoni sitienti de maxillę asinæ molari aqua effluxit, Elias cum hominum subsidia non haberet, à coruis pascitur, & viduæ quæ se filiosq́ue suos defraudans panem prophetæ porrexerat, hydria farinæ non defecit, nec lecythus olei fuit imminutus. Idem propheta qui fuit Elias Thesbites, cum Iezabelem fugeret, & fame sitiq́ue fatigatus mori optaret, somno experrectus, reperit ad caput subcinericiũ panem & vas aquæ, & refocillatus est. Idem viginti panibus hordeaceis centum viros deo præstante satiauit, ita vt etiam superesset. Daniel morti addictus, & in lacu leonum conclusus allato mirabiliter prandio reficitur, & inter ferocissimas bestias manet securus. Dominus noster Iesus Christus, sine quo factũ est nihil, quinque panibus & duobus pisciculis in deserto quinq; milia virorum exceptis mulieribus ac paruulis reddidit saturata, & reliquiæ collectæ duodecim cophinos impleuerunt. Iterum pari miraculo quatuor milia hominum pręter paruulos & mulieres panibus tantum septem memoratur satiasse, fecisseq́ue vt satiatis septem fragmentorum sportæ superessent. Discipulos ergo inter nauigandum anxiosq́ue panes ferre secum obliti essent, iusta correptione incessuit, dicens: Quid cogitatis inter vos modicæ fidei quia panes non habetis, nõdum intelligitis neque recordamini quinque panũm & quinque milium hominum, & quot cophinos sumpsistis? neque septem panum & quatuor milium hominum, & quot sportas sumpsistis? Vtque nobis constaret, nihil omnino quod necessarium sit, seruis CHRISTI defuturum, alias ab eodem interrogati illi, cùm ad prædicandum missi essent sine sacculo,

Agar.
Sampson.
Elias.
Vidua.
Elias.
Daniel.
Mat. 14.
Lucæ. 21.

do crescant, quali colore tegantur, & si, inquit, fœnum agri, quod hodie est, & cras in clibanum mittitur, deus sic vestit, quanto magis vos modicæ fidei? Vnde ipse deus veluti non habens quorum iustius curam gerat, quàm eorum qui sibi in paupertate famulantur, in Isaia ait: Ad quem respiciam nisi ad pauperculum & contritum spiritu, & trementem sermones meos. Hinc illa Psalmistæ adhortatio est: Timete dominum omnes sancti eius, quoniam nihil deest timentibus eum, diuites eguerūt & esurierunt, inquirentes autem dominum non minuentur omni bono. Quæris quomodo diuites eguerunt? Ille qui purpura induebatur, qui lautè opipareq; cœnitabat, in inferno sepultus, gutta vna aquæ indiguit. Rursum quæris quo pacto pauperculi deo seruientes bonorum compotes fiant? Lazarus mendicus erat, ulcerosus, esuriensque micas illas, quæ de diuitis mensa cadebant, translatus autem in sinum Abrahę in locum beatorum omni bono cœpit abundare. Quis vtriusque fine perspecto non dixerit, & illius infelicissimas diuitias, & huius felicissimam mendicitatem? Breuis est præsentis paupertatis toleratio, futuræ verò remunerationis hubertas perpetua est & perēnis, quod testatur Iacobus Apostolus, dicēs: Nōne deus elegit pauperes in hoc mundo, diuites in fide, & hæredes regni? Ne quem igitur dum domino seruit, paupertatis grauent angustiæ, cogitet quàm grande beneficium sit ab ipso eligi, fide ditari, & cœlestis regni fieri hæredem.

Isaiæ. 69.

Psal. 18.

Iacobi. 2.

LIBRI III. FINIS.

Qui amat patrem aut matrem plus quàm me, non est me dignus,&qui amat filium aut filiam plus quàm me, non est me dignus. Ex tota autem anima deum diligimus,cũ ne vitę quidem nostræ parcimus,dum ei obsequimur nihil timendo eos qui corpus occidunt,sed illum potius,qui & corpus & animam potest mittere in gehennam,cum ipse dicat:Qui perdiderit animam suã propter me,inueniet eam.Hoc quidem sancti præstiterunt martyres,qui temporalem vitam pro Christo offerentes,accipere meruerũt æternam. Ex tota verò mẽte deum diligimus quando fide certissima,quicquid de deo sancta sentit ecclesia complectimur,& cuncta quæ vel animo voluimus,vel opere implemus,ad ipsius cultum atque honorem dirigimus,nec quicquam omittimus,quantum in nobis est,quod eius dilectionem referri possit.Diligamus ergo dominum deum nostrum toto corde, ne quid illo charius habeamus, tota anima, ne pro illius nomine corporis tormenta mortemq; ipsam,si casus inciderit,aut quicquam formidemus:tota mente,vt omnis nostra cogitatio omnisque actio ad vnum finem tendat,placendi videlicet deo,eiusque conspectu perpetuò perenniterque fruendi.Super hoc triplici proposito fundata charitas nõ ineptè fortasse sub illo contineri videtur fermento, quod acceptum mulier,anima deo dedita abscondit in farinæ satis tribus, hoc est,in corde,in anima, in mente, donec fermentetur totum,donec ipsa tota in charitatem conuersa, & quod fide tenebat, & quod spe præstolabatur, hoc in deo,quẽ super omnia dilexit atque coluit,iã possideat, & bono incõmutabili quod possederit, fœliciter perfruatur.Isto charitatis genere dilexit Christum suum Petrus,quando concupiuit cum illo habitare in monte quando viso Iesu super quas ambulante de naui desiliẽs,ad illũ ire cõtẽdit solus,reliquis in naui residẽtibus,admirãtibusq; hominis audaciam nihil metuẽtis,

Lucæ.13.

Petrus.

nisi cum mergi cœpisset, quando ei de sua cruce prædi centi respōdit. Et si me oportuerit mori tecū, nō te negabo. Tametsi præstare nequiuerit quod promiserat, promisit tamen tanquam præstaturus, & certè præstasset, si non suæ imbecillitati, se dei virtuti confidens promisisset. Quando præterea Christo dn̄o seruis suis pedes lauanti, indignum ratus vt dei filius ad tantam descenderet humilitatem, respondit: Non lauabis mihi pedes in æternum. Postquam tamen audiuit, se non habiturum partem cum illo, nisi ab eodem lauari permitteret, continuò mutata sententia, domine, inquit, non tantum pedes, sed manus & caput, vsqueadeò expauit, ne ab eo separaretur, quem totis animi affectibus diligebat. Quando etiam stans pro domino solus aduersus armatam cohortem strinxit gladium, percussit'q; principis seruum, plures forsitan percussurus, donec inter multorum arma & ipse concideret, nisi furentis animū eiusdem domini iussa repressissent. Post resurrectionē quoque eius gloriosam, cum de naui illum in littore stātem agnouisset, non expectauit donec remigādo ad terram perueniret, sed omnis moræ impatiens misit se in mare, vado'que percurrens primus omnium illi se coniūxit. Cæteri enim post eum nauigio applicuisse dicuntur. Et quoniam semper præcipui erga dominum suum amoris ardore flagrauit, dignus iudicatus est, cui cura dominici gregis committeretur. Atque vt charitatis merito id sibi tribui intelligeret, interrogatur à domino an ipsum amaret, & affirmanti statim dicitur, vt eius quem se amare confessus est, oues custodiret, ecclesiastici'que pastoris officio fungeretur. Ter rogatus, ter se eum quem negauerat, diligere respōdit, & trina charitatis confessio, trinæ negationis crimen deleuit, atq; ipsum confitentem, vt cæteris præesset, dignum reddidit. Sunt & alia in Euangelio amoris eius argumenta, quæ consulto prætereo ne prolixior, sim. Illud tantum commemo-

Ioan. 21.

commemorabimus, quod ei cum aliis fuit commune. Omnes quippe Apostoli, omnibus quæ habebant relictis, secuti sunt dominum, magis eligentes in paupertate cum Christo viuere, quàm in diuitiis cum hoc mundo, & persecutiones & verbera & necem cum illo sustinere, quàm cum terræ regibus honorari, cùm semel gustassent, quàm suauis, quàm dulcis est dominus animæ quærenti eum. Sed nec mulierum illarum modica charitas fuit, quæ cũ animo tum corpore eum secutæ, de propriis facultatibus (vt euangelista ait) ministrabant ei, & sicut egentem sua ope sustentabant, ita in patibulo pendenti lachrymas lamentáque obtulerunt, sepultũ quoque cum aromatibus quæsierunt, nihil omittentes quod singularis erga amatum dilectio videbatur exigere. Nec solum officiosas, verum etiam audaces amor fecerat. profectæ enĩ vt corpus vngerẽt in sepultura, neq; noctis tenebras, neque sepultura chori custodes timuerunt, Quod si hæ vt in sepulchro tunc iacentem honorarent, omne contempserunt periculum, quantum culpandi sunt illi, qui dum aliquid tale metuũt, iam in cœlo regnantem offendere non formidant? Eandem animi magnitudinem pro eius amore præstitit Ioseph, qui de sepeliendo corpore anxius, non est veritus illud à Pilato poscere, & concessũ tollere, & syndone inuolutum in nouo condere monumento. Hunc in amore audacia, Nicodemum commendat liberalitas. Mixturam ad corpus vngendum myrrhę & aloes attulisse fertur, quasi libras centum. Non pepercit impensæ, dum suo erga dominum satisfacere nititur affectui. Hi ergo cũ in finem vsque Christum suum dilexissent, ostenderũt perseuerantia opus esse in amando. Perseuerauit Maria ad monumentum plorans, & prima resurgentis domini gloriam videre meruit: & quia proposuerat, nisi inuento dilecti corpore, inde non recedere, digna fuit cum reuiuiscente priusquam cæteri colloqui, & tam

Sanctæ mulieres,

Marci. 15.
Matt. 28.

Mat. 27.
Nicodemus

admirandæ eius resurrectionis nuntia fieri. Hanc charitatis continuationem ipse etiam dominus præcepit
Ioan. 15. discipulis, dicens: Manete in dilectione mea. Et qua ratione in illa permanere queant, docet subiungens. Si pcepta mea seruaueritis, manebitis in dilectione mea. Quisquis ergo se dei sui amatorem profitetur, & mandatis eius non obtemperat, mendax est, cum libera mãdatorum obedientia, veri in deum amoris indicium sit. Quanto autem vsui nobis existat ista charitas testis est
Luc. 7. peccatrix illa, de qua dictum est. Remittuntur ei peccata multa, quia dilexit multum, testes sunt discipuli, quibus dominus dixit, Ipse pater amat vos, quia vos me amastis. Amãdo igitur & à peccatis absoluimur, & deo chari efficimur, non ea charitate qua etiam improbos diligere dicitur vt creator, sed qua electos duntaxat amplectitur vt saluator. Hæc de charitate quam deo debemus, dicta sint satis, si quicquam de illa satis dici queat, sine qua nihil est salutare, nihil sanctum, nunc in proximo amoris officia pensemus.

De charitate erga proximum.

Cap. 2.

Mat. 22. SEcundum charitatis mandatum superiori simile esse dixit dominus: Dilige proximum tuum sicut teipsum. Homo ad imaginẽ & similitudinẽ dei factus est, non ad æqualitatem. Ideò simili charitate & nõ pari est prosequendus. Fieri enim non potest vt creatori æquiparetur creatura, & finitum idem sit cum infinito. Deum ergo dilige plus q̃ teipsũ: hominẽ sicut teipsum. Tunc autem teipsum diligis, cũ illa agis quæ tibi ratio suggerit, non quæ voluptas blãditur: hoc est, cum viam illam arctam quæ ducit ad salutem ingrederis, nõ illã latam, quæ ad præcipitium tendit perditionis. Quod si sic aliis quoque agere, sicque incedere

optas

optas,& quantum in te est compellis, veræ dilectionis pręceptum obseruasti,æquè ac teipsum proximos tuos amando. Qui verò luxuriæ deditus, perniciosas mortiferasq; sequitur voluptates,atque ad eas vsurpandas cęteros hortatur, certum est ab illo neque se quidem ipsum diligi,neque proximũ suum. Hic nempè seipsum non modo non diligit, sed etiam odit maximè cum nemo ei capitalior hostis sit quàm ipse sibi, quãdiu vitiis maleq́ue animi libidini seruit. Quid enim magis noxiũ esse potest homini quàm peccatũ, per quod & summũ bonũ amittitur & ad summũ malum peruenitur? Vera est igitur illa charitas, qua tũ nosipsos tũ ꝓximos nostros ita amamus, vt & pctã caueantur, & colatur virtus, ac simul iuuetur proximus, & honoretur de⁹. Oportet itaque finem esse bonũ quò dirigatur charitas, qui si malus fuerit, quicquid vel sibi vel amico blanditus egeris, non charitas est, sed sub charitatis persona latens exitiale odium. A quo quidem discipulos suos cauere volens dominus ait: Mandatum nouum do vobis, vt diligatis inuicem, sicut dilexi vos. Igitur sicut Christus dominus nos diligit, ita & nos diligamus nosipsos, proximosq́ue nostros, non ad pompam, non ad honores, non ad delicias neque ad opes cumulandas, sed ad earum rerum exercitationem atque cultum, quibus æternum cœlesteq́ue bonum comparatur. In hoc, inquit, cognoscent omnes quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad inuicem. Nõ ergo loqui linguis, neque prophetare, neq; nosse mysteria, neque habere fidem, neq; bona pauperib⁹ erogare, neq; postremò corpus tradere vt ardeat, discipulum Christi probant, sed sola ista talis, qualẽ debere esse dixim⁹ dilectio. Quàm vt auidius capiamus, iterum idem dominus superiorẽ sentẽtiã repetit, dicens: Hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicem sicut dilexi vos. Et sequitur; Maiorẽ hac dilectionem nemo habet, quàm vt animã suã quis

Iohan.13.

Iohã.15.

ponat pro amicis suis. Deinde paulò post: Hæc mando
(inquit) vobis vt diligatis inuicem per hoc quod præ-
cipiendo replicat sæpius de dilectione, maiore studio &
diligentiore cura sequendam esse demonstrat. Quic-
quid enim magis persuadere cupimus hoc crebrius au-
ditorum auribus inculcamus. Maximam autem chari-
tatem illam dixit, quæ ne vitæ quidem nostræ parcere
nos hortatur dũ consultũ volumus proximorum salu-
ti. Et certè præferendum est cuiusque hominis animæ
perenne bonum, caduco ac transitorio vitæ nostræ bo-
no. Exempli gratia: Sæuiente in Christianos persecu-
tione aliquis tormentorum necisq; metu videtur Chri
stum negaturus, tunc tu debes animum eius in spem vi
tæ melioris erigere, nec pati, vt te tacente & mortis vi
tante periculum ille separetur à Christo, iungaturque
diabolo, & in æternum pereat. Mori tibi multo magis
expedit, ne frater tuus in tartarũ corruat, quàm viue-
re, & ei in tanto animæ periculo fluctuanti non succur
risse. Quod nisi ita affectus erga proximum tuum fue-
ris, præceptum (vt ego reor) non implesti charitatis.
Quomodo enim alterum diligis sicut teipsum, si tibi
parcis & illum perire permittis, cum præserti[illegible] patiẽ
do pro domino & te & illum saluare possis, & [illegible] cum
1.Pet.2. illo ad martyrij coronam peruenire? Domi[illegible]o ser
uis passus est, & tu pro fratre tuo pati recus[illegible]osto-
lique sententię resistis, dicentis: Christus pr[illegible]bis pas
sus est, vobis relinquens exemplum, vt sequan[illegible]ur vesti-
gia eius, sed memento quia sicut dictum est, nullam esse
maiorem charitatem erga proximum quàm pro illo
animam, id est, vitam istam ponere, ita maioris chari-
tatis maius esse meritum & apud dilectionis remune-
ratorem deum excellentius præmium. Vnde saluator
noster notum esse volens, quare mulieri peccatrici mul
ta dimisisset peccata, causam intulit & ait, Quia dile-
xit multum, simulque subiunxit, Cui autem minus di-

mittitur

mittitur minus diligit. Cæterùm in omni vitæ necessitate ordo tenendus est indigentibus subueniẽdi. In rerum pari inopia, propinquioribus prius opem feras, quàm min⁹ propinquis, & domesticis quàm extraneis, & fidelibus quàm infidelibus, & bonis denique quàm malis. Iesus enim dominus noster ante se à pastoribus qui in Iudæa erant quàm ab alienigenis adorari voluit, & ante in Nazareth, vbi nutritus & educatus fuerat, Isaiæ prophetiam recitando se manifestum fecit quàm Hierosolymis, & ante Iudæos ea quæ fidei sunt docere studuit, quàm alienigenas nationes. Quam quidem rẽ postea apostoli quoque ipsi confessi sunt, ad illos dicentes: Vobis oportuit primum prædicare regnum dei, sed quia indignos eo vos fecistis, ecce conuertimur ad gentes. Itaque in distribuendis ex charitate rebus in eos qui pariter indigent, ratio aliqua ducenda erit cognationis, conditionis, religionis ac bonitatis, & hoc quoties opus erit vel docere ignaros vel corripere delinquentes, vel exhortari pigros, vel consolari afflictos, vel tolerare iniuriosos, vel etiam pro persecutoribus orare, Item cum oportebit pascere esurientes, potare sitiẽtes, inuisere infirmos, suscipere peregrinos, tegere nudos, redimere captiuos, & funerare defunctos, Atq; hęc ferè sunt charitatis pietatisque officia lucis æternæ mercede compensanda, nisi fortè aliquo inanis iactantiæ fumo infecta fuerint atque obscurata: de quibus singulis erit suo loco differendum. Interim autem etiam inimicos amare à domino discamus.

Eleemosynę distribuẽdę ratio.

Actu. 13.

De charitate erga inimicos. Cap. 3.

Diligite (inquit) inimicos vestros, benefacite iis qui oderunt vos, & orate pro persequentibus & calũniantibus vos. Quoniam tribus quidem modis ab

Mat. 5.

ab aduersariis nostris offendimur, his iisdem vt illis ꝓpitiemus iubemur, hoc est, corde, opere, & ore. Illi in corde odium seruant, tu retine dilectionem: illi opere lædunt, tu beneficiis contende: illi ore detrahunt, conuitiantur, maledicũt, tu pro eis vt sese corrigant, & correcti saluentur deprecare, sequitur enim: vt sitis filij patris vestri qui in cœlis est, qui solem suum facit oriri super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Vide quanta est huiusce dilectiõis merces, bonum pro malo reddẽdo filij dei efficimur, deoq́; similes reddimur, Ille solis pluuiæq́ue beneficium, hoc est, temporalium bonorum vsum, tam malis q̃ bonis communem esse voluit: vt tu & charitatem tuam sicut cum amicis: ita & cum inimicis communices, omnibus prodesse, nulli nocere cupiens. Quod autem inter amicorum inimicorũq́ue dilectionẽ intersit, declarat, dicens: Si enim diligitis eos qui vos diligunt, quã mercedẽ habebitis? nõne & publicani hoc faciũt? Et si salutaueritis fratres vestros tantũ, quid ãplius facitis? nonne & Ethnici hoc faciũt? Amare quippe amantem naturæ lex est: amare verò inimicũ, filiorũ dei propriũ est & sectatorũ Christi. Quãobrem concludens ait: Estote ergo vos perfecti, sicut & pater vester cœlestis perfectus est. Sicut ille perfectus est secundum immensitatem diuinæ naturæ, ita & vos estote perfecti iuxta mensuram atque prauitatem naturæ vestræ humanæ, sed nemo in se confidat, vnusquisq; imbecillitatis suę memor, ad illum qui solus potest omnia, confugiat & ab ipso gratiam postulet, sine qua ꝑfecti esse non possumus. Porrò quemadmodum superius diximus, proximum esse diligendum, eodẽ fine & inimicus erit diligendus. Id enim ei potissimè optandum cẽseo, id ꝓstandũ, ex quo ab iniuria cessando melior fore speratur, & correctis tandem moribus creditur salutem consecuturus. Cæterùm si illum qui tibi infensꝰ est, tam peruersi inhumaniq́ue ingenij esse nõ ignoras,

vt cum ei benefeceris,magis aduersum te insolescat,cũ submissè comiterq́ue respõderis,magis irritetur,huic tali præstabis beneficium,si à beneficiis cessaris,si à mitibus responsis desti teris,si tacueris,si denique furentẽ tacitus pręterieris atque recesseris ea duntaxat de causa,vt ille minus culpabilis sit,cũ sæuierit minus. Quòd si fortè ideò inflatur superbia, quia diuitiis abundat, quia viribus præstat,quia rerum prosperitatibus fruitur,ac propterea melioribus inuidet, multos contemnit,nec paucos afficit iniuria, haud equidem illicitum reor,optare ei aliquam opum iacturam, corporis debilitatem,fortunæ minus ex sententia fluentis iniuriam, vt elati animi vulnus,quod lenibus medicamentis suppuratur,asperioribus curetur. Videndum tamen,ne dũ talia imprecaris illi,à quo mali aliquid sustines, odiũ vel inuidia te moueat,sed sola prouocet charitas, qua inimicum tuum meliorem effici cupias non miseriorẽ, & emendatum,non afflictum neque hoc propter te,ne ille tibi noceat,sed propter deum, ne deus offendatur, & proximum,ne domino suo peccãdo pereat. Dicet aliquis arduum nimis & difficile esse in eos beneuolentiã seruare,à quibus grauiter offensus fueris. Difficile quidem esse fatemur,impossibile negamus. Hoc fecit Dauid erga Saulem regem,& Absolonem filium ,vtriusq; necem fleuit, cũ vterque vitæ eius fuisset insidiatus,& alter eidem gloriam militarẽ inuideret ,alter regnũ. Stephanus quoque protomartyr pro illis à quibus lapidabatur orauit. & Paulus de iis qui ipsi infesti erant. Cupio(inquit)anathema fieri à domino pro fratribus meis. Ante istos dominus noster Ies⁹ Christus eis,à quibus vt interimeretur comprehensus fuerat,vsque adeò beneficium se præstitit,vt vni eorum abscissam auriculam statim restituerit,sanamq́ue reddiderit, & discipulũ suũ qui eam absciderat,increparit. Denique pro illis à quib⁹ vincula,calaphos,flagella, vulnera,fel,atq;

Dauid.

Stephanus, Paulus.

acetum passus fuerat, in cruce pendens ignosci petiit, & errorem excusauit: Pater (inquit) ignosce eis quia nesciunt quid faciunt. Talem itaque se inimicis suis exhibuit charitatis magister, quales nos, si perfecti fieri volumus, esse debere præcepit. Non meretur dici eius discipulus, quisquis aliter aduersus inimicum suum animatus fuerit. Ac ne quid excuses, ne quid causeris, non iuberis in homine amare odij crimen, sed dei opus hominem ipsum. Quomodo autem deum diligis, si opus eius perire cōcupiscis? Quàm ergo graue peccatum sit, hominem odisse, hinc iam speculari incipiamus, vt cũ cognouerimus quantum hoc cauendum sit, magis ad quenquam amandum animo alliciamur.

De malo odij. Cap. 4.

Opus dei odit, qui hominem odit. Quomodo autem potest deum diligere, qui id quod ab illo factum est valdè bonum, non diligit? Porrò deum nolle diligere, qui prior dilexit nos, quid est aliud, nisi reprobos imitari spiritus & ab eo à quo conditus es, desciscere atque alienari? Cùm ergo is qui homini malè optat, conditori eius aduersetur & diabolum sequatur, restat vt cuius mores sequitur, cum eodem supplicia in inferno patiatur. Falluntur illi qui odium suum excusant, dicentes, malos homines deo quoque inuisos esse, iuxta illud: Odiui ecclesiam malignantium, & cum impiis non sedebo. Et illud: Ite maledicti in ignem æternum, & quos deus odit, inquiunt, cur eosdem & nobis odisse non licet? Non omnia seruo conueniunt, quæ conueniunt domino. Domini interest imperare, seruo obedire, ad dominũ ptinet pro scelere punire, ad seruũ pati verbera, non inferre. Odiui ecclesiã malignantiũ, inquit dominus. Malignitatem hominum odio se habere his verbis testatur, nõ homines ipsos. Iniquos quoque

que ęterno igni deputandos ait, vt illi pro reatu puniātur, non vt ipse opus suum damnet, quasi pœniteat eū fecisse quod fecerit. Odio ergo habet deus hominis peccatum, non naturam. Ita & tu in vno homine habes alterum quod odisse debeas, alterum quod diligere. Plectere autem delinquentes præpositi officium est. Inter æquales alteri in altenum nullum ius est nisi commiserendi, quod si dereliquerit, commonendi ne delinquat: optandi atque orandi, vt post delictum pœnitentiam agat, & veniam consequatur, & sperandæ salutis gratiam quam peccando amiserat, emendando recuperet. Cæterùm qui odit hominem, tam iniquè de illo deliberat, vt etiam illud quod rectè probeque agentem viderit, obloquendo infamet: iniuriæ patientem timidum vocat ecclesię limen terrētem hypocritam appellat, & subditos corripientem iracundum esse criminatur, & quod virtuti ascribere deberet, hoc ad proxima ei vitia trahere nititur. Tales erant illi qui de Iohanne neque edente neque bibente, dæmonium ei inesse dixerunt, & de domino edente cum aliis ac bibente: Ecce vorator & potator vini & publicanorū amicus. Qui ergo sic odit proximū suum, non Christianus fidelis, sed infidelis pharisæus est. Ipsi quippe pharisæi cum vidissent Christum ægrotos in die sabbati curantem, non est, inquiunt, hic homo à deo, qui sabbatum non custodit. Cum à dæmonio vexatos eius ope liberari conspexissent, dixerūt: In Beelzebub principe dæmoniorum eiicit dæmonia. Noluerunt dicere in virtute dei, ne quis illum ex hoc deo charum acceptumque esse existimaret, sed reprobum potius & impium, vt qui non dei auxilium imploret, sed prophanis dæmonum inuocationibus vtatur. Quid multa? Si cui inimicus fueris, torquebit te inuidia, quoties alios aliter de illo sentire cognoueris, & non mendacio, non probro, non maledicto abstinebis, atque vnum

Mat. 11.

De pace publica & priuata. *Cap. 5.*

Porrò ipsius charitatis vinculum pax est. Concorditer viuant oportet, qui diu inter se amare cupiunt, non incongruè igitur de pace colenda nunc differendum occurrit. Pax quædam publica est, quædā priuata. Publicam pacem dicimus, cum ab armis fœdere intercedente quies est, & nec offensam metuit ciuitas, neć offendere exteros parat, sed multa status sui trāquillitate gaudet, ac rebus quas possidet fruitur p quā iucundè. Cæterum huic tātæ ciuium quieti subrepere otiū solet atque ignauia, exinde luxuriæ vitia scaturiūt, quibus corrupti multorum animi, dum externam pacem fouent, domesticam perturbant, & inter se diffidere incipiunt, postquam foris hostem diu non senserūt. Quod ne tibi contingat summopere erit prouidendū, id est, pax quæ prodesse debet ne tibi noceat. Cùm ergo & prædiorum tuorum prouentus nullo dirripiente integer intactus'que seruabitur, & ex commercio liberæ negotiationis lucri accedet, deo grratias age, & ea quæ benignè suppeditantur, non ad luxum tibi dari existima, sed ad exercendæ virtutis occasionem. Quantum personæ ac dignitati conuenit rebus tuis vtere, quicquid autē superefluere videris, totum ad munificentiam liberalitatem'que conuerte, & hoc quod luxuria exigit, quod ambitio exposcit, quod turpis consumere appetit voluptas, incipe pauperibus dilargiri, peregrinos hospitio suscipe, esurientem pasce, nudum operi, ære alieno oppressos redime, subsidia ægrotantib⁹ mitte, mortuis iusta exolue. Ita tibi pax ista publica benè ac psperè succedet, dū copiā præstat inopiæ subueniēdi alienę, deū'q; demerēdi. Pax aūt priuata illa dici- Pax priuata

dicitur,quæ singulis iungit singulos, ediditque concor des:veluti fuit Dauid & Ionathas,Elias & Elisæus,Paulus & Barnabas.Hac tu iucundæ frui poteris, si omnibus facilem mitemque te præstabis, si neminem lædes,& omnib⁹ quantũ in te est,prodesse studebis,si iniuriam magis pati quàm inferri disces,vt dicere possis: Cum his qui oderunt pacem,eram pacificus:si denique tecum ipsemet pacem habebis, etiam cum aliis habere poteris. Qui enim secum ipse discordat, quomodo cum aliis firmam concordiam tenebit? Tecum autem pacem habebis,cum repugnantem carnem spiritus imperio subdideris, & concupiscentiæ motum compuleris obedire rationi. Quod cum feceris,tunc demum & intra te animi trãquillitate perfrueris,& exterius nemo tibi erit molestus,quia tu nemini eris iratus ad lædendum aut mali aliquid optandum. Charitas tamen aliquando postulat vt irascamur, & irascendo pacem illi quęramus, qui peccando offendit. Siquidem irasci delinquentibus vt corrigantur, nihil est aliud, nisi eos reuocare velle vt & deo cui peccauerunt, reconcilientur:& bonis omnibus morum synceritate concordent. Tunc autem pace cum aliis composita rectè vtimur, cum eius finis potissimus est, vt deo placeamus. Nam pax quæ deo displicet non pax dicenda est, sed malorum conspiratio:& odium potius erit eligẽdum, quàm ad malum consensus. Quoniam & saluator noster cum idola vana colentium concordiam discindere pararet, non veni,inquit,pacem mittere in terram,sed gladiũ, veni enim separare hominem aduersum patrem suum, & filiam aduersus matrem suam, & nurum aduersus socrum suam,& inimici,hominis domestici eius. Itaque multo magis proderit gladius,qui putrida membra à sano corpore separet, quàm pax quæ morbidas partes fouens,totum corpus corrumpi patiatur. Denique bonum est bellũ illud quo dirimitur mala pax.Bonũ est, inquam,

Matth.10.

inquam, cum vno oculo intrare in regnum cœlorum, quàm duos oculos habentem, mitti in gehennam. Oculus qui scandalizat, quē proiici & abiicere iuberis, est amicus vel consanguineus, qui tibi blanditur, vt sibi in vota rei iniquę assensum præbeas, opémve præstes. Expedit autē eiusmodi hominis inuidiam potius pati iniusta non concedendo, quàm concedendo beneuolentiā amplecti. Omnium quippe hominum pasci solius dei pax semper est præferēda, & pro hac vna omnium inimicitiæ subeundæ.

De pace seruorum dei Cap. 6.

PAX illa dei est, quæ bonorum animos mutuo amore deuincit, quæ Christo seruientes vnum corpus efficit. Et hi quidem idem volūt, idem nolūt, quia omnes pariter ad vnum finem deo placendi tendunt. Non est inter illos est & non, sed iuxta domini pceptum, est est, non non. Concordi mente & corpore deo seruiunt, & ad omne opus bonum vnanimes concurrunt. Quid hac pace dulcius? quid vtilius? quid laudabilius dici queat? Hanc admirans Psalmista, exclamat: Ecce quàm bonum & quàm iucundum habitare fratres in vnum. Talis pax atque consensio, vel in cœnobio, vel in solitudine procul à turbis commorātium si fuerit, gaudeant: quia & preces eorum exaudiuntur, & contubernalem suum habent Christum ipso dicente: Si duo ex vobis consenserint super terram, de omni re quacūque petierint, fiet illis à patre meo. Vbi enim sunt duo vel tres congregati in nomine meo ibi sum in medio eorum. Quod astruit Apostolus ad Corinthios dicens. Pacem habete, & deus pacis & dilectionis erit vobiscum. Consensus in eandem fidem, in eundem inuicē diligendi, inuicem iuuandi affectum facit pacem istam.

Psalmo.132.
Mat.18.
2.Cor.13.

Ioan.14. De hac dicebat saluator: Pacem relinquo vobis, pacẽ meam do vobis, non quo modo mundus dat ego do vobis. Mundana enim pax non de deo idem sentire, nec iisdem moribus viuere, sed tantum ab iniuria offensisque iubet inter se abstinere. Christi verò pax in quibus fuerit concordes reddet in fide, conformes in proposito, similes in dilectione, compares in hu-

Psal.118. militate. Quod breuiter explicat propheta, cum ad dominum conuersus, ait: Pax multa diligentibus legem

Baruc.3. tuam, & non est illis scandalũ. Et alius propheta: Si in via dei ambulasses, inquit, habitasses vtique in pace super terram. Vera igitur certaque & stabilis pax est, in dei seruitio adunatorum, diuinaque sequentium praecepta legemque colentium. Eorum rete plenum magnis piscibus, id est, eorum concordia virtutibus profectionis referta non scinditur, eorum pacis tunica incõsutilis, quam à Christo acceperunt, non diuiditur, neq; scissuras patitur rixarum, nec tineas inuidiae sustinet, sed domini praesidio munita, inuiolata illaesaque perdurat, tunc felicius & sine fine duratura, cum de terris transferentur in coelum, vt qui pacifici fuerant filij dei fiant & vocentur. Ad pacem istam capessendam Corin-

1.Cor.1. thios hortatur Apostolus, dicens: Obsecro vos fratres per nomen domini nostri Iesu Christi, vt idipsum dicatis omnes & non sint in vobis schismata: Sitis autem perfecti in eodem sensu, & in eadem scientia. Plurimi sanè hoc faciendum esse ostendit dum cum tanta exigit obsecratione, & dum adiurat per nomẽ, quod est super omne nomen testatur fidelibus maximè necessariam esse pacem atque concordiam. Quod apertè declarat,

Heb.12. vbi ad Hebraeos scribens ait: Pacem sequimini cum omnibus & sanctimoniam, sine qua nemo videbit deũ. Ne quis praeterea generis conditione alteri se praeferẽs dissidium concitet. In vno spiritu omnes nos, inquit, in v-

1.Cor.12. num corpus baptizati sumus, siue Iudaei, siue gentiles, siue

siue serui, siue liberi, & omnes in vno spiritu potati sumus. In tantum autem Dominus fidelium suorum pace delectatur, vt in salutationibus quoque pacē offerri iubeat dicens, Intrantes domum, salutate eam dicentes, Pax huic domui. Et ipsemet post resurrectionem suam apparens discipulis, pax vobis, inquit, & in cœlum ascensurus, pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis. Quin etiam tunc in carne nasci voluit, cum terrarum orbis cessantibus bellis pacē agitaret, quādo gladij iuxta Isaiæ vaticinium mutati sunt in vomeres, & lanceæ in falces, quādo angelorum vox audita est de cœlo canentium, Gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Ob hoc equidem reor ipsum Christum ab Apostolo significatum, cum in fine epistolæ ad Romanos dixit, Deus autem pacis sit cū omnibus vobis, Amen. Deus enim pacis est qui inter deum & hominem pacem ponere venit, qui Iudæos & gentiles inter se dissidentes in vna fide copulauit, qui noua veteribus coniunxit & vtraque fecit vnum. Christus itaque & deus pacis, & dei pax & pax nostra est. Ex quo satis constat illos ab eo esse alienatos, vt non gratiæ, sed iræ filij sint qui odio habēt pacem, & fraternæ discordiæ sunt autores. Ipsum autē salutandi morem à domino traditum, Apostolos postea vsurpasse scripta eorum testantur. Siquidem epistolas Pauli ferè omnes sic incipere & sic desinere manifestum est. In principiis enim habent: Gratia vobis & pax à deo patre & à domino nostro Iesu Christo & similiter in fine. A pace ergō exordia sumebant, pace postrema concludebāt. Nec aliter Ioannes Apocalypsim orditur, nec Petrus epistolas. Vsque adeò iam trita ac peruulgata erat inter christi discipulos pacis offerendæ salutatio. Quod nostris quoque temporibus obseruari cernimus ab iis qui CHRISTVM Apostolosque eius imitantur. Præterea in lege veteri nomen pacis celeberrimum fuisse

Matth. 10.
Iohan. 14.
Isaiæ. 2.
Lucæ. 12.

apparet,&res ipsa ante omnia optabilis ac iucũda.Fuit
3.Regũ.7. olim hostia quæ dicebatur pacificorum.Fuit Gedeonis
2.Reg.7. altare vocatum domini pax.Legim⁹ & Salomonem in
diebus pacis imperasse,& ipsum pacificũ appellatũ,atq;
ideò electum qui deo templum poneret, & in hoc opus
4.Reg.22. Dauidi patri prælatum,non quia melior, sed quia pacis fuit obseruator.Ezechias, quoniam iactabundus gazã omnem legatis Babyloniorum ostendendo peccauerat,per prophetam audiuit,illam eidem genti prædam
Isaię.39. futuram,& humiliatus,Bonus(inquit)sermo domini,si tantum pax & veritas in diebus meis.Cum itaque non tam pro thesauro,quàm pro pace esset solicitus,calamitas dilata fuit ad posteros,ipse in pace quàm diuitiis ꝓtulerat, quieuit. Iudas quoque Macchabæus dux bello strenuus,illis quos vicerat pacem petentibus non negauit,quare videtur nihil aliud armis quæsisse quàm pacẽ, iustaq; esse bella illa,quæ bonę pacis fine geruntur: sicut iniusta & iniqua, quæ aliena occupandi cupidine denuntiari atque inferri solent.Cum igitur tanti habenda sit pax,non immerito vt eã acquiramus possideamusq; e precibus à domino solicitandum esse admo-
Psal.121. nemur,dicitur enim.Rogate quæ ad pacem sunt Hierusalem.Fiat pax in virtute tua,& abundantia in turribus tuis. In pace quippe affluere solet rerum copia, quàm bello sæuiẽte minui ac deficere necesse est.Quãobrem ad populum quoque de Hierusalem in Chaldęã translatum ait dominus: Quærite pacem ciuitati ad quam transmigrare vos feci, & orate pro ea,quia in pace illius erit pax vobis. Alibi etiam est dictum . Orate
Baruc.1. pro vita Nabuchodonosor regis Babylonis & pro vita Balthasar filij eius,vt videlicet diu viuãt illi, sub quibus & ipsi quietè se victuros ac securè sperabant . Hoc
1.Tim.2. idem Apostolus præcepit,dicens: Obsecro primum omnium fieri obsecrationes,orationes,postulationes,gratiarum actiones,pro omnibus hominibus , pro regibus

&

& omnibus qui in ſublimitate conſtituti ſunt,vt quietam & tranquillam vitam agamus in omni pietate & caſtitate. Amplexanda eſt igitur pax cum adſit, precationibus quærenda cum deſit, & pro illis orandum, ſub quorum imperio atque tutela vitæ tranquillitate frui contingit vt ſopito bellorum tumultu, nullaq́ue interpellante moleſtia,animus noſter ad deum contemplandum expeditior atque liberior aſſurgat.

De pace animæ & corporis. Cap. 7.

NIſi enim ideò pacem amplectandam duxerimus, vt virtutibus,ob quas deo chariores ſumus,nemine impediente liberius incumbamus,bono pacis abutimur,& quod prodeſſe debuerat nocet. Alienis à virtute tunc planè latior peccandi campus panditur, cum illi aduerſariorum non carpuntur moleſtiis cum videlicet non metuunt, ne ſegetem iam maturam hoſtis incendat,aut frugiferas deuaſtet arbores, aut pecudum greges in prædam abducat,aut obſeſſos intra mœnia fame ſitiq́ue perire cogat,aut captos bonisq́ue exutos vel ferro interficiat, vel in perpetuam redigat ſeruitutem.Fit autem ſæpè dum talia formidantur,vt luxuriæ libidiniq; locus penè nullus ſit.Et quoniã ab his continere ſe ſummæ laudis eſt, haud dubium quin voluptuariis hominibus pl⁹ mali pax afferre ſoleat quàm bellum quia incontinentiores reddit,& in omne vitiũ oblata ſecuritate proniores.His ergo bellum potius optetur,vt malè viuendi licentia coërceatur ſolicitudine periculorum. Modeſtis verò & temperantibus viris, vt animo excolendo officioſius operam impendant, belli impedimenta ſubmoueri deſideremus. Ita enim exteriore aduerſario peccato ac ceſſante,facilior cum iſto quem aſſiduè intra nos patimur, erit pugna.

aures sepi spinis,& linguã nequam noli audire, neque amatoriis obscœnisque cantibus vel impudicis poëtarum lectionibus eas accommodes, ne forte turpe aliqd ab iis receptum ad cor penetret,& per blanditias intu sum,animam feriat. Odoramenta quoque muliebrem mollitiem præ se ferentia fuge: quos ea delectant, illis ipsa sordet virtus: effœminatique & enerues duriora pœnitentiæ officia subire nequeunt. Gulæ etiam impera,& si cibos ganeatos vinaque preciosa tibi concupiscenda proposuerit,tu illi econtrario recole Iohãnis locustas & mel syluestre,& sicere viniquę abstinentiam,& panes hordeaceos Apostolorum,quibus dominus turbam satiauit in deserto. Obiice & multorũ qui in solitudine Christo seruierunt, crudas herbas atque radices vel syluestrium arborum fructus, & frigidæ aquæ pocula. Si demum ad turpem tactum libidinosa cogitatio te solicitat,comprime manum, auerte te ab aspectu fœminæ,refer ab ea pedem, tolle te de medio, vim ingere cupidini,& quod bonum sit mulierem non tangere,non mihi,sed Apostolo crede, Postremò singu la quæque vitia oppositæ virtutis rememoratione exclude,& in carnis rebellantis periculo, ad illas cogitationes quæ spiritus sunt confuge. Quoties te inanis glo riæ lacesserit appetitio,responde illi:Dominus resistit superbis,humilibus autem dat gratiam. Quoties cor iracundia incalescere cœperit,dic ei: Qui irascitur fra tri suo,reus erit iudicio,&c, Ita viri iustitiã dei nõ operatur. Quoties diuitiarum cupido animũ titillauerit, oppone illi paupertatem Christi, apostolorũq; inopiã memorare diuitis purpurati in inferno miserias,Laza riq; mendici in Abrahæ sinu beatitudinem. Atq; ita carni imperando & nunquam cedẽdo vincere assuesces: & vt semp vincas,semp time ne vincaris.vtq; semp tutus sis,nũq̃ esto securus. Nã in carnis certamine cũ sępe superior euaseris,nisi quotidie victã vinculis cõstrigas

Odoratus.

Gustus.

Tactus,

1.Cor.7.

tu per pacem, non ſtabit conuentis,& cùm frenum me momorderit,trahet te quo volet,veluti ſeſſorem effrenis & indomitus equus. Tamdiu igitur pacem cum illa habere poteris,donec vinctã cõpeditã'q; tenebis,ac tanquam fugitiuum ſeruum ,nunc verberibus,nunc laboribus premes,nunc tenuabis inedia atque vigiliis.Deſinit calcitrare iumentum pabulo ſubducto,in ſaturitate laſciuit.Ex his quæ diximus,ſatis conſtat,animæ atque corporis pacem laborioſam admodum eſſe & inquietam,& ſolicitam,& quæ fatigationibus non ſolum comparetur,ſed etiam retineatur.Is tamen eius fructus eſt,quod poſſeſſorem ſuum ad æternæ pacis bonum feliciter tranſmittat,ſi ipſe vſque in finem ita vt dictum eſt egerit.Quo cum peruentum fuerit,tunc demum(vt

Iſaiæ.32. in Iſaia legimus)erit opus iuſtitiæ pax,& cultus iuſtitię ſilentium & ſecuritas vſque in ſempiternum, & ſedebit populus meus in pulchritudine pacis& in tabernaculis fiduciæ & in requie opulenta,inquit domin⁹.Per quotidiana igitur certamina & ipſam certaminum victoriam, qua malarum cupidinum vires conterimus, ad ſempiternæ tandem quietis triumphum peruenitur.Reſtat nunc,vt etiam pacis malignam ſimulationem omnibus fugiendam conſideremus.

De pace ſimulata. Cap. 8.

MVLtiplex animus & fraudulenta ſimulatione imbutus, pacem præ ſe ferre videtur, & ex inſidiis incautos aggredi parat,Blando vultu deliniſicis'que verbis beneuolentiam oſtendit, & in corde meditatur carnificinam. Talis pax Saulis fuit erga Dauidem,cui ſe pacatum ideò reſpondebat,vt occaſionem nanciſceretur ipſum perimendi:quod certè perfeciſſet, niſi lanceæ ictus ab eo qui petebatur, fuiſſet

eui-

uitatus. Talis pax & Ioab in Amasam collegam suum fuit, erant enim ambo Dauidici exercitus duces, amicè ac familiariter ipsum alloquendo pugione transfixit. Talis pax & Ismaëlis extitit, qui amicissimum se ostendens ad Godoliam cum decem virorum comitatu venit, & cum iisdem conuiuio gratanter fuit exceptus, nulla tamen benignitate amici motus est ne perficeret quod animo versabat, inter epulas ipsum primo Godoliam, deinde illos qui in præsidio erant, concidit, oppidumque occupauit. Eo loci postea octoginta viros Hierosolymam ad sacrificandum pergẽtes, vt ad se in Masphat diuerterent, rogauit, veluti pro magno habiturus, si tales hospites habere sibi contigisset: cùm autem venissent, rebus vitaque simul spoliauit, præter decem, quibus non pietate, sed auaritia ductus pepercit, quòd thesaurum in agro defossum se illi indicaturos dixerant. Talis pacis non pauca exempla in annalibus quoque habentur Macchabæorum. Nam Antiochus Eupater eam pacem iurasset præsidio Sion, intra arcem receptus violauit iuramenti fidẽ: & muros quos obsidione capere non poterat, fraude intercœpit, diruique iussit, Sic & Alchimas pacem Assidæis iureiurando firmatam cum dedisset. sexaginta ex eis die vno interimi fecit. Et Triphon Antiochi regis adolescentis exercitus præfectus, primo Ionathan regis amicum simulatæ beneuolentiæ blanditiis illectum interfecit, deinde regem ipsum: atque hac tanta vsus perfidia, Asiæ regnum possedit. Et Ptolemæus Abibi filius Simonem liberosque eius Mattathiam & Iudam ad Hierichuntem in arcẽ Doech inuitatos, & iam vino epulisque graues inuadens, repenti cæde sustulit. Andronicus quoque Antiochi regis præfectus, Oniam sacerdotem, cùm iurasset nihil se ei nociturum, de asylo euocatũ trucidauit, nec tamẽ impune huic fuit. Ipsum enim rex capite plecti iussit, comperto quod ab Oniæ æmulis

Ismaël. Ierem. 41.

1. Mac. 8. Antiochus. 1. Mac. 7.

Alchimas. Triphon.

1. Mac. 12. Ptolemæus. Andronicus

lis pecunia corruptus id egisset. Nonne pax istorum omni fuit detestabilior bello, omni aperta simultate deterior? Superata est tamen (vt ad nostra veniamus) Iudæ Iscariothi scelere. Dominum suum, qui est omnium dominus, omnium credentium redemptor, omnium saluator, à quo in Apostolatum ascitus fuerat, quem sibi pedes lauisse sciebat, cum quo pascha comederat, cuius corpori & sanguini cõmunicauerat, quem tot miracula fecisse iam viderat, quẽ iustum, quem pium, quem sẽper innocentem & in omnes beneficium nouerat, eum (proh nefas) ad necem prodidit, & in manibns quærentium sanguinem eius dedit, triginta non amplius argẽteorum precio allectus, quos à Iudæis accepit. Non fuit ergo verit⁹ tam prophano animo, tam mente impia ad talem dominum accedere, & ei osculum pacis offerre, quem tam prauo iam vendiderat. Sed vide huiusce nefandi flagitij terribilem exitum: conscientia pulsatus veniam desperauit, quam certè si petiisset imperasset, & qui pro suis crucifixoribus orauit, proditori quoque pepercisset: Ille tamen dolore superatus, ipse sibi mortem consciuit, laqueo se suspendens, & infelicem animam æternæ mortis tenebris tradens. Ne igitur vel Iudæ vel aliis infidis & execratis, quorũ modo fecimus mentionem, similis habearis, maximè in pace conciliãda conseruandaque cauendum tibi erit, ne quid similes vel dissimiles, & erga eum cui blandiris, aliam faciem oris, aliam cordis præstes. Alióqui dicetur tibi, quod
Eccle.2. in Ecclesiastico est scriptum: Væ duplici corde & labiis scelestis, & manibus malefacientibus, & peccatori terram ingrediendi duabus viis, vel illud Abacuc prophe-
Abac.2. tæ: Væ qui potum dat amico suo, mittens fel suum & inebrians, vt aspiciat nuditatem eius. Si te ista parum terrent, vt paulo perplexius dicta, audi etiam illud in
Iere.9. Ieremia scriptum, quo nihil planius apertiusque dici queat: Sagitta vulnerans lingua eorum dolum locuta

est

est: in ore suo pacem cum amico suo loquitur, & occultè ponit ei insidias: nunquid super his non visitabo dicit dominus, aut in gente huiuscemodi non vlciscetur anima mea? Sunt præterea qui amicè admodum ac beneuolè loquuntur cum altero, & statim eidem absenti detrahunt. Vbi audit, commendant & extollunt: vbi autem non audit, carpunt ac sugillant, & quem modo laudauerant, rursum dictis petulantibus incessere non verentur. Istos quoque dei sapientia reprobat in prouerbiis, dicens: Arrogantiam & superbiam & viã prauam & os bilingue detestor. Displicet igitur illi, cui nullum placere potest malum, simulata pax, non solum illorum qui factis offendunt, sed etiam istorũ qui de absente verbis obloquuntur, de quibus in Iob scriptum est, Simulatores & callidi prouocant iram dei. Ne ergo in iram istam, qua nihil est horribilius, incedere tibi contingat, noli fratri tuo intendere dolos, noli verbis lenibus eum palpare, vt nihil metuentem facilius euertas, vel securius infames. Quod si tibi tuæ fraudes, vt ex diuinæ scripturæ sententiis didicisti, magis nocebunt quàm vlli alij, quæ dementia est, simulata pace alios lædere velle, & teipsum in æternum damnare? alios leuiter ferire, & teipsum lethali plaga afficere? alii, fortunas, vitam, famam, auferre, & tuam propriã animam, quæ his omnibus longè est preciosior, igni inextinguibili sine fine cruciandam tradere? Quicquid dolosè malignéque agis, latere potest homines, DEVM nihil latet, cogitationes tuas inspicit, cor tuum intuetur. Quod si fortè à pace, quam proximo tuo debes, alienatum viderit, ipse suam pacem, quæ omnem sensum exuperat, iratus tibi denegabit. Non est pax impiis, ait Dominus, si non est, haud dubium quin neque erit. Ideò enim non est, quia neque dum cogitant malum neque dum operantur, conquiescunt, & post commissum ipso conscientiæ morsu

Prouer. 8.

Iob. 36.

Isaiæ. 48.

morsu torquentur. Ideò autem non erit, quia vita quoque defuncti eo descendunt, vbi nulla est quies, nullum otium, sed assiduus labor, sempiternus horror, supplicia nunquam finienda. Talia quippe manent simulatores ipsos pacis, & sub amicitiæ persona latentes insidiatores. Non enim deo obediunt, sed prauæ mentis libidinem secuti, quod ipse prohibet hoc agunt. Dei omnipotentis lex est, Non mentiemini, nec decipiet vnusquisque proximum suum. Non facies calumniam proximo tuo, nec vi opprimes eum. Non oderis fratrem tuum in corde tuo, sed publicè argue eum, ne habeas super illo peccatum. Hi verò contra vetita ire audent, mentiendo, decipiendo, calumniando, opprimendo, odiendo, & odium sub pacis nomine tegendo, ac dissimulando, vestem'que malignæ duplicitatis induendo, cum lex & hoc prohibeat, dicens: Vestem quæ ex duobus texta est non indueris. Quanto autem magis deo inobedientes fuisse conuincetur, tanto acerbiora inferni supplicia subire cogentur. Hi sunt enim quibus propheta in psalmo per spiritum sanctũ stimulatus imprecatur, dicẽs: Labia dolosa in corde, & corde locuti sũt, disperdat dominus vniuersa labia dolosa. Et iterum in alio psalmo: Qui loquuntur pacem cum proximo suo, mala autem in cordibus eorum, da illis secundum opera eorum, & secũdum nequitiam adinuentionum ipsorum. Et paulô post infert: Destrue illos, & non ædificabis eos. Quod si destruendi & non ædificandi sunt, quis illis spei locus erit relictus, tormenta illa quæ in inferno sunt euadẽdi? Sed fortasse cum processerint doli, cũ malum quod cogitauerant peregrini, se quieturos cõfidunt? Audiant ergo Apostolum dicentem: Cum dixerint pax & securitas, tunc repentinus eis superueniet interitus, sicut dolor in vtero habentis, & non effugient. Quod si quicquam consummato scelere lætari cõtigerit, momentanea profectò ac breuissima est cuiusq; fla-

Leuit. 9.

1. Thes. 5.

gitij delectatio, sed nisi pœnitudo intercesserit, dolor subsequetur perennis, & nullo prorsus fine claudenda pœnarum inquietudo. Quoniam pro peccato quo deus infinitus offenditur, infinita debet esse punitio. Ista nobiscum euoluentes demus operam, ne quid maligna mẽte fingamus coram aliis, ne quid simulemus, quod vel illis vel nobis noxium fore nouimus, aut iniquũ, aut turpe & inhonestum. Simpliciter sine fraude, sine inductione, sine malitia sine fuco omnes diligamus, tam verbo quàm opere, vt pacem synceram, puram ac veram & cum aliis & nobiscum habeamus, ipsique deo pacis placere possimus, qui de cœlo veniens pacem attulit terræ, pacem iis qui longè, & pacem iis qui propè, neminem credentem respuens, omnes autem ad pacem inuitans mutuę inter nos dilectionis, vt huius pacis merito, quæ in præsenti est, illam perpetuam atque perennem, quæ est in futuro, consequamur. Si enim in simplicitate fraternæ pacis ambulabimus, si passiones nobiscum pugnantes rationi subiugando domabimus, in Christo requiescimus, in Christo exultabimus. Ipse est pax nostra. Ipse posuit fines tuos pacem, & adipe frumenti satiat te. Ipse diligentibus pacem propitiabitur ac fauebit, & eosdem cum ad iudicandum venerit, in suum suscipiet consortium cum charitate perpetua atque perfecta, vt impleatur quod dictum est. Misericordia & veritas obuiauerunt sibi, iustitia & pax osculatæ sunt. Psal. 84.

De bonitate. Cap, 9.

ET quoniam ex his quę diximus colligitur pacem prodesse omnino nõ posse, nisi bonis, nisi honestis, nisi iustis, & virtuti sanctitatiq; deditis, opportunum videtur de bonitate ipsa nunc differere. Bonum igitur id esse dicimus, quod iustum ac honestum censetur,

tur, quod'que vt fiat lege diuina iussum est, sic econtrario id esse malum quod turpe, quod iniustum, & à ratione alienum, quod'que fieri cœlesti interdicto prohibitũ apparet. Cætera verò quę neq; vetita neque consulta esse constat, in medio posita sunt, & nec bona nec mala iudicantur, sed si bene vtaris, bona erunt: si malè, mala, vt diuitiæ, & dignitates, & eiusmodi cætera. Si ad multorum vtilitatem te conuerteris proderunt: sin autẽ luxuriæ te libidini'que tradideris, nocebunt: atq; his contraria paupertas iuuabit, si patienter feres, & cõtemptis opibus nihil amplius, quàm quòd sustentandæ vitæ satis est appetes, vt Christo seruias. Offendet autẽ si per impatientiam Deum probro aliquo lacessieris, vel ad furtum rapinam'q; auaras porrexeris manus. Cũcta igitur id genus bona erunt, si admixta illis virtus fuerit, mala verò si adhæserit nequitia. Ad bona autem mala'que diiudicanda sapientum acquiescendum esse consilio ratio admonet. Sed sapientia inquam nullus cadere potest error, Deus est. Diuinis ergo præceptis instituti'sque niti, & eorum autoritate de omnibus decernere tutissimum erit. Indicabo tibi ò homo, inquit Micheas propheta, quid sit bonum, & quid dominus requirat à te, vtique facere iudicium & diligere misericordiam, & solicitum ambulare cum deo tuo. Bonam esse ait iustitiam, bonam misericordiam, sed bonorum omnium quæ agimus finem in deo constituendum esse docet. Nã cum omne bonum expetibile sit, & quo melius, eo magis expetendum: nihil autem deo esse potest melius, qui solus cuius'que boni fons & origo est: nihil ergo desiderari, nihil concupisci supra deum debet. Ille itaq; naturæ rationi'que repugnat, & diuinæ refragatur voluntati, qui ea quæ benè agit, alio quàm in deũ dirigit. Quod si omne datum optimum & omne donũ perfectum, de sursum est descendens à patre luminũ,
Iacob. 1. vt Iacobus Apostolus ait, in quem iustius decentius'que

omnes

omnes bonæ animi atque corporis actiones referri potuerunt, quàm in eum à quo sunt? & pro quibus ipse se tibi donat, dicens: Ego sum merces tua magna nimis, id est, summa & vltra quàm nihil habetur expetendum, quaque adepta beati sumus, & propter quam solam studio incumbitur virtutum, vitia'que vitantur. Falluntur igitur illi, qui in virtute hominis beatitudinem collocant cum beatitudo præmium sit virtutis, & nõ virtus, qui bona corporis vel fortunæ ei adiungunt, cũ omnia caduca fragilia'q; sint, nec per se bona esse queant. Stabile autem bonum beatitudo est & perenne, & perpetuum, cuius adipiscendi gratia etiam aduersa pati, bonum esse dicimus. Et prosperis insolescere malum. contra vitia pugnare bonum, illis verò subiici malũ. Virtutum autem armis opus est vt vincamus, & cum his nos munierimus, omnis vincendi spes in deo collocanda erit, Sine me (inquit) nihil potestis facere. Ipsæ quoq; virtutes donum dei sunt, dicẽte Apostolo, Quid habes quod non accepisti? Si non accepisti? ora vt accipias. Petenti datur, pulsanti aperietur. Incipe velle, & mereberis accipere. Si acceperis, constanter retine, fideliter operare, vt bono summo, quod in iis quæ præcepta sunt, perseuerantibus datur, dignus inueniaris. Firmus esto in fide, longanimis in spe, ardens in charitate, Sume scutum fidei, in quo possis omnia tela nequissimi ignea extinguere. Sine fide placere Deo impossibile est. Fides autem sine operibus mortua est. Vtrumque seruemus vt vitæ æternæ spem habere possimus. Quoniam vt Ioannes ait: Si cor nostrum non reprehenderit nos, fidutiam habemus ad DEVM. Vt autem cũcta piè rectéque facta atque cogitata prosint charitate fundata sint, ea absente nulla prodesse poterit virtus, nulla iuuare operatio, & beneficia quæ proximis præstamus, ab illa quàm DEO debemus dilectione proficisci debent. Ista quidem virum bonum efficiunt,

Gene.15.

1.Cor.4.

1.Ioan.1.

efficiunt, quem eundem propter futuræ beatitudinis expectationem non incertam beatum appellamus, & hoc edocti à domino, qui ait: Beati pauperes spiritu,
Matth.5.
quoniam ipsorum est regnum cœlorum: Beati mites, quoniā ipsi possidebunt terram: Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur: Beati qui esuriunt, & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi satiabuntur: Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Beati mundo corde, quoniam ipsi deum videbunt: Beati pacifici, quoniam filij dei vocabuntur: Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorū est regnum cœlorum: Beati estis cùm maledixerint vobis homines, & persecuti vos fuerint, & dixerint omne malum aduersus vos mentientes propter me, gaudete & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cœlis. Sint ergo in te iste virtutes in terra, vt & nunc spe beatus sis, & postea beatior mercede in cœlo. Audi præterea & Apostolum præcipientem: Spiritu ambulate,
Gal.4.
& desideria carnis non perficietis. Manifesta sunt, inquit, opera carnis, quæ sunt: Fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, idolorum seruitus, veneficia, inimicitiæ, cōtentiones, æmulationes, iræ, rixæ, dissentiones, sectæ, inuidiæ, homicidia, ebrietates, comessationes & his similia, quæ prædico vobis sicut prædixi: quoniam qui talia agunt, regnum dei non consequentur. Ista detestare, & his quæ sequūtur gnauiter te accinge. Fructus autem spiritus ait, est charitas, gaudiū, pax, patientia, benignitas, bonitas, longanimitas, mansuetudo, fides, modestia, continentia, castitas. Habes hîc quidem & quæ tibi vitanda sunt ne malus ac miser sis, & quæ expetenda vt bonus beatusque euadas. Vt autem virtutibus affluas benè agendi cupiditas efficiet amorque virtutum. Illas amplecti nihil te impediat: illas deserere nihil te cogat. Mortem minatur tyrannus, sed virtus pollicetur immortalitatem, opes hostis diripit,

diripit,sed virtus thesaurum suum habet in cœlo, quē neque fur surripere, nec tinea potest corrūpere. Quid quereris de amissione fluxæ atque fragilis rei, & de æterni boni possessione mox capienda non lætaris? Ad illam diu optatam beatitudinem hinc decedens peruenies, tantum vt virtutes tibi sint comites cura, quibus hæc promissa est merces. Beatus es si cum propheta dicere poteris domino: In via testimoniorum tuorum delectatus sum, sicut in omnibus diuitiis. Nō te pigeat diuinas legere scripturas, audire, discere, & cum didiceris, alios docere, & quod doces, ipse facere. Qui enim docuerit & fecerit sic, magnus vocabitur in regno cœlorum. Diuinorum scientia, omnium quidem scientiarum præstantissima est: percepisse tamen illam nihil proderit, nisi etiam secundum illam viuatur. Sapientissimi Salomonis sententia est: Nihil esse melius quàm lætari in opere suo, & hæc est, inquit, pars hominis. Est enim scriptum: Opera illorum sequuntur illos, & in euāgelio non otiosis, sed operariis datur denarius. Vnde Apostolus: Dum tempus habemus operemur bonum ad omnes, maximè autem ad domesticos fidei. Non ergo qui scit, sed qui facit bonum, beatus est. Porrò cum benefeceris, deo gratias age, Ipsius donum est, quicquid boni agimus. Bonam verò actionem, bonorum contemplatio parere solet. Maximi ad virtutem stimuli sunt, quanti ea facienda sint cogitare, per quæ ad summum bonorum peruenitur, quod nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis descendit. Et cum tam immensa, tamque inæstimabilis merces iustis ac virtute præditis viris proposita sit, plurimi semper haberi debet virtus. Beatus est igitur vir, sicut scriptum est, qui in sapientia morabitur, & in iustitia meditabitur, & in sensu cogitabit circunspectionem dei. Ad hanc cōsiderationem & Apostolus nos vocat, dicens: Quæcunque sunt vera, quæcunque iusta, quæcunque sancta, quæcunque

Psal.118. Eccl.83. Gal.6. Eccl.14. Phil.4.

cunque amabilia, quæcunque bonæ famæ, si qua virtus, si qua laus disciplinæ, hæc cogitate. Talia enim cogitā
do proficimus, & impletur in nobis quod in psalmo di-
Psal.83. citur: Ibunt de virtute in virtutem, & videbitur Deus deorum in Sion. Hæ sunt enim mansiones populi Dei, per quas ad terram promissionis itur, & gradus per quos psallendo dei templū ingredimur, & scala Iacob, per quam de terra sublati ascendimus in cœlum, vt iā manifesto inuisibilis Dei fruamur conspectu, & plenè
Pphil.3. vereq; beati simus. Ideò Apostolus quæ retrò sunt obli uiscens, ad ea verò quæ sunt priora extendens seipsum, ad destinatum persequitur brauium supernæ vocatio-
Psal.91. nis dei in Christo Iesu. Talis est omnis iustus, de quo
Proue.12. Psamista ait: Iustus vt palma florebit, sicut cedrus Libani multiplicabitur, quòd & Salomon testatur, dicens: Radix iustorum proficiet.

Quòd bonitas & perfectio donum dei sit. Cap. 10.

Etenim proficiendo ad bonitatis iustitiæque culmen peruenient iusti, vt de mundo exeuntes Christum sequantur, & perfectionis iter ingredi inci-
Mat.19. piant. Si vis, inquit, esse perfectus, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & sequere me. Perfectionis est igitur, contemptis diuitiis Christi imitari paupertatem, spretaque inanis gloriæ ambitione, humilitate se deiicere quia & ipse cùm eum regem vellent facere, recusa-
Iohan.6. uit dicens: Non est regnum meum de hoc mūdo. Et, Nō
Mar.10. veni, inquit, ministrari, sed ministrare: & cùm dominus esset, seruum se fecit. Præterea semetipsū abnegare, & aliorum subdi imperio, consummatæ virtutis est: quia & ipse obediens fuit patri vsque ad mortem crucis. Ad hæc nō solum amicos, sed etiam inimicos diligere, quia

&ipse pro illis, à quibus torméta patiebatur, orauit. Repudiatis etiam nuptiarũ copulationibus perpetuã seruare castitatem, quoniam & ipse castus fuit, de casta matre genitus, de casto seruo baptizatus. Postremò pro amore dei nullum laborem recusare, nulla refugere pericula, nullo supplicij necisque genere terreri, omnia prius aduersa perpeti malle quàm dei mandatum preuaricari, hoc erit calicem bibere pro Christo, quẽ prior pro nobis bibit Christus. Qui tamẽ hoc fecerit, nequaq̃ tamen in eo quod pro Christo sustinet, se gratiã retulisse putet, sed beneficij plus accepisse. Idem enim ille qui pro nobis pati voluit, vt nos ꝑ sui nominis gloria sustinere possimus, prestat. Facimus quidem satis cũ obedimus, nulla tamen apud illum imperandi est causa, nisi vt remuneret obediẽtes, Neque enim nostro obsequio indiget deus, sed nosipsius indigemus iussione: vt cùm hoc quod iussum est impleuerimus, accipere illud quod promissum est, mereamur, tametsi hoc quoque, vt iussa perficere valeamus, eius muneris sit, cuius benignitatis est perficientibus promissa tribuere. Quicquid igitur à nobis exigit dominus, nihil ex eo ipsi accedit cum præstatur, sed nobis duntaxat prodest, qui pro modico bono quod præstamus, bonum illud quod omnem superat taxationem, ab ipso recipimus. Quanto igitur benignior atq; indulgentior dominus, tãto nos ei prõptius perfectiusq; seruiamus, quanquàm penitus perfecti esse non possumus, donec corporis huius onere p̃mimur. Vnde dictum est: Corpus quod corrũpitur, aggrauat animam, & terrena inhabitatio deprimit sensum multa cogitantem. Sapiẽ. 9. Et caro pugnat aduersus spiritũ, & spiritus aduersus carnẽ, hæc sibiinuicẽ aduersantur, vt nõ ea quæ volumus faciamus. Itaque in hac vita sicut proficere, ita & deficere cõtingit, & quemadmodũ peccatores per pœnitentiam sanctificantur, ita sancti per fragilitatem peccant atque delinquunt. Sanctorum

tamen siue iustorum nomen non amittunt illi, qui dũ se peccasse dolent, citò corriguntur. Peccauit Moyses, peccauit Aaron, peccauit Dauid, peccauit Petrus, peccauerunt omnes reliqui discipuli, cum tempore dominicæ mortis à fide defecissent. Solus tamẽ de sanctorũ numero excidit ĩfelix Iudas: quia licet de scelere doleret, de venia tamen desperauit. Cũ igitur nemo tam perfectus sit, quem non aliquando labi contingat, nemo in præsenti potest esse perfectus, nisi pro conditione fragilitatis humanæ, secundum quam dictum est: Estote perfecti sicut & pater vester cœlestis perfectus est, non dixit, quantum ille perfectus est, quod impossibile quidem erat, sed sicut ille, vt pro viribus enitamur ei similes esse in omni bonitate & iustitia & virtute, qui ad similitudinem & imaginem suam nos creauit. Tunc autem plenè perfecti & consummati erimus, cum ablata omni mortalitatis molestia in ipso viuere incipiemus. Nunc enim videmus in ænigmate per speculum, tunc autem facie ad faciem, & sicuti est eum videbimus: quę sola visio efficit nos beatos, atque omni virtute repletos, & iam neque culpæ neque tẽtationi obnoxios, quibus miseriis interim carere omnino non possumus. Dãda tamen est opera, imo omni labore conandũ, ne quãdo in illa peccata quæ ad mortem ducunt, incidamus. Quòd si etiam minima quæque (quantum in nobis est) vitare studuerimus, vel nullus vel rarus admodum ad grauia & quæ mortem afferant, lapsus nobis eueniet.

Mat. 5.

De moderatione virtutum.

Cap. II.

Porrò in exercẽdis colendisque virtutibus ita nos gerere oportet, vt neque ad dexteram neque ad sinistram declinemus: quoniã extrema vitiosa sunt

in medio autem est virtus. Ponam, inquit dominus, in Isaiæ.28.
pondere iudicium, & iustitiam in mensura. Tu qui te
ita institutum compositumque senseris, caue ne qua
inanis gloriæ appetitio animum attollat, & quod hu-
militate congestum est, arrogantia dissipet. Ad ex-
emplum aliorum virtus tua sit exposita semper, non ad
iactantiam neque ostentationem, vt tua iustitia (sicut
præcipit dominus) in occulto sit conscientiæ tuæ, & ta
men ad laudem largitori virtutum deo præstandam,
qui te viderint, concitentur. Prouidemus enim bona (vt Roma.12.
Apostolus ait) non solum coram Deo, sed etiam coram
omnibus hominibus, vt videlicet ex conuersatione no-
stra deum laudent, se corrigant, & vna nobiscum saluē
tur. Caue etiam nequando inuideas melioribus, Qui e-
nim bonis inuidet, diuinæ benignitati calumniam fa-
cit, cum omnis hominum bonitas ex deo sit. Gaudeam⁹
igitur bono alieno æquè ac nostro: & in aliis, sicut etiã
in nobis dei beneficia laudemus. Illum verò qui virtu-
tibus non antecellit, & diligam⁹ corde, & opere imite-
mur, neque in quo ipse profecit, sed in quo nos defeci-
mus, doleamus. Si autem contigerit nosipsos ab aliis pa
ti inuidiam, huiusce rei causam discussa animi nostri
conscientia, inquiramus: & si hoc nostra culpa fieri co-
gnouerimus, emendemus: sin aliena, æquo animo fera-
mus. Vsu enim venire solet, vt malis odio boni sint, ar-
rogantibus mites, casti incontinentibus, impiis religio-
si. Veruntamen si deo placuerimus, nihil nobis nocere
poterunt hominum iniustæ persecutiones. Quinimò
beati sunt, qui persecutiones tolerant propter iustitiã.
Abel à fratre ob inuidiam occiditur: Et eidem liuor in Abel.
Iosephum innocentem fratres compulit sæuire. Arma- Ioseph.
uit & Saulem inuidia aduersus Dauidem, reges iniquos
aduersus dei seruos prophetas, & communem humani
generis inimicum aduersus Iob iustissimum incitauit: Dauid.
horum autem si finem consideres, fatearis necesse est, Iob.

Apostoli. Martyr.

nõ ipsis nocuisse mala quæ passi sũt, sed profuisse. Ideò quippe & Apostoli gaudebant in contumeliis pro nomine Iesu susceptis. Gaudebant & sancti martyres pro veritate suppliciis affecti, quoniam per ea deum se magis demereri sciebant: Intrepidi igitur iugula persecutoribus ferienda porrexerunt, vt fidem domino integrè seruatã sanguis eius effusus testaretur, & virtus nullo superata tormento, præmia caperet felicitatis æternæ. Nihil igitur nocere potest viro iusto, nec miser est quem iam beatificauit spes gloriæ cœlestis merito virtutum. Memento præterea vt in omnibus prudentiam obserues: præterita recordare, præsentia dispone, futura cogita. Tũc enim quos in aliquo crimine lapsos fuisse recoles, eorum casus te in via vitæ cautiorem reddet. Quos autem rectè incedere conspiciés, eorum consideratio magis te ad amplectendam accẽdet virtutem, Futurorum verò memoria & terrebit te minis mortis æternæ ne pecces & hortabitur vitæ perennis pollicitationibus, vt in bonis actibus perseueres, nullo labore defatigatus, nullo impeditus præsentium incommodorũ periculo, omnia dura atque aspera vincens animi prõptitudine, dum ad summum bonorum peruenire contendis. Et hoc quidem erit, non modo prudenter viuere, verumetiam iustè atque constanter. Quoniam iustitiæ partes sunt inhonesta respuere, recta diligere, de omnibus diiudicare, vnicuiq; rei congrua distribuere: Constantiæ autem ab officio non discedere, nec aduersis deiici, nec prosperis efferri, in omni rerum euentu æquabilem se præstare, pro religionis assertione impiorum potentiam nihil vereri, & à vita prius quàm à fide recedere. In omni autem colenda conseruandáque virtute, non philosophorum opinionibus niti debes, sed sanctarum autoritati inhærere scripturarum. Qua confirmatus, intelliges contra Stoicorum sententiam, posse alium alia virtute magis excellere, neque necesse

esse, vt qui vnam habuerit, eum habere omnes. In Abel ante omnia quę in illo erant, laudatur simplicitas, in Enoch munditia, in Noë longanimitas, in Abrahã obedientia, in Isaac pudicitia, in Iacob laboris toleratio, in Ioseph pro iniuria beneficij repensio, in Moyse mãsuetudo, in Iosue de dei promissiõe fidutia, in Iob inuicta calamitatum patientia, in Dauidæ vindictæ abstinentia, in Salomone sapientia, in prophetis ad arguendos reges animi magnitudo. Inter apostolos quoq; eminuit, in Petro erga dominum pietas, in Iohanne puritas, in Paulo charitas, in omnibus veritatis prædicãdæ studium, patientiáque persecutionum. Et cùm ita sit, tollitur omnino illa necessitas omnium pariter habitarum virtutum vna habita, parilitasque cunctarum. Quæ si esset, nemo magis ista quàm illa virtute prestare potuisset, neque prorsus omnes nihil prodesse sine charitate Paulus diceret, si nulla earum carere charitate potuisset, & si pares essent, quomodo staret illud, quod idem ait, Fides, spes, charitas, tria hæc, maior autem horum est charitas. In eadem quoque virtute aliũ magis, alium minus proficere nouimus: alium alio meliorem, sanctiorem, iustiorem, perfectioremque esse: & stellam à stella differre in claritáte, atque inter beatos etiam diuersitatem esse meritorum. Gradus igitur perfectionis sunt, vt qui in infimo versantur, non desperent de medio, & qui medium attingunt, non diffidãt de summo, quem si apprehendere nequiuerint, locum tamen suum non deserant, & eo innocentiæ statu quem acceperunt contenti, deo gratias agant, multumque se profecisse arbitrentur, si retrorsum non recesserint. Quamdiu erunt arbor bona, bonos facient fructus, iustitiam conseruabunt, deum & proximos diligent, nemini nocebunt, prodesse omnibus cupient, vnaquaque virtute proficere studebunt. Prȩclarè nobiscũ actũ erit si talia præstabim⁹. Veruntamẽ si cũcta quę memora-

Abel. Enoch. Noë. Abraham. Isaac. Iacob. Moyses. Iosue. Iob. Dauid. Silomon. Prophetæ. Petrus. Ioannes. Paulus.

ta sunt, deo donante præstiterimus, omnesque bonitatis ac sanctimoniæ numeros impleuerimus, fragilitatis humanæ memores semper simus, dicēte Apostolo: Qui stat, videat ne cadat. Non enim propriis viribus confidendum, sed omnis benè agendi benèque perseuerandi fidutia in deo sita sit, sine quo ne cogitare quidem quod bonum est, nostra valet imbecillitas. Animum autem ita vt exposuimus institutum atque compositum quæ commoda sequantur, quis æstimet? non est tamen silentio prætermittendum, quod scriptura docente didicimus.

De fructibus bonitatis. Cap. 12.

PRimum quidem iustorum preces exaudiri, & eorum merito in impios quoque vindictam differri sacræ historiæ veritas fidem facit. Oranti Abra-
Gene. 18. hæ ne pereat iustus cū impio in euersione futura Sodomorum respondit dominus, parsurum se vrbi, si in ea decem tantummodo iusti fuissent inuenti. Benè itaque cum illa ciuitate agitur, in qua sanctorum cōuentus aliquis habetur. Quandoquidem ita illis fauet deus, vt in ipsorum gratiam peccatoribus quoque & iniustis ignoscat. Ne autem iustus cum scelestis vno rapiatur interi-
Gene. 19. tu, Loth solus multæ in deū pietatis vir ab angelo monitus inde egreditur, & Sodoma Gomorrhaque igne de cœlo pluente delentur. Segoro oppidulo quod ille ingressus est vt ibi se cum suis saluaret, pepercit deus, in hoc quoque ostendens quanti sit apud se vel vnius iusti meritum atque gratia. Quæ res etiam in Noë cum vxore & liberis nuribusque seruato clarè apparuit. Iu-
Gene. 20. sti quippe in arca saluati sunt, iniusti omnes diluuio pe-
Exod. 27. rierunt. Præter hæc Abrahamo orante steriles fœminæ
Num. 14. 16. pepererunt. Moyse orante plagæ Aegypti cessabant, inimici

inimici victi sunt, diuina in plebem ira placata est. Illo &c.21.
iubente orauit Aaron, & incendium quo populus in-
uoluebatur, cessauit. Eiusdem Moysi preces iis qui ser- 2.Reg.17.
pentum ictibus disperibant, remedio fuere. Elia depre Iac.5.
cante ne plueret, suspensus fuit cœli humor per annos 3.Reg.14.
tres cum dimidio. Quo rursum vt plueret orante, cœ-
lum dedit pluuiam & terra fructum, Idem in Serepta
viduæ pauperculæ nihil habenti, farinæ olei'que copiã
non largitione, sed oratione contulit, filium'que eius
mortuum ad vitam reuocauit. Quid adhuc? Fluminis 4.Reg.2.
cursum stare fecit, donec diuisis aquis ad vlteriorem 4.Reg.4.
ripam per siccum transiret. Elisei oratione aqua potu Ibidem.
noxia salubritatem recepit, terra sterilis fœcunditatẽ, Ibidem.
vidua Samaritana cum inopia laboraret, oleo abunda- Ibidem.
uit. In Suna ciuitate mulier, apud quem ille hospitaba
tur, diu sterilis filium suscepit, & cum deinde hunc ip-
sum filium morte sibi sublatum fleret, mox ab eo vitæ
restitutum vidit. Item Elisæus cum orasset, pulmentũ
amarum in dulcorem conuertit. Centum hominum
turbam, viginti panibus satiauit. Leprosum Naaman 4.Reg.6.
sanum fecit. Ferream securim in fluuium delapsam e- Ibidem
natare in ligni modum compulit. Ab inimicorum ob-
sidione non virium, sed precum virtute se expediuit, 4.Reg.13.
ac ne in morte quidem miraculi caruit: mortuus mor-
tuum hominem tactu solo suscitauit, & qui iam in cor-
pore non viuebat, alterum viuificare meruit. Quid
multa? Diuini homines adhuc in terra degentes cœ- Iosu.10.
lo imperant. Sol & luna ad orationem Iosue ducis
cursum suum frenare coacti sunt, donec ille hostem
persecutus vlcisceretur. Et si cœlestia sanctis tuis domi
ne seruiunt, quantomagis terrena? Non immerito igi-
tur tibi seruiendo regnant, tibi famulando dominan-
tur. Apostoli tui domine desperatas hominum ægritu- Apost.
dines curauerunt, mortuis vitam reddiderũt, dæmonia
de obsessis corporibus eiecerunt. Ac ne solis illis hoc

da

datũ crederemus, eadem post illos miracula per sanctos tuos factitata verè fideliterq́ue referuntur. Ex quo satis patet, quãtum diligentes te dılıgas, cum per eos tuã potentiam tuamq́ue bonitatem mundo manifestes. Petrus Dorcam, Ioannes Drusianam, Matthæus Aegypti regis filium, Paulus Euthicum à morte ad vitam suscitarunt. Quæ terrena potestas, quæ naturæ vis efficere hoc potuisset: quod electi tui domine te præstante potuerunt? Per te igitur & regibus terræ & populorũ dominis plus possunt. Ipsi itaque & reges sunt, & plusq̃ reges. dij videlicet, quorum deorum tu Deus es. De his quippe Apostolus ait: Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta. Verè enim rex est, qui imperat passionibus, & verè deus est, per quẽ summus deus ea quæ supra naturam sunt, operatur: vnde ad Moysen dixit dominus: Ecce constitui te deum Pharaonis: vtpote superaturum magos Pharaonis prodigiorum operatione, & fideles de seruitutis iugo liberaturum in manu forti & robusta, de Aegyptoq́ue educturum, & quoniam in iisdem elucet gloria tua quàm & moribus ostẽdunt & sermonibus declarãt, modo cœli, modo nubes, modo stellæ in scripturis nominantur. De illis nanque dictum intelligimus, Annunciauerunt cœli iustitiam eius populo qui nascetur, quem fecit dominus. Ad illos pertinere sentimus quod legitur: Veritas tua vsque ad nubes. Illis conuenire non ambigimus, quod Apostolus ait: Stella à stella differt in claritate. Iidem etiam arborum florumq́ue nomina sortiti sunt, montium quoque & lapidum & liquentium aquarum. Arbor bona est, qui cum psalmista dicere potest. Ego autem sicut oliua fructifera in domo dei. Flos est cui conuenit quod in Osęe propheta est dictum: Israël germinabit quasi lilium. Mons est qui iustitiæ meritis erigitur ac sublimatur, vt sustẽtaculum ecclesiæ esse videri possit, de qua dictum est: Fundamenta eius in montibus sanctis

[Margin notes: Petrus. Iohannes, Matthæus. Paulus. — 1. Pet. 2. — Exod. 7. — Psalmo. 31. — Psal. 5. — 2. Cor. 25. — Psal. 51. — Osee. 14.]

Qui enim confidit in domino sicut mons Sion non mo- Psal.86.
uebitur in æternum, montes in circuitu eius, & domi- Psal.134.
nus in circuitu populi sui. Lapides etiam sunt quibus
dei ciuitas construitur, dicente Apostolo Petro: Si gu- 1.Pet.2.
statis quoniam dulcis est dominus, ad quem accedentes
lapidem viuum, ab hominibus quidem reprobatum à
deo autem electum & honorificatum, & ipsi tanquam
lapides viui superædificamini domos spiritales in sa-
cerdotium sanctum, offerentes spiritales hostias acce-
ptabiles deo per Iesum Christum. Hos & Apostolus Pau- Ephe.2.
lus dicit superædificatos supra fundamentum Aposto-
lorum & prophetarum, ipso angulari lapide Christo
Iesu domino nostro, in quo omnis ædificatio constructa,
crescit in templum sanctum Dei. De quo sanè templo
psalmista ad dominum ait: Tu exurgens misereberis Psal.101.
Sion, quia venit tempus miserendi eius, quia venit tem
pus: quoniam placuerunt seruis tuis lapides eius. Placēt
dei famulis isti ecclesiæ lapides, cum vitam ipsorū imi
tando ad eorum perfectionem nituntur peruenire. Iidē
sicuti montes per virtutum altitudinem nuncupantur,
ita & flumina propter doctrinæ inundationem copiā-
que affluentem. Plenissimè enim viam veritatis docēt,
quàm viam ipsi terendo iudicis aduentum præstolan-
tur securi. Vnde dicitur: Flumina plaudent manu, si- Psal.97.
mul montes exultabunt in conspectu domini quoni-
am venit iudicare terram. Neque enim de insensibili-
bus intelligi potest manuum plausus, aut lætitiæ exul-
tatio. Qui autem euāgelio credit, ei promittitur quod Iohan.7.
de ventre eius flumina fluent aquæ viuæ. Et in diuersis
diuersæ effulgent virtutes vt decentius cultiusque ec-
clesiam Christi sponsam exornent, cui quidem ipse
sponsus per Ezechielem: Vestiui te, inquit, discolori- Eze.16.
bus, & de qua ad sponsam psalmista ait: Astitit regi- Psal.44.
na à dextris tuis in vestitu deaurato, circundata varie- 1.Cor.12.
tate. Alij quippe datur sermo sapientiæ, alij sermo
scientię

ſcientiæ, alij fides, alij gratia ſanitatum, alij operatio virtutum, alij prophetia, alij diſcretio ſpirituum, alij gratia linguarum, alij interpretatio ſermonum, hæc autem omnia operatur vnus atque idem ſpiritus, diuidens ſingulis prout vult. Ex his autem efficitur corpus Chriſti, hic nempè manus, ille pes, alius oculus, aliud membrum, corpus verò vnum quibus dicitur, Vos eſtis corpus Chriſti & membra de membro. Atque membra iſta nota quidem deo ſunt, quia fortia & robuſta, quia ſapientia, quia plurimi æſtimanda. Ea ipſe cognoſcere ſe dicit, quæ ſua notione digna ſunt, quæque in ſuo manent corpore, ea verò ignorare quæ extra eccleſiam

Amos. ſunt, & per peccatum ab ipſa ſeſe alienarunt. Hoc Amos propheta teſtatur cum ait, Audite verbũ quod locutus eſt dominus ſuper vos filij Iſraël, & ſuper omnem cognationem quam eduxit de terra Aegypti dicens: Tantummodo vos cognoui ex omnibus cognationibus terræ. Notus enim deus tantum in Iudæa erat, cætera im-

Pſal.16. pietas nequitia poſſederat, his in euangelio ait, Recedite à me operarij iniquitatis, neſcio vos. De iuſtis autẽ in pſalmo eſt dictum, Nouit dominus vias immaculatorum, & hæreditas eorum in æternum erit. Porrò immaculati ſunt qui cupiditatibus repugnãt, ne domino

Iudi.5. peccent, de quibus in Delboræ cantico dicitur: Iuſti cõfortati ſunt in Iſraël, vt videlicet ſuperent aduerſarias poteſtates victoriaque potiantur. Idem dona quoque

Eccle.2. ſapientiæ & ſcientiæ accipere merentur, Eccleſiaſte dicente: Homini bono in conſpectu ſuo dedit deus ſapientiam & ſcientiam & lætitiam, quæ nequaquam conſequi potuiſſent, niſi à domino diligerentur, & apud eũ

Pſal.115. in precio forent. Vnde dictum eſt: Precioſa in conſpectu domini mors ſanctorum eius, non eſſet eorum mors precioſa, niſi præceſſiſſet vita ſancta. Ob quam quidem etiam filij Dei effici merentur, & domus in qua ha-

1.Iohan.2. bitet deus. Quod filij dei fiant, Ioannes in epiſtola teſtatur

ſtatur dicens: Si ſcitis quoniam iuſtus eſt deus, ſcitote & omnis qui facit iuſtitiam ex ipſo natus eſt. Idem in euã
gelio: Quotquot autem receperunt eum dedit eis po- Ioan.1.
teſtatem filios dei fieri, qui non ex ſanguinibus neque ex voluntate carnis neque ex voluntate viri, ſed ex deo nati ſunt. Quod preterea domus dei ſint Apoſtolus Pau
lus Corinthios inſtruens declarat, cũ ait: Neſcitis quia 1.Cor.3.
templum dei eſtis & ſpiritus dei habitat in vobis? Et 1.Cor.6.
iterum: An neſcitis, quoniam membra veſtra templum ſunt ſpiritusſancti, qui in vobis eſt? Et cum non modo intra ſe deum habitantem habeant, verum etiam ipſi in deo habitent, hoc eſt in templo non manufacto ne-
que huius creationis. Inter vaſa quoque templi com- 1.Tim.2.
putantur, ex his Paulus vas electionis appellatus eſt, portans nomen domini in gentibus & ipſe in domino permanens. Cæteri etiam Apoſtoli apoſtolicique viri
vaſa electa fuere, vaſa magnæ domus, alij quidem au- Iſaiæ,58.
rea, alij verò argentea. Ad quos propheta: Mundamini, inquit, qui fertis vaſa domini. Neque poterit eſſe vas domini, qui ab omnibus nequitiæ ſordibus non fuerit emundatus. Etenim peccator quoque vas eſt, ſed in contumeliã factum, non in honorem, vas non dei ſed diaboli. Quiſquis igitur & ſpiritusſancti habitaculum, & vas Dei ſanctificatum atque vtile eſſe deſideras, viam derelinque vitiorum, ac per virtutum ſemitam greſſ⁹ tuos dirige, ab otio atque voluptatibus diſcede, & ad cœlum aſcendendi labori ac ſolicitudini te quamprimum accinge, vt pro iuſtitiæ fideique operibus mercedem capere mereare ſempiternam, & tandem in illo, pro cuius amore te exercueris feliciter conquieſcas.

De præmio iuſtorum.
Cap. 13.

Etenim

Etenim si iustitia pietate'que præditi homines ab omnipotenti deo tot tantis'que bonis afficiantur in terra, quanto magis in cœlo? vbi ęternum eis ipse constituit habitaculum, vbi sedem perfectæ consummatæ'que beatitudinis esse voluit. De qua in Prouerbiis
Proue.3. dicitur: Habitacula iustorum benedicentur. Et in Psal
Psalm.45. mo: Sanctificauit tabernaculum suum altissimus. Cumque ita sit, illi proculdubio qui illuc trãsferentur ppetuò benedicti ac beati erunt, gaudentes in conspectu dei semper, iam salutem cõsecuti nulli prorsus iniuriæ obnoxiam, nullius solicitudinis participem, bonorum
Psal.117. omnium plenam atque confertam. Idcircò Psalmista ait: Vox exultationis & salutis in tabernaculis iustorũ.
Psal.95. Idem alibi: Gaudebunt campi & omnia quæ in eis sũt. Tũc exultabunt omnia ligna syluarum à facie domini, quoniam venit iudicare terram. Tunc enim iusti rapientur ab angelis obuiam Christo, & ad partem dex-
Mat.25. tram collocati cum ipso ad cęleste regnum transmigrabunt, ipso Christo domino dicente: Venite benedicti patris mei, percipite regnum à constitutiǫne mũdi vobis paratum, qui & in peregrinos hospitales, & in egenos liberales, & in afflictos fuistis misericordes, accipite tandem pro modicis magna, pro terrenis cœlestia, p breuibus sempiterna. Hęc igitur erit benedictio illa, de
Prouer.10. qua Salomon ait: Benedictio domini super caput iusti.
Psal.23. Quam rem latius quidem explicat Psalmista, dicens: Quis ascendet in montem domini? aut quis stabit in loco sancto eius? Et respõdet: Innocẽs manibus & mundo corde, id est, qui nec actionis improbæ, nec cogitationis malignæ vitio fuerit pollut⁹. Deinde sequitur: Qui non accepit in vano animam suam, nec iurauit in dolo proximo suo, hoc est, qui post vanitates & insanias hui⁹ mundi non abiit, ne quenquàm verbis ad fraudem cõpositis decipere est conatus. Hic, inquit, accipiet benedictionem à domino, & misericordiam à deo salutari suo.

Non

Non enim ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos (ait Apostolus) sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit. Iustitia quidem idoneos reddit ad promerendã gratiam, sed profectò nisi Christi domini merita accessissent, beatitudinis donum accipere nemo dignus esset. Vnde & in psalmo est dictum; Salus iustorum à domino. Nemo igitur suis meritis arroget, quod diuinæ est liberalitatis, nec elatione amittat, quod in humilitate sperauit. Iustus quia in omnibus se submittit, à domino sublimatur, iuxta illud Ecclesiastici: Qui operatur iustitiam, ipse exaltabitur. Non solum autem se submittit qui iustus est, sed etiam omni proficit probitate, vitiaque deuitat. Sic enim in Isaia legitur: Qui ambulat in iustitiis & loquitur veritatem, qui proiicit auaritiã ex calũnia, & excutit man⁹ suas ab oĩ munere, qui obturat aures suas ne audiat sanguinẽ, & claudit oculos suos ne videat malum, iste in excelsis habitabit. Igitur qui in his non ambulat, non est iustus, & qui non est iustus, habitare in excelsis non poterit. Iustum autem per eũdem prophetam consolatur dominus, & promissis remunerationis allicit, dicens: Dicite iusto quoniam bene, quoniam fructum adinuẽtionum suarum comedet. Porrò iustorum remuneratio quid est aliud, nisi æterna beatitudo? Beati, inquit propheta, qui custodiunt iudicium, & faciunt iustitiam omni tẽpore. Et alibi: Beati immaculati in via, qui ambulant in lege domini. Et in euangelio: Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur. Hi enim pro operibus iustitiæ replebuntur bonis felicitatis æternæ, & ipsa virtutum esuries & sitis refici merebitur dapibus gloriæ cœlestis, dicente propheta: Iusti epulentur & exultent in conspectu dei, & delectentur in lætitia. Illustrabũtur insuper ex diuina visione, & animæ beatificatæ decor redundabit in corpore ĩmortali atq; incorruptibili, dicẽte saluatore. Tũc iusti fulgebũt sicut sol ĩ regno patris

Titum.3. Psal.36. Eccle.20. Isaiæ.33. Isaiæ.3. Psal.105. Psal.118. Psal.67. Matth.13.

patris eorum. Cæterũ, ne pluribus immoremur in singulis, nemo est qui vel fando explicare, vel cogitando queat comprehendere, quanta siue qualis iustorum in
1.Cor.2. cœlesti regno sit merces, hoc tibi testatur Apostolus, dicens. Nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quàm grandè bonum sit, quod deus ipse suis dilectoribus possidendum fruendum'que præparauit. Audiamus igitur (si tale bonum consequi cupimus) Petrum Apostolum exhortantē: Succincti, inquit,
1.Pet.1. lumbos mentis vestræ, sobrij ac perfecti spectate in eã, quæ offertur vobis gratiam, in reuelatione Iesu Christi, quasi filij obediētiæ, non cõfigurati prioribus ignorantiæ vestræ desiderijs, secundum eum qui vocauit vos sanctum, vt & ipsi in omni conuersatione sancti sitis. Tanti est ergo facienda piè sancte'que viuendi virtus, quanti ipsa virtutis merces, quæ est summum hominis bonum, ad quod per hanc quidem virtutem peruenitur. Tales igitur simus, qualibus ista quæ dicta sũt, conferri credimus.

De peccatis principalibus per septem lepræ genera significatis.

Cap. 14.

POrrò bonitatem ipsam magis ac magis expetem⁹, cùm peccati quoque mala cõsiderauerimus. Quicquid legi diuinæ aduersatur, quicquid virtutibus contrarium est, rationi'que repugnans, peccatum est, inter peccatum & delictum quidam discernunt, delictum'que leuius esse aiunt, Id enim delictum dici, cum non facimus quod debemus: peccatum verò, cum committimus quod non debemus, in illo boni omissionem esse, in hoc perpetrationem mali. Vtroque tamen vocabulo

vocabulo scriptura pluribus in locis indifferenter indistinctéque vtitur. Cæterũ nõ parua inter se peccatorũ discrimina sunt, cum aliud alio longè grauius sit detestabiléque magis vel diuersi generis atque cõditionis. Peccatum in lege veteri per lepram significari nouimus, & sicut variæ ibi leprarum species notantur, ita varia esse peccata manifestum est. Colore habitúque diiudicãtur lepræ, sic peccata specie atque pondere. Nõ incongruè igitur ipsa septem capitalia vitia, septem generibus lepræ nunc comparare conabimur. Prima quidem lepra describitur coloris albi in cute carnis viuæ cum capillorum aspectu mutato. Albedo ista pallor inuidiæ est. Inuidus de alieno bono dolens, liuidam præ se fert faciem: dúmque malè affecti animi stimulis agitur & inquietatur, in carne viua vitium esse dicitur, tunc autem & capillus mutatur, cum relicto rationis cõsilio, cuius in capite sedes est, prauæ cupidinis affectum sequimur. Nihil autẽ nequius, quàm quos imitari debemus, eis inuidere velle. Alterũ lepræ genus florere dicitur, ac totum quippe corpus à capite vsque ad pedes occupare, quæ tamen munda esse putatur, nisi caro viua apparuerit. Hanc equidem mentis torporem esse reor, & ad persoluenda quæ tenemur otiositatem atque ex tædio neglectum, quod vitium acediam appellant. Ea sanè totum hominem possidet, dum mollem penitus & effœminatum reddit. Munda autẽ est, nisi caro viua apparuerit: quia vitium istud nec stultis, in quibus ratio mortua est, imputatur: nec mala valetudine affectis, quorum bona voluntas morbo impedita est corporis. Tertia lepræ species, hulcus est in carne natum & sanatum, & in loco hulceris cicatrix alba siue subrufa, & carne reliqua humilior pressiórque, pili etiam in cãdorem versi. Hulcus in carne auaritiam esse existimo, cuius vulnus tunc obductum videtur, cum auarus adeptus est quod concupierat. Cæterùm quia nec adepto

Leui. 13.

Inuidia.

Acedia.

Auaritia.

ſatiatur,nōdum ſanatum vulnus cicatrix inæqualis ac diſcolor oſtendit.Et quoniam ille nulla copia contentus,in ſuperfluis parandis cumulandiſque laborat ſemper,pilos habere dicitur, qui ſunt ſuperflua corporis, cicatrix autem alba,delectationem in acquirendo indicat , rufa ardorem in concupiſcendo. Quartum lepræ genus dicitur caro & cutis igne aduſta & ſanata, ſed & ipſa cicatricem habens albam ſiue rufam, reliqua cute humiliorem,pilorum colore mutato , atque

Fornicatio. in cicatricis cute lepra excreſcēte. Quid eſt lepra iſta, niſi libidinis igne ſuccenſa appetitio?quæ tūc quidē ſanatur,quando vel explet legitimo matrimonio auiditatem , vel coërcet excolendæ caſtitatis gratia . Sed ſi priſtinæ voluptatis recordatio labefacere ac mutare cœperit propoſitum,nec iam meretricari erubuerim⁹, cicatrix ſuſcepit inæqualitatem cutis , & coloris piloruḿque mutationem. Conuerſa eſt enim in candorem carnalis delectationis,& in rubedinem inflāmatæ auiditatis,& in lepram excreſcētem,eo quòd frequenti vſu nō ſatiatur turpis libido,ſed magis accēditur. Quintum genus lepræ capitis eſt & barbæ in viro & muliere:cum locus humilior fuerit reliqua carne, & capil-

Gula. lus flauus ſolitoq́ue ſubtilior , lepra,inquit , capitis & barbæ eſt.Caput & barba gulę contigua ſunt,non ineptè igitur lepram hanc ad crapulæ vitium referemus. Quoties per ingluuiem impotes rationis facti fuerim⁹, & iam nec lingua ſuum implere officium valuerit,capitis ac barbæ lepra erit,non capitis & barbæ Aaron, in quibus eſt benedictionis diuinæ vnguentum , ſed capitis & barbæ eorum , quibus manna faſtidio eſt, & Aegyptiæ carnes voluptati. Capillus autem flauus,qui meretricibus conuenit,guloſorum impudentiam deſignat,quorum temeritati nihil obſtat,quin ſemper obſcœnum ac turpè aliquid aut dicant aut faciant. Tunc verò extenuatur capillus,cum bona animi per luxurā

con

sumuntur: Locus autem lepræ vbique humilior prædicatur, quia in ea parte virtus animę deprimitur, in qua peccatur, non in qua non peccatur; potest enim fieri, vt aliquis partim virtutibus præstet, partim alicui vitio deditus sit. Sexta lepra caluitij est. Si in caluitio, inquit, vel recaluatiōe albus vel rufus color fuerit exortus, & hoc sacerdos viderit, condemnabit eum haud dubiè lepræ, quæ orta est in caluitio. Quoniam caluitium summa capitis occupat, per hoc superbiæ elationem signari reor. Semper se supra se erigit superbus, inani tumet gloria, pares contemnit. Cum de animi bonis inaniter sese iactat, albus color est in vertice: cū de bonis corporeis atquæ fortunæ gloriatur, rubedo quę corporeis conuenit, sedet in capite. Et quia caput caluitio deforme sit, vtpote capillorum ornamento vacuum, innuit nobis, nihil esse honesto viro indecentius, quàm inanis ac superba suimet iactatio. Septima verò ac suprema istarum, quæ in Leuitico simul tractantur, lepra, non hominis esse dicitur, sed vestimenti. Vestis linea, inquit, siue lanea, quæ lepram habuerit in stamine atque sub tegmine, aut certè pellis, vel quicquid ex pelle confectum est, si alba vel rufa macula fuerit, infecta lepra reputabitur. Demus hanc si libet, quod reliquum est, iracundiæ vitio. Cùm enim nulla animi passio ita hominem infatuat atque dementat vt iracundia, meritò lepra ista non hominis est, sed vestis, hoc est, eius qui nihil in se hominis habet præter figuram, quique vestimentum hominis dici potius debet quàm homo. Qui citò irascitur, leuis est vt linum: qui citò placatur, mollis vt lana, qui immaniter furit, vestis ex pelle ferina est. Homo enim cum in honore esset, non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis: Lepra hæc in stamine est & subtegmine, quia iracundus & intus furore æstuat, & foris petulanti ore rixatur. Quoniam

Superbia.

Ira.

autem vbique color albus ac rufus lepræ tribuitur, quæri poteſt, quomodo albedo peccato conueniat, cùm præſertim eccleſia in Canticis nigram ſe prius fuiſſe fateatur cum erraret, deinde formoſam, cũ credens Chriſto ſponſo iuncta eſſet, qua ratione igitur lepra candida eſt vel rufa? Sed quia vel tegimus peccata, vel oſtẽtam' ideò arbitror lepram candidam hypocritarum eſſe ſepulchris ſimilium dealbatis. Rufam verò lepram illos habere, qui manifeſto & ſub multorum conſpectu erubeſcenda committere non verentur. Denique ſaluatori, qui peccata noſtra tulit, dicitur: Quare rubrum eſt indumentum tuum? Præterea fit plerunque vt cùm in peccato deprehendimur, ora inficiat rubor, dum accuſari magis quàm peccare pudet. Quare etiam locus lepræ humilior eſt quàm cætera quæ ſana ſunt? quia peccatum ad terram animã premit, humi'que allidit. Vnde & labi atque cadere dicitur, qui peccat: ſtare verò & rectus eſſe, qui non peccat. Humilem itaque lepræ locum grauitas peccati facit atque pondus, de quo Dauid lamentabatur, dicens: Iniquitates meæ ſupergreſſæ ſunt caput meum, & ſicut onus grauæ grauatæ ſunt ſuper me. Non eſt huius loci de hoſtiis quoque & expiationibus lepræ diſſerere, ſatis ſit generatim iſta breuiter'que perſtrinxiſſe. Nec tamen omittemus illud quoque lepræ genus obiter attingere, quod poſt aliqua ſeorſum deſcribitur, vt maius aliquid inuat, quàm quòd cum illis quę ſimul enumerata ſunt, commune ſit. Lepra hæc domus eſt habentis in parietibus valliculas pallore ſiue rubore deformes, humiliores'que ſuperficie reliqua. Domus iſta eccleſia Chriſti eſt, hæc maculas patitur, dum hęreticorum fallacibus argumentis impugnatur, pallor & rubor ĩ maculis eſt, quia hi quidem fidelibus inuidendo liuent, atque iraſcendo inflãmantur, ſed veritatẽ victi, eiſdem tandem cedunt, atq; ita reliquis orthodoxis inferiores inueniuntur. Rectè

Color albus

Color rufus

Quare locus lepræ humilior.

Pſal. 37.

Hæretici.

itaq;

itaque sacerdos lapides, in quibus orta est lepra, erui ac proiici iubet, & parietes radi, vt omni prorsus ablata errorum spurcitia, nec maculam habeat Christi spōsa nec rugam. Non ante pullulare cœperunt hæreses, q̄ disseminatum est Euangeliū: nec ante lepra hęc iussa est obseruari caueríque, q̄ filij Israël terram ingressi fuerunt promissionis. Porrò si cui nostra leprarum expositio duriuscula fortasse videbitur & extorta, sequatur alios, qui in ipsis enodandis magis sibi placuerint, dūmodo sciat omnes in hoc conuenire, vel lepram peccatum esse asserant. Ergo huiusce morbi vi fœditatéque perspecta cogita, quanta peccati, quo dei comparatur, deformitas, qualis pernicies sit. Sicut enim lepra, totius corporis pulchritudinem demolitur, ita omnem animæ decorem corrumpit peccatum, atque hoc solū malum est, quo illa lædi perire'que possit. Nunc tandē vnde digressi sumus, eo reuertamur, vt aliam quoque peccatorum differentiam explicemus, ac postremò quæ ex illis incommoda nobis oriantur, inquiramus. Lucæ.14.

De peccatorum differentia.
Cap. 15.

QVædam peccata ita leuia sunt ac minuta, vt his carere omnino non possimus, & quia veniam facilè impetrent, à nonnullis venialia nuncupantur. Hæc quidem à regno dei non excludunt, aditum tamen ad illud nobis tam diu impediūt, donec expientur. Nihil enim inquinatum illuc intrabit. Sed nunc de illis duntaxat nobis erit sermo, quæ mortifera sunt, quæ'que vitari & debent quidem & possunt, aut si cōmissa fuerint, pœnitentiæ doloribus extenuari purgarí'que, alioqui ad æternum interitum cōpellent non pœnitentem, tanto acrius puniendum, quāto delinquēdo ab æquitate recessit longius. Etenim ex his quoque

quæ perniciosa sunt, aliud aliō execrabilius iudicatur, ac proinde maiore dignum supplicio pœnaq́; acerbiore mulctandum. Quodcũque autem peccatum leuiorũ modũ excesserit, mortiferũ erit, ideò in scripturis dicitur peccatũ ad mortẽ: nõ ad mortẽ hãc omnibus cõmunem, sed ad illam quæ propria damnatorũ est, quæ vtique illos quos inuadit, nõ perimit, sed quo nihil est tetrius, nunquam morituros æternis cruciatibꝰ torquet, doloreq́ue afficit omni morte magis expauescẽdo. Porrò ex hac delictorum specie illud maximum esse creditur, quod blasphemia in spiritum sanctũ in Euangelio nominatur. Huius criminis à domino saluatore coarguti sunt Iudæi, cum dixissent eum in Beelzebub, nõ in dei virtute eiicere dæmonia. Patet ergo, peccatum in spiritum sanctum tunc perpetrari, cum quis dei opera aliis tribuit, non errore deceptus sed inuidiæ stimulis actus, vt dei laudẽ sua procacitate obscuret. Quicũq́;, ĩquit, dixerit verbũ cõtra filiũ hominis, remittetur ei: qui autẽ dixerit contra spiritum sanctum, non remittetur ei neq; in hoc seculo, neque in futuro. In filiũ hominis peccat, qui opinione falsus, Christum purum hominem putat, quæ quidem culpa, quia ex ignoratione est profecta, ad credulitatem conuerso atque correcto protinus condonatur. Si quis verò apertè opera dei intelligens virtutem calumniatur, dum religioni nostræ inuidet, & quæ per spiritum sanctum facta sunt, impiè ad diaboli potestatem refert, huius culpa irremiscibilis decernitur. Non quia pœnitẽtibus aliquid nõ remittatur, sed quod sic peccanti, ad pœnitentiam conuertẽdi se facultas denegatur, veluti indigno dei gratia, qui sciens ac prudens deo ausus sit aduersari, & iam cognitam sibi veritatem linguæ petulantia polluere, tantoq́; se sacrilegio spõte astringi. Illos quoque in inferno magis plectẽdos credimus, qui credentes, Euangelicisq́; instructi doctrinis delinquũt, q̃ qui mãdatorũ dei ignari pec-

Mat. 13. Peccatũ in spiritũ sanctum.

peccant, quod testatur saluator, dicens: Seruus qui scit voluntatem domini & non fecit, vapulabit multis, qui autem ignorauit & non facit, vapulabit paucis. Quis præterea negauerit maius esse peccatũ eorum, qui sub Euangelio sunt, quàm qui olim sub lege erant? Quis enim nescit eum magis teneri, qui iam accepit beneficium, quàm qui promissum adhuc spectat? Illud autem quod ab Israëlitis multo tempore fuerit speratum, nobis in aduentu Christi est persolutum. Tanto igitur plus ingratitudinis cõmittimus mãdatis domini nõ obtẽperãdo, quanto plus accepimus gratiæ. Ex his quæ dicta sunt, liquido apparet, inter peccata quæ ad mortẽ committi dicuntur, aliud alio maius esse, plusq́ue pœnæ mereri: & sicut genere ita & grauitate differre. Quinetiam in eodem genere peccati esse quasdam accessiones, quæ peccatum grauẽt, si contigerint, eleuent si non contigerint. Non est huius loci de iis referre. Nimis enim prolixæ tractationis erunt si referantur, & peccatorum distantiam ostendisse sat est, ne quis fortè cum Stoicis deliret, & paria esse putans, non magis timeat interimere hominem quàm lædere. Nosse insuper debemus (vt suprà est dictum) siue leue, siue graue peccatum fuerit, si minutorum mensuram præterierit pœnæ ignis æterni esse obnoxium, & inferni supplicia grauitate distare, non tempore, quoniam exilij eorum omnium qui illuc relegantur, finis est nullus. Restat nunc vt de mortifero crimine in communi loquendo, quæ peccantem incommoda sequãtur, perscrutemur, vt magis pateat, eiusmodi peccatum quàm fugiendum atq; vitandum sit, cum perspexerimus, quod illud qualiaq́; mala sequantur.

Quæ mala peccato accedant.
Cap. 16.

tingat,quid de iis quas malas esse iudicant,dicemus:cũ premere cœperint vitæ depravatæ virum, nisi futuræ damnationis illas initium esse?si modo is à peccatis in tempore non resipiscat,flagitiisque finẽ statuendo rursum virtuti exercendæ pro viribus incumbat.Cæterũ plurima quidem ante damnationem peccatum consequi solent mala,quæ nunc operæpretium erit referre, quo demum constet, præsentis quoque mali vitandi causa non esse peccandum. Quæ dicam, nolo vt mihi credantur,nisi singula sanctarum authoritate scripturarum firmata erunt.Peccati igitur ea prima malignitas est,inutilem facere hominem, & neque sibi neque aliis rectè consulentem.Dicitur enim in Ecclesiastico: Qui sibi nequam est,cui bonus erit?Peccator plerunq; instabilis est,nunc hoc nunc illud aggreditur:quod placebat,displicet:quod displicebat,placet: nihil in illo potest esse firmitatis,quoniã nõ super petrã ædificat, sed super arenam,& arundo est vento agitata.Hoc Psalmistæ crede dicenti:In circuitu impij ambulant.Neq; enim rectè possunt ambulare, qui cum deo non ambulant. Peccatum veri intelligendi acumen hebetat. Ambulabunt,inquit,vt cæci,quia domino peccauerũt. Et in euangelio de peccatoribus est dictum: Cæci sunt & duces cæcorum.Cæcus cæcum ducit, & ambo in foueam cadunt.Peccatum perdit humanæ cõditionis dignitatem,hominemque brutis reddit comparandum. De quo Psalmistæ verba tibi fidem faciunt,dicẽtis:Homo cum in honore esset,non intellexit,comparatus est iumentis insipientibus,& similis factus est illis. Cuius ignominiæ idem volens nos expertes esse hortatur & ait:Nolite fieri sicut equus & mulus, in quibus non est intellectus.Quid enim despicabilius,quid fœdius,q̃ ex homine pecudem effici,& eo qui propius humanæ atque angelicæ mentis est,intellectu carere.Peccatum vitæ spatia minuere dicitur. Sic enim de Her Iudæ filio

Eccl.14.

Psal.11.

Sopho.1.

Luc.6.

Psal.48.

Psal.31.

in Genesi legimus: Fuit Her primogenitus Iudæ filius nequam in conspectu domini, & ideò ab eo occisus est.
Psal.45. Sanctus quoque in psalmis spiritus loquitur: Viri sanguinum & dolosi non dimidiabunt dies suos. Et in Pro-
Proue.10. uerbiis ait Salomon: Timor domini apponet dies, & anni impiorum breuiabuntur. Sed licet aliquis mal⁹ diu viuat, q̄diu in peccato est, in morte est, te statur hoc Paulus Apostolus, dicens: Vidua quę in deliciis est, viua mor-
2.Timo.5. tua est. Et in Apocalypsi angelo, id est, præsidi ecclesiæ
Apoc.22. Sardis dicitur: Nomen habes quòd viuas & mortuus es. Et dominus in Euangelio: Sinite mortuos, inquit, sepelire mortuos suos. Ad hæc ne principes quidem sperēt, diu posse regno suo frui, si ipsum regem regum & dominum dominantium offendere non verentur: testis
Baruc.6. est his euersa Hierusalem, primo à Chaldæis, propheta dicente: Propter peccata quæ peccauistis, abducemini in Babyloniam captiui à Nabuchodonosor rege babyloniorum, deinde à Romanis: quod futurum illis prædixit Christus dominus: quem ob inuidiā persecuti sunt. Hoc autem peccatis exigentibus euenire etiam in Ec-
Eccle.10. clesiastico discimus, vbi dicitur: Regnum à gente in gē-
Daniel.4. tem transfertur, propter iniustitias & iniurias, & contumelias & diuersos dolos. Ipse quoque Nabuchodonosor rex cùm esset omnium potentissimus, deoque se æquaret, regno exturbatus vixit cum bestiis, donec ad mētem rediens efferre sese desiit, seque hominem agnouit, & confiteri cœpit, quod solus deus mundi sit dominus, ius habens in regna hominum, & cuicunque voluerit illa distribuens. Quin etiam imperio præstare, diuitiis opibusque pollere quid iuuat, si quicunque mortaliū peccat, miser esse probatur? Maiore enim sui parte, hoc est, animo miser est, tametsi vulgi opinione, qui nihil nisi corporis fortunæque bona mirari didicit, felicissimus feratur, in Apcalypsi angelus, id est, antistes
Apoc.3. Laodiceæ ecclesiæ gloriatur, quod sit diues & locupletatus &

tat⁹ & nullius egens, & tamẽ dicitur ei: Nescis quia tu es miser & miserabilis & pauper & cæcus, & nudus. Non est enim felicitas diuitiis abundare, sed virtutibus: neque infelicitas inopia grauari: sed flagitiis. Famem quoque & mortes delinquentibus minatur dominus, dicens: Terra cùm peccauerit mihi, vt præuaricetur præuaricans, extendam manum meam super eam & conteram virgam panis eius, & immittam in eam famem, & interficiam de ea hominem, & iumẽtum. Quòd si multiplicentur scelera, grauabitur vindicta. Sæpe autem contingit vt vnum peccatum plurium causa sit, Dauid adulterium cum Bethsabee commissum celatum volens, Vriam virum eius obtulit hostibus interimendũ. Herodes Ioannem à quo illiciti connubij arguebatur, in carcerem misit, & capite cædi iussit. Nónne illa etiam quæ filiæ suggessit vt hoc peteret, coniugij fefellerat fidem, & matrimonio prætulerat concubinatum? vtque illo liberius vteretur, iustitiæ cultorem, cui talia displicebant, necandum curauit. Non ab re igitur scriptura ait. Qui nocet noceat adhuc, & qui in sordibus est, sordescat adhuc. Bonarũ quoq; actionum meritum amittitur propter peccatum. Hoc Salomon testatur dicens: Qui in vno peccauerit, multa bona perdet. Diuina & in Ezechiele vox est, Iustitia iusti non liberabit eum, in quacũque die peccauerit. Etiam si dixero iusto, inquit, quia vita viuet, & cõfisus in iustitia sua fecerit iniquitatem, omnes iustitiæ eius obliuioni tradentur, & in iniquitate sua quam operatus est, in ipsa morietur. Nec præterita igitur nec præsentia benefacta proderunt ei, qui vel semel aliquid morte dignum commiserit. Quid ad hæc? Peccatum sapientiæ donum corrũpit, & eũ qui antè sapiens erat, desipere cõpellit. Tales erãt, de quibus in Hieremia cõqueritur dominus & ait: Stultus popul⁹ me⁹ me nõ cognouit, filij insipiẽtes sũt & vecor-

Ezech. 14.
Apo. vlt.
Eccl. 9.
Ezech. 33.
Iere. 4.

vecordes. Sapientes ſunt & faciant mala, bene autem facere neſcierunt. Verſuti quippe & callidi homines, cũ aliquid doloſè fecerint, ſapere videntur, ſed mundi huius ſapientia ſtultitia eſt apud deum. Verè autem ſapiens eſt, qui innocentiam ſeruat, vt ei placeat, à quo vt ſaperet accepit. Ex omnibus tamen malis quæ in ſe habet peccatum, hoc teterrimum eſt, quod nos, à Deo ſeparet, & qui per gratiam adoptionis filij dei ſumus, per

1.Iohã.1. peccatum efficimur ſerui diaboli. Quod à deo ſeparetur qui peccat, audi Iohãnem Apoſtolũ dicentem, Deus lux eſt, & tenebræ in eo nõ ſunt vllæ, ſi dixerimus quod ſocietatem habemus cum eo, & in tenebris ambulamus, mentimur, & veritatem nõ facimus. Idem innuunt pro-

Pſal.5. phetæ verba in pſalmo ad deum dicentis: Tu es deus nõ volens iniquitatem, neq; habitabit iuxta te malignus, neque permanebunt iniuſti ante oculos tuos, odiſti omnes qui operantur iniquitatem. Iſaias etiam exprobrat

Iſaiæ.59. his & ait: Iniquitates veſtræ diuiſerunt inter vos & deũ veſtrum, & peccata veſtra abſconderunt faciem eius à vobis ne exaudiret. Quæ enim communicatio lucis ad

Iohã.8. tenebras (vt Apoſtolus inquit) quæ ſocietas Chriſti cũ Belial? Cùm autem à deo quis recedit, continuò fit diaboli ſeruus. Nam ſi omnis (vt Saluator ait) qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati: nónne etiã diabolo ſeruit, qui eũ vt peccet ſtimulat? Iudæi vitiis dediti cũ ſe iactarent

Ibidem. deum habere patrem, audiunt, Vos ex patre diabolo eſtis, & deſideria patris veſtri vultis facere. Quam ſententiam ſecutus Iohannes Apoſtolus ait: Qui facit pec-

1.Ioan.3. catum ex diabolo eſt, quoniam ab initio diabolus peccat. Quantá igitur infelicitas eſt, vt homo à deo factus, ad imaginem dei creatus, eiq́ue in filium adoptatus nequiſſimi dæmonis mancipetur ſeruituti, ipſumq́ue habeat patrem? tanta cura diligentiaq́ue adhiberi debet, vt crimen quod huiuſce mali cauſa exiſtit, caueatur ac vitetur. Illis enim qui hoc contempſerint, &

poſt

post peccatum ad pœnitentiæ remedia nō recurrerint nihil reliquum erit nisi vt ad supplicia nunquam finienda damnentur, audiant'que omnium terribilium maximè expauescendam iudicis vocem dicentis: Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Hæc ergo vltima peccati pernicies est, quod hominem ab hæreditate cœlestium bonorū exclusum ad ima pœnarum loca æterno relegat exilio. Denique peccatores mori dicuntur morte æterna, sicut econtrario iusti viuere vita æterna. Scriptum est enim: Homo per malitiam occidit animam suam, & anima quæ peccauerit, ipsa morietur. Et in euangelio peccatoribus Sap.16. dicitur: In peccato vestro: moriemini: non morte Eze.18. quæ corpus dissoluit, sed quæ animā sublata omni quiescendi spe terribiliter torquet & cruciat.

Quæ peccata sunt præcipuè damnabilia. Cap. 17.

QVæ sunt autē vel qualia crimina, quibus grauati homines in profundum inferni demergantur, Psalmista explicat ad Deum dicens, Psal.118. Maledicti qui declinant à mandatis tuis. Et dominus in euangelio eos asserit extremæ damnationis reos fore, qui erga pauperes & egenos & afflictos claudunt viscera pietatis. Ac præter hos illi qui non spiritui, sed Galat.5. carni seruiunt, dicente Apostolo, Manifesta sunt opera carnis, quæ sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, idolorum seruitus, veneficia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, iræ, rixæ, dissentiones, hæreses, inuidiæ, ebrietates, comessationes, & his similia, quæ prædico vobis sicut prędixi, quoniam qui hæc agunt, regnum dei non possidebunt. Idem alibi repetens ait: An nescitis quia iniqui regnum dei non possidebunt? nolite er- 1.Cor.16.

rare

rare, neque fornicarij, neque idolis seruientes, neque adulteri, neque molles, neq; masculorum concubitores, neque fures, neque auari, neque maledici, neque rapaces regnum dei possidebunt. Hinc sanè in Apocalypsi,
Apoca.2. talibus flagitiis pollutos angelus domini à sancta ciuitate propellēdo clamat: Foris canes & venefici & impudici & homicidæ & idolis seruientes, & omnis qui amat & facit mendacium. Hi & cōscientiæ stimulis incessanter agitabuntur, & pœnis exterius illatis affligētur, dicente domino: Eorum qui preuaricati sunt in me,
Isai.66. vermis non morietur, & ignis non extinguetur. Atque ita damnatorum propter peccatum tormēta nullo vnquam fine concludentur. Nam sicut in cœlesti regno beatorum gloriæ finis aliquando futurus non timetur, ita in inferno pœnarum terminus nullus vnquam sperabitur. Cùm ergo iuxta ea quæ modo dicta sunt, peccati tanta malignitas existat, vt hominem inutilē, instabilem, intellectu hebetem, conditione vilem & abiectum reddat, vitam minuat, regna auferat, diuitias faciat miserias, aduersitatibus subdat, aliorum insuper delictorum causa sit, virtutum merita tabescere cogat sapientes infatuet, à deo separet, diabolo copulet, bono summo priuet, & pœnis afficiat æternis, quid vnquam tam caueri debet quàm peccatum cum nihil omnino tam nobis esse queat noxium, nihil ita ærumnosum. Si te tyrānus torqueat vt pecces, omnia tormenta perferre satius est quàm peccare, si necem minetur, mori innocentem præstat, quàm nocentem viuere. Scias tamē nefarium esse mortem sibimetipsi aliquem inferre, vt imminens peccādi periculum deuitet, nisi deus iusserit: sicuti quibusdam virginibus iussisse creditur, quæ sibi mortem consciuere, ne ab hostibus stuprarentur. Quarum quidem memoriam nequaquam celebraret ecclesia, nisi miraculo reuelatum fuisset, illas non tam prospicere sibi se perimendo, quàm domino obedire voluisse

luisse. Alioquin nulli licere credimus, quicquid futurũ timetur, sibi metipsi vitam eripere, ne illum offendat, cuius lex est, Non occides. Proteruus est seruus, qui domino depositum reddidit antequam poscatur.

Vnde tanta peccantium multitudo. Cap. 18.

POrrò cum tot talia'que sint, quę nos ne peccemus deterrent, qui causæ est, quod peccantium multo maior numerus, quàm non peccantiũ existat, multo'que copiosior turba sit mundo seruientium, quàm mundi domino & cœli terræ'que conditori: ita vt cum propheta cogamur exclamare, Nõ est qui faciat bonũ, non est vsque ad vnum. Iam enim quod futurum dominus prædixerat, abundauit iniquitas, & refrixit charitas, vt propinquum testetur vltimi iudicij diem. Multa quippe cernimus, plurima audimus, à quibus abhorret animus, & ne illa sentire posset, sæpe nobis optauit cum cæcos oculos, tum aures surdas. Talia verò mirantibus nobis, causam'que inquirentibus respondet Ecclesiastes dicens: Quia nõ profertur citò contra malos sententia, absque timore vllo filij hominum perpetrant mala. Dilatio igitur pœnæ, peccandi præstat licẽtiam. Sed si cogitarent peccatores tanto acriorem fore vindictam, quantomagis venire cunctatur, peccandi libidinem coërcerent, & nequitiæ finem citius ponerent. Delictorum enim vltor deus non semper statim punit: peccantis autem pœnitentiam ideò diu expectat, vt si abierit correctio minus excusabilis fiat pertinacia. Cæterùm dum cœlestis arbiter à flagello quiescit, non remittit iram, sed colligit, vt totam vno impetu effundat & plectẽdi tarditatem grauitate compenset. Interim ad peccandũ alios corporis prouocat voluptas, alios honorũ stimulat ambitio, alios multa habẽdi auiditas vrget. Ab his

Psal. 52.

Eccle. 8.

Ab his tribus tantum fontibus cuncta quæ sub cœlo fiunt crimina oriri quidem reor. Etenim voluptatis germina sunt, otium, ventris ingluuies meandi incontinẽtia, scortandi inexplebilis cupido, stuprum, adulterij, aliæ'que libidinis, quæ ne dici quidem honestè potest, perpetratio & illa quæ libidinem incitent, obscœni cãtus, molles musicorum soni, virorum cum mulierculis lasciuientia tripudia, alia'que huiusmodi plura. Ipsa deinde dignitatum honorum'que appetitio genitrix est inuidiæ, nutrix superbiæ, amatrix inanis gloriæ. Is enim qui videri publico aliquo officio dignus concupiscit, aliis detrahit, vt se efferat: aliorum facta deprimit, vt sua extollat, adulatoribus fauet, & vix vllo vitio abstinet, dum in his etiam quæ perperam agit se laudari cognoscit. Postremò cum cumulandarum opum auiditas, quot scateat sceleribus quis enumeret. Inde sunt inter fratres odia, inter amicos dissentiones, iurgia, lites, contentiones, aleæ'q; lusus, periuria, fraudes, furta, rapinæ, contumelię, iniuriæ, vulnera, cædes, & citius adeundæ hęreditatis gratia concupitæ ante diem parentum mortes. Quid multa? nullum prorsus flagitiũ, in quo aliquid speratur lucri deuitat auaritia, dicentę Apostolo: Radix omnium malorũ est cupiditas. Omnibus autem malis istis carebit, qui tribus illis à quibus

1. Timot. 6.

cuncta gigni credimus carere studuerit, obstrusis quippe fontibus, riuos deficere ac siccari necesse est. Desinet fluere vitia, cùm vnde fluent non habuerint. Recide truncum, & rami morientur. A voluptate, ambitione, auaritia procul esto, & nullam causam habebis inique aliquid improbe'q; patrandi. Vt voluptates fugias memor esto sapientissimi Salomonis sententiæ dicentis, Si annis multis vixerit homo & in his omnibus lætus fuerit, meminisse debet tenebrosi temporis & dierum multorum, qui cũ venerint, vanitatis arguuntur præterita. Breuis nanque momentanea'que voluptas

Eccl. 11.

facilè

facilè contemnetur,si æterna cogitabimus. Vt autem & terrenarũ dignitatũ ambitio in te nõ habeat locũ, recordare quod ob hoc ipsum pharisæos damnauerit dominus noster,dicens: Væ vobis pharisæi qui diligitis primas cathedras in synagogis, & salutationes in foro. Recordare præterea quàm graui onere premuntur qui in dignitate constituti sunt,primo quòd multo magis illis imputatur peccatum quàm cęteris.Deinde, quòd non pro se modo, verumetiam pro omnibus quibus præsunt,tenentur reddere rationem. Et si per eorum negligentiã plebs deliquerit, tam alienæ quàm suæ culpæ rei erunt. Vt postremo diuitias non concupiscas,Apostoli præceptum ad mentem reuoca. Nihil (inquit) intulimus in hunc mundum, haud dubium, quia nec auferre quid possumus. Habentes autem alimenta & quibus tegamur,his contenti simus.Nam qui volunt diuites fieri,incidunt in tentationem & laqueũ diaboli,& desideria multa inutilia & nociua,quæ mergunt homines in interitum & perditionem.Nec dictorum Christi domini obliuiscaris. Nolite (inquit) thesaurizare in terra,sed in cœlo,Non potestis deo seruire & mammonæ. Quid prodest homini si vniuersum mundum lucretur,animæ verò suæ detrimentum patiatur? Et facilius camelus transibit per foramen acus, quàm diues ascendere valebit ad regnum cœlorum.Et væ vobis diuitibus, qui habetis cõsolationem vestram. Illius etiam diuitis memento,qui hubertate frugũ lætatus,per annos multos his fruiturum se putauit, & nocte insequenti vita decessit, quod congregauerat aliis reliquit,ipse sua spe frustratus est.Ille quoq; diues mẽti tuæ succurrat, quem vestiebat purpura, quem quotidie delicata saginabant cõuiuia, nudus in inferno sepelitur,& in igni ardens gutta aquæ indiget, qua linguã refrigeret.Si talis est præsentiũ diuitiarũ fructus, nonne stultissimus est qui eas cõcupiscit, & non potius

Lucæ.11. 1.Tim.6. Matth.6. Matt.16. Lucæ.6. Lucæ.12. Lucæ.16.

ad diuitias nunquam perituras aspirat? Beati enim pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Qui ergo tria hęc quę ꝓ posuimus curauerit, ille arbor
Matth. 7. bona bonos germinans fructus erit, mala autem malos
Lucæ. 6. proferens fructus esse desinet. Si enim in radice vitium non fuerit, nec in fructibus erit. Non de patribus & filiis (vt quidam putauerunt) ista in euangelio dicuntur, sed de operibus ex intentione animi profectis. Alioqui falsa esset arboris parabola, si hoc significaret, quod pater bonus bonos gignat filios, & malus malos. Achab enim regum Israël pessimus, optimi filij ac piissimi Iorami pater fuit, & econtrario Ezechias rex Iuda iustus ac sanctus Manassen genuit iniquum atque scelestum. Nemo itaq; suum peccatum patris prauitate excuset. Pater non portabit iniquitatem filij, nec filius nequitiam patris. Anima quæ peccauerit, ipsa punietur. Qualis cuiusque in anima affectus fuerit, talia edet & opera. Intimo prius cordis morbo medicina est adhibenda, vt in cute inde nascentia ulcera curentur. Interiora si sana fuerint, ea quæ foris sunt, pulchrè ac probè se habebunt.

De quinque sensibus.
Cap. 19.

ET quoniam sensus nostri vię sunt per quas illa, quę animæ bonū corrumpunt, intus penetrare solent, quali custodia muniendi sint, ne id patiātur, nunc docere conabor. Sensuum nostrorū impar numerus est. Impar autem numerus in scripturis diuinis mundus habetur, par verò immundorum dicitur. Animalia quæ bina in arcam Noë ingrediuntur, ex immundis sunt, ex mundis quæ septena. Numeri ergo ratio nos instruit, ne qua culpa sensus nostros pollui sinamus, quos impar supputatio puros esse debere ostendit. Quinario numero ideò

ro ideò cēsentur, vt per legis præcepta eos dirigas: quinque enim volumina sunt Mosaicæ disciplinæ diuinitus descriptæ. Et quia quinarius etiam quaternarium continet, per quem euangelia signantur, quicquid legi deest, de euāgelio adimpletur, vt sensus non solùm bonos habeamus, verumetiam perfectos. Quod si domino donante adepti fuerimus, tunc sequetur, quod ipse pollicitus est, dicens: Persequimini inimicos vestros, & corruent coram vobis, persequentur quinque de vestris centum alienos, & centum de vobis decem milia. Si enim sensus nostri præceptis diuinis muniti fuerint, vitiorū multitudo aduersum illos præualere non poterit. Cadēt à latere eorum mille & decem milia, ad eos autem non appropinquabunt. Non oculorum munditiem inquinabit visa mulier, non aures demulcebit amatorius cantus, non naribus blandietur ad mollitiem animi cō positum vnguentum, nec gustus integritatem luxuriosi corrumpent sapores, neque tactum subuertere iniustæ actionis cupiditas valebit, Ab omni malarum passionū iniuria tuti erimus si quoties oppugnamur, ad arma institutionis diuinæ sanctorumque exemplorum protinus recurremus. Tunc nempe Iesu duce quinque illi reges, id est, quinque corporis sensus, qui nobis imperando regnabant, ad speluncam conscientiæ nostræ compulsos mori sibi cogemus, vt iam viuere deo discāt, obedireque spiritui, serui eius facti, cuius antea domini fuerant. Tunc in euangelio quinque talenta nobis à domino credita, alia quinque superlucrabuntur, duplicato, quæstu spiritualium negotiatione actionū. Tunc quinque virgines non iam fatuæ, sed prudentes, comparato misericordiæ oleo, accensisque lampadibus charitatis, occurrentes cœlesti sponso intrabūt cum eo ad nuptias æternæ celebritatis. Tunc denique dicetur nobis, Beati oculi qui vident quæ vos videtis. Multi prophetæ & reges voluerunt videre quæ vos videtis, & non viderunt:

Lucæ.26.

Lucæ.10.

derunt:& audire quæ auditis,& non audierunt. Relinquamus igitur cum vitiis terrenas vanitates, & non la
Hebræ.5. cte sicut paruuli, sed sicut perfecti solido cibo vtamur, exercitatos (vt Apostolus ait) sensus habētes ad discretionem boni ac mali. Hoc est in bonis operibus quotidie se exercendo, mala autem fugiendo, eorum'que cupidini semper nobis aduersanti repugnādo. Siquidem sensus nostri (vt diximus) semitę sunt, à sede animi per corporis foramina patentes. Per has hostes intrare desiderant, vt virtutum ciuitatem expugnent, & his expulsis ipsi ibi dominentur. Oculos quęcumq; visu pulchra iucunda'que sunt, infestant: quæ si concupiscere cœperit animus, per ianuam oculorū irrumpit, siue Venereę voluptatis turpis appetitio, siue pompę luxurię'que sectandæ cura, corporis'que ornandi stulta sedulitas.
Auditus. Auribus insidiantur lasciuientium poëtarū carmina, impudici cantus, tibicinum citharœdorum'que soni: quibus delectatus animus & in mollitiem resolutus, iam inimicis prodere ciuitatem meditatur, & illos ad-
Odoratus. mittere per portam malè custoditi auditus. Olfactum debellare properant vnguenta, quod si odore per nares penetrante intus latens animus captus fuerit, oībus muliebribus deliciis ad se aditum aperiet, neq; eum odoramentis ad luxuriam vti pudebit.
Gustus. Cum gustu certabunt esculentorum poculētorum'que exquisiti sapores, quorum auiditate superatus anim⁹, per lubricum gulæ callem crapulam illabi permittet, ventri'que fauere incipiens, temperentiæ renunciabit. Omnibus autem aduersariis istis eorum'que similibus viam tactus patefaciens, quicquid per alios sensus affectauit, id per se tandem opere complere maturabit, id demū animus ipse
Ieremi.9. perditæ vitæ conscientia pulsatus, cum Ieremia queri poterit, flēsq; ac lugens exclamare, Mors ascendet per fenestras nostras, ingressa est domos nostras, disperdere paruulos de foris, iuuenes de plateis, Vitiis enim dominantibus,

nantibus, bona animi concidere ac perire necesse est. Porrò vt bona vigeant,& mala repellãtur, singulis remediis singuli roborandi atque tuendi sensus erunt.

De visu. Cap. 20.

VT ergo mundos habeas oculos, mundi pulchritudinem immensitatem'que intuere,& eius opificẽ ac gubernatorem deum intellige, mirabilium'q; operum lauda magis mirandum autorem. Si venustæ mulieris forma occurrerit tibi, tũc cum propheta deũ deprecare: Auerte oculos meos ne videant vanitatem. Quod si illa suum in te figat obtutum tu retrahe tuũ, & memento esse scriptum, annuens oculo fabricat iniqua, propterea'que præcipi in Ezechiele. Vnusquis'que oculorum suorum offensiones abiiciat. Audi confitentem Salomonem: Omnia (inquit) quæ desiderauerunt oculi mei, non negaui eis: Et cum nihil omninò in hac vita permansurum animaduerteret, exclamauit: Vanitas vanitatum, & omnia vanitas, Audi & saluatoris in Euãgelio dictum: Lucerna corporis tui est oculus tuus: si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus lucidũ erit: si autem oculus tuus fuerit nequam, totum corpus tuũ tenebrosum erit. Si quidem oculi vagi & immodesti reliquorum quoque sensuum parere solent incontinentiam,& nec audire, nec odorari, nec gustare, nec tractare pigebit aliquid, quod voluptati erit, cõspicere. Sicut autem simplex aspectus formam decorem'que omnium quæ videt, ad conditoris laudem refert, ita reliqui sensus eum imitari, nihil prorsus admittunt, quod deo minus gratum fore arbitrantur: atque ita puri oculi totũ corpus lucidum reddunt: Repulsis enim vitiorum tenebris, adamata virtus spiritum simul & carnem suo irradiat fulgore. Si te (inquit) scandalizat oculus tuus, erue eum & proiice abs te. Melius est tibi cũ vno oculo ingredi in vitam æternam quam duos oculos habentem

Ecclesi. 27.
Ezech. 20.
Eccle. 2.
Matth. 6.
Matth. 6.

mitti in gehennam. Non corporis oculus eruendus est. sed mentis. Nam clausis quoq; oculis peccant cæci. Cõpesce igitur animi motum ad illicita lacessentẽ, & melius tibi erit, absque præsentium voluptatum vsu ad ęternas transire delicias, quam tota vita per omnes voluptatum illecebras deducta suppliciis mancipari sempiternis. Vt ergo regni potius hæres quàm pœnæ reus inueniaris, imitare sanctissimi Iob continentiam, qui
Iob.31. ait, Pepigi fœdus cum oculis meis, vt ne cogitarem quidem de virgine. Conuenerat quippe cum oculis ne aspicerent, secum ne cogitaret. Spectaculis quoque illis adesse caue, in quibus lasciua inhonestaque aguntur, libidinis enim incitamenta sunt, & in quibus cædes humana grassatur, ne sæuitię impietatiq; assuescas, cum proximi tui cruore oculos satiaueris. Ab his auersus pro-
Isaiæ.33. phetam audi dicentem, Qui obturat aures suas, ne audiat sanguinem, & claudit oculos suos ne videat malũ iste in excelsis habitabit,

De auditu. Cap. 21.

Eccle.28. VIrium autem conseruare integritatem ita oportet. Caue ne quid obscœnum, ne quid iniquum, ne quid ab humanitate alienum libenti animo auscultes, dicente scriptura, Sæpi aures tuas spinis, & linguam nequam noli audire. Delatoribus, detractoribus, impudicis, inaniter inconditeque garrientibus, impiè de religione sentientibus, non accommodes auditum, nisi contradicendi, redarguendi, refellendique causa. Fabulas amatorias, quæ ad turpem libidinem prouocant, audire noli. Tendiculas diaboli illa esse crede, quibus nos irretitos morti tradere molitur mergereque in profundum. Ab adulantium quoque & ad gratiam loquẽtium verbis aures auerte, ne falsis laudationibus elatus maius aliquid esse te reputes quàm quod es, & tibi tribuas, quod deo erit tribuendũ, merearisque

reatisq; ab apostolo corripi dicente: Quid habes quod non accepisti? & si accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Nihil denique audire te delectet quod corpus tantum voluptate afficiat, animæ autem saluti nihil cōferat. Perniciosa enim res est aures cantu dulci suauibusq; sonis delinire: & animæ patri detrimēta, cum potius animæ salus per corporis labores castigationesq; cōquirenda sit, per ieiunia, per vigilias, per scribēdi, legendi, orandi: aliosque adhortandi fatigationes. Operariis quippe impigris ac solicitis opus est patrisfamilias in vinea sua excolenda: non otiosis & oscitantibus & qui fructum capere negligunt: dum florum foliorūque luxuria delectentur. Quæ ergo spiritui conducūt: illa audias, quæ autem carni blandiuntur, veluti mortifera non admittas. Porrò vt ex deo te esse testeris, verba dei audi. Illis qui hoc contemnunt dicitur: Propterea vos non auditis, quia ex deo non estis. Aperi aures sapientiæ & scientiæ salutari, & in ea delectare, vt proficias magis. Interesse prædicationibus ac sacris ecclesiæ lectionibus stude, nec solum auscultes quæ dicunt, sed etiam memoriter teneas. Non absque mysterio est dictum, Audi cœlum, auribus percipe terra. Terra es, si auretenus diuina auscultes, cœlum es si audis. Audit tamen qui sermonibus sacris catholicæq; doctrinæ cùm auditionem, tum obedietiam præstat. Vnde audire interdum pro parere iussaque perficere vsurpatur. Adhanc audiendi perfectionem Iacobus apostolus nos hortatur dicens, Estote factores verbi & non auditores tantum, fallentes vosmetipsos. Quia si quis auditor est verbi & non factor, hic comparabitur viro consideranti vultum natiuitatis suæ in speculo. Considerauit enim se & abiit, & statim oblitus est qualis fuerit, qui autem prospexerit in lege perfectæ libertatis, & permanserit in ea, non auditor obliuiosus factus, sed factor operis, hic beatus in facto suo erit.

1. Cor. 4.

Iohan. 8.

Isaiæ. 1.

Iacob. 1.

Bonum ergo auditorem nõ audiendi attentio,ſed agendi probat ſolicitudo,poſtquam quæ agenda ſibi ſint vt deo placeat,didicerit.Huic enim dicere licebit, Dominus mihi aperuit aurem,ego autem non contradico,retrorſum non abij.Interioris hominis iſta auris eſt,quã dominus aperit,vt verba vitæ in cor eius infundat,quẽ diligit.Sunt tamen nonnulli vſque adeo peruerſi,vt ne exteriorem quidem corporis aurem præceptis diuinis præbere velint,ſed ſeculi vanitatibus dediti,& temporalibus immerſi negotiis ita viuunt,quaſi qui poſt præſentem vitam nihil futurum expectant. Hi ſi qua tandem ſæuientis fortunæ moleſtia compulſi deo ſupplicant,non exaudiuntur.Neque enim liberari de peccato,ſed de calamitate deſiderãt.Ait ergo ſcriptura:Qui declinat aures ſuas ne audiat legem,oratio eius erit execrabilis,vt videlicet non modo nõ impetret quod petit, verumetiam ipſe execretur vt infidelis, & nouiſſima eius prioribus peiora fiant. Aduerſum tales vociferatur Ieremias, & ait: Ecce incircunciſæ aures eorum, & audire non poſſunt: ecce verbum domini factum eſt eis in opprobrium,& non ſuſcipient illud. Sed cum ob hoc eos Chaldæorum ditioni ſubdendos denuntiet,innuit nobis cõtemnentẽ ſcripturæ ſanctæ præcepta dæmonibus eſſe ſubiiciendum,vt qui ſalutaria audire noluit,perditionis æternæ afficiatur ſuppliciis.

Iſai.50. Proue.19. Ierem.6.

De odoratu. Cap. 22.

Cauendum poſt hæc ne per narium foramina illapſus odor,ſua ſuauitate animum virilem effœminet, & homo vnguentis delibutus contemnatur, qui authoritate præſtare debet. Odores quippe ipſius, quemadmodum & cantus oris & neruorum tibiarumque ſonos, ad ſacrorum cultum datos eſſe meminerimus,deo'que laudes celebrandas,non ad corporis humanæ voluptatem.Odoribus tamen morbos quoſdam curari,quoſdam

rari, quosdam ne veniant prohiberi constat, & citharæ sono Saulem regem conualuisse legimus. Rosis itaq; & croco & floribus & nardo & balsamo & omnibus aromatum generibus iuxta medicorum placita vti licet, curationis gratia, non voluptatis. Eum verò qui sanus est, & in quo non est ægrotationis vlla suspicio, vnguentis deliniri, flosculos naribus admouere, in cubiculo ex aromaticis suffimentis fragrante desidere, impudicitiæ argumenta sunt & eneruatæ emollitæque vitæ certissima indicia. Talium nanque vsu lenones, meretriculæ, hominesque ad luxuriam se natos credentes delectantur, non illi qui virtutem præferunt voluptati, neque qui spiritui quàm carni studere malunt, neque qui soli deo placere desiderant, & Christo domino dicere possunt: In odorem vnguētorum tuorum currèmus, atque iidem confiteri audent: Christi bonus odor sumus. Verissima autem Christi vnguenta sunt, fides, spes, charitas, chastitas, pudicitia, mansuetudo, liberalitas, pax, patientia, modestia, constantia, cæteræq; virtutes; quarum suauitatem quisquis cōceperit, aliarum rerum omnium fragrantiam facilè cōtemnet. Imò nefas putabit, opobalsamum vel myrrham vel stactē vel casiam vel nardum, vel quęuis alia odoramenta olere, cùm magis eum qui cœlo dignus esse cupit spernere terrena, & virtutum ac sanctimoniæ odore fragrare oporteat. Quem si assecutus fuerit, quicquid naribus gratissimum suauissimumque esse creditur, prę illo nauseam putabit, In cœlo enim quo ille properat non est Engadi vicus balsami ferax, non Sabæa regio thuris abundans, non preciosorum vnguentorum mater Arabia, sed quod his longè redolentius ac suauius habetur, diuinæ præsentiæ indicibile odoramentum, & cunctis animæ sensibus nunquā defutura dulcedo, Apostolo dicente: Nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec cor hominis excogitauit, quanta præparauit deus suis dilectoribus con- 1. Cor. 2.

bus contemptoribusq́ue voluptatis. Percurrere speculatione mentis sanctorum vitam, & si inueneris, quod per multas tribulationes oportuit illos intrare in regnum dei, impossibile esse crede, vt voluptuarij ac delicati, nisi pœnitentiam agant, & mores mutent, & laboribus magis q̃ otio luxuriaq́ue delectentur, eo possint conscendere & de temporalibus diliciis repentè ad æternas transire.

De gustu. Cap. 23.

GVstus quoque continendus est ne crapulæ appetẽtia polluatur animus. Gulæ quippe ista voluptas cùm dominari cœperit, ad quæq́ue turpia & inhonesta hominem impellit multisq́ue afficit incommodis. Gula Noë pudenda detexit. Gula Loth stupratorem filiarum fecit. Gula Esau primogenituræ ius abstulit. Gula populum Israël magna ex parte repentina nece mulctauit. Gula filios Heli sacerdotis perdidit. Gula Helam regem Israël serui sui gladio interimendum obiecit. Gula Holophernem assyriorum ducem vnius mulierculæ manu perire fecit. Gula Sodomitas & Gomorrhęos prius in nefandos egit concubitus, deinde igne, & sulphure de cœlo pluente extinxit, gulæ vitio id illis accidisse dominus testatur in Ezechiele, dicens: Hæc fuit iniquitas Sodomæ, superbia, saturitas panis, & abundantia, & otium ipsius & filiarum eius. Eodem sensu in Ieremia idẽ ait: Saturaui eos & mœchati sunt, & in domo meretricis luxuriabantur. Ex quo satis constat, de ventris ingluuiæ gigni libidinis intemperiem. Cùm igitur tot mala ex incontinentia gulæ deriuentur, multo tamen ærumnosiora his deinde sequuntur. Quid enim miserius quàm æternæ beatitudinis

Noẽ. Loth. Esau.

Eze. 21.

Ierem. 5.

dinis expertem fieri,& nũq̃ finiendis affligi suppliciis? 1.Cor.6.
Ebriosi,inquit apostolus,regnum dei non possidebunt.
Et in Euangelio seruus contumax atq; tumulentus diuidi iubetur, hoc est, à sanctis separari,& illic hypocritarũ partẽ occupare,vbi est fletus, & ex dolore irrequietus dentium stridor. Qua in re quoniã tantum est periculi vt amplius esse nequeat,salutis nostræ solicitus dominus,de Euangelio clamat:Attendite vobis ne grauẽtur corda vestra in crapula & ebrietate & curis huius vitæ,& superueniat in vos repẽtina dies illa. Sed de gulę vitio alibi plenius locuti sumus,nunc summã perstrĩxisse satis sit. Vitio autem isto carebimus,si eos imitari voluerimus,qui Deo placuerunt. Pensemus illorum abstinẽtiam,illorum quotidianã ieiunia. Multi carnẽ, multi vinum gustare noluerunt, dum incœlesti regno diuinæ visionis dulcedine saturari cupiunt. Quosdam pane etiam abstinuisse legimus, & maceratis aqua leguminibus vitam sustentasse, nihil coctum comedisse. Alios herbis crudis radicibusque contentos fuisse. Alios verò per biduũ,per triduũ,per dies plures nihil degustasse. Non hoc dico,vt cibis ac potu à Deo creatis, vt nefas putem, sed vt eos qui carnibus etiam vinoque victitant,ab ingluuie mortifera compescam. Vescere igitur alimentis ab ecclesia non interdictis, vinumque dilutum bibe, non tamen ad voluptatem, sed ad corporis necessariam sustentationem. Vtere, inquam, victu, quo isti qui tecum in monasterio sunt, vtuntur: cùm abstinent, abstine:cum ieiunant, ieiuna:& semper ad memoriam reuoca, ideò te monachalem vitam elegisse,vt deo famuleris,non ventri seruias.

Matt.24.

De tactu.

De tactu. Cap. 24.

TActus postremo nostri synceritatem seruare poterimus, si ab iis quæ rerum prohibitatum cupiditatem prouocare consueuerunt, manus contine
1. Cor. 7. bimus. Bonum est homini (vt Paulus apostolus) mulierem non tangere. Nam si venusta forma mulierem intuēdo periclitatur pudicitia, & si magis adhuc cum ea colloquendo, quanto plures periculi imminere credis, si post hæc neque à tactu ipso temperas? Profectò nihil aliud restat, nisi vt vterque inter vos excitatæ consentiat cupidini, & per amborum voluntas ad perpetrandum illicitæ cōiunctionis crimen feratur. Quod si manum cohibueris, ne tangas, tantū tibi conferet ista cōtinentia, vt per oculos conceptum, per affatum auctum obscœnæ cupiditatis ardorem languescere paulatim & extingui, labefactamque animi virtutem in integrum restitui necesse erit. Si verò ipsum tangendi sensum non refrenaueris, igni in penetralibus cordis iam suscitato ligna addes, & incendium flammæ validioris, quod te ad interitum vsque exurat concitabis. Hoc autem exitium ne tibi contingat, audi sapientissimi Salomonis preceptum, & quod docet experto crede: malum
Prouer. 5. enim in quod ipse incidit, alios cauere iubet, ac de muliere loquens: Longè, inquit, fac ab ea viam tuam, & ne appropinques foribus domus eius. Cur ita, nisi ne tangēdi detur facultas, si propius accesseris? quāto magis proximas, tanto magis inis periculū, ne tangendo corruas. Minus tibi noxium ignem fore crede, si manum prunis ardentibus indideris, aut ferrū candens tenueris, quàm si lasciuientem adolescentulam digito contingas. Prunæ quippe offendēt corpus, puellæ verò tactus animam perimet. Pecuniæ quoque crebra contrectatio animum ad auaritiam stimulat. Quamcunque enim rem tangere delectat, eius largius copiosiusque potiundę auiditas crescit.

crescit. Prudens itaque constitutio seraphici Francisci fuit, qua cauetur, ne monachi paupertatẽ professi num mos contingant, sed illam eleemosynam quæ pecunia constat, secularium ministrorũ manibus colligant, æra igitur quę necessitas emendicare cõpellit, periculũ tan gere vetat, per alios recipiuntur, per alios pro ipsorum victu expenduntur, vsqueadeo stipem per se sumere timent, quam pro se poscere non verentur, ne forte contrectatione illius deliniti aliquid vltra necessitatẽ con cupiscant. Nam illum etiam in excelsis cum sanctis ha bitaturum prædicat Isaias, qui proiicit auaritiã ex calumnia, & excutit manus suas omni munere. Quãta au tem mala pariat auaritia postea suo loco dicemus. Por rò illos maximè mundas manus habere decet, quibus à propheta pręceptũ est, dicente: Mundamini, qui fertis vasa domini. Nihil igitur immundum tangant manus illæ quibus cõcessum est vt purissimum Christi corpus in sacramento palpent, & hostiam viuam offerant deo. Eas manus ne qua peccati, contaminet spurcities, memi nisse debemus, ob hoc nobis à deo datas, vt ipsi præcipuè qui dedit seruiant, ipsi laborent in operibus iustis actionibusq; probatis. Tu ergo manus tuas ad euoluen dos cœlestis disciplinæ libellos porrige, & in iis quæ deo placent conscribendis exerce, ad pingenda quoque fingendáve appone simulachra illa, quæ vel spectatores ad sanctimoniæ cultum accendant, vel tuam ipsius mẽtem, ne per inania diuagetur, honesto labore occupent. Denique modis omnibus contende, vt easdem manus tuas cum precibus puras ad cœlum tollas. Ita enim faci lius, quod postulaueris, impetrabis. Et quoniam hic de quo loquimur, tangendi sensus non solũ ad manus pertinet, sed etiam ad reliquũ hominis corpus, cuncta cor poris tui membra deo authori suo seruiant, deo in omnibus obsequantur, nihil agant in quo ille offenditur, nihil committant in quo proximi scandalizantur, in

Constitutio sancti Francisci

Isaiæ. 33.

omni prorsus contacto, imò in omni omnium sensuum officio atque operatione: danda est opera vt vitetur peccatum, cuius premium est perenis apud inferos cruciatus, & colatur virtus, cui promissa est merces æternæ in cœlo felicitatis.

De remedio contra sensuum voluptatem. Cap. 25.

CAEterum super omnia ad reprimendã sensuum voluptatẽ remedia, iuuabit animo recolere quicquid saluatorem nostrum sponte in hac vita passum nouimus. Igitur si te vana spectandi voluptas prouocauerit, qualem ille voluptatem capiebat, cogita, cũ Iudæorum cerneret perfidiam, & ob id flere compelleretur, cumque eosdem cõtra se insurgere videret, quos ipse saluare venerat. Si tibi aurium delectatio blandiri cœperit, attende quodnam illi delectamentum erat quotidie ab impiis conuitia audire, seque probris maledictisque inimicorum incessanter pertundi. Si naribus infusa odorandi suauitas tibi insidiabitur, si gustandi luxuriosa dulcedo sui desiderium fecerit, memento illum in vtraque manu pro rosis clauos ferreos pertulisse, in ore autem pro dapibus fel, pro vino acetũ sumpsisse. Si te denique cõmunis toti corpori tactus ad voluptatem solicitauerit, quem ille toto corpore dolorẽ excepit, mẽte reuolue. Cerne coronatum spinis caput, manus pedesque clauis cruci confixos, latus lancea vulneratum, cuncta denique flagellis contusa membra. Ac ne iam grandioris ætatis eam arctam viam ingressum dicas, audi ipsum in psalmo confitentem: Pauper sum ego & in laboribus à iuuentute mea. Ad hæc seruorum eius, id est, omnium sanctorum totam vitam, qua cœlũ meruerunt, percurre, & si quid in eo molle, si quid voluptuosum, si quid corpori iucundum delectabileque inueneris,

Visus. Auditus. Odoratus Gustus. Tactus. Psal. 87.

inueneris, audacter imitare. Sin verò econtrario cuncta dura, aspera, inquieta, tristia, & acerba fuisse non ignoras, cur tu ad hauriendas conuerteris voluptates, sicut domino tuo, ita & seruis eius dissimilis, tibíque metipsi perniciosius? Quomodo enim eo quo illi conscenderunt, ascendens, si longè aliter atque illi vixerũt viuas? Et cum diuersa prorsus agas, quomodo nõ etiam diuersa sortieris? Nam si illi per terrenas tribulationes cœleste regnũ possederunt, tu proculdubio post breues terrenæ luxuriæ delicias pœnam luiturus es æternam, nisi pœnitentiã egeris. Mitte igitur istas, quæ te nunc oblectant vanitates, renuntia voluptatibus, cuncta corporis blandimenta, veluti pestem quandam animæ fuge, & illa potius quæ laboriosa sunt amplectere, difficilib9 assuesce, in omnibus motum synceritatem serua, innocentiam custodi, affectibúsque moderare. Moderandorum autem quæ ratio sit, quiã locus hic exigere videtur, dicere nunc aggrediar, ope fretus diuina, non meis viribus, quæ nullæ sunt, confisus.

LIBRI IIII. FINIS.

EVANGELISTARII MARCI MARVLI LIBER V. SVB TITVLO

charitatis, materiam de libidinis cohibitione, matrimonij integritate, eleemosynarum largitione, beneficiorũ collatione & acceptione, & vitiis his virtutibus contrariis, complectens.

De temperantia. Cap. I.

IPSA igitur passionum, quæ à sensibus oriuntur, moderatio, temperantia dicitur. Ea virtus vsqueadeo reliquis omnibus necessaria est, vt nisi illis comitem se præstiterit, continuo ad vitia dilabentur, &

tur,& virtutis nomen naturam'que amittent. Iustitia'que ipsa si tẽperentiæ freno non regeretur, aut in negligentiam, aut in sæuitiã desineret. Temperantia mediocritatem seruat, appetitiones domat, ignauiam expellit: dicta, facta, cogitata'q; rationis finibus cõcludit. Nihil turpe fieri patitur, voluptatibus imperat, ne modum excedant, dolori succumbere vetat, in omnibus recti honesti'que rationem constare iubet, nõ sinit extolli prosperis, neque deiici aduersis, sed in vtraque fortuna constantem animum esse iubet. Ne itaque sensuum tuorum perturbationibus cedas, temperantia efficiet, & ad illa quæ memorauimus, comparanda remedia te diriget, quibus tu vsus abiges abs te otium & desidiam, & cupiditatem, & turpes amores, & omnem luxuriam, vt amplecti queas laborem, solicitudinem, largitatem, pudicitiam, frugalitatem. Et cum vitia quæ circa virtutem in medio constitutam sunt, caueris: illa quoque quæ vltrà habentur, vitabis, ne videlicet labor vertatur in lassitudinem, solicitudo in curiositatem, largitas in prodigalitatem, pudicitia in agendorum dicendorum'que inutilem verecundiam, frugalitas in stultũ ab omnibus abstinendi rigorem. Cuncta ergo æquis tẽperantiæ mensuris, iustis'que proportionibus circumscribes, vt nec modicitate delinquas, nec nimietate excedas. Optimum'que tibi videbitur, solertiã sequi nautarum, qui in onerando nauigio tale temperamentum seruant, vt neque nimio pondere pressum, obruatur fluctibus, neque nimia leuitate suspensum lateribus vacillet, & flantium ventorũ impetum ferre nequeat. In omni quippe vitæ tenore rationabilis mensuræ modus vtilissimus. Intemperãtia verò omniũ prorsus nequitiarũ & parens & nutrix est. Quibus illa dominatur, de sanctorũ cõsortio exierunt, cũ iustis nõ scribẽtur. Ab ipso enim domino, quia sanctionibus eius nõ patẽt, reprobati abdicatiq; sunt. Omnis alienigena, inquit, incircuncisus corde,

Ezechi. 44.

ſus corde,& incircunciſus carne,nõ intrabit in ſanctuarium meum.Aliud prꝗterea incircunciſorum genus eſt quos Ieremias notat,dicens:Ecce populus hic incircunciſus auribus & nolũt audire.Aliud etiam de quo Moyſes eſſe ſe fatebatur,cùm ſe indignum officio ſibi delato exiſtimaret,& vt in Hebræo habetur,diceret: Incircunciſus labiis ego ſum.Huiuſcemodi autem circunciſiones, hoc eſt, cordis, aurium, & labiorum : quia non corporis,ſed ſpiritus ſunt,faciunt vt ipſam quoque carnis circunciſionem,intelligentiæ demus ſpiritali.Qui ergo temperans fuerit, primo cor ſuum circuncidet ne cogitet malum, ne prauæ appetitioni aſſenſum præbeat.Qui enim aſſenſerit,& ad perficiẽdum ſcelus quod cogitauit animum inclinauerit, hic incircunciſus corde erit.Deinde qui temperans fuerit, ſuas aures circuncidere curabit, ſubtrahendo auditum delatorũ ſuſurris,adulatorum blanditiis, turpibus ſcortatorum canticis, impudentiæ'que ſcurrarum. Qui verò aliquem ex his libenter audierit, incircunciſus auribus erit. Poſtremò qui temperans fuerit,labia ſua circuncidere ſtudebit, linguam cohibendo, ne de aliquo infamandi cauſa obloquatur, ne cui maledicat, ne litiget, ne rixetur,ne opprobret,ne mẽtiatur,ne quid denique iniquum,fœdum,inhoneſtum proferat.Qui autem loquenda tacenda'que obſeruare neglexerit,& ſine delectu quicquid in buccam venit, effutierit, hic incircunciſus labiis iudicabitur.Carnis verò circuncifionem ad reliquã interioris hominis membra pertinere reor. Itaque qui temperãs fuerit,minimè negliget,& manus circuncidere ſuas, ne malum operentur: pedes,ne illo vbi peccandi periculum imminet,currant: oculos,ne quid quod nefas eſt concupiſcere ſpectent:palatum,ne ebrietati ganeæ'que ſeruiat:olfactum, ne vnguentorũ odore delectetur,ſed virtutum.Qui ſe ita,vt dicimus,circunciderit,circunciſione(ſicut Paulus ait)non manufacta,

Ierem.6.

Exod.4.

Incircũciſ corde.

Incircunciſus auribus.

Circũciſus carne.

& in omnibus spiritui magis q̃ carni obedierit, huic pfectæ temperantiæ inesse virtutem quis negabit? quis non dignum arbitrabitur, vt tandem in sanctuarium dei ingrediatur, præmiaque capiat supernæ hereditatis, factus dei filius, quia noluit fieri turpium voluptatum seruus,

De virginitate. Cap. 2.

Cæterum cùm in omnium malarum cupidinũ incitamento temperantiæ freno opus sit, tum maximè in coitus appetitione stimulo inhibendo. Nullus violentior in animantibus affectus, nullus insuperabilior. Assiduè cum illo pugnandum est, & si sæpius viceris, periculum est ne postremò vincaris. Quãto autem difficilior victoria, tanto & victoriæ remuneratio maior ac præstantior. Nunc ergo nõ incongruè referenda incidunt, primo castitatis pudicitięq; bona, deinde contrariæ libidinis mala, vt his deterriti, illis allecti. pertinacius in proposito persistamus virtutis. Castitatis quidem principatum tenet illibata virginitas. Nã virginem esse, supra vsum naturæ est, & angelicum magis quàm humanum. Ideoq; & in lege honorata est virginitas, & in Euangelio, sed in Euãgelio magis. Prohibet lex, vt sacerdos viduam vel repudiatam ducat vxorem, sed virginem tantum. Et cum Moyses Madianitas delere mãdaret, virginibus parci iussit. Iesus Naue, qui Christi domini figuram ferebat, neque vxorem habuisse memoratur, neque liberos, & illo duce populus Israël terram ingressus est promissionis. Elias & Elisæus nusq̃ iniisse matrimonia legũtur, & soli inter veteres à morte quosdam advitam reuocarũt. Ieremias quoque, quia in vtero matris dicitur fuisse sanctificatus, virgo permansit, ne donum amitteret adultus, quod acceperat conceptus. Ad nostra veniamus. Ipse dei filius Christus virginem matrem sibi elegit, virgo ipse permãsit, virginum

Leuit. 21. Nume. 31. Iesus. Elias. Elisæus. Ieremias. Iesus Christus.

ginum ſponſus dici voluit, ſed neque baptizari, niſi à virgine ſibi placuit, neque matrem, cum ab ea decederet, niſi diſcipulo virgini commendare. Hæc autem omnia, vt quàm Deo grata eſſet virginitas doceret, cuius conſeruandæ matrem fœminis, ſe maſculis in exemplũ dedit. Exinde vterque ſexus profiteri cœpit virginitatem, & ineundi coniugij prolíſque ſuſcipiendæ voluptate contempta, ad monaſteria confugere, ſéque ſoli deo dedicare: vt dum neque nubunt, neque nubuntur, angelis cœleſtibus pares forent, & humanam conditionem egreſſi, peculiare priuilegium acquirerent, cãtica quæ nemo alius cantare poteſt, coram deo perſonandi, agnum'que ſequendi quo cunque ſe ille vertiſſet, vt ſicut Chriſto matríq; eius Mariæ, ita & ipſis nullum in ęternis manſionibus habitaculum clauſum eſſet. Quid enim non illis patere crediderimus in patria ſurſum, qui dum hic peregrinarentur, nulli obſcœnæ cupidini patuerunt, & in carne præter carnem viuere perſeuerarunt, vt magis deo placerent? Fideliſſimorum enim ſeruorum eſt, ſemper id maximè conari, quod domino ſuo maximè gratũ fore animaduertunt. Itaq; nõ ſolum attẽdũt quid ipſe imperat, ſed etiam præter imperium quid ipſũ delectet. Quamobrem plurimi ſanctorum virginitatẽ inuiolatã cõſeruarunt, vt qua ſe in primis deo placere poſſe non ignorabant. Virgines fuere Iohãnes Baptiſta, quo inter natos mulierũ nõ erat maior: Iohannes Apoſtolus, quẽ ſingulariter Ieſus dilexiſſe, dicitur: Iacobus, qui frater domini nuncupatus eſt: Paulus vas electionis, alíj'que multi ex diſcipulis. Inter fœminas autẽ Martha, Petronella, Tecla, Agatha, Lucia, Catharina, Cecilia, Barbara, Hagnes, aliæq; multæ, q̃ tormẽta ꝑpeti atq; occidi maluerũt, q̃ virginitatẽ nuptiis cõmutare. Quidã martyrũ cũ meretricibus à tyrãno additis oppugnarẽtur, proprias linguas dentibus diſciſſe cõſtat, vt voluptatis motũ ſeꝰ excluderet doloris.

Ipsi itaque qui in confessione fidei aliorum sæuitiam non timebant, in castitatis periculo in se sæuierunt, nō leuius flagitium fore rati si libidini cōsensissent, quàm si Christum abnegassent. Tunc autem in culmine virtutum tua erit virginitas, cum etiam illa quæ imperātur perfeceris. Quæ enim vel qualis est serui erga dominum obseruantia magna in re præstare obsequium, & in parua negligere mandatum? Nónne fatuitatis arguuntur in Euangelio virgines, quæ de sola virginitate sibi plaudentes, oleum quo totius vitæ lampas illuminatur oleum, videlicet mandatorum dei non comparauerant? Nónne etiam ille ab omnibus irrideretur, qui coronam auream capite præferret, & vilibus attritisque indumentis tegeretur? Virginitas ergo nisi imperata domini perfecerit, tantum abest vt cæteris fidelibus altius ascendat, vt etiam cum ipsis, qui in imo cruciantur, computanda sit. Hoc verum esse ipsa decē virginum parabola tibi ostendit, fatuæ nanque prudentibus

Matth. 25. ianuam beatitudinis ingressis foris remanserunt, quia nihil aliud muneris habebant, quod sponso offerrent, præter nudam virginitatem adminiculisque necessariis carentem. Castitatis quidem professio inter perfectionis opera merito censetur, sed sicut poma antequam maturescant, decidunt: & folia ramique siccātur, cum trunco, cui tota arbor innititur, deesse cœperit humor, ita quæuis perfectio (si modo perfectio dici debeat, vbi multa deficiunt) suo fraudabitur fructu, ni-

Matth. 25. si mandatorum obseruatione foueatur. Si vis ad vitam ingredi, serua mandata, inquit dominus. Nisi ergo illa seruaueris, licet castus, licet integer sis, & mente atque corpore impollutus, vitam habere non poteris. Castitatem vouisti, diuitias contempsisti, cætera religionis vota suscepisti: hæc per se quidem vitam beatam nō merentur, si tamen virtutibus mandatorum dei coniuncta fuerint, ad multo altiorem beatitudinis gradum te proue-

prouehent, q̃ si absque his mandata tãtũ obseruasses. Felix igitur illa virginitas, illa castitas, illa paupertas, illa senioribus exhibita obedientia, quæ cum earum virtutum comitatu quæ iussæ sunt, cœlesti sponso poterit occurrere. Felix, inquã, illa virgo, quæ nõ sola pudicitię laude contenta, sed etiam omnibus necessariis monilibus ornata sponsi sui præstolabitur aduentum.

De castitate viduali.
Cap. 3.

Virginali munditiæ proximè accedit castitas viduitatis continentiaque eorum, qui quamuis virgines non sint, finem tamen carnali copulę statuerunt, suscepto religionis voto, vt expeditius deo seruire cœlestiumque contemplationi vacare queant. Horum propositum longè melius esse quàm coniugatorum, vtriusque scripturæ testimoniis probatur. In Leuitico filia sacerdotis, vidua ad patrem reuersa vescitur de sãctificatis, quæ certè attingere gustareque nequibat, dũ marito seruiret. Leuit. 22. In Exodo Moyses per triduum ab vxorio opere abstinere eos iussit, qui ad montem accessuri, Exod. 19. deumque loquentem audituri erant. Sed neque Dauidi vel cæteris qui cũ illo erant, cùm esurirent, licuit panes accipere sanctificatos, nisi cum se mundos à mulieribus ab heri & nudiustertius esse confessi sunt. 1. Reg. 21. In nouo autem instrumento Paulus apostolus coniugati atque soluti distantiam docere volens: Qui sine vxore est, 1. Cor. 7. inquit, solicitus est quæ domini sunt, quomodo placeat deo: qui autem cum vxore est, solicitus est quæ sunt mũdi, quomodo placeat vxori, & diuisus est. Et mulier innupta, inquit, ac virgo cogitat quæ domini sunt vt sit sancta corpore & spiritu, quæ autem nupta est cogitat quæ sunt mundi, quomodo placeat viro. Quantum

lauit, si tribulationem patientibus subministrauit, si omne opus bonum subsecuta est. Adolescentiores autē viduas deuita. Cùm enim luxuriatæ fuerint, in Christo nubere volunt habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt. Non ergo ob hoc solum vitandæ sunt, quia earum consortium castitati periculum sit, verumetiam quia ipsę iniuria ecclesiam afficere soleant, repetendo connubio, cum professæ fuerint castitate, & quod deo vouerāt non exoluendo. Cumque ita sit: Volo, inquit, iuniores nubere, filios procreare, matres familias esse, nullam occasionem dare aduersario maledicti gratia. Iam enim quædam conuersæ sunt post satanam. Quare illas nubere vult apertè declarat, ne videlicet castitatem vouendo irritum faciant promissū, ne post satanā abeant, & ad illicitos amplexus conuersę diabolo nubant. Tolle incōtinentiam istam, & non dicet. Volo iuniores nubere, sed quemadmodum superius dixit, beatiores erunt, si sic permanserint secundum cōsilium meum, hoc est, si in proposito perdurarint castitatis, & veræ viduitatis officiis functæ fuerint. Quod ibi etiam & quidem manifestius asseuerat, vbi ait: Dico autem non nuptis & viduis, bonum est illis, si sic permanserint sicut & ego: quòd si non se continent, nubāt. 1.Cor.7. Melius est enim nubere quàm vri, id est, licitas inire nuptias, quàm illicitis ardere amplexibus. Patet ergo Apostoli esse sententiam: Illis viduis qui se continere nequeunt, magis expedire vt nubant quàm per incontinentiam pereant. Illis verò quę deo magis q̄ hominibus placere cupiunt, optimum esse non nubere, sed in castitate perseuerare. Porrò quod hîc fœminis præcipitur, Lucæ.12. viros quoque respicit, qui castitatem præferūt matrimonio, sexagesimum fructum tricesimo, & domini cultum vxoriæ seruituti, quibus à saluatore dicitur. Sint lūbi vestri p̄cincti, & lucernæ ardētes ī manibus vestris.

Ephe.6. Et ab Apostolo, State succincti lumbos vestros in veritate. Lumbi ad generandi rationem pertinent, quos præcingere, quid aliud nisi castitati studere est? Hoc quidem præcipuis, hoc electis dei Christi'que discipulis iniungitur non vulgaribus, nõ terrena temporalia'que appetentibus, sed ad cœlestem gloriam aspirantibus & æternam. Vnde Eliam prophetam & Iohannẽ baptistam zona cinxerat pellicea, quæ significabat in carne mortificatos, nulli'que obscœnæ cupidini subiectos, quàm autẽ magni spiritus hi ambo fuerint, nemo fidelis ignorat. Ille etiam vir sanctus ista continentię virtute proficere optabat, qui ingemiscens ait: Quoniam lumbi mei impleti sunt illusionibus, & se superari sentiens auxilium implorauit: Intende, inquit, in adiutorium meum domine deus salutis meæ. Illam verò mulierem, vt optauerat ita profecisse credimus, de qua est scriptum: Accinxit fortitudine lumbos suos, & roborauit brachium suum. In brachio, iustitiæ opera intelligimus, quæ tunc sanè robur & firmitatem sui concipiunt, cũ lumbis zona castitatis constrictis contemnimus illecebras carnis, & coniugij iugo expediti, in illorum concedimus libertatem eunuchorum, qui se propter cæleste regnum castrauerũt. Quę profectò virt⁹, quoniam vulgari vita eminentior est, non imperatur, sed suadetur, dicente domino: Qui potest capere capiat. Vt autem ad capiendum quod proposuit enitamur, præmiorum magnitudine nos prouocat per Isaiam dicens: Ne dicat eunuchus, quoniam sum lignum aridũ: hæc enim dicit dominus eunuchis, Qui custodierint sabbata mea & elegerint quę volui, & tenuerint fœdus meum, dabo eis in domo mea & in muro meo locum nominatum, & nomen melius filiis & filiabus, nomen sempiternum dabo eis quod non deficiet, Laudent matrimonia coniugati & prolis fœcunditate glorientur, dũ tamen eunuchi nostri melius filiis & filiabus nomen à domino

Marginal notes: Psalmo.37. — Prou.31. — Mat.19. — Isaiæ.56.

domino sibi vendicent, patribusque & matribus apud omnium patrem pluris habeātur. Restat vt doceamus quibus armis virtus castitatis ne offendatur, tuenda sit.

De consortio diuersi sexus vitando. Cap. 4.

CAstitatis professoribus non sui sexus hominum consortia sunt fugienda. Quamuis fuerint sancti vir & fœmina, nequaquam tātū sibi confidāt, in ætate præsertim adhuc vegeta & robusta, vt sine arbitris inter se colloquatur, vt soli simul sedeant, aut con uersis alter in alterum oculis inuicem se spectēt, ne forte cogitare cogantur, quod intercedente verecundia confiteri non audent. Potest quidem fieri vt amborū vultus, gestus, sermo pudicitiam seruet: difficillimum tamen imò impossibile est, nequando vel vtriusque, vel alterius eorum mens impuriis æstuet desideriis, vel momento aliquo temporis concupiscat, quod committere veretur. Audi Salomonem dicentem: Fauus distillans labia meretricis, & nitidius oleo guttur eius, nouissima autem illius amara quasi absynthium, & acuta quasi gladius biceps, pedes eius descendunt in mortem, & ad inferos gressus eius penetrant, per semitam vitæ nō ambulant, vagi sunt gressus eius & inuestigabiles. Nunc ergo fili audi me, & ne recedas à verbis oris mei, longè fac ab ea viā tuam, & ne appropinques foribus domus eius, ne des alienis honorem tuū, & annos tuos crudeli. Præsentem voluptatem cū futura pœna compara, & probabis consilium hoc quod offertur. Citò transit quod delectat, nullo fine concluditur quod cruciat. Sed fortasse cauillaberis & dices, non tibi accessum interdici aliarum præterquàm meretricū. At in iis quoque quæ pudicitiam præ se ferunt, blanda vox, mollis gestus, benignus Prou. 5.

nignus aſpectus, venuſta forma, & totius corporis tegumentorum non inelegans cultus, nónne impudicitiæ incitamenta ſunt? Ipſa quidem mulier caſta & continens eſt, ſed ſi multa quæ in illa conſpicis, ad turpes cogitatus prouocant, quomodo tutum te putabis, ſi ei adhæſeris? Ne quis tamen malignæ excuſationi detur locus, diſce non minus fugiendas eſſe pudicas quàm impudicas, illo ſaltem exemplo, quo Dauid ſecũdum cor dei
2.Reg,12. electus, & pudica ſatis iudicata Betſabeæ Vriæ vxor cõciderunt. Nulla hæc notabatur infamia, ille morũ ſanctitate non minus quàm regno nobilis erat. Hanc ſe lauantem tantum vidit & captus eſt, exarſit in concupiſcentiam, operéque impleuit quod concupierat. Nunquid tu illo ſanctior, vt tales fœminas non ſolum intueri, ſed etiam cum iiſdem colloqui, cum iiſdem conſidere & commorari, & fortaſſe ridentibus arridere non timeas? Ad hæc memento quod idem periculum veriti plerique fideles, & paternam domum ne inter mulieres verſentur, derelinquunt, & vrbibus excedunt, & ſola atque hominum cultu deſerta loca penetrant, ibi domino ſeruientes, quo ne nomen quidem fœminæ poſſit accedere. Si qua eos aliquando viſæ mulieris cogitatio moleſtat, noctes vigiles ducunt, orationibus iſtant, ieiunia frequentant, pectus pugno verberant, donec domino miſerante priſtina menti reddatur quies, & aduerſario in fugam conuerſo victoriæ ſuccedat ſolatium. Nihil iſti circa ſe conſpiciũt niſi rupes & ſyluas, nihil audiunt niſi rugitum ferarum & auium cantum & ſibila ſerpentum: tu te autem periculo liberum fore arbitraris quotidie inter fœminas conuerſando, illas intuendo, de illis fabulas audiendo, téque vltrò illarum aſpectibus offerendo, neque conſortia vitando, ſed nũc vocatus, nũc inuocatus domos cubiculáq; illarum adeũdo? Nõ eſt iſtud, crede mihi ſeruare caſtitatẽ, ſed proſti-
Eccle.42. tuere, non ſpiritui ſeruire, ſed carni: cùm ſcriptũ ſit, In medio

medio mulierum noli commorari. De vestimēto enim procedit tinea,& à muliere iniquitas viri. Scut ergo vestimentis ac panno nihil est magis inimicum quàm tinea, ita nihil magis periculosum castis mentibus, quàm diuersi sexus coniuncta conuersatio. Bonum est mulierem non videre: quia qui viderit & concupierit, iā mœchatus est eam in corde suo. Bonū est mulierem nō tangere: quia qui tangit piscem inquinabitur ab ea. Quòd si in solitudine degentium mentes fœdis cogitationibꝰ interdum solicitentur, quomodo ibi castitas esse poterit secura, vbi vir & mulier vel eodem vsi fuerint contubernio vel si locis disseparantur, congressibus nō abstineant? Si quando tamen necesse erit conuenire, & vtriusque præsentiam res egerit, tales testes arbitríque adhibeantur, quibus coram pudor erit vt loqui quod turpe sit, vel quod non liceat facere. Secreta enim colloquia tametsi crimine caruerint, criminis tamen suspicione non carebunt. Debemns autem prouidere bona non solum coram deo, sed etiam (vt Apostolus ait) corā hominibus. Cuius munda est conscientia, non præbeat alteri infamandi occasionem, ne in fratrem peccet.

De remediis aduersus tentamenta libidinis. Cap. 5.

Porrò cum fœminarum frequentiam conspectúmque fugeris, teipsum fugere non potes. Quocunq; locorum porrexeris, cum tua tibi carne pugnandum est. Caro semper ad voluptates prona, compellit hominem id cogitare, à quo mens Deo dedita abhorret & declinat, ne fortè dum carnali suggestioni assentitur, domino suo delinquat. Luctam istam vincere nō poteris, nisi armis opportunis atque congruis fueris vsus. Arma igitur quibus carnis tuæ domanda petulantia

ſuppillare cupit caro, demoliri conatur diabolus & diſ ſipare nititur mũdus. Ieiunio ergo & orationi ſuccedat lectio, quæ te vel in aliorum lapſu cautiorem efficiat, vel in aliorum fortitudine continentiorem. Redintegratur animi vigor ad virtutum perſeuerantiam, plenior'que infunditur gratia, quoties piè ſancte'que viuẽdi præcepta releguntur. Ibi iuſtorum præmia malorum'que pœnæ etiam ſegnes excitant ad colendam animi ſanctitatem nequitiam'que fugiendam. Legẽdo itaque ſacras literas, quibus talia continentur, in propoſito bonarum actionum ſolidamur, non legendo reddimus imbecilliores. Apoſtolus ait: Quæcunque ſcripta ſunt ad noſtram doctrinam ſcripta ſunt. Fruſtra autem ſcripta eſſent, niſi etiam legenda omnibus proponerentur. Nolite (inquit) inebriari vino in quo eſt luxuria, ſed implemini ſpiritu ſancto, loquẽtes vobiſmetipſis in pſalmis, hymnis & canticis ſpiritalibus, cantantes & pſallentes in cordibus veſtris domino. Qui ergo talia legere vel audire neglexerit, ſpiritu ſancto impleri nõ poterit. Et quomodo caſtitatem ſeruare valebit, ſi ſpiritusſancti auxilio fuerit deſtitutus? Porrò quid iucundius, aut quid optabilius, quàm dei ſapientiam in ſcripturis audire loquentem, & illius doctrinæ inhærere, qui ſolus nec falli poſſit, nec velit fallere? Huius potiſſimum lectionibus delectetur, quiſquis optimis veriſſimis'que vitæ inſtitutis cupit proficere. Si tamen adhuc alia lex in membris tuis repugnauerit legi mentis tuæ, aliis inſuper fatigationibus frangẽda tibi erit proteruitas carnis aut humũ raſtro fodias, aut holera in horto ſitientia irriges, aut plantaria facias, aut caniſtra lẽtis texas viminibus, aut aptam igni materiam cædas, & ſarcinas humero impoſitas baiules, & domum tranſlatas vſui reſerues. Denique ſemper facias aliquid operis, vt cum Apoſtolo dicere queas: Caſtigo corpus meum, & in ſeruitutem redigo, ne fortè cum aliis prædicauerim, ipſe

Rom. 15.
Ephe. 5.
1. Cor. 9.

ipse reprob⁹ efficiar. Profectò nulla ei dominabitur voluptas, qui sic sibimetipsi imperare didicerit, Sic autẽ faciendo, siue centesimum cum virginibus, siue sexagesimum cum viduis fructum colliget, atque angelis qui in cœlo sunt, par similis'que erit.

De matrimonio. Cap. 6.

NVnc locus postulat, vt de matrimonio aliquid in medium proferamus ne quis culpam putet vxorẽ ducere, cum etiam coniugatorem virtus sit pudicitiam colere, liberos bonis artibus instruere non voluptatis gratia, sed generandi affectu copulari: nihil dicere aut facere, quod ex ipsis natos nõ deceat imitari. Quãdoquidẽ paruulorum simplicitas nullius operis est magis æmula, quàm quod à parẽtibus viderit factitari. Discant igitur coniugati quid ipsis apostolica præcipiat disciplina. Nam sicut misericors deus vult omnes homines ad salutem peruenire, ita apostoli Christi cuiq; hominum conditioni monstrare conati sunt quomodo saluarentur, quorum Paulus diuina spirituali'que scientia in primis præditus ait: Si acceperis vxorem nõ peccasti: & si nupserit virgo, non peccauit, quinimo vt ostendat etiam in coniugio esse aliquid boni, Qui matrimonio, inquit, iungit virginem suam, bene facit. Nihil enim ab ipso rerum autore deo constitutum est, quod non bonum sit, licet aliud alio melius atque perfectius. Tunc autem primùm nuptiæ ab eo constitutæ sunt, cũ masculum creasset & fœminam, benedicens'que ipsis dixisset. Crescite & multiplicamini & replete terram. Qua quidem in re hoc quoque obseruandum, quod nõ ad voluptatem vocati sint, sed ad liberorum procreationem, vt crescant videlicet & multiplicentur, tametsi fieri non potest, ne qua intercedat voluptas, non tamen in ea nuptiarum finis esse debet, sed in fœtu multiplicando, quemadmodum benedictio præscripsit diuina. Et

1. Cor. 7.

nina. Et cum ita ſit, audeo dicere, Scortator, non maritus eſt, quē magis coire quàm generare delectat, & mulier ipſa ſcortum, non vxor, quæ libidine magis gaudet quam fœtu. Porrò fœdera matrimonij perpetua eſſe oportet. Quos enim deus coniunxit, homo non ſeparet. Erunt (inquit) duo in carne vna. Itaque præuaricatur vir quoties aliam appetit, & mulier quoties alium ſuſpirat. Caro enim quæ vna eſſe debet, in duas diſtrahitur, cum pellex aut mœchus adamatur. Sit igitur honorabile connubium (vt Apoſtolus inquit) Hebr.13. & thorus immaculatus, vtque contaminari illicito amore timeas, addit. Fornicatores enim & adulteros Ephe.5. iudicabit deus. Viros quoque præeſſe vxoribus debere teſtatur alibi, dicens: Mulieres viris ſuis ſubditæ ſint ſicut domino. Quoniam vir caput eſt mulieris, ſicut Chriſtus caput eccleſiæ. In Geneſi quoque primæ Gene.3. mulieri dictum legimus à domino, Sub viri poteſtate eris, & ipſe dominabitur tui. Cæterum ſicut Chriſti & eccleſiæ ſancta eſt coniunctio, ita viri & vxoris impolluta ſit copula oportet, vt nec ipſe aliam ſponſam, nec ipſa alium deſideret ſponſum, & ſuſpicionem etiam caueant minus fidi inter ſe amoris pactique violati. Neque enim coram Hymenæo vel Thalaſsio inter ſe pepigere, vt vana ſolebat gentilitas, ſed vt decet fideles, deo verò inuocato. Chriſtoq́ue teſte & eccleſia. Nihil magis ratum eſſe debet, quàm quod his accitis ac præſentibus, piè iuſteq́ue fuerit promiſſum. Deinde idem Apoſtolus paucis verbis multa complexus, Vxori (inquit) vir debitum reddat, ſimiliter autem & vxor viro. Debet quippe alter alteri fidem, debet charitatem, debet honorem, pudorem, pacem, atque concordiam. Talia ſi interceſſerint, exolui ab his quod debetur manifeſtum eſt. Oportet autem in eo quidē reddi debitum, ne alteri generationis operam exigenti alter deneget. Sequitur enim. Mulier ſui 1.Cor.7. corporis

corporis potestatem non habet, sed vir: similiter autē & vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier. Hinc ait: Nolite fraudare inuicē, nisi fortè ex cōsensu ad tempus, vt vacetis orationi. Quare hoc, nisi ne fortè illius qui consentire noluerit, concupiscentia periclitetur: & dum licito coitu nequit vti, ad illicita desideria declinet? Quamobrem post continentiæ quoque consensum hortatur, vt iterum in idipsum reuertantur, atque addit: Ne tentet vos sathanas propter incontinentiam vestram. Sed quod suadet metuens, ne volēs iubere videatur, ait: Hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundū imperium. Volo autem vos omnes homines esse sicut meipsum, id est, cœlibes, continētes, castos, & à seruitute coniugalis necessitatis prorsus alienos. Atque ita aliud est quod indulget propter incontinentiam, aliud quod vult propter vitæ perfectionem. Vt ergo fornicationem fugias, vtere coniuge, sed si ambo ducimini studio præstantioris virtutis, vtere castitate. Alterum enim carni seruire est, alterum spiritui, & qui in carne seminat, de carne & metet corruptionem, qui verò seminat in spiritu, de spiritu metet benedictionem.

De viri uxorisque officio. Cap. 7.

MEminerint præterea vxores reuereri maritos, priorem honoris locum eis cædere, eorūdemq; subdi imperio. Id quidem exigit & authoritas diuina, vt dictum est, & apostolicum præceptum, & lex ipsa naturæ, cum etiam inter gentiles & à religione nostra alienos constet, viros quam fœminas honorabiliores esse atque liberiores. Ne quis tamen vxores sic con
1. Pet. 3. temptè vtatur vt serua, Petri Apostoli mandatum est, quo monet ipsis etiam impartiri oportere honorem

tanquam cohæredibus gratiæ vitæ. Et in Malachia est scriptum. Vxorem adolescentiæ tuæ noli despicere. Socia thori tibi est, & domesticæ gubernationis curæque consors, & communium liberorum parens, non de capite educta, ne imperet, nec de calcaneo, ne cõtemnatur, sed de costa formata, vt inter vtrunque media habeatur, & secundo loco post patremfamilias in domo honoretur. Illa obtemperet viro, ei autem reliqua familia subiecta sit. Illa sicut Sara Abrahàm, ita virũ vocet dominum, eam verò reliqui dominam appellent, & veluti dominæ pareant atque obsequãtur. Porrò vt tali honore dignam se non tam autoritate quàm moribus ostendat, sit fidelis vt Michol, quæ ne patri quidẽ, & eidem rei obsecuta est vt virum proderet, Nam sicut de viro dicitur, propter hoc dimittet homo patrẽ & matrem, & adhærebit vxori suæ, ita & mulier debet adhærere viro, vt nec amore parentum, nec timore regũ fidem deserat. Sit prudens vt Abigail, quæ iratum viro suo Dauidem animi sagacitate placauit, ita postea marito viduatam ipse Dauid sibi elegerit vxorem, sola fœminæ solertia delectatus. Quæ talis fuerit, etiam viri partes agat in domo, si ille minus integræ mentis erit, reuerentiam tamen exhibeat vt maiori: & sic omnia faciat, quasi ille imperarit. Sit pudica vt Susanna, quæ coniugij fide seruata malebat mori, quam amissa viuere, sed tam sanctum fœminę propositum cum nosset dominus, & ab accusatorum infamia purgatam, & à mortis periculo liberam reddidit. Sit patiens & humilis vt Anna Helcanæ coniunx: quæ cum sterilitatis exprobrationem æquo animo tulisset, mater esse meruit Samuelis, qui & iudex populi extitit & propheta. In hac itaque vnica prole multo felicior fuit, quàm illa in multis, cuius procacitate incessabatur, Sit in omnibus quæ honestè fieri possunt, obediens viro, vitetque Vasthi reginæ insolentiam quæ cum Assueri Persarum regis ma-

Malac. 2. 1. Reg. 18. Michol. 1. Reg. 25. Abigail. Susanna. Anna. Vasthi regina.

riti sui imperium contempsisset, diuortio mulctata, desiit esse quod erat & de fastigio publicæ dignitatis in ordinem corruit priuatarum. Deponit enim deus superbos de sede, & exaltat humiles. Licet autem non sit locus repudii, turpissimum tamē est, repudio dignam videri. Sit pręterea diuinę rei studiosa, & ad preces deo

Sara. offerandas prompta, vt Tobiæ coniux Sara, quę antequàm coniugalem operam iniret, triduum cum illo in oratione perseuerasse traditur: & ambo quidem felicē connubij euentum habuerunt, eo quòd initia illius domino consecrassent. Sit postremo in incessu modesta, grauis in aspectu, in sermone verecunda, simplex in ornatu, & in his rebus quæ foris videntur ostendat qualē intus qui non videtur animum gerat. Impleat etiam

Phile,2. quod Apostolus Philemoni discipulo vt adolescentulas doceret, scribit. Vt videlicet viros suos ament, filios diligant, sint prudentes, castæ, sobriæ, domus curam habentes, benignæ, subditæ viris suis. Exęquatur & quæ

1.Petr.3. princeps apostolorum Petrus partim prohibeat, partē imperet, dicens: Quarum sit nòn intrinsecus capillatura aut circundatio auri, aut indumenti vestimentorum cultus, sed qui absconditus est homo in incorruptibilitate quieti & modesti spiritus, qui est in conspectu dei locuples. Ne quis tamen sordes & illuuiem conuenire vxoribus honestis credat, rursus Paulum audiat Ti-

1.Timot.2. motheo dicentem: Mulier orare iube in habitu ornato cum verecundia & sobrietate, ornantes se, non in tortis crinib⁹, aut auro, aut margaritis, vel veste preciosa, sed quod decet mulieres, promittentes pietatem per opera bona. Exclamarem in nostrarum comendi componendi'que se luxuriam fœminarum, & in ipsarum immodicos ornatus inueherer (sunt enim quę totum censum insuunt in vestibus, inserunt in monilibus, gestant in digitis, & vt carnem suam deuitent, maritos egere cogunt) sed si domini apostolica'q; pręcepta, quæ sæpe in ecclesiis præ-

fiis prædicari audiunt, non obſeruant, & me quidẽ clamantem irridebunt. Satius eſt igitur attoniti oris ſilentio intemperantiam earum incuſare, quam verborum increpatione fruſtra velle corrigere. His autẽ quas interior magis quam exterior cultus iuuat, ſatis erit: non me, ſed quorum dicta in medium propoſui, audire.

De coniuge diligenda temporéque continendi. Cap. 8.

Quod autem viros reſpicit, videlicet nõ oportere cõtemni vxores, dictum eſt ſupra, ſed vt euidentius ea res conſtet, dicemus nunc qualiter ipſa vxor diligenda ſit, deinde etiam continendi tẽpora indicabimus. Paulus apoſtolus: Viri, inquit, diligite vxores veſtras ſicut & Chriſtus dilexit eccleſiam, & ſeipſum tradidit pro ea, vt illã ſanctificaret. Et paulo poſt: Ita viri debent diligere vxores ſuas, vt corpora ſua, qui ſuam vxorem diligit, ſeipſum diligit. Et alibi idem ait: Viri diligite vxores veſtras, & nolite amari eſſe ad illas. Diligere quidem iubemur & proximos ſicut noſipſos. Qui tamẽ proximum diligit, alterum diligit: qui vero vxorem diligit, ſeipſum diligit, cum vir & vxor vna caro ſint. Tanto igitur intentius diligatur vxor, quanto magis proxima eſt. Quid autẽ proximius, quàm duo in carne vna? Dilectionis præterea ordo exigit, vt primo loco nobiſipſis optemus bona: ſecundo, proximis. Primo igitur loco etiam vxor amãda erit, aut ſi quis inter primùm & ſecũdũ eſſe poteſt medius. Ambo autẽ gignendæ prolis cauſa inter ſe coëant, non explendæ libidinis affectu. Alterum legitimè coniugatorum officium eſt, alterum turpiter laſciuientium immunditia. Ambo etiam obſeruent continendi tempora, dicẽte Salomone: Tempus amplexandi, & tẽ-

Ephe. 5.
Coloſſ. 3.
Eccle. 3.

pus longè fieri ab amplexibus. Tunc igitur à coniugij opere venereæque voluptatis vsu continere sese debēt coniugati, cum ciuitas opprimitur calamitate, ne communi malo aliis tristantibus ipsi gaudere videātur. Sic
Iohel.1. enim in Iohele propheta imminente captiuitate ad Iudæos dicitur: Egrediatur sponsus de cubili suo, & sponsa de thalamo suo. Ad menstruatā quoque vxorem ac-
Leuit.15. cedere lex vetat, nec concepti fœtus vitiū corrupti san
Leuit.18. guinis trahant, & morbosi liberi saniéque cōfecti nascantur. Videant igitur vir & mulier ne coitus desiderio victi, menstruorum tempore congrediētur, ne plus molestię accipiant ex naturę fœditate quàm ex concubitu voluptatis, sed neque illo die coeant, quo rem diuinam facturi sunt, tunc enim facilius quod poposcerint impetrabunt, cum casti puríque ad supplicandum deo
1.Cor.7. processerint. Hoc sanè præcipit Apostolus, dicēs: Nolite fraudare inuicem, nisi forte ex consensu ad tempus, vt vacetis orationi. Tunc etiam magis accingant lumbos suos zona castitatis, cum sacrosancto corpori & sanguini domini erunt communicaturi, vt quod in typo agni paschalis pręcipit, in vero agno qui abstulit peccata mundi, impleatur. Plebi vocem domini die perendino audituræ per Moysen iniungitur, ne appropinquēt
1.Reg.21. vxoribus, & Dauidi atque iis qui cum illo erant, panes propositionis ne esurientibus quidem dati fuere, nisi cū se mundos à mulieribus ab heri & nudiustertius confessi sunt. Quid autem sanctius illo pane qui de cœlo descēdit? Quod ergo præcesſit in figura obseruetur in veritate, & hoc quidem ex consensu, vt enim se contineāt coniugati, non alterius arbitrij est, sed amborum.

De coniuge eligenda. Cap. 9.

VT autem concorditer ac sine querela procedant nuptiæ, par conditio quærenda erit in coniuge, generis atque fortunæ. Iurgiorum causa esse consueuit

ſueuit diſparilitas. Idcirco vir nobiliorem ſe aut opulẽtiorem non ducat, ne pro vxore patiatur dominã. Mulier quoque plebeia & vulgaris: parumq́ue dotata non nubat præſtantiori, ne forte non vxoris loco habeatur, ſed ancillæ. Quod ſi etiam inter æquales frequẽter incidunt contentiones & lites & diſsidia & ſimultates; quanto magis hoc timendũ eſt, vbi alter maiorum ſuorum iactet titulos, oſtentet ſtemmata, opibus glorietur & multo faſtu inflatus arroganter incedat: alter verò nihil horũ habeat quo ſe illi exæquare poſsit, aut iniuriæ obiectæ, vilitatis propulſare? Caueant igitur tam viri quàm fœminæ matrimonio copulandi, ne fortè dum coniugij iugum ſe ſubire credunt, iugum ſubeant ſeruitutis, & ſi bene recteq; ſibi conſultum volunt, audiant verſiculum illum à pueris in ſchola, in foro, in omnibus compitis ventilatum:

Si voles aptè nubere nube pari.

Sed neque nimis formoſam ducendam eſſe aiunt, nec nimis deformem, ne vel hanc habeas deſpectam, vel illam ſuſpectam. Ea ergo placeat, cuius media inter iſtas erit ſpecies, vt nec multos allicere, nec tibi non grata eſſe poſsit, ac proinde vtriuſq; veſtrum & pudicitia tutior maneat, & animus omni ſublata ſuſpicione tranquillior, & ad mutuam propenſior charitatem. Neque enim illi concorditer queunt pacificeq́ue viuere, qui inter ſe de connubij fide dubitant, & zelotipiæ vitio vel maritus mœchum, vel vxor pellicem imaginatur ac timet.

De filiorum educatione familiáque regenda. Cap. 10.

POſt hæc optimos habere liberos gloria eſt parentum. Patris igitur matris'que erit officium, vt ſe genitos non ad luxum, ſed ad modeſtiam educare,

non blanditiis emollire, sed castigationibus cohibere piè religiosé que instituere, plectere si deliquerint, laudare si benè obtemperanterq; se gesserint. Increpationibus, minis, verberibus à vitio deterrere, exhortationibus ad virtutem promissisque accendere, exempla vitæ alienæ, alia quæ fugiant, alia quæ imitentur proponere, magis de moribus ipsorum quàm de sospitate solicitari. Reliquam quoque familiã ita gubernare, vt eorum qui domi sunt, sobrietas, parsimonia, frugalitas, testimonium sit integritatis industriæque dominorum. Super omnia autẽ omnes domestici, siue liberi sint, siue serui, doceantur deum timere, proximos diligere, neminẽ odisse, nulli nocere, benè omnibus optare, & cui possunt benefacere, iniuriæ non meminisse, sed pro malo bonum reddere. Magni profectò meriti apud deũ erit, talem se in educandis liberis regendáque familia exhibuisse, sicut econtrario præcipuæ indignationis atque odij neglexisse, & patris vel matrisfamilias personam gerendo suum non obiuisse officium. Ait enim beatus Apostolus: Si quis suorum maximè domesticorum curã nõ habet, fidem negauit, & est infideli deterior. Quod si par crimen est, fidem negare, & eorum quibus præes paruipendere salutem, nónne par erit & criminis vindicta pœnáque commissi? Quisquis igitur alios regendi officium suscepisti, caue maximè ne otio atque ignauiæ deditus illud fastidias, néve gregem cuius es pastor lupis laniandũ dimittas & perditæ ouis sanguis de manu tua requiratur. Corripe delinquentes, instruè ignaros, ꝓtege infirmos, liberare cõtende periclitãtes, indigentibus victui necessaria cõpara, deniq; si præmio nõ duceris, pœnã time, quæ illis debetur, qui fidẽ negarũt.

1. Timot. 5.

De fornicatione vitanda. Cap. II.

ET quoniam matrimonio prętulimus viduitatem, viduitati virginitatem, nihilque horum malum esse di-

esse diximus, contraria quoque in medium producẽda sunt, vt vitij fœditate offensi, cupidius virtutibus incumbamus. Virginitatem amittere, quid est aliud nisi ab ipsa angelicæ cõditionis celsitudine ad nostræ mortalitatis humilitatem descendere, & cum spiritu cœperis carni finiri? Similis angelis eras virgo dum nescires corruptionẽ, iuncta es viro honestis nuptiis, fateor non peccasti, facta es tamen de spiritali carnalis, de cœlesti terrena, de auro purissimo æs vilissimum. Iam non potes venienti Christo sponso cum lampade accensa occurrere, nec inter sponsas eius censeri, virginũ ille sponsus est, non corruptarum amator. Et licet non repellat coniugatos coniugij iura seruantes: primo tamen loco habet virgines (vt dictum est, secundo, viduas: vltimo, maritatas. Quod de altero sexu dicimus, de vtroq; sentimus. Prior est apud deum qui fœminam nescit, deinde qui post cognitam castitatis votum suscipit, postremo ille qui gignẽdæ prolis gratia matrimonio seruit, & pudicitiam atque charitatem genitali thoro debitã colit. Hæc sunt tria illa hominum genera, de quibus in Euãgelio dicitur: Tunc duo erunt in agro, vnus assumetur, & vnus relinquetur: duæ molentes in mola, vna assumetur & vna relinquetur. Virginũ primus ordo mihi videtur. Virginitas in agro moratur puritatis internitentia intacto candore lilia, & Christum dominum inuocat, dicens: Veniat dilectus meus in hortum suum, vt comedat fructum pomorum suorum. Continentium secundum esse censeo, qui carnem suam terunt mala ieiunij, vigiliarum, precum, honestiq; laboris, subdentes eam spiritui, vt panes mundi efficiantur deo offerendi. Sed vt noscamus quantũ hi à virginitatis gradu distẽt, sub sexu minus nobili proferũtur, dum dicitur duo molentes, nec tamen ideò coniugatis inferiores, quãuis nõ duę, sed duo de illis dictum sit. Quia virginum quidem & cõtinentiũ inter se habilis congruaq; cõparatio est.

Virginitas.

Matth. 14.

Coniugati autem non his conferuntur, sed incontinentibus potius, iuxta Apostolicum illud: Melius est nubere quàm vri. Nubere itaque bonum est, quia vri & ad illicitos ardere amplexus malum est. Duo igitur in lecto vno sunt, qui matrimonio copulantur, vt sint duo in carne vna, & lectulum nõ diuidant prauo desiderio amoris alieni. Cæterũ, quia nec virginibus castitas, nec viduis continentia, neque coniugatis proderit pudicitia, si mandata dei perficere neglexerint, ideo dicitur: vnus assumetur & vnus relinquetur. Quilibet enim ordo in duo erit diuisus: alius habebit eos qui saluabuntur, alius qui peribunt, saluandi obuiam Christo assumentur in aera: damnandi autem relinquentur in igne cum diabolo cõmissa luituri. Quod si ne virgines quidem, quæ fatuæ erant, intrare beatitudinis ianuam potuerunt, quomodo intrabunt scortatores, adulteri, libidinibus die noctúque seruientes? Si, inquam, neque continentibus, neque matrimonij fidem seruantibus parcitur, cum illa quæ iussa sunt, contẽpserint, quanto acrius torquebuntur, qui continentiam quoq; stupris polluerunt, vel qui coniugij sanctitatem adulterij nequitia

Apocal.22. profanarunt? Christus in Apocalypsi iratus, clamat: Foris canes & venefici & impudici, & tu te ab eo suscipiẽdum speras, qui post continentiæ votũ ad libidinis pristinæ sordes reuerteris, vt ad vomitũ canis, & insipientes mulierculas blanditiis donísque illicis, quasi incantationibus veneficus, & in omnem impudentiam præceps fereris, vt obscœnæ appetitioni morem geras? an ideò fortasse negligẽtiores, quia quos foras exigi audis, solo beatitudinis fructu carituros putas? At hic idem,

Apocal.21. cuius iudicia firma ratáque habentur. Alibi ait: Fornicatorum partem cum veneficis idololatrísque futurã, in stagno ardẽti igne & sulphure, quod est mors secunda: Non solum igitur beatitudinis possessione priuabũtur, verumetiam suppliciis, nunquam finiendis tradentur. Hoc

tur. Hoc quàm verum sit manifesta multorum exempla docent. In quibus Sodomam & Gomorrham libidinibus ardentem ardentior de cœlo pluens flamma consumpsit. Zambri Israëlitæ cædes & Madianitidis meretricis cui ille se coniunxerat, deum populo iratum placauit. Lex quoque adulterij conuictos lapidibus obrui iubebat. Et licet postea clementissimus dominus legis rigorem Euangelij gratia temperarit, indamnatam dimittendo adulteram, ne pœnitentibus adimere spem videretur salutis. Vade tamen, inquit, & noli amplius peccare, ne quid grauius tibi cõtingat. Grauius est enim in abyssum inferni detrudi, quàm lapidum ictibus interimi, & animæ quàm corporis pati mortem. Resipiscite igitur impudici, redite ad cor fornicatores, exurgite de stercore meretrices, dum licet, dum pœnitentiæ superest tempus, ne post hac tristius vobis acerbiusque contingat, quàm Sodomitis, quàm Gomorrhæis, quàm Zambri & Madianitidi scorto, quàm denique est illud quod in puniendo adulterio lex decernit, Nihil enim terribilius dici aut excogitari potest, igni inextinguibili, tenebris exterioribus, verme immortali, perenni fletu, nunquam quieturo dentium stridore, pœnisq; illis, quarum grauitas neque intermittenda, neque eleuãda, neque seculis vllis vnquam speratur finienda. Quorsum igitur illa mortiferæ cupidinis fomẽta, amatorias missitare tabellas, delinificis blandiri verbis, nutu, nictu, sibilis allicere, comere caput, vestimenta componere, fores obsidere aliorum, ludis interesse, choreis, cantibus, sonis, iocis, diem consumere, modis omnibus effœminari ac mollescere? Quorsum etiam tot ornãdi corporis instrumenta, speculum, pecten, volsellæ, calamistrum, discernicula, bullæ, crepitula, segmenta, inaures, monilia, armillæ, anuli, reticulæ, vitæ, margaritæ, lapilli, quæ enumerare nedum æstimare difficile est? Quorsum postremo ad fucandam faciem purpurissum & cerusa?

Sodoma
Gomorrha.
Zambri
Ioan. 8.

rusa? ad erugandam atque emaculandam alia quædam smegmata, mangonumque linitiones? Quid, hoc est, nisi propriam pudicitiã prostituere, & vim inferre alienæ, & nullum omnino obscœnitatibus modum imponere? Mittite ista quæso, qui tam insipienter excidistis, & ad mentem reuersi tandem aliquando cogitate, an tanti sit breuis ac momentanea corporis voluptas, vt propter illam vel bonum infinitum castitati propositum cõtemni debeat, vel infinitum malum impudicitię paratum nõ timeri? Cogitate, inquam, quæ secutura sunt, vt his quæ instant libentius abstineatis. Haud facilè præsentibus delinitur, qui quotidie pensitat futura.

De triplici eleemosynarum genere. Cap. 12.

SAtis ista de castitate ac pudicitia, nunc magis proximam charitati virtutem explicabimus, erga egenos liberalitatẽ. Domini nostri, cuius omnia sunt, præceptum est: Qui petit à te, da ei, & volenti mutuari abs te, ne auertaris. Aliorum inopiæ tua succurrat opulentia, vt obedias deo. Et licet iuxta alium euangelistã dictum sit: Omni petenti te tribue, non iuberis tribuere omnia, sed omnibus. Rem malè petenti, da cõsilium ne petat, iustè petenti pauperi, da quod petit, si potes: si id non potes, da excusationem: & verbis consolare miserum, si nequeas auxilio. Atque ita omni petenti dabis aliquid, cum dederis, quod & te dare deceat, & illũ accipere. Eadem ratio erit mutui præstandi. Neque enim mutuandus est gladius irato, neque clauis furi, neque equus latroni, neque nauis piratæ, neque pecunia aleatori, neq; musicum instrumentum impudico amatori. Mutuum ergo da, non ei, qui animo malè aliquid agendi poscit, sed qui petit quod & sibi prosit, & nemini noceat. Quod si neç à malè postulantibus auerti volueris admone vt à malis resipiscant & ad bonum conuertantur. Et

Matth. 5.

Lucæ. 6.

tur. Et hoc quidem magnum mutuum erit, si te hortãte corrigentur. Mutuũ, inquit, date, nihil inde sperantes, & erit merces vestra multa, & eritis filij altissimi, quia ipse benignus est super ingratos & malos. Estote ergo misericordes sicut & pater vester misericors est. Mutuum istud eleemosyna est, quæ non ab eo restituitur qui accipit, sed qui præcepit, qui dat pro modicis magna, pro temporalibus sempiterna & eos regni cœlestis facit hæredes, qui sui terreni patrimonij partẽ impendunt pauperibus. Qui enim miseretur pauperis, fœnerat deo. Sed etiam qui miserendo mutuum dat, nec aliquid pręterquàm quod mutuatum est exigit, miserationis quidem suæ capiet mercedem, maiorem tamen ille, qui nihil ab homine repetit vt à deo recipiat, qđ ab ipso promissum esse non ignorat. Sed antequàm eleemosynarum rationem atq; meritũ demonstremus, docebimus eleemosynam aliam fructuosam esse, aliam inutilem, aliam verò reprobam & execrandam. Fructuosa est de qua loquimur, quamq; tractare instituimus, quę verè eleemosyna dicitur à miserando trahens vocabulum, vt verè non simulatè miserantiũ sit, nec vertentium in vitium virtutem, veluti ex his quæ dicentur, facilè patebit. Illa autem inutilis est eleemosyna, qua nõ dei, sed hominum gloria quæritur: qua scilicet non in occulto cõscientiæ fit, vt ei placeat qui videt in occulto: sed in publicũ profertur, vt vulgi potiꝰ captet plausum, ac fauorẽ sibi cõciliet spectatorũ. Ait autẽ dominus: Attẽdite ne iustitiã vestrã faciatis corã hoĩbus, vt videamini ab eis. Alioq mercedẽ nõ habebitis apud patrẽ vestrũ qui in cœlis est. Pulchrũ additũ est, vt videamini ab eis. Quod docemur, non hominum conspectum fugiẽdum esse, sed laudis humanæ appetitũ. Quẽ qui sequitur, cum multa donauerit, quid aliud pro rebus dilargitis recipiet, nisi vanæ commendationis verba, quibus aures demulceat, & animo nihil conferat cõ

modi

Ibidem.

Proue. 19.

Eleemosyna bona.

Eleemosyna inutilis.

Matth. 5.

modi? Quinimo illi etiam qui laudant, si causam largi tatis nossent, vituperarent, vt inanis gloriæ auidum, & non vt pietatis in egenos cultorē. Cùm ergo facis elee-
Matth. 8. mosynam, noli, inquit, tuba canere ante te, sicut hypocritæ faciunt in synagogis & vicis, vt honorificentur ab hominibus: amen dico vobis, receperunt mercedem suam. Te autem faciente eleemosynam, nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua, vt sit eleemosyna tua in abscondito, & pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi. Dextera ad virtutem refertur, ad vitium sinistra. Non ergo se misceat vitiosa laudis appetitio rectæ syncerǽque eleemosynarum operationi. Quod cum caueris, videant in te homines, vnde deum laudent, vnde virtutis exercendæ exemplum trahant, aut si illi non viderint, satis tibi sit, eleemosynam tuam neque angelos latuisse qui tibi congratulabuntur, neque deum qui relaturus esset præmium. Sed neque illorum vtilis aut accepta erit apud deū eleemosyna qui cum peccata nō deserant, ea redemptum iri se existimant: quasi verò porrecta stipe corrumpi posſit deus, vt scelera non puniat. Quamobrem autem alia imperaret, si ad salutem sola eleemosyna sufficeret? Peccata tua eleemosynis re-
Daniel. 4. dime, & iniquitates tuas miserationibus pauperū, hoc pœnitētiam agere volenti dicitur, non in flagitiis obdurato. Sicut aqua extinguit ignē, ita eleemosyna extinguit peccatum. Sed vt aqua extinguat ignem non addis ligna, non suffles prunas oportet, alioqui crescenti incendio consumetur humor victus maioris flammæ calore. Ita nisi peccare cessaueris, eleemosynis redimi non poteris. Eleemosyna benignitatis est virtus, virtutis autem nomine indigna esset, si vitiis faueret, si licentiam peccandi præstaret. Porrò, quia virtus est, non delinquentes adiuuat, sed pœnitentes emundat. In Eccle-
Ecclesi. 34. siastico est scriptum: Dona iniquorum non probat al-
Amos. 5. tisſimus. Ipse etiam dominus in Amos propheta obstinatis &

natis & in crimine perseuerantibus ait: Holocaustomata & munera vestra non suscipiam, & vota pinguiũ vestrorum non respiciam. Nemo igitur impune se peccare existimet, quia multa largitur pauperi Primùm esse debet, deum non offendere: Secundum, hominis inopiæ subuenire. Quod si etiam istud, vt obediamus deo, facimus: cur in cæteris parere recusamus, in vno fideles, in aliis infidi? Ille in Euangelio clamat: Pœnitentiam agite, & appropinquabit regnum cœlorum. Et tu tibi appropinquaturum speras, non agendo pœnitentiam, sed porrigendo eleemosynam? Dimitte iam tandem errorem istum, ne tibi magis quam aliis credens, pereas. Et Iacobi apostoli sententiæ adhęrere incipe, dicentis: Religio munda & immaculata apud deum & patrem hæc est, visitare pupillos & viduas in tribulationibus eorũ. Ac ne mutila esset & imperfecta definitio, adiunxit: Et immaculatum se custodire ab hoc seculo. Sit igitur liberalitati iuncta iustitia, vt religio munda apud deum & immaculata sit. Reproba verò & execrabilis est eleemosyna, quę ideò fit, vt vel aliquid callidè extorqueas, vel aliquem seducas, & quasi piscator hamum sub esca latentem porrigas. Auaritiæ ista liberalitas est & fraudis, non miserationis & beneficẽtiæ. Hac Simon magus spiritus sancti donum emere voluit, & non quam petebat gratiam sed quam nolebat maledictionem recepit. Talem eleemosynam captator senibus iamiam morituris impartit, dum hęredem sese subscribi affectat. Talẽ corruptor simplici mulierculę largitur, vt ipsam suę libidini cõsentire compellat. Quicquid autem mali finem habet, malum sit necesse est. Nunc ad id quod proposuimus, nostra redeat oratio, vt de veræ eleemosynę ratione atque fructu disseramus.

Iacobi. 1.

Eleemosyna mala.

Simon magus.

Quibus dãda est eleemosyna. Cap. 13.

Omne

Omne beneficium quod necessitatem patienti mi sericorditer impenditur, eleemosyna est. Pauper tate grauatos, cibo, potu, tegumentis, tecto iuua.
Deute.11. His enim præcipuè indiget paupertas. In Deuteronomio scriptum est: non obdurabis cor tuum, nec contra-
Isai.58. hes manum, sed aperies eam pauperi. Et in Isaia: Frange esurienti panem tuum, & egenos vagosque induc in domum tuam: cum videris nudum, operi eum, & carnẽ
Matth.19. tuam ne despexeris. Et in Euangelio: Si vis esse perfectus, vẽde omnia quæ habes, & da pauperibus, & seque-
Lucæ.14. re me. Et qui habet duas tunicas, det alteram non habenti. Illosque ad cœnam dominus præcipit inuitandos, quibus deest referendæ gratiæ copia, vt non ab iis remunerationẽ, sed à deo expectes. Parum vel nihil facit lucri qui tribuit diuiti: & licet multo plura receperit quàm dederit, nihil tamen ad illud, quod à domino tribuendum speratur. Ideò & Zachæus dimidium bo
Lucæ.19. norum suorum pauperibus obtulit, non diuitibus, & salus domui suæ facta est, Christo hospitium eius ingresso. In eos tamen qui relictis contemptisque omnibus Christum sequuntur, magis beneficos nos esse oportet, vt cum dei serui nos commendauerimus, melius de deo
Roma.15. mereamur exemplo Apostoli, qui ait: Nunc proficiscar
Galat.6. in Hierusalem ministrare sanctis. Idcircò alibi hortatur, dicẽs: Dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes, maximè autem ad domesticos fidei. De quibus
Matth.25. ipse dominus ait: Quod vni ex his minimis, qui in me credunt fecistis, mihi fecistis. His æra conferri siue res
1.Cor.16. quibus indigẽt iubet Apostolus, ita ad Corinthios scribens: De collectis autem quæ fiunt in sanctos, sicut ordinaui in ecclesiis Galatiæ, ita & vos facite per vnam sab
1.Timo.3. bati. Hos autem non solum rebus iuuandos esse, verumetiam honore prosequendos docet, cum ait: Qui benè præsunt presbyteri, duplici honore digni habeantur, maximè qui laborãt in verbo & doctrina. Dicit enim

ſcriptura: Non alligabis os boui trituranti. Et: Dignus eſt operarius mercede ſua. Propterea rurſum ipſis Corinthiis confidenter loquitur: Si nos vobis ſpiritualia ſeminauimus, magnum eſt, ſi carnalia veſtra metamus? & ad diſcipulos à ſaluatore dicitur: Qui vos recipit, me recipit: quod non modo de religione quam prædicarunt intelligendum reor, verumetiam de vitę ſuſtentamentis, quibus indigebaut. De his igitur præcipua cura tibi ſit, vt cum erga vitæ præceptorem liberalis munificuſque fueris, multorum ſaluti conſulas, quia eius doctrina & inſtitutis erudiuntur ac proficiunt. An Abdiæ Achabi regis diſpenſatori etiam cum capitis ſui periculo non fuit graue, centum ex prophetis, quos Iezabel impiiſsima perſequebatur, neci ſubtrahere, in ſpeluncis abſcondere, cumque fames eſſet, ſuis impenſis paſcere? & tibi moleſtum erit, ſi vni ſancto aut alteri neceſſaria obtuleris, quæ non illis oblata, ſed ſibi computat ipſe qui facit ſanctos, & pro eleemoſynis tam modicis ęterna ſe repenſurum bona pollicetur? Cęterum, etiam eccleſiis conferenda beneficia ſunt, vt qui altari ſeruiunt, his vtantur. Si quid ſuperfuerit, aliis diſpenſent, aut in ædificiis deo dedicandis impendant. Sic fecit Dauid, ſic Salomon, ſic Eſdras ſacerdos. Præterea quoties ciuitas annonæ caritate laborat, aliáue rerum moleſtia affligitur, plebi ſuccurrendum eſſe à potentioribus docent, Ioſeph Aegyptiis diſtribuens frumenta, Ezechias & Ioſias offerentes pro regno, pro ſanctuario, pro Iuda tauros, arietes, oues, hircos, vt eis quibus præerant miſerendo, ipſi à ſuo præſide deo miſericordiam conſequerētur. Docuit hoc & ſaluator noſter, hominū multitudinem paſcens in deſerto, nolens dimittere ieiunos, ne deficiant in via. Et certe non humanus, ſed ferinꝰ eſt qui multos perire patitur, cū multos poteſt ſua ope liberare. In peregrinos etiam ſeruāda eſt humanitas. Cum enim mortaliū vna origo ſit, vnus author &

1. Cor. 5.

3. Reg. 3.

dominus omniũ, nemo nobis extraneus habeatur, nemo alienus. In suscipiendis ergo peregrinis imitemur
Abraham. Loth. patris Abrahæ atque Loth liberalitatem, qui sedentes in foribus ciuitatis, aduenas vt ad se diuerterent rogabant, & qui tam benignè homines acceptauerãt, digni fuere hospites fieri angelorum.
Iob.31. Imitemur Iob, qui calamitatem suã hospitalitatis antè actæ recordatione cõsolabatur, dicens: Foris non mansit peregrinus, ostium meum viatori patuit.
Sunamitis. Imitemur Sunamitem illam magnam quæ cœnaculum fecerat, vt quoties Elisæus propheta Sunam trãsiret, inuitatus in eo susciperetur. Ob hoc cum virum senẽ haberet; & ipsa esset sterilis, orãte Elisæo, meruit esse masculæ prolis mater, & cum defunctum filium lugeret, vitæ restitutum recipere atq; consolari.
Martha. Imitemur Marthę solicitudinem, quę digna fuit hospitio suscipere Christum. Imitemur postremo
Discipuli. Lucæ.24. duos illos de Euangelio, qui Christũ sub peregrini specie latentem, pertransire'que volentem, ad suum diuertere hospitium coëgerunt. Longè quidem illis dissimiles qui ita submissè lente'q; inuitant, vt appareat, optare se ne veniant quos inuitarint, velle'que videri, sed nõ etiam esse hospitales. Hi verò qui peregrinum, vt apud ipsos maneret, coëgisse dicuntur, cognoscere meruerũt Iesum, & caligine oculorum ac mentis detersa resurrectionem eius læti videre, quem lugebant crucifixum.
Exodo.22. Ad hæc in Exodo est præceptum: Aduenam non contristabis, neque affliges eum.
Leuit.19. Et in Leuitico: Si habitauerit, inquit, aduena in terra vestra, & moratus fuerit inter vos nõ exprobretis ei, sed sit inter vos quasi indigena, & diligetis eum quasi vosmetipsos Et in Deuterono
Deuter.14. mio: Peregrino qui intra portas tuas est, da vt comedat aut vende ei. Vende si illi superest pecunia, si deest, da. Grandis, inhumanitas est, vitæ necessaria quærenti nolle saltem vendere. Cauenda vehementer cordis ista duritia est, ne nobis obiici posit, quod prȩter alia Hierosolymæ

ſolymæ mox vi hoſtili euertendæ per prophetam Eze Ezec.22.
chielem exprobatur, Aduenam calumniati ſunt in medio tui, pupillum & viduam contriſtauerunt apud te: Quod ſcelus profectò niſi maximũ foret, inter cauſas tãti excidij non poneretur. Præterea morbo aliquo affectis opitulari, & ægrotantibus aſſidere, eleemoſynæ genus eſt, de quo in Leuitico dicitur. Si attenuatus fuerit frater tuus & infirmus manu, & ſuſceperis eum quaſi aduenam & peregrinum, & vixerit tecum, ne accipias vſuras ab eo, nec amplius quàm dediſti. Et in Eccle. Nõ te pigeat viſitare infirmũ. Nõ piguit illã quæ mũdi dominũ erat paritura, mõtana aſcendere, cognata adire, ægrotanti aſſidere, quæ grauida Ioãne baptiſta tædia iã vicini partus patiebatur. Quòd ſi dei mater hominis matri infirmæ miniſtrauit, nec te pudeat inferiores tua non ſolum ope, ſed etiam præſentia conſolari. Captiuos quoque & in vinculis coniectos redimere, debitoribus æs alienum condonare, iniuſtè oppreſſos tueri ac defendere, pij atque liberalis hominis officiũ eſt. Hoc per Iſaiam præcipit dominus, cum ait. Subuenite oppreſſo, iudicate pupillo, defendite viduam. Et alibi per eundem prophetam. Diſſolue colligationes impietatis, ſolue faſciculos deprimentes, dimitte eos qui confracti ſunt liberos, & omne onus diſrumpe. In Ezechiele etiam iuſtus appellatur, qui pignus debitori reddiderit, & pauperculum non contriſtauerit. Vt autem eorũ qui carceri mancipati ſunt, anguſtiam miſerearis, Apoſtolus hortatur, dicens: Mementote vinctorum tanquam ſimul vincti, & laborantium tanquam & ipſi in corpore morantes. Nam ſi omnes in Chriſto vnum corpus ſumus, debemus malè affectis condolere, vt membris corporis noſtri & ſaluti eorum conſulere non minus accuratè quàm noſtræ conſultum vellemus, ſi idem mali pati contigiſſet. Tunc enim ſi qua calamitate ipſe oppreſſus fueris, ſi qua violentia vexatus, nõ

Leuit.25.

Iſaiæ.58.

Iſaiæ.19.

Heb.13.

te pudebit opem implorare, quàm aliis præstitisti. Da
Iob. 29. modo operam, vt cum beato Iob dicere possis: Oculus fui cæco, & pes claudo, pater eram pauperum, & causam quam nesciebam, diligentissimè inuestigabam, conterebam molas iniqui, & de dentibus illius auferebam prędam. Postremò aliorum tristitiam consolatione releuare, mortuos qui non habent vnde funerentur, tua impensa efferre ac sepelire ad eandem pertinet virtutem.
Tobias. Qua præditus Tobias, cum in Assyria captiuus teneretur, in eos qui secum capti erãt, benignitatem exercuit, verbis consolando, rebus iuuando, & eos qui diem suum obiissent, mandando sepulturæ. Dumq́ue aliorum angustias miseratur, suas nõ sentiebat. Hæc de illis quibus adesse debemus opera atque pecunia, nunc quantũ erit largiendum inopi, & pro quibus eleemosynæ faciẽdæ breuiter expediemus.

Quantum pauperi sit largiendum. Cap. 14.

TAntum tribuendum, quantum pauperis indigentia postulat. Tantum vestium da ne algeat, ne nudus incedat. Tantum cibi ac potus imparti, ne fame sitiq́ue laboret. Non beneficium est plura donare, sed nequitiæ irritamentũ. Vestis delicatior excitat arrogantiam. Victus abundantior nutrit luxuriam. Prospiciendum erit igitur ne copiosius tribuas, quàm ad parsimoniam accipientis credideris esse satis, ne fortè dum iuuare cupis, noceas. Medicorum industriam imitare. Non porrigunt ægroto quantum ipse expetit, sed quantum saluti eius recuperandæ confert, quodq́ue ꝓfuturum censent impendunt, non quod noxium æger poposcerit. Ita & tu quãtum hominis egestas requirit, & quod honestæ sustentationi sufficit vel non petenti præbe,

præbe. Quicquid vltra necessitatem est, quicquid obesse poterit, ne præbeas etiã si flagitarit, quod si tibi grãdis rerũ suppetit copia, da multa, sed multis, nam si vni dederis licet ille acceptis non malè vtatur, tu tamen vnum diligere videberis, alios odisse. Christus autem nõ pro vno mortuus est, sed pro omnibus. Eius munificentiæ eris æmulator, cum plurimis benefeceris. Latè patens virtus est charitas, nõ est contenta vnius angustiis in quem beneficia conferat, sed erga omnes effundi gestit, cum omnes æquè diligat. Quanquam illos magis respicit quos magis miserabiles inopiosósque videt. Veruntamen si tibi quoque non ita ampla est res familiaris, tantum indigentibus eroga, quantum victui tuo superesse poterit, ne & ipse egere incipias. Ita enim Apostolus Corinthiis consulens ait: Si voluntas prompta est secundum id quod habet accepta est, non secundum id quod non habet. Non enim vt aliis sit remissio, vobis autem tribulatio, sed ex æqualitate in præsenti tẽpore vestra abundantia illorum inopiam suppleat, vt & illorum abundantia vestræ inopiæ sit supplementũ. 2.Cor.8.
Quænam est ista pauperis abũdantia, nisi quàm pro beneficiis inopi collatis retribuit Christus, dicens: Venite benedicti patris mei, possidete regnum vobis à constitutione mundi paratum. Esuriui enim & dedistis mihi manducare, sitiui & dedistis mihi potum, & alia quę sequũtur. Vnde idem alibi ait: Facite vobis amicos de iniquo mammona, qui recipiant vos in æterna tabernacula. Nisi ergo dederis, talia non recipies. Si de tuis diuitiis nõ feceris tibi amicos, quis erit qui te de terra tollere, & in cœlesti collocare dignabitur domo? Ab omnibus destitutus gutta aquæ indigere incipies cum diuite purpurato, qui micas panis Lazaro mendicanti dare noluit. Lazari inopiam non est miseratus in sua copia diues, nec Lazarus iam in sinu Abrahæ beatus & felix diuitis in igne ardentis miseriæ permissus est subuenire. Mat.25. Lucæ.16.

Atque ita, auari diuitiæ in æternam vertuntur inopiam, diuitiæ verò pauperibus Christi dilargitæ perennibus regni cœlestis bonis compensantur. Quòd si opulentior es quàm necesse sit, & luxuriæ deditus cuncta in tuos vsus consumis, iniquus dispensator es. Pauperum est enim non tuum, quicquid modestè frugaliterque viuenti superesse potuit. Aliena vsurpas, quoties tibi plusquàm oportet indulges: Non es dominus omniũ
Matth. 25. quæ habes quicquid supra necessitatem possides, eius tibi dispensatio credita est non abusus. Si benè dispensaueris audies à domino. Quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam, intra in gaudium domini tui. Sin verò talentum tibi ad negotiandum traditum in terra defoderis, nihil aliis impartiens, sed totũ tibi vendicans, nihil te lucri fecisse argueris, atque ideò pro ignauiæ crimine, pro interioribus tenebris, quib⁹ obnubilatus animus futura non prospexit, tenebras patieris exteriores, ibi erit pro lætitia fletus, pro crapula & ingluuie dentium stridor, nunquam inde exies, de diuitiis istis exiturus citius quàm putas. Quòd si perituris conferre semper duratura soleres, melius tecum actum duceres carere opibus: & esuriendo panem ostiatim quærere, quàm illis affluere in immensum, illis tota ætate iucundè perfrui, & in pauperum vsus quantũ debes non contulisse. Iudicium enim illi sine misericordia fiet, qui non fecerit misericordiam. Superest vt videamus, pro quibus facienda erit eleemosyna, vt postea paulo plenius quàm dictum est, eleemosynarum quæstum commodaque consideremus.

Pro quibus facienda est eleemosyna. Cap. 15.

Pro

PRo filiis offerebat holocausta Iob, dicens, ne fortè peccauerint in cordibus suis. Exemplo nobis est, vt pro iis qui grauiter lapsi sunt, non solum precemur, sed etiam eleemosynas offeramus. Offerenda erit eleemosyna & pro illis, qui in aliquo vitæ discrimine constituti erunt vt liberentur, & postquam liberati fuerint, vt pro beneficio à domino collato gratia referatur, qui illud quod pauperi impenditur, fatetur impēsum sibi, Samuele sacerdote holocausta offerent Israëlitæ parua manu ingentes Palæstinorum copias fuderũt. Territi enim hostes tonitru & fragore de cœlo misso, terga verterunt. Non est autem acceptior domino holocausti oblatio quàm eleemosynarum pia largitio, ipso dicente. Misericordiam volo & non sacrificium, alias verò iidem Hebræi cum duce Phinee superassent Madianitas, domino per Moysen iubente, prædæ totius quinquagesimam soluerunt sacerdoti ac Leuitis, & quia nemo ex eis desideratus fuit illo prælio, aurum domino consecrarunt, cuius benignitate & à periculo seruati fuerant, & victoria donati. Qui ergo in proximos misericordes extiterint, in hostem victores erunt, & deo protegente terræ marisque discrimina tuti pertransibunt. Pro ægrotantium quoq; sanitatate, ac pro delictis mortuorum eleemosynarum liberalitas vtilis habetur. Quòd si Tabitam Petrus & Drusianam Iohannes de morte ad vitam reuocarunt, pauperum precibus permoti, quorum inopiam illæ sua ope sustentauerant, quanto facilius creditu est, eos de ægritudine ad sanitatem esse reuocandos si eis expedierit, qui eadē beneficentia in egenos vsi fuerint? Aut si nō sanabuntur, meliorem mercedem relaturos à domino quàm ipsam corporum sanitatem. Porrò pro defunctis eleemosynas facere, ex consuetudine religionis Christianæ est. In veteri autē instrumento hoc ipsum astruitur ex autoritate Iudæ Macchabæi principis ac viri

Iob. 1. Reg. 7. Num. 31. Actu. 9.

multa in deum pietate insignis. Ille enim collatione facta, duodecim milia drachmarum argenti misisse Hierosolymam dicitur pro delictis eorum qui in prælio ceciderant offerenda. Et sancta (inquit) ac salubris est cogitatio pro defunctis orare, vt à peccatis soluantur. Núc quanta vis atque potestas eleemosynæ sit memoremus, non nostra præsumptione vsi, sed autoritate instructi diuina, ne quis aliter sentientium cauillationi locus sit. Quis enim fidelium tam temerarius est, vt scripturarũ sententiam audeat impugnare?

De eleemosynæ vtilitate.

Cap. 16.

Proue. 11. LEgimus in prouerbiis diuina humanaque sapientia insigniti Salomonis: Munus absconditum extinguet iras, & donum in sinu indignationem maximã. Reprimitur igitur dei vindicta in peccatores, quoties misericordia exercetur in pauperes. In libris itidẽ
Tobiæ, 12. diuinis audimus Raphaëlem angelum Tobiæ dicentẽ, Bona est oratio cum ieiunio & eleemosyna, magis quàm thesauros auri concedere, quoniam eleemosyna à morte liberat, & ipsa est quæ purgat peccata, & facit inuenire vitam æternam. Times ne si dederis, ipse egeas? Sed dare eleemosynam magis prodest quàm thesauros recondere. Times mori? Sed eleemosyna à morte liberat. Times dãnari? sed eleemosyna peccata purgat, & vitã lucratur æternam. Tot terribilium rerum metu hominem eximit eleemosyna, & ad summam prouehit beatitudinem, tu tamen auarus cumulandis non distribuendis opibus inhias, veluti de promisso dubius, de pollicitatione incertus, cum multis aliis in locis veritatis ipse sermo eadem asseueret & astruat. Iam primum hominis in egenos benefici rem non minui, sed augeri, Salomon te-
Prou. 19. statur in Prouerbiis, dicens: Fœnerat domino qui miseretur

retur pauperis. Fœnus autē est pecuniæ commodatæ fœtus, quod Græci à pariendo τόκος vocant. Igitur sic danistæ supra sortem vsuras exigunt, ita eleemosynarum largitor multo plus relaturus est à domino, quàm quòd ipse pauperibus erogat. Idem Salomon alibi ait: Alij diuidunt propria, & ditiores fiunt. Ditior factus est Iob post ærumnam duplicia recepit omnium, quæ inuitus amiserat, quia partem eorum volens distribuerat egenis. Vidua Sareptana non partem, sed totum quod habuit olei atque farinæ protulit in medium, vt prophetam pasceret, ipsa cum vnico filio fame peritura, si eleemosyna nō plus meteret quàm seminaret. Porrò tantū hac liberalitate profecit, vt non deficeret ei oleum in lechyto, nec in hydria farina, donec pluuiam dominus daret super terram. Fiduciam habuit in domino, & spe sua non est frustrata. Parum dedit & recepit multum, & cū etiā diuites penuriam paterētur, torrentibus ipsis ob pluuiæ defectum siccatis, illa pauper dei beneficio victu necessariò abundauit. Hoc quoque pollicetur Salomon in Prouerbiis, dicens: Honora dominum de tua substantia, & de primitiis omnium frugum tuarum da pauperibus, & implebuntur horrea tua saturitate, & vino torcularia redundabunt. Tale aliquid in euangelio inuenies. Quid enim nisi multiplicato reditur ā in sinum porrigentis elemosynam innuunt quinque panes illi, & duo pisciculi multitudini esurientium appositi, & post hæc duodecim cophini collecti reliquiarum? & iterum septem sportæ plenæ asportatæ pro septem panibns & paucis pisciculis. Quis ergo tam timidus est, vt his exemplis non excitetur ad liberalitatem, nec iam metuat ob hoc rei familiari detrimentum fore, si eleemosynas dederit, cùm præsertim veritas dicat: Date, & dabitur vobis: mensuram bonam & confertam & coagitatam & supereffluentem dabunt in sinum vestrum. Nemo tamen

Prou. 11. Iob. Sareptana. Prou. 3. Mat. 14. Mat. 15. Luc. 6.

hac sancta largitate vtatur spe pecunię augendæ. Auari hoc foret, & terrena non cœlestia concupiscentis: quæ non modo concupiscere, verumetiam propter Christũ debemus contemnere, vt illas acquiramus diuitias quas nec tinea corrumpere, nec fur possit auferre. Pro quibus adipiscendis plerique certè spontaneam subeunt paupertatem, vt ostendant nolle se omnino possidere opes perituras, sed illas quæ perire nequeunt, in thesauris reconditas æternitatis. His autem fruituros pauperum sustentatores nemo negare poterit, nisi qui scripturarum repugnare voluerit veritati, malens damnari cũ infidelibus, quàm cum fidelibus saluari. Vt igitur cœlestes æternasque opes capiamus, primo veritatis cognitione opus est, veri'que confessione, deinde vt delicta nostra expientur, & qui prius peccatis grauabamur, bonis actionibus proficiamus. Hæc autem omnia præstare poterit fidelis ac synceræ'que mentis eleemosyna.

Cornelius. Acta.10. Cornelio Centurioni ab angelo de cœlo in terras lapso est dictum: Orationes tuæ & eleemosynę tuę ascenderunt in memoriam in conspectu dei. Itaque cum gentilis esset, eleemosyna meruit à Petro Apostolo discere Christum, & fidei baptismo purificari, vt in Christo renatus, cum Christo resurgeret in gloria.

Nabuchodosor. Nabucodonosor quoq; rex gẽtilis erat, quãdo deo voluit se æquare, fragilitatis humanæ oblitus. Cũque ob hoc prædiceretur, quod regno eiectus cum bestiis esset victurus, eleemosynis tamen mutari posse Dei iudicium intellexit, Daniele dicente: Peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordiis pauperum, forsan ignoscet tibi deus. Quòd si etiam gentilium in pauperes pietatem deus respicit, quantomagis credentium atque fidelium? Audi scripturam dicentem: Conclude eleemosynam in corde pauperis, & hæc pro te exorabit ab omni malo. Vnde & in Psalmo dicitur: Beatus qui intelligit super egenum & pauperẽ, in die malo liberabit eum dominus,

Eccle.29.

Psal,40.

minus, quando videlicet dicturus est: Esuriui & dedistis mihi manducare. Audi & aliam scripturæ sententiam: Eccl.3.
Ignem ardentem extinguit aqua, & eleemosyna resistit peccatis. Et in Euangelio: Date eleemosynam, & omnia munda sunt vobis. Iuxta superiorem sententiam, eleemosyna resistit peccatis, ne illa committamus, iuxta sequentem, ab iis quæ iam commisimus, facit vt emundemur. Reliquum est vt à præteritis expiatos, & à secuturis custoditos, deo nos offerat pro innocentia suscipiendos, pro iustitia præmiandos. Hoc ita futurum Psalmista testatur: dum de beato viro ait: Dispersit, dedit pauperibus, iustitia eius manet in seculum seculi, cor eius exaltabitur in gloria: vt intelligamus per charitatis beneficentiæque opera ad æternam beatitudinem peruenire, & illos qui in his versati sunt, à Christo audituros, Venite benedicti patris mei, percipite regnum à cōstitutione mundi vobis paratum. Regni itaq; cœlestis hæredes erunt, qui rerū suarū terrenarūq; ipsos fecerint participes. Ab hac sanè pietatis virtute nec ipsi pauperes excusantur. Non habes quam alteri porrigas stipem, da si habes aquæ frigidæ poculum, & non perdes mercedem tuam. Duo minuta æra inopis viduæ in gazophylacio oblata, diuitum prę feruntur denariis. Non penset dominus quantum das, sed de quanto, & q̄ libenter. Ille plus offert, cui minus quod offerat restat. Illius magis accepta sunt dona, à quo magis prōpta exhibetur animo. Hinc est p̄ceptū illud Salomonis, Ne dicas amico tuo. Vade & reuertere & cras dabo tibi, cum statim possis dare. Ac ne id tanquam inuitus facias, admonet Apostolus, nō tristem, sed hilarem datorem à domino diligi, Qui enim libenter dat, diligit: ideò & ipse diligitur. Quod si nihil penit⁹ habes quod inopi largiaris, ita miserię eius condolescas, vt daturus esses si haberes: & pro beneficio cōputabitur pietas miserantis, multumque proderit offerre voluntate, quicquid

Lucæ.11. Psal.111. Prou.2. Cor.9.

quid non poteris opere. Consummata verò ac perfecta eleemosyna est, vt cuncta simul distribuantur: nec semper in erogando occupetur animus, potiusque attendat vt illum imitetur, qui cum diues esset, factus est pauper, vt nos diuites faceret in regno suo cœlesti, cum terrena contempserimus. Ipse in Euangelio ait: Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperib⁹, & habebis thesaurum in cœlo, & veni sequere me. Eis etiam quæ ita secuti sunt ipsum, respondit: Omnis qui reliquerit domum vel fratres vel sorores, aut patrẽ, aut matrem, aut vxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit. Itaque magis grata est deo seruorum suorum voluntaria paupertas, quàm diuitum seculi quotidiana munera.

Matth. 19.

De vitio auaritiæ. Cap. 17.

SEd quid de illorum cupiditate dicemus, qui cumulandis opibus nunquam satiantur, atque in tantũ tenaces sunt, vt nihil pauperi porrigant, & quib⁹ magis curæ est, pecuniam quæ sibi superat nulli vsui recondere, quàm egestati impartire alienæ? Quàm malè cum illis agitur, nosse operæprecium erit, ne quis opulentiæ eorum inuidendo, mores imitari decernat, perdatque dei gratiam, cum diuitias acquisierit. Non est enim amator dei, quem non miseret pauperis, dicente Iohanne Apostolo: Qui habuerit substãtiam huius mũdi & viderit fratrem suum necesse habere, & clauserit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo? Inter scelera quibus Sodoma interiit, obiicitur quod manumque egeno & pauperi non porrigebant. Frustra itaque illi misericordiam à deo sperant, qui misericordiã proximis non exhibent. Nec in aduersis eorum exauditur

1. Iohã. 3.

Ezech. 16.

tur deprecatio, qui miserorum precibus non mouentur, ait enim scriptura: Qui obturat aures suas ad clamorē pauperis, & ipse clamabit & non exaudietur. Minus est tamen sua non tribuere: aliena quoque iniustè rapere cogit auaritia, & ne à pauperū quidem fortunis impias continere man⁹, nullo satiabilis cōgestu, nulla copia cōtenta, imo eo cupidior, quo plura rapuerit. Vnde de illis quibus ea dominatur, est dictum: Rapiunt non sua, & semper in egestate sunt. Semper quippe restat, quod sibi vendicare affectent. Eiusmodi iniustitiam damnat dominus in Isaia, dicens: Væ qui prædaris, nōne & ipse prædaberis? & qui spernis, nónne & ipse sperneris? cū cōsummaueris deprędationem, deprędaberis, cum fatigatus desieris contemnere, contemneris. Ad eos maximè ista spectat comminatio, qui in potestatibus versantur, & pastoris adepti officium, gregem sibi commissum detondere non cessant. Si iumentum stercus fecerit, si extra ædeis loturam quis effuderit, si cum altero parum quid altercatus fuerit, mulctatur pecunia, quasi qui maiestatem læserit, denique mille causæ habentur, despoliandi inopem, nulla miserendi. Et miramur si illorum qui sic agunt, non miseretur deus, si liberis orbantur, si ab inimicis infestantur, si & ipsi à potentioribus despoliantur: quasi verò iustus dominus iustitiæ suæ oblitus, tam iniquas exactiones impunè abire passurus sit, & nō pro merito víndicaturus? nunquid vanum est quod Salomon præcipit, dicens: non facias violentiam pauperi, neque conteras egenum in porta, quia dominus iudicabit causam eius. Sed enim tam fatua est cupiditas, vt ne flagellata quidem resipiscat. Aduersitatibus interdum affliguntur auari, & tamen mala quæ sustinent, non suo vitio imputant, sed fortunæ. Itaque rerum amissione non emendantur, sed magis ad prædandum rapiendúmque accensi, reparare amissa festinant donec ipsi vitam amittant, & ad inferos detrusi crimen suum tandem

Prou. 21.

Prou. 11.

Isaię. 33.

Prou. 22.

tandem agnoſcant. Si quis tamen aures audiendi habet, audiat, & timere diſcat, cùm audierit illud quod in Malachia eſt ſcriptum: Et accedam ad vos in iudicio, & ero teſtis velox maleficis & adulteris & periuris, & qui calumniãtur mercedem mercenatij, & humiliant viduas & pupillos, & opprimunt peregrinum, nec timuerunt me dicit dominus exercituũ. Audiat & illud quod in Amos ꝓpheta legitur: Pro eo quod diripiebatis pauperem, & prædam electam tollebatis ab eo, domos quadro lapide ædificabitis, & non habebitis in eis: vineas plantabitis amantiſſimas, & non bibetis vinum earum quia cognoui ſcelera veſtra, & fortia peccata veſtra. Igitur vel illa vobis ò diuites quæ inique comparaſtis eripientur, vel vos illis, & ſpes omnis malè partæ rei in cõtrarium vertetur. Intolerabilior tamen erit pœna inferni, quàm vitæ præſentis calamitas. Cæterùm neque illorum inulta erit auaritia, qui dicundi iuris fugientes officio, pecunia doniſve corrupti iniuſtè iudicant, & quæſtum magis quàm æquitatem diligunt, eiuſque causam potiorem habeat qui plus dederit. His per prophetam dicitur: Vę qui iuſtificatis impium pro muneribus & iuſtitiam iuſti aufertis ab eo. Et in Iob eſt ſcriptum: Ignis deuorabit tabernacula eorum, qui munera libenter accipiunt. Illi quidem libenter munera accipiunt, quos cupiditas illicit, non quos neceſſitas conſtringit. Neque enim peccauit Ioſeph à Pharaone accipiens dona, neque Daniel à rege Babylonis. Vtrumque diuina prouidentia contigit, vt populus Iſraël prius in Aegyptum confugiens, principem ſuæ gentis haberet à quo aleretur, deinde in Chaldæa captiuus, à quo protegeretur. Ideò iſti nec honorem nec dona recuſarunt, vt ſuis in neceſſitate ſuccurrerent, non vt ſibi opes aceruarẽt. Beatus eſt autem qui præceptum domini obſeruat, dicentis: Non conſideres perſonam pauperis, nec honores vultum potentis, iuſtè iudica proximo tuo. Iniuſtus iudex

Malac. 3. — Amos. 5. — Iudex. — Iſaiæ. 5. — Iob. 15. — Ioſepha Daniel. — Leuit. 15.

dex est iuxta Iacobi Apostoli sententiam, qui plus honoris defert diuiti superbo, quàm pio pauperi & humili. Captator est profectò, non amicus, qui tantum diuitibus blanditur, laudat vt stipem eliciat, honorat vt lucretur. Cui autem verum diuitiis potius est, non dona sequitur, sed iustitiam. Quam quoniam opibus præfert, ipse à domino honorabitur, dicente propheta: Qui excutit manus suas ab omni munere, iste in excelsis habitabit. Munerum ergo auidus, & à recto auersus non in excelsis, sed in ima habitabit inferni. Hæc sors etiam illorum erit, qui se dei seruitio ideò dedicant, vt mammonæ, non vt deo seruiant, quibus ipse in Euangelio respondens, ait: Quæritis me nō quia vidistis signa, sed quia manducastis de panibus & saturati estis. Ab his enim episcopatus quæritur, vt nūmis arca impleatur, non vt bonum opus exerceatur: vt venter epulis repletus luxuriet, nō vt Christus in paupere pascatur, vt mēs inanis gloriæ vento inflata superbiat, non vt humilitate deiecta deo placeat. De istis prophetare iussus Ezechiel ait: Væ pastoribus Israël, qui pascebant semetipsos. Nonne greges à pastoribus pascūtur? Lac comedebatis, & lanis operiebamini, & quod crassum erat occidebatis, gregem autem meum non pascebatis. Et quia magis pecuniæ quàm animarum lucro inhiant, quod infirmum (inquit) fuit, non consolidastis, & quod ægrotum, non sanastis: quod confractū, non alligastis, & quod abiectum non reduxistis: & quod perierat non quæsistis. Talium auaritiam & per os Malachiæ prophetæ arguit, dicens: Quis est in vobis qui claudat ostia, & incēdat altare meū gratuito? Non est mhi voluntas in vobis dicit dominus exercituum & munus non suscipiam de manu vestra. Licet autem in Euangelio dicat, dign᷒ est operarius mercede sua, necessaria permittit, non superflua imperat. Si superfluis abundas, dispensatio tibi credita est, vt aliorum inopiam iuues, non abusus concessus

Iaco.2. Isaiæ.31. Presbyter. Ioan.6. Ezech.34. Malac.1.

cessus

cessus vt voluptatibus perfruaris. Alienum est quicquid
Luc.16. supra necessitatem est: De quo in Euangelio dicitur: Si in alieno fideles non fuistis, quod vestrum est quis da-
Sacerdos. bit vobis: Tibi ò sacerdos promissum est regnum cœlorum, si modo tibi credita rectè dispensaueris: sin verò quod professus es, implere neglexeris, nec tibi quod à domino promissum erat, dabitur: & dũ temporalia bo na sectaris, amittes æterna. Domum enim orationis fecisti domum negotiationis, vendendo columbas, hoc est spiritussancti dona in quæstum conuertendo: cum Christus clamitet, dicens: Gratis accepistis, gratis date.
1.Cor.9. An ad Apostolum confugies dicentem: Qui altario seruit, de altario viuere debet? sed de altario viuere tibi permittitur, non luxuriari, cum idem dicat: habentes
1.Tim.6. victum & vestitum, his contenti simus. At tu cum multa possideas, plurà concupiscis: nec tam tibi de salute plebis cura est, quàm de exigendis pensionibus, de decimis oblationibusque colligendis, pro his in ecclesia declamas, pro his execrationum elogia valuis ecclesiæ affigis, ad cætera mutus, & illis simillimus quibus dici-
Mat.23. tur: Væ vobis scribę & pharisæi, qui decimatis mentã & anethum & cyminum, & reliquistis quæ grauiora sunt legis, iudicium & misericordiam & fidem, hæc o-
Episcopi. portuit facere & illa non omittere. Scriba es igitur & pharisæus, cum exigis pecuniam & non præstas doctrinam, cum de quæstu tuo cogitas, & eorum saluti qui tibi commissi sunt non consulis. Excolas culicem quæ leuissima sunt curæ habens, & deglutis camelum, in vẽtrem negligentiæ demergens ea quæ maximi momenti esse deberent. Mercenarius non pastor es. Vides lupum venientem & fugis. Perit ille adulterio, ille vsuris, alius furto, alius odio, alius alio flagitio, & in tanto animarum periculo taces, obmutescis, hiscere non audes, & illos duntaxat perituros prædicas, qui decimas non soluerint, qui debitas ecclesiæ tuę pensiones in tem

por-

pore non attulerint & eidē legata interuerterint, perinde ac si nō sit aliud peccati genus quod perdat homines, quàm istud in quo opulentia tua patitur detrimentum. Cùm tamen his qui egestate premuntur, non solū quod debent remitti debeat, sed etiam de rebus quas affatim collegisti, quantum opus est impendi. Detestabilis & illorum cupiditas, qui simulata sanctitate decipiunt, & vel pro ędificando sacello, vel pro peregrinationis voto perficiendo, vel pro aliquo alio pietatis opere exequendo æra efflagitant, quasi non furti vel rapinæ sit genus, mendacio aliquid elicere, & in aliū q̃ in quem datum est vsum conuertere. Hi tanto grauius puniendi erunt, quanto fallacius egerint, dicente domino: Qui deuorat domos viduarum sub obtentu prolixæ orationis, hi accipient prolixius iudicium. Execranda & negotiatorum auaritia, qui nec fœnore abstinēt, nec merces adulterare timent, pondere quoque & mensuris fallunt alia statera vendentes, alia ementes, neque eos pœnitet aut pudet dolo ac fraudibus niti vt lucrentur. Aduersus istos iratus dominus per Micheam prophetam vociferatur & ait: Adhuc ignis in domo impij thesauri iniquitatis, & mensura minor iræ plena, nunquid iustificabo stateram impiam & sacelli pondera dolosa? Denique minatur facturum se, vt congregatæ tanto flagitio opes fiant hostibus in prædam, & ipsi opus domini in captiuitatem. Horum etiam in Amos propheta dolos ac malignitatem detegit, dicens: Audite hoc qui conteritis pauperem, & deficere facitis egenos terræ, dicentes: Quando transibit messis, & venundabimus merces, & sabbatum, & aperiemus frumentum, vt minuamus mensuram, & augeam⁹ siclum, & supponamus stateras dolosas, vt possideamus in argēto egenos, & pauperes pro calceamentis, & quisquilias frumēti vendamus. Ac ne frustra talia obiecisse videatur,

Hypocritæ.

Mar.12.

Negotiátor

Mich.6.

Amos.8.

iurat ꝙ lugebunt,& dolore ſupplicij perſoluent, quod cum delectatione lucri perpetrarunt.

De vana diuitum ſpe.
Cap. 18.

NEmo igitur diu ſe fruiturum malè partis rebus cõfidat,ſed quo plura iniquè congerit,eo miſerabiliorem finem expectet. Timeat pœnam Giezi, timeat exitum Iudę, alter mendacio munus extorſit, & reuerſus eſt leproſus:alter iuſtum vendidit pro argento,& laqueo vitam finiuit. Ille quoque quem purpura tegebat,quem quotidiana ſignabant cõuiuia, in inferno ſepultus,in flammis ardens totus, fruſtra guttam aquæ petiit,qua linguam tantum refrigeraret. Diues ille alter,qui frugum hubertate lætatus dilatare cogitabat horrea,& in annos multos opulenter viuere,ſtatim audiuit:Stulte,hac nocte animam tuam repetent à te, quæ aũt paraſti cuius erunt?Sic eſt,inquit,qui ſibi theſaurizat,& non eſt in deum diues.De iſto in pſalmis dicitur:Videbunt iuſti & timebunt, & ſuper eum ridebunt, & dicent?Ecce homo qui non poſuit deum adiutorem ſuum, ſed ſperauit in multitudine diuitiarum ſuarum,& præualuit in vanitate ſua.Ideò Apoſtolus ad Timotheum:Diuitibus, inquit, huius ſeculi præcipe, & non ſublimè ſapere, neque ſperare in incertò diuitiarum,ſed in deo viuo, qui præſtat nobis omnia abundè ad fruendum,benè agere,diuites fieri in bonis operibus,facilè tribuere, communicare, theſaurizare ſibi fundamentum bonum in futurum. Qui vult ergo in deum diues eſſe,non ſibi theſaurizet, ſed inopię aliorum:in deum diues eſt, qui charitatis operibus abundat,non qui rebus opulentus incedit.Eſurientes & ſitiẽtes iuſtitiam,dominus implet bonis,diuites autem auaros dimittit inanes. Quid proſunt auaro diuitiæ,ſi cu-

[Margin notes: Giezi. Iudas. — Lucæ.12. — Pſalmo.51. — 1.Tim.6.]

ſtos

ſtos illarum eſt non dominus? Quid denique proſunt diuitiæ ſtulto, cùm ſapientiam emere non poſsit? Multæ opes nunquam aut raro admodum queunt cuiquam niſi ſcelere conſtare. Nam qui iuſtè acquirit & moderatè expendit, nec diues erit nec pauper. Qui autẽ ingentes quæſtus faciunt, ſupráque modum locupletantur, & iniqui & auari ſint neceſſe eſt. Quòd ſi tam multa ab aliquo alio ſibi relicta poſsident hęredes iniqui ſunt, & ſi his malè vtuntur, ipſi etiam mali ſunt. Ex quo colligitur multùm diuitem bonum eſſe non poſſe. Quæ igitur amentia eſt, illa concupiſcere, quæ non niſi cum virtutum detrimento queant acquiri? Melius eſt parum cum timore domini, quam theſauri magni & inſatiabiles. Hæc quidem ſententia ſapientiſsimi Salomonis eſt, cuius & illa ad deum ſupplicatio: Nec diuitias, nec paupertates dederis mihi, ſed tantũ victui meo tribue neceſſaria. Quòd autem reges omnium ſemper opulentiſſimi ſunt, hoc ideò fit, quia regũ opes nõ tam ſuę quàm populi ſunt. Eorum quippe impenſis plebes tutè degũt, ab hoſtium iniuria proteguntur, in rerum vitæ neceſſariarum copia conſeruãtur. Quemadmodum autem cõmuni vtilitati expoſita eſſe debet principis opulentia, ita & priuatorum diuitiæ adiumento ſint egeſtati alienæ. Alioqui & ipſi diuites egebũt ac miſeri erũt. Quid enim illo miſerius, qui inops virtutis eſt? qui cum diues ſit, meritis caret liberalitatis, quæ beatos efficiunt, & auaritiæ vel luxuriæ grauatur vitiis, quæ mergunt in profundum. Talium infelicitatem dolenter ingemiſcit in Euangelio dominus dicens: Væ vobis diuites qui habetis conſolationem veſtram. Conſolantur enim, quoties quæſtum faciunt, vel cum quæſitis ad voluptatem abutuntur. Hos etiam Iacobus apoſtolus lugubri voce aggreditur, & ait: Agite nunc diuites, plorate vlulantes in miſeriis veſtris, quæ aduenient vobis: diuitiæ veſtræ putrefactæ ſunt, & veſtimenta veſtra à tineis comeſta

Proue. 15.

Proue. 30. Rex.

Lucæ. 6.

Iacob. 5.

ſunt, aurum & argentum veſtrum eruginauit & erugo eorum in teſtimonium vobis erit, & manducabit carnes veſtras ſicut ignis. Theſaurizaſtis vobis iram in nouiſsimis diebus: ecce merces operariorum, qui meſſuerunt regiones veſtras, quæ fraudata eſt à vobis, clamat: & clamor eorum in aures domini ſabaoth introiuit. Epulati eſtis ſuper terram, & in luxuriis enutriſtis corda veſtra, in die occiſionis adduxiſtis & occidiſtis iuſtum, & non reſtitit vobis. Talia cõſiderans vas electionis Paulus. Radix, inquit, omnium malorum, eſt cupiditas. Addamus his & alia, ſi fortè diuinæ ſapientiæ veritate ſæpius pulſati reſipiſcant. In pſalmo dicitur: Di-
Pſal.33. uites eguerunt & eſurierunt, inquirentes autem domi-
Eccle.5. num non minuẽtur omni bono. In Eccleſiaſte Salomon ait: Auarus non impletur pecunia, & qui amat diuitias, fructum non capiet ex eis. Leuius ac tolerabilius eſſet, fructum non capere, niſi ſequeretur ſupplicium, dicen-
Ezech.7. te Ezechiele propheta. Argentum eorum & aurum eorum non valebit liberare eos in die furoris domini. In
Apocal.3. Apocalypſi angelo Laodiciæ eccleſiæ dicitur. Dicis, diues ſum & locupletatus, & nullius egeo, & neſcis, quia tu es miſer, & miſerabilis, & pauper, & cęcus, & nudus. Quis enim finis luxuriæ diuitum, niſi quem eodem libro ſcriptum legimus? Quantum glorificauit ſe & in
Apocal.18. deliciis fuit, tantum datè illi tormentum & luctum. Quãto melius cum iſto actum fuiſſet, neſciſſe diuitias, inopem mẽdicumq; vixiſſe, & in miſeriis potius quàm in deliciis duxiſſe ætatẽ? ſed quo diutius in deliciis impunè vixit, eo infelicius cecidit. Beatũ ſe putabat, qòud ſibi proſperè ſuccederent omnia, ideóque licentius peccabat, ideò tenuit eum ſuperbia, opertus eſt iniquitate & impietate ſua, ꝓdiit quaſi ex adipe iniquitatis eius, tranſiuit in affectum cordis ſui, nunc in tormentis poſitus audit, Memẽto, quia recepiſti bona in vita tua, pauperes autem quorum non eſt miſertus, patiebantur ma

la, tu

la,tu nunc cruciaris,illi consolantur.Cumque hoc ita sit,eo tamen processit ista auri sacra fames,vt quæ natura saluti hominis consulens terra occultauerat, ea fossionibus in profundum actis eruere cœperunt, montes cuniculis subruuntur, & homo cœlum suspicere genitus,vltro se in ima telluris immergit,nec supra se pendentem metuit molem,nec post se relictum solem quicquam æstimat,per mēses plurimos perpetuam noctem sustinet, vt argentum aurumque in suam ipse perniciē proferat,si modo quod multis contigit,non antè fuerit oppressus ruina,seque repente cum opibus quas collegerat,sepeliebat. Frumenta,vinum,oleum,linum, lanam cæteraque vitæ nostræ necessaria in aperta nobis fruēda obtulerat deus,cætera tanquam nocitura latere volebat. Ideò autem & ista creauit, vt sicut eorum, qui oblatis contēti sunt nota est modestia,ita illorum, qui etiam occultata scrutantur; manifesta esset cupiditas, & qui ex parte sui sunt,etiam à nobis dinoscerentur. Auaritia

Quod auaritia multorum causa sit malorum. Cap. 19.

QVàm autem multorum malorū causa sit immodica cupiditas quis explicet? hominem aduersus hominem ire compulit, hinc insidiæ, hinc latrocinia,hinc bella,mutuæque cædes dum nostro non contenti,aliena concupiscimus:hinc inter cōiunctissimos lites, inter amicissimos dissidia & citius adeundæ hæreditatis gratia ipsorum parentum deside ratæ mortes.Laban Iacob nepotem suum osculatus, ho spitio susceperat,generum suum fecerat, & ille iam bis septem annos ei seruierat,Fatebatur Laban quod propter ipsum à domino sibi auctæ opes fuissent. At verò postquam vidit re pecuniaria in primis ditatū, inuidere ei cœpit,quē tātopere dilexerant,& descēdentē persecutus Laban. Gene.31.

ſecutus eſt manum innocenti inieciſſet, amicitiæ,propinquitatis,officiorum'que oblitus,niſi ſomno deterritus propoſitum inhibuiſſet. Amorem ergo quem paupertas conciliauerat, opulentia,diſtraxit. Tabremon
3.Reg.14. quoque Syriæ rex (vt in libro Regum legitur) ex ami-
1.Paral.21. co inimicus factus Baſe Iſraëlitarum regi ab Aſa rege Iudæ pecunia corruptus. Ioram verò ne fratribus quidem pepercit,vt eorum bona vſurparet,vita ipſos pri-
Iudas Schariotis. uauit.Iudas etiam (vt veteribus noua copulemus) à domino aſcitus apoſtolus, miracula optandi facultate ab eodem donatus, ſacræ communionis particeps factus, oſculo exceptus,quia tamẽ pecuniæ auidꝰ fuerat,XXX. argenteis illum vendidit,à quo iam tot beneficia acceperat.Neminem itaque verè diligunt hi,quibus habendi cupido dominatur.Si qua enim lucri ſpes acceſſerit, continuò graſſantur in eos, quos videbantur diligere.
Ierem.41. Godolias. Nam & Godalias Iſmahelem domi ſuæ vt amicum excepit conuiuio, & eundem inter epulas iugulauit, nec hoſpitalem menſam amici cruore fœdare timuit, qui aliena occupare cõcupiuit.Proferam adhuc magis cruentum exemplum, ſed minus rationis compotis vulgi.
Titi milites. Tito Hieroſolymam obſidente, plurimi ex Iudæis fame compulſi ad Romanos tranſfugiebant (vt Ioſephus author eſt) percrebuit fama tranſfugas aurum hauſtum ventre geſtare cum à ſuis ne quid efferrent excuterentur:ob hoc à militibus Romanis clam excepti laniati'que exenterabantur, quærebatur'que aurum intra cæſorum viſcera,nec fortaſſe inueniebatur. Hac tamen de cauſa ad duo millia hominum vna nocte periſſe conſtat,plures perirẽt,niſi re comperta Cæſar ſcelus, edicto compeſcuiſſet. Quid hac atrocius immanitate incertas opes certa vltro ſe dedentium cæde quærere? Plebis tamen mercede militantis iſta auaritia, illa ve-
Hirtacus. Herodes rò regum. Hirtacus enim prius,deinde Herodes Iudææ reges,aperuiſſe ferũtur ſepulchrum Dauidis regis,theſaurum

ſaurum cum illo conditum rati. Scilicet non ſatis erat humanæ cupiditati prædam capere ex viuis,vel ex interemptis ſpolia,latentia quoque in monumentis cadauera excutere cœpit,ſed & hoc quidem minus mirum, quando iam nec aris nec templis deo dicatis parcitur. Noſtra ætate contigit Chriſtianorum eccleſias à Chriſtianis profanari,aurum,argentum'que deo conſecratū per vim auferri,perinde ac ſi aduerſus deum,& nō tantùm aduerſus homines bellum geratur. Quaſi verò nō idem Chriſtus ſit illorum qui oppugnantur, & eorum qui oppugnant, cum vtrique eius qui vnus eſt nomine cenſeantur. Sed profectò nulla ibi religionis ratio ducitur,vbi auari animi nihil niſi quod rapiant,attendūt. Quamuis autē multa deprædentur,multa parent,multa vndique congerant,nunquam tamen ſatiantur,ſemper reſtat quod aceruo addi cupiūt. Nec minus huic vitio obnoxij ſunt, qui liberis nepotibus'que abundant, quàm qui ſoli ſunt. Qualem Eccleſiaſtes admiratur, dicens: Vnus eſt,& ſecundum non habet,non filium,nō fratrem,& tamen laborare nō ceſſat,nec ſatiantur oculi eius diuitiis,nec cogitat,dicens: Cui laboro & fraudo animam meā bonis? Sed qui eiuſmodi ſunt,iis per Iſaiā minatur dominus,& ait: Væ qui cōiungitis domum ad domum & agrum agro copulatis vſq; ad extremum loci. Nunquid habitabitis ſoli vos in medio terræ? Quid enim niſi ſolus habitare velle videtur in terra,qui ſolus cuncta poſsidere cōcupiſcit? Hic ſanè hydropici eſt morbus,qui eo plus ſitit,quo plus biberit: Sed ſi acceſſerit ad Ieſum,curabitur: ſin contēpſerit,peribit. Achan, quia de anathemate tulerat pallium, argenti'que aliquid & auri,dei iuſſu lapidatur. Principes Sochor,qui Gedeoni panem negauerant,ſuper ſpinas & tribulos cōteruntur. Adurandum tributa exigit,lapidibus obruitur. Achabi regis, qui vineam Naboth ipſo interfecto poſſederat, ſagitta interempti ſanguinem, iuxta Eliæ

Ecclés. 4.
Iſaiæ. 5.
Ioſue. 7.
Iudicū. 8.
3. Reg. 12.
3. Reg. 22.

vaticinium,linxerunt canes. Heliodorum qui à Seleuco missus templi thesaurum auferre moliebatur,equi-
2.Mac.3. tes diuinitus apparentes flagellis ceciderunt. Ipse Seleu
Seleucus cus dum pecunias ab Inopsuestenis(vt Iosephus tradit) cupidè exigeret, cum regia cumq; omnibus qui in eam conuenerant,sicut concrematur,Cessauit in illo ardere auaritia,maiore ignis ardore extincta.Hęc in lege,illa
Iudas. in euangelio. Iudam cupiditas ad laqueum vsque per-
Ananias duxit,Ananiam & Sapphiram morte perdidit repen-
Sapphira tina. Simonem magum prius maledicto, deinde nece
Simon affecit. Porrò tam perniciosus est morbus iste, vt non
magus. modò corpora spiritu priuet, verumetiam spiritum ip
Prouer.1. sum morti obiiciat æternæ,dicente Salomone,Semitæ omnis auari animas possidentium rapiunt. Quòd si camelus facilius transibit per foramen acus, quàm diues in regnum cœlorum, nullus amanti diuitias sperandæ
Lucæ.14. salutis relinquitur locus.Vbi est thesaurus eius, ibi & cor eius. Inuitatur quidem ad cœleste conuiuium: sed quia toto animo terrenis rebus inhæret, respondet inuitanti.Villam emi,boues paraui,vxorem duxi,nō possum venire, habe me excusatum. Itaque indignum se præstat præsenti bono ad quod vocatur,dū pluris æstimat fragilia & caduca,quæ illum de præsentibus deliciis ad futura transferent supplicia,vnde iam neque diuitiis redimi poterit,nec potentia virium suarum libe
Isai.57. rari.Ideò illi per prophetam dicitur.Cum clamaueris, liberent te congregati tui,hoc est,nummi quos tam anxiè parasti.Omnes eos(inquit) auferet ventus,tollet aura & ne pœnæ causa lateat, iudicis vox auditur, dicentis.Propter iniquitatē auaritiæ eius iratus sum,& percussi eum.Nec immeritò bonorum largitor deus auaritia nostra irritatur, quandoquidē vitij huius hoc præcipuum malum habetur, quod à diuinorum cultu nos auertat,& cœlestium bonorum meminisse non permit
Isaiæ.8. tat. Hoc testantur domini verba per Isaiam dicentis.

Verbum

Verbum domini proiecerunt, & sapientia nulla est in eis, propterea dabo mulieres eorum exteris, agros eorum hæredibus, atque vnde impietas contemptusque eorum oriatur ostendens adiecit. Quia à minimo vsq; ad maximum omnes auaritiã sequuntur. Per Osee quoque prophetam talibus minatur, dicens. Iuxta pascua sua adimpleti sunt. & saturati sunt, & eleuauerunt cor suum, & obliti sunt mei, & ego ero eis quasi leæna. Semẽ quippe verbi dei in spinis cadit & suffocatur, cum diuitum auribus exceptum, curis huius seculi mentem occupantibus nequit fructum facere. Tunc enim (vt Ecclesiastes ait) pecuniæ obediunt omnia, actio, oratio, cogitatio, & omnes reliqui sensus ad quæstum intenti, vitæ sanctioris disciplinam non admittunt, quibus dicitur: Non potestis deo seruire & mammonæ. Qui ergo cumulandis opibus incumbit, dei cultum deserat necesse est. Quòd si quando opum studiosi ad ecclesiam conueniant, corpore in templo sunt, animo in foro versantur, totus de mercimoniis sermo est, & dum recitantur dei verba, illi de nundinis inter se colloquuntur, digni domini flagello eiicientis eos, ac dicentis: Domus mea domus orationis est, vos autem fecistis illam speluncam latronum. Hi sunt filij Ephrem non deum verum, sed vitulos aureos adorantes, cum aurum argẽtumque pro diis habeãt, & de illis quoque dici queat, quod in Osee propheta scriptum est: Aurum suum & argẽtum suum fecerunt sibi idola, vt interirent. Vnde etiã Paulus auaritiam simulacrorum seruitutẽ appellat. Si enim illorum qui gulę indulgent (iuxta eundẽ Apostolum) deus venter est, cur non pecuniam eorum deum esse dixerimus, quibus nihil charius est pecunia? Nã si quãdo aliquis fidelis disciplinę pręceptor in illicitos contractus, in vsuras, in immodicam lucrandi cupiditatem inuectus fuerit, indignantur, reclamant, in furorem vertuntur, nõ minus quàm artifices illi Ephesiorũ, cum Pau-

Osee.13. Ecclés.10. Lucæ.16. 3.Reg.12. Osee.8. Coloss.3. Actorum.9.

li prædicationibus idola destrui vidissent, quæ ipsi con ficiendo lucrabantur. Dolebant enim nõ religionis vanæ dispendium, sed artis suæ detrimentum. Diuitum præterea vitiũ est, aliis inuidere, inani gloria duci pro beneficio, gratiam non referre, mendaciis niti, mortis recordatione contremiscere, nec tamen ideo fieri meliores. Inuident ditioribus, imò & æqualibus, vt'que alios opulentia superent, fœnore ac rapinis rem quętere fas putant. His Psalmista increpatur, dicens: Præcipita domine & diuide linguas eorum, quoniam vidi iniquitatem & contradictionem in ciuitate die ac nocte, & non defecit de plateis eius vsura & dolus. Præcipitari eos in infernum petit, non voto odij, sed præscientia futuri. Tunc enim & linguæ eorum in diuersum diuiden tur, cum præter spem opes illas, in quibus confidebant, repentè derelinquere cogentur. Iidem gloriæ auidi, sardonychatas manus & Sericas vestes vulgo ostentant, vt honorentur, quibus illa Magonis Vergiliani verba cõueniunt:

Diuitum vitium.

Psal. 14.

Est domus ampla, iacent penitus defossa talenta
Cælati argenti, sunt auri pondera facti
Infecti'que mihi.

Ezechias.

Qua iactantiæ vanitate cum Ezechias quoque qui iustus erat, peccauerit: quomodo poterunt iniqui ea carere, qui certè magis opibus quàm virtute clari esse cupiunt? Sed quantũ volunt, glorientur, cum interierint, non sument omnia, neque descendet cum eis gloria eorum, nudos & fortunæ & animi bonis gehẽna excipiet: tanto miseriores futuros, quãto sibi vidẽtur feliciores. Rectè itaq; admonẽtur à domino, per Ieremiã dicẽtẽ: Non glorietur sapiẽs in sapiẽtia, & nõ glorietur fortis in fortitudine sua: & nõ glorietur diues in diuitiis suis, sed in hoc'glorietᵗ, qui gloriatur: scire & nosse me, quia ego sum dominus, qui facio mĩam & iudiciũ & iustitiã in terra. Ingratos etiã facit habẽdi auiditas, nõ attendunt

Ierem. 9.

Ingrati.

dunt quantũ acceperint, ſed quantũ ipſi appetierint, & quoniam nullum beneficium ęquare poteſt auari hominis cupiditatem, immemores beneficiorum fiunt. Nabal diues pecudum & agri, parum quid pętenti Dauidi nihil dedit, oblitus quod ille paulo ante & gregem eius & paſtores ab aliorũ iniuria defendiſſet. Non perpẽdebat Nabal quid de ſe meritus eſſet Dauid, dũ ne quid de opulentia ſua minuatur, timet. Ideóque illos qui à Dauide miſsi fuerant, non ſolùm vacuos rebus dimiſit, ſed etiã cum probro repulit, Ac ferè tales diuites ſunt, ſi quid offers, libẽter accipiunt, ſi quid repetis, indignãtur. De his in Eccleſiaſtico dicitur: Donec accipiant oſculãtur manus dantis, & in promiſsionibus humiliãt vocem ſuam. ſed in tempore redditionis loquentur verba tædij & murmurationum. Ad hæc nihil illis fallacius eſt. Qui enim diuitias amat, nec peierare timet, nec alios fraude circumuenire dubitat, nec eum omnino apertè mentiri pudet, ſi quid ex eo ſe facturum lucri credit, neque quiſquam eſt, qui in leuiſsimis etiam rebus tam facilè iurat, quàm diues auarus: tũc autem maximè, cum è re ſua fore ſperat, ſi verbis fecerit fidem. Nullum poſtremò timidius eſt animal ad expectationem mortis. Putat ſe ſtatim deceſſurum, ſi febriculæ igne correptus incaluerit. Ad medicos curritur, niſi & hoc auaritia vetuerit. Ille interim pauidus ingemiſcit, luget, anxiatur, & triſtius ſibi videtur à diuitiis quàm corpore diſcedere. Inde ſcriptum eſt: O mors, quàm amara eſt memoria tua homini pacem habenti in ſubſtantiis ſuis? Torquetur cogitãs cui illas relinquat, quis illis poſt ſe fruatur, quas ipſe tanto labore quæſiuit, tãta ſolicitudine auxit, tanta parſimonia ne minuerẽtur ſuſtentauit. Tum ſi fortè in mentem venerint vſuræ, fraudes, rapinę, quibus in acquirẽdo vſus eſt, màgis nequitiæ ſuæ conſcientia cruciabitur, de ſalute deſperãs, ſéque iuſto dei iudicio mox damnandum videns. Turbabuntur

Nabal. 1. Reg. 25.

Eccle. 4.

Fallaces

Timidi.

Eccle. 41.

Pſal.69. babuntur enim (vt Pſalmiſta ait) à facie eius patres orphanorum & iudices viduarum, id eſt, qui miſerorum tutelam ſuſcipientes, bona eorum per dolum vſurpant. Turbantur, quia ſe reos eſſe non ignorãt vnà cum illis qui in inferno ſunt, cõputãdos. Quòd ſi in lege Ammo-
Deute.23. nites & Moabites ab eccleſia domini repelluntur, quia noluerunt occurrere Iſraëlitis cum pane & aqua, quanto magis iſti qui etiam aliena iniuſtè poſsident, hæreditate regni cœleſtis indigni erunt? Tot auaritiæ mala
1.Timo.8. conſiderans Apoſtolus, dixit. Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationes & laqueum diaboli, & deſideria multa, & nociua, quæ mergunt homines in interitum & perditionem. Radix enim omnium malorum, eſt cupiditas, quam quidam appetentes, errauerunt à fide, & inſeruerunt ſe doloribus multis.

Ad diuites exhortatio. Cap. 20.

RESipiſcite igitur ac perpendite diuitiarum mala diuites, & iam non ad luxuriam his vtimini, ſed ad liberalitatem. Si diuitiæ affluant, nolite cor apponere, ſi deſunt, nolite concupiſcere. Quænam ſtultitia eſt id appetere, quod neque ſeruos repudiat, neq; reges ſatiat, & tot malorum quot diximus, imò pluriũ quàm diximus cauſa ſit, aut ſi nihil ex opulentia mali metuitis, hoc ſaltẽ negare nõ poteſtis, quòd omnis terrena poſſeſsio fluxa atque fragilis ſit, ſemperque citius de manibus elabitur, quàm retinenda ſperatur. Cuius
Ecclés.1. rei Salomon non ignarus, cum immenſas opes & cuiuſque generis voluptates ſibi comparaſſet, exclamauit: Vanitas vanitatum, & omnia vanitas. Deteſtatusque eſt induſtriam ſuam acquirẽdo, incertus de hærede, & certus nihil diu permanſurum ſub ſole. Audite ergo dominum ſaluti veſtræ conſulentem: Nolite, inquit, the-
Matth.6. ſaurizare vobis theſauros in terra, vbi ærugo & tinea demolitur, & vbi fures effodiunt & furantur. Theſaurizate

rizate autem vobis thesauros in cœlo, vbi nec ærugo nec tinea demolitur,& vbi fures non effodiunt, nec furantur. Ipsis quosquos in suum elegit consortium, præcepit: ne aurum vel argentum possiderent, nec pecuniam in zonis,nec peram in via,nec duas tunicas, neq; calceamenta, neque virgam: & quisquam opes opibus cumulando,ei se placiturum confidit? Si seruus Christi es,cur ille pauper,& tu diues es? Si discipulorum eius locum tenes,cur illorum paupertatẽ non imitaris? Quid tibi prodest si vniuersum mundum lucreris, & animæ (qua nihil preciosius est) detrimentum patiaris? Igitur dilargitis tandem istis caducis labilibusque rebus, ad æterna & nunquam desitura bona mentem erige,& cum Dauide deum deprecare: Inclina cor meum in testimonia tua,& non in auaritiam. Atq; ita domini suffragante gratia, vinces improbas habendi appetitiones, præceptumque implebis in Euangelio dicentis: Videte & cauete ab omni auaritia,quia non in abundãtia cuiusquam vita eius ex his quæ possidet. Vt videlicet aliquis ob hoc quia diues est, aut diutius viuat in terra,aut felicius in cœlo. Vitæ enim æternæ præmia, non opulentiæ dantur,sed virtuti. Dissolue colligationes impietatis,solue fasciculos deprimentes, vt pondere auaritiæ liberatus, leuis & alacer expansis obseruatæ in pauperes benignitatis pennis tollaris in cœlũ,& ab illis in superna tabernacula recipiaris, qb9 hic bene feceris,& tãdẽ ad dominũ cõuersus dicas, Quę est,expectatio mea? nõne dominus? & substãtia mea apud te est?

Apostoli. Psal.118. Lucæ.12. Psal.38.

De beneficiis conferendis vt deo simi-les simus. Cap. 21.

POst eleemosynarum dissertationem, de aliis etiã beneficiis restat quærendum,tam in dando quàm ĩ accipiẽdo gratiaq; referẽda. Dare beneficia, deũ imitari

Dei beneficia.

imitari est, cum dei natura maximè benefica atque benigna sit. Iam primùm vt in psalmis dicitur, fecit cœlos in intellectu, firmauit terram super aquas, fecit solem, lunam, stellas, ignem, aëra, ventos, diem, noctem, ver, ęstatem, autumnum, hyemem, fœcũdauit humum fructibus, herbis, arboribus, distinxit fluminibus, ligauit montibus, ditauit metallis, ornauit gemmis, repleuit bestiis: Omnis generis animantia cõstituit, alia quæ aërea peruolarẽt, alia quæ per terrã reperent, alia quæ in aquis natarent. Cuncta deniq; quæ videmus, & quæ nõ videmus, ipse dixit & facta sunt, ipse mãdauit & creata sunt, Cui autẽ ista seruirẽt, qui'q; istis præesset atq; dominaretur, hominẽ ipsum formauit. Cuius dignitatem & excellentiam propheta contemplatus, & ad autorem suum conuersus, in vocem prorupit, dicẽs. Quid est homo: quòd memor es eius aut filius hominis quoniam visitas eum? Minuisti eum paulo minus ab angelis, gloria & honore coronasti eum, & constituisti eum super opera manuũ tuarum, Oĩa subiecisti sub pedibus eius, oues & boues vniuersas, insuper & pecora cãpi, volucres cœli & pisces maris, qui perambulant semitas maris. Vt autem omnia subiecta essent homini, intelligentia, ratione, sapientia, & cogitationum interprete lingua eum insigniuit, ac sibi in parte similem reddidit. Eidem leges præcepta'que dedit, per quæ veram æternam'que beatitudinem consequi posset, de terra translatus in cœlum, de corruptione ad incorruptionem, de mortalitate ad immortalitatem. Atque etiam vt post præuaricationem, per quam à tanto exciderat bono, pristinæ gratiæ statum eidem repararet, filium suum vnigenitum misit, qui humanæ mortalitatis carne assumpta, pro homine se deo patri in sacrificium obtulit, omnes'que per primorum parentum culpam sub maledicto venundatos suo ipse sanguine redemit, etiam in ingratos beneficus, & in delinquentes pius.

Psal. 135.

Psal. 8.

Primus in se credentibus regnum cœleste promittere cœpit. Primus pœnitentibus paradisi ianuam aperuit, quo primus deuicta morte cum corpore ascendit, vt sequentibus pararet locum, & post se per sua incedentes vestigia clementer susciperet, omniumque bonorum quæ homini tribui decens fuit, faceret consortes. Tot tantisque beneficiis dignam referre gratiam non est opis humanæ, quibus etiam propheta se imparem confitetur, dicens: Quid retribuam domino pro omnibus quæ retribuit mihi? Sed quoniam ipsi melius quàm nobis nota est inopia nostra, nihil aliud exigit, nisi vt in eum credamus, ei seruiamus, eius mandatis legibusque pareamus. Hoc si præstabimus, neque benefecisse nobis illum pœnitebit, neque ea quæ pollicitus est pigebit exhibere, ac tanto quidem libentius hoc faciet, quanto nos magis in impartienda proximis nostris humanitate exerceri viderit. Is enim proximè ad similitudinem eius accedit, cui potissima cura est operum charitatis. Hunc igitur sequamur, hunc ipsum quàm possumus diligentissimè imitemur, beneficia tribuendo, sicut ipsum & fecisse & facere nouimus, tam petentibus quàm non petentibus, tam inimicis quàm amicis, tam ingratis quàm gratis. Ille Paulum non supplicantem, imò repugnantem & inuitum ad se conuertit, & de persecutore Apostolum suum fecit. Aliis verò supplicantibus & sanitates restituit, & peccata donauit. Idem amicis bona largitur æterna: pro inimicis, à quibus crucifigebatur orauit. Et Iudæ non ingrato solùm, sed etiam malum pro beneficio reddenti, sui corporis mysteria obtulit, pedes lauit, osculum non negauit, nulla denique beneuolentiæ signa subtraxit. Si ergo similes Christo effici cupimus, vt debemus, omnibus si fieri potest benefaciamus, lædamus neminem.

Psal. 115.

De benefi-

De beneficiis dispensandis Cap. 22.

PEtentem obligant beneficia, non petentem prouocant: amicos conseruant, inimicos reconciliãt, gratos delectant, ingratos assiduitate emendant. Non sunt tamen omnia danda, siue illa petantur siue non petantur: sicut etiam de eleemosynis est dictum, beneficiumque erit nolle dare, quod nociturum esse noueris, licet roget ille, licet instet, licet indignetur, tu pernega, Illud autem da, quod non solùm accipere eum delectet, sed etiam accepisse. Si enim quod malè cessurũ est dederis, gratias tibi aget, donec iudicio officit affectus, cum autem damnum sentire cœperit, execrabitur, & amici gladio se perire clamitabit. Sin verò nõ dederis, quamprimùm durum te & inexorabilem amicis conqueretur, deinde cũ ad se rediens, causam negationis iustam fuisse cognouerit, verè se abs te amari fatebitur, & tibi debebit, quod postulata non concedendo eum periculo eripueris, in quod velut effrenis equus impetu ferebatur. Atque hanc quidem ob rem ipse bonorum omnium distributor deus nõ omnia orantibus præstat, alius poscit diuitias, alius prosperam corporis valetudinem, alius magistratum; & ipse qui nouit quem finẽ singula habitura sint, respondet, nescitis quid petatis. Fit enim sæpenumero vt talia adepti, animæ suæ detrimentum patiantur. Quod ergo fortasse cõcederet iratus, denegat propitius, & nescimus. At verò si in eũ qui nihil petit, vltro beneficium contuleris, plus tibi gratiæ habebitur, quàm si roganti nõ negasses. Bis esse gratum aiunt, quod opus est si vltro offeras. Eum præterea qui iusta petit & reipsa quam petit satis indigere videtur, promissis ne in longũ trahas, cum protinus possis tribuere: dilatum beneficium minuit gratiam, citò

datum auget. Hinc est præceptum illud Salomonis: Ne dicas amico tuo vade & reuertere, & cras dabo tibi, cũ statim posſis dare. Minus offendes petita quàm primũ denegando, quàm postquam promiseris de die in diem producendo. Dũ enim quod poſcenti pollicitus es præstare remoraris, ille interim ab aliquo alio fortaſſe recepiſſet, ſed tibi credens tentare aliorum beneuolentiã ſuperuacaneum ſibi iudicauit, quòd ſi nihil tunc demum cum datum oportuit dederis, nõ ſolùm quod ipſe ſpopondiſti ei denegas, ſed etiam quod alius facilè tribuiſſet aufers. Dum enim ille expectat, dum ſperat, dum iam dubitat, atque de promiſſoris fide ambigit, & petendæ aliunde rei tempus amiſit, & occaſionẽ fruendæ, denique quicquid ex eo ſibi incõmodi acceſsit, tua cauſa paſſus eſt. Aut ergo ſtatim dà quod petit, aut ſtatim nega, aut ſi tam citò dare nequiueris, diem certum conſtitue quo daturus es, & ipſum ne prætereas, vt ille ſciat, an è re ſua erit, tantiſper expectare. Suſpẽſum autem tenere expectantem, & cras atque aliud cras abſq; promiſsi ſatiſfactione elabi ſinere, non beneficium eſt, ſed iniuria, & breuiter ſimulator eſt, non amicus, qui promittit quod non eſt facturus. Beneficium merentibus dare, accipere eſt. Nemo enim non magis illius iudicium quàm beneficium laudat, qui digno dedit, atq; in hoc maximè deum imitatur, cum deus ipſe in optimum quemq; maximè beneficus ſit, nec niſi bene de ſe merentes ad beatitudinis gloriã faciat aſcendere. Ideo in Eccleſiaſtico eſt ſcriptum, Bene fac iuſto, & inuenies retributionẽ magnã, & ſi non ab ipſo, certè à domino. Eligas igit̃ oportet cui p̃cipuè benefacias, vt beneficiis bene recteq; collocatis, & amicos tibi compares, & deũ magis demerearis. Vt autem quiſque maximè indiget, ita & maximè erit adiuuandus. Qui verò ditiorũ delectũ facit, quibus beneficia impendat, nõ amicus eſt, ſed fœnerator. Vſuram enim cum ſorte ſimul exigere videtur,

Prouer. 3.

Eccle. 12.

detur, qui locupletioribus donat, dignus decipi, quoniam de recipiendo cogitauit cum daret. Cæterum inimicis quoque benefacere iubemur, dicente domino: Benefacite iis qui oderunt vos. Et Apostolus: Si esurierit (inquit) inimicus tuus, da ei cibum, si sitierit, da ei potum: hoc faciens congeres carbones super caput eius: vt videlicet qui odij duritia concretus est, postquam tuo beneficio fuerit superatus, liquescat ardore charitatis, & simultatem in beneuolentiam conuertat. Ne ingratis quidem subtrahenda sunt beneficia, quamuis enim illi non referant gratiam quam debent, referet ille qui nullum bonum sua fraudat mercede, qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos.

Matth. 5.
Roma. 12.

Qualiter nos gerere debemus in dandis beneficiis. Cap. 23.

IN omnes itaque beneficia conferenda sunt, sed tamē vt quo cuique opus fuerit, quod'que cuique conuenerit detur, & merita singulorū spectanda erunt & necessitas & ingenia. Dignis non solùm vitæ subsidia, sed etiam honores atque officia deferantur. Inopes cibo, potu, tegumēto, tecto iuuentur. Amici & parentur beneficio & foueantur. Inimici ita palpandi demulcendi'q; sunt, vt ad placabilitatē inclinētur. Cum ingratis quoque sic agendum, vt in iis veteris beneficentiæ obliuionem nouæ discutiat refricatio. Nam veluti arua minus fœcūda, si sæpius fimum irrigationem'que receperint, frugifera efficientur, ita ingratus recentibus admonitus beneficiis prǫterita quoque atque obliterata ad memoriam reuocabit, & verecundia compulsus de reddenda gratia intentius meditabitur. Quædam autem beneficia palam, quædam occultæ tribuenda sunt. Quæ virtuti debentur, palam dari conuenit, vt & honorandus appa-

dus appareat qui accipit,& alij eius exemplo ad actiones honore dignas excitētur. Is verò occultè erit adiuuandus, quem inopiæ suæ pudet; cui si quid in aperto obtuleris,magis proditum se dolebit, quàm lætabitur adiutum. Beneficij obliuisci debet qui dedit, semper autem memoriter tenere qui accepit. Ideò saluator noster cùm surdū & mutum curasset,eis à quibus oblatus fuerat, ne cui dicerent præcepit, sed illi tantò magis prædicabant.Hinc igitur discas, & vitare iactantiam si beneficium dederis,& ingrati silentium si acceperis. Mat.7.
Illud quod tua causa præstas,non est beneficiū, sed seipsum amantis consilium.Nō enim præstares nisi tibi p- futurū sperasses.Quod autem & tua & mea causa mihi donaueris,iniustus forem, ni pro eo me tibi debere faterer,imò eo iucundius esse debet donum quod commodo atque vsui est,& tibi dare & mihi accipere . Inuidi est enim suam tantùm vtilitatem spectare,& cùm acceperis,quod aliis quoque profuturum sit,nolle beneficij loco ducere.Rectè autē non esse beneficium contenderim,alteri aliquid eripere,vt alteri dones. Nam cū beneficium dare liberalitatis virtus sit, & aliena rapere auaritiæ vitium,quomodo potest dici virtus,quæ vitio constat?Quis neget dare eleemosynam pietatis esse munus? & tamen offerre in templum non licet, quod partum est iniquè.Sic enim in Isaia legimus.Ego dominus diligens iudicium,& odio habens rapinam in holocaustum.Ergo inquies, si beneficium non est quod accepi, nihil debeo illi à quo accepi?Nihil planè ei à quo accepisti,sed cui ablatum est vt acciperes.Huic redde suum, & ei nihil debebis,qui largitus est alienum. Ne concupiscere quidem iniustè rem proximi tui iuberis, nedū possidere.Porrò nullus beneficium homini ab homine præstari potest,quàm si quis pro aliorum salute suā vitam periculis obiecerit, cum inter præsentia bona nihil vita charius habeatur. Maiorem, inquit dominus, Isaiæ.61. Ioan.15.

charitatem nemo habet, quàm vt animam suam ponat quis pro amicis suis. Hanc profectò charitatem ipse nobis primus exhibuit, qui nobis sua morte aditum vitæ æternæ reserauit Hunc imitati sanctissimi martyres, contra principum interdicta viam adipiscendæ salutis alios palã docebant, semet certè morti & quidem per tormenta sustinendæ audacter exponentes. Proximi ergo animæ periculum (si possumus) præsentis vitæ nostræ impendio propulsare debemus. Et si Ionas propheta tempestatem in mari passus mergi voluit ne alij

Ionas.

mergerẽtur, quãtò magis præferenda est cuiusq; hominis animæ salus corporis nostri saluti? Omne tamen beneficium non tam res ipsa magnum facit, q̃ voluntas. Magnum est, cùm libenter, cùm citò offertur, cùm toto animi affectu impenditur: displicet si cunctanter, si tristè, si superbè, si serius, quàm oportuit præstatur, si denique pene à nolente & inuito extorquetur. Quemadmodum igitur rem multi pretij vilitat frigida voluntas tribuentis, ita exiguum etiam beneficium gratũ efficit in conferendo animi promptitudo atque facilitas. Illi quoque plus debeo, qui parui modicíque sui poculi j participem me fecit, quàm qui diues multum donauit. Plus enim largitus est, cui minus quo ipse fruatur restat. Hanc verissimam sententiam domini confirmat autoritas. Cùm enim quidam diuites in templo grandem offerrent pecuniam, plus oblatum dixit à vidua paupercula, quæ duo tantùm minuta ęra obtulerat. Satis hæc de tribuendis beneficiis, nunc de accipiendis reddendísque exponamus.

Matth. 12.

De beneficiis accipiendis.

Cap. 24.

AB illo accipere beneficia oportebit, cui nos debere delectat. Molesta res est, his quibus nolis esse deuinctum. Econtrario autem iucundissimum

est,ei quem nullo etiam intercedente beneficio diligeres, accepto obligari,& causam referendæ gratiæ habere. Ab optimo quóque beneficium accipere, tam gratũ est quàm testimonium habere ipsorum erga nos amoris. Læto vultu gratóque animo sicuti dandum ita & accipiendum erit beneficium: qui contemptim acceperit iam ingratus est, si sibi beneuolè præstitum est. Ille verò qui hilarè accipit, & libenter, iam persoluit maximam beneficij partẽ, quæ in animo est. Reddit enim pro beneuolentia beneuolentiam, licet nondum mun⁹ pro munere retulerit. Deest interdum referendi copia, interdum occasio, & quandiu ista desunt, qui accepit beneficium tanquam relaturus, iam retulisse videtur: quia satis est voluisse, quoties posse non occurrat. Ab illo qui infamia notatus est, & turpiter viuit, non accipias beneficium, ne perditis moribus eius fauere videaris, nisi fortè eo accepto, & inita cum homine familiaritate spes fuerit, tuis admonitionibus eum reuocandi, sibíque restituẽdi, ne in nequitia obduratus pereat. Cũque etiam malis benefaciendum sit, non est prætermittenda benefaciendi occasio si tunc se offerat, cùm ille qui corrigi debet, munus aliquod porrigit. Tunc etiã à malo accipiendum erit, cùm ille deterior futurus timetur, nisi acceperimus. Tyranno enim aut improbo aliquo domino munus vltro porrigente, si non acceperis, contemni se putabit, & qui prodesse volebat, mutato animo offendet. Ab hoc genus hominibus non est liberum nolle accipere. Nec tamen illi quicquam pro eo debeo, quod inuitus accipio, reddam si repetet, non vt benefactori, sed tanquam creditori. Et si reddidero, gaudebo me ab illius beneuolentia esse solutum, qui dignus est odio. Alia quoque causa est accipiendi beneficij etiam ab impiis, cùm videlicet eo accepto datur facultas benefaciendi bonis ac iustis. Sic Ioseph accepit à Pharaone, sic Daniel à Nabuchodonosor,

non hoc quidem, vt ipsis gratiam deberent, sed vt suis prodessent.

De beneficijs reddendis. Cap. 25.

Porrò in referēda gratia tales nos præstemus, quales esse decuit in beneficio accipiendo. Cui refertur, sentiat quàm libenter, quàm iucundè sibi referatur: vt lætus sit, se quoque prudenter egisse, quod in homine tā grato suum collocarit beneficiū. Nihilominus soluta etiam gratia, nos ei debere fateamur quia dignos nos suo beneficio iudicauit, quia prior ad amicitiam venit, vt merito redametur, qui cœperit amare. Interim si grati esse volumus, nūquam patiamur excidi memoriam collatorum in nos beneficiorum. Ingratus est, qui non reddit. Audeo dicere, non minus ingratus est, qui non meminit: quoniam ne tunc quidem gratus fuit cum acciperet. Quod enim libenti animo accipimus, id non facilè obliuiscimur. Illa verò facillimè obliterari solent, quæ minimi æstimantur. Qui ergo oblitus est, is profectò testatur, se pro vili habuisse quicquid accepit. Referrem, inquis, si accepti memor fuissem, imò memor accepti fuisses, si referre gratiam cogitasses. Ipsa obliuio te ingratitudinis accusat, qua te defendere ab ingratitudine conaris. Quæ autē res est: quæ præcipuè faciat ingratos? Alios certè superbia, alios auaritia. Illi dignos se beneficio existimant, & dedisse putant cùm acceperint: hi verò accepisse se dissimulant, ne reddant, & quanto cupidius acceperunt, tāto in reddendo lentiores existunt, nihilque se fecisse lucri arbitrantur si paria reddiderint, quasi verò gratū esse non virtus sit, sed vitium. Quod enim turpe est, id vtile putant: & quod honestum est, hoc sibi incōmodo esse existimāt. Ideoq; alterū respuunt, alterū affectāt, & in-

& ingratitudine pro quæstu vtuntur. Duo autē ista, arrogantia videlicet & cupiditas, cùm omnibus vitanda sint, tum iis maximè, qui vel benefici vel grati esse cupiunt. Nō referre gratiam cùm possis, turpissimum est, cum non possis, velle tantum retulisse est. Cæterùm illi qui non reddere lucrari, esse existimant, multùm quidem falluntur. Quis enim in eum iterum beneficus erit, cuius ingratitudinem semel fuerit expertus? Itaque rarius accipiet, qui in reddendo negligentem se præstabit. Illi verò qui capessēdis virtutibus operam impendunt, non rerum emolumenta sequuntur, sed morum: eis incumbunt officiis, eorum cura studióque distringūtur, in quibus versantes, non diuitiis, quæ improbis etiā cōmunes sunt, sed quod lōgè beatius est, vitæ sanctimonia proficiunt. Quinimo contemptis calcatisque opibus ad solam virtutem confugiunt, neque hanc se consequi posse sciūt, nisi illas abiecerint. Et cū nihil pciosius virtute sit, quis negauerit eos multùm lucrifacere, qui in dando, reddendóque beneficio & liberales in primis & grati esse student? Hæc enim ea res est, quæ amicos comparat, quæ inimicos placat, quæ deum propitiat, quæ immortalitatem mortalibus donat, & de terra sublatos cœlo inserit sedibusque sanctorū, vt semp beati sint, qui vt charitatem seruarent, semper munifici liberalesque fuerunt. Is autem qui in beneficiis compensandis dati accepti rationes dispungit, nec liberalis pfectò, nec gratus est, sed cupiditati seruiens negotiator, & terrenis tantùm ac periturisinhians bonis, non ad cœlestia animum intendens & æterna. Virtute autem contentus esse debet, & non suum, sed alienum respicere commodum, tam ille qui confert beneficium, quàm qui gratiam refert, atque vterque ita se gerere, vt deo magis placeat quàm hominibus. Quos hominibus placere magis delectat, ab hominibus captant gloriam, & à deo non accipiunt mercedem, debitáque virtuti præ-

mia amittunt, dum quicquid rectè laudabiliter'que egerint, vanitati tradunt, & non in eum finem, in quem debent dirigunt.

Vtrum debemus pro beneficio cui successit iniuria. Cap. 26.

QVid, inquiet aliquis, si post beneficium acceptum affectus sim iniuria, debeo ne aliquid p beneficio? Non videtur mereri gratiæ relationem, qui beneficium suum consequenti corrupit offensa. Itaque non eris ingratus, si ei beneficium non reddideris, qui quantum intulerat boni, tantum postea mali irrogauit, intuendum igitur minor ne an maior sit iniuria quàm beneficiũ. Minoris enim iniuriæ obliuisci debes, & memor esse beneficij. Cùm verò maior vel par fuerit offensa, obligatione beneficij absolutus est, neque gratiam debes illi, qui gratiæ meritum lædẽdo amisit. Iniuriam tamen omnem, quantacunque fuerit, remittere debemus, nec vindictam appetere, propter eũ qui ait: Dimittite, & dimittetur vobis. Sed si cõdonata est iniuria, inquies, cur non manet beneficium? Iniuriam remitte, ne deum offendas: beneficium reddere supersede, si ita tibi expedire videbitur, ne homini qui non meretur, gratiam referas. Alioquin qui sine causa ingrati sunt, quamuis nulla lege puniantur, deum tamen habent vltorem. Agar ancilla beneficij immemor quod acceperat, dominam suam probro afficit: ob hoc eiecta cum puero quem genuerat, famem sitim'que pertulit pro culpa. Absalon patrem, cui charissimus erat, à quo fraternæ cædis veniam acceperat, regno pellere moliebatur, sed tantæ ingratitudinis scelus merita nece persoluit, telis confossus inimicorum. Nabalis in Dauidem ingratitudo, de summis diuitiis ad summam ipsum

Agar. Gen. 16.

Absalon. 1. Reg. 8.

Nabal. 1. Re. 15.

ſum redegiſſet paupertatem, niſi vxor eius Abigail multis oblatis muneribus pro illo ſatisfeciſſet. Scias igitur deo atque hominibus pariter inuiſum eum qui ingratus eſt, tantoq́ue magis ſi pro bono malum reddit. Tūc enim non ſolùm ingratus eſt, ſed etiam iniurius.

LIBRI. V. FINIS.

EVANGELISTARII MARCI MARVLI LIBER,

VI. ſub charitatis titulo, qui grati ſint in deum vel ingrati, quo pacto prædicatorem docere conueniat, quomodo labori manuum, vt otium euitetur, inſiſtendum ſit, in quo denique vera & falſa conſiſtat humilitas, diſertè edocens.

Vtrum deo reddi poſſit beneficium. Cap. I.

NON poſſumus (vt quidam aiunt) deo dare beneficium, cū eiꝰ omnia ſint, ſic neque gratiam referre, cū nullius rei indigeat, bonorumq́ue omniū pleniſſimus exiſtat. Quid ergo ſæpe in ſcripturis de ingratitudine noſtra querentem audimus. Ingratitudinis autem non iure

 argueretur,

argueretur, qui gratus esse nequiuisset. Quæ igitur illa res est, quæ nos erga deum aut ingratos reddat, aut gratos faciat? Cuncta nanq; dei sunt. Quicquid dare voluero, deum de suo dare necesse est, quid reddere conabor, ipse dedit quod reddo. Quid habes, inquit Apostolus, quod non accepisti? Sed à quo omnia quæ habemus accepimus, ei proculdubio nec dare nec reddere quicquam possumus, nisi quod ipse largitus est. Si tamen esse aliquid beneficij, quod seruus domino suo tribuere possit inuenerimus, quamuis omnia quæ seruus possidet, domini sunt, inueniemus & quod homines offerre queant deo, & ille oblatum beneficij loco habeat, offerre verò nolentem ingratitudinis damnet. Quæro igitur si seruus fideliter seruit, si domini iussa gnauiter exequitur, si rem gratam domino facturus non dubitat subire capitis periculum, si nec viuere cum illo, nec mori pro illo, si casus inciderit, recusat, præstat ne domino beneficium an non? Si negaueris, respondebo tibi, sine causa ergo benignius quàm reliqui eiusdem conditionis à domino accipitur, sine causa manumittitur, & iam non vt seruus aut libertus, sed vt filius diligitur. Immeritò certè ista in seruum conferuntur, si nullum domino beneficium præstitit. Sed qui talia à domino meruit accipere, negari non potest quin præstiterit aliquid, ob quod talia accipere visus est dignus. Rursum si erro fugitiuusque fuerit, si imperium domini contempserit, si furto non abstinuerit, si petulans, si mendax, si ebriosus, si rixosus, si denique nequam fuerit, nónne vinculis constringetur, stigmate notabitur, furcam ferre cogetur, flagris verberibusque cædetur, & vel venundabitur, vel perimetur? Iniquè talia passum diceremus malum seruum, nisi offendisset: sicut bonum non iure remuneratum, nisi aliquid præstitisset. Cùm igitur omnium hominum vnus dominus deus sit, & omnia quæ possidemus, ab ipso accepimus, beneficium tamen ei præstamus, vel verius red-

dimus

dimus,quoties mandatis eius paremus,quoties consulta suscipimus, monita implemus, & in omnibus ipsi soli obsequi nitimur. Offendimus autem,si his contraria agimus. Ideo'que ab illo & iusti præmium referũt,& pœnam iniqui,non quòd deo ex benefactis hominum aliquid accedat,aut decedat ex malefactis: cui neque addi quicquam neque adimi potest,sed quia idem tum iustissimus,tum optimus sit,non potest non òdisse malos,neque bonos non diligere,& hoc quidẽ pro beneficio sibi dato,æstimat,si quod pręcipit facimus,pro offensa si nõ facimus. Atque ideo alios gratos vocat, alios ingratos, hos punit,illos efficit beatos. De ingratis dicturus est, Mat. 25. si Euangelio credimus: Quodcunque vni ex minimis meis non fecistis, nec mihi fecistis: econtrario autem gratos illud beneficium sibi præstitisse fatebitur,quod indigentibus præstiterunt. Ingratos damnabit,dicens: Ite maledicti in ignem æternum,qui paratus est diabolo & angelis eius. Gratos verò ad se vocabit, & dicet: Venite benedicti patris mei, possidete regnum vobis paratum à constitutione mundi, ab initio æternitatis. Vide igitur qua ratione & demus deo beneficia, & accipiamus præmia,& quomodo si non dederimus,mulctandi simus. Atque vt apertius hoc quod astruimus intelligas, qui in Deum credit, qui deo obtemperat, qui DEVM diligit, honorat, colit, veneratur, gratus est. Incredulus, expers,impius,DEVN homines'que contemnens,ingratus est. Nullum postremò peccatum, quod legi aduersatur diuinæ, ingratitudinis vitio vacat. Illum enim offendimus,quoties peccamus,à quo cũcta bona quæ homini dari queunt,accipimus: Accepturi adhuc meliora,si non ingrati decesserimus. Operæpretium erit, huiusce rei proponere aliquot exempla, & prima eorum quos dominus gratiam sibi referentes amplexatus est:deinde illorum quibus pro ingratitudine intulit mala:vt cum præsentia considerauerimus,

de

de futuris non ambigamus: beatos videlicet & in cœlo fore, qui sic à domino diliguntur in terra. Econtrario autem in inferno quoque cruciandos esse, si non se correxerint, qui antequam eò descendant, pro scelere puniuntur.

De gratis erga deum in veteri testamento. Cap. 2.

Abel. Gene. 4. IGitur vt ab aliis qui ante diluuium fuere, initium capiamus, gratus erga deum fuit Abel qui primogenita & pinguiora quæque gregis sui offerebat domino. Quòd autem propterea à domino dilectus fuerit, scriptura testatur. Ait enim: Respexit deus ad sacrificia Abel, ad Cain autem sacrificia non respexit. Maledixit quoque Caino dominus, quia ille ob hoc ipsum fratri inuidens, quòd sibi præferretur, ad se euocatum interfecerat. Enos. Gen. 5. Gratus fuit Enos, primus quippe cantica quædam hymnosque composuit, quibus nomen domini inuocaret, pro quo dedit ei dominus, vt filios gigneret, & nõgentosquinque vitæ annos absque offensa impleret. Enoch. Ibidem Gratus fuit Enoch. Neque enim diceretur ambulasse cũ deo, nisi ei semper obsequentissimus fuisset. Morũ itaque sanctimonia meruit, vt viuens ad beatiora quàm est mortalium habitatio, loca transportaretur. Noë. Gene. 6. Gratus Noë. Nam & ipse cum deo ambulasse dicitur, & perfectus iustusque fuisse. Proinde dignus fuit, qui mundo ꝑ diluuium pereunte, solus cum filiis ac nuribus fieret superstes, & omnium quæ aquis deleta fuere, reparator existeret. Abraham. Gen. 11. Post diluuium verò gratus fuit Abraham. Posuit enim altaria domino, victimas obtulit, decimas ꝑsoluit, deo credidit, & reputatum est ei ad iustitiam, deniquevt domino obediret, filio non pepercit. Ob hoc quidem cum deo colloquitur, pater multarum gentiũ constituitur, in semine eius, quod est Christus benedicen-

cendę omnes nationes deo promittente nascuntur. Gratus fuit Loth: vt enim Deo placeret, domi peregrinos acceptauit, quare meruit fieri hospes angelorum, & superesse Sodomitis, inter quos habitabat, igne & suphure de cœlo pluente ob scelera consumptis. Gratus fuit Isaac, qui cùm centum octoginta vixisset annos, in his omnibus domino suo non peccauit. Per quam dignè autem deo gratia refertur, cùm innocentia per omne vitæ curriculum inoffensa seruatur. Hic igitur benè de deo meritus, cùm sementem fecisset, centuplum collegit, geminos genuit, in quibus benedicendis errare non est permissus, non enim cui voluit, sed cui debuit benexit, vt Abrahæ patris genus in Christum dirigeretur. Gratus fuit Iacob, in nullo illũ scriptura accusat, & deo charissimum fuisse beneficia testantur. Ad eum primogenita fratris Esau transferuntur, dicente domino: Iacob dilexi, Esau autem odio habui. Cùm obdormisset, scalã vidit à terra ad cœlũ extentã, & in ea angelos ascẽdẽtes & descẽdẽtes, ac dominum cacumini innixum, qui terram in qua quiescebat ei promisit, regnum'que eius longè late'que diffundendum prædixit. Inde ille parens efficitur duodecim liberorum, qui duodecim tribubus nomen dederunt, cœptus'que est vocari Israël, hoc est, deum videns: & vidi, inquit, dominum facie ad faciem. In Aegyptum transmigrans multiplicatur. Liberis quæ euentura erant, moriens prophetauit. Grat' fuit Ioseph in Aegypto dum sæuus esset, & iuuenis impudenter se ingerentis dominę libidini non consensit, maluit'que vitam suam periclitari, quàm castitatẽ pollui, cùm ab illa irata tentati adulterij insimularetur. Magnam deinde fratrum in se iniuriam cùm vlcisci posset, magnis rependit beneficiis: eos quippe à quibus in seruitutem venundatus fuerat, in Aegyptum vrgente fame profectos benignè suscepit, largiter'que aluit. Erat enim secundus à rege, cuius visa obscuritatibus

Loth. Gene. 16.

Isaac. Gene. 35.

Iacob, Gen. 28.

Ioseph. Gen. 30.

tibus inuoluta spiritu sancto reuelante plana fecerat.
Moyses. Creatus fuit Moyses, filias Raguelis sacerdotis virgines
Exod.2. pastorum violentia tutatus est. Hinc à domino dux ele
Exod.31. ctus, Pharaonem prodigiis terruit, populum Israël eduxit de Aegypto, quãdo mare se aperiens aridũ trãseuntibus præbuit iter, & eorum persecutores oppressit aquis. Idem deinde in monte leges quas ad populũ ferret, à domino accepit: nemo tam familiariter cum deo colloquebatur, nemo tam ardẽter ab eo ad idola desciscentes puniuit. Ipso saxum percutiẽte fluxerunt aquę:
Iosue. Num.14. ipso orante, Amalech superatus est. Gratus fuit Iosue, diuinis enim credens promissionibus populum reges terræ quàm ingressurus erat metuentem, spe victoriæ animauit. Proinde dignus fuit, qui in demortui Moysi locum sufficeretur, & victis hostibus regionem à domino promissam obtineret, eamq; p tribus diuideret. Ad hanc transeunti Iordanis refrenato aquarum cursu in sicco alueo viam cessit. Hierichuntem obsidente, muri corruerunt. Inimicos persequente sol & luna steterunt, ne noctis interuentu qui fugiebant elaberentur. Tot igitur miraculis testatum est, quantum ei dominus faueret, quia erga se in omnibus gratum fidumque sciebat. Sed ne catalogum sanctorum texere videar,
Patriarchæ. grati erga deum fuere omnes illi patriarchæ, illi duces, illi sacerdotes, illi iudices, illi reges, illi prophetæ, qui in mandatis DEI, in lege, in omnibus ceremoniis constanter pieque permansere. Tales autem eligere solitus est dominus per quos populum erudiret, à seruitute liberaret, à periculis erueret, victoria donaret, & de illis quæ futura erant admoneret. Quòd si benignissimus dominus fideliter sibi seruientes, beneficiorumque suorum non oblitos, ita vt dictum est fouet, ita amplexetur in terris adhuc viuentes, quanto magis ad cœlestis beatitudinis domicilia mansionesque angelorum translatos? Hæc de veteris historię fontibus hausta iã

exigere videntur,ut à nouæ salubris fluentibus aquis aliqua deriuemus,ad eandem gratitudinis virtutem accommodata.

De gratis erga deum in testamento nouo. Cap. 3.

IEsus Christus dei filius, humani generis redēptor ac saluator,patribus promissus,nobis exhibitus & datus,non præsentia bona hominibus polliceri cœpit,sed futura:nec terrenum largiri regnum, sed cœleste: Pœnitentiā agite,inquit ,& appropinquabit regnū cœlorum. Et ad latronem:Hodie mecum eris in paradiso. Quòd si tādē,nō vt olim ad inferos animæ iustorū descendant,sed in sublime angelorum sedibus inferantur,iucundissimo domini sui conspectu semper fruituræ,nōne multo nos causatius quàm prisci illi , de quibus paulò antè est dictum,deo seruire debemus, & soli nauare operam,contemptisque omnibus ipsum vnū absque quo nihil est beatum,tota mente concupiscere? Meritò igitur sequens credentium ætas ad omnia dura atque aspera perferenda cœpit accingi,mollia verò respuere & delicata: atque in his pręcipuè gratiam referri saluatori , per quæ maximū omnium beneficium se accepisse meminit. Quid enim maius aut optabilius esse potuit,quàm paradisum p tot secula primi hominis culpa clausum , per ea demum quæ Christus passus est,nobis fuisse reseratum? Oportuit enim pati Christum,& sic intrare in gloriam suam. Oportet igitur pati & nos,ac per vestigia eius incedere,si illò quò ipse p̄cessit,volumus peruenire . Hæc est ergo nostrorum erga deum maxima gratitudo,pro amore illius, qui prior dilexit nos,voluptates,opes,otia contemnere,continentiam seruare,modico contentos esse, religiosæ vitæ laboribus nunquam defatigari. Talem quippe pro benefi-

Matt. 4.

Lucæ. 24.

Apoſtoli. neficiis gratiam primo deo retulere Apoſtoli, deinde martyres cæteri'que Chriſti ſerui, virgines quoque & viduæ omnes'que illi qui eccleſię authoritate in ſanctorum collegio numerantur. Pro Chriſti nomine non dubitauit Petrus crucifigi, Paulus capite truncari, Iohannes in feruentis olei dolium nudus demergi. Bartholomęus viuus excoriari, Thomas lanceis perfodi, Iacobus

Martyres. maior decollari, minor fuſte fullonis interimi, Stephanus lapidibus obrui, Laurentius igne cremari : omnes denique per tormenta conſumi. Hoc idem propoſitum fuit reliquorum ſanctorum omnium necem videlicet à perſecutoribus inferēdam ſubire potius quàm à Chriſti fide deficere. Illos quibus hoc contigit, Apoſtolus ad

Heb. 11. Hebræos ſcribens pulchrè percenſet, cùm ait: Alij verò ludibria & verbera experti, inſuper & vincula & carceres, lapidati ſunt, ſecti ſunt, tentati ſunt, in occiſione gladij mortui ſunt. Noli expectare vt audias quid hi proſperitatis in vita perceperint, qui ad quæ'que laborioſa ſuſtinenda magno animo ſe armauerant. Si tamen noſſe deſideras, nihil illis proſperius contingere potuit, quàm per aduerſitatum patientiam oſtendere, quali cōſtantia, quanta'que fide Chriſtum diligerent. Adde quòd illos quoque à quibus necem ſupplicia'que paſſi ſunt, victores fuerint. Præualuit enim patientium fides impietati perſecutorum, & contempto inanium deorum cultu, ab omnibus adorari cœptus eſt Chriſtus. Nequaquàm ſancti martyres coronati triumpharent in

Fidei victoria. cœlo, niſi in terra viciſſent. Vera fidelium victoria eſt, neque deiici aduerſis, neque ſecundis efferri, deo magis quàm hominibus obedire, & carnem ſpiritui repugnātem in ſeruitutem redigere. Quæ quidem & illi ſancti, quos perſecutionis non attigit gladius, diligenter obſeruarunt. Dum enim viuerent, non ceſſabant Chriſto ſeruiendo vitę inſtituta vel ipſi diſcere, vel alios docere, vigiliis, precationibus, ieiuniis, lectionibus'que vacare,

care,diuitias indigentibus diſtribuere, & paupertate gaudere, virginitatem viduitatem'que nuptiis præferre.Sic egerunt inter ſummos pontifices:Syluester,Gregorius,Leo & Cæleſtinus.Inter epiſcopos,Martinus,Nicolaus,Ambroſius,& Auguſtinus.Inter Abbates,Antonius,Hilarion,Hieronymus & Benedictus.Inter monachos,Dominicus,Vincentius,Franciſcus & Bernardus. Inter eremitas,Paulus,Thebæus,Honophrius,Arſenius, Archebius,& Theonas. Inter virgines, Maria virgo,ſimul & mater,ipſum enim genuit Saluatorem,quẽ ſicut de ſpiritu ſancto concepit, ita ſine virginitatis dãno peperit.Hanc ſecutæ ſunt Thecla,Agatha,Hagnes, Lucia,Catharina,Cecilia,Margareta,Barbara, aliæ'q; permultæ, quas ad coniugium nulla blandientium promiſſa,nullæ furentium minæ,nulla ſæuientium tormenta inclinare potuerunt. Omnia extrema perpeti malebant, quàm domino ſemel promiſſam amittere virginitatẽ. Inter viduas verò perpetuam continentiã cuſtodientes fuerunt,Anna,Paula,Galla, Melania,Monacha,& aliæ plurimæ. Talium vitam mores'que ſequatur oportet, qui cumulatiſſimam deo gratiam cupit referre, ac poſt relatam ab ipſo ſuſcipi & immortalitatis gloria in cœleſtibus veſtiri.Proponamus nunc ingratorum exempla,& quos præmia ad virtutem parum excitant,ſaltem pœna à vitiis auocet.

Pontifices. Epiſcopi. Abbates. Monachi. Eremitæ. Virgines. Viduę.

De ingratis ante diluuium. Cap. 4.

PRimi parentes noſtri donec beneficiorum memores iuſſioni diuinę obtemperarunt,paradiſi in quo poſiti erant, bonis fruebantur, poſtquàm verò p ingratitudinem à mandato receſſere, ligni vetiti fructum guſtando, eiecti de paradiſo,laboribus,ærumnis, mor-

Adã & Eua.

morti subiacuerunt. Ei enim peccauerant (licet postea pœnitentiam egisse credantur) à quo corpus, à quo spiritum, sensum, intellectum, dei similitudinem acceperant: à quo præesse bestiis terræ, & volucribus cœli, & piscibus maris iussi erant: vt his quæ terra proferret vescerentur, & simul ligna, lapides, metalla, ignẽ quoque & aquam, tellurem & aëra in vsum vitæ necessarium haberent. Meritò igitur malis mancipati sunt, cùm talem ac tantum benefactorem offendissent. Mulier quia prior peccauerat, viri subditur imperio, & pariendi cruciatib⁹ mulctatur, vt voluptatem quam cœpit, fructum interdictum manducando, filios generando dolore compenset. Meritò etiam Adæ est dictum: Maledicta terra in opere tuo. In laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ, spinas & tribulos germinabit tibi, & comedes herbas terræ: In sudore vultus tui vesceris pane tuo, donec reuertaris in terram de qua sumptus es, quia puluis es, & in puluerem reuerteris. Tot igitur mala passi sunt post reatum, quot antequam peccassent, bonis fruebantur. Non esset magnum eorũ crimen, nisi & magna essent illius beneficia, in quem commissum est. Non tam enim ex se, quàm ex meritis eius, qui offensus est, ingratitudinis culpa pẽsari debet. Itaque quàm grauiter peccauerint, pœna indicat, quæ quidem ad posteros omnes fuit propagata ꝓpter corruptam radicem, de qua generantur. Et quoniam nihil ab homine nequiter agitur, quod ingratitudini in deum non sit ascribendum: Ingratus fuit etiam Cain Adæ filius, qui inuidiæ furore percitus interemit fratrem suum Abel. Ob hoc illum dominus execratus est, dicens: Maledictus eris super terram, quæ aperuit os suum, & suscepit sanguinem fratris tui de manu tua: cùm operatus fueris eam, non dabit tibi fructus suos, vagus & profugus eris super terram omnibus diebus vitæ tuæ. Postremò & ipse interfectus fuisse creditur in septima

Gene. 3.

Cain.
Gene. 4.

ptima generatione, vt prius annos multos aduersa susti
neret maledictionis, deinde quod fratri intulerat, ipse
ab aliis ferret. Neque illa quidem parua fuit ingratitu
do, illa malitia, quæ deum ad pœnitentiam compulit,
quod hominem fecisset. Nemo qui ei nõ peccauerat in-
uentus est. Omnis caro (inquit) corruperat viam suam, Gene. 6.
præter illas octo animas quæ in arca seruatæ sunt, ne
cum cæteris diluuio perirent. Porrò, si quæris quanta
tunc fuerit culpa ingratorum, multę bestię cataclysmo
superfuerunt, illorum nemo. Post diluuium ingratissi-
mos omnium semper fuisse Iudæos comperio, illos exci Iudæi.
pimus, quorum superius facta est mentio. Etenim cum
ab ipso mundi domino multo plura quàm reliquæ na-
tiones beneficia accepissent, magis etiam constanter il-
lum colere debuerunt.

De beneficiis Iudæis collatis post diluuium. Cap. 5.

Videamus igitur primo, quænam illis ab indulgen Iudæi.
tissimo rerum largitore deo præstita fuerint bo-
na, deinde quàm ingratè ipsi ex aduerso se gesse-
re, & simul quæ postea passi sunt mala. Solis vnius dei
veritas fuit reuelata, solis leges de cœlo datæ, monstra-
tus ceremoniarum ritus, oracula futurorũ indulta, dei
voces palam locutæ, ingentium miraculorum operatio
concessa, deo fauente timuit eos Aegyptus, & cum di-
mittere nollet, flagella sustinuit, mare se aperiens siccũ
euntibus præbuit iter, & aquæ quæ illis hinc inde pro
muro erant, Aegyptios cum armis hostiliter insequen-
tes operuere, in solitudine manna cœlestis cibus pabu-
lum illis præbuit, & de saxo virga percusso scaturiens
amnis potum. Iordanis ad fontem suum reuersus persti
tit donec transirent, terram denique promissionis la-
ctè & mellè manantem: perdomitis eius incolis posse-
EE derunt.

derunt. Quis denique explicet tot hoste victorias, tot à seruitute liberationes, vel quoties periculis eruti, à cladibus protecti? Moyse orante (vt antè diximus) victus est Amelech: buccinis clangentibus, Hierichuntis mœnia corruerunt: Iosue inimicos persequente, lapidibus pluit de cœlo super fugientium ceruices: ac ne noctis interuentu elaberentur, sol & luna motum suum continuerunt. Nulla vnquam fuit longior dies, quam ista in qua quinque Regum Chananæorum prostratus est exercitus. Balaam præterea prophetes asinæ loquentis voce prohibitus est eis maledicere, & pro maledicto induxit super illos benedictionem, benedictos à deo esse non dubitãs, pro quibus mutum animal vocem protulerit humanam, victi sunt deinde Palæstini tonitru & fragore de cœlo territi. Holophernes Chaldæorum dux, cum vrbes aliorum prouinciasque expugnasset, in Iudæa vnius fœminæ manu victus occubuit. Regnante Hierosolymis Asa, innumerabiles Aethiopum copias ad internecionem conciderunt: Regnante Iosaphato, cum ingentem Ammonitarũ Idumęorumque exercitum formidarent, inimicos inter se digladiantes conspexerunt, mutuoque cæsorum tulerunt spolia tam securi, quam paulo antè pauefacti: Regnante Ezechia, cum ab Assyriis duce Senecheribo obsiderentur, angeli manu vnà nocte centum octogintaquinque milibus hostium cæsis, obsidione soluti sunt. Omitto nunc Macchabæos, Iudam, Simonem, Ionatham, qui dei sui nomine inuocato, parua manu ingentes hostium copias pluries fudere. Magna quidem & immensa beneficia hæc, maiora tamen accepturi erant, si istorum quæ acceperant largitorem non deseruissent. Nunc ergo quod superest, breuiter expediemus qua ingratitudine vsi sint, quantaque deo vlciscente pati meruere.

De ingra-

De ingratitudine Iudæorum in deum, & quæ pro idololatria paßi ſint. Cap. 6.

LOngum admodum foret memorare ſcelera ſingulorum, qui inter Iudæos impij infidiq; fuere. Omnium ergo ſimul in deum ſuum infidelitas detegatur, pœnaque infidelitatis vt cum hæc nota fuerint, ſimul conſtet & ingratitudinis magnitudo, & iuſti domini in ingratos præſens vindicta, quam ſi quis inuitauerit, nec futuræ quidem, quæ omnium acerbiſsima eſt obnoxius erit. Dum Moyſes in monte immoratur, donec tabulas digito dei conſcriptas acciperet, illi ad idololatriam conuerſi, vitulum æneum adorauerunt: & hi ſunt, inquiunt, dij tui Iſrael, qui te eduxerunt de terra Aegypti. Ob hoc iratus dominus, delere eos voluit, ſed Moyſi pro ipſis inſtanter ſupplicanti gratiã fecit. Moyſes tamen indignos tabularũ beneficio teſtatus, de monte deſcendens ipſas confregit, vitulumque contriuit, deinde deo iubẽte Leuitę ſumptis armis de illo XXIII. millia ferè, ex iis qui vitulum adorauerãt, occiderunt: vt eum morte dignum eſſe noueris, qui in deum ingratus eſt. Poſt hæc contempto cœleſti cibo cum Aegyptias dapes cõcupiſcent, aduerſus deum & Moyſen muſſitantes, prouocatus in iram dominus, multa coturnicũ vi caſtra operuit, vt cupidini eorum ſatiſfaceret. Cæterum, dum adhuc carnes in dentibus manderẽt, animas efflabãt, plurimiq; deſiderati ſunt, locus in huiuſce vltionis memoriã, ſepulchra cõcupiſcẽtię appellat⁹. Rurſum tamen pollicitationi diuinę nõ adhibentes fidẽ, de obtinẽda ꝓmiſſionis regiõe deſperarũt. Ideoq; illã ingredi ꝓrſus indigni, anteq̃ fines ei⁹ attigiſſent, in deſerto mortui ſunt, pręter Ieſum & Caleph & paruulos po- Exod. 32.

puli qui non peccauerant. Quadraginta annos per solitudinem antequam terram incolendam adissent, errauerunt. Choræ quoque, Dathani, & Abyronis castra, vnà cum ipsis terræ hiatu absorpta sunt: atq; inde subitus ignis exhalans, ducentos & quinquaginta viros, qui incensum offerebant, absumpsit: & hoc quidem, quia legi diuinæ aduersantes, vsurpare sibi sacerdotium nitebantur. Vide tamen inconsultam vulgi audaciam. Nihil his quæ acciderant territi. Moysen & Aaronem nimis procaciter incessebant, perinde ac si ipsi eos qui perierant, interfecissent. Mox igitur ambobus his ad tabernaculum confugientibus, incendium repente illarũ vastare cœpit proteruos. Quatuordecim millia ex eis & septingentos concremauit. Omnes tunc perissent, ni Aaron iussu Moysi stans inter mortuos & viuentes, deũ orasset. Ad eius preces cessauit ignis. Deus enim iniuriã illam illatam sibi deputat, quæ seruis suis indignè infertur. Quandoquidem vltus est eos, qui Moysen & Aaronẽ minaciter impetere ausi fuerant. Post hęc profecti, de monte Hor per viam quæ ducit ad mare Rubrum, pertæsi itineris laborem rursum reclamabant, sed neque hoc fuit illis impunè. Ignitorum serpentum ictibus percussi moriebantur. Hinc tandem humilitatis ac veniam poscentibus, Moyses domino iubente, serpentem ex ære formatum suspendit in ligno, quẽ vulnerari aspiciendo conualescebant. Id autem portẽdebat, quod olim in Christum dominum crucifixum credentes, à diaboli morsibus liberandi essent. Ignitus enim serpens, diabolus est: Christus æneus, nihil in se veneni habens, & venenò peccati infectos, clementer sanans. Porrò, vt quod proposuimus prosequamur, iidẽ Israëlitæ cum appulissent ad Sethim, capti sunt amoribus Moabitidarum, ita vt deos quoque illarum adorarent, sed dignas quidem scelere isto pœnas dedere. Leuitæ quippe iussu domini vigintiquatuor millia de illis interimunt.

Chore & Dathan.

terimunt. Tunc demum deo placato, à cædibus cessatū est, cum Zambrin virum & Zochim scortum, dum simul coissent, Phinees Eleazari sacerdotis filius pugione in genitalibus confodit. Vt præterea pateret, non minori animaduersione dignos esse criminis impulsores quam autores, Madianitas quoque percuti iussit dominus, qui eos callidè per mulierum blandimenta traxerant ad cultū idoli sui Belphegor. Multo tamen grauius deliquerunt, qui ad deos alienos conuersi fuerant, deo suo derelicto, nec mirabilium eius memores, nec erga beneficia grati. Transeamus ad tempora Iudicum. Iosue defuncto, degenerauit populus, Colere cœpere Baal & Astaroth, non numina, sed monstra. Ob hoc passi sunt direptiones rerumque detrimenta, nec omnino pares esse poterant viribus aduersariorū. Deinde, quoniam Palæstinis & Chananæis aliisque idololatris cultu & connubiis iungere se ausi fuerant deo pœnam huiusce flagitij exigente, annos octo seruierunt Cusanrasathaim Mesopotamiæ regi. Cum autem illos præuaricationis pœnituisset, liberati sunt. Sub liberatoribus quidem satis probè se habebant, illis verò vita defunctis, veluti laxato freno quocunque rationis expers appetitio vocasset, eo ferebantur. Itaque sub Othoniele etiam fidem deo seruarūt, eo autem mortuo, statim ad idola desciuere, quemobrem tunc quoque seruire compulsi sunt Eglon Moabitarum regi annos octodecim. Deinde post obitum Aioth ducis, cum iterum idola colere cœpissent, oppressi sunt seruitute à Iabin Chananeorum rege per annos viginti. Post Delboram quoque vxorem Lapidoth (& ipsa enim præfuit populo) peccauerunt, atque septem annis à Madianitis vexati sunt, sata frugesque eorum vastantibus. Item post Gedeonem, & erga familiā eius, à quo de inimicis liberati fuerant, ingrati extitere, & erga deum impij, ideoque per idem tempus externorum bello variè inquietati sunt. Post

Tempore. Iudicum.

Abimelech, Thoſam & Iair præſides, itidem peccauerunt, & à Palęſtinis mala paſſi ſunt annis octodeci. Poſt Iephthe & Abeſſan & Ahilon & Abdon, rurſum peccauerunt, & denuò à Palæſtinis oppreſſi ſunt ſeruitutis iugo per annos quadraginta. Poſt Samſonem verò inter ſe diſſidere cœperunt, quando tribus Beniamin ob ſtupratam cuiuſdam Leuitæ coniugem, & per vim in vna nocte multorum coitu laſſatam atque extinctam penè interiit, dum à reliquis tribus indignè id ferētibus impugnatur. Primo tamen de his qui illos oppugnatū venerant, cecidere. XXII. millia: iterum altero congreſſu XVIII. millia, & ipſi enim offenderant ſuis viribus magis quàm dei auxilio freti, ſed tertio tandem certamine de Beniamin periere XXV. millia, oppidum eorū Gabaa incenſum, in quo obſeſſi erant, idemque factum reliquis vrbibus ac vicis tribus huius. Iſta de Iudicum libro ſummatim perſtringendo protulimus, quę ſequūtur, Regum continet hiſtoria.

Mala X. tribuum. *Cap. 7.*

Tempora Regum.

OB idololatriam, quæ maxima in deum ingratitudo eſt, diuiſum fuit Iudææ regnum. Decem trib⁹ in Samariam ſeceſſere ſub rege Hieroboam, duæ reliquæ ſub Roboam Hieroſolymis manſerunt. In Samaria quidem perſeuerauit impietatis crimen. Hieroſolymitæ magis fideles iuuenti ſunt. Vitulos æneos adorabant Samaritæ, quos pro diis colendos poſuerat Hieroboam primus ex Iudæis Samariæ rex. Eam ob rem Abiæ Hieroſolymarū regi in pręlio ſuccubuerunt, die vno quinquaginta millia eorum deſiderata ſunt. Ciuitates tres amiſſę, Bethel, Hieſana & Ephron. Deinde regnum de familia Hieroboami ad alios tranſlatum. Poſtea regnante Achab aduerſum Syros profecti, ob hanc ipſam idololatriæ culpam ſuperantur: Achab quoque ſagittæ ictu interficitur. Regnante Ioacham, ſeruierūt

Azabelo

Azabelo regi Syriæ. Regnante Phaace, Theglatphalazar Assyriorum rex Samariam inuadens, magnam quidem populi partem captiuam secũ duxit Niniuen. Regnante Osee, vnà cum rege omnes trãslati sunt in Assyriam, per Salmanasar Assyriæ regem. Cum enim prophanos gentium ritus imitarentur & prophetarum arguerentur sermonibus, ad deum Isaël reuerti nolebãt, colentes Baal, filios filiasque idolis initiantes, inseruiẽtes etiam diuinationibus atque auguriis.

Mala duarum tribuum.
Cap. 8.

NVnc ad Hierosolymitarum immunditias gradus faciendus restat. Sub Roboam rege legem domini reliquerãt, cum Sesac rex Aegypti ciuitates eorũ munitissimas debellauit. dixitque eis per prophetam, dominus: Vos reliquistis me, & ego reliqui vos in manu Sesac. Hic captam Hierosolymam subdidit seruituti. Templi thesauros, regiamque gazam omnem sustulit & asportauit. Sub Ioram rege, quia gentilium ritus secuti fuerant. Palæstinorum atque Arabum magna in parte præda facti sunt. Tunc enim & regis domus direpta, & eius vxores liberique capti. Ipse autem Ioram, quia ab impietate non recesserat, alui profluuio consumptus est. Ob idem crimen Ioa regnante ingentes militum copias parua Syrorum manu prostratas amisere. Ipse Ioas à seruis domi fuit interemptus. Rursum sub Amasia rege deos alienos adorabant, cum à Ioa Samaritano rege superati sunt, pars Hierosolymitani muri diruta, thesauri ablati ipse Amasias captus, nobilium liberi pro obsidibus abducti. Tunc etiam regnante Achaz colebant Baal, cum & à rege Syriæ spoliati sunt, & à rege Samariæ Phacee ingenti bello victi. Ea enim pugna centum viginti millia

ti millia virorum cæsa fuisse dicuntur, ducenta millia in captiuitatē abducta, cum præda omnis generis propè inæstimabili, quamuis Phacee ab angelo coargutus, restituerit captiuos: quia tamen ab impietate non recedebant. Idumæi illorum fines depopulati sunt, vrbes aliquot expugnarunt Palæstini, agrum vastauerunt Assyrij, neque tamen tot cladibus affecti, ad dominum redire voluerūt, donec in regno successit Ezechias Achazi filius, per omnia patri dissimilis. Piè enim ac sanctè vixit. Et vt intelligas principum mores ciuibus documento esse solere, semper quidem Iudæi sub religiosis regibus religiosi fuere, sub impiis impij. Post Ezechiā

Manasses. regnat Manasses eius filius, magis impietate quā regno nobilis. Captus à Chaldæis, addicitur seruituti. Aduersis pulsatus agnouit errorem, pœnitentiam egit, & domino miserante restitutus est regno. Quòd si Manasse pœnitentiam suscepit deus, quis tam impius est vt veniam desperet, si ad illum à quo alienatus est recurrerit? Ioachazo quoque impio super impios regnāte, Nechao rex Aegypti eosdem tributa sibi pendere compulit. Ea erant centum argenti talenta in singulos annos,

Eliachim. vnum auri. Tunc Iochazo sublato, Eliachimū eius fratrem præfecit regno. Sed cum neque isto ad regni gubernacula sedente, populus ab erroribus resipuisset, Nabuchodonosoro Babyloniorum regi seruierunt, atque etiam latronum infestationes passi sunt. Et ne tunc quidem ab idololatriæ cultura desistentes, Ioachimo Ioa-

Ioachim. chimi filio regnante, obsessi à Chaldæis, vnà cum rege potestati illorū sese dedidere. Tūc omnes ferè in Chaldæam traducti sunt, præter pauperes vulgi agricolationi relictos. Hinc Matathias vrbi penè desertæ iussus est præsidere, Cumque ipsi etiam qui tunc residui erant, nullo dei flagello ab inueterato iam errore reuocari potuissent, totam in illos indignationem effudit deus, eosque grauius quàm vnquam antea afflixit. Cum enim

Matathias

Matathias iste qui & Sedechias est dictus, à Chaldæis defecisset, obsedit eos Nabuchodonosoro Chaldęorum rex, vrbe potitus est, Sedechiam cum liberis fugientem comprehendit, liberos illo spectante trucidari iussit: ei verò nequid deinde iucundi videret, oculos eruit, & vinctum secum Babylonem abduxit. Post hæc Nabuzardam ducem cum valida militum manu misit, qui mœnia vrbis demolitus solo æquauit, domos templũque incendit, ciues in seruitutem ad Chaldæam transtulit. & cum illis vasa templi aurea, argentea, ænea, æneasque columnas templi, primarios vrbis ciues, deique sacerdotes interfecit, & impletũ est quod in spalmo prædictum fuerat: Tradidit in captiuitatem virtutem eorum, & pulchritudinem eorum in manus inimici, & cõclusit in gladio populum & hæreditatem suam spreuit. Denique facta est, quam prophetæ prædixerant, trãsmigratio Iudææ in Chaldæam, ac tanta prophanæ gentis ingratitudo tales quidem pœnas dedit, quæ si solæ proponerētur, & nulla futura esset in inferno, quia adeo temerarius est, vt audeat esse in deum ingratus?

Matathias

Psal. 77.

Mala Iudæorum post Christi passionem, propter incredulitatem. Cap. 19.

POstea verò per Cyrum manumissi, postliminioq; reuersi sub Esdra sacerdote instaurarũt vrbem & templum, domino fauēte, postquam eos delicti pœnituisset. Fuisse deinceps legis diuinæ satis quidem studiosos, improbos tamen, semperque virtuti alienæ inuidos atque infensos. Christũ dei filiũ, quem lex & prophetæ prædicauerant venturum saluatorem non receperunt, quamuis vidissent miracula facientē, & à plebe laudibus

In Christũ impij

laudibus honoreque affectum: docenti veritatem non crediderunt, innocentem falsis criminationibus circũuenerunt, iustum condemnarunt, ludibrio habuerunt, & spinis coronatum, flagellisque cæsum cruci confixerunt. tantumque inualuit semel insitum infidis mentibus odium, vt ne tunc quidem ad pœnitentiam tanti sacrilegij mollescere quiuerint, cum illo in cruce pendente, sol obscuraretur, terra tremeret, sepulchra aperirentur, templi parietes dissilirent, saxa frãgerentur. Nam depositum quoque ac sepultũ custodiri iusserunt: cumque ipsi custodes perendie reuersi eum à mortuis resurrexisse testarentur, pecunia data redemerunt mendacium, vt rursum hi falsò assererent, se videlicet nocte præterita dormiẽtibus clam venisse discipulos, corpusque ideò furto sustulisse, vt qui sepultus fuerat, ad vitã credatur reuersus. Quid autẽ infelix Iudæa alios celare iuuat, cuius ipsa conscia es, veritatẽ? Si non surrexit, cur pecuniam porrigis? si surrexit, cur saluatorem tuũ non agnoscis? aut si nihil custodibus donaueris, nihilq; illi prius testati fuerint, quàm quod postremò dixerũt, nónne sic interrogatos oportuit? Vidistis ne accessisse ad sepulchrum discipulos, an non? Si non vidistis, multo sopore fortasse oppressi, quomodo scire potestis? Sin vidistis, cur non comprehendistis inermes armati, paucos multi, onere sublati corporis grauatos expediti? Videtis ô Iudæi custodię vestrę manifestum mendacium, attamen quæ vestra pertinacia est, vultis potius mendacio credere & perire, quàm sequi veritatem & saluari? Quid est autem quod Christum negando, multo maiorem experti estis dei iram, diuturnioremque passi calamitatem, quàm cum vitulũ adorastis, quàm cum Baal, Astaroth, Acharõ, Beelphegor, Beelzebub, aliorumq; dęmonum simulacris sacrificastis: nam licet antea quoque cædes, incendia, rapinas, captiuitates, seruitutem, exilia, patrisque soli miserabilem desolationem pertulistis,

tulistis,quoties tamen vos deum vestrum offendisse pœnituit,toties de malis omnibus liberati fuistis. Longissima illa apud Babylonem seruitus (vt scriptores vestri testantur) septuagesimum annum nõ excesit:Rursum natali solo restituti, rursum in omnibus reparati instauratiq;,regnastis. Quęnam quęso causa est,quod post Christum à vobis condemnatum, semel à Romanis victi,euersi,dispersi,nullam vnquam pristini status faciem,nullam amissę dignitatis vmbrã recepistis? Iam mille quadringẽti & octoginta anni sunt, ex quo incerta sede vagi p oẽs orbis partes errastis,sine lege, sine sacrificio,sine duce,sine rege,sine propheta,dicite si potestis quo crimine, qua culpa id patimini? non idola (vt olim sæpe cõtigit) colitis,nõ execrandos gentiliũ ritus exercetis:vnum deum, vnum cœli terræque dominum adoratis,& tamen nullus est miseriæ vestræ finis. Cur ita? profectò cum alia causa omnino nulla queat afferri,restat vt ea sola sit quia saluatorem vobis, imò omnibus missum non recipitis Mesiam, quem vestræ vobis indicant scripturæ non admittitis. Videte ingratitudinem vestram in deum vestrum. Ille vobis quẽ promiserat vitæ doctorem misit,vos ipsum occidistis. Ille dedit redemptorem,qui pro culpa primorum parentũ vestrorum satisfaceret,& vos ei non creditis, vos eum repudiatis Quamdiu igitur obstinatis mentibus fouetis errorem,negando eum,per quẽ solum data est mortalibus ad deum accessio,fieri omnino non potest,vt vllam sperandæ salutis gratiam consequamini. Credite, credite,& salui eritis. Hic est enim cui dixit propheta: Excita potentiam tuam & veni,vt saluos facias nos. Cõuertimini igitur ad eũ, qui missus est vobis, & ille qui Psal.79. misit miserebitur vestri. Hic enim qui missus est, dei verbum est,dei sapientia est, dei virtus est: negat talia esse in deo qui Christũ negat. Carnem animamq; hominis assumpsit,vt pro hominibus pati ac mori posset.

Itaque

Itaque non inuitus,ſed volens crucem ſuſtinuit, vt ſuo ſanguine à peccatis credentes lauaret morteque redimeret. Agnoſcite beneficium, & cōfitemini Chriſtum. Venit enim vos non de manu regis Babylonis ſed de poteſtate diaboli liberare, non ad Hieroſolymam reducere, nec regno reſtituere terreno, ſed quod longè felicius eſt, ad paradiſum transferre, in ſupernis cœli ſedibus collocare, & ſempiternæ ſuæ gloriæ participes facere. Quod ſi aduerſus tantam dei veſtri noſtrique benignitatem, Chriſtum ſuum non recipiendo ingrati eſſe pergetis, de temporalibus miſeriis iſtis ad æternas deſcendatis neceſſe eſt. Nulla enim maior in deum patrem ingratitudo fieri poteſt, quàm in filiū ei coæqualem & coæternum & conſubſtantialem nolle credere. Felices illi, qui olim ne ingrati eſſent, ipſum vobis gentibusque prædicare non timuerunt, qui vt nomen eius denegarent, nec minis, nec tormentis, nec cædibus compelli potuerunt. Verè quippe beatitudinis in Chriſto ſpe firmati tyrannis fortiores erant, occidi poterant, cogi ne Chriſtum confiterentur non poterant. Felices nunc hi, qui vt qualem poſſunt pro beneficiis deo gratiam referant, Chriſto ſeruiunt, Chriſtum adorant, de Chriſto die ac nocte cogitant, Chriſti præcepta totis viribus exequi contendunt, & contemptis terrenæ luxuriæ deliciis, poſt eum currere nunquam deſiſtūt. Sed ne ſolos Iudæos accuſaſſe videamur, noſtrorum quoque in Chriſtum infidelitas (vt alia delicta prætermittantur) in medium veniat, non tam quæ modo ſit, quàm quæ olim fuerit, & vera aſſertione victa deſierit.

De ingratitudine hæreticorum & Iudæ proditoris. Cap. 10.

CVm enim nullum mendaciū diu ſtare poſsit, quia nihil firmi, nihil ſolidi habet, in quo innitatur, omnis

omnis falsa religio paulatim euanescat necesse est. Itaque iam pridã defecit ille diaboli fraude inductus deorum cultus. Vnus autem deus etiam ab illis inuocatur, qui Christum ignorãt. Defecerũt & hæreses, licet falsa veris mixta in se haberent, nihilominus quę vera erãt, manent: quæ falsa, vna cum suis autoribus perierunt. Arrius ab Euangelio alienatus, impieque de trinitate sentiens, vẽtris profluuio extinctus est. Olympus Arrianus, dum blasphemias in sanctam trinitatem ore sacrilego proferret, fulmine ictus, conflagrauit. Anastasius Augustus Euticetis erroribus implicatus, verbũ dei in carnem mutatum, & in Christo incarnato vnam tantũ esse naturã asserebat: cumq; ab hac impietate ne Hormisdæ quidem summi pontificis admonitione solicitatus recederet, ipse etiam fulmine afflatus periit. Nonne hi omnes tam infelici fine consumpti testantur, nemini tutum esse Euangelicæ veritati vlla in parte derogare, & ab ecclesia Christi quicquam vel minimum dissentire velle? Sola quidem adhuc Mahumetana hæresis extat, & virib⁹ aucta, sęuit in Christianos, vt qui Christi sunt, calamitatum patientia probentur, donec & illa sua corruat impietate ac dissoluatur: Quemadmodũ autem Iudæorũ olim fuit in deum ingratitudo ad idola conuerti, ita nunc nostrorum par flagitium erit, de Christo parũ piè sentire. Quod si tam ingrati sint, qui solo errore delinquunt, quid de te dicam perfide Iuda? quibus verbis tuam accusem ingratitudinem, quæ maior est quàm vt fando exprimi queat? Non solum quæ vera rectaque erãt, quæ salutaria, quæ sancta, quæ perfecta, à magistro ac domino tuo didiceras, verumetiam in consortium ascitus fueras apostolorum, & tanquam cæteris fidelior apostolicæ familiæ œconomus factus, & loculos habens, vt quæ omnibus offerebantur, solus dispensares: at tu (proh nefas) tantorum beneficiorum prorsus immemor, & pecuniæ cupiditate superatus,

Arrius. Olympus Anastasius Augustus

Mahumetus.

Iudas.

vt XXX. argenteos acciperes, dominũ in mortem tradidisti. Vicisti tuo parricidio Iudæorum ingratitudinem: bonum quod acceperant illi, commune cum aliis erat, tu speciali priuilegio dotatus, tu in ordinem præcipuorum Christi comitum vocatus, tu singulari quodam honore pręditus, in tantam excidisti dementiam, vt eius proditor fieres, cuius fueras discipulus, vt eũ crucifigendum inimicis offerres, cuius eras natura famulus, beneficio socius, dilectione frater, promissione cohæres, non terreni patrimonij, sed cœlestis. Nunquid te cum cœnaret, à mensa repulit, cum sacramentũ corporis & sanguinis sui discumbentibus porrigeret, præteriit? cum iisdem pedes lauaret, nunquid nõ se ad tuos inclinauit? nunquid, cum amplecti eum velles, restitit? cum osculum offerres, faciem auertit? Omnia quidem ille tanquam sibi charissimo indulsit, sed tu omnium oblitus, tanquam hosti insidiabaris, tanquam seruum vendebas, tanquam parricidam in manus perdere volentium dabas. Porrò tam cruenti facinoris, postquam ille crucifixus est, iam & ipse conscius, peccasse te fatebaris, argenteos quos acceperas, proiiciebas. Pœnitebat te quidem commissi sacrilegij, sed veniæ spe destitutus, dolore'que superatus, laqueo collum tuum confregisti, & pendens diruptis visceribus, effluentibus'que intestinis infelicem animam emisisti. O dirum & crudele mortis genus, nequitiæ tamen tuæ conueniens, tua'q; impietate dignum, non magis quia iustum vendideris, quam quod de misericordis misericordia desperaueris. Vtrum'que sanè inter crimina grauissimum ac nescio quod maius, nisi quod alterum remitti poterat, si alterum remissionis impetrandę aditum non præclusisset. Eo igitur tua te perduxit in dominum ingratitudo, vt pro grauissimis criminibus grauissimas quoque pœnas dare credaris in inferno, quo corruisti. Nunc tu his quidem suppliciis terres nos, ne

quid

quid ſiniſtrum de Saluatore noſtro ſentiẽdo ingrati ſimus, & tuis flagitiis oſtendis cõtrarias illis actiones ad gratitudinem pertinere. Gratus itaque erga dominum ac redemptorem ſuum erit, qui non pecuniam ipſo, ſed ipſum pecunia chariorẽ habuerit, nihil cum ipſo ſimulauerit, nihil in ipſum impiẽ neq; cogitauerit, neq; fecerit, & nunq̃ de clemẽtia dei diffiſus, omnẽ ſalutis ſuæ ſpem in ipſo ſitam fixamque ſemper eſſe curauerit, & tandem mori potius quàm deo peccare optauerit. Atq; hæc hactenus, nũc autem ad reliquas charitatis partes deſcendere ſtatuens, arbitror non minimam, ſed præcipuam potius eſſe cum benẽ viuẽdi præcepta didiceris, operam dare vt alios doceas. Igitur prius de illius qui docere vult officio differemus, deinde videbimus quantum iuuat, ſi adſit qui doceat, & quantũ noceat, ſi abſit.

De officio catholici prædicatoris. Cap. II.

DOcere in eccleſia epiſcopi officium eſt, & illorum ſacerdotum, qui præſidis autoritate probati ſunt. Ioſaphat Hieroſolymarũ rex Leuitas miſiſſe dicitur & ſacerdotes, vt peragrando vrbes Iudææ inſtruerent populum præceptis legis. Chriſtus vt gentibus euangelium prædicarent, apoſtolos, quos ipſe inſtituerat, deſtinauit. Euntes, inquit, in mundum vniuerſum prædicate euangelium omni creaturæ. Veruntamen qui apoſtolico iſto fungi voluerit munere, eruditione ac virtutibus pręſtare debet. Alioquin ſi indoctus fuerit, facilẽ in errorem labetur, & quorum conſcientiã curare volet, magis cõſauciabit. Diſcat igitur prius, & poſtea doceat, & quod verbis docuerit, operibus cõprobet. Sic egiſſe dicitur Eſdras ſacerdos, cũ ad reparandam Hieroſolymã ab Artaxerxe dimiſſus rediſſet. Ita enim ſcriptum de illo legimus: Eſdras autẽ parauit cor ſuum

2. Para. 17.

1. Eſdr. 1.

ſuum vt inueſtigaret legem domini,& faceret, & docẽ ret. Et apoſtoli antè ſpiritu ſancto replẽtur, deinde prę dicationis officio fungi iuſsi ſunt. Porrò, quod aliis prę cipiendo ædificabant, ne aliter agendo deſtruerent, id etiam ipſi præſtare ſtuduerunt, non minus exemplo docentes, quàm ſermone. Nam impudens admodum præſumptio eſt, hoc alios monere, quod ipſe non facias, imponere aliis onera grauia, quibus ipſe dorſum non ſuppoſueris. Aut quomõ poteſt aliquis alios reprehendere his de rebus, quas facere ſe non ignorat? Turpiſsimũ eſt profectò, cum in corripientem culpa retorquetur, cum quis in quo alterum accuſat, ſeipſum damnat. Sic igitur viue, vt præcipis, & ad verba mores confer, & ſanus curationem ægris adhibe ne cum rubore audias: Medice, cura teipſum. Vobis qui in eccleſia dei ad populum
Iſaiæ.13. declamatis, per Iſaiam eſt dictum: Exaltate vocem, leuate manum, vt videlicet voci manus conſonet, & pręceptis reſpondeant opera. Quia qui fecerit & docuerit ſic, hic magnus vocabitur in regno cœlorũ. Is demum aliorum delicta efficaciter arguit, in quo non inuenitur, quod alij redarguant. Sit ergo mitis atque ſubmiſſus, qui humilitatem docet: recedat ab iracundia, qui patientiam ſuadet. Caſtitatem illæſam ſeruet, qui ſtupra adulteriaque deteſtatur. Nihil improbè agat, qui docet iuſtitiam, & inuehitur in vitia. Denique cum Samaritana relinquat hydriam mundanæ vanitatis, qui paratus eſt populo Euangelizare Ieſum. Caueat quoq; ne lucri gratia prædicet, ſiue gloriæ ab hominibus captandæ. Non terrenum lucrum ſpiritalibus quærendũ
Matth.10. eſt diſciplinis, ſed cœleſte. Gratis accepiſtis, inquit dominus, gratis date. Eos autem, qui in templo vendũt columbas, hoc eſt, dona ſpiritus ſancti, eiicit flagello, vt fi
Ioan.2. delium cõſortio indignos. Et non eſt domus dei, inquit, domus negotiationis, ſed orationis. Quid ergo? nihil ne accipere oportet? imò oportet, ſed quantum neceſſitas poſtu-

tas postulauerit. Dignus est, inquit, operarius cibo suo, Mat.10.
& in lege dicitur: Non alligabis os boui trituranti, vt Deut.25.
videlicet & ipse de tritura sua pascatur & viuat, seque
sustentet. Ne quid autẽ vltra quàm quòd satis est quæ-
ras, ipse doctorum ecclesiæ princeps Paulus ait: Haben- 1.Tim.6.
tes alimẽta & quibus tegamur, his contenti simus. Vi-
tanda est etiam humanæ laudis captatio, ne pro la-
bore doctrinæ, laudem quæ à deo est, amittam⁹, ad hæc
ne illi quidem rectè, qui ecclesiastici doctoris officium
professi, dimisso Euangelio, quæstionibus nihil ad rem
pertinentibus occupari solent, qui syllogismos enthy-
memataque proponendo philosophantur, vel poëta-
rum figmenta decantant, vel explicandis gentilium hi
storiis immorantur, vel de cœlestium motu syderumq;
naturis disputant, non quærentes quod saluti conferat
animarum, sed quod auditorum aures demulceat atque
delectet. Hi certè à domino audient: Omnia opera sua Mat.23.
faciunt vt videantur ab hominibus, plausum enim vul
gi quærunt, & docti dici quàm sancti malunt, nec vidẽt
quòd callidis diaboli suggestionib⁹ supra pinnaculum
templi statuuntur, vt quo altius ascenderint, grauius
elidantur cùm ceciderint, quid tu ingenium iactas, aut
rerum multarum cognitionem ostentas, qui non ex his
quidem, sed ex operibus iudicaris? Magis deo placet san
cti rusticitas, quàm peccatoris hominum ore laudata
scientia. Non ergo attendat doctor, quid auditores de-
lectet audire, sed quid se deceat loqui, nec se putet in
theatro esse, vt cum fabulam peregerit, astantium plau
su excipiatur, sed in ecclesia dei, vt postquam piis admo
nitionibus eos qui libenter audiunt iuuerit à domino
capiet mercedem gloriæ sempiternæ. Impigrum quo-
que ac solicitum esse decet salutiferæ institutionis do-
ctorem. Circuibat Iesus (vt Euangelistæ tradunt) totam Matt.4.
Galilæam, docens in synagogis eorum, & prædicãs euã Lucæ.15.
gelium regni. Et alibi dicitur: Erat quotidie docens in

tẽplo. Intuere pręterea indefessam apostoli eius in prędicando curam. Scribens ad Romanos, affirmat quod
Roma.15. ab Hierosolymis per circuitum vsq; ad Illyricum omnia repleuerit prædicationibus euangelij Christi, & neque persecutionibus deterretur, nec vinctus desistit,
2.Tim.4. in Euangelio se laborare dicens vsque ad vincula. Vide etiam quàm anxiè opus hoc Timotheo discipulo iniungat, cùm ait: Prædica verbum, insta opportunè, importunè, argue, obsecra, increpa in omni patientia & do-
Isaiæ.16. ctrina, vt videlicet impleatur, quod in Isaia de Apostolis & ecclesiæ doctoribus prædictum fuerat: Super muros tuos Hierusalem constitui custodes, & tota
Isa.6. die, & tota nocte perpetuò non tacebunt. Sed etiam ip-
Isaiæ.58. si prophetæ fuit olim à domino iussum dicente: Clama, ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam, & annuncia populo meo scelera eorũ. Tãto enim diligentius instandũ est doctrinæ salutari, quanto peccantibus maius imminet periculum salutis. Nec semel aut iterum admo-
Psal.68. nendi tibi erunt, sed toties, donec cum psalmista dicere possis, Laboraui clamans, raucæ factæ sunt fauces meæ. Magno autem animo verbum domini prædicandum est, neque ob præsentiam potentiorum subticeri debet veritas, dum vitia reprehenduntur. Gloriatur Dauid
Psal.118. coram domino dicens, Loquebar de testimoniis tuis in
Isa.40. conspectu regum, & non confundebar. Et in Isaia euangelico doctori præcipitur, Super montem excelsum ascende tu qui euangelizas Sion, noli timere Ionas propheta prædicare iussus, dum homines timet, deo nole-
Ionę. bat obedire, & cum naui fugeret, orta tempestate in mare præcipitatur, atque à pisce viuus deglutitur. Satius illi tunc fuerat, incidere in manus hominum, quàm nõ obedisse deo viuenti. Ieremias verò ipsius domini ver-
Iere.1. bis animatur ad prædicandum, dicentis: Tu ergo accinge lumbos tuos, & surge, & loquere ad eos omnia quæ ego præcipio tibi, ne timeas à facie eorum: nec enim timere

mere te faciem vultum eorum. Non timuit Ioannes arguere Herodem regem, vt ostenderet non esse timẽdos qui occidunt corpus: sed vnum illum, qui corpus & animam simul potest mittere in gehennã. Apostoli ac martyres domini, ne Christum prædicarẽt, nec minis principum deterreri, nec tormentis inhiberi potuerunt. Qui enim confidit in domino, sicut mons Sion, non cõmouebitur in æternum. Paulus cùm esset Corinthi, per visionem nocturnã audiuit Christũ sibi dicentẽ: Noli timere, sed loquere, & ne taceas, propter quod & ego sum tecum, & nemo apponetur tibi, vt noceat te. Proteget igitur verbi sui prædicatores deus, donec docendi munus impleant, & cùm impleuerint, occidi permittit vt coronet.

Iohannes Baptista. Mat. 14.

Acto. 18.

Quid potissimè prædicandum sit. Cap. 12.

PRædicandum autem est Euangelium, danda piè viuendi præcepta, differendum de beatorum gloria, quatenus fieri potest, pœnáque damnatorum, vt peccatores ad pœnitentiam excitentur, iusti ad perseuerantiam. Ad apostolos ait Saluator: Prędicate euangelium omni creaturæ. Et de ipsomet in Luca legim⁹, quòd iter faciebat per ciuitates & castella, prædicans & euangelizans regnum dei. Hoc idem regnum discipulos iussit nunciare, cum ait: Dicite illis, quia appropinquabit in vos regnum dei. Idem in plurimis quidem Euangelij locis & tenebras commemorat, & gehennam, & tormentorum locum, & vermem immortalem, & ignẽ æternum. Pœnitentiam etiam prædicauit, dicens: Agite pœnitentiam, & appropinquabit regnum cœlorum. De discipulis quoque dicitur: Exeuntes prædicabant vt pœnitentiam agerent. Ad eos autem qui non indigent pœnitentia, est dictum: Qui perseuerauerit

Mar. 16. Luc. 8. Idem. 10. Matth. 4. Mat. 10.

vſque in finem hic ſaluus erit. Præuaricator non prædicator eſt, qui ab his diſcedens aliqua ſuperflua & nihil profutura docet, multa ſe noſſe oſtentans. Quid autem prodeſt multa ſcire, & deum neſcire? Doctor gentium Paulus, miſſum ſe dixit euangelizare non in ſapiētia verbi, vt non euacuetur crux Chriſti. Nō iudicaui, inquit, me ſcire aliquid inter vos, niſi Ieſum Chriſtū & hunc crucifixum. Vtque doceret aliam eſſe ſapientiam carnis, aliam ſpiritus ait: Sapientiam autem loquimur inter perfectos, ſapientiam verò non huius ſeculi, neque principum huius ſeculi, quæ deſtruuntur, ſed loquimur dei ſapientiam in myſterio, quæ abſcondita eſt. Idcirco ſanè & Timotheo diſcipulo ad prædicandum deſtinato. Formam habe, inquit, ſanorum verborū, quæ à me audiſti, in fide & dilectione, in Chriſto Ieſu. Et ad Titum: Tu autem loquere quæ decent ſanam doctrinam. Non enim ſana, ſed lāguens & infirma eſt doctrina, quæ piè ſanctéque viuendi ſtudio nihil omnino cōfert. Mortifera verò & deteſtabilis, quæ peruertere n[illegible]tur veritatem humanæ philoſophiæ argutiis. Audi præterea quid tibi ſapientiæ antiſtes Salomon præcipiat, dicēs: Erue eos qui ducuntur ad mortem, & qui trahuntur ad interitum, liberare ne ceſſes. Obſeruare quoque debet vitæ ſpiritalis inſtitutor & doctor, qui de theſauro cordis ſui profert noua & vetera, vt quicquid ex libris diuinis recitauerit, non ſecundum literam occidentem illud interpretetur, ſed ſecundum ſpiritum viuificantē. Sciat aperire ſenſus verborum ambage velatos, & in medium proferre, & auditorem emolumenta cōuertere, vt ſunt viſa dictáque prophetarum & ceremoniarū ritus ac ſacrificiorum, quæ ſi ſpiritaliter & per tropologiam non intelligantur, ſimilia deliramentis annilibus erunt. Ideò autem in Leuitico animalia quæ ruminant & vngulā diuidunt, mūda ſunt: quia vtiq; is ruminare videtur, qui in lege domini meditatur die ac nocte, &

1.Co.2. 2.Tim.1. Tit.2. Proue.24. Leui.11.

cte. & tunc vngulam diuidit, cũ mysticum sensum à literali intelligẽtia separat. Horum igitur scientiam ille qui populum docet, habeat: vt mundum cibum esurientibus offerre queat, & mentes ad audientũ intentas alere verbo salutis. Cæterùm, meminerit eos lacte alendos esse, id est, moralibus duntaxat præceptis instruendos, qui proficere incipiunt, solidum autem cibum pfectorum esse & ad altiora nitentium. His mysteriorum ardua explananda erunt, ut ad concupiscenda cœlestia magis inardescant, dum diuini eloquij arcana mirantur. Sic dominus noster montem ascendens docuit discipulos, tanquam sublimioris disciplinæ iam capaces. Descendisse autem de monte dicitur, quando cum turba fuit loquendum. Hoc illud est quod in Psalmo legimus: Ascendunt montes & descendunt campi in locũ quem fundasti eis. Montes erant, quibus dictum est: Vobis datũ est nosse mysterium regni dei. Campi verò descendentes, ad quos dicit Apostolus. Facti estis quibus lacte opus est, non solido cibo. Sicut igitur cuique conuenerit, ita doceatur vt omnes salui fiant, semper tamen cauendum est, ne rudis interpres declamet in ecclesia. Male enim exponens dicta scripturarum, periculum est, ne & ipse in errorem incidat, & alios inducat, quòd si (vt dicitur) cæcus cæco dux fuerit, ambo in foueam cadent. Hoc Apostolus Galatis, quos ipse docuerat, metuens ait: Licet nos aut angelus de cœlo euangelizet vobis, præterquàm quòd euangelizauimus vobis, anathema sit. Indocto itaque silere multo satius est, & sua simplicitate contentum esse: quàm docti officium vsurpare, & docere velle quod non didicit, aut loqui quod nescit, cum periculo suo aliorumque salutis. Plerique tamen post eorum qui commendantur sermones lectitando edidicerint, confidenter prædicant. Tolerandos puto, dummodo aliquid vltra non præsumant. Sed verendum est, ne post hæc auditorum palpatione deliniti, se

Matt. 5. Mat. 8.

Gal. 1.

esse magistros arbitrentur, cùm non fuerint discipuli, & aliquid vel addant arroganter, vel mutẽt inconsultè, vel subtrahant licenter. Multi me laudant, inquiet aliquis. Noli multitudini credere. Certius paucorum iudicium est, qui in se habent, quod in alio laudant. Illud nempè pictoris optimum est opus, quod pictores commendant, non quod variis fucatum coloribus coriarij mirantur. Tunc ergo vulgi de tua eruditione opinionibus fidem adhibe, cum idem senserint & periti.

Qui prætermittendi, & qui docendi, & qualiter corripiendi. Cap. 13.

AB illis verò, quorum nulla speratur correctio, qui cum Pharaone obduruerunt, auertenda verbi diuini prædicatio est. Apostoli Iudæorum obstina-
Actu.13. tione offensi, dixerunt, Vobis oportebat primum loqui verbum dei, sed quoniam repellitis illud, & indignos vos iudicatis æternæ vitæ, ecce conuertimur ad gentes. Sic enim nobis præcepit dominus. Ac ne aliter illum præcepisse credas quàm egisse, nullum omnino Pilato dedit responsum, cùm ab eo quid esset veritas interrogaretur: quia veritatis inimicus, de veritate sermonem
Actu.16. audire indignus erat. Ideò Paulus & Barnabas (vt in Actis Apostolorum legitur) prohibiti sunt à spiritu san-
Prou.9. cto loqui verbum in Asia. Non sunt igitur mittendæ e-
Prou.23. uangelij margaritæ ante porcos, ne conculcent eas pedibus. Iniuriam sibiipsi facit, inquit Salomon, qui erudit derisorem, & qui impium arguit, sibi maculam generat. & iterum ait. In auribus insipientium ne loquaris, quia despicient doctrinam eloquij tui. Et fortasse non leuiter peccat, qui diuina mysteria ibi loquitur,

vbi non est auditus,dicēte propheta: In corde meo abs- Psal.118.
condi eloquia tua, vt non peccem tibi. Illos verò qui
libenter audiunt, & vitæ præceptis erudiri affectant,
nolle docere cùm didiceris impium est. Cur talentum
tibi à domino ad negotiandum creditum abscondis in
terra serue nequam? Cur otio deditus nihil facis lucri?
quam rationem reddes,cùm ad illum vacuus redieris?
Pastorem te dominus gregi suo præfecit, vides lupum
venientem,& fugis:vides diaboli fraudibus ac dolo mul
torum corda subuerti,& negligis?ciuium tuorum suffo
di spiritales domos intueris,& taces canis mutus nō va-
lens,imò nolens latrare. Speculatorem dedi te domui
Israël,inquit dominus,audiens ergo ex ore meo sermo- Ezech.33.
nem annuntiabis eis ex me.Si me dicente ad impium:
Impie,mòrte morieris,non fueris locutus, vt se custo-
diat impius à via sua,ipse impius in iniquitate sua mo-
rietur, sanguinem autem eius de manu tua requiram.
Abs te ergo requiretur perditæ ouis ratio, & negligis?
Plebs tibi commissa,famem non panis,sed audiendi ver
bum dei patitur,& tu supprimis vitæ pabulū?néc attē-
dis quod scriptum est:Qui absconderit frumenta,ma-
ledicetur in populis,benedictio autem super caput vēn
dentium?Dolet Isaias quòd regem impium Oziam nō Prou.11.
corripuerit.Et væ mihi(inquit) quia tacui. Apostolus
quoque. Vę mihi est,si non euangelizauero.At tu otio- Isai.6
sus oscitas,& nec maledictione territus,nec benedictio- 1.Cor.9.
ne illectus,ad docendum inclinaris. Expergiscere tan-
dem,aperi os tuum populo,lucrare domino, docendo,
increpando,exhortando.Hoc fecit Christus,hoc Apo
stoli, hoc officium Episcopi est,quem te esse profiteris:
Tibi dictum puta,quod per Isaiam dicitur:Quasi tuba Isaiæ.58.
exalta vocem tuā, & annūcia populo meo scelera eorū: Eze.16.
vel quod ad Ezechielem:Notas fac Hierusalem abomi-
nationes suas.Duriores acerbius tibi increpandi sunt,iā
ad pœnitudinem inclinati,mollius:Corinthios interro 1.Cor.4.

gat Apost. Quid vultis (inquit) in virga veniam ad vos, an in charitate & spiritu mansuetudinis? Ita autem moderanda correptio est, vt & mordeat peccatorem, & spe veniæ consoletur, ne ille abundantiori tristitia absorbeatur. Fragilitatis tuæ memor, aliorũ infirmitatibus medere, & ad mentem reuoca præceptum Apostoli dicentis: Si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto,

Gala.6. vos qui spirituales estis, instruite huiusmodi in spiritu mãsuetudinis, considerans teipsum ne & tu tẽteris. Hoc

Psal.141. est, quod optat sibi Psalmista, dicens: Corripiet me iustus in misericordia, & increpabit me. Optimum in pside temperamentum est, miseratio cum iustitia. Miseratio enim sine iustitia, peccandi præstat audaciam. Iustitia sine miseratione, instar crudelitatis est, altera alterius opẽ indiget, vt correptio ipsa & corripientem cõmendet, & emendet peccantem.

Vt prædicator ab adulatione procul sit, & prædicandi tempora obseruet. Cap. 14.

AB assentatione autem procul abesse peccatorum castigatorem decet, vt nihil ad gratiam audientium dicat, sed ad profectum optimi'que medici

Exod.34. more vtatur, adhibens vulneribus, curationem, nõ quæ delectet malè affectum, sed quæ sanet. Vetat lex hœdũ coquere in lacte matris suæ, hoc est, peccatorem blanditiis fouere. Non debes quærere tu qui prædicatoris officio fungeris, vt hominibus placeas, sed vt homines ad deum dirigas. Audi Apostolum dicentem: Si homi-

Gala.1. nibus placerem, Christi seruus non essem. In eo placeas hominibus, in quo places deo. Alioqui non dei, sed hominũ eris seruus. Multo melius est veris offendere, q̃ placere adulando: & malum incusare, vt corrigatur, q̃ diffi-

dissimulare vt inualescat. Tempus etiam prædicationi cõgruũ quæratur: nõ sẽp seculi hominibus prędicationes vacat audire. Oportet igitur vt fidelis seruus & prudens, quem constituit dominus super familiam suam, det illi in tempore tritici mensuram. Vbi obseruandũ est, quòd non solùm tempore apto opus sit, vt data prosint, sed etiam mensura, vt neque plus neque minus dicatur, quàm necesse fuerit. Accommodatissima autem huic negotio tempora erunt, ieiuniorum dies, qui antè festum dominicæ natiuitatis, dominicæque resurrectionis solennes habentur. Tunc tempus acceptabile, tunc dies salutis, tunc messis tempora sunt, in quibus plus frugis colligi solet. Et qui congregat in messe (vt in Prouerbiis dicitur) filius sapiens est. Si quando alias contigerit, vt vel ad supplicandum vel ad pœnitendum plebem exhortari opus erit, vel ad sedandas ciuium inter se seditiones odiaque tollenda, tunc quoque prædicationibus erit insistendũ, vt in radice reprimatur malum ne pullulet, & in mortem multorum fructificetur.

Luc. 12.

Proue. 10.

De prædicantium meritis.

Cap. 15.

QVisquis in his quæ dicta sunt, diuinæ laudis gratia salutisquę proximorum sese pro viribus exercuerit, multa quidem in terra, sed plurima in cœlo beneficia consequetur. Spiritu sancto illuminabitur, scientiæ capiet incrementum, vim insuadendo dissuadendoque acquiret. Siquidẽ ipse vnus in trinitate deus, hoc visibiliter apparere fecit in Apostolis, quod postea in eorum successores operaturus erat inuisibiliter. Visæ sunt supra illos, qui ad euangelizandum mittendi erant, ignez linguę, & ipsi repleti spiritu sancto cœperunt loqui (vt Lucas inquit) variis linguis, prout spiritus sanctus dabat eloqui illis. Tu quoque ô sacerdos, qui & an-

& antè vt disceres quæ DEI sunt, omnem curam operamq́ue adhibuisti, & postea vt doceres, syncero corde feruentiq́ue in DEVM ac proximos charitate pulpitum inscendisti, si sapienter, si egregiè, si efficaciter verbà feceris, nihil tibi arroges, nihil tuo vel ingenio vel studio plaudas, totum hoc

Mat.10. spiritus sancti gratia est, totum donum DEI est. Non vos estis, inquit, qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis. Hoc si habes, iam certissima futuræ beatitudinis spe oppignoratus es, iam

Psal.93. beatus dici meruisti, iuxta illud Psalmistæ: Beatus homo quem tu erudieris domine, & de lege tua docueris eum. Sic se eruditum confitebatur PAV-

2.Cor.13. LVS, licèt multa à Gamaliële didicisset, cùm diceret: An experimentum eius quæritis qui in me loquitur CHRISTVS? Excusabat immaturam ætatem Ieremias ad populum loqui iussus, imparemq́ue se huic rei asseuerabat, quando tetigit os eius dominus, dicens: Ecce ego dedi verba mea in ore tuo, ecce ego constitui te hodie super gentes & super regna vt euellas & destruas & disperdas & dissipes & ædifices, & plantes. Tu quoque si tuis sermonibus auelli videris vitia, & virtutes plantari in cordibus eorum quos doces, contactum à spiritu sancto os tuum esse scias, & de labiis tuis non tua, sed DEI verba processisse. DEVS est qui aperuit os mutorum, & linguas infantium fecit disertas: DEVS est cuius vox in virtute & in magnificentia, superborum cedros confringens, & humilibus præstans gratiam. Vox ista euangelicæ prædicationis est, arrogantes destituit, & in DEO tantùm confidentibus se commodat, ita vt interdum qui minus eruditus est, efficaciā in dicendo habeat, magisq́ue satisfaciat prudenti au-

Psal.67. ditori. Sic enim per prophetam dicitur: Dominus dabit

dabit verbum euangelizantibus virtute multa. Igitur quemadmodum virtus ista, vt in Euangelio est dictum de Saluatore nostro exibat, & ægros per tactum vestimentorum eius curabat, ita peccator fidelis ac sancti doctoris voce in intima cordis contactus ad pœnitentiam operaque virtutis conuertetur, & animæ suæ languorem conualuisse sentiet, occulta spiritus sancti medicatione. Prædicator quippe medicus animarum est, & cùm in homine nihil preciosius habeatur anima ipsa, præstantissimum diuinæ liberalitatis donum est, animæ languoribus succurrere scire, & vineæ manu DEI consitæ operarium, atque in multam messem mitti à domino messis, vt frugem colligas in horreis cœlestibus reponendam. Magnificum est mensæ diuinæ esse conuiuam, sed magnificentius ab ipso mensæ domino dignum iudicari, vt sis conuiuarum inuitator, & ad sponsi nuptias conuocator multorum atque collector. Cui hoc fuerit concessum, dici de illo poterit, quod de Iohanne Baptista fuit dictúm: Et tu puer propheta altissimi vocaberis, præibis enim ante faciem domini parare vias eius, ad dandam scientiam salutis plebi eius in remissionem peccatorum eorum. Propheta enim altissimi, sacrarum interpres scripturarum est, qui tunc quidem ad cor audientium parat viam domino, cûm illi verbis eius edocti, à peccatis per pœnitentiam purgantur, & virtuti studere inicipiunt. Eidem conuenient laudes illæ quæ Apostolis à domino datæ sunt, dicente: Vos estis sal terræ. Verè enim sal terræ est, cuius præceptis humana mens conditur, ne corrumpatur contagione vitiorum & contabescat. Vos estis lux mundi. Lux mundi est, cuius verbis & exemplo fungantur tenebræ ignorantiæ alienæ.

Luce.1.

Matth.5.

runtur noua & vetera. Vos aurum quo templum veri Salomonis linitur. Vos templũ dei viui, qui in vobis ma nẽs emittit eloquium suum terræ, & per os vestrum ve lociter currit sermo eius. De hoc sermone est scriptum: Fauus mellis verba composita, dulcedo animæ, sanitas ossium. Omnis quippe sermo cœlestis, animæ fideli & iu cundus est & gratus, quandoquidem & delectat multũ, & virtuti studio plurimum confert. Quoties autem altiora repetitis, & mentis indagine illa quæ in mysterio condita sunt, elicitis, & in lucem profertis, vobis cõ uenit quod in Prouerbiis dicitur: Aqua profunda verba ex ore viri, & torrens inundans fons scientiæ. Quoties verò audacter & intrepidè ĩ vitia inuehimini, colũ næ estis firmæ fulcientes veritatem. Ob hoc Paulus Apostolus Petrum, Iacobum & Iohannem vocauit colum nas, quarum stabilimentum à domino est, quod in Psal mo de ecclesia loquens, ait: Ego confirmaui columnas eius. Ad hæc etiam montes estis, quos nulla ventorum vis concutit, nullus procellarum turbo commouet, de quibus in psalmo dicitur: Montes in circuitu eius, hoc est, ecclesiæ, & dominus in circuitu populi sui. Quid vltra dicam? Vos plenæ illæ nubes estis, de quibus Ecclesiastes ait: Si repletæ fuerint nubes, imbrem super terrã effundent. Sapientia enim repleti diuina, non cessatis preceptis pluere doctrinarum. Vos estis cœlum late resonans, tonitru fidelium eloquiorum, de quo in Psalmo prædictum fuit: Intonuit de cœlo dominus. Et in alio psalmo, Annuntiabunt cœli iustitiam eius. Et rursum in alio: Cœli enarrant gloriam dei. Vos denique non solum montes vel nubes vel cœli, sed quæ omnium nobilissima creatura est, angeli dei estis, non nature cõmercio, sed officij dignitate. Nuncius dei angelus est, nuncij dei sancti prædicatores sunt. Vnde sicut de Iohãne Baptista in Malachia dixit deus: Ecce ego mitto angelum meum, qui præparabit viam ante faciem meam, ita & vobis

Prouer. 20. · Prou. 18. · Gala. 2. · Psal. 124. · Eccl. 11. · Psal. 17. · Psal. 21. · Psal. 18. · Mala. 3.

Apoc.2. vobis dicitur: Parate viam domino. In Apocalypsi etiã ecclesiarum pręfecti, quos nos episcopos dicimus, angeli appellantur. Ille autem verius angelus est, qui sua doctrina ædificat ecclesiam, quàm qui ecclesię tantùm præses est, & docẽdi laborem otio superatus fugit. Plaudant igitur sibi, qui aurum argentum'que lucrantur, qui magnum pecuniarum quæstum faciunt, qui vrbes expugnant & regna suo subdunt imperio. Vos animas domino lucramini quibus nihil est preciosius, nihil in natura humana excellentius, vos ergo melius, qui muros Hierusalẽ ędificatis, qui ad cœlestem patriam exules reuocatis, vt cũ illis, imò & super illos regnetis. Vos enim constituet domin⁹ super familiam suam, & super omnia bona sua. Tunc perpetui reges æterniq; domini eritis omnium illorum, quos vestris prædicationibus, vestra'que doctrina conuersos, de terra ad cœlũ trãsmigrare contigerit. Et tũc demũ Christus vester, rex regũ & dominus dominantium erit, cùm vos aliis praeesse iusserit, tribulos vel chiliarchas animarum, quas ei lucrati estis, constituens.

De prædicantium beatitudine.
Cap. 16.

SVmite igitur calceamenta in pedibus ad pręparationem Euangelij, vt cùm cœlestia prædicaueritis, terrena nõ cõtingatis, & de vobis dici queat. Quàm
Isaiæ.52. pulchri pedes annũtiãtiũ & prædicantiũ pacẽ, & annũtiantium bonũ. Excitet vos dei amor, proximorũ charitas promissa'que vobis beatitudinis merces. Qui enim fecerit, & docuerit sic, magnus vocabitur in regno cœ-
Iohan.4. lorum. Et qui metit, mercedẽ accipit, & cõgregat fructũ in vitã æternã. Et qui talẽtis domini totidẽ alia lucratus fuerat, dixit dominus: Euge serue bone & fidelis quia sup paucà fuisti fidelis, sup multa te cõstituã, intra in gaudium domini tui. Talenta quæ ad negotiandum dantur,

dantur, scientia spiritalis est, talenta verò quæ superlu crantur, opera sunt tum nostra secundum scientiæ donum facta, tum eorum quos docendo & exhortando vt eadem facerent, alleximus. In Isaia etiam beatos vocat dominus doctrinæ sanctæ dispensatores. Beati, inquit, qui seminatis super omnes aquas, immittentes pedem bouis & asini, hoc est, Iudęi & gentilis, quod quidem ad Euāgelij tempora pertinet. Antehac enim lex vetabat arare in boue & asino simul. Dominus quoque apostolis præceperat: In viam gentium ne abieritis. Nunc autem seminatur super omnes aquas, pes bouis & asini simul immittitur, postquā ipse dominus asinam solui iussit, & asino insidens ingressus est ciuitatem, mandauitque Euangelium omnibus vbique gentibus prædicari. Beati igitur erunt, qui verbi dei semen, vbicunque fruct⁹ aliquis speratur, studuerint seminare. Qui enim conuerterit peccatorē (vt Iacobus apostolus ait) saluabit animam eius à morte, & operit multitudinē peccatorum. Quanti autē meriti sit, peccatorem ad pœnitētiam inducere, & à vitio ad virtutem reuocare, ostēdit dominus ad Ieremiā, dicens: Si conuerteris conuertam te, & ante faciē meā stabis. Quæ sanè beatitudo par videtur angelicæ felicitati, qui & stare dicuntur in cōspectu dei patris, & faciē eius perpetuò cernere. Atq; hæc sunt bona illa ineffabilia, quę sciētia & probitate præditis debentur præceptoribus, dicēte Salomone: Eruditus in verbo reperiet bona. Dicente etiā angelo ad Danielem: Qui docti fuerint, fulgebūt quasi splendor firmamenti: & qui ad iustitiā erudiūt multos, quasi stellę in perpetuas æternitates. In quo videtur maioris præstantiæ fore illorū beatitudinem q̄ aliorū sanctorum. Quandoquidē iis rebus cōparantur, quæ inter ista nostro aspectui patentia, omnium pulcherrima apparēt, & terram omnem suo illustrant lumine. Ad hæc, si eos in terram præ cæteris reuereri iubemur, quomodo nō etiam

Matth. 6.
Isaiæ. 32.
Deut. 22.
Iacobi. 5.
Prouer. 6.
Daniel. 12.

etiam in cœlo altiorem honoris gradum adipiſcentur? ait enim Apoſtolus: Qui benè preſunt preſbyteri, duplici honore digni habeantur, maximè qui laborant in verbo & doctrina.

1. Timo. 3.

Quantum prodeſt habere prædicatorem. *Cap.* 17

SAtis multa de officio Apoſtolici prædicatoris hactenus dicta ſunt. Reſtat nunc videndum, quantum populo proſit habere ſanctum atque eruditum piè iuſtéque viuendi præceptorem, & econtrario quantũ noceat ſi defuerit. Præſente illo erigimur, ſtamus, proficimus: abſente illo labi atque cadere ſolemus. Ioas rex Iuda, donec Ioiadę ſacerdotis cõſuetudine conſiliiſque vſus eſt, piè probéque vixit: illo morte ſublato, ad vitia declinauit. Cæteros reges omnes, qui fidei morumque ſanctitate probantur, educatos inſtitutoſque vel à ſacerdotibus, vel à prophetis fuiſſe conſtat. Samuel docuit Dauidem, Nathan Salomonem, Micheas Ioſaphatũ, Oſee Ioathanum, Iſaias Ezechiam, Ieremias Ioſiam, Eſdras populum, ita vt illo monente repudiarint vxores, filioſque abdicarint, quia contra dei legem alienigenas acceperant, prolemque cum his multã ſuſceperãt. Difficilè fuit vxores dimittere, difficilius ex ſe genitos à ſe ſeparare. Vtrunque tamen factum ſacerdotis adhortationibus hiſtoria ſacra teſtatur. Tantum ergo prodeſt idoneum habere doctorẽ, qui vitia increpet, & ad virtutẽ accẽdat, vt ipſo audito, etiã ea quæ incorrigibilia videntur, corrigantur: & quæ vix ſeparari queunt, eueniãt. In Prouerbiis à Salomone eſt dictũ, Legatus fidelis, ſanitas. Et iterum: Vena vitæ, os iuſti. Dauid quoque in Pſalmis: Docebo, inquit, iniquos vias tuas, & impij ad te conuertentur. Ille ſanitas eſt, quo docente à peccatorum morbo grex infirmus conualeſcit. Ille vena vitæ eſt,

1. Re. 12. Ioas,

1. Eſd. 10.

Prou. 13.

Pſal 50.

est,per quem qui in peccato mortui erant,ad virtutem capessendam viuificantur. Tunc autem impius ad deū conuertitur, cum sermonibus prædicatoris instructus, relicto errore,ad viam sese confert veritatis. Quid verbis opus est? Experimenta docent, quàm sit expediens prædicationes audire. Sæpe vidimus his auditis, Iudęos baptismum poscere Christi, seculares viros ac mulieres religionis vota suscipere, & quæ perfectionis sunt, libera voce profiteri. Prædicationes igitur audiēdo, homines ex malis boni euadunt, ex bonis meliores, ex melioribus perfecti, & ex perfectis beati. Atque ita demum de terra transferuntur ad cœlum, vt fiant de mortalibus immortales, de terrenis cœlestes, & si fas est dicere, de hominibus dij. Quod si magni emolumenti res est patriam obsidione hostili liberari, inimicorum exercitus profligari, regni fines longè latéque diffundi, & auctis tandem viribus à bellorū tumultu quiescere, tranquillíque ac pacati status optata felicitate frui, nónne vtilius est, vt animæ vitiorum oppressæ iugo, in libertatem vendicentur, vt diaboli potestas virtutum profectu conteratur, vt caro seruiat spiritui, & homo ipse nō aliis, sed quod multo gloriosius est, sibiipsi imperet, sibíque dominetur? Si enim nihil prodest homini mundum vniuersum lucrari, & animæ suæ pati detrimentum, consequens est vt animæ profectus pluris sit, quàm vrbes debellare, quàm terrarum orbem sibi subdere, & omnibus quæ vbique sunt nationibus præesse atque dominari. Adde quod multi reges ac principes, qui ab hominibus honorātur, deo exosi sint. Quicumque autem probè sanctéque vixerit, siue liber, siue seruus, non potest ei non esse gratissimus quidem atque charissimus. Quid autem iuuat regnis pręsidere, & ab ipso rege regum reprobari? Regnum tibi si hostis non abstulerit, certè auferet mors, quæ semper propinquior est quàm creditur. Cœlestis verò beatitudinis præmium, perpe-

tuum est & perrenne. Nullius metuet, qui illud consecutus fuerit, nullos casus formidabit, semper'que fælix ac beatus erit, quem semel dominus in suum receperit regnum. Et si ad tantum ac tale bonum per sanctorum doctrinam peruenitur, nulli dubium est quin super omnia conducibile sit, sanctas in ecclesia auscultate prædicationes, & earum institutionibus in viam dirigi virtutum. Audisti quantum expedit habere vitæ institutorem, audi è diuerso, quanti detrimenti sit eo carere.

Quantum nocet prædicatorem non habere. Cap. 18.

MAlarum voluptatum illecebris deliniti homines, in omne nephas licenter irruent, si nemo sit qui improbè luxuriantes eloquij viribus coërceat atque moderetur, & futurorũ expectatione à præsentium cura auertat, vt vel pœnarũ metu, vel spe præmiorum à vitiis ad virtutem transferantur. Hoc Salomon in Prouerbiis testatur, dicens: Cum propheta defecerit, dissipabitur populus. Dissipabitur itaque populus, non corporum motu, sed quod deterius est, inconstantia morum, carni magis quàm spiritui seruiendo. Neque enim fieri potest, vt sit ibi virtuti locus, vbi non est qui doceat virtutem. Hinc idem ait: Vbi non sunt boues præsepe vacuum est: vbi autem plurimæ segetes, ibi manifesta fortitudo bouis. Nam quemadmodũ de labore boum paleis ac fœno impletur præsepe, ita per studium prædicationis auditorum corda imbuuntur præceptis iustitiæ, exemplis'que virtutum & fructũ faciunt operando quæ didicerunt. Atque tunc bouis triturantis, cuius os vinciri lex prohibet, fortitudo apparet, cum in plebe, vbi lolium & steriles auenæ erant, bonarum actionum seges exurgit. Porrò vbi non sunt boues isti ibi præsepe non solum vacuum est, sed etiam immundum.

Proue.20.

Proue.14.

mundum. Tunc enim luxuriæ frena laxantur, gulę ventrique indulgetur, tunc impudicitia amittit verecundiam, iniustitia metum, auaritia modestiam: tunc odia concipiuntur, iræ exardescunt, rixæ sæuiunt, & quolibet flagitij genere liberè peccatur, cum non adest qui peccantes verbo correptionis castiget, & sermonibus doctrinæ salutaris incitet ad probitatem. Fit autē plerunque, & plebs aliqua propter scelerum magnitudinem cordisque duritiam indigna sit, cui deus mittat sui verbi doctorem. Vnde per Amos prophetā ait Mittam famem in terram, non famem panis, neque sitim aquæ, sed audiendi verbum domini. Itaque verendum est, si in ciuitate suis temporibus non affuerit euangelicæ disciplinæ prædicator, ne ad extremum vsque scelerum peruentum sit. Quod cum acciderit, nihil reliquum est, nisi vt funditus euertatur gens illa & pereat, quæ ab eo, cuius nutu cuncta sustentātur, derelicta erit. Sunt præterea qui discere quidem vellent, sed non est qui doceat: esuriunt & sitiunt iustitiam, & non inuenitur, à quo præceptis iustitiæ saturentur. Hos deplorā Ieremias, & ait: Adhæsit lingua lactantis ad palatū eius in siti. Paruuli petierunt panem, & non erat qui frangeret eis. Hi certè miseratione digni, quia dum bonis exaturari cupiunt, malis quomodo sciunt, abstinēt. Ne quem autem scrupulum patiantur erroris, orādum est vt mittat dominus operarios in messem suā. Quicquid interim patiūtur, pastorum culpa fit, qui præsunt ecclesiis, & dum seipsos pascunt, gregis esurientis periculum negligunt. Quod si eorū incuria ouis aliqua perierit, sanguinis eius rei erunt. Dominus Iesus redēptor noster aluit turbam in deserto, ne deficiant in via: vt ostenderet eos in via vitę deficere, qui non habent ducē, à quo perduci possint ad vitam. Nulla autem maior homini cōtingere potest pernicies, q̄ à recti honestiq; tramite deuiare. Tam ergo malum est carere viuæ vocis

Amos. 8.

hortatoribus ad coërcenda vitia virtutesque capessendas, quàm bonum eos habere. Quare vos omnes, qui in deserto seculi huius vitam agitis, & terrenarum rerum solicitudinibus occupamini, quærite pium, quærite sanctum opportunis temporibus vobis monitorẽ, quo declamante & modestius discatis viuere, & meliora possitis sperare. Vos quoq; qui dono dei spiritualis doctrinæ scientiam estis consecuti, incumbite operi officioque prædicandi ac docendi. Cogitate quanti apud deũ meriti sit, catholicis fidelibusque pręceptis erudire indoctos, & vel vnum vel alterum Christo lucrari. Quantæ etiam dilectionis argumentum, omnes docere, vt omnes vobiscum simul saluentur. Non sit vobis graue, vrbes, vicos regionesque percurrere, & illos imitari, de

Psal. 18. quibus scriptum est: In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorũ. Qui non modo illos qui tunc erant, docuerunt, verumetiam posteros omnes qui sunt quique deinde erunt, ad quoscunque scripta illorum peruenerint, Ac ne quid ex his quæ in terra fiunt, sanctorum labore doctorum maius esse credatis, hoc labore fundata est Christi ecclesia, hoc ædificata, hoc permanet & aduersum hæreses inuicta, & aduersum vitia immobilis, nisi enim scripsissent illi, quibus datum fuit nosse mysterium regni dei, quis nũc quæ vera sunt disceret? quis doceret? A prophetis, ab apostolis, à reliquis ecclesiæ sanctæ magistris didicimus, quæ nunc docemus. Ipsorum profectò qui discipulus non fuerit, non poterit esse vtilis præceptor aliorum.

De corporis manuúmque labore. Cap. 19.

QVoniam verò prædicandi ac docendi exercitatio ad eruditos tantum pertinet, simplicibus & indoctis eam dabimus exercitationem, quæ corporis

corporis manuumq́ue labore constat. Iuuat enim post soluta precationum sacrificia operis aliquid facere, vt habeat mens & cogitatio in quo se occupet, & minus libera sit facultas euagādi per illas rerum temporalium vanitates, quæ vel inuitis nobis obrepere interdum & obuersari animo solent. Honestus quisque labor monacho conuenit, aut legere aut scribere quæ sancta sunt pingere etiam vel fingere sanctorum imagines, quarū contemplatione accendatur ad virtutem. Item in horto plātas ponere, sarculo inutiles herbas excerpere, humum ligone versare, riuulis irrigare, & si quid aliud res exegerit, olitoris opera perficere. Præceptum est enim: Non oderis laboriosa opera, & agricolationē creatam ab altissimo. Præterea fiscellas lentis viminibus texere, ligna dolare, onera ferre, & quicquid dei seruo nō illicitum factu creditur peragere: neque committere, vt inertia victus quiescat, & quæ prædicationi aut lectioni supersunt tempora, otio sibi perdat. Ista autem ô monache, quæ tibi facienda iniungimus, ne quasi vilia & abiecta contemnas: illi qui talia factitarunt, à domino sublimati sunt, piscabatur Petrus cum aliis, etiā post acceptum apostolatum. Paulus funiculos intorquebat, ne quem sui victus impensa grauaret, nunc à regibus terræ venerantur. In humili igitur opere exerceri ne asperneris, qui cum Christo cupis in cœlestibus regnare. Non te pudeat pauimenta monasterij, vt munda sint, verrere, vasa mappasq́ue lauare, coquinam facere, esculenta poculentaq́ue aliis ministrare. Non puduit omnium dominum seruis suis pedes abluere, tergereq́; ablutos. Qui talia detrectat, scias illum nondum ad humilitatis virtutē peruenisse. Seruilia igitur opera fac, vt humilieris: laboriosa, vt carnis petulantiam domes, venalia, vt victum pares: religiosa, quæ pingendo vel fingendo fiunt, vt quod professus es constantius exequaris. Etenim sanctorum simulacra siue picta, siue ficta, si

Eccli. 7.

Petrus
Paulus

iugiter ſpectentur, ſtimuli ſunt deſidiæ fugiendæ laboriſque ſubeundi, dum ad mentem nobis reuocant, quibus artibus ipſi ſancti æternam beatitudinem conſecuti ſint. Hanc certè adepti ſunt: Antonius qui ſportulas de palmarum foliis texuit: Hilarion, qui ligna cõcidit: Serapion, qui cum ſuis diſcipulis meſſis tempore operã locabat, vt inde haberet quod ipſorũ victui annuo ſufficeret. Archebius qui ſuis manibus cellas conſtruebat quas aliis donaret. Pacomius cui cũ ſuis monachis propoſitum fuit manuum labore victum quærere. Dorotheus qui diuenditis quas texuerat ſportulis, precium quod victui ſupereſſet, pauperibus erogabat. Non prauis cupiditatibus reſiſtere non ad perfectionem vitæ peruenire potuiſſent: ſi ſubciſiua tempora otio contriuiſſent. Labore quippe corporis vegetatur intellectus, voluptatũ appetitio coërcetur, ſuperbia frangitur, virtus retinetur, & quicquid per otium corruptum fuerit, per laborem inſtauratur. Deniq; operum orationumque viciſſitudine diaboli tentamenta ſuperantur, & in propoſito vitæ ſanctioris in finem vſque perſeueratur. Si paupertatem profeſſus es, magis liber eris cum manuum labore victum quæſieris, quàm cum eleemoſynã acceperis. Laboramus, inquit Paulus, manib⁹ noſtris. Et ſi manibus laborabat is, cui vt Chriſtũ prædicaret iniunctum fuerat, quanto magis ei labor hic neceſſarius eſt, qui neminem docet, cui poſt dictas deo laudes otiandũ eſt, niſi ſe alicui corporis labori accingat. Ad Theſſalonicenſes ille ſcribens, fatetur opera manuum feciſſe ſe, ne quem grauaret ſubſidia vitæ poſcendo pro miniſterio verbi, quamuis id liceret, volens potius dare ſe in exemplum operandi victus gratia, quàm poſcẽdi, & ſi quis non vult operari, inquit, nec mãducet. Cumque eſſet Epheſi (vt Lucas refert) ad maiores natu locutus eſt: Argentum & aurum aut veſtem nullius concupiui ſicut ipſi ſcitis, quoniã ad ea quæ opus erant mihi, & his

Antonius | Hilarion | Serapion | Archebius | Pacomius | Dorotheus | Labor corporis | 1. Corint. 4. | 2. Teſſa. 3. | Ibidem. | Actu. 20.

qui mecum sunt ministrauerunt manus istę. Hunc ergo qui inter apostolos plus oĩbus operæ impendit in prædicando & scribendo, si sequi in istis non potes, imitare saltem in manuum exercitio ac labore. Sic enim & necessitatibus vitæ tuæ consules, & simul vanis cogitationibus facilè dabis repulsam paratiorq́ue ac promptior ad soluenda precum vota redderis. Nam quemadmodum varius cibus appetentiam edendi prouocat, & cœna placet in qua apponuntur aliæ dapes diuersæq́ue ab illis, quæ in prandio fuerunt, ita & orationem gratiorem faciet magisq́ue delectabilem alterius operis vicissitudo. Quod autem ait dominus: Nolite solliciti esse animæ vestræ quid manducetis, neque corpori vestro quid induamini, solicitudinem metuendi, ne vitæ necessaria desint tollit, nõ laborem adimit, vt simul quod in te est facias, & omnium in deo spem habeas firmam atque stabilem. Otiosi autem vana est spes. Terra ipsa non reddet fruges, nisi araueris, sementemq́ue feceris. Primo homini dictum est, In sudore vultus tui vesceris pane tuo, & tu panem parare tibi posse putas nihil agendo, vel cupidines malas vincere & sensibus imperare? Crede mihi, non otium hæc omnia superat, sed labor improbus (vt poëta inquit) & duris vrgens in rebus egestas. Monachũ itaque & pauperem & laboriosum esse oportet: pauperem vt in deo diues sit: laboriosum, vt facilius perueniat ad quietem. Vnde dono dei sapientissimus Salomon mittit te ad formicam, vt eius exẽplo tibi aliquid pares, quo postea es vsurus, hoc est, vel victum ne esurias, vel in operando occupationẽ, ne carnis diaboliq; oppugnationibus per inertiam succũbas. Ingẽtem (vt idem ait) formicæ farris aceruũ Cum populant hyemis memores, tectoq; reponunt, It nigrũ campis agmen, prædamq́ue per herbam Conuectant calle angusto, pars grandia trudunt Obnixè frumenta humeris, pars agmina cogunt, Castigantq́ue moras,

Lucæ, 14.

Prou. 6.

opere omnis semita feruet. Tu ergo istas imitatus futurorum memor, præsentia benè dispone, & callem angustum ingredere, qui ducit ad vitam, non latum qui ducit ad perditionem. Suppone humeros labori, vt aliorum quoque desidiam somnicolosam tuo excites exemplo. Nullam interim lassitudinem timeas, laborantem

Mat.8. adiuuabit dominus, & adiuuando consolabitur. Laborabant contra ventum remigando Apostoli, quando

Matt.11. saluatore in nauiculã ascendẽte cessauit turba & fluctus quieuere. Vocat quoque eos dominus qui laborant, dicens: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Hanc tu refectionem intra te senties, quoties quicquid agis, ad eum finem direxeris, vt prius domino tuo seruias. Omne quodcũque facitis (in-

Col.3. quit Apostolus) in verbo aut in opere, omnia in nomine domini nostri Iesu Christi facite, gratias agẽtes deo patri per ipsum. Facere opus & gratias agere simul iuberis, vt & manum cum Martha ministerio occupatã habeas & mentem cum Maria diuinæ contemplationi intentam. Operari præterea manibus debes, non modò vt necessaria compares, vel mali tentamẽta vincas,

Ephe.2. verumetiam vt habere possis, quod aliis impartias, dicente Apostolo: Qui furabatur, iam non furetur, magis autem laboret manibus suis quod bonum est, vt habeat communicare ei qui indiget. Hoc idem suo te exemplo hortatur mulier illa fortis, de qua scriptum est: Quæ siuit lanam & linum, & operata est consilio manuum suarum. Deinde sequitur: Manum suam aperuit inopi, & palmas suas extendit ad pauperem. Grandis profectò charitas, non tam pro sua quàm pro aliorum inopia laborare, & operi propterea libentius incumbere, vt colas pietatem. In fine dicitur, Date ei de fructu manuũ suarum, & laudent eam in portis opera eius. Ex quo discimus, quod charitatem sectantis labor, bonis tandem compensetur sempiternis. Verũtamen ne quis impru-

imprudenter ſupponat dorſum ſuum oneri, quod ferre non ſatis præualet, penſandæ vires ſunt, moderatéque agendum. Nemo iumentum ſuum plus iuſto onerat, & ſi illud viderit ſub faſce gemere, ac titubanti veſtigio malé incedere, demit aliquid, vt pondus eleuet & ad menſuram oneratum ire dimittit. Haud aliter tibi de iumento corporis tui faciendum erit, alioquin iumentis quibuſdam minus ſapere videberis. Camelus enim neque vltra ſolitum procedit ſpatium, nec plus inſtituto onere recipit. Quod ſi maius ferente fuerit onus neceſſe eſt vt opprimat, incõſulta effluunt, moderata autẽ durant. Neque enim qui tulerit laborem, ſed qui pertulerit, æternæ quietis beatitudinem conſequetur.

De otio inutili & infructuoſo. Ca. 20

VT autem & corporalis & ſpiritalis operis laborẽ cupidius ardentiuſque ſubeamus, inertis otij vitium quàm deteſtabile ſit cõſideremus. Arguitur ſtultitiæ qui laborem deuitat, dicente Salomone: Qui ſectatur otium, ſtultiſsimus eſt. Idem puſilli animi eſſe Proue.12. dicitur, Pigrum, inquit, deiicit timor. Somno etiam ma Proue.18. gis quàm vigiliæ deditus eſt. Pigredo, inquit, immittit Proue.16. ſoporem. Idem tam virtutis quàm rerum egens erit. Proue.10. Dicitur enim: Egeſtatem operata eſt manus remiſſa, & iterum. Propter frigus piger arare noluit, mendicabit ergo æſtate, & non dabitur illi. Otioſus ergo & ſtultus eſt, & meticuloſus, & ſomnolentus, & animi fortunæque bonorum egens atque inopioſus. Nihil tamen in ſe peius habet otium, quàm quod pateat cõcupiſcentiis. Vnde dicitur: In deſideriis eſt omnis otioſus. Et rurſum: Multam malitiam docuit otioſitas. Cùm autem otioſus malitiam didicerit, flagitiiſque ſe onerauerit, iacet in illis, & torpore victus vix vnquam de reſurgendo cogitat. Nam ſi quando ad ſe rediens culpam agno- Ecclſ.33. ſcat, impoſſibile ſibi videtur, vt ab ea deſiſtat. Et interdum

dum ipse de sua pigritudine conqueritur, intra se cum
Thren.3. propheta dicens: Circumædificauit aduersum me, vt
non egrediar, aggrauauit compedem meam. Sed cum liberum sit non peccare. Nihil prodest difficultatem à peccato cessandi prætendere. Et quoniam animæ otio
Thren.1. marcescentis ista imbecillitas est non naturæ. Viderũt eam hostes (vt in Ieremia est scriptum) & deriserunt sabbata eius, hoc est, infructuosam quietem eius dæmones intuentes lætati sunt, eo quòd illam ignauiter torpescentem ad quæ'que turpia facilè pertracturos, quasi piscem hamo sperarent, donec ad interitum vsque deducerent. In hunc enim interitum corruit & Sodoma,
Ezech.16. de qua dicitur. Hæc fuit inquitas Sodomæ sororis tuæ, superbia, saturitas panis, & abundãtia, & otium ipsius. Quòd si non abundas, sed inopia premeris, & tamen otio indulges, non es à periculo perditionis liber, quandoquidem non solùm abundantia & saturitas euertit Sodomam, sed etiam otium, imò tanto nequius otiatur pauper quàm diues, quanto minus habet causam otiandi. Diues nempe cum otiosus fuerit, voluptatibus luxuriæ'que operam dabit. Pauperi autem necesse erit, furtò ac rapinis quętere vnde viuat, & in alios grassari, ne ipse famè pereat. Longè itaque periculosior est otiositas egentis quàm abundantis. Quid præterea dicã? Frustra illi natura manus dedit, qui nihil agendo conterit ætatem, quod si necessarię forent ad applicanda tantũmodo ori alimenta, etiã pecudibus datæ fuissent. Operari manibus hominis proprium est. Qui ergo manus suas ad aliquid honesti faciendum non extendit, pecudi certè similior est quàm homini, aut etiã pecudè deterior. Mutum enim animal in multos vsus vtile est, homo verò otiosus nulli prodest, sibi autem etiam nocet plurimum, vt ex his quæ dicta sunt, satis constat. Idcircò sanè & ab hominibus malè audit, & à deo reprobatur. Alij eum statuam lapideam appellant, alij inertem

asellum,

asellum, alij fatuam anum aut nihili hominem, atque hunc in modum petulantibus cauillantium vocibus taxatur, illuditur, lacessitur, probro, contemptuíque habetur. Leuius tamen hoc ei ab hominibus ferendum esset, nisi etiã ab illo qui supra homines est damnaretur. Lex vetat eunuchũ intrare in ecclesiam domini. Quis nam iste eunuchus est, nisi otiosus, de quo nulla proles oritur virtutum? Non potest eunuchus generare, neque languori ac socordiæ deditus aliquid boni facere. Repellitur itaque ab ecclesia, vt cœtu fidelium indignus. Non est enim de illo eunuchorum genere, qui se castrauerunt propter regnum cœlorum. Valde quippe diuersum est, castitatem deo vouere, & sterilitatem boni operis torpescere, quod nõ deo, sed diabolo seruire est. Hic est ille qui talentum ad negotiandum acceptũ abscondit in terra, & cum nullum quęstum fecerit, eiici iubetur in tenebras exteriores, quarum horrorem fletus auget & dentium stridor. Hic est, quem neque frigidum neque calidum, sed tepidum tantũ Apocalypsis appellat. Cui videlicet satis videtur, si peccata cauerit quãuis boni nihil operetur. Sed dũ in isto tepiditatis proposito insipienter perseuerat, nauseam facit domino dicenti: Incipiam te euomere de ore meo. Præcepit enim dominus nõ solùm discedere à malo, sed etiã facere bonum. Quod si bonũ non feceris, licet à malis abstineas, nõ es executus quod iuberis. Nolle aũt obedire deo, malum est, tẽpus etiã ad benè agendũ datũ sine fructu elabi sinere malũ est. Non potest igĩ fieri, vt otiosus mali omnĩno expers sit, cũ etiã ipsum otiũ malũ sit. Meritò itaque & ab ecclesia propellit̃, & ab ore domini veluti mucidus panis expuit̃, atq; ad tenebras relegat̃, vt semper patiat̃ malũ, qui nunq̃ facere voluit bonũ. Oĩs enim arbor quæ nõ facit fructũ bonũ, excidetur & in ignem mittetur. Ficus etiã habens folia, sed nõ & fructũ à domino maledicitur & arescit. Illam quoq; ficũ dominus

Deute. 23.
Matth. 25.
Apocal. 3.
Matth. 3.
Marc. 11.
Lucæ. 13.

vineæ ſuccidi iubebat, ne terram occuparet, in qua iam per triennium fructum nõ viderat, ſed ad preces cultoris vineæ volentis arborem ipſam circumfodere, ſtercoraq́ue apponere, quarto etiam anno expectauit, vt fructum faciat. Expectat vtique clementiſsimus dominus ab otioſo boni operis fructũ in pueritia, expectat in iuuentute, expectat in ætate virili, denique eccleſiæ præpoſiti alicuius verbis exoratus expectat vſque in ſenectam, vt ille tandem eiuſdem præpoſiti vel increpatione impulſus, vel præceptis eruditus, ab ignauia mollitieq́ue animi ad ſtudium honeſti laboris excitetur & exurgat. Quod ſi ne tunc quidem deſidiam infructuoſam reliquerit, quid aliud reſtat, niſi vt dimittatur dãnationis iuſtæ ſecure ſuccidẽdus? Ne igitur tibi placeas otioſe, quod nihil boni agens adhuc non plecteris. dilatio pœnæ eſt iſtud, nõ vitij impunitas. Quanto diutius otiatus fueris, ſi te ſaltem in fine non correxeris, tanto acrius punieris, in ſalicibus infructuoſis, in medio Ba-
Pſal. 136. bylonis, quæ eſt mentis in deliciis perditæ confuſio, ſuſpendiſti organa ſenſuum tuorum, turpi voluptati deditus, & ad flagitia indies magis declinans. Quouſque abutere patientia domini, emendationem tuam expectantis? Non vides? non animum aduertis? quàm citò tranſeant dies & labantur anni, quàm vnaquæque hora non ita vitæ longioris, vt præſentis mortis certa ſit? Nullus eſt enim temporis punctus, quo nõ arctentur vitæ noſtræ ſpatia, & quo mors nobis non propior ſit. Quid ergo moraris? quid procraſtinas? Rumpe tãdem ſomnolentiam iſtam & expergiſcere, ac tam ſupinæ oſcitationis tarditatem rectè factorum ſolicitudine diſcutere feſtina, antequam rationem villicationis tuæ reddere cogaris. Vel ſi vſque adeo totus obſtupuiſti, vt virtutis operibus te parem fore diffidas, voto ſaltẽ aut lingua pete languori remedium, aridamq́ue oſtentans manum, ad dominũ ſuppliciter accede, & ipſe poſtquã

te pigritiæ

te pigritiæ tuæ pœnitere conſpexerit, dicet tibi: Surge in medium, extende manum tuam. Tunc tu ope adiutus diuina, protin⁹ exurges qui hactenus iacueras, & in medium ſtabis in quo locus virtutis eſt. Nam extrema vitioſa ſunt, dexteram'que diu contractam extendere incipies, vt opereris bonũ. Atque ita qui tua culpa inutilis otij languorem patiebare, diuinæ gratiæ curatione ſaluus euades. Lucæ.6.

De humilitatis virtute. Cap.21.

Porrò, quoniam ad acquirendam diuinæ benignitatis gratiam, opus eſt humilitatis virtute, tempeſtiuum videtur, vt nunc de ipſa diſſeramus, dominus enim qui in altis habitat vt in pſalmo dicit, humilia reſpicit ĩ cœlo & ĩ terra. Superbis reſiſtit, humilib⁹ autẽ dat gratiã. Et in alio pſal. Excelſus, inquit, dominus humilia reſpicit, alta autẽ à longè cognoſcit. Longè eſt enim ab eo qui inflatur, qui faſtum fouet, ſe'que ſuper alios erigit: & quanto magis inſoleſcit, tanto longius à deo recedit ad quẽ non eſt nobis acceſſus niſi per humilitatem, iuxta illud: Suſcipiens manſuetos dominus, humilians autem peccatores vſque ad terrã. Quod & Salomon in Prouerbiis confirmat, dicens. Ipſe deludet illuſores, & manſuetis dabit gratiã. Et Iſaias propheta: Deus (inquit) in ſancto habitas & cum contrito & humili ſpiritu, vt viuificet ſpiritum humilium, & viuificet cor contritorum. In eodem propheta dominũ audimus dicẽtem, Ad quem reſpiciam niſi ad pauperculum & contritum ſpiritu, & trementem ſermones meos? Et in Zacharia: Conuertam manum meam ad paruulos. Quæ autem maior gratia humilibus in vita dari potuit, quàm verę religionis cognitio quę in arcano latebat, & quam ne philoſophi quidem inuenire poterant, eam nos Chriſto monſtrante didicimus. Vnde ipſe ad patrem conuerſus: Confiteor tibi (inquit) pater domine

Pſal.112. Pſal.137. Pſal.46. Proue.3. Iſaiæ.57. Iſaiæ.66. Zacha.13. Matth.12.

domine cœli & terræ, quia abſcondiſti hæc à ſapientibus & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis. Paruuli ſanè atque humiles erant Apoſtoli, qui primi didicerunt vt alios docerent myſterium dei, de quibus in pſalmo fuerat prædictum à propheta ad deum dicente: Ex ore infantium lactantium, hoc eſt ſermonibus & prædicatione ſimplicium & vulgarium hominum perfeciſti laudem, laudem veritatis, laudem euangelij, diſciplinæque ſalutaris, vt quàm mundanæ ſapientiæ acumen
1.Cor.1. inueſtigare nequiuit eam piſcatorum hebetudo docere inciperet. Hinc eſt illud quod Paulus apoſtolus ait: Stulta mundi elegit deus, vt confunderet ſapientes, & infirma mundi elegit deus, vt confundat fortia. Idem dominus humilium precibus facilem ſe præbet, arrogantes
Sopho.2. verò nõ exaudit. Ideo Sophonias propheta hortatur & ait, Quærite dominũ omnes manſueti terræ qui iudicium eius eſtis operati, quęrite iuſtum, quęrite manſuetum. Sciebat enim vt iuſtus & mãſuetus dominus exoretur, ad ſeruos iuſtos manſuetosq; ſpectare. Seruũ quippe qui gratus charusq; domino ſuo fieri deſiderat, mores eius imitari oportet. Nam quemadmodũ diſſimiles inter ſe diſſident ac diſſeparantur, ita ſimiliũ ſumma ſemper concordia eſt, & dum paribus nituntur ſtudiis, mutua beneuolentia incaleſcunt. Quod autẽ humiles exaudiat deus, per omnes ferè diuinæ ſcripturæ hiſto-
Iudith.9. rias patet: Sancta vidua Iudith cum Holopherne congreſſura, ciliciũ induit, ieiunat, orat, & ait: Nec ſuperbi ab initio placuerũt tibi, ſed humiliũ & manſuetorum ſemper tibi placuit deprecatio: & illa quidem ſicut humiliter orauerat, ita quod volebat, perfecit. Clamat in
Matth.8. euangelio Centurio: Domine non ſum dignus vt intres ſub tectum meũ, & eadem hora qua ſic humiliatus eſt,
Eccli.35. quod petierat impetrauit, neq; enim fruſtra ſcriptum
Matth.15. eſt: Oratio humiliantis ſe nubes penetrabit, Chananęa mulier iam repulſam paſſa, iam in canum cõparatione contempta,

contempta, quia ab humilitate nõ recessit, meruit tandem exaudiri. Filius prodigus consumpto patrimonio ad patrem cum humilitate reuersus, inuenit veniã. Peccaui, inquit, in cœlo & corã te, iam non sum dignus vocari filius tuus. Atq; ita humiliatus amplexum meruit patris osculum, indumenta, anulum, conuiuiũ. Quod ergo luxuria exhauserat, humilitas reparauit. Publican⁹ pectus percutit, consciusq; delictorũ, oculos in cœlum non audet attollere, & iustior redit pharisæo, qui ieiunabat, qui decimas soluebat, qui bona multa faciebat. Illius enim peccata deleuit humilitas, hui⁹ merita corrupit mentis elatio. Non sum sicut cæteri homines, inquit, & qui se cæteris præferre non dubitauit, publicano etiam postponendus iudicatur.

Lucæ.15.
Lucæ.18.

De exaltatione humilium in lege. Cap. 22.

NOn solũ autẽ quæ poposcerint humiles cõsequuntur, sed etiã mirabiliũ operũ gratia donantur & post hæc præmia beatitudinis æternę cumulatius capiunt. Abrahã puluerẽ & cinerẽ se esse dixit, loquens cum deo, benediciturq; ei & semini eius. Iacob submittit se fratri Esau, atq; illũ dominũ suũ vocat, per nuntios ab eo captat beneuolentiã, mittit munera vt leniat iratũ, & post hęc gloriatᷓ dicens: Vidi dominũ facie ad faciẽ, & salua facta est aĩa mea, & tamẽ adhuc submissi⁹ agit. Obuiã enĩ fact⁹ fratri, septies ꝑnus ĩ terrã adorat, donec ꝓximẽ accederet. Atq; hac tãta subiectiõe ab ĩdignato fratre extorsit pietatẽ, ita vt ille quẽ perdere decreuerat, in eius collũ ruens ipsum amplexaretᷓ, oscularetur'q; dulci⁹ q̃ dici queat, & fraterna teneritudine superatus fleret. Vnde rursũ benedictionẽ accipit à domino, & inditᷓ ei nomẽ Israël. i. vir vidẽs deũ. Deũ ergo videre meretᷓ, qui se propter deũ hoĩbus humiliat atq; submittit. Loqnte dño de rubo, corruit Moyses ĩ faciẽ, & cum

Gene.18. Abraham.
Gene.32. Iacob.
Gene.33.
Exod.3. Moyses.

& cum mitteretur ad Pharaonem, educēdíque de Aegypto populi dux constitueretur, indignum se fatebatur eo munere, atque id inire recusabat, pro illis etiam à quibus passus fuerat iniuriam suppliciter deum deprecatus est, Quas ob res meruit fieri populi Israëlitici liberator de Aegyptiaca seruitute, legisque diuinæ lator & multorum mirabilium author, atque aliis præ-
Nume.11. ferri dei iudicio; dicentis: Si quis fuerit inter vos propheta domini, in visione apparebo ei vel per somnium loquar ad illum. At non talis seruus meus Moyses, qui in omni domo mea fidelissimus est. Ore enim ad os loquar ei palam, nō per ænigmata & figuras deum videt.
Eccli.41. Hinc est illud in Ecclesiastico scriptum: Dilectus deo & hominibus Moyses, Et post pauca: In fide, inquit, & lenitate ipsius sanctum fecit illum, & elegit eum ex om
Dauid. ni carne. Dauid quoque māsuetus & mitis, vel si mauis dicere humilis, persecutionem Saulis, odiumque capitale maluit vitare fugiendo quàm vindicando, cum illum semel atque iterum occidere potuisset, noluit, Ab inimicis profligatum & interemptum fleuit, Ideoque dign⁹ iudicatus est, qui ei succederet in regno. Absalonis etiam filij necem lachrymis & lamētationibus prosecutus est, in ea bello interempti, quo ille nitebatur patri regnum eripere. Qua quidem pietate Dauid, vel patientia, vel humilitate, quocunque horum dixeris, rectè dictum erit: promeruit ad decrepitam vsque ætatem regnare, inimicorū victor, & ipse inuictus, omniumque regum Iudææ deo clarissimus. Vnde futuræ
Psal.114. beatitudinis spe plenus, Placebo, inquit, domino in re-
Psal.11. gione viuorum. Credidi propter quod locutus sum, ego autem humiliatus sum nimis. Quanto maiora sperat, tāto magis humiliatur. Non enim euehit mortales ad
Iob. cœlum superbia, sed humilitas. Iob patiētissimus, cum fortunæ simul & corporis bona amisisset ad extremam redactus miseriam, humilitatis virtutem non amisit,

Folium se quod vento rapitur & stipulam siccam vocat, dum dominum alloquitur, & tot tantis'que calamitatibus affectus, nihil stultum locutus est. Posthæc sibi restitutus, duplicia recepisse dicitur, vt quantum se humiliauerat, tantum exaltatum vel duplo magis intelligas. Duos quinquagenarios ab Ochozia rege 4.Re.1.
missos, vt Eliam prophetam comprehenderent, ignis de cœlo lapsus, absumpsit: tertium humilitas reddidit tutum. Flexis coram Elia genibus veniam precatus, vitæ periculum euasit. Superbi ergo prouocant iram dei, humiles autem prouocatam placant. Amos pastor, quia mitis mansueti'que ingenij fuerat, spiritu sancto repletus, prædixit Samariæ mala futura, & prophetis meruit annumerari. At etiam prophetali dignitate prædi- Amos.
tus non insolescit, sed magis humiliatur. Non sum pro- Amos.7.
pheta, inquit, nec prophetæ filius, sed armentarius vellicans sycomoros, &, Dominus misit me prophetare ad Israël. Dum exaggerat domini beneficium, suæ conditionis confitetur obscuritatem, de armentario factus propheta si dissimulasset, & ingratus quidē haberetur, & humilis parum. Quid multa? sic habe, neminem in virtutibus profecisse, neminem sanctum vel à deo charum fuisse, cui defuit virtus humilitatis. Fundamentū custos'que virtutum, & de terra ad cœlum ascendendi via est humilitas. Per hanc omnes prorsus ingressi qui nunc in supernis sedibus habitant, facti domestici dei ciues'que sanctorum.

De exaltatione humilium in euangelio. Cap. 23.

NE tamen nouorum exempla omnino præterisse videar, Iohannis Baptistæ, Petri'que & Pauli Apostolorum humilitatem in mediū proponam. De his enim disertius expressum in scripturis comperio. Iohannes. Baptista.

Iohannes interrogatus quis esset, negauit se esse Christum, malens veritate submitti, quàm efferri mendacio, & neque Eliam, neque prophetam se esse asseruit, dum humiliatur. Proinde Christi testimonio extollitur, quod videlicet in spiritu Eliæ venisset, quod plus quàm propheta esset, quod denique inter natos mulierum nemo illo maior surrexisset. Ille tamen modis omnibus deiicere se & humiliare nõ destitit, cùm de Chri-
Iohan.1. sto diceret: Ipse est, qui post me venit, qui ante me factus est, cuius ego non sum dignus, vt soluam corrigiam
Petrus. calceamenti. Petrus piscator erat, & in Christum cre-
Lucæ.5. dens, indignum se eius cõsortio, iudicauit. Exi à me, in-
Ioan. 3. quit, domine, quia ego homo peccator sum. Ob hoc ad apostolatum vocari meruit, vt qui retibus pisces capiebat prædicatione veritatis homines caperet. Solus non sinebat sibi à domino lauari pedes. Postquàm autem se cum illo partem non habiturum nisi lauaretur intellexit, non solùm, inquit, pedes, sed & manus & caput. Prima vox humilitatis fuit, secunda charitatis. A quo nolebat lauari, ab eo separari pertimuit. Porrò, quoniam & humiliabatur plurimum, & vehementius quàm cæteri diligebat, dedit ei dominus claues regni,
Mat.16. & principem constituit Apostolorum. Paulus de vase
Paulus. iræ vas factus est electionis, quantum antea furore aduersus CHRISTVM intumuerat, tantum deinde
1.Cor.15. propter Christum humilitate se deiecit: Ego, inquit, sum minimus Apostolorum, qui non sum dignus vocari Apostolus, quoniam persecutus sum ecclesiã dei. Gratia autem dei sum id quod sum, & gratia eius in me vacua non fuit, sed abundantius illis omnibus laboraui. Ac ne laboris laudem sibi tribuere videretur, subdit: Non
Ephe.3. ego autem, sed gratia dei mecum. Alibi etiam omnium infimum se fatetur, dicens: Mihi enim omnium sanctorum minimo data est gratia hæc, in gentibus euangeli-
Acto.14. zare inuestigabiles diuitias Christi. Dum Lystris cum

Barnaba prædicationis officio fungerentur, dij crediti, diuinum sibi exhiberi honorem vsqueadeò respuerunt, vt scissis vestibus mortales se esse clamarent, & ob hoc quidem missos, vt falsorum deorum cultoribus, veri DEI notitiam insinuant, salutique eorum qui credituri sunt, consulant. Et hi sanè de quibus locuti sumus, cęterique eiusdem ordinis homines, si nosse vis ad quantam gloriam in cœlo exaltati sint, considera qualem dum in terra viuerent, gratiam acceperint. Cæcos illuminare, leprosos mundare, mortuos viuificare nulla possunt medicamenta, isti potuerunt. Si magna gratia hæc, haud dubium quin etiam magna, quæ gratiam secuta est, merces fuerit. Quanto igitur humiliores deo seruiendo erimus, tanto gloriam celsiorem consequemur. Cæterùm cùm multos hoc loco breuitatis causa præterierim, quorum exemplis vti magnificè poteram. Mariam tamen dei matrem, eiusque filium saluatorem nostrum silentio prætermittere nullo modo possum. Hæc fabro desponsata fuerat, in turba pauperum incognita latebat, in tantum autem humilitate placuit, vt à deo electa sit, quæ dei filium generaret. Vnde ipsa gloriatur, dicens: Magnificat anima mea dominum, & exultauit spiritus meus in deo salutari meo. Quia respexit humilitatem ancillæ suæ, ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes. Quia fecit mihi magna qui potens est, & sanctum nomen eius. Quid enim maius virgini conferri potuit, quàm vt creatorem suum pariat, quàm vt domini sui mater sit, & hoc quidem nõ violata virginitate, sed sanctificata, vt purius niteat in fœcunda, quàm nitebat in sterili. Maria mater dei.

De humilitate Christi.

Cap. 24.

DEi verò filius factus est hominis filius. Verbum caro factum est,& habitauit in nobis. Quid deinde?& vidimus, inquit, gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à patre,plenum gratiæ & veritatis. Qui eius gloriæ consors esse desideras, eius humilitatis prius te socium ac participem exhibeas oportet. Non est discipulus supra magistrum,neq; seruus domino suo maior,vt exaltari velit sicut dominus, & humiliari nolit sicut seruus. Hunc autem omnium authorem, omnium
Phil.2. saluandorum doctorem ac redemptorem, Paul⁹ Philippensibus in exemplum proponens,ait: Hoc sentite in vobis quod & in Christo Iesu,qui cum in forma dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem deo, sed semetipsum exinaniuit,formam serui accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo humiliauit semetipsum, factus obediens vsque ad mortem,mortem autem crucis. Audisti humilitatem, attende gloriam. Propter quod,inquit, & deus exaltauit illum,& donauit illi nomen quod est super omne nomen,vt in nomine Iesu omne genu flectatur,cœlestium, terrestrium & infernorum,& omnis lingua cõfiteatur, quia domin⁹ Iesus Christus in gloria est dei patris. Neque humilius diuinitas inclinare se potuit,quàm vt hominem assumeret se'que hominum potestati submitteret, ad flagella & mortem per ludibria sustinendam: neque subblimius attolli,quiuit humanitas,quàm vt diuinitati vnita,vnus Christus & deus esset & homo, sedens ad dexteram patris,à spiritibus angelicis omniũque sanctorum cœtu venerandus: mortuos & viuos iudicaturus in eadem humanitate,in qua voluit ab homine iudicari,tunc humilis quidem,nunc gloriosus: tunc mortalis,nunc immortalis & impassibilis: tunc seruus, nunc dominus: tunc infirmus,nunc ponens inimicos scabellum pedum suorum in virga virtutis suæ. Tunc non
Psal.44. erat ei species neque decor, nunc dicitur ei: Specie tua

& pulchritudine tua intende prosperè, procede & regna, propter veritatem & mãsuetudinem & iustitiam: nunc regnum ei⁹ regnum omnium seculorum. Sed paulò distinctius videamus, à qua humilitate ad hanc sublimitatem peruenerit, quam tamen semper habuit à patre & cum patre communem. Cùm igitur deus esset, hominem quem ipse fecit, assumpsit, nunquam dimissurus, vt & homo fieret, & deus esse non desineret: de paupercula matre nasci voluit, nõ in vrbe regali, sed in paruo oppidulo Bethlehem, non saltem in domo vulgari, sed in iumentorum stabulo, vbi reclinatus in præsepio vagit. Ab angelis nuntiabatur, à pastoribus quærebatur, à magis adorabatur, & tamen ipse contemptibilis & despectus apparere volebat. Adultus non habuit vbi caput reclinet suum, alienis impensis sustentatus est, alieno vsus hospitio. Qui cœlum terramque fecerat & quæ in eis sunt, hic die ac nocte in laboribus fuit, docendo, sanando, orando, miracula operabatur & latere volebat. Super asinam sedens intrauit Hierosolymam, cuius sedes cœlum, & terra scabellũ pedum erat. Lauit discipulorum suorũ pedes, cui angeli seruiebant. Cùm innocens esset, pro peccatis nostris ab incredulis quos ipse saluare venerat, comprehendi, ligari, cõspui, cædi, occidi voluit. Atque ita se submisit obtulitque vltro omnibus impiorum iniuriis, qui mundum pugillo continet, qui terram respicit & facit eam tremere, in quem angeli intueri gaudent, qui vita est omniũ quę viuũt, & author quæ subsistũt. Quid ergo vel magnificẽtia ei⁹ mai⁹, vel humilitate abiectius? Nemo æquare potest eius humilitatem, quia nemo habet tantam de qua descẽdãt sublimitatẽ. Satis est si vestigia eius obseruantes, quantum possumus nos humiliter submisisseque geramus, ipso admonente ac dicente: Discite à me quia mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus vestris. Sit igitur nobis curæ, vt minimi simus, Matt. 11.

in omnibus patientes, in omnibus mites & mansueti, nulli malum pro malo reddentes, paruo contenti in laboribus assidui, seruire magis quàm præesse cupientes, nunquam captemus hominum gloriam, sed semper dei laudem, & proximorum profectum. Parati simus omnia supplicia, omne morti genus perpeti prius quàm deo peccare. Per hanc humilitatem aditum nobis parabimus in cœlum & gaudiis perfrui merebimur sempiternis, participes facti gloriæ domini nostri, cuius humilitatem in terra fuerimus imitati.

De humilitate vitiosa.

Cap. 25.

Sciendum tamen, esse alias quasdam humilitates, ex quibus aliæ quidem nihil ad hanc pertinent, de qua locuti sumus, aliæ verò ipsam reddunt vitiosam. Quid enim ad virtutem illa humilitas qua obscuro loco natos designamus, humiles appellando demissi generis in plebe vulgaria viros, vel illa quàm etiam rebus animatis insensibilibusque damus, nam & locum humilem dicimus qui pressior iacet inter eminentes atque demissior, & humilem arborem quæ non multum ab humo erecta sit. Sunt & alia duo humilitatis
Psal. 93. genera in scripturis obseruata, alterum cum quis aliorum iniquitate opprimitur affligiturque, iuxta illud populum tuũ domine humiliauerũt, & hæreditatem tuã
Psal. 106. vexauerunt, alterum cum quis ob suam culpam pœnis aut calamitate aliqua grauatur secundum illud: Propter iniustitias enim suas humiliati sunt. Vtrũque hoc inuitum sit atque nolentem, virtutis autem humilitas voluntaria est, proinde etiam illam quæ vitij est voluntariam esse constat. Illa itaque non virtutis, sed nequitiæ malignitatisque erit humilitas, cum quis ea de cau-

dus

ſa præ ſe feret humilitatem,ſiue vt inter ſanctos ponō-
dus videatur,ſiue vt facilius eleemoſynam eliciat & lu
cretur. Tales erant,quos in Euangelio taxauit dominus
dicens: Væ vobis ſcribæ & phariſæi hypocritæ,qui mū
datis quod foris eſt calicis & paropſidis, intus autē ple
ni eſtis rapina & immunditia. Exterius quippe cilicio Mat.23.
ſe tegunt,nudis pedibus ambulāt,horridi,inculti,ſqua
lentes ,illuuioſi,inter loquendū ſuſpirant,ingemiſcūt,
fatentur ſe eſſe peccatores,crebrò ad orandum procū-
bunt,ſed intus vel inanis gloriæ cupidine flagrant,vel
quærendæ pecuniæ cura ſolicitātur,ſepulchris dealba-
tis,foris quidem mundi puriq́ue, ſed intus pleni ſordi-
bus atque ſpurcitia. Pernicioſa eſt ergo humilitas,finge
re quod non es,& eſſe quod non debes, Nam licet calli
da ſimulatione falli poſſint homines, deus tamen nun-
quam fallitur,omnia nuda & aperta ſunt oculis eius,ip
ſe cordis & rerum ſcrutator ,vnicuique reddit iuxta o-
pera eius,quæ tunc quidem iudicanda exponentur , cū
nihil erit occultum quod non ſciatur,neque abſcondi-
tum quod non reueletur. Quid ergo proderit,humilē,
ſanctum, manſuetum ab hominibus fuiſſe iudicatum,
cùm etiam hominibus manifeſtum erit , qualis reuera
fueris? Neque enim ex præteritis aliorum rumoribus,
ſed ex conſcientia tua præſenti iudicaberis. Cæterùm,
veræ quoque ac ſanctæ humilitatis valdè ſtudioſis cauē
dum erit,ne fortè humilitatem putent,eos quibus pręe-
poſiti ſunt,non corripere ſi deliquerint , non caſtigare
ſi perſeuerauerint. Negligentia eſt iſtud non humilitas
& charitatis quàm proximo debes obliuio. Debes enim
curare,vt eos qui tibi commiſſi ſunt , efficias meliores,
docendo, increpando,puniendo, quòd ſi per ignauiam
teneritudinēve animi omiſeris,nō mitis neq; māſuet⁹,
neq; humilis,ſed ecōtrario ihumanū & à charitate a-
lien⁹ fuiſſe argueris,crediti'q; tibi gregis nō paſtor,ſed
deſertor,q̄ris fortaſſe cur ergo p̄cipiat dn̄s: Qui maior ē Mar.20.

vestrũ, fiat sicut minor, & qui præcessor est, sicut ministrator? Non hoc dicit vt peccantes non arguas, quos & ipse flagello de templo expulit, sed vt in laboribus opere'que seruili cum ipsis quibus præsides, communices, & in spiritalibus negotiis grauiora onera tuis q̃ aliorum humeris imponas, necessitatibus'que domesticorũ tuorum pro viribus prospicias, & tanquam filiis ministres, indulgentissimi'que patris fungaris officio, nihil prætermittendo quod vel ad humilitatem pertinere videbitur, vel ad charitatem. Definiamus igitur vitiosam fore humilitatem, quæ charitati aliis'que virtutibus nõ fuerit copulata. Nam neque libidinosis proderit humilitas, neque gulæ ventri'que seruientibus, neque alij alicui flagitio subnixis. Prima humilitas esse debet deo obedire, deinde præpositorum iussa exequi, postremò facilem se omnibus pręstare, neminem offendere, & pati potius iniuriam quàm inferre: nihil terrenum appetere, sed cœlestium desiderio semper inhęrere. Quicunque ita se humiliauerit, exaltabitur & vnà cum illis quos in exemplum proposuimus, gaudebit in æternum gloriosus. In psalmo enim dicitur: Iuxta est dominus his, qui tribulato sunt corde, & humiles spiritu saluabit. Et in euangelio: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Beati mites, quoniã ipsi possidebunt terram. Et alio psalmo: Mansueti hæreditabunt terram, & delectabũtur in multitudine pacis. Possidebunt ergo humiles terram, non hanc ærumnarum & inquietudinis plenam, sed illam in qua iugis tranquillitas & pax est perennis, quæ etiam terra viuẽtium dicitur, iuxta illud: Credo videre bona domini in terra viuentium. Humiliemur igitur (vt Petrus Apostolus præcipit) sub potenti manu dei, vt nos exaltet in tẽpore visitationis. Nihil est vera humilitate pręstantius, nihil tranquillius, & à perturbationibus animi magis remotum. Humilitas patiens est, benigna est, nec contem-

[Margin notes: Humilitatis ordo. — Psal. 33. — Matt. 5. — Psal. 36. — Psal. 26. — 1. Pet. 5.]

pta irascitur, nec laudata se extollit, nec aduersis concutitur, nec prosperis delinitur, in vtraq; fortuna æquabilis perseuerat. Vulgi quidem opinione despicitur, sed sapientissimi cuiusque iudicio commendatur, summique dei benignitate ad cœleste regnum sustollitur, & coronatur. Expediens nunc videtur, vt de contrario humilitati vitio, superbia differamus. Nam virtutem ardentius amplectemur, cum nequitiæ turpitudinem magis plenè cognouerimus.

LIBRI. VI. FINIS.

EVANGELISTARII MARCI MARVLI LIBER VII. sub charitatis titulo, de vitio superbiæ, de virtutibus obedientiæ ac patientiæ, earumque oppositis vitiis. Item de vitio iræ ac linguę edisserens.

De superbiæ vitio. Ca. I.

QVARE scriptum est: Initium omnis peccati est superbia, nisi quia omne peccatum à voluntate diuina nostræ voluntatis auersio est: vt faciat seruus quod vetat dominus, vel facere nolit quod ille iussit. Hoc autem proprium superborum esse negari non po- Eccl. 10.

non poteſt. Quãuis igitur variȩ ſint peccati ſpecies, vna tamen omnium mater eſt ſuperbia, ita vt cum ipſis peccatis quæ genuit, ſimul viuat, ſimul moriatur. Nemo q̃ppe deſinit eſſe ſuperbus, niſi cum deſierit eſſe peccator. Peccata tamen quæ plus in ſe ſuperbiȩ habẽt, hæc ſunt: Sui confidentia, inanis gloriæ appetitio, aliorum contemptus, de ſe iactatio oſtentatióque, neminem pati ſibi ſuperiorem, & ne æqualibus quidem facilem ſe prȩſtare. Præterea geſtus habitusq; corporis immodeſtus, proterua atque aſpera verborum prolatio, temerariaque cõfidentia actionum, erecta ceruix, contumax aſpectus, lentus tardusque inceſſus, & vecordiam potiùs q̃ grauitatem prȩſe ferens vultus. Veruntamen quo magis arroganter coram hominibus ſeſe compoſuerint ſuperbi, eo minoris exiſtimationis apud deum erunt, dicẽte Iſaia propheta: Dixit dominus deus, pro eo quod eleuatæ ſunt filiæ Sion, & ambulauerunt extento collo, & nutibus oculorum ibant, & plaudebant & ambulabãt, & pedibus ſuis compoſito gradu incedebãt, decaluabit dominus vertices filiarum Siõ, & dominus crinem earum nudabit, & pro ornatu erit ignominia. Nihil enim ſecum feret ſuperbus cum hinc deceſſerit, omni pomparum ſuarum ornatu faſtúque decaluabitur, nudus ad inferos deſcendet inglorius, contemptibilis, deſpectus, tanto alijs magis infimus, quanto ſibi videbatur ſublimior, Hoc etiam per Sophoniam minatur dominus, dicens: Viſitabo omnem qui arroganter ingreditur ſuplimen, hoc eſt, ſiue priuatas ædes, ſiue dei templum cum ſuperbia ingredientem viſitabo iuſta vltione atq; vindicta. Sunt enim quibus non eſt ſatis in foro, in campis, in hominum frequentia ſupinos elatosq; incedere, ſed etiã domum domini ingreſſi, cum maximè ſe ſubmittere deberent ante altare cœleſtis regis, eundem vultũ ſeruant, eandẽ ſupercilij elationem, quaſi iam ei æquales, cuius non multo poſt iudicium velint nolint ſubituri ſunt,

Sopho. 1.

ri sunt,& tunc demum fiet, quod ad Deum Psalmista ait:Oculos superborum humiliabis. Nihil enim oculi iam ad inferos damnatorum quod eos delectet videre poterunt,sed cuncta tristia & acerba miseri illi & cernere & pati compellentur,qui'que se olim supra homines esse arbitrabantur,sub immundorum spirituum potestate erunt.Quod quidem metuens Iesus Syrachi filius,orabat dicens:Domine pater & deus vitæ meæ extollētiam oculorum meorum ne dederis mihi, hoc est, ne permittas,vt me superet superbia,& me aliquid esse credam,supra id quod sum. Isa.17. Eccl.23.

Quanta mala pariat superbia. Cap. 2.

SCriptum est preterea: Vbi fuerit superbia,ibi erit & contumelia.Necesse est igitur, vt elati superbia toruo'que aspectu homines,prorumpant in contumeliam & probra & conuitium. Sicut enim nebulosa ac tristis cœli facies rarò cum silentio soluitur: ciet tonitrua,cogit micare fulgura,fulmina cum fragore decidere,terram'que imbribus repentè inundare : ita ventosæ superbiæ tumor, nisi ratione coërceatur, irarum austros proflabit,& obuium quenq; maledictis petulāter lacesset.Vnde alibi dicitur:Inter superbos semper sunt iurgia.Intantum quidem superbi iurgiis assuescūt, vt ipsa iurgia superbiam appellet Psalmista,dicens:Os eorum locutum est superbiā.Superbi erant Iudæi,ideò neq; contra deum murmurare timuerūt, nec Moysi & Aaroni contumaciter insultare. Roboamum Salomonis filiū ad contumeliæ verba regalis impulit dignitas, & populo poscenti aliquod pensionum leuamen,addam respondit super iugum vestrum.Pater meus cecidit vos flagellis, ego cædam scorpionibus. Tantum hac animi elatione profecit, vt duodecim tribuum rex, Prou.11. Prou.13. Psal.16. 3.Reg.12.

mox

mox duarum tantummodo fieret, reliquis ab eo sece-
1.Reg.19. dentibus. Nemo enim superbo domino libenter seruit.
Nemo etiam impune aduersus deum superbit. Etenim
Sennacherib rex Assyriorum, captis aliquod Iudææ op
pidis, Hierosolymam obsidiōe premere cœpit, blasphe
mias in deum Israël dixit, se'que diis potentiorem asse
ruit. Ex quo Hierosolymarum rex Ezechias perterri-
tus, deposita regali purpura, saccum induit, & supplex
dominum orauit. Præualuerunt preces humiliantis se
aduersus furorem impotentiam'que superbi. Angelus do
mini maiore parte Assyrij exercitus prostrata, regem
cum reliquis Niniuē redire coēgit. Quo ille perueniēs,
filiorum suorum manu interemptus occubuit. Hinc pla
nè satis patet, quàm fragiles, quàm nullæ sint humanæ
vires, si cum deo contenderint. Ad hæc, superbus post
iurgia illos cum quibus iurgatus est, re atque opere læ-
dere affectat, vt vim robur'que suum ostentet, se'que ex
illis esse probet, de quibus Amos propheta ait: Conte-
Amos.2. runt super puluerem terræ capita pauperum, & viam
humilium declinant. Sedechias quoque filius Cha-
3.Reg.22. naan volens videri propheta, cum prospera regi Sama
riæ Achabo prædixisset, Micheæ contraria, quæ & eue
nerunt, prophetanti colaphum infregit, dicens: Méne
ergo dimisit spiritus domini, & locutus est tibi? Vir ar-
rogans igitur & inani gloria tumens, dum persuadere
nititur se esse quod non est, si quis contradixerit, impa-
tiens iræ, ne manibus quidem temperat, nihil'que pensi
habet meliores se atque honorabiliores afficere iniu-
2.Reg.20. ria. Ioab Dauidici exercitus ductor, non potuit pati p̄-
fecturæ honorem laudem'que militiæ cum aliis parti-
ri, & Amasam collegam suum amicè alloquens, incautū
interemit. Nullo itaque scelere abstinet superbia, nec
rapinis, nec cædibus parcit, dum supra omnes eminere
Abac.2. atque excellere appetit. Aduersus hanc per os Abacuc
prophetæ spiritus sanctus clamat: Væ qui congregat
auaritiam

auaritiam malam domui suæ, vt sit in excelso nidus eius. Ad superbiæ autem vitium alios virium confidentia stimulat, alios rerum prosperitas hortatur, aliis audaciam longus peccandi vsus præstat, qui retuso iam conscientiæ aculeo delictorum assiduitate, neque hominum pudore neque vllo dei metu cohibetur. In Abdia propheta Idumæam increpat dominus, & ait: Valdè superbia cordis tui extulit te habitantem in scissuris petræ, exaltantem solium tuum, qui dicis in corde tuo. Quis detrahet me in terram? Et quoniam supra quàm decuit efferebatur Idumæus, consequenter dicitur ei. Si exaltatus fueris vt aquila, & si inter sydera posueris nidum tuum, inde te detraham dicit dominus. Vt qui se omnium fortissimum credidit, omnium imbecillimus euadat, & de illo quoque dicatur: Arcus fortium superatus est, & infirmi accincti sunt robore. Quod autem 1. Reg. 2. & superbi humilientur & humiles exaltentur. Benedab quoque Syriæ rex nobis exemplo est, qui Samariam cum innumera militum multitudine inuadens, gloriabatur quod puluis Samariæ non sufficeret pugillis populi, qui ipsum secutus fuerat. Deo autem arrogantiam eius vlciscente, egressus rex Achab tantum cum septẽ 3. Reg. 20. millibus virorum, & ducentis triginta duobus fudit fugauitque eum, qui iam in manibus victoriam se gerere credebat. In sequenti anno Israëlitarũ parua manus cẽtum milia Syrorum in prælio conciderunt, reliquos fuga elapsos, in oppido Aphec murus ruina oppressit. Benadab captus qui sibi insuperabilis videbatur, pro vita supplicauit. Niniuen etiam Assyriorum metropolim, Niniue cui dominus pœnitenti & humiliatę pepercerat, postremò tamen insolenter elatam repenti ruina cõcidere ꝑmisit. Ideò illi per Sophoniam superbiæ crimen obiicitur, dicentem: Hæc est ciuitas gloriosa, habitans in confidentia, quæ dicebat in corde suo: Ego sum, & extra me non est alia amplius, quomodo facta est in desertum

ſertum cubile beſtiæ?omnis qui tranſit per eam, ſibilabit & mouebit manum:quaſi dolens eam quæ fuerat,
Pſal.36. iam non eſſe ſicut & Pſalmiſta ait: Vidi impium ſuperexaltatum vt cedros Libani, tranſiui, & ecce non erat.

In illos qui ſanctitatis oſtentatione alios carpunt. Cap. 3.

SVnt qui de morum ſanctitate ſibi plaudẽtes, aliorum vitam carpunt, vt illis quos improbant, meliores videantur. Talibus in Iſaia minatur domi-
Iſaiæ.65. nus dicens, Qui dicunt, recede à me, non appropinques mihi, quia immundus es. Iſti fumus erũt in furore meo, ignis ardens tota die, ecce ſcriptum eſt coram me. Qui ſe igitur quamuis bonus ſuo ore extollit, dei damnabi-
Luc.16. tur iudicio, ſaluatore in Euangelio dicẽte, Vos eſtis qui iuſtificatis vos coram hominibus, deꝰ autem nouit cor-
Luc.18. da veſtra quia quod hominibus altum eſt, abominatio eſt apud deum. Huiuſce rei nobis phariſæi quoque proponitur exemplum, qui templum ingreſſus, dum ſe iuſtificat, & publicanum iuxta orãtẽ accuſat. Publicano ipſo nequior de templo exiit. Modicum itaque arrogantiæ fermentum, totam corrumpit maſſam virtutũ, & ſi quid boni ſuperædificatur, corruit. Quid eſt enim
Prou.16. quod Salomõ in Prouer. ait: Domos ſuperborũ demolitur dominus, niſi quia ſuperbi licet opere interdũ non peccent, animo tamen delinquunt, donum dei non Dei laudi, ſed ſuæ tribuendo? Vnde idem, Abominatio eſt domini inquit, omnis arrogans, etiam ſi manus ad ma-
Ibidem. num fuerit, non erit innocens. Et in pſalmo eſt ſcri-
Pſal.118. ptum: Superbi iniquè agebant vſquequaque. Cæterùm impoſſibile eſt, ne quando etiam actione delinquãt, qui per arrogantiam in ſe confidunt. Sibi quippe derelicti, abſque gratię diuinę fulcimẽto ſtare nullo modo poterunt.

runt. Semper autem prius est, vt in corde superbiat pec cator quàm in opere, & hanc reor Salomonis esse sententiam dicentis: Contritionem precedit superbia, & ante ruinam exaltatur spiritus. Quòd si iam affectione mali interitus cecidit, nisi repentè culpam agnoscat & doleat, quomodo nō etiā exterius iniqua operatione labetur, quomodo dum multos probitatis laude anteire se existimat, non de aliis obloquetur? non aliorum vitā carpet, & insectatione lacesset? Quamobrē iterum Salomon ait: Expedit magis vrsæ occurrere raptis fœtibus quàm fatuo confidenti sibi in iustitia sua. Non enim fama honesti deperit, si à fera mordearis, sed si linguæ petulātis iaculo ictus fueris, periculū est ne inter infames computêris. Et licet mala hominum opinio de te innocente, tibi non noceat, nocet tamen aliis, qui te sibi similem rati, sese corrigere negligunt, & quasi te authore in malo perseuerant. Incipiet autem & tibi detrimē to esse, si in tua infamia contemnes lapsum proximorum. Ideò dicitur: Qui negligit famam suam, crudelis est. Melius est bonum nomen q̄ diuitiæ multæ. In sua verò iustitia confidenti ab Apostolo dicitur, Qui se existimat stare, videat ne cadat. Et alibi: Si quis existimat se aliquid esse, cum nihil sit, ipse se seducit. Opus autem suum probet vnusquisque, & sic in semetipso tantum gloriā habebit, & nō in altero. Illi quippe in altero habent gloriā, qui malunt laudari ab hominibus, quàm à deo probari. His quidem non tam virtus ipsa placet, quàm vmbra quædam simulatio'que virtutis, non habentes curæ vt boni sint, sed vt esse videantur. Et hoc quidem in causa est, vt se aliquis arroganter iactet, & alios contemnat, & parui reputet: Sed talem condemnat propheta dicens, Væ qui prædaris, nônne & ipse prędaberis? & qui spernis, nónne & ipse spernêris? Certissimum quippe est, quod malum à iusto iudice recipiet, qui malum proximo suo machinabitur. Spreuerunt

Prouer. 16. Prouer. 17. Prou. 22. 1. Cor. 10. Gal. 6. Isaiæ. 33.

Iere.42. runt Ieremiam Iohannan & qui cum illo erant,contē ptoq́ue eius consilio abierunt in Aegyptum. Et gladius regis Babylonis,quem fugiebant,ibi cōcīdit illos, cum in terra Iuda si prophetam audissent,à periculo tuti forent. Spernūt etiam superbi eos qui in monasteriis deo seruiunt,& quòd seculo renūciarint,irrident,ipsi mox

1.Par,15. Michol. ridiculi futuri dæmoniis. Sic fatua Michol virum suū Dauidem derisit, ante arcam domini saltantem atque ludentem,& Ephot lineo indutum. Hoc autē regis seruitium quàm gratum esset domino, superbæ mulieris mulcta ostendit. Eam enim ob rem sterilitate damnatur,ne de illo habeat liberos,quem deo deuotum despexit.

Nicanor. 1.Mac.7. Sic & impius Nicanor cum exercitu missus à Demetrio Anthiochiæ rege,ascendens montem Sion, ludibrio habuit sacerdotes,ipsa sibilauit sacrificia,& minatus est ferro se igniq́ue cuncta vastaturum,nisi Iudā & omnes qui ipsum sequebatur,sibi traderent. Occurrit illi Iudas cum trium milium manu tantum,castraq́ue eius contriuit. Cecidit Nicanor,plurimi de suis desiderati sunt, caput & dextera superbissimi ducis ante portam Hierosolymæ vrbis suspensa,vt omnibus pateret,spes eorum in contrarium verti,qui diuina incessere præsumunt,Psalmista dicente: Confundantur & cō-

Psal.128. uertantur retrorsum omnes qui oderunt Sion. Fiant sicut fœnum tectorum,quod priusquàm euellatur exa-

Psal.122. ruit. Ab his liberari precatur iustus,cùm ait, Miserere nostri domine,miserere nostri,quià multum repleti sumus despectione,multum repleta est anima nostra,opprobrium abundantibus & despectio superbis.

Quod superbi succumbant passionibus, & quæ sint illa per quæ notantur superbi.

Cap.

Cap. 4.

PAssionibus prætereà seruit superbus, immoderatè gaudet, intemperanter tristatur, supra modũ sperat, infra modum metuit, nihil ei temperamento constat rationis, quoniam in omnibus appetitum sequitur carnis, quamobrem in psalmo dicitur: Fundamẽta montium commota sunt, & conturbata sunt, quoniã iratus est eis deus. Alias montes intelliguntur, sancti ꝓpter diuinæ cõtemplationis altitudinem. Hinc superbos accipimus propter arrogantiæ elationem. Superbi ergo conturbãtur, quoniam iratus est eis deus. Quemadmodum enim humilibus placatur ita irascitur superbis. Quos autem deus abnuit, & auersatur, fieri omnino non potest, quin suæ imbecillitati relicti conturbentur animis, & insipienter commoueantur curisq́ue superuacuis incessantur. Hinc est quod secundus à rege Persarum Assuero Aman, pati non poterat quod Mardochæus Iudæus non sibi assurgeret seq́ue nõ adoraret. Ion furore accensus, à rege apud quem plurimùm poterat exegit, vt Iudęi qui in regno eius erant, internecione delerentur, & cum his ipse Mardochæus in crucem actus periret. Sed vide quomodo deus deposuit potẽtes de sede, & exaltauit humiles. Rex edoctus per reginam coniugem suam Hester, quàm benè de illo meritus fuerit Mardochæus, detectis olim insidiis cõiuratorum in ipsum mutauit edictum. Iudæosq́ue liberæ conditionis esse iussit. Mardochæum verò post se primùm fecit. Aman autem in crucem, quam ipse Mardochæo parauerat actus est. Atq; ita omnia superbi vota in contrariũ versa sunt, & pernicies quam aliis inferre cogitarat, ipsi contigit, nunc superbe, preme alios vt te extollas, insidiare, machinas omnes intẽde, vt per aliorum ærumnas ad fastigium alicuius dignitatis ascendas, dummodo scias iustissimum simul & potẽtissimum esse illum,

Psal. 17.

Aman. Hester. 3.

Hester. 7.

quem offendis. Quod si præsentium bonorum cupidine duceris, quis erit finis concupiscendi? regnũ adeptus aliud desiderabis, terræ marisq; imperio potitus quæres si quis vltra alius lateat orbis cuius nondum dominus factus sis, & quo maior fueris, magis exaltari affectabis, vt de te quoque propheta ad dominum conuersus conqueratur, & dicat: Superbia eorum qui te oderunt

Psal.73. ascendit semper. Ascenderat Nabuchodonosor factus arbor fortis & procera vsq; ad cœlũ & lata nimis, expendens ramos vsque ad terminos terræ, foliis fructibusque referta, non quod esset, sed quòd tam magnus

Dani.4. sibi videretur. Et cum præ viribus imperij sui neminẽ timeret, repente corruit, dicente per angelum suum domino ac iubente: Succidite arborem, præcidite ramos, excutite folia, dispergite fructus. Itaque cum omnium orientis regum potentissimus esset, ob hoc superbię fastum ita deiectus est, vt ab hominum quoque cœtu pulsus, cum bestiis in solitudine vitam ageret. Postea verò humiliatus deo miserante regnum recepit, pristinæq; fortunæ restitui meruit. Quamobrem in hoc vno quidem perspicuè dicimus tum quantum displiceat domi

Lucæ.3. no nostra arrogantia, tum rursum quantum placeat humilitas, de quibus in Euangelio dicitur: Omnis vallis implebitur, & omnis mõs & collis humiliabitur. Montes hoc loco superbĩ intelliguntur, vt est illud in psalmo. Montes sicut cera fluxerunt à facie domini. Et in

Psal.96. alio psalmo: Tange montes & fumigabũt. Superborum

Psal.145. quippe gloria in fumo vanitatis laborat, humiles autẽ

Volucr. in luce resplendent veritatis, cûm exaltantur. Superbi

Psal.80. volucres cœli sunt, de quibus dicitur: Omnia subiecisti sub pedibus eius, volucres cœli & pisces maris, vt Christi iudicio subiecti sint & hi qui mentis elatione insolescunt, & illi quorum vita inter mundanas fluctuat va

Lucæ.9. nitates: & vt vtrosq; Christo inuisos intelligas, ipse in euangelio dixit: vulpes foueas habent, & volucres cœli nidos,

nidos; filius autem hominis non habet vbi caput recli-
net suum. Alteri enim terrenis negotiis dediti, auaritię
student, alteri nihil magis curant, quàm vt fama hono-
ribusque emineant, vtque id assequantur, neque homi-
nes neque deum offendere verentur. Destituit enim eos
ratio ac veluti pecora præsentia tantum aspiciunt, &
futura quæ æterna sunt, non recogitant. Quod si quid
etiam benefecerint, suæ virtuti non diuinæ gratiæ tri
buunt. Contra quos clamat Isaias, dicens: Nunquid glo- Isaiæ.10.
riabitur securis contra eum qui secat in ea? aut exalta-
bitur serra contra eum à quo trahitur? quasi diceret:
Ista instrumenta nō vendicant sibi laudem operis, quę
propria opificis est, & vos de bono illo, quod non tam
à vobis quàm per vos gestum est, totam gloriam vobis
vsurpatis? Cum omne bonum desursum sit, & omne do-
num perfectum à patre luminum descendat in homi-
nibus, vt quod ille iubeat, ipsi possint perficere.

Quòd alij dignitate, alij humilitate laudari appetunt, alij deo quoque se audent comparare.

Cap. 5.

ALij sanè per ambitionem magni apparere volunt
& sicut saluator ait: Amant primos recubitus in Matth.23.
cœnis, & primas cathedras in synagogis, & saluta
tiones in foro, & vocari ab hominibus rabbi. Qui talia
amat, peccat: non quòd non liceat homini primo loco
sedere, si id dignitas ipsa in qua est exigit, sed quòd ex
eo voluptatem capere, arrogantiæ vitium sit. Itaq; non
erit nefas ei qui iussus est præsidere, primam tenere ca-
thedram, sed hoc affectare inanis gloriæ gratia, nefas
erit. Quinimo si etiam in infimo loco sedendo ab aliis
commendari concupieris, humilitatis bonum humanę

laudis desiderio corrumpes, & de virtute facies vitium. Et quoniam (vt diximus) mens animusque superborũ nequit quiescere, semperque se magis ac magis erigens eò quosdam prouexit vecordiæ, vt se deo comparare au
Nabuchodonosor si sint, deumque contemptui habere. Nabuchodonosor rex, cuius insaniã paulo antè retulimus, hoc tamen prę
Daniel. 3. termisso quod nũc dicemus, auream statuam erexerat, se in ea veluti deum adorari iubens. Et quoniam se supra hominẽ extulit, regno depositus cum bestiis vixit. Ad principem Tyri in Ezechiele dicitur: Hęc dicit dominus deus, eo quod eleuatum est cor tuum, & dixisti deus ego sum, & in cathedra dei sedi in corde maris, cũ sis homo & nõ deus. Hinc demum post commemoratas tantæ elationis causas infertur, quod tradendus alienigenis esset, spoliãdus atq; interficiendus. Illorum quoque superbia deo se conferentium fuit, qui primùm ab
Gene. 11. oriente venientes posuerãt sibi sedem in terra Sanaar.
Turris Babel Turrim enim ædificarũt, cuius altitudinem ad cœlum vsque educere decreuerãt. Tam igitur stulta est superbia, vt etiam nulli mortalium possibilia præsumat. Inter ædificãdum linguis confusi sunt, deinde per orbem dispersi, ita vt neq; intelligere alter alterum, neque si-
Senacherib mul consistere quiuerint. Senacherib Assyriorum Rex,
4. Reg. 19. vt antè est dictũ: Deum Israël blasphemare ausus, vnà nocte cæsis ab angelo exercitibus, fugere coactus est à mœnibus Hierosolymæ vrbis quam obsederat, & cum Niniuẽ peruenisset, à filiis fuit interemptus. Balthasar
Balthasar Chaldæorum rex, quia vasis sacris, quæ de Hierosoly-
Daniel. 5. mis translata fuerãt, bibit in conuiuio, & idola vana colens laudes dixit diis, antè manu supra parietem scribẽte territus, deinde ipsius interpretatione scripturæ, po
Antiochus stremò nocte insequente interfectus est. Antiochus Epi
2. Mac. 9. phanes & ipse in deum blasphemus, iraq; tumens minabatur vrbem Hierosolymam supra Iudæorũ corpora dirui turum se, & quæ habitantium erat locus, factu

rum vt

rum vt ſit cæſorum ſepultura: mox viſcerũ dolore correptus, ac toto tabefacto corpore ſero pœnités, æquum eſſe ait, vt homo mortalis deo immortali ſit ſubiectus: talia fatus vita deceſſit, de dolore traductus ad acriores gehennæ dolores, inferorumq́; ſupplicia. Documento eſt quod omnino nihil ſit regum terræ poteſtas, ſi cœleſtis regiæ potentiæ comparetur: Non abſimile fine conſumptus eſt Herodes Agrippa, Sedẽs enim pro tribunali dum cõcionaretur, magno plauſu exceptus dicentiũ, non humana verba, ſed diuina de ore eius fluere: nõ egit gratias deo, ſed laudem illam totã ſibi vẽdicauit, quod deo conferẽdus videretur, ob hoc ab angelo percuſſus, vermibus ſcaturire cœpit, ac tam infelici exitu is qui ſibi feliciſſimus videbatur, vitam obiit: adhuc deterius ab immortali verme in inferno carpẽdus quam à quibus conſumptus eſt. Caius Cæſar (vt Ioſephus refert) cultum ſibi tanquã deo exhiberi iuſſit, ſtatuam in Capitolio poſuit, ſe Ioui parem dictitans: deinde in ſenatu interemptus, deus eſſe deſiit, ita vt ne hominis quidẽ in eo facies aliqua ſupereſſet, toto tandem in cineres cõuerſo. Talibus imprecatur Eccleſiaſticus, dicens: Contere domine caput principum & inimicorũ dicentium, non eſt alius præter nos. Grandis arrogantia ſtultaq́ue pręſumptio, putare ſe ſingularẽ, & ab iis qui prudenter iudicant, non ita magni haberi. Vnde præceptum eſt: Non te extollas in cogitatione animę tuæ velut taurus, ne forte elidatur virtus tua per ſtultitiã. Et alibi: Odibilis, inquit, coram deo eſt & hominibus ſuperbia. Et rurſum: Quid ſuperbis terra & cinis? Quid eſt enim de quo gloriari poſſit aliquis, niſi de ſola animi virtute? qui autem gloriatur, in domino glorietur.

Acto.12. Herodes

C.Cæſar

Eccli.6.

Eccle.10.

Ibidem

Quòd ſancti quandoque lapſi ſint per ſuperbiam. Cap. 6.

Nihil aliud habemus, quód non sit cum brutis commune, præter ipsam animi rationem atque sapientiam. Difficile est tamen ne quando in ipsam labamur mentis elationem, neue aliqua laudis cupiditate interdum perstringamur, quandoquidem sanctissimis quoque viris hoc contigisse, scripturarum monumenta
2.Reg.23. nobis testatur. Peccaui (inquit Dauid) valde in hoc fa-
Dauid. cto, cum numerare iussisset Israëlem & Iudam, censa'que fuissent de Israële octingenta milia virorum fortium, de Iuda quingenta milia. Cum'que se peccasse fateretur, subiunxit: Sed precor domine, vt transferas iniquitatem serui tui, quia stultè egi nimis. Quamuis autem eum pœniteret, de tribus tamen pœnæ generibus datur vnius optio, hoc est, vel septennis famis, vel trimestris fugæ persequentibus inimicis, vel triduanæ pestilentiæ. Qua electa septuaginta milia virorum, qui eius ditionis erant, morte consumpta sunt. Lugenti & in humilitate supplicanti venia tandem data, cessauit
Psal.29. internecio ac vastitas plebis. Hinc ille gratias agens, dixit: Audiuit dominus & misertus est mei, dominus factus est adiutor meus. Quoties igitur nos aliquo rerum successu quicquam efferri contigerit, toties ad nos reuersi humiliemur, veniam'que precemur pœnitendo, ne forte totam iram effundat deus in obstinatos, qui vindictā temperat aduersus pœnitentes, miseretur'que supplici-
Ezechias. bus & ignoscit. Peccauit & Ezechias rex, alioqui erga
Isaiæ.39. deum pietate notissimus, eleuatum est cor eius, postquā graui obsidione Assyriorum fuit liberatus, additi'que sint vitæ suæ quindecim anni, dato ne id futurum dubitaret signo per decem horarum spacium retro ducti solis. Et tunc quidem iactabundus regis Babylonij legatis ostentauit omnem domus suæ opulentiam, propterea per prophetam audiuit diuitias illas ad Babylonem transferandas vna cum liberis nepotibus'que suis. Sed quoniam submisit se domino, dilata est calamitas ad re-

gni

gni successores. Ipse verò mali huius expers decessit, non tamen absque dolore eorum quæ post se nouerat esse ventura. Peccauerunt & discipuli Christi, orta inter se contentione, quis eorum videretur esse maior? Sed ab ipso veræ virtutis præceptore reprehensi sunt, dicente: Gentilium non Christianorum esse, ambire honores, & se magnificos apparere velle. Vos autem non sic, inquit, sed qui maior est in vobis, fiat sicut minor: & qui præcessor est, sicut ministrator. Nam quis maior est, qui recumbit, an qui ministrat? nónne qui recumbit? ego autem in medio vestrũ sum sicut qui ministrat. Is igitur qui præferri aliis concupiscit gentilitatem sapit, qui verò vel in dignitate positus, minoribus ministrat ea quæ ad cõsequẽdam salutẽ necessaria sunt virtutum præcepta, siue ad sustentationem vitæ opportuna subsidia, hic Christi discipulus est, humilitate deiectus, dignitate prestans, non quærens quæ sua sunt, sed quæ aliorum.

Apostoli Luce.22.

De superbia diaboli, & superborum damnatione. Cap. 7.

ILle preterea qui tumidè arroganter'que sese gerere non desierit, hic diaboli discipulus simul & seruus erit. Diabolus quippe (vt in Iob legimus) rex est super vniuersos filios superbiæ. Quid autẽ vilius, despectius, miserius, infelicius, quàm eius esse mancipium, qui & ipse propter superbiam cœlo deturbatus lucem amisit, & in infernum corruens, tenebris & igni est addictus? Quid, inquam, dici aut cogitari fœdius potest, q̃ vt homo ad similitudinem dei factus, conditionis suæ oblitus, immundum imitetur spiritum, teterrimã sequatur beluam, immanissimo'que sese subdat serpenti? Qui licet sæuissimus insolentissimusq; sit, à sanctis tamen humilibusq; dei seruis cõculcandus & cõterendus

Iob.41.

Miche.4. est in die iudicij, dicente Michea propheta: Calcabitis impios, cum fuerint cinis sub planta pedum vestrorum in die quam ego facio dicit dominus exercituum, vt videlicet tanto despicabilior appareat malignus hic spiritus, quanto arrogantius cõtra deum creatorem suum

Isaiæ.14. & dominum insurrexit. Dixit enim vt in Isaia est scriptum: Ascendã super sydera dei, exaltabo solium meũ, sedebo in monte testamenti, in lateribus aquilonis, ascendam super altitudinem nubium, & ero similis altissimo. O insatiabile malum superbia: In cœlo erat & adhuc altius prouehi cupiebat. Nam supra illud etiam cœlum se ascensurum iactabat, de quo dicitur: Cœlum cœli domino, terram autem dedit filiis hominum, supra sydera dei, supra altitudinem nubium, hoc est, supra omnes angelicas virtutes & potestates. In mõte testamenti, in lateribus aquilonis, iuxta illud quod

Psal.47. in psalmo legimus: Mons Sion latera aquilonis, ciuitas regis magni, mons Sion & mons testamẽti sancta ecclesia est, latera aquilonis in cœlo puriora nobis apparẽt. Ideò sub hac metaphora signatur locus in cœlesti gloria cæteris purior atque sanctior, in quo summæ maiestatis principale habitaculum est: Illo igitur mens elata & temeraria cogitabat ascendere. Quemobrem ne ibi quidem vbi erat, quiuit permanere. Ad ima terræ corruit: dum se ad fastigia vsque cœlorum extendit, diciturque ei: Quomodo cecidisti de cœlo Lucifer, qui mane oriebaris? Corruisti in terram. Hoc in Euangelio dominus testatur, dicens: Videbam satanam sicut fulgur de cœlo cadentem. Et Ioannes in Apocalypsi: Vidi stellam de cœlo cecidisse in terram, & data est ei clauis putei abyssi. Idem alibi: Factum est, inquit, prælium magnum in cœlo Michaël & angeli eius præliabantur cum dracone, & draco pugnabat & angeli eius, & non valuerunt, neque locus inuentus est eorum amplius in cœlo, & proiectus est draco ille magnus, serpens antiquus,

antiquus, qui vocatur diabolus & satanas, qui seducit vniuersum orbem, & proiectus est in terram, & angeli eius cum illo missi sunt. De quibus in Iob dicitur: Et in angelis suis deus reperit prauitatem: In his videlicet, qui vnà cum dracone in profundum deciderunt. Itaque etiam illi, qui cum sequuntur superbè & elatè se gerendo, & sub potenti manu dei humiliari contemnendo, eodem loci corruant necesse est. Sordet enim vita eorum nauseamq́ue facit domino, qui in superbiam eriguntur, Iohele propheta teste, qui ait. Ascendet fœtor eius, & ascendet putredo eius, quia superbè egit. Superborum igitur fœtor ascendit, quia dereliquerunt odorem humilitatis, fragrantiamq́ue virtutis, & elato incedentes supercilio aduersarij sequuntur vestigia, vt cum eo damnentur in die illa, quando visitabit dominus (vt Isaias inquit) in gladio suo duro & grãdi & forti super Leuiathan serpentem veterem, & super Leuiatham serpentem tortuosum, & occidet cetũ qui in mari est. Qui enim nunc vel circa aëra istum nubilosum vel circa terram hanc mortaliũ sedem versantur, tunc omnes in barathro tartari terribili atque horrendo concludentur. At tu si nolis cum his habere sortem, cõsortium quoque fuge superborum. Rarum est enim vt quis illorum mores non imitetur, quorum consuetudine vtitur. Vnde Psalmista: Superbo oculo, inquit, & insatiabili corde, cum hoc non edebam. Et scripturarum præcipuus illustrator Hierony m⁹ noster: Nihil, inquit, à pueritia magis vitare conatus sum, quàm tumentem animum & erectam ceruicem, dei contra se odia prouocantem. Ob hoc quæque superbos fuge, ne fortè dum illis iungeris, cũ ipsis simul turbine diuinæ vindictæ inuoluaris. Qui enim vitiosis libẽter copulatur, licet moribus dissimilis sit, fauere tamen vitiis eorum videtur, & sicut à societate malorum non abhorret, ita minimè mirum erit, si pœnæ quoque eorum particeps efficitur.

Iob.4.

Iohel.2.

Isaiæ.27.

Psal.100.

De super-

De superborum pœna. Cap. 8.

QValis autem superborum pœna futura sit, præsentia demonstrant. nam si in vita quoque interdum grauissimè plectuntur, haud dubium quin multo acerbiora passuri sint post mortem in inferno, nisi decedentium comes fuerit humilitas, id quamquam ex his quæ diximus perspicuè adparet, addamus tamen & alia quædam de scripturis, vt quo plures aduersus vitium istud sententias didicerimus, in euitando efficiamur diligentiores. Per Isaiam superbis minatur

Isaiæ.53. dominus, dicens: Quiescere faciam superbiam infidelium, & arrogantiam fortium humiliabo. Et per Eze-

Ezech.7. chielem: Adducam (inquit) pessimos de gentibus, & possidebunt domos eorum, & quiescere faciam superbiam potentium, & possidebunt sanctuaria eorum. Vtinam non de nobis ista exponi queant, quorum infideles Turcæ vicos, oppida, prouincias occuparunt, aras foscosque prophanãtes, nullo die cessant in reliqua Christianorũ regna debacchari, captiuos abducere, pecora deprædari, vastare agros, cædibus grassari, & in nomen Christianũ magis quàm dici queat impiè furere. Hoc perpetuo flagello nostra percutitur superbia, & tamen adhuc humiliari negligimus. Infidelium arma sine intermissione sæuiunt, & sæuiendo prosperantur: quia Christiani principes inter se diffident, inter se digladiãtur: & cũ iunctis viribus cõmuni periculo simul occurrere deberẽt, id agunt, vt facilius quicquid reliquũ est Christiani imperij, dissipetur, & in impiæ infidæque gentis veniat potestatem. Cæterum si quis hanc quam imminere cernimus calamitatem effugerit, & tamen scelere atque superbia sese efferre non desierit, nequaquam illam multo horribiliorem ærumnam effu-

Malac.4. giet, quam futuram Malachias denunciat dicens: Ecce dies veniet succensa quasi caminus, & erunt omnes superbi &

perbi & omnes facientes impietatem stipula, & inflammabit eos dies veniens, dicit dominus exercituum: quæ non relinquet eis radicem & germen, id est, vllam conuersationis pristinæ spem, dicetur enim eis. Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Vt videlicet superbi homines cum ipsis superbiæ spiritibus crucientur simul, omni prorsus quiescendi expectatione sublata. Plurimi tamen & ante in hoc seculo magnis afficiuntur incommodis atq; angustiis, quo vel ipsorũ superbia castigata submittat ceruices, vel aliorum territa in humilitatem conuertatur. Quẽ superbum tunc non terruit Hierosolyma, vel cum olim à Chaldæis euersa est, vel cum postea à Romanis? De qua Isaias prophetauit, dicens: Dominus deus fortis incuruabit habitantes in excelso, ciuitatẽ sublimẽ humiliabit, humiliabit eam vsque ad terram, detrahet eam vsque ad puluerem. Postremo à saluatore coarguta quòd occideret prophetas, & ad se corripiendã missos lapidaret, audit, Ecce inimici tui circundabunt te vallo, & coangustabunt te vndique & ad terram posternent te, & filios qui in te sunt & non relinquent in te lapidem super lapidem. Quem arrogantem non patefecit Babylõ à Medis Persisque destructa? quod quidem immanitate eius atque superbia offensus dominus futurũ prædixit, cum ait: Visitabo super regẽ Babylonis, & super gentem illam iniquitatem eorũ, & super terrã Chaldęorum, & ponam illam in solitudines sempiternas. Hanc & Isaias lugere videtur, dicens: Descẽde, sede in puluere filia Babylon, sede in terra nõ est soliũ filię Chaldæorum. Idem alibi. Et erit Babylon, inquit, illa ciuitas gloriosa, in regnis inclyta, in superbia Chaldęorum subuersa, sicut subuertit dominus Sodomã & Gomorrhã, nõ habitabitur vsq; in finẽ, & non fundabitur vsq; in generationes & gñationes. Chaldęorũ hęc metropolis erat, inter septẽ mũdi spectacula à scriptorib⁹ numerata,

Hierusa.
Isai.26.
Lucæ.19.
Babylon.
Iere.28.
Isaiæ.47.
Isaiæ.13.

merata,tanta ædificiorum magnificentia, vt penè incredibilia sint,quæ de illa narrantur. Muris coctilibus cincta,Semiramis reginæ opus,cuius ambitus (vt Hero dotus prodidit) sexagintaquatuor millium passuum erat, vt Strabo, trecentorum & octoginta stadiorum, quod penè idem est. Multo Babylone maiorem fuisse Ninum aiunt,quam nos Niniuen dicimus, cuius ambitum trium dierum itinere constitisse, Ionæ prophetæ liber testatur, quam cum ille subuertendam prædixisset, Niniuitæ pœnitentiæ humilitate veniam impetra runt. Postea verò cum ad pristinas superbiæ sordes reuerterentur,quod antè timuerant, passi sunt à Cyaraxe Medorum rege,regnante Hierosolymis Iosia filio re gis Amon à seruis interempti.De ista Niniuæ vastatione

Zach.10. prophetauerat Zacharias,dicens: Humiliabitur su-

Soph.2. perbia Assur.Et Sophonias.Extendet dominus manum suam super Aquilonem & perdet Assur,& ponet specio sam in solitudinem & in inuium,& quasi desertũ.Pau-

Ibidem lo post.Hæc est (inquit) ciuitas gloriosa habitans in cõ fidentia,quæ dicebat in corde suo,ego sum,& extra me non est alia amplius,quomodo facta est in desertum, cu bile bestiæ? Igitur vt taceam Moabitas & Ammonitas & quosdam alios potentia atque opibus quondam claros,ob hoc ipsum superbiæ crimen penè deletos,omnes terrarum dominos hortor, cum talia legerint de his, qui ipsis fortiores,opulentiores,virorum armorumq́ue & rerum omnium copia maiores extitere, tam subitò cecidisse, ne sibi insolẽter superbeq́; cõfidant,sed summi dei scita legesq́ue contemnere metuant,semperq́ue meminerint, solo illi⁹ nutu cœlum terramq́; posse de-

Psal.43. ficere,qui solus vt essent potuit facere.Non eos extollat successus rerum,non erigant contra inimicos victoriæ, non inflet imperij ampliatio.Audiant psalmistam domino dicentem.Non enim in gladio suo possederũt ter ram, & brachium eorum non saluauit eos, sed dextera

tua &

tua & brachium tuum & illuminatio faciei tuæ. Nunquid igitur qui dare potuit, non poterit auferre cum voluerit? Nunquid quisquam valebit resistere illi terribili, qui aufert spiritum principum, terribili apud reges terræ? Erit, inquit Isaias, fortitudo vestra vt fauilla stuppæ & opus vestrum quasi scintilla, & succendetur vtrunque simul. Potentissimus olim fuit Ozias Iudææ rex, Geth oppidum destruxit, Samniam & Azotũ ædificauit, domuit Palęstinos, Ammonitas pendere vectigal coëgit, erat exercitus eius duorũ millium & sexcentorum principum, & sub his trecenta & septem millia virorum bello fortium. Cum tamen insolenter elatus, & templum ingressus adolere incẽsum vellet, quod officium sacerdotum erat, continuò lepra perfunditur, redditurq; ineptus curæ & gubernaculo regni. In eius locum suffecto filio, vitam morte acerbiorẽ duxit. Sic igitur oculos superborũ humiliat dominus, sic superbi ascendunt vsque ad cœlos, & descendunt vsque ad abyssos: sic humiliat dominus peccatores vsque ad terram. Excelsi ergo statura (vt Isaias ait) succidentur, & sublimes humiliabuntur. Iterum ait: Dominus exercituũ cogitauit hoc, vt detraheret superbiam omnis gloriæ, & ad ignominiam deduceret vniuersos inclytos terræ. Et rursum: Væ, inquit, coronæ superbiæ ebriis Ephraim, & flori decidenti gloriæ exultationis eius. Quid est enim aliud humanæ potentiæ ostẽtatio nisi florum gloria, mane florens, vesperi arescens ac defluens, & omnem penitus amittens decorem. Nullum terræ regnum perpetuum, neque diuitiæ stabiles, neque honor firmus. Cuncta caduca, fragilia, varia atque mutabilia: in quibus hominum superbia dum caput attollere nititur, dum se stare putat, corruit. Hoc est illud Ieremiæ lumbare, quo cum se præcingere vellet, nequiuit. Cõputruerat enim, & nulli iam vsui aptũ erat, atque hinc captata occasione dominus. Sic, inquit, putrescere

Psal. 75. Isaiæ. 1. Ozias. 2. Para. 26. Isaiæ. 10. Isaiæ. 23. Isaiæ. 28. Ierem. 3.

trescere faciam superbiam Iuda, & superbiam Hierusalem multam. Nemo igitur superbiat, quia omnipotens est qui auersatur superbos. Vnusquisque humilietur, quia deus est qui humilibus dat gratiã dicente Baruch propheta: Constituit deus humiliare omnẽ montem excelsum & rupes perennes, & cõualles replere inæqualitatem terræ. Dicente etiam deo ipso in Ezechiele propheta, Ego dominus humiliaui lignum sublime, & exaltaui lignũ humile, & siccaui lignũ viride, & frõdere feci lignum aridum. Hoc idem aliis verbis expressum est in euangelio, vbi dicitur, Omnis mons & collis humiliabitur, & omnis vallis implebitur. Et iterum, Dispersit superbos dominus mente cordis sui, deposuit potentes de sede & exaltauit humiles. Esurientes impleuit bonis, & diuites dimisit inanes. Cæterũ ibi quoque terribiliter minatur superbis dominus, vbi ait, Et tu Capharnaum, nunquid vsque in cœlum exaltaberis? vsque in infernum descendes, vt videlicet pœna delicto respondeat, & quanto quis altius erigitur, tanto inferius labatur & corruat. Hinc est ille angeli in Apocalypsi clamor, Quantũ glorificauit se, & in deliciis fuit, tantum date illi tormentum & luctum. Et cum hæc ita sint nonne fidelissimo cuique ab arrogantia, fastu, atque superbia maximè abhorrendum sit & enitendũ, vt humilitatem, mansuetudinem, humanitatémque sequatur? Id demum ita seruare poterit, si in omnibus ei qui omnibus præsidet, parebit. Quam rem vt impensius præstet, nunc de ipsa obedientiæ virtute tractationem spiritu sancto fauente aggrediemur.

Baruc. 5. Ezech. 17. Lucæ. 3. Matth. 18. Apocal. 18.

De obedientia deo præstanda. Cap. 9.

PRimum omnium deo obediẽdum est, deinde aliis propter deum. Nemini autem in eo gerendus mos est, in quo offenditur deus. Omnia extrema prius perpetiẽda sunt, quàm contra dei iussa, mandata, leges

aliquid

aliquid agendum. Nec vnquam dubitandum, quin illud bonum æquum'que sit, quod iussum à deo atque constitutum fuerit. Cuius vnius sapientia nunquam errat, & bonitas nunquam à sui perfectione deflectitur. Cuicunque igitur ita vt oportet de deo persuasum fuerit, non inquiret quare sic aut sic aliquid ille iubeat siue mandet, sed tantum quod imperatum est, id persequi atque perficere curabit. Abraham filium immolare iussus, non respondit quòd in illo sibi promissum esset semen, quòd in illo benedicendæ erant gentes. Credidit enim cuncta euentura quæ deus promiserat, etiam ipso mactato, in quo promissa ista implenda erant. Ideo tacitus maturabat quod iussum fuerat, perficere. Denique filium vnigenitum vnicè dilectum, vt deo obtemperaret, suis interfecisset manibus, nisi is qui iusserat, rursum inhibuisset. Sic probatus, cum vnius tantum esset genitor, omnium in Christo credentium constitui meruit pater, stellas numerare iubetur, in earum comparatione filios habiturus. Amalechitarum regem Samuel propheta in frustra discidit, cui victo Saul rex pepercerat, maioris'que pietatis exemplum præbuit Samuel, quia homini non pepercit, vt deo obediret. à Saule autem tollitur regnum, & alteri datur, quia illum quem iussus erat interficere, viuere permisit. Nō itaque pius, sed impius est habendus, qui domini transgreditur legem, vt seruo indulgeat & blandiatur, magis'que hominem offendere metuit, mortalem, fragilem, caducum quæ deum immortalem æternum, omnipotentem, omniū quæ vbique sunt opificē, omniū dominum ac moderatorem. Quid vxore, quid liberis in vita charius? legimus tamē illos qui de Babylone cum Esdra sacerdote postliminio redierant, cum didicissent ex lege diuina non licere sibi alienigenis mulieribus copulari, cum illis quas duxerant, diuortium fecisse ac de ipsis genitos abdicasse. Vincere enim debet omnē erga alios

Gene.22.

Samuel. 1.Reg.15.

1.Esdr.10.

alios amoris affectum sola deo parendi atque obsequendi sedulitas. Quæ profectò si nobis cõtigerit, nullus hominũ timor obstabit, nullus pudor, quin agamus, quicquid vel à domino, vel à pontifice, vel à collegij nostri præposito iniunctum fuerit. Non timuerũt sancti prophetæ magnos reges coram arguere, neque populo plebi'que aduersa denunciare, cum à domino mitterentur,

Isaiæ.20. Isaias

Nõ erubuit Isaias deposito quo indutus erat cilicio nudus per vrbem incedere, & regum necessitudine nobilis pudendam de semetipso detectis natibus spectaculum publicè præbere, quia ille qui super omnes est iusserat, vt per hoc Aegyptum & Aethiopiam ab Assyriis despoliandam significaret. Magno igitur animo omnibus in rebus diuinæ obtemperandum est iussioni. Contempse

Apostoli Actũ.5.

runt Apostoli impiorum contumelias, verbera, minas omnes: & cum compellerentur ne Christum prædicarent, responderunt, deo magis quàm hominibus obedire oportere. Et nisi domino nostro obedierimus, ne diligere quidem illum conuincemur. Si diligitis me, in

Ioan,14.

quit, mandata mea seruate. Et iterum: Qui habet mandata mea & seruat ea, ille est qui diligit me. Idem rursum ait. Qui non diligit me, sermones meos nõ seruat. Mentitur igitur qui se deum diligere dicit, & quod ille imperauit, hoc exequi negligit. Quod verbis profiteris, operibus comproba, & quod promittendo iactitas, verum esse obediendo ostende. Ad testandam erga deum charitatem nihil magis necessariũ est, quàm ipsa obediẽtię virtus, vt videlicet facere studeamus quod ille imperat, & eo quod prohibet abstineamus. Cuncta quæcunque sunt, autorem suum agnoscunt, & ei obtemperant. Cælum, terra, mare, volucres, pecora, pisces, nec animantia tantum, verumetiam inanimata eandem naturam seruant, quæ illis ab initio est collata, & nunquã ordinem suum, quem à conditore acceperunt transgre

Psal.18.

diuntur. Vnde psalmista dominum alloquitur & ait.

Fundasti

Fundasti terram & permanet, ordinatione tua perseuerant dies, quoniam omnia seruiunt tibi. Et in alio psalmo dicitur. Ignis, grando, nix, glacies, spiritus procellarum, quæ faciunt verbum eius, montes & omnes colles, ligna fructifera & omnes cedri, bestiæ & vniuersa pecora, serpentes & volucres pennatæ. Cuncta igitur quę subsistunt, verbum dei faciunt, bruta vtique ratione carentia, sensibilia atque insensibilia, & nos quos ille intellectu donauit, veritatis cognitione illuminauit, æternis bonis dignos reddidit, non faciemus? Creatori, redēptori, saluatori nostro non parebimus? Non ille nostra indiget obedientia, sed nos illius indigemus imperio, qui ideò imperat aliquid, vt bona conferat obedientibus. Quæ autem his qui obediunt conferenda sunt, obedire nolentes mereri non poterūt. Qualia verò & quāta sint obedientium bona, docebo: si prius quibus post deum obediendum sit, viderimus. Psal. 148.

Quorum imperio parendum sit. Ca. 10.

Omnibus illis qui nobis iure præsunt, obedire nos oportet, dummodo id iubeant, quod diuinæ non aduersatur iussioni, neque eorum qui præsidibus præsunt imperio. Vt semper maioribus honor deferatur in obediendo, dicente Apostolo: Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit, non est enim potestas nisi à deo, quæ autem sunt, à deo ordinata sunt, itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit: qui autem resistunt, ipsi sibi, inquit, damnationem acquirunt. Quoties ergo imperatum est, quod potestati, quæ à deo est, conuenit, parere debemus vt deo. At verò cùm malè, iniustè aliquid iussum fuerit, malignitati eius qui iussit resistendum est, neque quod fieri voluit, faciendū. Talis quippe iussio nequaquam sequitur ordinē à Deo Roma. 13.

datæ poteſtatis, ſed eius qui abutitur poteſtate, prauitatem atque nequitiam. Idcirco idem Apoſtolus ad Titum ſcribens, nõ ſatis habuit dicere. Admone illos principibus & poteſtatibus ſubditos eſſe, dicto obedire, ſed ſubiunxit, ad omne opus bonum paratos eſſe. Cùm itaque poteſtas aliquid iuſſerit, ſubditi mens maturè perpendat, vtrum bonum an malum ſit quod iubetur: ſi bonum fuerit, pareat: ſi malum, parere caueat, ne deum offendat, quòd ſi nec bonum nec malum videbitur, pinde ac ſi bonum eſſet obtemperet. Satis eſt enim ſi malum non eſt quod iubetur. Bonum autem etiam ſi iuſſum non fuerit, agere expediens erit. Benè enim agendo mala iubentem poteris contemnere. Vis, inquit, nõ timere poteſtatem, bene fac. Fieri quidem poteſt vt poteſtas malè officio ſuo fungens ad uerſus innocentem ſæuiat, ſed dominum audiuimus dicentem: Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non poſſunt occidere, ſed eum potius timete, qui poteſt corpus & animam perdere in gehennam. Quid nocuit ſanctis tyrannorum impietas deos eorum contemnentibus? Quibus illi vitam hanc breuem & caducam abſtulerunt, iis deus dedit ſtabilem & æternam. Quos illi ſuppliciis affecerunt, eos deus perennis gloriæ immenſique gaudij corona inſigniuit. Igitur ſicut recta honeſtaque iubentis præſidis imperium totis viribus exequi debemus, ita iniqua turpiaque imperantis minas intrepidè contemnere. Sed rurſum apoſtoli præceptum eſt: Serui obedite dominis carnalibus cum timore & tremore & ſynceritate cordis veſtri, ſicut Chriſto, non ad oculum ſeruientes, quaſi hominibus placentes, id eſt, laudem, fauoremve hominum occupantes, ſed & ſerui Chriſti facientes voluntatem dei ex animo, ſeruientes ſicut domino & nõ hominibus. Dominis igitur fideliter vt deo ſeruiendum eſt, prompteque obtemperandum, quàm diu iuſſa eorũ cum dei concordent voluntate, nec ab æquo honeſtoq;

Tit. 3.

Mat. 10.

honestoque videantur discrepare. Et si carnalibus dominis tanta animi solicitudine obediendum sit, quanto magis domino spiritali, qui animarum nostrarum curam gerit, & illa duntaxat iubet quę magis ad consequendam pertinent salutem? Rectè itaque hortatur nos Apostolus, & ait: Obedite præpositis vestris & subiacete eis, ipsi enim peruigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri. Pontifici maximo ante alios parendum est, Christi enim vicem gerit in terra. Deinde ab illo vt nostro conuentui præsint, constitutis: omnibus denique qui ex eius authoritate ius habent, quod volunt nobis imperandi, vt deo erit obediendũ, semper tamen habita superiorum ratione, ne fortè dũ minoribus obedimus, eos quibus & ipsi obedire debẽt, offendamus. Deinde parentibus nostris obedire nos & natura suadet, & diuina lex iubet. Vnde Apostolus: Filij, inquit, obedite parentibus vestris in domino, hoc enim est iustum, honora patrem tuum & matrem tuã, quod est mandatum primum in promissione, vt benè sit tibi, & longæuus sis super terram. Non vtique super hanc terram, in qua & obedientes possunt citò mori, & inobedientes diu viuere, sed super illam de qua propheta dixit: Credo videre bona domini in terra viuentium. Quod etiam filiis Ionadab à domino promissum fuisse credimus. Vt enim præceptum patris perficerẽt, vini potu abstinebant, & meruerunt audire domino dicente: Non deficiet vir de stirpe Ionadab filiis Rechab, stans in conspectu meo cunctis diebus. Tunc autem cõspectum domini merebimur, cum totius obedientiæ nostræ vnus finis fuerit, vt videlicet hominibus obediendo, Deo placeamus. Qui enim ideò alicuius iussis obtemperant, vt ab eo mercedem capiant, mercenarij sunt: & qui parent metuendo, ne quid mali patiantur, serui sunt. Is verò, qui neque spe præmij, neque timore supplicij, sed solò Dei amore se subiicit ad

Heb. 13.
Ephe. 6.
Psal. 26.
Filij Ionadab.
Iere. 35.

obediendum aliis,non mercenarius neque seruus est,sed potius filius patri æterno perpetua charitate deuinct⁹. Atque ideò quidem voluntariè seruit,spontè obtemperat,nihil in quo deo gratificari se censet, agit inuitus.
Psal.39. Hic certè cum Psalmista sancto concinere poterit: Vt faciam voluntatem tuam deus meus,volui. Tunc demũ vera perfecta'que obedientia est, cum nostra voluntas ex dei pendet voluntate. Cùm videlicet quod ipse præcipit,facimus: non quod caro ad malum prona suggerit.
1.Reg.15. De isto obedientiæ genere est dictum: Melior est obedientia quàm victimæ,& auscultare magis quàm offerre adipem arietum.
Eccl.35. Et alibi:Sacrificium salutare est, attendere mandatis, & discedere ab omni iniquitate. Quoniam autem nihil mali est, quod lex diuina non prohibeat,neque boni quod non imperet vel præcipiat, omnium prorsus abstinentia vitiorum,omnium'que exercitatio virtutum obedientia est,ita vt ne fidei quidem sacramenta proderunt nobis,nisi ipsam obedientiæ coluerimus virtutem.
1.Co.7. Vnde gentium Apostolus Paulus:Circũcisio,inquit,nihil est,& præputium nihil est,sed obseruatio mandatorum.
Iaco.2. Et Iacobus Apostolus: Fides si non habeat opera,mortua est in semetipsa.

De obedientium præmio.

Cap. II.

Videamus nunc quęnam bona pollicetur obedientibus dominus. Obediens inter aduersa securus est,dicente dei sapientia. Qui me audierit,absq; terrore quiescet, & abundantia perfruetur malorum
Prou.1. timore sublato. In Ecclesiaste quoque dicitur: Qui cu-
Eccl.8. stodit præceptum,non experietur quicquam mali. Iustis enim aduersa bene cedunt,dum ea ferendo superãt.
Isaiæ.1. Huic simile est quod in Isaia loquitur dominus, & ait: Si me audieritis, bona terræ comedetis. At verò Apostoli

ftoli & fancti martyres quos obedientes fuiffe negare non poffumus,anguftias,perfecutiones,& fupplicia paffi funt,quomodo ergo bona terræ comederunt,cum tribulationes in vita tolerarint?Bona igitur terræ illa effe reor,quæcunque nobis materiam præbent exercendæ virtutis, Multa autem vulgò bona putantur,quæ potius mala funt,quia peccandi occafionem licentiámque fuppeditant,vt funt diuitiæ quæ luxuriam alunt,& dignitates mundi atque honores, quę fuperbię fomenta funt . Poft hęc in eodē propheta dominus ait ad domū Iacob : Vtinam attendiffes mandata mea, facta fuiffet ficut flumen pax tua , & iuftitia tua ficut gurgites maris.Sed quę pax erat difcipulis Chrifti,qbus ipfe dixit: Ite , eccę ego mitto vos velut agnos inter lupos.Itē,iniicient vobis manus fuas & pfequentur,tradentes in fynagogas & cuftodias,trahentes ad reges & præfides ꝓpter nomen meum.Poftremò ait : Eritis odio omnibus hominibus propter nomen meum. Quę eft igitur pax ifta,quæ obediētibus promittitur,fi Chrifti difcipulis non pax,fed odia hominum offeruntur.De interiori ergo pace intelligendū eft, quoniam obedientes mādatis non perturbantur animo,fed femper in fpe futuri boni conquiefcunt,ac tanto magis iuftitiæ operibus proficiunt,quanto minus præfentibus bonis deliniuntur.Longæuitas etiam promiffa eft dicto audientibus,quā quidem beatioris vitæ æternitatē interpretari poffumus. Nulla enim felicitas eft, in hac lachrymarum valle diu commorari. Illa ergo dierum longitudo quæ finē non habet, ipfis qui obediunt proponitur, dicente ad Salomonem domino:Si ambulaueris in viis meis,& cuftodieris præcepta mea & mandata mea , ficut ambulauit pater tuus,longos faciam dies tuos.Victoria quoque aduerfus inimicos obedienti fpondetur in Leuitico, vbi cuncta eis ex fententia fucceffura recenfentur, qui dei mādata obferuarint,atque inter multa: Perfe-

Idem.48. Luc.10. Luc.21. 3.Reg.3. Leuit.26.

quimini, inquit, inimicos vestros, & corruant coram
Deut. 7. vobis, eadem repetuntur in Deuteronomio. Et in Para
2. Para. 25. lipomenon libro legimus, Amasiam regem Iuda cum Syris congressurum centum talentis centum milia militum conduxisse, deinde vt viri dei iussis obediret, dimisisse conductitios, & cum paruo suorum numero ingentes hostium copias fudisse victoriaque potitum. Itaque qui cum paucis vicit, victus cum multis fuisset si non obedisset. Dei quippe est (vt ibidem dicitur) & adiuuare & in fugã conuertere. Quia in Psalmo ait: Si
Psal. 80. populus meus audisset me, Israël si in viis meis ambulasset, pro nihilo forsitan inimicos eorum humiliassem, & super tribulantes eos misissem manum meam.
Prou. 21. Præterea in prouerbiis est dictum: Vir obediens loquetur victoriã. Porrò præstantissima victoria illa est, qua spiritales prosternuntur nequitiæ, caro inimica spiritui, & vtrique diabolus, à quibus vinci perniciosissimũ quidem est. Cæterùm, hoc etiam facilè subiugabimus, si obedientiæ sanctæ armis muniti fuerimus. Discant
3. Reg. 13. nunc reges terræ cui & ipsi parere debeant. Regni stabilimentum est obseruatio mandatorum dei. Sic enim ait dominus ad Hieroboam: Si audieris omnia quæ pcepero tibi, & ambulaueris in viis meis, & feceris quod rectum est coram me, custodiens mandata mea & præcepta mea, sicut fecit Dauid seruus meus, ero tecum, & ædificabo tibi domum fidelem quomodo ædificaui Da
4. Re. 10. uid domum, & tradam tibi Israël. Ad Iehu quoque regem Israël locutus est: quia studiosè egisti quod rectum erat, & placebat in oculis meis, & omnia quæ erant in corde meo fecisti contra domum Achab, filij tui vsque ad quartam generationem sedebunt super thronum Israël. Magis tamen necessarium est hominis regnum, nosse seipsum regere, & animi motibus cum ratione imperare. Nec mirum quod obedientiæ merito regna conseruentur, quando quidem nihil est, quod obedien-

obedientium precibus denegetur. In Psalmo legimus: Psal.98.
Moyses & Aarō in sacerdotib⁹ eius, & Samuel inter eos qui inuocant nomen eius, inuocabant dominum, & ipse exaudiebat eos: in columna nubis loquebatur ad eos. Quare autem hæc continuò subiunxit: Custodiebant testimonia eius, & præceptum quod dedit illis. Eadem Iohannis Apostoli sententia est in Epistola dicentis: Quicquid petierimus accipiemus ab eo, quoniam mandata eius custodimus, & ea quæ sunt placita coram eo, facimus. Obedientia postremò facit, vt inter amicos & discipulos Christi censeri mereamur, postea, tandem cum CHRISTO quoque beati futuri, Vos inquit, amici mei estis, si feceritis quæ præcipio vobis. Alibi autem ait: Si manseritis in sermone meo, verè discipuli mei eritis. Vis audire maius his? Quicunque fecerit voluntatem patris mei qui in cœlis est, ipse meus frater & soror & mater est. Ad beatitudinis autem promissionem pertinet, quod in Ieremia clamās ait: Audite vocē meā, & ero vobis deus, & vos eritis mihi populus, & ambulate in via quā mādaui vobis vt bene sit vobis. Hoc aperti⁹ discimus in Euāgelio dicēte saluatore: Si quis sermonē meum seruauerit, mortem non videbit in æternum. Et iterum: Oues meæ, inquit, vocem meam audiunt, & ego cognosco eas & sequuntur me, & ego vitam æternam do eis, & non peribunt in æternum, & non rapiet eas quisquam de manu mea. Cauillabitur aliquis & dicet, Deo & CHRISTO obedientibus talia promittuntur, non his qui episcopis vel sibi præfectis parent. Audiat ergo ipsum dominum ad illos quibus Ecclesiam commendabat dicentem, Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit: qui autē me spernit, spernit eū qui misit me. Deo igitur patri te ô monache obedisse existima, cū seniori tuo obedieris, & bonorū q̄ hacten⁹ dicta sūt, te cōpotē fore spera,

1. Ioan. 2.
Ioan. 15.
Ioan. 7.
Matt. 25.
Iere. 7.
Ioan. 8.
Ioan. 10.
Luc. 10.

securitatis,pacis,iustitiæ,longæuitatis,victoriæ,regni, exauditionis,cum Christo amoris,in deo beatitudinis.

De inobedientiæ pœna. *Cap.* 12.

ET cùm tot bona obedientium sint, haud dubium quin totidem mala eorum, qui obedire contemnunt,habeantur.Ex his aliqua nunc breuiter perstringẽda sunt,quo diligentius ad obedientiæ opus accingamur, cum cognouerimus quàm acerbè contumacium atque proteruorum inobediẽtia plectatur.De illis qui mandata dei contempserunt, primi Adã & Eua
Gen.3. de paradiso eiecti,laboribus,miseriis,morti subduntur, non solum ipsi,sed etiã omnis eorum posteritas penitus pisset, nisi pro illorum inobedientia Christi saluatoris
Iudic.2. obedientia satisfecisset Israëlitico populo exitio fue-
1.Par,15. re gentes quas domino deleri iubente, ipsi per inobedientiam reseruarant,neque vt iussi fuerũt interfecerãt:
1.Reg.31. regnum Iudææ à Saule ad aliam transfertur domum:
3.Reg.13. quia contra mandatum domini Agago Amalechitarũ regi capto pepercit, mox enim ipso à Palęstinis victo atque interempto, Dauid domini iussu rex creatus est. Propheta missus in Bethel vt aduersa denuntiaret domui Hieroboam,& antequàm Hierosolymam redisset, ne quid gustaret iussus,comedit & bibit:cũque iter suum arripuisset,à leone oppressus in via,suffocatur, dicẽte domino:Quoniam non obedisti sermoni meo,nõ infereris in sepulchrum patrum tuorũ. Anathemate interdictum fuerat,ne quis Hierichuntem solo æquatam
3.Reg.16. rursum erigeret.Ahiël de Bethel quoniam id præsum-
4.Re.17. psit, vnà cum liberis repentina morte sublatus est. In Assyrios qui Samariæ resederant, leonum feritas grassabatur, quia deum Israël contempserant. Idcircò in

Isaia dicitur: Væ qui contradicit factori suo, & in Euangelio ipse factor noster ac dominus: Qui spernit me, inquit, & non recipit verba mea, habet qui iudicet eum, hoc est, condemnet, iuxta illud. Linguis suis dolosè agebant, iudica illos deus, & in multis aliis scripturæ locis iudicare positum est pro damnare. Sedechias etiam quem Nabuchodonosor victis Hierosolymis regem cõstituerat, domino non obediuit, neque serui eius, neque populus terræ, & à rege quoque defecit, ob hoc Chaldæi capta vrbe, ipsoque cum suis comprehenso, & ad regem perducto, liberos eius trucidarunt & ipsi oculos eruerunt, atque catenis vinctum Babylonem vnà cum reliquis omnibus abduxerunt. Tantæ illi calamitati fuit, domini monitis non obedisse. Cæterùm non minoris criminis reus est, qui non paret illis, qui à deo destinãtur vel cõstituuntur, vt instruãt nos aliquid ac doceant, siue vt præsint nobis atque imperent. Hi sunt primo angelici de cœlo spiritus, deinde pontifices, prophetæ, principes, genitores, mariti, & omnes qui vel publico vel priuato iure præferuntur atque præstant. Angelis non obediuit vxor Loth, cum de Sodomis fugerent, ad monita enim ne post se respiceret, respexit, & cõuersa est in statuam salis, non quod ipsa sapiens esset (sal enim sapientiam designat) sed quod aliis ad cauendum inobedientiæ vitium sapientiam ministraret, suo casu omnes deterrendo. Pontifici autem & principi dicto audientes non fuere illi, quos vlcisci volens dominus ait, Separetur omnis multitudo à tabernaculis Choræ Dathan & Abiron, quoniam vocati à Moyse & Aaron, responderunt, non venimus. Tunc illi viui terræ hiatu absorpti sunt. In lege quoque qui noluerit exequi sacerdotis imperium, morte affici iubetur. Et in Euangelio non acquiescens iussis ecclesiæ, pro ethnico habendus est & publicano. Apostolis item præcipit dominus dicens: Quicũq; non receperit vos, neque audierit sermones

Isaiæ. 45.
Iohan. 12.
Iere. 37.
Gene. 19.
Num. 16.
Deut. 17.
Matt. 18.
Matth. 10.

mones

mones vestros, exeuntes foras de domo vel ciuitate, excutite puluerem de pedibus vestris. Amen dico vobis, tolerabilius erit terræ Sodomorum & Gomorrhæorũ in die iudicij quàm illi ciuitati. Hi quippe qui prædicationes audierunt, miracula viderunt, religione receperunt, si carni magis quàm spiritui obsequentes fuerint, grauius punientur, quàm illi quibus non est prædicatum. Prophetis etiam vel doctoribus probatis ac sanctis, qui nos rectè atque fideliter instruunt, nolle o-

3.Reg.20. bedire damnabile est. Quendam dum iter ageret, & prophetę iubenti vulnus infligere recusaret, protinus leonis morsibus peremptum legimus, quod futurum ipse propheta docuerat dicẽs. Quia noluisti audire vocẽ domini, ecce recedes, & percutiet te leo. Ad Ioam regẽ & populum Iuda, quia post gentilium ritum conuersi fuerant, mittebat dominus prophetas vt reuerterẽtur.

2.Par.24. Tantum autem abfuit vt obedirent, vt etiam ad se missis necem inferrent. Etenim Zachariam Ioiadæ sacerdotis filium prophetantem lapidibus in atrio templi obruerunt, rege ipso iubente. Sed non multo post maxima pars illorum in prę lio à Syr is prostrata, & rex

2.Par.29. à seruis suis domi interemptus pœnas dedere. Amasias rex Iuda cum obediuit prophetæ, de hostibus triũphauit, cùm obedire noluit, victus est. Deinde suorum etiam insidiis exceptus atque peremptus. Et nos profectò si nostris prophetis, id est, diuini verbi pręceptoribus non paruerimus, deo vlciscente perire necesse erit, & isti qui nunc nostræ salutis cõsultores sunt, in die iu-

Mat.11. dicij erunt accusatores. Cecinimus vobis dicent, & non saltastis: lamentauimus, & non planxistis: neque virtutis exhortationes admittendo, neque post peccatũ pœnitentiã suscipiendo. Dominis præterea siue præfectis

1.Reg.14. non iniqua iubẽtibus obtemperare nolle perniciosum est, Saulis regis filius Ionathas, nescius regis edicti, quo cautum erat, ne quis prius aliquid gustaret, quàm cum inimi-

inimicis cõfligeretur, de fauo mellis casu reperto come dit & cũ ob regi de euẽtu belli cõsulenti domin⁹ nõ da ret responsum, Ionathas morti addicitur, sed quoniam ignoratione excusabatur, populo intercedente liberatus est. Quòd si etiã ignoranter peccãti irascitur deus, quanto magis ei qui sciens prudensque delinquit? & p̃fidum suorum contumaciter spernit imperia? Spernen da tamen sunt, si impia fuerint, sicut fuere Pharaonis regis cum obstetricibus imponeret, vt Hebræarum mu lierum masculos fœtus inter obstetricandum præfoca rent, quibus (vt ait scriptura) quoniã regi nõ paruerũt, benefecit dominus. Cũ enim illicita iubentur, tũc deo, non hominibus erit obediendum. Parentibus quoq; nõ inhonesta imperantibus obsequium obedientiam denegare, mortiferum habetur, iubente lege filium contumacẽ, proteruum, monita patris & matris non audientẽ, lapidibus obrui. Adhæc si longitudo vitæ promittitur reuerenti⁹ patrem ac matrem, nõne mors manet il lum, qui per inobedientiam parẽtes offendit? Vnde Salomon in Prouerbiis ait. Qui affligit patrẽ & fugit ma trem, ignominiosus erit & infelix. Vxor etiam si mariti iussionibus nõ indignis renuerit obtemperare, peccabit. Cui à domino est dictũ, Sub viri potestate eris & ipse dominabitur tui. Hoc Paulus apostolus affirmat ad Corinthios, dicẽs: Omnis viri caput Christus est, caput aũt mulieris vir. Et ad Ephesios: Mulieres viris suis subditę sint sicut domino. Et ad Colossenses: Mulieres, subditę estote viris, sicut oportet in domino. Idẽ astruit ipse apostolorũ princeps Petrus: Et mulieres (inqt) subditę sint viris suis. Certè nõ aliã ob causã ab Assuero Persarũ rege Vasthim repudiatã legim⁹, nisi qa p̃ internũ cios ab illo vocata, venire cõtẽpsit, & hoc qui dẽ egit il le sapiẽtũ consiliũ secutus, vt oẽs mulieres discãt deferre honorẽ viris, & nõ minus obedientiã q̃ fidem prestare. Quòd si omniũ de quibus locuti sumus, iussioni ac man-

Exod.1.
Deut.21.
Prouer.19.
Gene.3.
1.Cor.11.
Ephe.5.
Colos.3.
1.Pet.3.
Hester.1.

mandatis nos parere atque obsequi diuina lex iubet, professò qui illis non obedierit, ne deo quidem obedisse conuincetur. Et cùm dictum sit. Si vis ad vitam ingredi, serua mandata, nónne obedientiam minus seruans
Psal. 118. ingredietur ad mortem, & vitæ expers in interitum corruet sempiternum? Quid est enim quod Psalmista in feruore spiritus dominum affatur, & ait, Maledicti qui declinant à mandatis tuis, nisi quia à mandato declinantes, cum illis futuri sunt, quib9 dicetur. Ite maledicti in ignẽ æternum qui paratus est diabolo & angelis eius? Cum'que dicat dominus, Obedientiam volo & non sacrificium, quid quæso prodest hostias orationes'que offerre, & ei quem laudas, quem deprecaris, cui sup
Lucæ. 12. plicas, obedire nolle? Iure igitur ac meritò seruus ille qui cognouit voluntatem domini sui, & non præparauit, & non fecit secundum voluntatem eius, plagis vapulàbit multis. Multis, non ad numerum refertur, qui infinitus est in inferno, sed ad plagarum grauitatem, qua sola inter se differunt pœnæ damnatorũ, vt qui magis peccauit, acri9 torqueatur. Non solũ igitur pœnis æternis, verum etiam amarissimis afficientur & illi qui cognouerunt, & non obedierũt. Porrò vt omnia mala quę
Matth. 26. contumacibus proposita sunt effugiamus, & simul bona
Ioan. 14. consequamur sempiterna, Christus dominus vt in omnibus, ita & hac in parte nobis imitandus est. Ipse ad patrem, Non sicut ego volo, inquit, sed sicut tu. Et alibi, Sicut mandatum dedit mihi pater sic facio, Christus itaque dominus noster factus est obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod & Deus exaltauit illum. Si ergo cum Christo exaltari cupimus, in gloria, cum Christo prius prosternamur in humilitate, deo ante omnia obediendo, deinde hominibus illis, quorum iussa exequentes domino seruimus. Illorum voluntatem nostræ voluntati semper præferamus.

De patientia

De patientia calumniæ. Cap. 13.

PRofectò si humiles, si obedientes fuerimus, erim etiam in omnibus patientes. Nihil erit quod illi turbare mentem poterit, qui se totum diuinæ subdiderit voluntati. Non igitur incongruum erit si nunc de patientiæ virtute verba fecerimus. Patientia est animi quædam constantia, quam nec iniuriæ irritare, nec incommoda queunt frangere. Patientia semper iuncta fortitudini est, ita vt mutua inter se ope connexæ, & iniurias quidem submissè ferant, & aduersa alacriter tolerent. Hoc totum autem qualecunque sit, vni nunc cōcedamus patientiæ, quandoquidem tam hominum iniurias, quàm casus aduersos pati dicimur, cum acciderint. Primum igitur vt in omnibus patientiam conseruemus, meminerimus nullum omnino ea in re malum esse, qua non offenditur animus noster. Quid est autem quo ille offendi queat, p̄ter peccatū? Solū ergo peccatū cauēdū nobis erit, quía malū est. Cætera quę cūq; cōtigerint, æquo aīo ferēda, quia nec bona, nec mala sūt, sed inter bonum malum'que media, quibus si applicueris virtutem, bona erunt: sin vitium, mala quidem. Veluti aquæ potus cum vinum additur, sapit: cum venenum, interimit. Ita sanè aduersis rebus quoties animi patientiam accommodauerimus, non solum non nocebunt, sed etiam proderunt, ita vt materiam nobis suppeditent sperandæ beatitatis. Apostolica quippe sententia est, per multas tribulatiōes oportere nos introire in regnum dei. In psalmo quoque patientibus dicitur: Surgite postquam sederitis qui manducatis panem doloris. Breue est quod patimur, æternum quod speramus. Ideò Ecclesiasticus ait: Vsque ad tempus sustinebit patiens, & postea reditio iucunditatis. Et Apostolus: Existimo, inquit, Eccl.10. Rom.8.

inquit, quod non sint condignæ passiones huius tempo
ris, ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis, quã-
Ibidem. obrem idem exclamat, & ait: Quis nos separabit à cha-
ritate Christi? tribulatio, an angustia, an fames, an nudi
tas, an periculum, an persecutio, an gladius? Patienter
ille quidem talia pertulit pro Christi nomine, nunc cũ
Christo bonis fruitur sempiternis. Quid ergo tam gra
ue, tam triste atque acerbum esse potest, quod non sit li
benter subeundum proposito tanto præmio. Si persecu
Matt. 5. tione inquietaris, audi dominum dicentem: Beati qui
persecutionem patiuntur propter iustitiam. Si verbis
petulantibus lacesseris: Beati estis, inquit, cùm maledi-
xerint vobis homines, & persecuti vos fuerint, & dixe-
rint omne malum aduersum vos mentientes propter
me, gaudete & exultate, quoniam merces vestra copio-
sa est in cœlis. In præferendis igitur calumniis imite-
Moyses. mur Moysi mansuetudinem, pro illis à quibus procaci-
Num, 12. tér iactatus fuerat, solicitus orauit, precibusque eius an
1. Reg. 10. nuens dominus Mariam quæ de illo immodestius oblo
& 11. cuta fuerat, lepra exulceratam sanitati restituit. Imite-
Saul. mur Saulis æquanimitatem, qui iam rex creatus cum
ab inuidis probro afficeretur, dissimulauit se audire, &
2. Reg. 16. stipatores suos qui vlcisci volebãt iniuriam, prohibuit
Dauid. quidem, abstinuitque vindicta. Imitemur & Dauidis
humilitatem, qui Semeim non modo maledictis, verũ
etiam lapidum ictu se prouocantem lædi vetuit, atque
inoffensum dimisit. Cùm enim filij Absalõis premere-
tur seditione, fortè (inquit) respiciet dominus afflictio-
nem meam, & reddet mihi bonum pro maledictione
hac. Imitemur & Saram Raguelis filiam, quæ quoniã
antequam ducta esset septem maritos amiserat, ab an-
cillis interfectrix virorum suorum inique compelle-
batur, earum tamen petulantiam tacita sustinuit, tan-
tum dominum precans, vti ex ista contumelia libera-
retur, exaudita octauo viro despõsatur, Tobię iuniori
domi-

domino'que fauente cum illo feliciter vixit. Tu quoq; beatus eris,& preces tuę ad aures domini sabaoth peruenient,si cum Psalmista dicere poteris: Qui inquirebant mala mihi locuti sunt vanitates,& dolos tota die meditabantur,ego autem tanquam surdus non audiebam,& sicut mutus nõ aperiens os suũ,& factus sũ sicut homo nõ audiens, & non habẽs in ore suo redargutiones,quoniam in te domine speraui,tu exaudies me domine deus meus.Sic certè exaudita est Chananæa mulier pro filia supplicãs,quando canibus comparata,humili responso intimam cordis patientiam indicauit.

Psal.17.
Matth.15.
Chananæa.

De patientia persecutionis. Cap. 14

Pauli Apostoli,in quo Christus loquebatur, sententia est:Omnes qui piè volunt viuere in Christo Iesu,persecutionem patientur. Quid ergo de aliorũ inuidia querimur, si ea ipsa testis est nostrę in Deum pietatis ac religionis? Dominus noster Iesus Christus malorum inuidiam passus est. Cum ab hominibus expelleret immundos spiritus,dixerunt:In Beelzebub eiicit dæmonia.Idem sola verbi virtute morbos curat, mortuos suscitat,& aiunt:Non est hic homo à deo qui sabbatum non custodit.Si ergo pro benefactis malè audit iustus & innocens dominus, quare cum detractiones accipit,irascitur peccator seruus? Ille apostolis suis dicebat:Si mundus vos odit,scitote quia me priorẽ vobis odio habuit:si de mundo fuissetis, mũdus quod suũ erat,diligeret:quia verò de mundo non estis,sed ego elegi vos de mundo,propterea odit vos mundus. Quoties ergo patimur quæ in carne passus est dei filius,quæ passi sũt electi serui eius,æquo aïo toleremus.Nõ est seruus maior dño,aut fateamur nos,qui multorũ criminũ conscij

2.Timo.3.
Matth.12.
Ioan.9.
Ioan.15.

conscij sumus, indignos esse iniuria, & illum dignum, qui peccatum non fecit: vel illos, qui spiritu sancto repleti erant:& tamen infestationibus impiorum hominum carere non poterant. Quod certè fateri nemo, ni stultissimus fuerit, potest. Dominus igitur omnium innocentissimus,omnium optimus,falsis criminationibus circumuenitur & tacet, accusatur & nihil respondet,ab hominibus diiudicatur hominum angelorumq́ue conditor atque dominator,& sustinet.Nos verò in peccatis geniti,in vanitatibus enutriti,nos,inquã, omnibus iniuriis digni,etiam ad leues offensas excandescimus,ringimur,furorẽ replemur.Quòd si paulò diligentius conscientiam nostram examinabimus,inueniemus nihil mali nobis nõ iure ac merito accidere. Nam licet illũ à quo accepimus iniuriã nunq̃ offẽderimus, offendimꝰ tamẽ deũ in multis.Ideò quicquid etiã ab illis quos nõ læsimus,patimur:ex iusto dei iudicio prouenire sciamus,feramusq́ue molliter ac modestè, iuxta illud

Mich.7. Micheę prophetæ:Iram domini portabo,quoniam peccaui ei, donec causam meam iudicet, & faciat iudicium meum,& educet me in lucem,& videbo iustitiam eius. Iram ergo domini per quam humiliter toleremꝰ, quia peccauimus:tunc autem ab eo speremus lucem,cùm per peccatorum pœnitentiam iratam placauerimus. Neq; enim aliter egit latro in cruce,cùm fateretur iustè se pati & digna factis recipere, & conuersus ad saluatorem clamaret:Memento mei domine cùm veneris in regnũ tuum.Ob quam tolerantiæ subiectionem meruit & ipse inuitari ad lucem,domino respondente: Hodie mecum eris in paradiso Tunc omnis pœna illa delinquentis versa est in gloriã pœnitentis,cum se pœna dignum diceret,seq; illi cui peccauerat cõmẽdaret. Porrò,quãdo inimici inuidia vitæ tuæ insidiatur,propone tibi il-

Dauid. lam erga Saulem regem Dauidis patientiam.Sæpius ab ipso ad necem petitus,fugiendo declinabat periculum.

Bis

Bis quidem potuit capitalem inimicum sua interimere manu, sed noluit. Qua constantia dignissimus visus est, qui ei in regno succederet. Vnde confidenter postea locutus est: Si reddidi retribuentibus mihi mala, decidam merito ab inimicis meis inanis. Et iterum: Cum iis qui oderunt pacē, eram pacificus. Hoc planè patientiæ genus commendatum est nobis in Euangelio, domino docēte: Diligite inimicos vestros, benefacite iis qui oderunt vos, & orate pro persequentibus & calumniantibus vos, vt sitis filij patris vestri, qui in cœlis est. Qui ergo parum patiens fuerit, qui odientem nō dilexerit, qui denique pro iniuria beneficium beneuolentiámq; non reddiderit, patris cœlestis filius esse nō poterit. Ille solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos, vt doceat te omnes diligere, neminem lædere, nullam appetere vindictam cum offensus fueris, sed potius offensa te dignū iudicare. Hæc humilitatis, hęc patiētiæ virtus est. Virtus aūt (vt Apostolo placet) in infirmitate perficitur. Vbi exerceres patiētiæ virtutē, si nemo esset qui aduersaretur, qui inuideret, qui hostiliter infestaret? Ob hoc igitur etiam malos esse permittit deus, vt per eos boni exerceantur, & ad perfectionem vitæ perueniant, odia hominum non vindicando, sed sustinendo.

Psal. 7.

Psal. 119.

Matth. 5.

De patientia ingratitudinis, percussionis & bonorum ablationis. Cap. 15.

SEd ab illis, inquies, quib⁹ in primis obsecutus sum, in quos beneficia plurima cōtuli, patior iniuriam, & quos mihi semper amicissimos fore sperabam, eorum odia sustineo, magisq; me angit ipsorū ingratitudo quàm offensa. At etiā Christus dominus tuus quos

venerat saluare, ab iis passus est necem. Christi quoque apostoli, quibus viam veritatis monstrabant, vt creden do beatitudinem consequerentur, ab illis ludibria, ver bera, mortem sustinuere. Vis tu non amittere bonum quod feceris? æquo animo feras & ingratos, magis'q; ti- bi proderit patientia tua, quàm nocebit illorum perfi- dia. Ad hæc si etiam verberibus afficeris, si opibus exue ris, si torqueris & ad mortem posceris, talia sancti mar- tyres perpesi sunt, talia pro nobis dominus & saluator noster non inuitus tolerauit. Denique nullus vnquam sanctorum vindictam appetiit, sed omnes pro malo bo num reddere semper conati sunt. Vir dei in Bethel ma

3.Reg.13. num Hieroboami regis aduersum se indignè extētam, atque ideò statim arefactam, fusis pro illo precibus, re-

Stephanus stituit sanitati. Stephanus pro illis à quib⁹ lapidabatur

Act.6.7. orauit, sicut & pro suis crucifixoribus dominus, ne illis imputaretur ad peccatum, quod ignoranter commisis-

Lucæ.23. sent. Iubemur præterea maxillam nostram alapa per-

Ioan.13. cutientibus & alteram offerre, vt semper parati simus pro veritate, pro iustitia, pro nomine domini Iesu plu- ra pati quàm patimur. Alapa ille à seruo percussus non repercusit, sed humili responso ruborem iniecit per- cussori, arguens atque conuincens quòd percusserit in-

2.Cor.11. nocentem. Apostolus Corinthiorum tolerantiam lau- dat, dicens: Libenter suffertis insipientes, cum sitis ipsi sapientes. Sustinetis enim si quis vos in seruitutem redi git, si quis deuorat, si quis accipit, si quis extollitur, si quis in faciem cædit: vt'que illi magis in proposito con firmentur suarum pasionum catalogum contexit, di- cens: exercitum se fatigatum'que fuisse in laboribus plu rimis, in carceribus abundantius, in plagis supra modū, in mortibus frequenter. A Iudæis (inquit) quinquies quadragenas vna minus accepi, ter virgis cæsus sum, se- mel lapidatus sum, ter naufragium feci, nocte & die in profundo maris fui, in itineribus sæpe, periculis flumi-

num

num, periculis latronum, periculis ex genere, periculis ex gentibus, periculis in ciuitate, periculis in solitudine, periculis in mari, periculis in falsis fratribus, in labore & ærumna, in vigiliis multis, in famè & siti, in ieiuniis multis, in frigore & nuditate. Quòd si vas electionis tanta ac talia pertulerit, quid indignatur vas iræ, si quid eiusmodi sibi accidat? Quando tibi prædia & opes auferũtur, dominici pręcepti recordare: Qui vult (inquit) tecum in iudicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium: hoc est, paratus esto plura potius perdere ad conseruandam animi patientiam, quàm ad infrigendam altercationibus deseruire. Eundem sensum habet quod in Luca dicitur: Qui aufert quæ tua sunt, ne repetas: ne fortè repetendo & raptorẽ irrites, & tuam in domino conturbes quietem. Patientia enim pauperum (vt in psalmo habetur) non peribit in finẽ. Si tamen sine lite reparari res poterit, non prohiberis exigere, imò debes, non tam tua quàm ejus qui rapuit causa, ne videlicet ille alienum iniustè possidendo pereat. Nam & Tobias in deum pientissimus, pecuniam sub chirographo creditam, à Gabello exegit, neque opus reprehendi potest, quod Raphaële angelo adiuuante peractum fuisse constat. Tunc igitur non erit rem ablatam repetendi locus cum per iram delinquendi imminet periculum. Cùm hoc contigerit, tam lentè ferendum erit damnum, quàm suum tulit Ezechias Hierosolymarum multæ sanctitatis rex. Cum enim per prophetam didicisset, omnem gazam quam legatis regis Babyloniorum gloriabundus ostentauerat, ad Babylonios quoq; transferendum, non est animo perturbatus, nec tristitia deiectus, sed voluntate domini nihil refragatus. Bonus, inquit, sermo domini, sed tantum pax & veritas in diebus meis. Quid tu tandem quereris opes tibi ereptas, quas Christus dominus apostolis suis interdixit, quas plurimi vt liberius expe-

Matth. 5.
Lucæ. 6.
Psal. 9.
Tobiæ. 9.
4. Reg. 20.
Isaiæ. 39.

ditius'que deo seruirent, sponte abiecerunt? Lætare potius oblatam tibi occasionem vitæ perfectionis ineundæ, dicente domino: Si vis perfectus esse, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & veni sequere me. Lætare quod tibi impedimenta sublata sint sequendi illum, qui sequentibus se non terrenas opes largitur, sed cœlestes: non fragiles, sed æternas. Crede igitur prophetę dicenti: Melius est modicum iusto super diuitias peccatorum multas.

Matth. 19.

Psal. 36.

De patientia morbi & aduersitatum. Cap. 16.

SI qua preterea corporis ęgritudine laboras, & morbo vehementer afficeris, caue ne per impatiētiam deum offendas, & grauius animo ægrotare incipias quàm corpore. Corp⁹ hominis fictile vas est, corruptioni obnoxium, solutioni proximum, morti semper opportunum. Quod etiam si nulla aduersa infestet valetudo, senilis tamen ætas carpendo cōsumit. Thesaurū autem in vase isto fragili animus est, quē nulla vis potest offendere præter peccatū. Peccas autem, si inimici molestiam fers impatienter. Quæ igitur demētia est, cum corpus languore torquetur, committere vt etiam animus impatientiæ peste lædatur? Gratias deo age æger, gratias age sanus, & tolerētiæ meritò ad æternam peruenies salutem, vbi nec morbos vltra timebis, nec mortem. Hæc sunt illa duplicia, quę accepisse Iob memoratur, post humiliter toleratas ærumnas. Cum enim ditissimus inter municipes suos fortunatissimus'que esset amisit simul facultates, iumēta, seruos, liberos, omnium in suo corpore membrorum sanitatem, & tamen nihil interea stultum de ore eius prodiit: sed, si bona (inquit) de manu domini accepimus, mala quare nō toleremus? Dominus dedit, domin⁹ abstulit. sicut domino placuit, ita factum

Iob.

ita factum est. Sit nomen domini benedictum. Tobias inter omnes, qui de Samaria in Assyriam translati fuerant, pietate notus, casu cæcus efficitur, sed qui melius animo quàm oculis cernebat, non fuit ideò tardior in proposito virtutis, sed feruentior, Oculis captus gratias egit deo, fideliter'que ei seruiens, vt antea fecerat, nihil cõmisit, quo ea calamitas ipsi grauis esse videretur. Flesse verò & orasse fertur Ezechias, non tamen ob ægritudinem in qua erat, sed propter mortem quam formidabat, incertus de dei iudicio, neque enim antè dicitur cõtristatus quàm audisset. Dispone domui tuæ, quia morte morieris tu, & non viues. Præterea quàm paruo nocumento sint homini morbus & inopia, Lazari mendici ulceribus pleni exitus probauit: exiguo temporis momento miser fuit, si miser dici debet qui nõ peccat, sed mox à corpore secedés, ab angelis translatus est ad æternæ felicitatis locum, omni prorsus liber molestia, repletus'que lætitia ineffabilium bonorum. Quicquid ergo nobis ad beatitudinem transituris nõ videtur: viam impedire, tolerabile est, & iustæ querelæ causam dum virtuti nihil officit, excludit. Ad illa veniamus quæ falsò fortuita mala nuncupantur, cum nihil sit quod non prouidentia diuina contingat. Ea sunt terræ maris'que pericula, proscriptiones, exilia, carceres, tormenta, cædes, incendia, cætera'que id genus multa. Quæ vt fortiter perferantur, primo sciendum, aduersa quęq; in hac vita necessariò euenire, & tam bonis quàm malis esse communia. sed iustis bona esse, iniustis verò mala, si modo castigati nõ se correxerint. Porrò istę aduersitatum causæ sunt. Iustis ideò accidunt, vt per patientiæ virtutem maiora mereantur præmia, ac ne fortè prospero rerum successu elati labãtur. Vnde colaphizatus est Paulus, ne magnitudine reuelationum extolleretur: afflicti martyres, vt cumulatius remunerarentur. Iniustis autem ob hoc tristia contingunt, vt ad iustitiã reuertan-

Tobi.2.
Isaiæ.38.
Ibidem
Lazari.
Lucæ.16.
Paulus.

tur:& si redire noluerint, iustè condemnentur, æternisque mancipentur suppliciis, quorum duritia temporalibus contusa malis mollescere nequiuit. Si aduersa pa-
Apost.3. teris, & scripturæ diuinæ fidem præstas, negare non potes, quod à domino diligaris. Ego quos amo (inquit) arguo & castigo, testimonium igitur diuini erga te amoris habes, quoties aduersis concuteris, quoties calamitatum procellis iactaris. Fruantur suis deliciis luxuriosi, tu verò domino tuo placere studẽs, asperitatibus te exerce. Arcta enim & angusta via est, quæ ducit ad salutem, lata atque ampla quę mittit in perditionem. Hinc est quod sanctissimi homines prospera mundi contemnentes, renunciantesque præsentibus bonis, tolerant spontaneam paupertatem, ieiunant, esuriunt, sitiunt, algent, vigilant, orant, peregrinãtur, laborant, nunquam conquiescunt, vt per dura atque aspera victis voluptatum illecebris, debita virtuti præmia percipiãt, & pro breui afflictione æternam capiant beatitudinem. Corripiamur ergo à domino, ne cum hoc mundo damnemur. Pugnemus cum calamitatibus, vt cum vicerimus coronemur. Nauigantium ars atque doctrina non in tranquillo, sed in tempestate probatur: Militis virtus in certaminis discrimine noscitur. Christianus an deũ diligat, aduersitatibus experitur. Nec potest esse Christi famulus, qui cum illo laboriosa atque difficilia subi-
Lucæ.14. re recusarit. Qui non baiulat (inquit) crucem suam, & venit post me, non potest meus esse discipulus. Et iterũ: Qui vult venire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam & sequatur me. Eis quoque qui in regno ipsius ad dextram & sinistram suam sedere petierant,
Marc.10. respondit: Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum? docens gloriæ suæ consortem fieri non debere, qui passionum suarum se non fecerit participem. Hæc itaque crux, & hic calix, sunt stigmata illa domini nostri Iesu Christi, quæ se in suo corpore portare Apostolus gloriabatur,

gloriabatur, dicens: Vsque ad hanc horam & esurimus, & sitimus, & nudi sumus, & colaphis cædimur, & insta- 1. Cor. 4.
biles sumus, & laboramus operantes manibus nostris, maledicimur, & benedicimus, persequutionẽ patimur, & sustinemus, blasphemamur, & obsecramus, tanquam purgamenta huius mundi facti sumus, omnium peripsima vsque adhuc. Si qua talia tibi casu cõtingant, quæ multi pro Christo sponte subire solent, de necessitate fac voluntatem, libenter cuncta sustinendo, quorum patientia domino tuo te redditura sit chariorem. Beatus eris si cum propheta dicere poteris, Probasti cor meũ Psal. 16.
deus, & visitasti nocte, igne me examinasti, & nõ est inuenta in me iniquitas, vt magis ad probationem tribulatio incumbat, quàm ad correctionem. In illa enim iu- Psal. 65.
sti gaudent, dicentes, Quoniam probasti nos deus, igne nos examinasti, sicut examinatur argentum. Et quoniã aduersitatum patientiam sequitur consolatio, Transiuimus (inquiunt) per ignem & aquam, & eduxisti nos in refrigerium.

Quantũ prosint res aduersæ. Cap. 17

PRosunt igitur, non obsunt aduersa, si æquo animo perferantur. Si enim assuesces ferre difficilia, quæ facilia sunt feres leuius. Deinde per patientiam aduersitatum pro delictis facimus satis, quoniam quæ per voluptatum blandimenta perpetrantur, per contrarij doloris tolerationem purgari debẽt. Et cum hoc contigerit, tunc est nobis dominus, ignis cõflans (vt Malachias ait) & quasi herba fullonum, excoquens & Malac. 3.
emundans quicquid in nobis feculentiæ sortis'q; restabat. Ad hæc in tribulationibus ardentius ad supplicandum accedimus, promptius ad exercẽda pietatis studia exurgimus, perseuerãtius de cœlestibus cogitamus. Hoc testat̃ Dauid, dicens: Bonũ mihi domine qđ humiliasti Psal. 118.

me,vt discam iustificationes tuas. Denique cum calami tatibus oppressi obsecramus, facilius exaudimur, eodẽ

Psal.119. sancto attestante,cum ait. Ad dominum cum tribula-

Psal.149. rer clamaui,& exaudiuit me. Quòd si vehemẽtior ingruerit tempestas,orandum erit vt vel illa liberemur, vel vires nobis ad resistendum suppeditentur, ipso do-

Psal.80. mino præcipiente ac dicente: Inuoca me in die tribulationis tuę,& eruam te,& honorificabis me. Et alio psalmo: In tribulatione inuocasti me,& liberaui te. Contingit præterea vt miseriis grauati, ad illius opem confugiamus,de cuius bonitate,dum sine his ageremus, parũ recordabamur otio tabescentes ac deliciis. Isaias hoc

Isaiæ.26. docet,dicens: Domine,in angustia requisierunt te,& in

Marc.5. euangelio Geraseni non antè venisse referuntur ad Ie-

Lucæ.15. sum,quàm iacturam passi fuissent porcorum. Nec filius luxuriosus prius ad patrem est reuersus,quàm dilapidatis bonis,quæ ab eo acceperat, cœpit esurire. Tunc autem & virtute magis proficimus, cum contra casus aduersos luctamur. Hic enim solus campus est constantiæ, fortitudinis,humilitatis exercendæ. In quibus dum laboramus,cætera conseruantur. Cùm enim præsentium rerum felicitas plurimis scatere solita sit vitiis, econtrario infelicitas ipsa custos innocentiæ sit necesse est, in his qui ante infelicitatem innocentes erant. Felicitas terrena luxuriæ ministra est, contaminat & confundit intelligentiæ puritatẽ. Inde mens cupidinibus corrupta,inter turpe & honestum nullum agit discrimen, eóque facillimè inclinatur, quo malarum voluptatum appetitus impellit. At verò in calamitatibus anxia solicitudine excussus ãnimus,ignauiæ abiiciens caliginem, sapiẽtiæ luce incipit illustrari,& quo magis premitur, eo magis quidem ad sobrietatẽ rationem'que sese transfert. Tunc & fragilitatem nostram plenius recognoscimus, summi dei potentiam sublimius contemplamur. Ex rebus autem prosperè fluentibus, plerum'que supra humanæ

humanæ conditionis vires efferimur, & dum plagas nõ sentimus, de ipso omnium quæ in mundo accidunt plagarum autore minus cogitamus. Manasses dũ feliciter regnaret pessimus erat, amisso regno & in seruitutem redactus optimus euasit. Vnde ait scriptura: Et cognouit Manasses quod dominus ipse esset deus. Non ergo antea nouerat, quàm malis compellentibus vires illius cõsiderasset, quem in prosperitate contempserat. Hoc est quod in Ieremia dicitur: Castigasti me domine, & eruditus sum. Paulus quoque apostolus antè lupus rapax ecclesiæque persecutor, postquam autẽ Christi voce perterritus incidit in cæcitatẽ, de lupo versus est in agnũ: & qui aduersus Christum steterat pro synagoga, pro Christo stare cœpit aduersus synagogam, vim diuinitatis eius inter flagella expertus, & illum ipsum confitẽs, cuius confessores fuerat persecutus. Quòd si tantũ prodesse queunt aduersa, nónne fallitur, qui illa in malis ponenda arbitratur?

Manasses. 2. Para. 33. Ierem. 31. Paulus. Actu. 9. Actu. 22.

De patientia Iob, *& quare bonis accidant mala.* Cap. 18.

VT autem omnium præsentium tempestatum magnitudinem superes, quanta passus fuerit vir deo charissimus Iob, & quàm ad omnem ærumnarũ impetum immobilis permãserit, semper tibi occurrat, & si multo grauiora illum leniter placideque pertulisse inuenies, pudeat te in leuiorib⁹ minus esse fortem. Si quam opum tuarum iacturam feceris, illi de immensis pecudum armentorumque gregibus nihil relictum est præter vnum seruum, qui ab inimicis cuncta de vno direpta atque ablata nunciauit. Si filio orbatus es, illius filios & filias omnes vnius domus ruina simul extinxit. Si aduersa laboras valetudine, ille à planta pedis vsque ad verticem capitis ulceribus totus tabefactus, non in

lectulo,

lectulo, ſed in ſterquilinio ſedens: non molli linteolo, ſed duriore fictilis vaſis teſta, vulnerum ſaniem deradebat. Non habuit amicos qui ſic languentem conſolarentur, ſed qui magis exaſperarent exprobrantes ei peccata quorum expers erat. Inſuper vxor ipſa ad impatiẽtiam vrgebat, vt deo malediceret & moreretur. Ille tamen in ſe firmus, & aduerſum quęque difficilia ſpiritus ſancti virtute ſtabilitus pro omnibus gratias agebat deo, & nullis ærumnis, nullis doloribus, nullis obtrectãtium moleſtiis, ab ipſa quam in deum habebat charitate potuit ſeparari. In corpore miſerabiliter fracto integra permanſit fides, & hominẽ omnibus miſeriis oneratum, ſola in deo ſpes ſuſtentauit. Quòd ſi tanta ac talia iuſtis quoque inferantur ad probationem, quare conqueritur peccator cum caſtigatur ad correctionẽ? Verberaris qui peccator es, vt de peccato doleas, de quo fortaſſe non doleres ſi impunitus dimittereris. non dolenda autem, ſanari omnino non poſſes. Tu puniris vt reſipiſcas, percuteris vt cõualeſcas. Iuſtus autem plectitur, vt per patientiã maius ſibi futuræ remunerationis meritum acquirat, & veluti dei igne aurum, ita ille de miſeriarum anguſtiis purior exeat atque clarior. Hinc ſatis cõſtat ꝙ malè cum illis agitur, qui nihil aduerſi patiuntur, & tamen peccare non ceſſant. Manet enim eos poſt breuem præſentium rerum ſucceſſum nunquam finiendus cruciatus, & horrenda apud inferos ſupplicia. Alia etiam præſentis felicitatis infelicitatiſque ratio eſt, quoniam dum differtur in fine iudicium, diſcretioque iuſtorum atque iniuſtorum, interim tam proſpera quàm aduerſa mundi huius omnibus communia ſunt: ideò & his aliquando benè, & illis malè. Cæterum obduratis & in ſcelere perſeuerantibus malè cedit proſperitas, quia inſolentiores reddit. Iuſtum autã neque proſpera extollunt, neq; frangunt aduerſa, in vtroq; rerũ euentu eandem ſeruat animi conſtantiam. Sed in aduerſis ſi

fis si nõ melior certè iustior efficitur. Semper enim ad delinquendũ magis prouocãt, quę secũdo flatu ferũtur.

De patientia martyrij. Cap. 19.

POrrò ad confirmandam patientiæ virtutem, pręter ea quæ hactenus dicta sunt. Martyrum Christi victorias atque triumphos contemplari operæ pretium erit. Eculei, laminæ, sartagines, fustigationes, omnia tormentorum genera proponebantur illis, qui gentilium deos adorare nollent. At verò fortißimi fidißimi'que Christi milites, perferre multo grauiora quam tyrannorum impietas excogitare poterat, parati erant. Promißis etiam ingentibus ad sacrificandum solicitabantur, opum, honorum, dignitatum, sed qui suppliciorum terrificationibus non cedebant, nec pollicitationum quidem magnitudine moueri poterant. Itaque in proposito perstantes non modo imperata non fecerunt, verumetiam Christum suum liberius confidentius'que pręd icarunt, palam docendo hunc quidem dei veri esse filium, & idola vana non deos esse, sed malorũ dæmonum inuenta, vt homines impię crudelitatis laqueo captos, in barathrũ traherent perditionis. Cum'que post multos corporis cruciatus ad necem damnarentur, finem vitæ intrepidi expectabant; magis'que timebant ne dimittantur, quàm ne occidãtur: Fortiores ergo & tormentis & carnificibus & regibus fuere, dum pro iustitia, pro veritate, pro deo certarẽt. Vicerũt supplicia patientia, prophana imperatorũ edicta cõstanti atq; immota Christiani nominis cõfeßione. Deos deas'que colere cõpellebantur, illi verò his cõtemptis, Christum crucifixũ colendũ adorandum'q; esse asseuerabãt. Cum hac sentẽtia finire, martyrij victoria erat. Vulnera autẽ corpore excepta, mẽbrorũ lacerationes, exustiones, fidelis militiæ insignia existimabant, & inuictę virtutis certißima testimonia. Atq; ita Romani principes omnium

omnium potentißimi, vrbium, prouinciarum, regnorũ victores, à solis Christi seruis & inermibus, & paucis & mori volentibus victi sunt, quando ne vnum quidem ex his qui constanter Christum confitebantur, in tuam trahere sententiam totis imperij viribus potuerũt. Postremò, vt omnibus pateret ipsos esse superatos, manus dederunt his quos persequebantur, & abiecto falsorum deorum cultu, pro quo pertinacius quàm pro finibus regni stabant, religionem Christi quam delere nitebantur, susceperũt. Quid est enim aliud in sententiam aduersarij consedere, nisi planè se victum cõfiteri. De his igitur qui totum ferè terrarum orbem suo subdiderãt imperio, ipsi Christi milites triumpharunt: non armis pugnantes, sed patientia: non viribus, sed fide: tanto ista fidelis patientiæ virtus omni vi humana potentior extitit atque validior. O præstantißimam pro Christo patientium virtutem! Inuictos vicerunt, totius orbis dominatoribus imperare cœperunt, dum pro Christi nomine nihil non sustinendum iudicãt, dum illis quoque à quibus vulnera patiuntur, mederi desiderãt, dum denique in tenebris errantibus lumen ostendere veritatis cupiunt. Qui enim calicem domini per patientiam bibebant, inebriati sunt vino charitatis, ita vt pro illis quoque orarent à quibus cædebantur, illis viam salutis aperirent, quorum immanitate ipsi trucidabantur. Magis eis dolori erat, persecutores suos errore interire, quàm se illorum sæuitia excruciari mortéque affici. Omnibus itaque aduersariorum iniuriis fortior in ipsis erat dilectio. I nunc miser & infelix homo minus ab altero offensus, leuius læsus, irascere & exardesce furore, & odij stimulis agitatus, vindictam para: vt & illum pro cuius salute mori debueras perdas, & ipsemet infelicius intereas, nolenti enim iniuriam remittere, deus peccata non ignoscit. Nunquam in sanctorum martyrum consortium venire poteris, si illorum toleran-

tiam

tiam non fueris imitatus. Vindicari vis de inimico, & te dei manet vindicta, ipse qui tibi ignoscere volenti parabat patientiæ coronam, iniuriam referenti debita impatientiæ ingeret supplicia. Amando inimicos non vlciscendo ad martyrij gloriam peruenitur, & is cum Christo regnat, qui cum Christo pati mauult mala q̃ reddere. Martyr es, si bonum reddis pro malo, sin verò malum malo rependis, Christi aduersarius es, qui iubet & inimicos diligere. Hic nēpe gloriosissimus fuit martyrum triumphus, pati iniuriam, & pro iniuria referre beneficium, vitā impendere, & animas lucrari Christo. Videbant impij quàm illi constantes essent in proposito, quàm parati ad omnia extrema subeunda prius, quàm vt Christum desererent, & cogitare cogebantur, nequaquam vanum esse quod tormentorum patientia vitæ'que impendio defendi cernebant, miraculorum etiam magnitudine, quæ per illos fiebant, commoti conuertebantur: & qui paulo antè in Christianos grassati fuerant, cum Christianis necari optabant. Atq; ita auctis ampliatis'que rebus Christianitas præualere cœpit, infidelitas dissolui, & euanescere, crux sancta adorari, idola vana euerti. Christus dominus excoli, diaboli potestas calcari. Ipso denique martyrum sanguine creuit ecclesia, & effuso cruore pinguior facta, perquā huberem emisit segetem fidelium filiorū. O beata mors, quæ mortalibus largita est immortalitatem, infidelibus fidem & errantibus veritatem, pereuntibus salutem, & pro Christo patientibus gloriam. Cui vnquam regum principum'que terræ tantum boni attulere opes, deliciæ, amicitiæ, victoriæ, regna, imperia, quantum vni fideli martyri sua tormenta? Petrus per crucem, Paulus per gladium, per ictus lapidum Stephanus, atque alij per alias corporis afflictiones, ascensum sibi ad cœlum parauerunt, & nunc omnes bonis perfruuntur æternis, nunc cum domino suo regnant, quia pro

Petrus. Paulus. Stephanus.

pro nomine eius mũdi aduersa forti animo pertulerũt. Futurorum ergo bonorum spe erecti, etiam in tormentis animo gaudebant, & cum flagellati fuissent apostoli, ibant gaudentes à conspectu concilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliã pati. Ad quod sanè gaudium & nos inuitant atque hortantur, volentes & martyrij sui habere socios, & gloriæ consortes. Vnde Iacobus apostolus: Omne gaudium, inquit, existimate fratres mei, cum in tẽtationes varias incideritis, scientes quod probatio fidei vestræ patientiam operatur, patientia autem opus perfectum habeat, vt sitis perfecti & integri, & in nullo deficientes. Ipse etiam apostolorum caput Petrus: Communicantes Christi passionibus gaudete, vt & in reuelatione gloriæ eius gaudeatis exultantes. Vas electionis Paulus non solum gaudet, sed etiam gloriatur. Gloriamur, inquit, in tribulationibus scientes quòd tribulatio patientiam operatur, patientiam autem probationem, probatio verò spem, spes autem non cõfunditur, quia charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctũ, qui datus est nobis. Et iterum ait: Libenter gloriabor in infirmitatibus meis, vt in habitet in me virtutis Christi, propter quod placeo mihi in infirmitatibus meis, in cõtumeliis, in necessitatibus, in persecutionibus, in angustiis pro Christo. Gaudent ergo atque etiam gloriantur in pressuris huius mundi omnes sancti, & nos dolebimus. Doleat qui diffidit, gaudeat autem & glorietur, qui spem suam in deo collocauit.

Apostoli

Iacob.1.

1.Pet.4.

Roma.5.

1.Cor.11.

De exhortationibus ad patientiam martyrij. Cap. 21.

QVod si milites suos rex ipse cœlestis non in delicias & voluptates huius seculi, sed in cõflictum & certamen sæuientium persecutionum destinabat,

ſtinabat, vt vincentibus inęſtimabilis boni donatiuum diſtribueret, profectò ad militiã eius nullo modo peruenire poterit, qui non ita ſe ſubiecerit, vt pro tuenda veritate nec ſupplicia nec mortẽ ſubire recuſet. Is demum Chriſto militat, qui ſæpe mũdi turbinibus quatitur, & nunquam ſuperatur, dicente ipſo domino: In mundo preſſuram habebitis, ſed confidite, ego vici mundum. Quando hic qui vicit mundum, ſeruos ſuos Ioan.16.
confidere iubet, nullus de victoria futura dubitandi relinquitur locus. Qua enim virtute ipſe vicit mundum, eam aduerſus perſecutiones certantibus nobis commodabit, vt vincamus. Immittent vobis, inquit, Lucæ.21.
manus ſuas, & perſequentur, tradentes in ſynagogas & cuſtodias, trahentes ad reges & præſides propter nomẽ meum. Ne autem terreamur, ſubdit: Et ego dabo vobis os & ſapientiam, cui non poterunt reſiſtere & contradicere omnes aduerſarij veſtri. Demum vt propoſito præmio ad omnia perpetienda magis alacres redderet, ait: In patientia veſtra poſsidebitis animas veſtras. Hoc Lucę.21.
eſt enim quod alibi dixit: Qui perdiderit animam Matth.10.
ſuam in hoc mundo, in vita æterna inueniet eam. Poſſidere ergo animam eſt, non hîc, ſed in æternitate viuere. Omnis quippe poſſeſsio in præſenti dubia eſt & incerta, in futuro autẽ erit ſtabilis & perpetua. Quod vt luculentius intelligas, rurſum ille alibi ait: Beati Matth.5.
qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum, Beati eſtis cum maledixerint vobis homines, & perſecuti vos fuerint, & dixerint omne malum aduerſum vos mentientes propter me, gaudete & exultate, quoniam merces veſtra copioſa eſt in cœlis. Quam certè mercedem ſi alta mẽte conſiderabimus, terrena omnia facilè contẽnemus, neque omnino quicquam toleratu graue videbitur, quoties bona quæ pro malorum perlatione compenſanda ſunt, cogitabimus. Immẽſa enim & ineffabilia ſunt

lia ſunt illorum bona, de quibus in Apocalypſi dicitur:
Apoca. 7. Hi ſunt qui venerunt de tribulatione magna, & lauerunt ſtolas ſuas in ſanguine agni, ideò ſunt ante thronũ dei, & ſeruiunt ei die ac nocte in templo eius, & qui ſedet in throno, habitabit ſuper illos, non eſurient neq; ſitient amplius, neque cadet ſuper illos ſol, neque vllus æſtus, quoniam agnus qui in medio throni eſt, reget illos, & deducet eos ad vitæ fontes aquarum, & abſterget deus omnem lachrymam ab oculis eorum. Talia ſecum
Philip. 4. meditabatur Paulus, cum diceret: Et ſatiari & eſurire & abundare & penuriam pati, omnia poſſum in eo qui me confortat. Hinc eſt quod de illo in geſtis apoſtolorũ
Acto. 21. legimus: Cum prophetante Agabo diſcipuli eius didiciſſent ipſum Hieroſolymis vincula paſſurũ, & animo conſternati rogaſſent, vt ſuperſederet illò proficiſci: Quid facitis reſpondit, flentes & affligẽtes cor meum? ego autem non ſolum alligari, ſed & mori in Hieruſalẽ paratus ſum, propter nomen domini Ieſu. Non eſt ergo ſuorum lachrymis motus, non mortis periculo deterritus, vt à propoſito deſiſteret, tanto amore flagrabat Chriſtum omnibus quibus poterat Euangelizandi, decernens non antè a prædicatione eius ceſſare, quàm in corpore viuere ceſſaſſet. Neq; ſolũ Paulus, qui plus omnibus laborauit, certũ ac deliberatũ id habuit, ſed planè omnes illi, qui ſupplicia necem'que pati maluerunt, quàm fallacibus diis libamenta offerre.

Verba ſanctorum martyrum ad tyrannum in ipſos ſæuientem. Cap. 21.

QVid enim aliud dum torquerentur, tacendo ad infidelem tyrannum dicere videbãtur, niſi vre, tunde, diuelle, lania, idola tua non adorabimus, Chriſtum

Christum autem dei filium confitemur, cum patre & spiritu sancto vnum deum, vnū dominum. Potes corpora ista Cęsar cruciatibus absumere, facere verò vt aliud sentiamus aut loquamur non potes. Dummodo hac in parte fortitudo nostra tuæ præualeat, iuuat in illa qua te potentiorem existimas, nos esse imbecilles atque imbelles. Quo enim magis nos affligis grauius'que excrucias, magis vita æterna dignos efficis, & dum nocere arbitraris, prodes. Tua sæuitia, nostra est gloria. Cū nos interficere credas, carcere isto corporis liberas. Vnde soluti de terra, tollimur ad cœlum, & pro patientię virtute à domino coronamur: non corona sicut est tua peritura, sed nunquam deficiente, nunquam defutura. Libet itaque abs te interimi, vt viuamus cum Christo, quem nulla vi nobis potes auferre, neque nos vlla quęstione, vllo tormentorum genere à charitate eius separare. Hoc te frustra prorsus conatum scies, cùm etiam ipsa postrema in mortem anhelantium voce Christum inuocari, Christum glorificari audieris, & tunc demū te victum senties, sed fateri pudebit. Nos enim in isto fidei agone, voti nostri compotes erimus, tu tui nequaquam, qui ideò nos torques, vt à Christo auertas, & ad deorum, quos palàm contemnimus, cultum compellas. Et cum hoc quod maximè cupis, perficere in nobis minimè valeas, nónne superatus es nostra constantia, nostra pro Christo fide, quos ne interficiendo quidem vt tibi assentiamus potes inducere? Citius saxa scopulos'que & montes de loco suo mouebis, quàm nobis fidem Christo datam eripies. Non tamen stabilitatis nostræ nobis laudem damus, Christi beneficio fortes sumus. Christi virtute in nobis manente tibi non succūbimus, Christo denique adiuuante contra omnia aduersa luctamur, & potimur victoria. Eidem gratias agimus, & cum pœnis afficimur, & cum in sententia veritatis perseueramus. Tota autem perseuerandi ratio est,

quia post laborem in illo requiescere speramus, semper beati futuri, qui semper vsque in finem fuimus fideles, nec victi sæuitia tua, sed probati. His quidem & huiusmodi verbis illos vel locutos, vel loqui potuisse quis dubitat, nisi qui euangelio non credit, & peruersæ mentis aure non admittit veritatem? Ipsorum enim omne studium fuit, domini sui vestigia obseruare, cum morum integritate, tum patientia persecutionum. Præbuit ille se nobis in exemplum, & qui resistere poterat violentiæ hominum, atque omnes simul vno verbo oris sui interficere, maluit iniurias pati, & ignominiosa crucis morte consumi, vt suis fidelibus humilitatem patiē-
Matth.10. tiamq́ue commendaret. Quamobrem ait: Qui non accipit crucem suam & sequitur me, non est me dignus. Quid inquies agam, si desiit persecutio, si nemo ad impietatem compellit quomodo crucem domini portare debeo? Si paratus es impia suadentibus nunquam cedere, & prius omnes omnium tormentorum cruciatus forti animo subire, quàm Christum deserere, crucē domini geris, & ipsum sequeris, illoq́ue te dignum præstas. Da igitur operam, ne prompta desit voluntas ad patiendum tunc quoque cum patiendi non suppetit occasio.
Psal.68. Quòd si feceris, tu quoque à domino in pace collectus cum sanctis martyribus dicere poteris. Ego sum pauper & dolens, & salus tua deus suscepit me, laudabo nomen dei mei cum cantico, magnificabo eum in laude. Interim martyrium tuū sit, castigare corpus tuum, & in seruitutem redigere, vt obediat spiritui, vigilare, orare, ieiunare, die ac nocte in lege dei meditari, euangelij præcepta obseruare, amicos inimicosq; diligere, nemini malum pro malo reddere, & pati potius quàm inferre iniuriam. Talis vita eos etiā ad beatitudinis gloriā euexit, quos persecutionis gladius nō attigit. Quotidianum quippe martyrium est, aduersus carnis molestias diaboliq; dolos assiduè stare, & non sinere suffodi

domum,nec irruẽtibus vitiis vasa diripi virtutis.Oportet igitur superbiam repellere humilitate, libidinẽ castitate,parsimonia luxuriam,patientia iracundiam, liberalitate auaritiã:& breuiter vitium virtute.Sic vincere non equidem minus laudabile esse reor, q̃ execranda infidelium imperia per tormentorum patientiã superare.Nam qui ita vitam instituerit,eum iam idoneũ esse scias ad omnia dura, difficilia atque aspera pro nomine domini perferenda.Non potest non habere talem tolerandi affectum,qui domino in omnibus obsequendi gerit curam.Audi Hieronymum dicentem:Vtinam ob domini mei nomen atque iustitiam cuncta gentiliũ turba me persequatur & tribulet:vtinam in opprobriũ meum stolidus hic mundus exurgat, tantũ vt ego merear à Christo laudari, & suæ pollicitationis sperare mercedem. Quoties igitur exercendæ patientiæ cessat occasio, non cesset in nobis ipsa patiendi voluntas, & martyrum gloriæ participes esse merebimur. S.Hierony.

Quod non debemus vltro nos offerre suppliciis. Cap. 22.

VEruntamen in persecutionibus vltrò nos offerre impiis non debemus. Quoniam temerarium est obiicere se piculis nulla cogente necessitate.Vnde præcipit dominus,dicens:Cùm vos persecuti fuerint in ista ciuitate, fugite ad aliã.Et ipse secessisse in desertum dicitur,cum Iohãnẽ Herodis gladio ꝑemptum audisset.Quanto etiã Iudæi ad feriendum illum lapides corripuissent,abscõdit se (vt euangelista ait) & exiuit de templo.Poterat omnes vnico nutu interimere,& maluit fugere,vt nos doceret etiam imbecilliorum iracundiam potius deuitare,quàm resistendo magis accẽdere. Ioan.8.
Paulus Damasci Iudæorum insidias, & præpositi Aretæ regis minas per murum in sporta depositus effugit: 2.Cor.12.
nõ tamẽ mortis metu,sed dilatione,vt adhuc sup viuẽs

multorum saluti consuleret. Nunquam enim cessauit prædicando, disputando, scribendo omnes quos erroribus implicitos cernebat, ad viam veritatis reuocare: vtque illos quos ad Christum conuerterat, in fide solidaret, sæuissimi Neronis furorem contempsit. Suo igitur exemplo monstrauit, tunc quidem mortem non esse timendam, cum prospiciendum est saluti aliorum: tunc verò fugiendam, cum magis expedit vt fugiamus, quàm vt comprehendamur. Exempli gratia. Inter hæreticorum turbam fidelesque persequentium occultè Christianus es, vides alios deprehensos torqueri, cædi, laniari, quamdiu fortiter tolerant, nec à fide recedunt; non est vt teipsum prodas. Cùm autem aliquis eorum titubare cœperit, & supplicijs victus cedere, palam eum exhortari ad patientiam debes, & in periculo animæ alienæ vitam propriam contemnere. Plus enim debemus diligere bonũ animæ nõ nostræ modo, verũetiam alienæ, quàm bonum corporis nostri, hoc enim temporale est, illud æternum: hoc carnale, illud spiritale: præferẽda autem sunt carnalibus spiritalia, & temporalibus æterna, & mortalibus nunquam moritura. Quòd si te quoque in hoc pietatis agone intrepidè currentem ab infidelibus occidi contigerit, gaude, quia iam cum illo viuere incipies, qui pro omnibus occidi voluit, & in illo inclyto gloriosoque martyrum cœtu receptus exultabis, tuque donatus corona victoriæ sempiterna.

Quod multum prodest in calamitatibus recolere passionem Christi. Cap. 23.

IN omni autem pressura & afflictione siue mentis siue corporis, commodissimum erit, domini saluatoris labores atque dolores pro nobis vltrò susceptos ad memoriam

moriam reuocare, secumq́; ratiocinari ac dicere: Quis ego sum, vt aduersis præsentium infelicitatum in casibus grauari debeam, cum dominus meus, quamdiu in terris versatus est, non otio delectatus sit, sed fatigatione non voluptatem vllam corporis appetierit, sed tribulationes & angustias, & cruciatus, & cōuitia, & ꝓbra ab impiis illata, & acerbissimam atque despicatissimã crucis mortem? Ille saluandi mei gratia qui perieram, cum deus esset, hominem assumpsit: homo factus nūquã conquieuit, Iudæam, Galilæam, Samariam peragrando, ignaros instruere, ægros curare, mortuos suscitare, multa mira & incredibilia operari. Cumq́ue in omnibus diues esset, elegit sibi paupertatem, aliorum impensis vitam sustentauit, alieno vsus est hospitio, esuriuit, sitiuit, fatigatus est, flesse pluries legitur, risisse nunquã. Adhuc puer quæsitus est ad necem: deinde adultus, odia semper perpessus est impiorum, à discipulo venditus ac proditus est, à Iudæis comprehensus & afflictus, & qui peccatum non fecerat, ligatur, accusatur, falso testimonio circumuenitur, conspuitur, alapis cæditur, deluditur, maledicitur, spinis coronatur, harundine verberatur, nudus flagella sustinet, nudus crucem ascendit, in manibus ac pedibus plagas patitur clauorum, lanceæ in latere, atque de tot vulneribus manante cruore totus perfunditur. Cumq́ue moriens sitiret aceto felleq́; potatur: tam dirè consumptus, hostiam se deo patri pro omnibus obtulit. Quis sum ego vt indigner, & iniquo animo feram, si qua mihi calamitas incidat, si quod incommodum patiar, si qua me inuidorum infestet persecutio, cum præsertim nihil mali mihi inferri possit, quod peccata mea non merentur? Non ergo grauatè ꝑpetiar, quod iustè irrogatur, sed dominum meum deprecabor, vt concedat mihi in omnibus patientiam, & in ipsa patientia scelerum meorum purgationem atque veniam: vt qui me dignatus est facere laborum suorum

participem, faciat tandem & gloriæ consortem, dicente Apostolo: Sicut socij passionum estis, sic eritis & con
Cor.1. solationis. Et iterum: Si inquit commortui sumus & cõ
Tim.2. uiuemus: si sustinebimus, & conregnabimus. Igitur siue persecutionis turbo totam inuaserit ecclesiam siue priuata lacessiti fuerimus inuidia, siue opes vis aliqua rapuerit, siue morbi sæuierint, siue charissimorum mortes frequentarint, siue aliud aliquid aduersi acciderit de omnibus gratias agere nos oportebit, & in omnibus confiteri ac dicere. Iustus es domine, & rectum iudiciũ
b.5. tuum. Scriptum est enim: Increpationẽ domini ne re-
ctu.16. probes, quia ipse vulnerat & medetur, percutit & manus eius sanabunt. Paulus & Sylas in Macedonia virgis cæsi, carceri traditi, in vincula coniecti, deo laudes decantant. Et ipse dominus noster accepto calice gratias egit, vt nobis documento esset ad persoluendas gratias Deo, quoties aduersitate aliqua grauati fuerimus atque afflicti. Per calicem enim tribulationes mũdi huius intelligimus, iuxta illud: Transeat à me calix iste. Cuius igitur prouidentia cuncta contingunt, illi de cunctis gratiæ agantur, vt per hoc probetur, nos & patientes esse in aduersis, & in prosperis non ingratos.

De impatientiæ vitio erga deum. *Cap. 24.*

ET quoniam virtus optabilior atque amabilior fit vitij comparatione, restat vt euoluamus impatiẽ-
xod.16. tiæ mala. Per impatientiam murmurauerunt Is-
xod.17. raëlitæ egressi de Aegypto, cũ esurirẽt in deserto Syn, & iterum in Raphadin cũ sitirent. Saturauit'que illos dominus manna de cœlo pluẽte, & aquis fluẽtibus de petra. Vide quàm mitis, quàm misericors est deus, non cõtinuò impatientiam nostram punit, sed interdum votis murmurantium facit satis, vt beneficio prouocet ad

pœniten-

pœnitentiam,at verò si benefacto non profecerint,nec murmurationum cessauerit impia temeritas, tunc demum vlciscitur ingratos,& iustè pœnas exigit ab obstinatis. Ideò illi tandem cœlestem cibum fastiditi,eũ ollas carnes'que Aegyptias concupiscent,coturnicum nubes vẽto delata,locum in quo castra fixa erant operuit, volente domino vt discerent,quàm malè cedãt illa quę intemperanter concupiscuntur. Adhuc (inquit) carnes erant in dentibus eorum,& populus percussus est plaga magna. Multi enim ex illis cum vsque ad nauseam carnis eduliosè impleßent,veluti veneno hausto,sic repẽtè mortui conciderũt. Pari aduersus deus proteruitate vsi sunt ad aquas contradictionis cum sitim paterentur: postremò ad mare rubrum itineris labore offensi, quãdo iratus dominus misit ignitos serpentes, quorum veneno morsibus'que dispenibant. Quid ergo aliud agit qui aduersitate oppressus in deũ indignatur, nisi vt ab eo prorsus destitutus, faucibus incidat serpẽtis antiqui diaboli,& post temporale malum quod patitur, æternis tradatur supplicijs. Hoc nempe illud est,quod Salomon in Prouerbiis ait: Qui impatiens est,sustinebit dãnum & cum rapuerit aliud apponet. Primo enim damno rapto,id est,accepto,aliud applicat, & malis quibus affligitur,cumulum addit. Quid autẽ dementius quàm tribulationum pondus grauare linguæ procacitate,aut aliqua immodica animi pturbatione? Quicquid enim patienter toleratur,leuius fit. Quid etiã magis perniciosum, quàm Deum iratum, cum placare humilitate debeas,impatientiæ tumore magis prouocare, vt citi⁹ pereas. Ideò rursum Salomon ait: Impatiẽs operabitur stultitiam, & iterum: Qui impatiens est exaltat stultitiã suã. Quoniã exaltat stultitiam. Impatientiã vtiq; nõ refrenãs,prolabitur in irã,de ira in furorẽ,de furore in quandã beluarũ feritatẽ, vt iã nõ modo impatiẽs, verũetiã sæuus ipius'q; existat. Nullũ enim crudelitatis

Num.11.

Num.20.
Num.21.

Prouer.19.

Roma.14.

genus eſt, ad quod non compellet impatientia, ſi te ab illa diutius poſſideri permiſeris. Per impatientiam fratrem ſuum occidit Cain: fratrem ſuum in ſeruitutem vendiderant filij Iacob: fratres ſuos interfecit Gedeonis filius Abimelech: Saul rex ſacerdotes Nobæ impiè perimi imperauit, quia illi pij erga Dauidem extiterant. Athalia Iorami regis vxor, defuncto Ochozia nepote, regiam cædibus impleuit, neminem regij ſanguinis relinquens viuum, præter vnum Ioam qui furtim ſubtractus fuit neci. Manahem Samariæ rex, Therſa oppido capto, ne quem in eo virilis ſexus viuum relinqueret, mulieres etiam prægnantes ſcidiſſe fertur. Herodes non minus in filios crudelis quàm in hoſtes fuit, vt Ioſephi hiſtoria teſtatur: & vt in Euangelio diſcimus, indignè ferens Chriſtum puerum à Magis adoratum omnes Bethlehemi infantulos, qui bimatũ non exceſſerãt interimi iuſſit, ipſum ſimul perdere volens, quẽ qui ex illis eſſet ignorabat. Huius verò ſucceſſor, Ioannis Baptiſtæ pluſquam prophetæ caput ad ſe deferri mandauit ne de nece eius, à quo de adulterio ſe argui indignè ferebat, incertus eſſet. Ad talem ergo ac tantam animi trucidentiam facilè perueniẽt impatiẽs, niſi maturè ab ingenitæ proteruiæ vitio ſubmoueat, & iracundiæ motum pro viribus compeſcere aſſueſcat. Minoribus igitur delictis obſtaculum faciat, ne ad maiora prorũpat, quando ne minima quidem hinc decedentium impunita erunt, niſi antè pro illis pœnitudinis opera laboreque ſatisfactum fuerit. Hoc tibi in Euangelio operariorum vineæ parabola teſtatur, qui inuidiæ à domino arguuntur, eo quòd denario pro opera accepto, aliis qui tardius ad operandum acceſſerant, ex conductoris liberalitate tantundem datum fuiſſe dolebant. Nõ eſt itaque negligendum, ſed maximè curandum, vt etiam ab his caueas, quæ vel leui increpatione digna cognoueris. Paulatim decidit, inquit ſcriptura, qui minima contemnit.

[Margin notes: Cain. — Filij Iacob. — Abimelech. — Saul. — Athalia. — Manahem. — Herodes. — Herodes. — Matt. 20. — Eccl. 19.]

temnit. Habet & inuidia suam impatientiã, quæ mortem affert nisi caueatur. Dolere enim te cogit, quod alij affluant diuitiis, præstent honoribus, multæ apud omnes opinionis sint, & te vel præcedant gloria, vel ęquẽt. Talis profectò diaboli liuor est, qui semper tristatur ac molestè fert, quod iusti eo ascendant vnde ipse decidit. Quid dicam de illis, quorum intantum excedere solet furor, vt aliquid aduersi passi in Deum maledicta euibrent atque iaculentur? Proh facinus omnium sententiis execrandum. Lingua illa quã fecit deus, ipsum blasphemat, & creatura creatorem suum verbis petulantibus inuadere audet, ipsum regem regum ac dominum dominantium plena probri, procacitate lacessere non veretur, cum Michaël archangelus (vt Iudas Apostolus ait) de Moysi corpore altercando non sit ausus ipsi diabolo iudicium inferre blasphemiæ. Hoc tam immanè nephas in seruis vestris puniendo coërcete terreni principes, aut mirari desinite, si vos vnà cũ illis diuina verberet vindicta. Si quis vos vel leuissima offenderit contumelia, continuò maiestatis læsæ reus peragitur, & acerbius etiam quàm meretur punitur. Mulctatur quãdoque qui in aliquem priuatum hominem indignè cõuitiatus fuerit, sola in deum contumelia tuta est. Pœna ab homine expetitur ob iniuriã homini illatã, & deũ maledicẽtis scel⁹ nulla denũtiatione reprimitur. Vbi nũc est illa Iudæis data dei lex, qua blasphemi lapidib⁹ obrui iubentur, qua quidã cum altero rixatus, cum nomẽ domini maledixisset, extra castra eductus est, vt hominum consortio indignus, & lapidum ictibus interemptus, linguæ impietatẽ morte corporis persoluit? Vbi est illud Babylonij regis vno miraculo cõuersi edictũ: Quicunque deum Sydrach, Mysach & Abdenago blasphemauerit, dispereat, & domus eius vastetur. Vos verò tot miraculis, tot prodigiis in dei veri cultu confirmati, eiuscemodi crimen dimittitis impunitum. Qua in

In deũ maledicta proferens.

Iudæ. 1.

Leuit. 24.

Danie. 13.

vt leuiſſimis interdum de cauſis intemperanter commoti rixemur, depugnemus, ad arma concurramus. Canum ferocium iſta rabies eſt, qui portento tantum contra ſe digito irritantur, & frendenti rictu hominẽ allatrant. Turpe eſt autem nobis caninam habere iracundiam & ad quamlibet offenſiunculã indecẽtius q̃ oporteat turbari ac furere, & eſſe domum ſuper arena fundatã quã ventorũ euertit flatus: vel arundinem illã, quã etiam leues auræ grauiter exagitant & percellunt. Vix quidẽ vlla in re modeſtiam ſeruabit, qui cohibere neſcit iracundiam. Salomonis iſta ſententia eſt dicentis: Qui ad indignandum facilis eſt, erit ad peccandum ꝓcliuior. Ille præterea qui in paruis grauiter iraſcitur, magnam iniuriam quomodo feret? nõne in rabiẽ tunc vertetur, cum Paulo deterius læſus fuerit. Quãquã eos etiam qui non læduntur, ineffrenata patientia interdũ in rabiem ꝑagit: ſicut & illos, de quib⁹ ante locuti ſum⁹, qui neq; fratribus, neq; liberis, neq; dei ſacerdotibus, neq; fœtibus in aluo matrum adhuc latentibus pepercere. Vt autem iſta quoque min⁹ miremur, Moabitarũ impatientia facit, qui regis Idumæorum oſſa de tumulo eruta, ignominię cauſa igni cremarũt. Quis erit iracundię finis, ſi neque morte eorum, quos odio habet ſatiatur, & in corpora quoque humo obruta deſæuit? Merito igitur tantã animorũ feritatem etiam in nationes incredulas vltus eſt deus, dicente Amos propheta: Super tribus ſceleribus Moab, & ſuper quatuor non conuertam eum, eo quod incenderit oſſa regis Idumææ vſque ad cinerem. Et mittam (inquit) ignem in Moab, & deuorabit ædes Carioth, & morietur in ſonitu Moab, in clangore tubæ, & diſperdam iudicem de medio eius, & omnes principes eius interficiam cum eo, dicit dominus. Quòd ſi ita infidelium impatientiam punit interdum DEVS, quanto magis credentium, quibus leges dedit & præcepta, & notitiam ſui? Iure

Moabitæ.

Amos. 1.

Iure igitur ac meritò Salomon, dum perpenderet impatientis furentem iracundiam: Graue est saxum (inquit)
Prou.17. & onerosa arena, sed ira stulti vtroque grauior. Et prosequitur, dicens: Ira non habet misericordiam, nec erũpens furor, & impetum concitati quis ferre poterit? Quid autem infelicius quàm carere misericordia & dilectione, sine qua beatitudinem cõsequi nequimus? Idcircò impatientia ipsa, quia charitati contraria est, deo etiam qui charitas est, aduersatur & repugnat, animũ à cœlestium cõtemplatione auertit, & æterni boni reddit negligentem. Impatientia enim tota de rebus terrenis est, à quibus certè quanto secedimus longius, tantò proximiores deo efficimur. Cui quidem si iungi volumus, humilitate opus est, & patientia & omni mansuetudine, non supercilio, non indignatione, neque ira, quæ deus odit & execratur. Post hæc mentem quoque hominis excecat impatientia, & quæ recta veráque sunt, non sinit dignosci neque intelligi. Ideóque ista animi perturbati passio, maximè in iudiciis faciendis cauenda est. Nũquam enim iustè iudicabit, qui iratus est. Nam si ille cui iratus fuerit, pro crimine delato mulctari merebitur, hic vlciscendi auiditate iustæ pœnæ modum excedet: aut si de rebus lis erit omissa iudicij consultatione, aduersus eum cui infensus est, ferre sententiam festinabit, & conuertet (vt in Amos propheta est scriptum) in amaritudinem iudicium, & fructum
Amos.1. iustitiæ in absynthium, non causam considerans dum iudicat, sed personas. Nec solùm iniustum veríque nescium hominem facit impatientia, sed etiam si ei ratione non resistitur, ad insaniam vsque deducit. Vnde furere dicitur is, qui impatientiæ stimulis actus, ira inflammatur: Ardent oculi, tremunt labia, frons adducitur, arteriæ clamoribus intumescunt, os distorquetur, verba sine delectu effutiuntur, facies aut rubore aut pal
Facies irati. lore suffunditur, & breuiter nihil tam simile alienatæ mentis

mentis homini q̃ homo prætor modum iratus. Quòd Mat.26.
si aspectui tam fœdo non satis credis, facta inspice. Prin
ceps ille sacerdotum in Christum iratus, ipse sua scidit 3.Reg.21.
vestimenta. Quid autem dementius quàm in alterum
indignari, & à semet pœnas exigere? Achab etiam rex
Israël, quod Naboth Israëlita vineam suam ipsi peten-
ti neque vendere neque commutare voluit, tantum fu-
roris concepit, vt domum reuersus lectulo se iniecerit,
panem'que non comederit, inedia se conficiens, donec
vxoris tandem vsus consilio, Nabotho per dolum subla
to, agellum eius vi possedit. Achitophel Iudaicæ mili- 2.Reg.17.
tiæ princeps Absolonis partes secutus, indignè ferens q̃
ille aduersus Dauidem vti suo consilio noluerit, sibiip-
si suspendio mortem consciuit. Quis insanus vnquã in
alterũ fœdius desæuit, q̃ in seipsum iræ impatiens Achi Iob.5.
tophel? Rectè itaque dicitur: Stultũ interficit iracun-
dia, quandoquidem eousque insaniunt, vt nec suæ vitæ
parcant, & dum in alterum sæuiendi negatur facultas, Maledici in
in semetipsos grassantur. Sunt præterea qui irati san- sanctos.
ctos maledictis lacessant, sed cum dominum eadem oris
petulantia prouocare non formident, minus mirũ est,
quod etiam seruos eius quomodo possunt offendant, de
quibus quia satis paulò antè dictum sit, hoc tantum di
cendum restat, quòd nec à sanguine eorum, quos deo fa-
mulari vident, abstineant, cùm indignantur. Quamuis
enim eiusdem religionis sint cum his quos infestant, di
uersis tamen moribus viuũt, semper'que melioribus in- 4.Reg.6.
uident atque aduersantur. Hinc est quod Ioram Sama-
riæ rex, à Syris obsessus, cũ fames vrbem inuasisset, quid
ageret, nesciebat: & ex dolore in furorem versus, man-
dauit interimi Eliseum prophetam, qui nisi præscius
cauisset, innocens regis malè indignantis culpa perisset.
Rex verò quia pœnitentia ductus humiliauit se, pro-
phetam persequi desiit, & obsidione liberatus est & fa-
me. Tantũ prodest repentina praui ꝓpositi pœnitudo.

Asa

Asa. 2. Par. 16. Asa quoque Hierosolymæ rex, quoniam ascito sibi Syrorum exercitu ab inuasione Basæ Samariæ regis se defenderat, coargutus ab Anani propheta, quod fiduciam habuerit in rege Syriæ & non in domino, iussit illum mitti in neruum, & DEI nuntium in vincula coniicere non fuit veritus. Sed malè illi cessit ista audacia, plurimi de populo perierunt, ipse anno deinde tertio pedum dolore consumptus est. Sed neque Ioachamo Iudææ regi fuit impune, Ieremiæ volumen Iere. 26. Ioachim. per manum Baruch scriptum, in quo mala super regno suo ventura prædicebantur, manibus discerpsisse tradidisséque igni, ipsósque voluminis authores comprehendi iussisse: quæsitos ad necem (vt scriptura ait) dominus abscondit, ac de rege pro culpa puniendo dixit: Non erit ex eo qui sedeat super solium Dauid, & cadauer eius proiicietur ad æstum per diem, & ad gelu per noctem, insuper mala quæ in volumine descripta fuerant, se adducturum affirmauit. Igitur non multo pòst vrbs euersa, ipse cum populo abductus est Babylonem catenis vinctus, atque in captiuitate pe-4. Reg. 24. Herodes. riit. Herodis Tetrarchæ exercitum, parua quidem Arabum manu ad internecionē penè cæsum ideò fuisse, quibusdam ex Iudæis visum est (vt Iosephus refert) Iosephus li. cap. 14. Roma. 14. quia Iohannem Baptistam præcipuæ sanctitatis virum interficere ausus fuerit, vt liberius sceleratis nuptiis, quas ille arguebat abuteretur. His exemplis discent superbi quàm malè indignentur aduersus eos, qui sese CHRISTI seruitio dedicarunt. Tu quis es (inquit Apostolus) qui iudicas alienum seruum? Domino suo stat aut cadit, stabit autem: potēs est enim deus statuere illum. Quòd si nephas est iudicare seruū dei, quā magis eundem odio habere iniuriáque afficere? Et si neminem simultate atque inimicitiis persequi debemus: quanto minus eos, qui pro omnibus quotidie precationi insistunt, quotidie pro omnibus sacrificia offe-

runt, deumque pro nobis propitiare totis viribus contendunt: nobis baptismum, nobis peccatorum remissionem subministrant, ægrotantibus assistunt, mortuos efferunt, pro elatis deo supplicant? Nunquid redditur pro bono malum, vt his infensi simus, quibus pro beneficio parem gratiam referre non possumus? Quòd autem ne illis quidem qui tecum seculo seruiunt hostiliter irasci debeas, audi veritatis magistrum in Euangelio dicentem: Omnis qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio: qui autem dixerit fratri suo rhaca, reus erit cõsilio, qui autem dixerit fatue, reus erit gehennæ ignis. Matt. 5. Nemo igitur non reus est, qui fratri irascitur. Vitio fratris irasci rationabile quidem est, fratri autẽ irasci rationi contrarium est. Ex odio enim proficiscitur, quicquid mali in personam tantum confertur. Disce itaque tres esse male irascendi gradus, alium alio nequiorem. Si tacitus irasceris, & linguam à contumelia coërces, reus es iudicio, quia quod iracundiæ motus intra te deliquit, hoc rationis iudicium, ne foris erumpat refrenauit. Grauius autem peccas, cum iratus in verba opprobrij prorumpis, tantóque magis quanto furiosius id egeris. Rhaca hebræum est, & vanum designat, fatue autẽ turpius dictũ est. Illa ergo impatiẽtiæ indignatio rea est consilio, vbi adhuc pendet sententia donec vel progrediaris irascendo vt damneris, vel regrediaris pœnitendo vt venia dignus habearis. Porrò si vlterius progressus fueris, & furoris impetu in aduersum ferri non destiteris, & fratrem tuum quasi ex animi maleuolentia despexeris, reus erit gehennæ ignis, nisi cessabis ab iniuria, & amare incipies quem oderas. Tales ergo excursus habet impatientia, vt hominem immoderatè furentem, vsque in abyssum inferni deuehat, & pœnis illis quarum nullus finis est, irreuocabiliter tradat, si ei vsque ad vitæ exitum dominata fuerit.

De ira

De ira non vitiosa, sed vtili & de ira dei. Cap. 26.

EST tamen ira quædam rationis parens, cum vitiis irascimur vel nostris vel alienis, hoc est, cum illa corrigi & emendari cupimus. Hinc sanè & in nos voluntariam corporis castigationem assumere cõsueuimus, vt mortiferæ voluptatis incitamenta excludamus, & carnem spiritui repugnantem, veluti lasciuiens iumentum, fatigatione aliqua labore'que domem⁹. Illos verò qui curæ nostræ commissi sunt, si monitis nõ obtemperarint, minis verberibus'que persequimur, nõ nocendi causa, sed gratia iuuandi, vt qui spõte sese corrigere noluerint, corrigantur saltem inuiti, ne pereāt. Ira igitur ista quia ratione nititur, non modo non culpanda est, sed etiam necessaria. Charitati enim proxima est, dum per eam hominum saluti consulitur, medicorum more qui putrescentia vlcera incisionibus cauterio'que curare aggrediuntur, & morbo irati dum sæuiunt, restituendæ sanitati operam impendunt. Hinc
Eccl. 7. est illud Ecclesiastis: Melior est ira risu, quia per tristitiam vultus corrigitur animus delinquentis, tristem tantummodo vultum, aduersus æqualium seniorum'q; crimina ostendere oportet, ne malefacta eorum mitiore aspectu probare videamur, ira tamen abstinendum erit, ne magis exasperemus eos, in quos animaduertendi ius non habemus. Illa ira duntaxat nobis cõcessa est, qua vel subditos corripimus ne delinquant, vel nosmet ipsos affligimus, ne malarum cupidinum blandimentis vincamur. Porrò ira hæc tantum ab ea quæ prohibetur differt, quantum ratio ab insania, quantum verum ab errore, quantum denique iuuandi appetitio à cupiditate nocendi. Hanc sequamur, si nobis, si aliis quibus præsidemus consultum volumus. Illam verò brutam & irra-

irrationalem declinemus, tanquam & nobis & omnibus qui ea vtuntur, nociam atque perniciosam. Per hāc iustificatus est Phinees, cum virum Israēlitā & Madianitidem meretricem turpiter coëuntes pugione confodit, per illam autem damnatus est Cain, aliiq́ue multi, qui sanguinem innocentē indignati effuderunt. In hac deum imitamur, qui peccatis offensus irascitur. In illa diabolum, qui cùm malus sit, bonis inuidet, & iratus eos deiicere nititur de altitudine virtutum. Dei autem ira percutit vt sanet, mortificat vt viuificet, & meliora q̄dem vulnera sunt diligentis quàm fraudulenta oscula odientis. Hic præterea qui diligendo vulnerat, interdū odiendo lædere desinit. Vnde loquitur: Non visitabo super filias vestras, cum fuerint fornicatæ, & super sponsas vestras cū adulterauerint. Magna ira est (inquit Hieronymus) cum peccantibus non irascitur deus. Hoc est, cum peccantes punire differt. Quos autem ad correctionem affligit, de illis ait: Visitabo in virga iniquitates eorum, & in flagellis peccata eorum, misericordiam autem meam non auferam ab eis. Nullam tamē iracundiæ perturbationem patitur deus, neque dum corripit corrigendos, neque dum punit obstinatos. Apud se semper placidus est atque tranquillus, apud illos verò iratus & furens qui malum quod meruerunt patiūtur, Ita nos quàm minimum perturbare debet iracundia, cum delinquentes punimus, sed mouere charitas, vt punitos disciplina nostra emendet, & à vitio reuocet ad virtutem. Publici quoq; iudicij præsidem, ab odio atque ira procul esse oportet dum iudicat. Debet tamen meritas ab illis qui mali aliquid perpetrarunt, pœnas exigere siue vt ipsi corrigantur, siue vt alij reprimantur similis pœnæ metu quam damnatos iustè perpeti viderint. Equidem ita reor, inter iram & iustitiam dei nihil interesse, nisi quod iræ vocabulum tunc vsurpet scriptura, cum peccata vindicātur. Iustitię autem nomen etiā

Phinees
Nume. 25.
Cain
Gene. 4.
Proue. 27.
Osee. 4.
Psal. 78.

ad remunerationem pertineat bonorum in qua nullus iræ locus eſt, ſed benignitatis. Audiamus ergo in pſal-
Pſal.4. mis monentem: Iraſcimini & nolite peccare. Iraſcitur & non peccat, qui non odio mouetur hominis cum indi gnatur, ſed criminis, qui punit: non vt lædat, ſed vt lædendo emendet, quod quidem opus non inimicitiæ eſt, ſed beneuolentiæ & dilectionis.

De remediis iracundiæ. Cap. 27.

NOn poſſumus efficere, quin aliquando plus etiam quàm oportet iraſcamur. Quando quidem id ſanctitate quoque præditis hominibus interdũ con-
Moſes. tigiſſe ſatis conſtat. Moſes iratus præuaricationi plebis
Exod.12. vitulum adorantis, tabulas legis digito dei ſcriptas con
Leui.10. fregit. Idem iratus fuiſſe dicitur filiis Aaronis ſacerdo-
Dauid. tis, quòd hircum quem pro peccato oblatum comedere
2.Reg.14. debuerãt, totum in holocauſtum obtulerint. Dauid in Abſalonem filium iratus fraternæ cædis reum, vix amicorum precibus exoratus poſt biennium coram ſe apparere illum permiſit. Hi tamen excuſabiles videntur, quia in delinquentes animo extiterint indignato, nec ſine cauſa irati fuerint. Sed quo pacto excuſabiť neſcio ipſe in vtero matris ſanctificatus Hieremias, vel ipſe o-
Ierem.30. re domini laudatus Iob? Ambo enim ob indignationẽ
Iob.3. impatientiam'que mentis, diei in qua nati ſunt, maledixiſſe referuntur. Alter conqueſtus eſt quod probra irriſiones'que perferret pro ſermonibus dei, quos in populum vulgabat. Alter quod ſupra modum miſeriis calamitatibus'que oppreſſus eſſet. Quaſi verò non liceat domino quicquid vult de ſeruis ſuis facere. Ionas etiã ſanctus propheta mortem ſibi expetiuit, indignè ferens, quod Niniue ſeruata ſuam fefellerit diuinationem. Vnde arguitur à domino dicente. Putásne bene iraſceris tui?

tui? Quis autem excusare illum audet, qui increpatione accusatur diuina? Quid de apostolis dicã,& his quidem à sapientia dei electis? nonne indignati fuisse memorantur, cum à filiis Zebedæi principatum peti audissent? Sed quemadmodum illi ab ambitione ad humilitatem & ab indignatione ad placabilitatẽ domini admonitionibus reuocati sunt, ita & nos quoties repẽtina aliqua mentis ęgritudine commoti fuerimus, quàm primum ad æquanimitatis remedia recurramus. Morbus inueteratus plus laboris exigit in medendo, recentis verò facilis curatio est. Primum cauendæ tibi sunt contẽtiones,& eorum qui natura iracundi sunt consortia fugienda, litibus foróque abstinendum, dicẽte Apostolo. Seruum dei litigare non decet. Cum nemine pertinaciter contendas, quia arrogantiæ vitium est. Delatoribus non facilè credas, neque de absente obtrectantium iniuria irascaris. Inualidus est ad lędendum qui tibi coram negotium exhibere non audet. Quod si præsentium offensam moderatè ferre debemus, quanto magis absentium? Si contigerit vt irę motum concipias conceptum reprime:& quod intra te natum est, intra te & moriatur, nec verba exterius prorũpant nec opera. Audi psalmistam dicentem. Turbatus sum,& nõ sum locutus. Et iterum, Cor meum conturbatum est intra me. Abortiuum igitur fiat, quicquid iracundia intra te conceperit. Parum cõcepta indignatio nocet, edita multum. Viperarum genimina sunt, quæcunque parere solet furor. Irascimini & nolite peccare, ait Apostolus, sol non occidat super iracundiam vestram. Irasci hominis est: per iram non peccare Christiani est. Illis autem solem iustitiæ occidere credas, qui iram in odium conuertunt. Nunquam citò in alterum excandescas, dilatio incipientem sedabit motum. Obserua itaque Iacobi Apostoli præceptum: Sit (inquit) omnis homo velox ad audiendum, tardus ad loquendum, & tardus ad

Apostoli

2. Tim. 2.

Psal. 77.

Psal. 108.

Ephe. 4.

Iacob. 1.

iram. Ira enim viri, iustitiam dei non operatur. Obliuiſcere iniuriæ, & de vindicta ne cogites. Impatientiæ vitium eſt vlciſci cupere. Patientiæ autem virtus, offenſam memoria non retinere. Diuinæ legis eſt præceptũ:
Leuit. 19. Non quæras vltionem, nec memoreris iniuriæ ciuium tuorum. Deum time, & iraſci quoque timebis. Obſerua
Ephe. 4. Apoſtolum dicentem. Omnis amaritudo & ira & indignatio & clamor & blaſphemia auferatur à vobis, cum omni malitia. Cui ſententiæ Salomon aſtipulatur, dicens. Aufer iram tuam à corde tuo, & amoue malitiam à carne tua. Hoc ipſum ſanctus propheta in pſalmis iu-
Eccli. 11. bet cum ait: Quieſce ab ira, & derelinque furorem, noli æmulari vt malefacias, quoniam qui malignantur, exterminabuntur. Nihil exiſtimes laudabilius, nihil Chriſtiano dignius placabilitate atque clementia, & rurſum nihil indecentius neque fœdius immanitate, ſuperbia, ira, impatientia. Reticulum iecoris offert domino, qui toleratione ſuperat iracundiam. In iecore enim in ipſo humore fellis, iræ receptaculum eſſe creditur, &
Leui. 4. quoniam hoc ſacrificium in lege pro peccato offerri iuſſum fuit, puto quòd is qui in omnibus patiens fuerit, & preteritorum criminum facilè veniam conſequetur, & in futurum innocentiam cuſtodiet: ſeruata autem innocentia, inter beatos computabitur. Super omnia verò proderi tmente reuoluere, tum quæ patientibus propoſita ſint præmia, tum qualia impatientibus tormenta. Cogitare quoque quãta pro nobis pertulerit dominus, quanta omnes, qui nunc cum illo ſancti, vt tali domino digni inuenirentur.

De benedicendi ſtudio. Cap. 28.

POſt hæc optimum erit, ad ſeruandam erga omnes humanitatem animi'que manſuetudinem benedicentiæ linguam aſſueſcere, ac ſemper veluti immane præcipitium, ſic euitare maledicti verbum. Omnibus be-

bus benedicere,& ne maledicentibus quidem maledi- Eccle.3.
cta referre,magnæ constantiæ, magnæque tolerationis Gene.37.
indicium est,Benedic liberis tuis,quia scriptum est: Be Gene.49.
nedictio patris firmat domos filiorum.Benedixit Isaac
filio suo Iacob & domino annuente cuncta quæ illi in
votis fando congesserat,feliciter successerunt.Ipse etiã
Iacob vita decedens,benedixit nepotibus suis Manassæ
& Ephraim, diuinitusque inspiratus futuras filiorum
sortes cecinit.Benedic seruis tuis, Christus dominus be
nedixit discipulis suis. Etenim sicut Lucas ait, ab eis in Lucæ.24.
cœlum recessurus,eleuatis manibus benedixit eis, osten
dens quòd quicunque sua benedictione se dignum exhi
buerit, ipsum in cœlum euntem sit secuturus. Benedic
populo tuo.Moyses & Aaron sacerdos benedixerunt po
pulo, & apparuit gloria domini omnibus qui aderant, Leui.9.
vt ait scriptura. Vt ergo benedicentium merita testa-
retur, miram manifestamque sui splendoris visionem
oculis humanis obiecit dominus, & quantum sibi bene
dicta seruorum suorum placeant, apertè significauit.
Atque vt benedicendi magis studiosos redderet, ipse
quomodo benedicant docere voluit: Sic,inquit, bene-
dicetis filiis Israël, & dicetis eis: Benedicat tibi domi- Nume.16.
nus, & custodiat te: ostendat dominus faciem suam ti-
bi, & misereatur tui: conuertat dominus vultum suum
ad te,& det tibi pacem. Vtque sciamus omnibus bene-
dicendum esse, idem dominus in euangelio pro maledi
ctis quoque iubet referri benedicta, dicens. Benedicite
maledicentibus vos,& orate pro persequẽtibus vos. Mo Luce.6.
ses diem suũ obiturus,conuocatis tribub9 ne intestatus Deute.33.
decederet,singulis benedixit,& quę futura erant simul
prophetauit. Quis igitur dubitet,quin illi spiritu san-
cto repleãtur,quis benedicere,beneque omnibus opta-
re plurimum delectat? Salomon, cui cœlitus infusa sa- Salomon
pientia erat,arca in templo collocata,victimisque im-
molatis,benedixisse dicitur ecclesiæ Israël,templumq;

dedicasse. Sed quoniam iuxta Apostoli sententiã: Templum dei sanctum est, quod estis vos, templo dei benedicit, quisquis fideli populo benedicta impendit. Discant nostri temporis episcopi promptiores esse ad benedicendum, ne templo dei maledixisse arguantur, cum temere & non merito aliquem fuerint execrati. Semper tutius est in benedicendo quàm in deuouendo errare.

Duo benedictionum genera.

Sciendum preterea duo esse benedictionum genera, alterum spiritale, alterum terrenum. Spiritalis benedictio de virtutibus est præmio'que earum, terrena de diuitiis, de frugum hubertate, de corporis incolumitate, de honoribus, de victoria, subiugatione'que inimicorũ, & aliis huiusmodi, quæ in Leuitico promittuntur obseruatoribus mandatorum dei.

Quæstio.

Qua quidem in re quæri potest, cur multi prophetæ sancti'que legis, qui præceptis diuinis pro sua virili semper obtemperabant, egestates, angustias, persecutiones passi sint, & post illos apostoli Christi, martyres, alii'que fideles? quia certè illa terrena bona, ciuitates, prouinciæ, regna solent appetere, turba videlicet in perferendis angustiis minus fortis, ne tententur supra id quod possunt. Sanctos verò atque perfectos, vt appareat quàm constantes, quàm firmi sint in contẽnendis omnibus quę diu stare nequeũt, & in illis quæ æterna sunt diligendis, necesse est aduersitatibus ærumnis'que probari. Neque ideò fit illis iniuria siue dolus, quod terrenis bonis minus abundent, quando ea ipsemet quidem præ cœlestium desiderio cõtemnunt atque aspernantur, malunt'que in aduersis experiri, quàm in ꝓsperis otio torpescere. Prospera enim plerunque ad ignauiam compellunt, aduersa magis incitant ad virtutem. Quæ iusti patiendo spiritalium benedictionum gratiam acquirunt, bonis vtique non his modicis & caducis, sed illis ingentibus & æternis fruituri, quæ pressius euidentius'que in Euangelio quàm in lege promissa sunt. Quanquàm lex quoq; spiritalis est,

si tollatur

si tollatur velamen, & ea quæ scripta sunt, non omnia iuxta literã intelligantur. Spiritalis benedictionis meminit Apostolus, vbi ad Ephesios scribens, ait: Benedictus deus & pater domini nostri Iesu Christi, qui benedixit nos in omni benedictione spiritali in cœlestibus in Christo. Profectò qui huius benedictionis particeps est, eius conuersatio in cœlis est, non in terra. Proinde nec terrena bona ad eum spectant, qui his expeditus, capere properat cœlestia. Nos ergo talem antè omnia benedictionem, tam proximis nostris quàm nobisipsis impartiri semper optem⁹ & precemur, qua impetrata nec aduersa efficere poterũt, vt indignemur, nec prospera, vt lasciuiamus. Bona igitur & dicamus omnib⁹ & optemus, ita tamen vt semper animæ ratio habeatur magis quàm corporis, vt quod cuique ad beatitudinem adipiscendam accommodatius futurum sit, hoc ei in præsenti tempore contingat, siue id tristè putatur, siue lętum, cum nihil tam graue sit, vt id non eleuet spes bonorum quæ promissa nobis expectamus. Sic igitur benedicatur omnis homo qui timet dominum, vt exhuberet frugibus virtutum, vt bonorum operum fœcundus sit, vt animæ sanitate perfruatur, vt hostes inuisibiles vincat, & omnes carnis molestias superet, fide firmus, spei plenus, charitate feruidus, & ad bona tandem perueniat sempiterna: benedicatque ei dominus ex Sion, qui fecit cœlum & terram: Hic quippe benedicendi mos Apostolorum proprius fuit, vt eorum scripta testantur. Omnes fere Pauli epistolæ sic finiuntur, vt eis ad quos directæ sunt, gratiam precentur & pacem, non huius mundi pacem vel gratiam, sed dei patris & domini nostri Iesu Christi & spiritus sancti. Nihil ei deesse poterit, quem vbique dei gratia comitabitur. Qui autem linguàm suam ad benedicendum assuefecerit, hic verè Christi seruus habebitur, illorum in cœlo copulandus consortio, quorum morem in terra fuerit æmulatus.

Ephe.1.

Apostoli

De maledicendi nequitia.
Cap. 29.

VT autem benedicendi studio diligentius incumbamus, opportunum videtur nūnc scrutari, quantum mali maledicis, & impuræ linguæ hominibus propositum sit. Semeim cuius maledicta patienter pertulerat rex Dauid, vultus est postea rex Salomon: & ille qui regē incessere ausus fuerat, capite mulctatus pœnas dedit, non ab eo hoc passus cui iniuriam intulerat, sed ab eo qui punire debuit aliis illatā, domino iubente: Principi populi tui non maledices. Magis tamen pœna illa verenda est, de qua Apostolus ait: Maledicos à regno dei excludendos cum fornicariis & idolorum cultoribus. Qui autem inde repulsi sunt, eos ad inferos cruciari certum est, quoniam impij ac scelesti non solum bono summo priuantur, sed etiam suppliciis ascribuntur ęternis, ita vt lingua nequam nulli perniciosior sit, quàm ipsi cuius est. Mordet alios maledicus, & semet maledictionis suæ telo conficit, similis viperæ illi, quæ cùm manum Pauli apostoli mordicus apprehēdisset, nihil illū læsit, sed ipsa in ignem excussa & exusta periit. Perire non debuit, dicet aliquis, quæ non læsit, sed ideò non læsit, quia deo prohibente lædere nō potuit, periit autem, quia lædere voluit, & mortē quam alteri inferre tentauit, iustè ipsa pertulit. Sic maledicus dum oris sui procacitate alios offendere concupiscit, licet non offendat, tanquam si offenderit, pœnas dabit. Vnde in lege scriptum est. Non solum qui percusserit, sed etiā qui maledixerit patri suo vel matri, morte moriatur. Et in alio loco: Non maledices (inquit) surdo, nec coram cęco pones offendiculū. Maledicit surdo, qui de absente obloquitur. Cæcum offendit, qui opprimit incautum. Hinc etiam ait: Non eris criminator & susurro in populis.

3.Reg.1. Exod.22. 1.Cor.6. Acto.18. Exod.21. Leuit.19.

Denique

Deniq; adeo magnum vitium est maledicentia, vt probis honestis'que viris interdicta sit cum maledico consuetudo, dicente in Prouerbiis Salomone: Remoue à te os prauum, & detrahentium labia sint procul à te. De quibus Ieremias ait: Sagitta vulnerās lingua eorū. Vulnerant enim & illos qui libenter in alios dicta auscultant, & illos de quib⁹ dicta sunt, si impatiēter tulerint. Ipsi tamen qui detrahunt, multo magis sibi quàm aliis nocent, domino per Osee prophetam succlamāte ac dicente: Cadent in gladio principes eorū à furore linguæ suæ, id est, qui alios linguæ suæ petulantia peruertunt, ipsi cadent gladio diuini iudicis, de quo surgere vltra non poterunt, cum corruerint in interitum sempiternum. Quæris quare in prophetis & in psalmis leguntur maledictiones. Illę quidem non ex odio execrantis, sed ex vaticinio futurum prædicētis editæ sunt, & cum sanctorum in scripturis maledicta, iudicis dei sentētiæ sint nobis qui futurorum ignari sumus, maledicere nemini licet, nisi fortè cùm hæreticos impiis assertionibus ecclesiam perturbantes, apostolica authoritate deuouemus. Hoc egit Paulus cum Galatis, quos docuerat, à pseudoapostolis timere: Vtinā (inquit) abscindantur, qui vos conturbāt. Maledixit & Petrus Simoni mago, qui spiritus sancti donum venale putauit, pecuniā offerendo, vt miracula faciendi potestatem acciperet. Omnes itaque qui peruersi aliqua doctrina, rectè religioni aduersantur, quia deo iniuriam faciunt, sub anathemate censentur, vtpote diuersi ab ecclesia, & non Christi, sed satanæ membra facti, pro quibus tamen oramus, vt domino miserante errorem suum agnoscant, & conuertantur, & salui fiant. Atq; ita eis etiam quorum impietatem maledicimus, benedicere solemus, dum illos ab ignorantiæ tenebris ad lucem veritatis reuocari cupimus & præcamur. Maledictio verò quæ illis infertur, qui maledicendi nō sunt, plerunq; diaboli suggestione fit. Et

Proue. 4.
Iere. 9.
Osee. 7.
Quæstio.
Galat. 5.
Acto. 8.

Balaam
Nume.22
ſit.Et tunc quidem imitandus nobis erit Balaã ariolus, qui (vt in Numeris legimus) à Balach Moabitarum rege conductus,vt malediceret Iſraëlitis. Et econtrario à domino iuſſus vt benediceret,maluit deo quàm regi obtemperare,atque pro maledictione intulit maledictionem.Amalech deuorãs interpretatur,eumq́; deſignat, qui deuorare animas hominum cõcupiſcit.Sed qui Balaam eſt,deprehenſis inimici dolis,magis queret benedicendo obſequi deo,quàm maledicendo diabolo.Qui enim obſequetur deo,merebitur præmium,qui diabolo,ſupplicium.

De calumnia & detractione.

Cap. 30.

AD hæc, quoniam omnis offenſa quam per linguæ intemperantiam alicui irrogamus,maledictũ dici poteſt,etiam ille qui conuitiatur,quiq́ue famã carpit aliorum,non minus maledicus eſt,quàm qui deuoratione aliquem damnat. Conuitiis autem contendere atque rixari,inſanire eſt,dicente Salomone: Omnes

Proue.20
ſtulti miſcentur contumeliis.Et iterũ:Labia ſtulti miſcent ſe rixis, & os eius iurgia prouocat. Tales quippe clementiſsimum dominum ad iracundiam prouocant, hiſq́ue per Sophoniam prophetam minatur, di-

Sopho.2.
cens:Audiui opprobrium Moab,& blaſphemias filiorũ Ammon quæ exprobrauerunt populo meo,& magnificati ſunt ſuper terminos eorum,Propterea viuo ego dicit dominus exercituum deus Iſraël, quia Moab & Sodoma erit,& filij Ammon quaſi Gomorrha.Ad inferos ergo præcipites delabentur Sodomæ & Gomorrrhę vrbium inſtar, qui linguam à contumelia probroq́ue nõ coërcent.Nam hoc quoque illorũ vitium eſt,quod tam impatientes ad ferendam contumeliam ſint, quàm aui di ad inferendam. Gaudent inſilire dorſis aliorum, ſuo

autem

autem velut indomiti equi neminem admittunt, atque hæc fermè natura contumeliosorum est: Eadem ratio detractorũ habetur, nisi quòd minus ei creditur, quod iratus opprobrat, quàm qui odium celans de moribus pronuntiat alienis, vt quẽ ipse insectatur, aliis quoque dissimulata inimicitia facilius odibilem reddat. Sed videamus qualiter & hi à domino plectãtur. Maria, quoniam Moysen probro taxauerat, lepra perfunditur, & extra castra propellitur. Illis etiã qui de populo ipsum contumaciter offenderant, denegatum fuit terram ingredi ꝓmissionis. Ex quo apparet, detractores ab ecclesiæ cõmunione alienandos, & promissam fidelibus paradisi regionem non ingressuros, nisi ad pœnitentiam conuersi sese correxerint. De isto hominũ genere Psalmista ait: Exacuerũt vt gladiũ linguas suas, intenderũt arcum, rem amaram, vt sagittent in occultis immaculatum, quibus & imprecatur, dicens: Muta fiant labia dolosa, quæ loquuntur aduersus iustũ in superbia & abusione. Quinetiã ipse dominus minacibus admodũ verbis aggreditur detractorẽ, dicẽs: Os tuũ abũdauit malitia, & lingua tua cõcinnabat dolos. Sedens aduersus fratrem tuũ loquebaris, & aduersus filiũ matris tuæ ponebas scãdalũ: Hęc fecisti, & tacui: existimasti inique q̄d ero tui similis? arguã te & statuã illa cõtra faciẽ tuam. Et quoniã nihil terribilius est, quàm incidere in man⁹ furentis domini, subdit propheta & ait: Intelligite nũc hęc, qui obliuiscimini deũ, nequãdo rapiat & nõ sit qui eripiat. Et paulo post: Deus cõteret (inquit) dentes eorum in ore eorũ, molas leonũ cõfringet dominus. Quorum dentes? quorũ leonum molas? illorũ vtiq; de quibus alibi ait: Filij hominũ dentes eorũ arma & sagittę, & lingua eorũ gladius acutus, & alibi, Acuerũt (inquit) linguas suas sicut serpentes, venenũ aspidum sub labiis eorum. Quos etiam damnandos declarat, dicens. Caput circuitus eorum, labor labiorum ipsorum operiet eos,

Num. 12.
Num. 14
Psal. 63
Psal. 57
Psal. 56
Psal. 13

cadent

cadent super eos carbones, in ignem deiicies eos, in miseriis non subsistet. Per carbones & ignem & miserias, pœnæ designant inferni, cæteris atrociores, quales reor & ille diues patiebatur, totus quidem ardens, linguę tamen magis sentiens ardorem quam solā refrigerari frustra petiit, ex quo apparet quàm graue peccatū sit detractio, quę talem meretur animaduersionem. Quòd si melius est (vt Salomon ait) bonum nomen quàm diuitiæ multæ, nónne magis peccat qui famam aliorum praua suggillatione denigrare conatur, quàm qui bona diripit, & innoxios exuit opibus. Vnde idem dicit: Cogitatio stulti, peccatum est, & abominatio, hominum detractor. Et hunc quidem veluti pestem quandā nos fugere suadet, dicens: Cum detractoribus non commiscearis, quoniam (inquit) repente consurget perditio eorū, & ruinam vtriusque quis nouit? Periculosa est enim cū peruersis cōuersatio, ne ipse quoque peruertaris, & vna cum illis pereas. Non solum ergo cauendos esse, sed etiā detestandos docet Dauid cum ait: Detrahentem secreto proximo suo hunc persequebar. Si quādo in eiusmodi hominem incidere contigerit, non præstemus aures, ora auertamus, non delectari nos, sed offendi suis sycophantiis malignus nugator cognoscat, & pudore confusus obmutescet. Id quoque Salomon testatur dicens. Vētus aquilo dissipat pluuias, & facies tristis linguam detrahentem.

Lucæ. 16. Eccle. 7. Proue. 24. Ibidem. Psal. 110. Proue. 25.

De delatorum malignitate.

Cap. 31.

Delator etiam qui suis criminationib⁹ discordias conserit, maledicitur in Ecclesiastico, vbi scriptū est, Susurro & bilinguis maledictus. Multos enim turbauit pacem habentes. Et flagelli (inquit) plaga liuorem facit: plaga autem linguæ comminuet ossa. Cui simile

Eccle. 28. Proue. 28.

simile est illud Salomonis, Iaculum & gladius & sagitta acuta, homo qui loquitur contra proximũ suum falsum testimonium. Delatorum enim ea quoque malignitas est, vt vbi vera crimina quæ deferant, desunt, falsa confingant, & mentes nimis credulas mendacio peruertãt, & vbi quietis ac pacis triticum satum est, super seminent zizania tumultus & dissensionis, & hi quidem prophetico ore condemnãtur cum dicitur: Labia dolosa in corde & corde locuti sunt, disperdat dominus vniuersa labia dolosa. In corde & corde loquitur delator, Psal. 11.
quia duplex est, simulat se amicum illius, ad quem crimen defert, cui tamen auferre nititur quod amabat, eũ cui ipse amicus erat accusando. Disperdet autem huiusmodi accusatorem dominus, quia siue falsum, siue verũ dixerit: non voto corrigẽdi proximum suum, sed in inuidiam mittendi verba profert. Cui iterum propheta Psal. 51.
pœnam denuntiat increpando ac dicẽdo: Dilexisti omnia verba præcipitationis lingua dolosa, ꝓpterea deus destruet te in finem, euellet te, & emigrabit te de tabernaculo tuo, & radicem tuam de terra viuentium. Sunt præterea qui assiduè contentionibus seruiunt, litigant, iurgantur, de quibus Salomon ait, Qui meditatur di- Proue. 17.
scordias, diligit rixas, & qui exaltat os suum, quærit ruinam. Interdum de re leuissima inter se dissidentes ad maximos furibundi prorumpunt clamores, inde ne manibus quidem temperant. De verbis enim ad verbera facilè peruenire, proprium contentiosorum est atque contumacium. Cumque diu obstinatis animis fuerit altercatum, sanguine & cædibus pertinax finitur contentio, vsque adeo noxium esse solet, nolle linguæ moderari, & superbiæ vitio ab altercationibus non recedere. Rectè itaque Iacobus Apostolus, Vbi zelus (inquit) & Iacob. 1.
contentio, ibi inconstantia & omne opus prauum. Scri- Eccle. 28.
ptum est autem, Abstine à lite, & minues peccata. Multiplicantur quippe nequitiæ, iracundia exardescit, con-

cipitur

cipitur odium ex quo mala ingentia oriri solent cum lingua à velitatione non cohibeatur. Reliquum est, vt qui ita obduratus fuerit, diabolo flagellãdus tradatur, & hoc iuxta Salomonis sententiã dicentis: Semper iurgia quęrit malus, angelus autẽ crudelis mittetur contra eum. Neq; enim potest particeps esse æterni boni quod mitibus datur, neque expers esse malorumq́ue pessimũ quemq́ue manẽt: quia malis mentem animumq́ue non auerterit, & odij sermonibus nõ abstinuerit. Vnde rursum Salomon ait. Qui peruersi cordis est non inueniet bonum, & qui vertit linguam, incidet in malum,

Proue.7

Ibidem

De maledicentiæ vitandæ cura.

Cap. 33.

VT autem cuncta maledicentiæ vitia deuitemus, imponẽdum est ori frenum taciturnitatis. Quẽadmodum loquacitas prona est ad lites & contentiones ita silentium quietis & placabilitatis est custos. Vir linguosus (vt in psalmo dicitur) non dirigetur in terra. Et in Prouer. Vidisti hominẽ velocem ad loquendum, stultitia magis sperãda est quàm illius correctio, Et iterum: Sicut vrbs patens, & absque murorum ambitu, ita vir qui non potest in loquendo cohibere spiritum suũ. Sic vt ergo vrbs illa quam mœnia nulla protegunt, facilè aditum præstat inimicis, ita inconsulta garrulitas peccatis blandè subeuntibus aperit ianuas cordis. Cor autem quo repletũ fuerit, hoc per oris claustra effundet cum in verba proruperit. Ex abundantia enim cordis os loquitur: quæ procedunt de ore, de corde exeunt, hominemq́ue coinquinant. E diuerso autem scriptum est: Qui odit loquacitatẽ, extinguit malitiam. Tacitus & sensatus honorabitur. Recordat⁹ est Iob, duo quædam se fando emisisse, quæ emissa nollet, & ait: Manum meam ponam super os meum; vnum locutus

Psal.119
Proue.29
Prou.25

Eccle.19

cutus

cutus sum, quod vtinam non dixissem, & alterum, quibus vltra non addam. Hunc igitur imitemur, & pœniteat nos verbositatis, qua certè non bis, sed millies lapsi sumus: quodq́ue multiloquio nos deliquisse meminimus, silentio emẽdemus. Bonos viros taciti audiamus, vt discamus. Caueamus autem cum malis multum loqui, ne subuertamur. Rapsaci Assyriorũ duci, cum Hierosolymam obsedisset, & plebem verbis ad deditionẽ sollicitaret, nihil respondere permisit Ezechias rex, & suos tacere iussit. Corrumpunt enim bonos mores colloquia praua. Seuerum Sulpitium qui diui Mart. Thuronensis episcopi vitam scripsit, cum se iam in senectute sua deceptum à Pelagianis agnouisset, silentium vsque ad mortem tenuisse Hieronymus tradit, vt quod per dicacitatẽ deliquerat, tacẽdo dilueret. Et tu ne lingua labaris, obserua quandò loqui, quando tacere debeas, A Salomone diuinæ sopiẽtiæ viro est dictum, Tempus tacendi, tempus loquendi. Os tuũ aperi discere volentibus: Contendere autem rixariq́; parantibus claude: neque nisi necessitate cogente respondeas, nisi vtilitate suadente loquaris. Quicquid præterea dicitur, superuacaneum est. De omni autem verbo otioso reddituri sumus rationem in die iudicij. Quòd si de otioso, quid de turpi? quid de mordaci? quid de rixoso iram inimicitiasq́ue prouocante? Audi Apostoli præceptum: Stultas & sine disciplina quæstiones deuita, sciens quia generant lites: seruum autem domini non oportet litigare, sed mansuetum esse ad omnes, docibilẽ, patientem, cum modestia corripientem eos qui resistũt veritati. Et iterum: Omnis sermò malus (inquit) ex ore vestro nõ procedat, sed si quis bonus, ad ædificationem fidei, vt det gratiam audientibus. Audi & prophetam dicentem: Quis est homo qui vult vitam, & diligit dies videre bonos? prohibe linguam tuam è malo, & labia tua ne loquantur dolum, diuerte à malo, & fac bonum,

Isaiæ. 36

Sulpiti. Seuerus.

Eccle. 3

2. Tim. 2

Ephe. 4

Psal. 33

bonum, inquire pacem & persequere eam. Audi etiam
1.Pet.3. Apostolorum principem Petrum. Nolite reddere malum pro malo, nec maledictum pro maledicto, sed econ trario benedicite: quia in hoc vocati estis, vt benedictionem hæreditate posideatis. Memento quoq; quòd indignus habetur monachi nomine, qui tacere nescit
Iacob.1. cum oportet, dicente Iacobo Apostolo: Si quis putat se religiosum, non refrenans linguam suam, sed seducens cor suum, huius vana est religio. Deinde ait: Si quis ver bo nō offendit, hic perfectus est vir, potest etiam freno
Iacob.3. circunducere totum corpus. Potest ergo omnibus corporis sensibus imperare, qui sic linguæ suæ fungitur offi cio, vt non delinquat. Recordare etiam ideò duas quidem te habere aures & os vnū, vt multa audias, & pauca loquaris. Lingua si bene vteris, iuuat: si malè, perimit.
Prou.3. Salomonis hæc sententia est dicentis. Qui custodit os suum, custodit animam suam: qui autem inconsideratus est ad loquendum, sentiet mala.
Prou.15. Et iterum, Lingua placabilis lignum vitæ, quę autem immoderata est conteret spiritum. Et rursum, Responsio mollis frangit iram, sermo durus suscitat furorem, lingua sapientum ornat scientiam, os fatuorum ebullit stultitiam. Quæ igitur dementia est, cum tui arbitrij sit linguam facere bonam, committere potius vt facias malam? Beatus es
Iob.6. si cum beato Iob dicere poteris. Non inuenietis in lingua mea iniquitatem, nec in labiis meis stultitia personabit.
Ierem.17. Beatus es, si tibi ad dominum conuerso cum Iere mia gloriari licebit, dicente, Quod egressus est de labiis meis, rectum in conspectu tuo fuit.

In fine operis peroratio. Cap.23.

AD finem tandem operis deo auxiliante peruētum est. Cui soli gratias agimus atque habemus confitentes eius esse beneficium, quicquid à nobis rectè institutum rectéque tractatum fuerit. Nihil autem

non

non rectè dicitur, quod cœlestis disciplinæ veritate firmatur. Quare omnes equidem qui ista legent, rogatos volo, ne fortè incompti impoliti'que sermonis mei asperitate offendantur, ad ipsas duntaxat diuinæ scripturæ authoritates atque sensus animum applicent, & quod salubriter monentur, hoc etiam omni studio perficere curent, vt sanctè religiose'que viuendo vitam illam acquirant, qua melius felicius'que optari queat nihil, vitam inquam illam quæ non in terra habetur, sed in cœlo, incorruptibilem, immortalem, æternam, beatam, gloriosam, bonorum omnium plenissimam, & nullius participem mali, non philosopis, non oratoribus, non poëtis promissam, sed in Christum credentibus diuinæ'que obtemperantibus legi, hoc est, pietatem iustitiam'que colentibus. Nihil itaq; vobis proderit ô philosophi, scite subtiliter'que ratiocinari, nisi etiam innocenter integre'que vixeritis. Neque vobis rethores ornatè copiose'que dicere vlli erit emolumento, nisi compti & exculti virtutibus incesseritis. Neque enim vobis qui in bicipiti somniastis Parnaso, in componendis poëmatib⁹ Homero atque Vergilio esse pares vsui erit, nisi profligata vitiorum labe, morum puritatem atq; munditiam retinueritis. Huc igitur vota, huc studia vestra conferantur, vt si minus liceat eruditionẽ simul & virtutem possidere, magis optetis probitatem sine doctrina, quàm sine probitate doctrinam. Quòd si fidem, spẽ, atque charitatem sanctè colueritis, beatitudinis præmia deo largiente capietis. Ipsis autem qui ad illa perueniunt, impartitur & scientia plenior & eloquendi ratio præstantior, & virtus omni ex parte perfectior, q̃ nullus vnquam mortalium aut habuerit in terra, aut habere possit. Vbi enim beatitudo vera, ibi & omnibus animi bonis referta possessio. Quòd si Paulus ad tertium raptus cœlum, audiuit arcana verba, quæ non licet homini loqui, si nec oculus vis, nec auris audiuit, nec in cor

Philosophi Oratores. Poëtæ.

hominis ascēdit, quāta preparauit suis cultoribus deus, profectò ista quæ oculis cernimus, quæ auribus excipimus, quę mente complectimur, illis quę omnem sensum superant, nullo modo valent comparari. Nihil igitur nobis ad summam felicitatem defuturum speretis, si non defuerit virtus. Cuius quidem leges atque præcepta in his libris satis (vt reor) abunde'que à me relata sunt, non ea inquā præcepta, quæ homines qui errare possunt, tradant, sed quæ ipse hominum angelorum'q; conditor deus, in quo solo nullus omnino cadere potest error, tribuit nobis. Ipsum ergo audiamus, ipsum sequamur, ad ipsius doctrinam, vitam mores'que componamus, si ad ipsum, vt summo illo indicibili'que bono semper fruamur, volumus peruenire.

EVANGELISTARIVM MARCI MARVLI VIRI disertissimi, & euangelicæ eruditionis veri doctoris, finit.

AD DOMINVM GVNtherum de fide, Meginardi Præfatio.

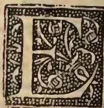

VM me negotiosissimi magistrat° cura implicueris, instas tamẽ & vrges dulce dec° meũ, Günthere, haud sanè dixerim, vtrũ verecũdius an cupidius, vt nouã operã non tã arduã, & difficilem, q̃ planè impossibilẽ suscipiã. Vnde apparet, quòd iniũcti muneris modũ pfunctiora metiris æstimatione: dum aliquid ei adiiciẽdũ sperare præsum. Equidem si excubiæ nostræ solis adolescẽtũ ingeniis liberali eruditione colendis assiderent, quod vnicũ curriculũ pleraq; veterũ studia sibi vẽdicarũt, laboris mala famæ nominisq; momenta mihi pensarẽt. Verùm nũc qui præfecti scholarũ habentur, gemina p ecclesiastico vsu functione multantur. Primas enim partes formãdis moribus impẽdunt, secũdas verò literarũ doctrinę insumũt. Quorũ vtrũuis cũ tantũ incurras assurgat, tũ verò cõpositũ humanis viribus sustineri nõ valet. Nemo certè nisi expertus, hãc solicitudinẽ nouit expendere. Verũtamen ego volũtate tua cui me vnicè deuoui, adductus, in hoc quasi preludio infernaliũ pœnarũ, tibi exerceri patior, maximè cùm iã propinquior sit scepti actus, plaudite optatissimo, psonã hãc operosissimã deponendã deo ppitio auspicer. Illa verò sarcina, qua nũc hũeros nostros onerare disponis, nõ tã me pmit, q̃ elidit: nec tã difficultate grauat, q̃ horrore exanimat. Luculẽtissimè qppe dictũ est, qa etiã vera de deo dicere periculo-

periculosum est, flagitas enim, vt de fidei symbolo cõpendiosum tibi elaborem opusculum, in eũ scilicet modum, vt & catholicæ veritatis integritas eluceat, & hæreticæ prauitatis venena, quibus eam homines perditissimi aspergere & violare conati sunt, expressis authorũ nominibus denotentur. Quam rem cum præcipui ecclesiarũ doctores, studio sacrarũ literarũ flagrãtissimi, vsu earum exercitatissimi, ingeniis acutissimi, alij penitus cùm idipsum postularentur, declinauerint: alij cũ multa deliberatione vix aliquando annuerint, quis nõ iustissima indignatione temerarij me, imò sacrilegi incœpti condemnet, vt tale quid audeã, qui vix summo ore, & primis (quod dicitur) labris hęc diuina libaui. Sed parcãt exagitare nostrũ pudorẽ. Nemo in me accusator atrocior me ipso, nemo cẽsor seuerior, & tanto magis supra alios, quantò meipsum familiariùs per omnia noui. Nec enim sic amator mei sum, vt meã ingenij exilitatẽ, oris angustiam scire fastidiam. Adde huc, quod in hoc genere scriptorum maximè pertimescendum est vitæ labẽ & cõscientiæ infirmitatẽ. Quæ cũ in exercitio cõmuniũ studiorũ occupato nõ ita magno sint impedimẽto, in hac parte, pniciosa mihi planè intelligo. Quis enim nõ videat parem mereri dãnationẽ eum, qui sacramẽtũ dominici corporis indignus assumat, & eum, qui verbũ dominicũ prophanis corruptus moribus tractare præsumat? vides igitur facilè nimis, vt verius aliquid non dicã tãtæ rei efficiẽdæ de me p̃sumptã opinionẽ, q̃ tibi qui tã deliberato & inoffenso iudicio alia soles exigere, Indulgentior forsan erga me beneuolentia induxerit. Sed quia singulare bonũ obedientiæ sic impensæ diuinis cõmendatur eloquiis, vt qui ei resultauerit, frustra nomẽ Christianũ vsurpet, nõ ausim pro virili quidẽ parte non præstare quod iubes, si tamen diuini fauoris aura vela nostra nõ destituerit. Et quia rudis adhuc tyro in his castris abs te cogor, militare nolo: quis arbitretur

tretur rudimẽta nostra superba aliqua temeritate grassari, scilicet vt quod semel effutiã, sacrosanctũ iudicem, quin potiꝰ quicquid erit quod nobis superna gratia irrogauerit, hoc ad suum veritatis fontẽ syncera & plenaria laude reuocetur, Si quid verò meũ, id est, falsum effudero (qui enim mẽdaciũ loquitur, de suo loquitur) nõ ego id deprehensum peruerso tutabor patrocinio, sed tã seuera q̃ debita animaduersione error meus à suo ipsius parẽte iugulabitur. Vt ergo liberiore quodã spatio ea quæ intendimus, in hoc quasi spectaculo possint exponi, altius ordiendum videtur. Pauca enim de ipsa fide, nonnulla de varietate symboli ꝑ stringemus, tum demum ipsum symbolũ, & pestes hæresum insigniores illis & quasi capitales, & quæ maximè in ipsam symboli regulam offendant, deo propitio persequemur.

LIBELLVS MEGINARDI VIRI ERVDITIS. AD D. GVNtherum de fide, symbolo Apostolico, & peste multarum hæresum.

ST igitur fides, vt Apostolus ad Hebræos scribẽs diffinit, sperandarũ rerum substantia, argumẽtũ nõ apparẽtium. Quænam sint quæ fideliũ pietas expectare & sperare debeat, ita copiosè in latissimo diuinarũ scripturarum campo diffusum est, vt nemo in hac quidẽ parte suam ignorantiã possit excusare. Vt enim aliquãta de infinitis breuissimè attingã, ipsa veritas in Euangelio ait: In resurrectione neque nubẽt, neq; nubẽtur, sed erũt sicut angeli dei. Et iterũ: Fulgebũt iusti sicut sol in regno patris eorũ. Apostolus etiã: Mortui, inquit, estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in deo. Cũ enim Chri- 5. 11. a

ftus apparuerit vita veftra, tunc & vos apparebitis cũ ipfo in gloria, ad Corinthios etiã, Oportet, ait, corruptibile hoc induere incorruptionẽ, & mortale hoc induere ĩmortalitatẽ. Iohãnes quoque dicit: Dilectiffimĩ filij dei fumus, & nondũ apparuit quid erimus: Scimus, quoniam cũ apparuerit, fimiles ei erimus, quoniam videbimus eum ficuti eft. Hæ funt res fperandæ, quarum fubftantia fides effe dicitur. Sed quonam modo vt fides fubftantia fit, afferitur? An non omnis fubftantia corpus eft, aut fpiritus? Appellatur tamen etiã poffeffio fubftã tia: Sed quis ex his modis fidei conueniat? An fortè fpiritum eam effe verifsimile fit, quia res eft incorporea? An non potius ipfa fides cuiufdam fpiritus, id eft, humanæ mentis, fpiritualis eft effectio? nunquid non etiã angelicæ creaturæ quandam fidem effe dicamus? Veruntamen modo differt. An fortè generaliter quicquid eft & fubfiftit, fubftantiam nuncupauit, & eo modo fidem etiam fubftantiam effe, intelligi voluit? Admitti quidẽ hæc fententia poffit, veruntamen qnod fubiũgitur, nõ recipit hunc intellectum. Ait enim: Fides eft fubftantia fperandarum rerum. Sperandum quippe eft fpirituale corpus, vt hoc vnum ex omnibus dictum fit. Quomodo ergo fides noftra fpiritualis corporis afferatur fubftantia? An fortè dicemus figuratè Apoftolum hoc vocabulo vfum, vt fignificantiùs ipfius fidei efficaciam exprimeret? Solenne quippe id Apoftolo eft, fuo quodam modo tranflatiuis nominib⁹ rem præfentifsimè exponere, velut ad Colof. fcribẽs de Chrifto ait: Quia in ipfo ĩhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Corporale vtique propriè aliquid dicitur, cum de corporib⁹ agitur. Diuinitas porrò quomodo corporaliter inhabitat? neque enim corpus eft. Sed tranflato vocabulo rem aperuit. Nam quia facramenta veteris teftamenti appellat vmbras futuri propter vmbrarum comparationem corporaliter dixit habitare in Chrifto plenitudinem

nem diuinitatis, quod in illo impleantur omnia quæ il lis vmbris figurata sunt, ac si quodammodo vmbrarum illarum ipse sit veritas. Sic ergo ipse figuræ significatiuæ translato verbo vsus est, vt si accipias corporaliter, ac si diceretur, solidè ac veraciter. Secundum hunc ergo modum figuratæ locutionis, fides quoque sperandarum rerum substantia appellatur, nõ quod propriè earum sit substantia, sed quia fides, quę per dilectionem operatur, & ex qua iustus viuit, per quam etiã data est potestas, vt filij dei vocemur & simus. Illa, inquam, fides ita firma certaque spe æternæ beatitudinis pręmia in ærumnosa huius vitæ peregrinatione meditatur, vt in eorum cordibus, qui charitate quæ per spiritum sanctum in eis diffusa est, dilatantur: iam nũc per ineffabile desiderium ea faciat subsistere. Vnde frequenter Apostolus de ipsa vita nostra futura, quæ iam in ipso homine mediatore Christo Iesu capite nostro resurgẽte completa est ita fidenter gloriatur, quasi iam assit, præsensque teneatur, velut ad Ephesios scribens, ait: Deus qui diues est in misericordia, propter nimiã charitatem suam, qua dilexit nos, cum essemus mortui pec catis, conuiuificauit nos Christo, cuius gratia estis salua ti, & corresuscitauit & considere fecit in cœlestibus in Christo Iesu. Certè enim in cœlestibus Christus iam sedet, nondum autem nos. Sed quia fide certa quod futurum est iam tenemus, simul sedere nos dixit in cœlestibus. Non enim ait: Excitaturus est nos, & in cœlestibus sedere facturus, sed excitauit & sedere fecit, quia nõ inaniter, sed fideliter iam deputat factum, quod futurum esse non dubitat. Nec minus ad Corinthios loquẽs cum hanc ipsam fidei immobilem certitudinẽ & quasi substantiam commendaret, inter cætera hoc etiam subiecit: Itaque nos ex hoc neminem nouimus secundum carnẽ. Nũqdnã e vita iã excesserãt, & carnis mor talitatẽ exuerãt, quos tã ĩstãter ad ipsius carnis edoma-

tionem & vitę correctioris habitũ prouocat? Absit. Sed quia illorũ secũ vitã futurã tanq̃ præsentem meditabatur, qui resurgentes cõmutabũtur, ex hoc, inquit, nemi nem nouimus secundũ carnem, id est, tã certã spem tenemus futurę nostræ incorruptionis & immortalitatis, vt iam in ipsa notitia gaudeamus, & nõ in hac carne mortali, sed in sola illius expectatione viuamus. Hoc ergo modo, aptissimo quidem, licet insolẽtissimo fides substantia esse videtur. Sed quid est, quod in eadẽ definitione fidei annexũ est: Argumentũ rerum non apparentiũ? His profectò paucissimis verbis omnis illa inflatio humanæ sapientiæ velut acu puncta difflatur & explo ditur, cui dum aliquid secùs q̃ solemus, ordo naturæ celebrat, ab ipso naturæ conditore actum proponitur, insanis clamoribus oblatrare assolet, rationẽ causamq; facti procacissima insipientia postulans, nec aduertunt homines perditi magis quàm periti, in his quę vsitato naturæ cursu administrantur, nõ incõpetenter cũ prę stari possit, flagitari rationem. In his verò quæ nouè & extraordinariè diuinitus exhibentur, fidei pietatẽ exercendam esse, nõ temerariã & incõsideratã discussionem. Intelligentia enim rerũ spiritualiũ, quas animalis homo non percipit, fidei humilitatisque meritò cõparatur. Vnde propheta, Nisi credideritis, inquit, non intelligetis, & in Cãticis cãticorũ spiritus sanctus protestatur, Ab initio fidei ꝑtransibis. In cõtrouersiis siquidem & disceptationibus naturalium, seu quarumlibet huiusmodi quæstionum, assensum fidemque rerum dubiarũ præcedens probatio elaborat, & prę ueniens intellectus cõmendat, in diuinis verò scripturis vt intelligas, oportet te fide quę præcessit, promereri. Quia ergo dispensationem diuinæ pietatis, qua salutem nostrã operatur, vel de ipsa ineffabili trinitate & vnitate dei quæcunque euangelica vel apostolica autoritas tradidit, nõ humanis suspicionibus vt ita sint, colligimus: sed

ideò certiſſimè nouimus,quia fide percepimus,ob hanc rē ipſa fides argumentū dicitur,id eſt, probatio & abſolutiſſima notio,& quaſi inſignitio rerum nō apparētium.Eſt igitur fides ſperandarum ſubſtantia rerum,argumentum non apparentium, ſed nūquid non eſt fides: rerum præteritarum.Nōne in eadem epiſtola poſt paululum idem Apoſtolus ait,Fide intelligimus aptata eſſe ſecula verbo dei,vt ex inuiſibilibus viſibilia fierent. Nōne omnia prioris teſtamenti myſteria,quæ non credere extremi ſceleris eſt,decurſu temporis ſublata ſunt & quaſi ſepulta.Hæccine ergo credēda ſunt ea fide,quæ ſit ſperādarum rerum ſubſtantia? Quis hoc vel demētiſſimus dixerit? Denique vt hæc interim miſſa faciamus,nōne tota diſpēſatio dominici hominis prædeſtinata ſerie digeſta & conſummata,inter pręterita numeratur.Aut hæc ergo fide Chriſtiana non ſunt amplectēda,quod abſit:aut familiarius quid Apoſtolus eo modo diffiniēdi innuerit,diſpiciendum eſt.Per omnia igitur, quæ ab ipſo mediatore dei & hominū acta veneramur, via nobis quodammodo ad perpetuæ beatitudinis capeſſenda præmia præparatur. Neque enim in ipſis finē æternæ felicitatis & feliciſſimæ ęternitatis quæ Deus eſt,ponimus: ſed per illa in illam ceu finem currimus, quem omnis fidelis anima in erēmo huius vitæ ardentiſſimo anhelat deſiderio. Vnde cum ipſa veritas & verbum per quod facta ſunt omnia,caro factum ſit vt habitaret in nobis,tamen ait Apoſtolus: Et ſi noueramus Chriſtum ſecundum carnem,ſed nunc iā non nouimus. Ille quippe,qui non ſolum peruenientibus vitæ perennis poſſeſſionem,ſed etiā viam ſe præbere voluit veniētibus ad principium viarum voluit carnem aſſumere. Vnde etiam illud, Dominus creauit me in principio viarum ſuarum,vt inde inciperent qui vellent venire. Apoſtolus igitur,quamuis adhuc ambularet in via, & ad palmam ſupernæ vocationis ſequeretur vocantem

dominum,

futuræ prædicationis in commune constituunt,ne fortè alius aliò abducti,diuersum aliquid his qui ad finem Christi inuitabantur,exponerēt. Omnes igitur in vno positi,& spiritu sancto repleti,breuè istud futuræ(vt diximus) prædicationis indiciū conferendo componunt, atque hanc credentibus dandam esse regulā statuunt. Symbolum autem hoc multis & iustissimis ex causis appellari voluerunt.Symbolū enim græcè,& indicium dici potest & collatio,hoc est,quod plures in vnum cōferunt.Id enim fecerunt apostoli in his sermonibus in vnum conferendo,vnusquisque quod sensit.Indiciū autē vel signum idcircò dicitur quod omnes ei fideli assensu obedientes,in Christi se nomen transisse indicarēt. Ob hoc denique non scribi hæc chartulis aut membranis, sed retineri in cordibus tradiderunt,vt certum esset, neminem hæc ex lectione, quæ interdum peruenir e etiam ad infideles solet, sed ex apostolorū traditione didicisse.Cuius scilicet traditonis hæc formula est.

Symbolum quid.

CRedo in deum patrem omnipotentem &c.quæ in eo sequuntur.Hunc fidei tenorē simplicissima integritate, & integerrima simplicitate per ipsos Apostolos diuinitus gestum & exactum, sine omni immutatione seruauit ecclesia, vtpote vnicum Christianę * spei fundamentum,quod neque venti impellerēt, neque flumina subruerent, neque tempestatum ac procellarum turbines permouerent,licet iàm tū inter ipsa rudimenta nascentis ecclesiæ nonnullæ hæreses pullularent,quarū etiā Apostolus ad Timotheū scribēs ita meminit.Prophana inquit,& inaniloqa deuita.Multū enim ꝓficiūt ad impietatē,& sermo eorū vt cācer serpit.Ex quibus est Hymenæus & Philetus,qui à veritate exciderūt,dicentes resurrectionē iā factā,& subuerterūt quorūdā fidē. Verū illis in temporibus cū exterius tempestas persecutionis sine intermissione ꝑ totā grassa-

* aliàs fidei

grassaretur ecclesiam, nullus locus cogendis erat conciliis, nulla occasio arguendis vel refellendis erat hæreticis: passione, non disputatione omnia feruebant, fidem non loquendo, sed moriendo vindicabant, sanguinem fundebant non verba. Cùm verò tonitrua illa persecutorum aliquando dextera domini compescuisset, & per Constantinum piissimum principem serenitas pacis ecclesiis cœlitus affulsisset: alio quidem, sed, quod fateri necesse est, magis perniciosо modo periclitari cœptum est. Intestinis enim morbis grauissimè tentata est ecclesia, & ex ipso corpore illius pestilentissimę hęreses ebulliêre quę latè ꝓuagantes horrẽda erroris tabe multarũ animarũ vitalia corrupêre. Inter quas quoddam crudelissimum ulcus erûpit. Arius videlicet Alexandrinæ p̃sbyter ecclesiæ, qui cũ in eadẽ ecclesia exponẽdis publicè scripturis pro antiquo more præfuisset, quod etiã Origenes factitarat, sacrilego furore incitatus, impiam euomuit blasphemiam, dicẽs dominũ nostrum Iesum Christum minorẽ esse patre, nec eiusdem cum eo essentiæ. Quæ vesania ipsius, cum neq; in ipso compesci ꝓpter pertinacissimam ipsius nequitiam potuisset, & aliquorum furioso assensu (vt sunt quæque prauissima ingenia in superbas nouitates procliuissima) magis magisque roborari videretur, iubente ipso Constantino, insigne illud & famosissimum cõciliũ apud Niceã Bithyniæ celebratũ est, ibiq; ad extirpandam Arij impietatem, & exprimẽdã omnigenam filij cum patre æqualitatem, apostolico Symbolo pleraq; verba sunt addita, nõ quia breuissimè pestis Ariana potuerit expungi, sed quia hæretica versutia multaque ab orthodoxis fidelissimè posita erant, callida interpretatione eludere, & in sui dogmatis peruersitatẽ refringere conabantur. Aliquibus etiam verbis Sabellio & Paulo, quorum hæreses tunc à perditissimis hominibus circumferebantur, obuiatum est. Porrò Nicenæ fidei hic textus est.

rius & rigenes.

ibellius. aulus Samosatenus.

Credi-

CRedimus in vnum deum patrem omnipotentem, omnium visibilium nec non & inuisibilium factorem & in vnum dominum nostrũ Iesum Christum filium dei natũ ex patre vnigenitũ, id est, ex substantia patris, deum ex deo, lumen ex lumine, deum verum ex deo vero, natum, non creatũ, homusion, hoc est, eiusdem cum patre substantiæ: per quem omnia facta sunt, cœlestia & terrena. Qui propter nos homines & propter nostram salutem descendit. & in carnatus est, & homo factus, passus est, & resurrexit tertia die, ascendit, venturus inde iudicare viuos & mortuos: & in spiritum sanctum. Post hanc munitissimam & saluberrimam fidei expositionem, Arianas blasphemias cum suo anathemate subiecerunt in hunc modum. Eos autem qui dicunt: Erat quando non erat, & antequam nasceretur, non erat, & quia ex nullis existẽtibus est, vel ex alia substãtia aut essentia dicunt trepton, id est, conuertibilem aut mutabilem filium Dei, hos anathematizat catholica & Apostolica ecclesia. Cũ ergo hęc diffinitio fidei à patribus Niceni concilij diuinitus inspiratis edita fuisset, debita reuerentia & accepta & seruata est per totum orbem Christianum, & hoc est secundum symbolum, quod in eadem veneratione, qua illud Apostolicum, vt pote in eodem spiritu expositũ, tota amplectitur ecclesia. Nec multò pòst, cum nondũ ex Ariano naufragio satis respirasset, emersit Macedonius detestabile par Arij. Nã vt ille filiũ, sic iste spiritũ sanctũ creaturã esse asserere ausus est. Apollinaris etiã nouus hæresiarcha, in hũc dãnatissimũ gregẽ se permiscuit, pertinacissimè affirmans Christũ Iesum animam rationalem nõ habuisse sed ipsa deitate verbi ꝓ ea, dũ incarnaretur, vsum fuisse. Vt ergo hæc quoque zizania ex agro dominico eradicarẽtur, conuenêre apud Constantinopolim centum quinquaginta patres & Macedonio ꝓfanæ sectæ autore dãnato, cæteris item qui cõ

τρεπτός

Macedoni⁹.

Apollinaris

traria Apoſtolicis regulis loquacitate impia latrarãt à cõmunione eccleſiaſtica repulſis, latiorem ſymboli formam promulgauere, quam nunc vniuerſalis eccleſia publicè prædicat & frequentat. Eſt autem huiuſmodi.

CRedo in vnum deum patrem omnipotentem, factorem cœli & terræ, viſibilium omniũ & inuiſibilium, & cætera quæ decantari aſſolent. Hæc eſt tertia varietas ſymboli, prioribus cõſonantiſſima, nec in vllo diſcrepans. Ex illo enim quaſi grano apoſtolici ſymboli, geminæ hę traditiones germinauere. Poſt hãc ergo tertiam editionem fidei, placuit omnibus, ne quid vlterius licitum foret aut addere, aut demere, aut qualibet immutatione variari: quod ſtatutum ratum & immutabile ſeruauit eccleſia, quamuis nonnullæ poſteriori tempore hæreſes extiterint. Verùm nũc expoſita varietate ſymboli operæ precium facturus videor, ſi eorũ ſermonum, qui vel in Nicena, vel in Cõſtantinopolitana ſynodo ſuperadditi reperiuntur, rationes cauſasque breuiter ſubiiciam, & quia ipſum principium ſymboli cuiuſlibet quo pronunciatur: Credo in deum, intentiores aures ſcrupulo quodam obſcuritatis interdum ſolet offendere, in primis id elucidandum forſan non ingratum ſtudioſis ſumam: quidnam ſit credere in deum vel deum, aut credere deo vel credere in deo. Credere igitur in deum eſt credendo in deum ire, & eius membris incorporari. Sic etenim ait Apoſtolus. Vos eſtis corpus Chriſti & membra. Hoc autem agitur in nobis ea fide, quæ per dilectionem operatur & quia ipſa dilectio deſurſum eſt, id eſt, à patre luminũ, à quo eſt omne datum optimum, & omne donum pfectũ, ideò ipſa veritas ait: Hoc eſt opus dei, vt credatis in eũ quẽ ille miſit. Credere ergo in deũ pprium eſt quaſi ſignaculũ pdeſtinatorũ. Quiſquis enim ſic credit, hic ſpiritu dei agitur, huic pater eſt deus, hic hęres eſt dei, huic frater eſt Chriſtus hic cohæres eſt Chriſti. Illo aũt modo locutionis dicitur:

[margin: ...edere in ...m.]

tur:Credo in deũ,q đ dici posſit,fumus deficit in aëra, vel glacies deficit in aquã vel panis deficit ĩ carnẽ.i.ſuo quodã defectu & trãſmutatiõe in naturã carnis abſumi tur.Credere porrò deũ,hoc eſt,fidẽ habere deũ eẽ.Hoc modo credũt Iudęi,hoc modo dæmones etiã credũt & cõtremiſcũt.Credere autem deo,eſt fidẽ dictis vel promiſſis eius habere.Credere verò in deo, eãdẽ fere ſentẽtiã habere cũ eo quod primũ poſuimus.i.credo in deũ. Sic enim in Euãgelio Ioãnis inuenitur: Quotquot aũt receperũt eũ,dedit eis poteſtatẽ filios dei fieri, his qui credũt in nomine eius.Credere tamen in deo inſolẽtiũs ad vſũ latinitatis dicitur:credereverò in deũ,lõgè ſignificãtius celebrior vſus obtinuit. Nõ ergo quiſqs credit deo,vel credit deũ,cõtinuò etiã credit in deũ vel ĩ deo. Quiſquis verò credit in deũ vel in deo,cõſequẽter etiã credit deo vel deũ.Diuino igitur aſpirãte fauore,ſoluẽdũ eſt,quod promiſimus.Quia ergo Sabellij hęc ſententia vel potius inſania fuit,vt diceret,quia idẽ qui pater eſt,& filius,& ſpiritus eſt,neq; vlla pſonarũ differentia eſt,ſed tãtũ vocabulorũ,vnde etiã Patripaſſiani ſequaces eius inſcripti ſũt,eo qđ patrẽ paſſũ cõfeſſi ſint,vtpote cuius vnã eãdẽq; cũ filio pſonã ſuſpicarẽtur. Ad cõpeſcẽdã ergo hãc blaſphemiã,in prima frõte ſymboli addendũ cẽſuerũt:In vnũ & paulò pòſt,cũ ad filij pſonã ventum eſſet, illic etiã:In vnum aſcripſere, vt dum pater vnus aſſeritur per ſe, & filius item per ſe vnus in differentiam perſonarum,quam ille introduxit, ſana intelligentia reſpueret. Et quia plerique hęretici,vt Manichæus & Priſcillianus, duo principia inter ſe diuerſa,& ſibi aduerſa opinãtur.Priſcillianus etiam hũc mũdũ à maligno principe cõditũ affirmat,adiecere:Viſibiliũ oĩm & inuiſibiliũ, vt nihil omnino nõ ab vno patre deo factũ catholicus ſenſus admitteret.Hinc iam labyrinthus Arianorum Satana architecto multipliciter impeditus, aperiendus eſt.Cum ergo orthodoxi

Credere deũ

Credere deo

Credere in deo.

Manichęus & Priſcillianus.

doxi

doxi operam darent, vt virus exitiale eiusdem hæresis penitus expiarent, & æqualem filij cũ patre deitatem euidẽtissimè declararent: hæretici verò singula eorum dicta ad propriã insaniã sophisticis dolis retorquerẽt, coacti sunt plura in eandem sententiam cumulare, ne qua occasio vel aditus decipiendi prophanæ superesset pfidiæ. In primis ergo addidere: Filiũ dei, hoc Ariani velut optatũ sumpsere, dicentes secũdũ Apostolũ, quia omnes filij dei sumus, subiũxere: Vnigenitũ, quod Ariani sic interpretati sunt, vt Iesus Christus secũdum eã dignitatẽ, qua omnes creaturas singulari excelleret gloria, aut incõgruè nũcupari posset vnigenitus, licet sit creatura, atque hoc in loco testimoniũ illud Salomo, nis pessimè intellectũ adhibuere: Dominus creauit me initio viarum suarum. Adiecerũt: & ex patre natũ: hoc quoq; hæretici nõ alienum à creatura esse asserebant, iuxta illud Isaię: Filios genui & exaltaui. Tũ placuit ad di: Ante omnia secula. Neq; hoc repudiauere perfidi de Christo iuxta illos creato. Ante omnia enim tẽpora & ante omnia omnino secula, non solum Christum, sed etiam angelos ipsumq; diabolũ creatũ esse affirmabãt. Adiectũ est: Deũ de deo, nec minus hoc sinistra eorũ intercepit interpretatio. Dicebãt enĩ, qa & ipsi dij essẽt, ex deo, cum Apostolus dicat: Omnia autem ex Deo. Vt etiam hoc excluderetur, additũ est: Lumen de lumine. Pari modo hoc quoq;, vt cętera cauillari ausi sũt. Quẽlibet enim fidelẽ ex deo lumine lumẽ esse, vt in Euãgelio ipse Christus discipulos alloquitur, dicens: Vos estis, lumẽ mũdi. Et Apostolus: Fuistis, inquit, tenebræ, nunc, aũt lux in dño. Ad discretionẽ ergo hui⁹ adoptiuæ deitatis, apposuere: Deum verũ de deo vero. Hoc etiã hęretica impietas vsurpare p̃sumpsit, dicẽs de vero deo, patre scilicet, & Christum verũ deum esse, sed factũ. Omnes quippè electos ex vero deo veros deos esse, sed factos, alienum quippe à vero deo esse, vt falsorum deorũ

author

author esset. Ad explodendam ergo & hanc tam callidam tergiuersationem, subiunxere: Genitum non factũ. Sed neque hîc versipellis quieuit fallacia, opposuere illud Deuteronomij: Deum qui te genuit dereliquisti, & oblitus es domini creatoris tui. Cum ergo tot laqueos belua immanis declinasset, tot nodos elusisset, cum graui vexatione orthodoxi propter hanc tam sacrilegam verborũm ventilationẽ iactaretur, post multa certamina vltrò citróq; habita vnum hoc verbũ nulli dubiũ quin spiritu sancto suggerente, addidere, quod Græcè homusion Latinè verò consubstantialis dicitur. Tum deniq; pestis acerbissima capta, tũ strangulata, tum planè extincta est. Subintulere igitur: Per quẽ omnia facta sunt: vt liquidò constaret, ipsum non esse factũ, cum per eum omnia facta sunt. Atq; hæc omnia in damnationẽ Arianæ hæreseos prolata sunt. Quia verò Cherintus & Ebion & Paulus Samosatenus, aliiq; nonnulli Christum purum hominẽ fuisse asseruere, & ex Maria virgine tantum initium sumpsisse, contra hanc tam hæreticam opinionem adiecere: Qui propter nos homines & propter nostrã salutem descendit de cœlo. Et quoniam Martion, eiusq; sectatores de cœlo eum carnẽ secũ attulisse blasphemabãt. Valentinus porrò phantasticũ corpus, & non verum eum habuisse affirmabat, ad hos confutandos adiecere: Et incarnatus est. Porrò in Nicena Synodo prætermissum est, de spiritu sancto, ex Maria virgine. Verum hi qui apud Constantinopolim cõuenere, vt in hac etiam parte catholicã fidem munirent cõtra eorum insaniam, qui beatam virginẽ ex viri coitu solenni more pariendi Christũ genuisse impiè iactabant. vt Arthemon, eiusq; complices, alij verò eam post editum partũ insigne virginitatis perdidisse, alios etiã liberos peperisse, rabiosè latrabãt, vt Heluidius. Ad harum ergo bestiarum internicionẽ reuocatum est: De spiritu sancto ex Maria virgine, quamuis hoc in apostolico symbolo longè signãtiùs & expresiùs positum sit, cum

ὁμούσιος.

Cherintus
Ebion,
Paulus
Samosaten'

Martion
Valentinus.

Arthemon

Heluidius.

dicatur: Conceptus est de spiritu sancto, natus ex Maria
ollinaris virgine. Apollinaris verò & ipse sua tabe multos infece
rat, volens persuadere Christũ aĩam rationalem nõ ha
buisse, sed pro ea, diuinitate in carne vsum fuisse, vnde
cõsequebat eũ hoĩem nõ fuisse vtpotè qui aĩa rationali
rigenes caruerit. Cõtra quã tã pestiferã vocẽ opposuere: Et hõ
factus est. Origenes autẽ vanitate impiissima ex philoso
phorũ lectione persuasus, disputabat quãdã purgationẽ
malorũ. i. eos qui hãc vitã in flagitiis & facinorib. quãli
bet maximis finierint, ipsum etiam postremo diabolũ
atq; angelos eius, quãuis post longissima tempora, pur-
gatos atq; liberatos regno dei luciq; restitui, & rursus
post longissima tẽpora omnes qui liberati sunt, ad hæc
mala denuò relabi & reuerti. Ad cõpescendã ergo tam
perniciosam blasphemiam, addendũ censuere post alia
Macedoni⁹ interposita: Cuius regni non erit finis. Macedonius au-
tem sacrilegam turbam de spiritu sancto excitauit, quę
etiam principalis causa concilij apud Cõstantinopolim
cogendi fuit. Affirmabat enim spiritũ sa[illegible]um creatu-
ram esse, nec vnius eiusdemq; cum patre & filio essen-
tiæ credendum. Tum sacer ille conuentus ipso spiritu
de quo agebatur, illustratus, hoc impietatis monstrũ iu
gulauit, veruntamen plurimis sententiis. Nam Macedo
niani quoq; velut prius Ariani, quæ verè fideliterque
dicta essent, frustrari & labefactare tẽtabant. Cũ enim
catholici spiritum sanctũ, dominum & viuificãtem, &
ex patre filioq; procedentẽ pronunciassent, & hæretici
hæc omnia in creaturã etiam cadere alienissimis scri-
pturæ testimoniis perstreperent: tandẽ aliquando per-
uicaciam illorum repressere, dicẽtes: Qui cum patre &
filio simul adoratur & conglorificatur. Deinde vt illo-
rum etiam refellerẽt perfidiã, qui antiquos dei prophe
tas, non inspiratione diuina irradiatos, sed dæmonum
Apelles energia cõcitatos, futura cecinisse iactabãt, vt Apelles,
post declaratam spiritus sancti cum patre & filio æqua
lem maiestatem, munus quoq; gratiæ ipsius, quo homi-
nes

nes dei impartiri dignatus est, prudẽtissimè subiecere: Qui locutus est per prophetas. Et quia pleriq; hæretici ab ecclesiastica cõmunione repulsi, sua conciliabula celebrabãt, eamq; ecclesiã superbè mentiebantur, vt No-uatiani, alijq; innumeri, ne hac mendaci superbia infirmiores auditores dãnabiliter lactarẽt, ascripsere: Vnã scilicet sanctam catholicã & apostolicam ecclesiã. Ad hæc cum hæresis iam ex antiquo orta fuisset, cuius multi feruntur authores, quæ rebaptizandos omnino censeret eos, qui ab hæreticis (licet in nomine trinitatis) baptizati fuissent, in qua opinione Cyprianus etiam vir eruditissimus & gloriosissimus martyr fuisse asseritur, propter hanc hæresim eradicandã, addidere: Vnum baptisma, & hoc modo perfectissimã symboli formã consummauere. His ergo nõ otiosa forsan, licet breuissima tractatione decursis, inchoandũ est illud, quod tuæ postulationi singulariter debetur; scilicet vt fidei regulã latius huberiusq; amplexus, insidias hereticorum, quibus hanc regiã viam infestare moliti sunt, quasi transeundo detegã & patefaciã. Neq; verò hoc expectãdum tibi est, vt omnes formas errorũ comprehẽdam, omnia nomina authorum percurrã: neq; enim facilè dixerim inceptum hoc infinitum magis sit, an infructuosius: sed eas solas, quæ in ipsum fidei textũ quasi recta fronte impingunt. Credo igitur vnum deũ esse patrem & filiũ & spiritum sanctum: Patrem, eo quòd habeat filiũ: & filiũ eo quod habeat patrẽ: spiritũ sanctũ, eo quod sit ex patre & filio procedens. Pater est ergo principiũ deitatis, & sine vllo omnino principio, qui sicut nunquã fuit, nisi deus, ita nunquã nõ fuit pater, à quo filius ineffabiliter natus, à quo spiritus sanctus nõ natus, sed procedens, quia spiritus non est filius: neq; ingenitus, quia non est pater: nec factus, quia nõ est ex nihilo, sed ex deo patre & deo filio deus procedens. Detestor Sabellium, qui cõfundit personas: nec minus abominor Arium, qui diuidit essentiã, minorem patre blasphemans filiũ. Alter

Nouatiani

Cyprianus

tori, sed creatores esse animarũ angelos volunt de igne & spiritu, malũ autẽ asserunt esse aliquando à deo, aliquando à materia. Patritij vanitatẽ repello, qui substãtiam humanæ carnis nõ à deo, sed à diabolo conditã dicit. Reiicio Coluthũ & Florinũ, quorũ, alter (id est, Coluthus) dicebat deum nõ facere mala, cõtra illud quod scriptum est, Ego deus creãs mala. alter verò (id est Florinus) econtrario dicebat deum creasse mala, contra id quod scriptũ est, Fecit deus omnia, & ecce bona valde. Ac per hoc quãuis inter se cõtraria dicentes, tamẽ ambo diuinis eloquiis resistebant. Creat enim deus mala, pœnas iustissimas irrogando, quod Coluthus non videbat; non autẽ malas creando naturas atq; substantias, vbi Forin⁹ errabat. Abhorreo Priscillianũ qui animas eiusdem substãtiæ dicit esse cuius est deus, easq; per malignum principẽ seminari in corpora, quiq; asserit homines fatalibus stellis colligatos. Contẽno Paternũ, qui inferiores partes humani corporis non à deo, sed à diabolo factas opinatur. Credo quia pater carnẽ nõ assumpsit, neq; spiritussanctus, sed filius tantũ, cum venit plenitudo temporis, vt qui erat in diuinitate dei patris filius, ipse fieret in homine hominis matris filius, secundum veritatẽ naturę ex deo dei filius, & secundũ veritatem naturæ ex homine hominis filius, vt veritas geniti non adoptione, nõ appellatione, sed in vtraq; natiuitate filij nomen nascẽdo haberet, vt esset verus deus & verus hõ vnus dei filius. Profanũ ergo Nestoriũ dico qui duas personas dei & hoĩs introduxit. Natus est enim de virgine deus, eo pacto quo cũ corpori nasci docet & anima, nõ quia vtriusq; est vna substãtia, sed quia ex vtroque fit vna persona, non alius hõ corpus, & alius anima sed vnus homo, corpus, & anima: sic post partũ virginis, non alius dei & alius hoĩs filius, sed idem & vnus Christus, dei & hoĩs filius, & sicut¶ vno hoĩe aliud corpus aliud anima, sic in vno mediatore aliud deus, & alius hominis filius, vnus tamẽ & idẽ (vt dixi) Christus, dei &

Patritius Romanus

Coluthus

Florinus

Priscillia

Paternus

hoīs filius. Credo igitur eū in vna persona manentē, in duabus verò naturis nō cōfusis, neq; cōmixtis in vnā na turā, sicut Eutyches blasphemabat. Abominabiles du- co Apollinaristas, qui asseuerāt ipsum verbū ità carnē factum, vt in carnē cōuersum sit atq; mutatū, nō autem carnē de Mariæ carne susceptā. Inter maledictos pono Ebionem, qui ex viri coitu Christū natū esse audet gar rire, eadē maledictione ferio Archemonē, Cherintum, Paulū, Photinū, qui Christū hoīem fuisse absq; deo as- serunt. Sacrilegū duco Heluidiū qui ita virginitati Ma riæ cōtradicit, vt eā post Christū alios etiā filios de vi- ro suo Ioseph peperisse cōtendat. Proclianū scelestū ha beo, qui Christum nō in carne venisse dicit. Detestabi- les duco Marcionē, Origenē, Valentinū Martianū: Mar cionem quidē & Origenē, qui Christū non ex virgine carnē suscepisse, sed de cœlo eā attulisse asseuerāt: Valē- tinum, quia nō veram carnē sed phantasticā habuisse opinatur: Martianū quia eum verā quidem carnē ha- buisse, nō tamē ex carne sumpsisse arbitrat̄. Cū perdi- tißimis cēseo Apollinarē, qui aīam Christi absq; sensu & ratione fuisse ꝓhibet. In eorū grege deputo. Anomo- cum, qui solam carnē absq; aīa Christū suscepisse cōfir mat. Habuit enim cū sua ratione aīam & carnē cū sen- sibus suis, per quos sensus veros in paßione & ante paß- sionē carnis suę dolores sustinuit. Dispereat Beryllus q sic eū ex virgine natū prędicat, vt & deitatis initiū ho- mo nascēdo acciperet, quasi anteq̄ ex virgine nasceret̄, deus nō fuerit. Adoro Christū ad dexterā patris in car ne sedentē, Seleuci & Hermiæ fabulosam impietatem declinās, q negāt eū in carne sedere ad dexterā patris, eaque se exuisse perhibent cum ascendit, eamq; in sole posuisse, accipiētes occasionē de Psalmo vbi legit̄, In so- le posuit tabernaculū suū. Credo aīas humanas non esse à principio inter reliquas intellectuales creaturas neq; simul creatas sicut Origenes finxit, neq; cū corporib. ꝑ coitū seminari, sicut Lucifer & Cyril. affirmāt, sed cor

pus

Margin notes (left, partly cut off): ...tyches / ...hotinus / ...eryllus / ...ermias / ...ucifer / ...yrillus

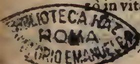
pus tamē p cōiugij copulā seminari, dei verò iudicio coagulari in vulua atq; formari, ac formato iam corpore aīam creari & infundi, vt viuat in vtero hō, ex aīa constans & corpe, & egrediat̄ viuus ex vtero plenus hūana substātia. Credo vnā tātū aīam in hoīe esse, nō duas, velut Iacobitę & alij Syrorū phibēt. Cōfiteor vnū baptisma in ecclesia, vbi vna fides est, & vbi in noīe patris & filij & spūssancti dat̄: & ideò si qui apud illos hęreticos baptizati sunt, q in sanctę trinitatis cōfessione baptizant, & veniūt ad nos, recipiēdos fateor quasi baptizatos, ne sanctę trini. cōfessio vel inuocatio annullet̄, sed antè quo sensu sanctę trinitatis mysteriū in ecclesia teneatur: & si cōsentiūt credere, vel acquiescūt cōfiteri, cōfirmādos manus impositione. Si verò paruuli sint vel hebetes, respōdeāt p illis, q eos offerūt iuxta morē baptizādi, & sic manus impositiōe & chrismate cōmunitos, eucharistię mysteriis admittēdos annuo. Illos autē qui nō in sanctę trinitatis inuocatione apud hæreticos baptizati sunt, & veniūt baptizari, debere pnūcio rebaptizari. Neq; enī credendū est eos fuisse baptizatos, qui nō in noīe patris & filij & spūs sancti, iuxta regulā à domino positā tincti sunt. Sua pnicie Donatus pereat, qui ab al̄quo peccatore, licet in noīe sanctę trinitatis baptizatos, rebaptizādos esse pditissimè litigat. Perpetuę dānationi cōtrado Manichęum, Seleucū, Hermiā. Proclianū, qui baptismū nihil saluti cōferre affirmāt. Nullū catechumenū absq; baptismo, q̄uis in bonis operibus defunctū, vitā æternā habere credo, excepto martyrio, vbi oīa baptismi sacramēta cōplent̄. Indubitāter credo pœnitentia aboleri peccata, etiā si in vltimo vitę spū admissorū pœniteat, & publica lamētatione pdantur, quia ppositū dei, quo decreuit saluare qđ perierat, stat immobile: & ideò, qa volūtas eius nō mutat̄, siue ad emendationē vitę tēpus cōcedit̄, siue post supplicē cōfessionē cōtinuò vita excedit̄, venia pctōrum fideliter presumitur ab illo, qui nō vult mortē pctōris, sed vt cōuertatur.

Iacobitæ Syri.

Donatus

Proclian

tatur à pditione pœnitēdo, & saluatus miseratione dei
Nouatus viuat. Aeterna detestatiōe, Nouatū, eiusq; sequaces No
uatianos oēs abominor, qui pœnitentiā denegāt, & se-
cundas nuptias non admittūt. Pelagiū, eiusq; discipulū
Cœlestiū execrabiles dico, q liberū arbitriū sufficere as
serūt ad implēda mādata dei, nec ad hoc dei gratiā no
bis esse necessariā, cum ipsa veritas dicat: Sine me nihil
potestis facere: quiq; negāt paruulos scdm Adā carnali
ter natos, cōtagiū mortis antiquę prima natiuitate cō
trahere, vnde nec eos baptismo indigere ad soluēdū pec
cati originalis vinculū. Cōfiteor carnis resurrectionē,
& vitā æternā. Amen. Extra ecclesiā oīno esse affirmo
pditissimos autores, Seleucū, Hermiā, & Proclianū, qui
resurrectionē nō putāt futurā, sed eam quotidie fieri in
generatione filiorū arbitrātur. Elemēta (.i. cœlū & ter
ram) nō credo abolēda per ignē, sed in melius cōmutan
da. s. figurā mūdi. i. imaginē, nō substantiā trāsituram.
Nihil terrenū, nihil trāsitoriū in diuinis repromissio-
Melithus nibus expecto, vt Melithus sperat. nō nuptiarū copulā,
sicut Cherintus & Marcion delectant: nō qđ ad cibū &
Papias potū ptinet, sicut Papias autor est & Irenæus: &, velut
his Tertullianus & Lactātius acquiescūt. Detestabilem
Nepos iudico Nepotē hęreticū, q per mille annos post resurre
ctionē, regnū Christi in terra futurū garrit, & sanctos
cū illo in delicus regnaturos, &c. æquè impia & sacri-
lega. Origenē cū suis deliramētis profanū iudico, q re-
stitutionē futurā fingit. s. vt dęmones vel impij hoīes
post multa annorū curricula, illi (.i. dęmones) in ange-
licam, qua creati sunt redeāt dignitatē: illi verò (.i. im-
pij) in societatē iustorū reuocent: & ecōtra, iustos vice
miserrima ad hęc mala denuò relabi & reuerti opor-
teat. Ego verò iusto iudici & piissimo retributori cre-
do, qui dixit. Ibunt illi in supplicium æternum, isti ve-
rò in vitam æternam. Amen.

MEGINHARDI FINIS.

Henrodo
Menuhando
Megz nevod